

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS WITH PROCEEDINGS OF THE

VII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«Education and science of today: intersectoral
issues and development of sciences»**

Cambridge
United Kingdom

October 18
2024

**Cambridge Data Science LTD &
NGO European Scientific Platform**

ISBN (online) 978-1-8380558-3-7
ISBN (print) 978-617-8312-09-1

DOI 10.36074/logos-18.10.2024

59

Cambridge Data Science LTD | European Scientific Platform

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE
VII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«EDUCATION AND SCIENCE OF
TODAY: INTERSECTORAL ISSUES
AND DEVELOPMENT OF SCIENCES»**

Cambridge,
United Kingdom

October 18,
2024

United Kingdom
«P.C. Publishing House»

Ukraine
«UKRLOGOS Group»

2024

UDC 082:001
E 25

Chairman of the Organizing Committee: Goldenblat M.¹
Deputy Chairman of the Organizing Committee: Gambelton B.²

The organization on behalf of which the book is published:

¹ NGO European Scientific Platform, Ukraine

² Cambridge Data Science LTD, United Kingdom

Responsible for the layout: Bilous T.   Responsible designer: Bondarenko I.

Recommended for publication by the Academic Council of the Institute of Scientific and Technical Integration and Cooperation. Protocol N° 58 from October 17th, 2024.

E 25   **Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences:** Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference, Cambridge, October 18, 2024. Cambridge-Vinnytsia: P.C. Publishing House & UKRLOGOS Group LLC, 2024.

ISBN 978-617-8312-09-1

«UKRLOGOS Group» LLC, Ukraine

ISBN 978-1-8380558-3-7 (PDF)

«P.C. Publishing House», United Kingdom

DOI 10.36074/logos-18.10.2024

Papers of participants of the VII International Scientific and Practical Conference «Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences», held in Cambridge, October 18, 2024, are presented in the collection of scientific papers.

The conference is certified by Euro Science Certification Group
(**Certificate N° 22569 dated February 14, 2024**);

The conference is also included in the catalog of International Scientific Conferences by ResearchBib; and registered by State Scientific Institution «Ukrainian institute of scientific and technical expertise and information» in the database «Scientific and technical events of Ukraine» (**Certificate N° 101 dated 5 January 2024**).

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by Google Scholar, CrossRef, OpenAIRE, OUCI, Scilit, Semantic Scholar, Mendeley, WorldCat and ORCID.

UDC 082:001

ISBN 978-617-8312-09-1
ISBN 978-1-8380558-3-7 (PDF)

© Participants of the conference, 2024
© UKRLOGOS Group LLC, 2024
© Cambridge Data Science LTD, 2024
© European Scientific Platform, 2024
© P.C. Publishing House, 2024

CONTENT

SECTION I. ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

ABSTRACTS

ЕТИМОЛОГІЯ ТА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА» Мірошніченко М.В.	17
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА Астаф'єва К.О., Сотник С.В.	20
СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ Мілютін О.О.	23
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОТИРІЧЧЯ НОВИХ УМОВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ Мищак Л.М.	27

SECTION II. ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

ABSTRACTS

ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY IN THE HOTEL AND RESTAURANT INDUSTRY Lavrishyn D.H.	31
GENERAL CHARACTERISTICS OF BUSINESS PROCESSES IN TRADING COMPANIES Marakhovskyi B.	33
ГРУПУВАННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ГАЛЬМУЮТЬ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗМІНИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ Ємельянов О.Ю.	36
ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЗА УМОВИ ВРАХУВАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ Астаф'єва К.О., Жмура Д.С.	40
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА Ковальчук А.М., Гейдор В.О.	43

SECTION III. FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

ARTICLES

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО АУДИТУ ЄСВ В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ ЕТАПІВ ТА ПРОБЛЕМ КОНТРОЛЮ Шагун Є.М.	46
---	----

ABSTRACTS

DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINE'S BANKING SECTOR Babaian A.V.	51
ORGANIZATIONAL INNOVATIONS AS A STRATEGY FOR FINANCIAL RISK MITIGATION IN CORPORATIONS Khimich S., Pyroh V., Briukhovetska I.	54
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І АУДИТУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ Шум А.О.	58
ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ КОМПАНІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ Юргачова М.І., Моїсєєв В.В.	60

SECTION IV. MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

ARTICLES

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗІ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ ДО 2030 РОКУ Ковалевський В.А.	63
УЗАГАЛЬНЕННЯ БІЗНЕС-ФУНКЦІЙ КЕРУЮЧОЇ КОМПАНІЇ ІНТЕГРОВАНОЇ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ Захарченко В.І., Меркулов Д.М.	68

ABSTRACTS

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ВПО Орел Ю.Л., Дуднік Д.С.	71
--	----

CONTENT

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИЧНИХ ТЕОРІЙ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ Ольхович М.В.	75
КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО МАЮТЬ ПОЗИТИВНИЙ ТА НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА РІШЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОВЕРНУТИСЯ В КРАЇНУ Філіппов В.Ю.	79
РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ Меркулов Д.М.	84
ТИПОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ ІТ-СПЕЦІАЛІСТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Лазебний В.О.	87
УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ Король А.І.	90

SECTION V. SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

ABSTRACTS

MODELS OF SOCIAL POLICY IN EUROPEAN COUNTRIES AS AN EXAMPLE TO FOLLOW IN UKRAINE Nepochatenko Z.V.	93
--	-----------

SECTION VI. INTERNATIONAL RELATIONS

ARTICLES

ACADEMIC EXCHANGE PROGRAMS AND SUPPORT FOR INTERNATIONAL STUDENTS: THE EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF KOREA Kravchuk D.H.H.	96
--	-----------

SECTION VII. LAW AND INTERNATIONAL LAW

ARTICLES

ПОВЕДІНКОВО-ДІЯЛЬНІСНА СКЛАДОВА МУНІЦИПАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ (ПРАВΟΣВІДОМОСТІ): ДО РОЗУМІННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ І ЗНАЧЕННЯ БІХЕВІОРИСТИЧНО-МОТИВАЦІЙНИХ НАСТАНОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ЛОКАЛЬНІЙ ЛЮДСЬКІЙ СПІЛЬНОТІ Баймуратов М.О., Кофман Б.Я.	103
--	------------

ABSTRACTS

THE USE OF ENGLISH IN INTERNATIONAL ARBITRATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES Rusin O.R.	110
ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ) Фурса С.Я., Фурса Є.І.	112
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ ЗАСАД ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ДОМАШНІМИ ТВАРИНАМИ НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ Луц Д.М., Куляк Р.Ю.	116
МІСЦЕ ТА РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ СЕРЕД СУБ'ЄКТИВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ Онопко К.І.	119
НОВІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ЗА ДОПОМОГОЮ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В ЄВРОСОЮЗІ Бочарова Н.В., Шкабаро В.М., Палєєва Ю.С.	122
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ Шакало Л.С.	125
ПОНОВЛЕННЯ НА ПОСАДІ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ: ВАЖЛИВІ НЮАНСИ Тихонюк О.В.	128

**SECTION VIII.
MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY
AND SECURITY OF THE STATE BORDER**

ABSTRACTS

LEGAL ACTS THAT DEFINE THE PROCEDURE FOR ENSURING NATIONAL SECURITY AND DEFENSE IN THE CONTEXT OF ARMED AGGRESSION Miakotina V.V., Olendra N.B.	131
---	-----

**SECTION IX.
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY**

ARTICLES

ВИЗНАЧЕННЯ АЛЕЛОПАТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ AMBROSIA ARTEMISIIFOLIA L. В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ (М. ХЕРСОН) Мельник Р.П., Іванов О.М.	134
--	-----

CONTENT

ABSTRACTS

BIOGAS, AS ONE OF THE TYPES OF PROMISING BIOLOGICAL FUEL Savchenko M.	139
CYTOSTATIC EFFECT OF BISPHENOL A ON THE ROOT MERISTEMS OF ALLIUM CEPA L. Leshko O., Atamaniuk A., Nanivska D.	143
FEATURES OF LEUKOGRAM INDICATORS IN EDUCATIONAL EMPLOYEES AS A CONSEQUENCE OF QUARANTINE FOR COVID-19 Kobal I.V., Sokolenko V.L., Sokolenko S.V.	146
THE INFLUENCE OF STRESS FACTORS ON INDICATORS OF PROFESSIONAL PHAGOCYTES IN STUDENTS UNDER THE REALITIES OF UKRAINE Honcharenko V.V., Sokolenko V.L., Sokolenko S.V.	149

**SECTION X.
AGRICULTURAL SCIENCES AND FOODSTUFFS**

ABSTRACTS

IMPLEMENTATION OF THE «FROM FARM TO FORK» STRATEGY IN RADIOACTIVELY CONTAMINATED AREAS Shvydenko I., Baranovska N.	152
---	-----

**SECTION XI.
CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING
AND BIOENGINEERING**

ARTICLES

RESEARCH OF THE LEVEL OF WATER MINERALIZATION AFTER EXPOSURE WITH COMPOSITE SODIUM-FREE MINERALIZERS BASED ON NATURAL RAW MATERIALS Fesenko O.I., Panayotova T.D.	155
---	-----

**SECTION XII.
AUTOMATION AND APPLIANCES MAKING**

ABSTRACTS

REDUCING INTERFERENCE INFLUENCE ON THE MAGNETIC SENSORS FOR UNMANNED VEHICLES Gurynenko S., Potapova E.	162
--	-----

SECTION XIII. ELECTRONICS AND TELECOMMUNICATIONS

ABSTRACTS

CORRELATION BETWEEN MAGNETORESISTIVE PROPERTIES AND
COMPONENTS CONCENTRATION OF SENSORS MATERIALS
Protsenko I., Shumakova N., Rylova A., Pryima A., Yakovenko T. 165

SECTION XIV. ENERGY AND POWER ENGINEERING

ARTICLES

ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ ЕЛЕКТРОТЕХНОЛОГІЙ ПОРОШКОВОГО
ФАРБУВАННЯ
Науменко В.С. 167

SECTION XV. ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION TECHNOLOGIES

ABSTRACTS

COMBINED METHOD OF PLASMA-CATALYTIC TREATMENT OF AIR FROM
PATHOGENIC MICROFLORA
Dzhamalutdin Chalaev, Hrabova T., Goncharov P., Honcharova O. 173

SECTION XVI. COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

ARTICLES

РЕБАЛАНСУВАННЯ ДАНИХ У РОЗПОДІЛЕНИХ БАЗАХ ДАНИХ ЗА
ДОПОМОГОЮ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ З АДАПТИВНИМ СХРЕЩЕННЯМ
ТА ЕЛІТАРНІСТЮ
Белоус Р.В., Крилов Є.В., Анікін В.К. 177

ABSTRACTS

DEPENDENCE OF THE CHANGE OF THE DATA TRANSMISSION SPEED ON THE
CHANGE OF THE LENGTH OF THE SEGMENT OF THE SPECIALIZED DIGITAL
NETWORK SAFETYBUS P
Babchuk S. 183

CONTENT

WIFIBROADCAST ЯК РІШЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ Чуніхін О.П.	185
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОСТІ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ПРИ ОБРОБЦІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ Козуб В.Ю., Дворніков Д.Ю.	189

**SECTION XVII.
SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION**

ABSTRACTS

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ХАРАКТЕРИСТИК ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ З УРАХУВАННЯМ ЕФЕКТА ДЖОУЛЯ-ТОМСОНА Гусарова І.Г., Бурячук А.В.	192
ЗАСТОСУВАННЯ МОДИФІКОВАНОГО МЕТОДУ НЬЮТОНА ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ ПО ДІЛЯНЦІ ГАЗОГОНУ ВЕЛИКОГО ДІАМЕТРУ Гусарова І.Г., Дашківський Р.Б.	197
УРАХУВАННЯ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗПОДІЛУ ШВИДКОСТЕЙ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ ПО ДІЛЯНЦІ ТРУБОПРОВОДУ Гусарова І.Г., Кагітін Ю.М.	200

**SECTION XVIII.
INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS**

ABSTRACTS

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ТОРГІВЕЛЬНИХ СИСТЕМАХ ТРЕЙДИНГУ Вахнов С., Рудніченко М.Д., Шибяєва Н.О.	203
РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ З АНАЛІЗУ ЕКОЛОГІЧНИХ ДАНИХ НА БАЗІ МАШИННОГО НАВЧАННЯ Богайчук П., Рудніченко М.Д., Отрадська Т.В.	206
ТЕХНОЛОГІЯ МОНІТОРИНГУ НАВАНТАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ВІС Яковчук П.Л., Зварич В.М.	211

SECTION XIX. TRANSPORT AND TRANSPORT TECHNOLOGIES

ABSTRACTS

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ Луценко І.В.	214
---	-----

SECTION XX. PHYSICS AND MATHEMATICS

ABSTRACTS

CLUSTER ANALYSIS OF MECHANICAL DAMAGE IN LAMINATED COMPOSITES Pysarenko O.M.	216
--	-----

SECTION XXI. SOCIOLOGY AND STATISTICS

ABSTRACTS

SOCIAL MEDIA AS A SOURCE OF SOCIOLINGUISTIC DATA ON GENDER STEREOTYPES Moroz M.	219
---	-----

SECTION XXII. PHILOLOGY AND JOURNALISM

ARTICLES

EFFECTIVE DATA MINING IN PHILOLOGY Krasniuk S.	222
МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПИСЬМОВОГО ТА УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ СТІВЕНА КІНГА - «ІТ» Поздєєв Є.А.	227
МОВНА КВІНТЕСЕНЦІЯ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОГО ГУРТУ «КАДНАЙ» / KADNAY ТА ПРОЄКТ «PHIL IT» Клещова О.Є.	233
«ТАНЖЕР» Й. КОЗЛЕНКА: КОД СЕНСОРИКИ ПРОСТОРУ Томбулатова І.І., Акімов В.В.	238

CONTENT

ТОПОНІМНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ ВІРДЖИНІЇ ВУЛФ «МІСІС ДЕЛЛОВЕЙ»
Харчук В.О. 244

ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО ХРОНІКИ, ОНЛАЙН-ХРОНІКИ УКРІНФОРМ
Кузнецова О.Д. 254

ABSTRACTS

SYMBOL AND ITS FORMS IN THE NATIVE AMERICAN TEXT: THE MAP OF MISREADING
Starostenko T.M. 263

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ В ПРОМОВАХ TED TALKS
Шевчук А.В. 266

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ПАРАМЕТРИ ВІДОБРАЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОЇ СУТНОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНЦЕПТУ «SOLDAT»
Андрухович А.А. 269

СТІЙКІ ПОРІВНЯННЯ ЯК ОДНА З ФОРМ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ
Федишин К.В., Патен І.М. 273

**SECTION XXIII.
PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE**

ARTICLES

INTEGRATION OF CONTROL AND SELF-CONTROL MECHANISMS IN THE FORMATION OF RESPONSIBILITY AS A CONDITION OF PRODUCTIVE SOCIALIZATION
Shedyakov V.E. 277

THE INCEL PHENOMENON: NEOLIBERALISM, OEDIPAL CRISIS, AND MASCULINITY
Panasiuk M. 284

ФІЛОСОФІЯ М.ГАЙДЕГГЕРА: ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-МИСТЕЦЬКИЙ ВИМІР
Шморгун О.О. 290

ABSTRACTS

THE ETHICAL DILEMMA OF ADULT MALE GAMERS: A CRITIQUE OF VIRTUAL ESCAPISM AND SELF-DECEPTION
Panasiuk M. 295

**SECTION XXIV.
PEDAGOGY AND EDUCATION****ARTICLES**

- EXAM AS A COMPREHENSIVE PEDAGOGICAL METHOD OF ASSESSING THE KNOWLEDGE AND SKILLS AT HIGHER EDUCATION APPLICANTS
Siusiuka V.H., Ganoshenko Yu.A., Sergienko M.Yu., Pavliuchenko M.I., Deinichenko O.V., Onopchenko S.P., Kyrychenko M.M. 299
- PEDAGOGICAL MANAGEMENT AS THE THEORY AND PRACTICE OF MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE AUTHOR INSTITUTION OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION "SCHOOL OF LIFE CREATIVE PERSONALITY"
Mosyakova I. 305
- THE PHENOMENON OF IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL
Bessarab N. 310
- USING GENERATIVE NETWORKS IN THE CREATIVE PROCESS OF FUTURE GRAPHIC DESIGNERS THROUGH RESOURCE-BASED LEARNING (BASED ON EXAMPLES FROM HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN CHINA)
Vitchynkina K. 315
- ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ОН-ЛАЙН ПЛАТФОРМ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МЕДИЧНИХ ВНЗ
Масленніков С.О., Кожем'яка М.О., Головаха М.Л., Лур'є К.І. 320
- ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В РОЗВИТКУ УСНОГО (ЗВ'ЯЗНОГО) МОВЛЕННЯ У ШКОЛЯРІВ З ЗНМ З РІВНЯ
Новікова Н.В., Курєнкова А.В. 328
- НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Медведовська Т.П. 335
- ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СТРУКТУРА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
Голубенко О.В. 341

ABSTRACTS

- COMMUNICATIVE TASKS IN TEACHING ENGLISH TO STUDENTS OF THE FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS
Safarova Khuraman Rahman 349

CONTENT

ENGLISH IN ECONOMIC EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES AFTER THE APPROVAL OF ENGLISH AS A LANGUAGE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION IN UKRAINE Nepochatenko Z.V.	353
METALINGUISTIC AWARENESS IN TEACHING AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES Luchenko O., Chervinko Ye.	355
USING AI IN TEACHING MARITIME ENGLISH Troukhanova N.	358
ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕНТОРСЬКІ ПРОГРАМИ ПРИ НАВЧАННІ ТА ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ Фещенко А.І.	361
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ Островерщенко А.П.	364
КОНЦЕПЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНО-АПАРТНОГО КОМПЛЕКСУ МАЙСТЕРНІ ДЛЯ ЕМУЛЯЦІЇ OVD ПРОТОКОЛУ ДЛЯ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ Еліяшів О.М., Гладун Н.Г., Шафоростов О.О., Шот В.І.	367
ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Хроленко О.А., Бондаренко Є.В.	370
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Корольов В.В.	374

SECTION XXV. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

ARTICLES

THE ROLE OF ART THERAPY IN THE COMPREHENSIVE REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL WITH PTSD: MODERN APPROACHES AND CHALLENGES Карпенко О.Н.	377
ДЕСЕНСІБІЛІЗАЦІЯ ДО НЕБЕЗПЕКИ У ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ Чекстєре О.Ю.	384
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ПСИХОЛОГА СУЧАСНОЮ МОЛОДДЮ Горощенко Л.А., Кушніренко К.О.	391

ЗБЕРЕЖЕННЯ СІМЕЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ, ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУБОВЦІВ
Матвієнко А.О., Мельник О.А. 402

ABSTRACTS

COMPREHENSIVE APPROACH TO OVERCOMING BULLYING IN SCHOOL: PSYCHO DIAGNOSTICS AND COGNITIVE-BEHAVIOURAL INTERVENTIONS
Rybinska Yu., Kolesnykova A. 408

EDUCATION AND SCIENCE TODAY: INTERDISCIPLINARY PROBLEMS AND THE DEVELOPMENT OF SCIENCE
Hordiienko M. 411

NEUROPSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF UKRAINIAN CHILDREN CAUSES BY THE WAR
Navrotska I. 415

SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF MENTAL HEALTH RELATED PRODUCTIVITY LOSSES AMONG UNIVERSITY STUDENTS
Virchenko V., Seleznova V. 418

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ АРМІЇ У СУСПІЛЬСТВІ
Полянська Д.О., Бершадська Д.Р. 422

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ СУЧАСНИМИ МОДЕЛЯМИ ЛІДЕРСТВА ТА ЗДАТНІСТЮ ДО ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» ЖІНКАМИ-МЕНЕДЖЕРАМИ
Василик О.М. 426

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ
Торба Н.Г. 430

**SECTION XXVI.
MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH**

ARTICLES

THE ROLE OF VAGAL REFLEXES IN INTENSIVE CARE
Bondarenko Ya.D. 434

ЗАПАЛЬНІ ЗАХВОРЮВАННЯ НИЖНЬОГО СТАТЕВОГО ТРАКТУ – ВПЛИВ НА РАННІЙ ПЕРЕБІГ ВАГІТНОСТІ
Філіпець Д.О., Гошовська А.В. 438

CONTENT

ТРАВМИ ЖИВОТА У ВАГІТНИХ
Кулікова К.Т., Шестопалова Д.Д. 444

ABSTRACTS

AGE AND GENDER CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF THE
PERSONALITY TRAITS OF MODERN ADOLESCENTS
Serheta I.V. 449

DENTAL ASPECTS OF STOMATODIOSODY
Gorb-Gavrylchenko I.V. 452

PRIMARY CAUSES OF MATERNAL MORTALITY IN FIRST, SECOND, AND THIRD
WORLD COUNTRIES
Nnani Adaobi Merian 455

ІНФОРМАЦІЙНА ДОБРОВІЛЬНА ЗГОДА ПАЦІЄНТА ЯК ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ОРТОДОНТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ
Діасамідзе Е.Д., Російський П.В., Таравнех Ш.Д., Кириленко М.О. 460

ПРОБЛЕМИ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ДО АНТИМІКРОБНИХ ПРЕПАРАТІВ
Михайлюк С.С., Пилипенко О.О. 464

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ВАЖКИХ ПОРАНЕНЬ: СУЧАСНІ
ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
Маляренко В.Р., Грицьков В.А. 466

**SECTION XXVII.
HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY**

ARTICLES

ПОЄДНАННЯ МАКРО- ТА МІКРОРІВНЕВИХ МЕТОДІВ В ПРОЦЕСІ
ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ
Костилева С.О. 470

ABSTRACTS

БАЛКАНИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ВПЛИВ «ГІБРИДНОЇ ПОЛІТИКИ» РОСІЇ
НА РЕГІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ
Гончаренко Д.Р. 476

Ю.А. ПІНЧУК ТА НАУКОВО-ОСВІТНІ УСТАНОВИ УКРАЇНИ
Кахерський Ю.В. 479

**SECTION XXVIII.
CULTURE AND ART**

ABSTRACTS

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВИДОВИЩНОСТІ В СУЧАСНИХ МЮЗИКЛАХ Супрунова Д.А.	483
КЕМБРИДЖСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗКИ З УКРАЇНОЮ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТЬ Горенко Л.І.	486
ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА САУНДПРОДЮСУВАННЯ Бондарець Н.Л.	490
МЕТОДОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНІЗМУ В АНАЛІЗІ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ Носенко О.В.	494
НАРОДНИЙ АМАТОРСЬКИЙ АНСАМБЛЬ ТАНЦЮ «ЮНІСТЬ ПОДІЛЛЯ» Бень Я.А., Василевська Н.В., Стригун Ф.М.	498

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.001

ЕТИМОЛОГІЯ ТА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»

Мірошніченко Микола Вікторович¹

Науковий керівник: Козубай Інна Віталіївна²

---

1. здобувач вищої освіти третього навчально-наукового рівня

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0005-0983-1147

2. старший викладач кафедри мовної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-9667-8446

Сучасні трансформаційні зміни в економіці зумовили необхідність застосування кардинально нових напрямів формування власної економічної безпеки. Об'єктивною необхідністю сучасності є вивчення проблем економічної безпеки як чинника формування економічної політики та національної безпеки України. Економічна безпека, як важлива складова національної безпеки, потребує детального вивчення, особливо в світлі повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої держави та для забезпечення економічної могутності держави.

В економічній літературі наведені та досліджені різноманітні підходи до формування сучасної теорії економічної безпеки. Необхідно зазначити, що єдиного підходу не існує. Саме тому доречно проаналізувати сутність поняття економічна безпека, починаючи з вивчення етимології поняття економічна безпека, які наведені вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами.

Поняття «економічна безпека» походить від англійського терміну «economic security», поява якого датується 30-ми роками ХХ ст. Відповідний термін пов'язували з безпекою окремих осіб від погіршення їх фінансового стану з різних причин [1].

Вперше термін «економічна безпека» імплементував Рузвельт Ф., який створив Федеральний комітет економічної безпеки, головною метою якого

було забезпечення прав, як гідне житло, добра освіта, соціальний захист, розумний дохід та достатній рівень зайнятості населення [2].

Дослідження зарубіжних та вітчизняних праць присвячених «економічній безпеці», свідчить про різноманітність підходів щодо визначення сутності відповідного поняття.

Серед досліджень зарубіжних вчених привертає увагу визначення вченого Янга Й., який трактує зміст поняття «економічна безпека», як «здатність держави забезпечувати безперервне підвищення рівня життя всього населення за рахунок інтенсифікації національного економічного розвитку за збереження економічної незалежності» [3, с. 67].

Польський вчений Стаховяк З. зазначає, що економічна безпека – це стан розвитку національної економічної системи, який достатній для забезпечення високої ефективності функціонування економіки за рахунок раціонального використання факторів внутрішнього розвитку та ефективного протистояння зовнішньому тиску, який може порушувати її розвиток» [4, с. 189].

Інший польський дослідник Рачковські К. стверджує, що економічна безпека – це відносно збалансований ендогенний та екзогенний стан функціонування національної економіки, при якому ризик дисбалансу регламентований у прийнятних стандартах і нормах [5, с. 81].

В українській науці термін «економічна безпека» з'явився відносно нещодавно, що обумовлює різноманіття теоретичних обґрунтувань, визначень та підходів.

Так, наприклад, Ляшенко О. описує економічну безпеку як сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, які забезпечують ефективність та динамічне зростання національної економіки, задоволення потреб суспільства, держави, індивіда та підтримку конкурентоспроможності на зовнішніх та внутрішніх ринках, що, в свою чергу, гарантує захист від загроз і втрат [6, с. 43–44].

На думку Андрійчука В., під економічною безпекою доречно розуміти такий стан економічної системи, який дає можливість динамічно та ефективно розвиватися, а також вирішувати відповідні соціальні завдання для вироблення та реалізації незалежної економічної політики [7, с. 14].

У своїй роботі Сак Т. надає комплексне визначення терміну «економічна безпека» та визначає останній як стан захищеності національних інтересів, наявність інструментів впливу на економічні процеси, які дають можливість гарантувати добробут в довгостроковому періоді [8, с. 337].

Висновки. Таким чином, економічна безпека є важливою складовою безпеки країни, яка забезпечує стан захищеності економічної системи на всіх рівнях ієрархії, при якому вона здатна до розвитку та має ресурси та можливості протидіяти існуючим та потенційним ризикам, загрозам та небезпекам.

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Боса І. Етимологія поняття «Економічна безпека». *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6, Том 2. С.300-308 URL: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-50](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-50).
- [2] Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка та держава*. 2010. № 1. с. 8-10.
- [3] Jiang Y. Economic Security: Redressing Imbalance. *China Security*. 2007. Vol. 3. № 2. P. 66–85.
- [4] Stachowiak Z. Bezpieczeństwo ekonomiczne. *Ekonomika obrony*. Warszawa : Akademia Obrony Narodowej, 1994. S. 189.
- [5] Raczkowski K. Percepcja bezpieczeństwa ekonomicznego i wyzwania dla zarządzania nim w XXI wieku. *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*. Warszawa : Wolters Kluwer, 2012.
- [6] Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія ; 2-е вид., перероб. Київ : НІСД, 2015. 348 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-10/lyashenko_1_druk-43fc7.pdf
- [7] Андрійчук В. Г. Економічна безпека України: стан, критерії виміру та превентивні заходи її зміцнення. *Економіка, фінанси, право*. 2013. № 6. С. 12–17
- [8] Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336–340.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.002

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Астаф'єва Катерина Олександрівна¹, Сотник Сергій Васильович²

---

1. канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Криворізький національний університет, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-3418-7622

2. здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
Криворізький національний університет, УКРАЇНА

Наразі вітчизняні та закордонні дослідники пропонують різні методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Існує безліч методологічних підходів для оцінки конкурентоспроможності підприємства, що дозволяє класифікувати їх за певними групами та виявляти найбільш ефективні. До ключових методів відносяться аналіз життєвого циклу товару, частки ринку, застосування теорії ефективної конкуренції та визначення конкурентних переваг. Особливу увагу заслуговує оцінка конкурентоспроможності самого продукту, що дозволяє визначити його позицію на ринку та здатність задовольняти вимоги споживачів. Ці підходи дають змогу комплексно оцінити сильні та слабкі сторони компанії, адаптуючи її стратегію до динамічного ринкового середовища [1].

Перераховані методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства передбачають порівняння показників аналізованого підприємства з коефіцієнтами підприємств конкурента. Конкуренти на ринку мають різні значення ключових показників ефективності, які залежать від багатьох факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Тому доцільним є не просто порівнювати показник конкурентоспроможності аналізованого підприємства з конкурентом, а робити це з урахування тенденції їх зміни.

У нашій роботі пропонуємо визначити рівень конкурентоспроможності підприємства за умови врахування зміни ключових показників ефективності. Для цього пропонуємо надавати останнім бальний вираз.

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

Першим кроком необхідно надати характеристику складовим, що визначають конкурентоспроможність підприємства (за умови використання функціонального підходу). Для кожної складової формується перелік коефіцієнтів, які відображають рівень ефективності функціонування на ринку. Спроможність бути прибутковим на ринку і визначає конкурентоспроможність підприємства.

Для переведення окремого коефіцієнту у бальний вираз пропонуємо визначати коефіцієнт його темпу росту. При визначенні коефіцієнту темпу росту необхідно враховувати економічний зміст показника. Тобто, якщо зростання показника призводить до підвищення ефективності діяльності підприємства, використовується формула (1), якщо до зниження - формула (2).

$$I_{K_f} = \frac{K_{f1}}{K_{f0}} - 1 \quad (1)$$

де K_{kf} – показник, що призводить до підвищення ефективності діяльності підприємства за аналізований та попередній до нього періоди.

$$I_{K_{mf}} = 1 - \frac{K_{mf1}}{K_{mf0}} \quad (2)$$

де K_{mf} – показник, що призводить до зниження ефективності діяльності підприємства за аналізований та попередній до нього періоди.

Після розрахунку коефіцієнтів темпу росту пропонуємо використати шкалу перевезення останнього у бальний вираз (табл. 1).

Таблиця 1

Таблиця переведення коефіцієнтів темпу росту у бальний вираз

Діапазон зміни темпу росту коефіцієнту	Бальний вираз
$I_n < 0$	0
$0 \leq I_n < 0,5$	1
$0,5 \leq I_n < 0,7$	2
$0,7 \leq I_n < 1$	3
$I_n \geq 1$	4

[авторська розробка]

За допомогою формул (1) та (2) визначається бальний вираз всіх показників, які запропоновані для оцінювання складової конкурентоспроможності підприємства. Загальна величина балів визначається за сумою балів за всіма коефіцієнтами темпу росту (3).

$$СКПі = \sum I_{K_f}(I_{K_{mf}}) \quad (3)$$

де СКПі – складова рівня конкурентоспроможності підприємства, балів.

Загальний рівень конкурентоспроможності підприємства визначається як сума балів за всіма складовими рівня конкурентоспроможності. Потім

необхідно виконати порівняння загального бального виразу конкурентоспроможності аналізованого підприємства з конкурентом.

Висновок: запропоновано методичний підхід оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Окреслений підхід передбачає представлення конкурентоспроможності у вигляді суми балів, які надаються, виходячи з темпу росту коефіцієнтів складових. Бальний вираз конкурентоспроможності представляється загальною сумою набраних балів за складовими. Рівень конкурентоспроможності визначається шляхом порівняння набраних балів із балами конкурента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Суханова А. В. (2021) Методичні підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. №26. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/382/369> (дата звернення: 05.10.2024).

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.003

СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Мілютін Олександр Олександрович¹

Науковий керівник: Козубай Інна Віталіївна²

---

1. здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, Україна

ORCID ID: 0000-0002-4620-6093

2. старший викладач кафедри мовної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-9667-8446

Світовий досвід впровадження штучного інтелекту характеризується стрімкою динамікою, яка нагадує ранні етапи поширення інтернету. Як і у випадку з інтернетом, штучний інтелект демонструє стрімкий розвиток з високими темпами впровадження. Так, наприклад, протягом 2023 року було створено 149 нових базових моделей [1], що перевищує показники 2022 року більше ніж в два рази. Відповідні тенденції можна зіставити з динамікою розвитку інтернет-технологій на початку 2000-х років, коли інтернет-проекти з'являлись та стрімко зростали. Як і у випадку з інтернет-проектами, першочергову ініціативу в дослідженні та розробці штучного інтелекту взяли комерційні організації, адже завдяки комерційним організаціям у 2023 році було створення 51 нову модель машинного навчання. Очевидно, що стрімкий розвиток та впровадження штучного інтелекту у різноманітні сфери діяльності суспільства, сприятиме підвищенню ефективності діяльності людей вже у наступному десятилітті.

Міжнародне змагання у сфері штучного інтелекту можна спостерігати на прикладі таких країн як США, Китаю та Європейського Союзу, які активно конкурують у дослідженнях та розробках штучного інтелекту. У 2023 році США випередили Китай, створивши 61 модель машинного навчання, у той час, як Китай розробив лише 15, а країни ЄС — 21 модель. Доречно відмітити, що Китай домінує у сфері патентування, володіючи 61,1% всіх світових патентів на інновації

у штучному інтелекті, тоді як США володіє лише 20,9% відповідних розробок. Європа і США активно інвестують у розробку штучного інтелекту, зокрема у генеративні моделі, де Сполучені Штати займають позицію лідера за приватними інвестиціями, залучивши 67,2 мільярда доларів, що в 8,7 раза більше за Китай [1].

Штучний інтелект здійснює неабиякий вплив на економіку шляхом різноманітного застосування останнього, що сприяє зростанню продуктивності та оптимізації бізнес-процесів. Наприклад, інвестиції в розвиток штучного інтелекту стимулюють впровадження нових технологічних рішень у ключових галузях, таких як фінансові послуги, охорона здоров'я, освіта та менеджмент. Інвестиції сприяють підвищенню ефективності через використання машинного навчання, генеративних моделей та автоматизації складних та/або повторюваних процесів, що дає змогу компаніям знижувати витрати та підвищувати доходи [2].

Крім того, використання штучного інтелекту впливає на зміну структури ринку праці. Хоча в багатьох країнах знижується кількість вакансій, пов'язаних зі штучним інтелектом, його впровадження сприяє збільшенню продуктивності працівників. Наприклад, у 2023 році 42% опитаних компаній повідомили про скорочення витрат завдяки застосуванню штучного інтелекту, а 59% — про зростання доходів [3]. Це свідчить про те, що впровадження штучного інтелекту стає ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності на ринку та впливає на формування нових економічних моделей.

Штучний інтелект активно впливає на трансформацію науки, сприяючи новим відкриттям та оптимізації дослідницьких процесів. Наприклад, система AlphaDev змогла розробити більш швидкі алгоритми сортування, що перевершують наявні людські розробки для коротких послідовностей. Це важливий крок у галузі обчислень, який має значний вплив на наукові та інженерні процеси. Також, з використанням штучного інтелекту, було вдосконалено прогнози повеней, що суттєво підвищило їх точність до п'яти днів наперед, покращуючи системи раннього попередження про природні катастрофи, зокрема в менш розвинених країнах.

Значного прогресу досягло використання штучного інтелекту в медицині. Наприклад, система SynthSR покращує аналіз клінічних зображень мозку, перетворюючи їх на високоякісні Т1-зображення, що сприяє кращому розумінню структури мозку. Це відкриття сприяє як нейронауковим дослідженням, так і клінічній діагностиці, дозволяючи лікарям точніше оцінювати стан пацієнтів. Інша інновація, AlphaMissense, аналізує понад 71 мільйон варіантів мутацій і прогнозує можливу патогенність, що допомагає в дослідженні таких хвороб, як рак.

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

У сфері освіти штучний інтелект швидко поширюється та знаходить своє відображення у різноманітних аспектах навчального процесу. Серед викладачів та студентів популярним є такий інструмент як ChatGPT, який використовують для планування занять та генерації нових ідей. Останні дослідження свідчать, що станом на липень 2023 року, рівень використання ChatGPT американськими освітянами складає 63% від загального обсягу та на 12% більше порівняно з березнем того ж року.

Основними сферами використання штучного інтелекту є не тільки створення навчальних планів, але й покращення знань та пошук креативних підходів до навчання, впровадження нових методик навчання. Штучний інтелект дозволяє впроваджувати новітні підходи до аналізу міждисциплінарного навчання та налаштовувати персоналізоване навчання [4]. Як приклад доречно навести інтеграцію штучного інтелекту у вивчення мов, яка сприяє появі та вдосконаленню різноманітних додатків, покликаних покращити процес вивчення і засвоєння словникового запасу [5].

Поширенню інструментів штучного інтелекту стало можливо завдяки прогресивним освітянам та здобувачам, які внаслідок використання відповідних інструментів позитивно впливають на освітній процес. Відповідно до проведених досліджень, майже 88% науковців та 79% здобувачів різних рівнів освіти відмічають, що використання технологій штучного інтелекту сприяють покращенню якості освіти. Цей високий рівень підтримки вказує на те, що штучний інтелект, зокрема ChatGPT, поступово стає невіддільною частиною освітнього процесу, сприяючи покращенню продуктивності та підвищенню загальної ефективності навчання.

Доведено, що впровадження штучного інтелекту у різноманітні сфери життєдіяльності, сприяють покращенню показників продуктивності. Однак, ключовими залишаються питання використання штучного інтелекту, а також питання етики, безпеки та академічної доброчесності. Більшість країн, включаючи США, яка зберігає провідну позицію щодо інвестування в розробку штучного інтелекту, не мають єдиного щодо використання штучного інтелекту. Станом на кінець 2024 року найбільш врегульованим документом щодо використання штучного інтелекту є законодавчий документ ЄС, а саме «Закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act)», створений у квітні 2021 року [6]. Більшість країн орієнтуються саме на цей закон і Україна є не виключенням, оскільки наша держава не тільки долучається до країн які активно впроваджують штучний інтелект на державному рівні, а й приймають законодавчі акти щодо цього питання. Зокрема, використання технологій штучного інтелекту, регулюється Закон України «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» від 2 грудня 2024 р. [7] та дорожньою

картою регулювання штучного інтелекту розроблена Міністерством цифрової трансформації України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Artificial Intelligence Index Report 2024. (2024).
- [2] Marino, D. (2022). Artificial Intelligence and Economics: the Key to the Future. Вилучено з <https://srinstitute.utoronto.ca/public-opinion-ai>.
- [3] Artificial intelligence in education. posters and late breaking results, workshops and tutorials, industry and innovation tracks, practitioners, doctoral consortium and blue sky / ред.: А. М. Olney та ін. Cham: Springer Nature Switzerland, 2024. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-64312-5> (дата звернення: 09.10.2024).
- [4] Kozubai I. Comprehensive analysis of the impact of artificial intelligence on teaching and learning foreign languages. Humanities science current issues. 2023. Т. 1, № 63. С. 210–214. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-1-32> (дата звернення: 09.10.2024).
- [5] EU AI Act: first regulation on artificial intelligence | Topics | European Parliament. Topics | European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>. (дата звернення: 09.10.2024).
- [6] Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р: станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 09.10.2024).

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.004

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОТИРІЧЧЯ НОВИХ УМОВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Мищак Людмила Михайлівна¹

Науковий керівник: Міхеєва Оксана Юріївна²

---

1. здобувачка освіти четвертого (освітньо-наукового) рівня «Доктор філософії» (Phd)
кафедри соціальної освіти та соціальної роботи

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-9387-4166

2. кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра соціальної освіти та соціальної роботи

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-8358-3840

Сучасний соціокультурний контекст відзначається швидкими змінами, які впливають на різні аспекти життя молоді, зокрема студентства. Глобалізація, цифровізація та швидкий розвиток технологій створюють нові можливості, але водночас порушують традиційні уявлення про навчання, соціальні взаємодії та культурну ідентичність. Сьогоднішня студентська молодь стикається з низкою викликів, які вносять свій внесок у формування їхніх цінностей, ставлень і поведінки.

У цьому дослідженні ми розглянемо основні тенденції та протиріччя, з якими стикається студентська молодь в умовах нових соціокультурних реалій. Від використання новітніх цифрових технологій до зростаючої соціальної свідомості – порушимо ключові питання, які характеризують сучасну студентську спільноту. Ці фактори не лише визначають їхнє повсякденне життя, але й формують майбутнє суспільства в цілому. Аналізуючи дані тенденції та протиріччя, ми можемо краще зрозуміти, які виклики стоять перед молоддю сьогодні і як вони можуть вплинути на їхній подальший розвиток.

Під соціальним простором студентів розуміється результат освоєння ними соціального середовища, як простір можливостей формування соціальної компетентності майбутніх фахівців, що дозволяє задовольняти їх потреби в контактах з соціальним світом [2, с.115].

Поняття «соціокультура» в науковий обіг увів П.Сорокін, під даним поняттям він розумів весь всесвіт, який створений людиною (всю духовну і матеріальну культуру). Даний науковець підкреслював значення формування соціокультурного середовища у вихованні як одного з найбільш істотних завдань, що стоять перед педагогічною наукою та практикою, разом з тим зазначав, що середовище виступає не тільки як провідник соціальності і культури, але і є каталізатором активності людини (зовнішньої та внутрішньої), адаптаційної та перетворюючої діяльності, у результаті яких актуалізується і інтеріоризується суспільний досвід, розвивається здатність до рефлексивного аналізу [1, с.110].

Соціокультурне середовище освіти (у широкому значенні слова, куди включається і процес виховання) – це сукупність взаємопов'язаних економічних, соціальних і культурних відносин в освіті, наявність та зміст яких дозволяє йому продуктивно діяти і самоорганізовуватися, саморозвиватися, обновлятися, змінюватися і, у свою чергу, впливати на соціальні процеси. Цей вплив тим вище, чим вища культура освіти і виховання.

Але для студентської молоді важливе не лише соціальне середовище, а й соціокультурне, так як заклад вищої освіти є соціальний інститут і виступає соціокультурним простором, в якому молода людина не тільки здобуває знання, а й досвід життя, взаємодії з іншими людьми і світом у цілому. У психології та педагогіці категорія «простір» розглядається як одна з важливих складових онтогенезу, що залежать від соціально-економічних умов життя, стану культури, самосвідомості людини [3, с.129].

Соціокультурні умови сприяють ефективному вихованню, якщо вони містять:

- правове, матеріальне, економічне забезпечення функціонування, розвиток і постійне оновлення освітньо-виховних систем;
- наявність у сфері освіти ініціативних груп і співтовариств, спроможних до самостійних культурних акцій, проектів і творчої діяльності;
- наявність відкритої освітньої (виховної) полісистеми і її взаємодії з системами культурних установ; - здійснення системної і концептуально вираженої політики у сфері освіти, що витікає від суспільства і держави;
- здатність сфери освіти до змін і еволюції, а також здатність впливати на динаміку суспільства;
- видимий прояв і розвиток культурних традицій в житті навчально-виховних установ;
- прояв динамічної, здатної до саморозвитку педагогічної культури в різних співтовариствах [4, с.226-227].

Тенденції та протиріччя нових умов соціокультурного середовища студентської молоді можна розглядати за кількома основними напрямками:

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

Тенденції:

1. **Цифровізація та технологічна інтеграція:** Зростання використання цифрових технологій у навчанні та щоденному житті. Віртуальні університети, онлайн-курси та освітні платформи стали популярними, що дозволяє студентам отримувати доступ до знань з будь-якої точки світу.

2. **Глобалізація:** Студентська молодь стає частиною глобальної культури завдяки соціальним мережам, обміну студентами та міжнародним програмам. Це сприяє розвитку міжкультурної комунікації та розширенню світогляду.

3. **Соціальна активність та свідомість:** Підвищення зацікавленості молоді в соціальних і екологічних питаннях. Багато студентів беруть активну участь у рухах за права людини, екологічну справедливість тощо.

4. **Креативність та інновації:** Зростає інтерес до стартапів і підприємництва серед студентів. Молодь активно шукає нові можливості для реалізації своїх ідей і проектів.

Протиріччя:

1. **Технологічна залежність:** Незважаючи на переваги цифрових технологій, існує проблема залежності від гаджетів, що може призвести до зниження соціальних навичок та ізоляції.

2. **Економічні проблеми:** Зростання витрат на освіту та житло веде до фінансового тиску на студентів, що може стати причиною стресу і негативно впливати на їхній навчальний процес.

3. **Культурна ідентичність:** Глобалізація може призвести до зникнення локальних культурних традицій, що викликає у молоді тривоги щодо збереження своєї ідентичності.

4. **Соціальна нерівність:** Незважаючи на збільшення можливостей для отримання освіти, існує неоднаковий доступ до ресурсів, що призводить до соціальної сегрегації серед студентів.

Ці тенденції й протиріччя є актуальними для сучасної студентської молоді та вимагають уваги з боку освітніх установ, державних органів і суспільства в цілому для створення сприятливого середовища для навчання і розвитку.

Висновки. Аналіз тенденцій та протиріч сучасного соціокультурного середовища студентської молоді дозволяє зрозуміти, що ця група є активним агентом змін, відповідальним за формування майбутнього суспільства. Глобалізація і цифровізація створюють нові можливості для навчання, міжкультурної комунікації та соціальної активності, проте водночас це приносить також низку викликів. Технологічна залежність, економічні труднощі та загрози культурній ідентичності становлять важливі питання, які потребують термінового вирішення.

Сучасні студенти опиняються на перехресті традиційних цінностей та нових прагнень, що формує унікальний соціокультурний протокол. Важливо, щоб освітні установи, політики та суспільство в цілому визнали ці виклики та створили середовище, яке не лише підтримує, але й заохочує інновації, соціальну відповідальність та збереження культурної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Гапон Ю.А. Соціально-педагогічні технології виховання: теоретичні основи і практика. Педагогіка і психологія. 2006. № 2. С.108–115.
- [2] Міхеєва О.Ю. та Мищак Л.М. «Нові умови соціокультурного середовища студентської молоді». Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2023. Випуск 1 (52). С.115-118
- [3] Холковська І.Л., Московчук О.С. Особливості соціокультурного освітнього простору як чинника формування соціальної компетентності студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: Випуск 52. 2018. С.430–434.
- [4] Чугреєва Н.О. Соціокультурне середовище виховання студентів ВНЗ. Наукові записки кафедри педагогіки. 2012. Випуск XXVIII. С.223–228.

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.005

ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY IN THE HOTEL AND RESTAURANT INDUSTRY

Lavrishyn Daniil Hennadiyovych¹

Scientific Supervisor: Larysa Leontiyivna Semenyuk²

---

1. Student of the Faculty of Culture and Creative Industries
Kyiv National University of Technologies and Design, UKRAINE

2. Ph.D. in Geography, Associate Professor
Kyiv National University of Technologies and Design, UKRAINE

The hotel and restaurant business has a significant impact on the environment due to energy consumption, water resources, and waste generation. At the same time, restaurants produce a large amount of food waste, only a portion of which is recyclable. The excessive use of plastic and other non-renewable materials is also a key environmental issue.

Table 1

Environmental Practices to Reduce Impact on the Environment

Environmental Practices	Examples of Implementation	Results
Energy Efficiency	Use of LED lights, solar panels	Up to 30% reduction in energy consumption
Waste Management	Sorting and recycling, elimination of plastic	Reduction of waste by 20-40%
Eco-Friendly Products	Use of locally sourced products	Reduction of carbon footprint by 10-15%

Author's Development

To address these issues, hotels and restaurants are implementing various environmental initiatives aimed at reducing their impact on the environment.

Reducing energy consumption is an important aspect of environmental responsibility. The use of energy-efficient technologies, such as solar panels or LED lighting, helps lower electricity costs and reduce CO₂ emissions. Additionally, cutting down on plastic use and recycling food waste helps minimize the amount of waste generated[1].

The implementation of environmental measures in the hotel and restaurant industry brings not only ecological but also economic benefits[2]. Introducing energy-efficient solutions, waste recycling, and the use of local products enables businesses to reduce operational costs. Moreover, consumers are increasingly choosing hotels and restaurants that demonstrate a responsible approach to the environment.

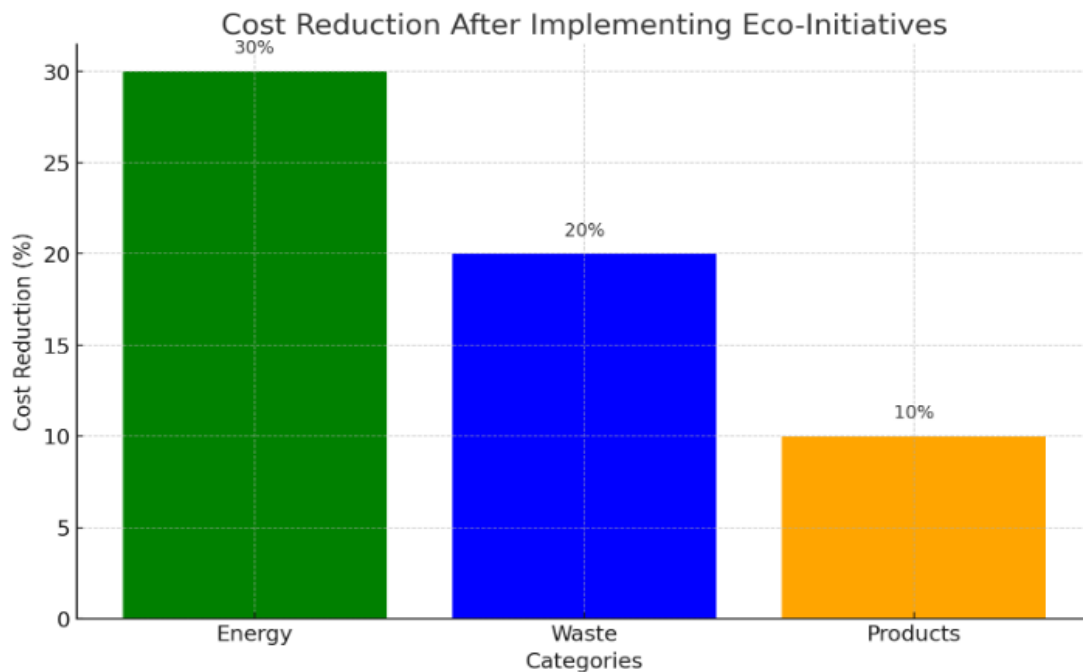

Fig. 1. **Reduction in Costs After Implementing Eco-Initiatives**

Conclusions: Environmentally responsible practices in the hotel and restaurant industry not only have a positive impact on the environment but also lead to resource savings, reduce energy costs, and contribute to the formation of a positive image for the business.

REFERENCES:

- [1] Громаченко К. Ю., Яковишина М. С. ЕКОЛОГІЧНІ ПРАКТИКИ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА М. РІВНЕ - Цифровий репозиторій Національного університету водного господарства та природокористування. *Цифровий репозиторій Національного університету водного господарства та природокористування*. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/22685/> (date of access: 14.10.2024).
- [2] Кім Е.О, Павлова С.І. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ. *Конференції Державного університету «Житомирська політехніка»*. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/21.-pr-my-ta-per-vy-roz-kultur-mu-s.-4.pdf>. (date of access: 14.10.2024).

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.006

GENERAL CHARACTERISTICS OF BUSINESS PROCESSES IN TRADING COMPANIES

Marakhovskyi Bohdan¹

---

1. Master's Degree Student

Central Ukrainian National Technical University, UKRAINE

The effective operation of trading companies in the modern economy is based on the rational organization of business processes that take into account both internal and external factors. The success of such companies is determined by creating favorable conditions for achieving set objectives, allowing them to remain competitive in the market. In particular, not only the scale of production and sales is important, but also the proper organization of internal processes that determine the overall level of operational efficiency.

One of the key characteristics of business processes is their interconnection with the company's resources, tasks, and final goals, which involve creating value for the consumer. A systematic approach to business process management allows for a high level of coordination between different departments within the company, which, in turn, increases overall efficiency and productivity.

The historical development of the business process concept shows that it gained widespread popularity about 30 years ago and gradually became a key element of effective management. Initially, the focus was on reducing material and labor costs, but over time, attention shifted toward systematic improvement of management processes. In the context of trading companies, this means that business success depends on the ability to adapt processes to changing market conditions, thereby enhancing competitiveness.

Analysis of the literature indicates that business processes are characterized by continuity of operations, logical sequencing of actions, and close interaction between stages. Business processes encompass interconnected production and management activities aimed at achieving the final goal—generating profit and increasing consumer value, while accounting for both external and internal factors influencing the company's performance.

A key feature of business processes is their economic nature, which is represented as a "flow"—a sequence of time-based segments that begins with

input resources and ends with the final product or service. Another important characteristic is the close interrelation between these segments, which ensures the consistency and efficiency of actions performed. Defining the starting parameters of a business process, which may vary depending on the situation, and clearly formulating the final goals help prevent deviations in the execution of processes.

Some approaches to business process management emphasize that their primary goal is to meet customer demands. However, an important component also lies in the continuous analysis and improvement of processes to enhance their efficiency. One optimization method is the simplification of business processes, which allows for faster execution of operations, fewer errors, and improved overall productivity. This can be achieved by eliminating unnecessary actions and through the systematic organization of information, enabling quicker decision-making and more efficient control of all stages.

It is worth noting that simplifying business processes can apply both to the entire process and to its individual parts. In some cases, this requires deeper intervention into the company's structure, which may necessitate radical changes in the organization of work. Business process improvement goes beyond merely refining individual stages and often requires a comprehensive review of management approaches within a trading company, enabling it to effectively adapt to changing market conditions.

In general, a business process can be defined as a structured system of interconnected actions aimed at transforming input resources (material, informational, financial) into an output result in the form of a product or service that has economic value and meets the needs of the end consumer, ensuring the organization's effective functioning.

Business processes in trading companies represent a complex of interconnected actions that include the organization, management, and coordination of resources with the aim of achieving economic results through the transformation of input resources into products or services that meet the needs of the end consumer. The company's success depends on the efficiency of these processes, which ensure its competitiveness in the market.

Trading companies operate in a dynamic environment, so their business processes must be flexible and adaptive. The key elements of such processes include supply chain management, logistics, financial resources, and customer service. The effectiveness of business processes is determined by the level of interaction between the company's internal departments (procurement, sales, marketing) and external counterparts (suppliers, customers, partners).

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

The main characteristics of business processes in trading companies include:

- continuity: processes should be continuous and logically sequenced to ensure stable company operations;
- adaptability: the ability to quickly adapt to changing market conditions is a key factor in maintaining competitiveness;
- efficient resource management: this involves optimizing material, financial, and informational resources, allowing the company to reduce costs and increase productivity;
- customer orientation: meeting consumer needs is the central goal of business processes. In trading companies, this aspect plays a crucial role, as the level of service directly affects customer loyalty.

Thus, business processes in trading companies can be defined as coordinated actions aimed at transforming resources into economically beneficial products or services, focused on maximizing market satisfaction and ensuring the company's stable development.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.007

ГРУПУВАННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ГАЛЬМУЮТЬ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗМІНИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ємельянов Олександр Юрійович¹

---

1. д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», УКРАЇНА

Забезпечення належної ефективності діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища функціонування потребує перманентного розвитку суб'єктів господарювання [1, 2], що, серед іншого, викликає необхідність формування потенціалу економічного розвитку компаній [3–6] та провадження ними інвестиційно-інноваційної діяльності [7–10], зокрема здійснення технологічного оновлення [11–16] та реалізації ресурсозберігаючих програм і проєктів [17–22]. Однак необхідною є попередня розробка підприємствами стратегій свого економічного розвитку [23–26], зокрема енергозберігаючого розвитку. При цьому важливо оцінити рівень бар'єрів на шляху до такого розвитку. Таке оцінювання, своєю чергою, повинно базуватися на визначенні головних чинників, які гальмують процес енергозберігаючих технологічних змін на підприємствах.

Проведене нами моделювання процесу енергозберігаючих технологічних змін, що відбуваються на підприємствах, дало змогу виділити чотири групи чинників, які гальмують процес таких змін, а саме:

1) чинники першого рівня. Ці чинники належать виключно до внутрішнього середовища підприємства. До цих чинників, зокрема, належить недостатньо високе відношення фізичних витрат певного енергетичного ресурсу до первісної вартості тих основних засобів підприємства, які виводяться з експлуатації внаслідок здійснення технологічної зміни. Другим чинником групи є високе значення відношення амортизаційних відрахувань за тими основними засобами, які виводяться з експлуатації внаслідок здійснення заміни технологій, до первісної вартості цих основних засобів;

2) чинники другого рівня. Значення показників, які характеризують ці чинники, значною мірою залежать від наявного стану та тенденцій зміни у

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

зовнішньому середовищі підприємства. До цих чинників слід віднести такі: недостатньо високий рівень цін на ті види енергетичних ресурсів, зменшення питомих витрат яких передбачається досягти внаслідок впровадження енергозберігаючої технології; недостатньо велике відносне зменшення фізичних витрат певного енергетичного ресурсу внаслідок здійснення технологічної зміни; значний рівень відношення додаткових витрат підприємства, пов'язаних із впровадженням енергозберігаючої технології, до первісної вартості тих основних засобів підприємства, які виводяться з експлуатації внаслідок здійснення технологічної зміни; занадто велике значення норми прибутковості інвестицій. До цієї групи чинників варто також віднести високий рівень оподаткування діяльності підприємств;

3) чинники третього рівня. До них належать чинники недостатності обсягів наявних ресурсів і компетенцій власників та менеджерів підприємств для розроблення та впровадження програм технологічного оновлення. Зокрема, до цих чинників належать: недостатність обсягів наявних у підприємства інвестиційних ресурсів; недостатність обсягів наявних у підприємства інших видів ресурсів; складність залучення необхідних обсягів ресурсів; відсутність у власників та менеджерів підприємств необхідних знань та навичок у сфері економіки інноваційної діяльності та інноваційного менеджменту;

4) чинники четвертого рівня. Ці чинники являють собою очікування власників та менеджерів підприємств стосовно майбутніх змін у зовнішньому середовищі. Зокрема, слід виділити очікування зниження у майбутньому цін на ті види енергоресурсів, зменшення питомих витрат яких передбачається досягти внаслідок впровадження енергозберігаючої технології. Також гальмувати процес енергозберігаючих технологічних змін може очікування появи у майбутньому більш ефективних технологічних процесів.

Врахування очікування появи у майбутньому більш ефективних технологічних процесів потребує розрахунку показників чистої теперішньої вартості альтернативних проєктів впровадження енергозберігаючих технологічних змін. Варто розглядати принаймні два таких проєкти, а саме: здійснення певного варіанту технологічних змін у теперішній момент часу або здійснення через деякий проміжок часу більш ефективного варіанту цих змін. Зрозуміло, що при цьому істотне значення має належна точність техніко-економічного прогнозування.

Отже, важливими напрямками прискорення процесу провадження енергозберігаючих технологічних змін на підприємствах є покращення якості та збільшення обсягів ресурсів, які задіяні у розробленні та реалізації заходів із такого провадження. Зокрема, суттєве значення має підвищення компетенцій тих працівників компаній, які беруть участь у цих процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Міщенко, Н. Г. & Міщук, А. І. (2016). Розвиток підприємства на основі інформаційного та інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, (4(236)), 191–204.
- [2] Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). НУ «Львівська політехніка». Львів, Україна.
- [3] Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
- [4] Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.
- [5] Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: НУ «Львівська політехніка».
- [6] Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник ХДУ*, (6 (2)), 206–209.
- [7] Kryvovazyuk, I., Britchenko, I., Smerichevskiy, S., Kovalska, L., Dorosh, V. & Kravchuk, P. (2023). Digital Transformation and Innovation in Business: the Impact of Strategic Alliances and Their Success Factors. *Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania)*, (32 (1)), 3–17.
- [8] Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л., Симак, А. В. & Петрушка, Т. О. (2017). Методичні засади оцінювання попиту на продукцію машинобудівних підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (3), 198–212.
- [9] Смолій, Л. В. (2010). Формування інвестиційного механізму інноваційного розвитку буряківництва. *Інноваційна економіка*, (17), 168–171.
- [10] Федулова, Л. І. (2013). Інноваційний вектор розвитку промисловості України. *Економіка України*, (4), 15–23.
- [11] Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
- [12] Петрушка, Т. О., Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2020). Підвищення ефективності господарської діяльності як чинник економічного розвитку підприємств. *Ефективна економіка*, (12). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_23.
- [13] Lesinskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
- [14] Lesinskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka T. (2021). Devising a Toolset for Assessing the Potential of Loan Financing of Projects Aimed at Implementing Energy-Saving Technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4, 15–33.
- [15] Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
- [16] Caliscan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
- [17] Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, (19), 25–34.

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

- [18] Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
- [19] Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. *Збірник наукових праць “Економіка: проблеми теорії та практики”* (253 (VII)), 185–191.
- [20] Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
- [21] Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
- [22] Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
- [23] Баранович, А. М. (2014). Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. *Вісник ХДУ*, (2), 77–81.
- [24] Македон, В. В. (2013). Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (1(1)), 369–373.
- [25] Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *«Інтернаука». Сер.: Економічні науки*, (3(25)), 167–171.
- [26] Харченко, В. А. (2014). Механізм формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості*, (4 (68)), 97–104.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.008

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЗА УМОВИ ВРАХУВАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Астаф'єва Катерина Олександрівна¹, Жмура Денис Сергійович²

---

1. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки,
організації та управління підприємствами

Криворізький національний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-3418-7622

2. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Криворізький національний університет, УКРАЇНА

Оцінювання ефективності управління витратами з урахуванням енергозберігаючих технологій є надзвичайно актуальним в сучасних умовах господарювання, особливо в контексті України. Зростання вартості енергоресурсів, нестабільність їх постачання та посилення екологічних вимог створюють додаткові виклики для підприємств. Впровадження енергозберігаючих технологій дозволяє не лише знизити витрати на енергію, але й сприяє підвищенню конкурентоспроможності, зменшенню екологічного впливу та покращенню репутації компанії на ринку [1].

Раціональне управління витратами із застосуванням енергоефективних рішень допомагає оптимізувати виробничі процеси, збільшити прибутковість і забезпечити сталий розвиток бізнесу. В умовах сучасної економіки, це також стає критичним фактором для довгострокової стійкості підприємств, оскільки зменшення енерговитрат дозволяє знизити операційні витрати та забезпечити додаткові інвестиційні ресурси для інновацій та розвитку.

Розкриваючи вплив застосування енергозберігаючих технологій на ефективності управління витратами, зазначимо що раціональність впровадження енергоефективних рішень призведе до зростання рентабельності та зниження беззбиткового обсягу реалізації.

Виходячи з вище наведеного, пропонуємо використовувати підхід до оцінювання ефективності управління витратами, який заснований на матриці ефективності управління витратами (табл. 1). Кожен квадрант матриці визначається двома показниками:

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

- індексом запасу фінансової міцності ($I_{зФМг}$), що визначається як різниця між чистим доходом від реалізацією та беззбитковим обсягом реалізації (2);
- індексом інтегрального показника ефективності управління витратами ($I_{ІПв}$), що визначається за формулою (1).

Інтегральний показник ефективності управління витратами включає коефіцієнти рентабельності витрат із відповідними коефіцієнтами вагомості.

$$ІП_v = P_{ІП} \times k_{ІП} + P_{АВ} \times k_{АВ} + P_{ВЗ} \times k_{ВЗ} + P_{ІОВ} \times k_{ІОВ} + P_{ФВ} \times k_{ФВ} + P_{ІВ} \times k_{ІВ} \quad (1)$$

де $ІП_v$ - інтегральний показник ефективності управління витратами, част.од.

$P_{ІП}$ - коефіцієнт реальності продукції, част.од.

$P_{АВ}$ - коефіцієнт рентабельності адміністративних витрат, част.од.

$P_{ВЗ}$ - коефіцієнт рентабельності витрат на збут, част.од.

$P_{ІОВ}$ - коефіцієнт рентабельності інших операційних витрат, част.од.

$P_{ФВ}$ - коефіцієнт фінансових витрат, част.од.

$P_{ІВ}$ - коефіцієнт інших витрат, част.од.

$k_{ІП}, k_{АВ}, k_{ВЗ}, k_{ІОВ}, k_{ФВ}, k_{ІВ}$ - відповідні коефіцієнти вагомості показників, част.од.

Коефіцієнти вагомості запропоновано визначити використовуючи експертний метод, але за умови обов'язкового розрахунку коефіцієнту конкордації (Кендалла, W) [2].

В свою чергу, при визначенні беззбиткового обсягу реалізації пропонуємо врахувати необхідні витрати на впровадження енергозберігаючих рішень. Виходячи з цього, формула беззбиткового обсягу реалізації матиме вигляд [3]:

$$ТВ_r = \frac{ЧВРП \times ПВ + КВ}{ЧВРП - ЗВ} \quad (2)$$

де $ТВ_r$ - точка беззбитковості у грошовому виразі, тис. грн

$ЧВРП$ - чиста виручка від реалізації продукції, тис. грн

$ПВ$ - умовно-постійні витрати, тис. грн

$ЗВ$ - умовно-змінні витрати, тис. грн.

$КВ$ - додаткові витрати на впровадження енергозберігаючих технологій 0 тис. грн

Після розрахунку показників, що наведені у формулах (1) та (2), виконуємо розрахунок їх індексів ланцюговим методом (3).

$$I_{зФМг} = \frac{зФМ_{г1}}{зФМ_{г0}} \quad I_{ІПв} = \frac{ІП_{в1}}{ІП_{в0}} \quad (3)$$

де: $зФМ_{г}$ - показник запасу фінансової міцності за аналізований та попередній період, тис. грн.;

$ІП_v$ - інтегральний показник ефективності управління витратами за аналізований та попередній період, част.од.

Після визначення індексів можна переходити до визначення місця у матриці ефективності управління витратами (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця ефективності управління витратами

Значення	$I_{зфмг} > 1$	$I_{зфмг} = 1$	$I_{зфмг} < 1$
$I_{пв} > 1$	«Достатній»	«Допустимий»	«Проблема фінансової міцності»
$I_{пв} = 1$	«Допустимий»	«Допустимий»	«Проблема фінансової міцності»
$I_{пв} < 1$	«Проблема рентабельності»	«Проблема рентабельності»	«Критичний»

[авторська розробка]

Матриця ефективності управління витратами передбачає рівні: «Достатній», «Допустимий», «Проблема рентабельності», «Проблема фінансової міцності» та «Критичний». В залежності від квадранта матриці можна запропонувати власну стратегію управління витратами.

Висновок: Оцінка ефективності управління витратами з урахуванням енергозберігаючих технологій є важливим інструментом для досягнення економічної стабільності та екологічної відповідальності підприємств. Запропоновано виконувати оцінювання ефективності управління витратами на основі індексів показників: запасу фінансової міцності та інтегрального показника ефективності управління витратами. Запропоновано матрицю ефективності управління витратами, що є дієвим інструментом розробки стратегії управління витратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Нікульнікова Г. В., Бондарчук О. М., Астаф'єва К. О. (2024) Економічне оцінювання інвестиційних проектів енергозберігаючих технологій. *Галицький економічний вісник*, Том 86, (1), 7-13. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.007 (дата звернення: 05.10.2024).
- [2] Грінько І. М. (2021) Конкордація експертів – запорука успіху в розробці стратегії розвитку країни в Індустрії 4.0. *Міжнародні економічні відносини*, (28), DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-28> (дата звернення: 05.10.2024).
- [3] Нусінов, В. Я., Астаф'єва, К. О., & Нусінова, О. В. (2015). Оцінка рівня економічної безпеки підприємства на всіх етапах розвитку: монографія. *Кривий Ріг: Чернявський ДО*.

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.009

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Ковальчук Альона Миколаївна¹, Гейдор Владислав Олександрович²

---

1. канд. екон. наук, доцент кафедри економіки і підприємництва
НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-9059-8303

2. здобувач вищої освіти факультету економіки та бізнес-адміністрування
Національний авіаційний університет, УКРАЇНА

Діяльність підприємств потребує постійного моніторингу стану та динаміки зовнішнього конкурентного середовища, особливо в умовах посилення негативних економічних тенденцій. Економіка війни та усі негативні фактори, які вона спричинила в першу чергу відображаються на діяльності підприємств, зокрема на їх ефективності.

У сучасній науковій теорії економічну ефективність розглядають як «результат фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання, який покриває усі витрати на її здійснення та містить чистий прибуток, що залишається для розвитку бізнесу» [1]. Тобто, ефективність діяльності підприємства можна визначити та оцінити через призму витрат, прибутку та шляхів розвитку підприємства. Вважаємо, що найбільш явним показником у кризових умовах національної економіки, який відображає ефективність діяльності підприємства є його фінансові результати. Динаміка фінансових результатів підприємств України за 2019-2023 роки наведено на рис. 1. За даними рисунку, спостерігаємо, що найбільший пік позитивних фінансових результатів - прибутковості – відбувся у 2021 році до показника 1 034 012,8 млн грн. У 2022 році у зв'язку із війною сукупні фінансові результати були негативними у розмірі 216 594,8 млн. грн., але вже у 2023 році показник фінансових результатів зріс до позитивних значень.

Щодо % підприємств, які отримали прибутки то піковим роком за досліджуваний період залишається 2019 рік – 74%. Військові дії та зупинка виробництв спричинила у 2022 році падіння даного показника до 66,1%, тобто

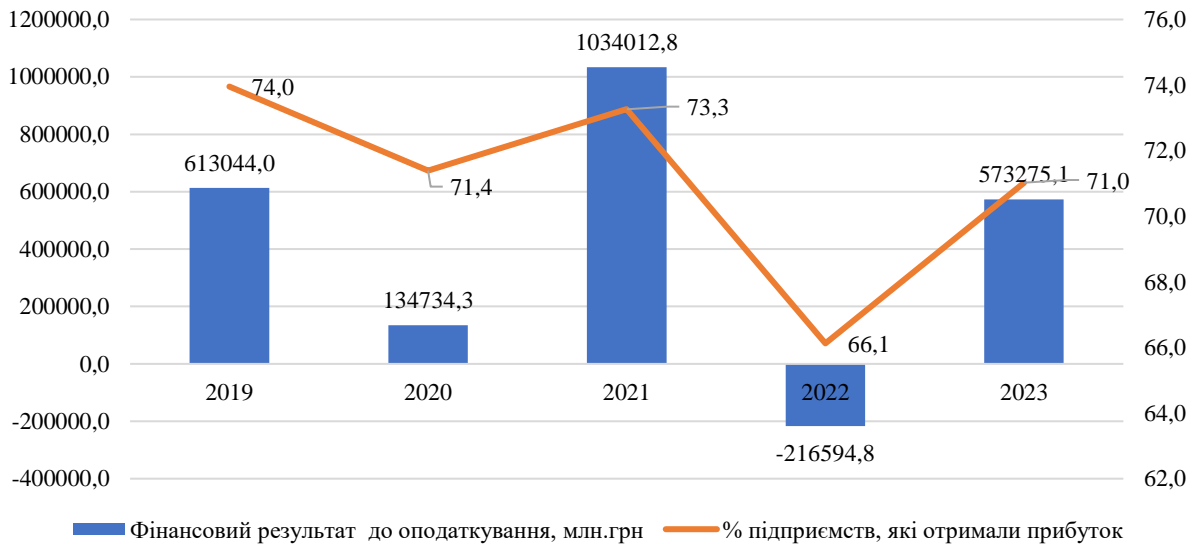

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів підприємств України 2019-2023 р.р [2]

майже 24% українських підприємств були збитковими. У 2023 році % прибуткових підприємств зріс до 71%, що свідчить про налагодження діяльності підприємств та активізації процесів щодо підвищення ефективності.

В умовах економічної нестабільності конкурентного середовища, що є наслідком активної фази війни українські підприємства зіткнулися із рядом проблем щодо оптимізації роботи та досягнення належного рівня ефективності. Для виявлення таких проблем та пошуку шляхів їх вирішення та мінімізації підприємства можуть використовувати методи економічної діагностики. Використання економічної діагностики сприятиме адаптації цілей та завдань діяльності підприємства на тактичному рівні до викликів у стратегічному вимірі, оскільки ефективність напрямів стратегії управління підприємством залежить від оцінювання поточного та потенційних стану підприємства [3]. Особливо це стосується підприємств, які мають підвищений рівень чутливості до змін у конкурентному середовищі.

Шляхами підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання є сукупність визначених заходів в технічному, організаційному, соціально-економічному напрямках діяльності, а також за їх допомогою досягнення поліпшення якості та конкурентоспроможності продукції підприємства, економії їхніх ресурсів. Факторами підвищення економічної ефективності діяльності підприємства є не лише від зовнішні чинники, але й факторів впливу стратегії його розвитку, ефективної системи менеджменту на усіх

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

рівнях підприємства [1]. Проте, враховуючи постійний стан невизначеності та посиленої нестабільності в сучасних умовах здійснення діяльності підприємствам необхідно в першу чергу враховувати зовнішні фактори – високий рівень небезпеки, нестабільність поставок, проблеми із логістикою та енергозабезпеченням, дефіцит трудових ресурсів, зміни у системі оподаткування.

Таким чином, нестабільність конкурентного середовища має вплив на забезпечення ефективності діяльності підприємства як на внутрішньому рівні, так і на зовнішньому. Із посиленнями процесів динамічності середовища підприємства мають шукати нові шляхи щодо забезпечення та зростання ефективності. Перманентний стан нестабільності має й позитивний вплив, оскільки такі суб'єкти господарювання посилюють заходи щодо успішної адаптації, а інколи й зростання, показників ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Ярославський, А. О. (2018). Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, (20 (3)), 174-177.
- [2] Державна служба статистики України, вилучено із: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- [3] Ковальчук, А., & Циганій, С. (2021). Економічна діагностика стратегічного управління імпортною діяльністю підприємства як умова забезпечення його конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*, (34). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-65>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.010

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО АУДИТУ ЄСВ В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ ЕТАПІВ ТА ПРОБЛЕМ КОНТРОЛЮ

Шагун Євгенія Максимівна¹

Науковий керівник: Ковальова Тетяна Володимирівна²

---

1. здобувач вищої освіти факультету управління та бізнесу

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, УКРАЇНА

2. канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, УКРАЇНА

Анотація. Аудит єдиного соціального внеску (ЄСВ) відіграє ключову роль у податковому контролі України, забезпечуючи дотримання соціальних гарантій працівників і податкової дисципліни роботодавців. У статті розглядаються основні етапи проведення аудиту ЄСВ, проблеми, з якими стикаються контролюючі органи, та пропонуються рекомендації щодо вдосконалення системи. Особливу увагу приділено впровадженню сучасних технологій та міжнародному досвіду, які можуть підвищити ефективність аудиту.

Аудит єдиного соціального внеску (ЄСВ) є важливою частиною контролю за дотриманням соціальних стандартів і законодавчих вимог в Україні. Він включає кілька етапів, кожен із яких спрямований на забезпечення повного аналізу діяльності роботодавця. Від збору інформації та планування перевірки до аналізу результатів та накладення санкцій — усі ці кроки мають на меті виявлення можливих порушень і забезпечення їх усунення. Водночас сучасні технології та міжнародний досвід можуть значно покращити ефективність системи аудиту, забезпечуючи прозорість і швидкість процесу.

Процес проведення аудиту ЄСВ складається з кількох взаємопов'язаних етапів, що забезпечують комплексний аналіз діяльності роботодавця та його відповідність вимогам законодавства.

На першому етапі орган контролю, зокрема Державна податкова служба (ДПС) України, здійснює збір інформації про платника ЄСВ з різних джерел. Ця інформація може включати податкову звітність, дані з державних реєстрів та іншу фінансову інформацію. Основною метою цього етапу є виявлення

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

можливих ризиків і потенційних порушень, які можуть стати основою для подальшого поглибленого аналізу. Аналізується попередня діяльність підприємства, його податкові звіти та інші документи для визначення ризикового профілю, що допомагає ідентифікувати підприємства, які потребують додаткової уваги [1].

На другому етапі відбувається планування аудиту, що включає визначення обсягу перевірки, її тривалості та основних напрямів аналізу. Орган контролю формує список необхідних для перевірки документів, таких як розрахункові відомості, трудові договори та інша звітність. Планування ґрунтується на інформації, зібраній на підготовчому етапі, а також враховує чинне законодавство і рекомендації Міністерства фінансів України. Особлива увага приділяється новим змінам у законодавстві, наприклад, у ставках ЄСВ або правилах його нарахування, що можуть мати безпосередній вплив на результати аудиту [4].

На третьому етапі здійснюється перевірка, під час якої орган контролю проводить детальний аналіз документів, що надаються роботодавцем. Це включає перевірку правильності розрахунку бази нарахування ЄСВ, своєчасності його сплати та відповідності ставок. Контролери також аналізують дані про працівників, їх заробітну плату та умови працевлаштування, перевіряючи наявність трудових договорів та реальність виконаної роботи. Використання сучасних аналітичних інструментів дозволяє оперативно аналізувати великі обсяги даних і виявляти можливі порушення [3].

Четвертий етап передбачає аналіз результатів перевірки та складання акту перевірки. Орган контролю оцінює дані, отримані в ході перевірки, порівнюючи їх із чинними нормами законодавства. У разі виявлення порушень складається акт перевірки, де фіксуються всі недоліки та надаються рекомендації щодо їх усунення. У деяких випадках роботодавцям надається можливість добровільного виправлення помилок протягом певного періоду [6].

На п'ятому етапі приймається рішення та накладаються санкції. Якщо виявлено порушення, орган контролю ухвалює рішення щодо застосування санкцій, таких як накладення штрафів або інших фінансових стягнень. За серйозні порушення можуть бути застосовані більш жорсткі заходи, включаючи кримінальну відповідальність. Підприємства, які порушують законодавство систематично, підлягають більш ретельному контролю з боку державних органів [7].

Однією з ключових проблем, з якою стикаються органи контролю в Україні, є недостатня автоматизація та цифровізація процесів перевірки. Хоча

багато організацій переходять на електронний документообіг, значна частина підприємств продовжує працювати з паперовими формами звітності, що ускладнює перевірку та створює ризики для помилок або шахрайства [3]. Наприклад, процес звірки документів може займати багато часу, особливо коли йдеться про великі підприємства з численною кількістю співробітників.

Ще однією важливою проблемою є часті зміни в законодавстві, які ускладнюють роботу не лише підприємствам, але й самим органам контролю. Зміни ставок ЄСВ або введення нових вимог до розрахунків можуть не одразу бути зрозумілими для всіх учасників процесу, що призводить до появи помилок. Для розв'язування цієї проблеми необхідно забезпечити ефективну комунікацію та навчання персоналу як з боку державних установ, так і з боку роботодавців [4].

Одним з основних аспектів покращення системи контролю є впровадження ризик-орієнтованого підходу. Він дозволяє визначити підприємства з підвищеним ризиком порушень і концентрувати ресурси на перевірці цих підприємств. Органи контролю використовують математичні моделі та аналітичні програми для автоматичного аналізу даних, що надаються роботодавцями. Це дозволяє швидко виявляти потенційні порушення, наприклад, заниження бази нарахування ЄСВ або надання неправдивих відомостей про працівників [7].

Крім того, важливим аспектом є використання сучасних інформаційних технологій, які дозволяють органам контролю проводити аудити в режимі реального часу. Впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання, може значно підвищити ефективність аудиту ЄСВ в Україні. Використання таких інструментів дозволяє автоматизувати аналіз великого обсягу даних, що надаються роботодавцями, та виявляти потенційні порушення на ранніх стадіях.

Корупція також є значним фактором, що ускладнює проведення аудиту ЄСВ в Україні. Високий рівень корупційних практик, зокрема хабарництво та зловживання службовим становищем, знижує ефективність роботи контролюючих органів, таких як Державна податкова служба України. Це призводить до необ'єктивності перевірок, ухилення від сплати внесків та недостовірності поданих даних. Для зниження рівня корупції необхідно впроваджувати прозорі механізми електронного аудиту, розвивати цифрові платформи для подання звітності та посилювати внутрішній контроль і незалежний моніторинг діяльності державних установ. Інтеграція антикорупційних технологій, таких як штучний інтелект і автоматизовані системи ризик-аналізу, сприятиме підвищенню об'єктивності й прозорості процесу аудиту.

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

Також, впровадження системи електронного документообігу може спростити процес подачі звітності роботодавцями, зменшуючи ймовірність помилок при нарахуванні та сплаті ЄСВ. Створення єдиної цифрової платформи, де підприємства зможуть подавати документи та звіти, може забезпечити більш прозорий та ефективний контроль.

Важливо активізувати співпрацю між державними органами, роботодавцями та професійними асоціаціями. Спільні ініціативи щодо навчання та підвищення кваліфікації співробітників можуть допомогти забезпечити високий рівень обізнаності про нові технології та зміни в законодавстві, що, своєю чергою, зменшить кількість помилок і порушень у процесі нарахування та сплати ЄСВ.

Таким чином, впровадження сучасних технологій і активізація співпраці між усіма учасниками процесу можуть суттєво покращити систему аудиту ЄСВ в Україні, забезпечуючи кращу ефективність та прозорість контролю.

Третім важливим аспектом є співпраця між державними органами, зокрема між Державною податковою службою, Пенсійним фондом та Службою зайнятості. Така взаємодія забезпечує доступ до різних джерел інформації, що дозволяє здійснювати комплексний аналіз і підвищує якість аудиту [6].

У багатьох країнах Європейського Союзу контроль за сплатою соціальних внесків ґрунтується на принципах прозорості, співпраці між установами та використанні сучасних технологій. Наприклад, в Естонії створена єдина платформа, де роботодавці можуть подавати звітність в електронному вигляді, яка автоматично перевіряється органами контролю. Така система значно знижує рівень помилок, оскільки більшість процесів автоматизована, а також забезпечує швидкий доступ до інформації для органів контролю [8].

У Польщі впроваджено систему автоматичного моніторингу, що аналізує звіти про заробітну плату працівників та виявляє невідповідності у реальному часі. Органи контролю мають змогу швидко реагувати на виявлені порушення, що дозволяє мінімізувати ризики зловживань з боку роботодавців [9]. Такий досвід може бути корисним для України з погляду адаптації та впровадження аналогічних рішень.

Для вдосконалення системи аудиту ЄСВ в Україні необхідно впроваджувати автоматизовані системи моніторингу, що дозволить підвищити швидкість та ефективність перевірок. Потрібно розвивати цифрові платформи, на яких роботодавці зможуть подавати звітність у зручній електронній формі. Це не лише спростить процес звітності для підприємств, але й забезпечить точність даних та зменшить кількість помилок.

Крім того, для підтримки високого рівня кваліфікації контролерів слід запроваджувати програми навчання та підвищення кваліфікації, особливо у

сфері застосування новітніх технологій та аналізу даних. Важливо також забезпечити регулярне оновлення законодавства з урахуванням міжнародного досвіду, що дозволить адаптувати систему контролю до нових реалій.

Висновки. Аудит єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні є багаторівневим процесом, що включає збір інформації, планування перевірки, аналіз результатів та накладення санкцій. Кожен етап має критичне значення для забезпечення точності та відповідності законодавчим вимогам. Хоча процес аудиту включає чітко визначені етапи, що сприяють глибокому аналізу та виявленню порушень, його ефективність знижується через високий рівень корупції та відсутність цифровізації. Для підвищення прозорості та швидкості перевірок слід впроваджувати сучасні технології, такі як штучний інтелект та автоматизовані системи моніторингу, а також розвивати співпрацю між державними установами. Це допоможе зменшити кількість порушень, забезпечити об'єктивність та прозорість процесу, а також адаптувати систему аудиту до міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Порядок проведення перевірок по ЄСВ. Державна податкова служба України, 2023. <https://tax.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2024).
- [2] Аудит ЄСВ: методологія та підходи (2023). Державна аудиторська служба України. (2023). <https://dasu.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2024).
- [3] Використання IT-рішень у контролі за сплатою ЄСВ (2023). Головне управління статистики. <https://dasu.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2024).
- [4] Порядок планування податкових перевірок. Київ: МФУ. Міністерство фінансів України. (2021). <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 12.10.2024).
- [5] Соціальні стандарти та контроль за їх дотриманням. Київ: Мінсоцполітики. Міністерство соціальної політики України. (2022). <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2024).
- [6] Взаємодія органів контролю у процесі аудиту ЄСВ. Київ: ПФУ. Пенсійний фонд України. (2023). <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2024).
- [7] Статистика зайнятості та її вплив на нарахування ЄСВ. Київ: СЗУ. Служба зайнятості України. (2022). <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2024).
- [8] Міжнародний досвід контролю за соціальними внесками. Естонська служба соціального страхування. (2022). <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee> (дата звернення: 12.10.2024).
- [9] Автоматизація моніторингу та її вплив на систему соціального страхування. Польське бюро соціального страхування. (2021). <https://www.zus.pl> (дата звернення: 12.10.2024).

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.011

DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINE'S BANKING SECTOR

Babaian Amram Vagramovych¹

---

1. higher education student of the Faculty of Finance
Kyiv National Economic University, UKRAINE

In the rapidly evolving global financial landscape, digital transformation has emerged as a critical factor for the modernization of the banking industry. Ukraine, driven by the regulatory efforts of the National Bank of Ukraine (NBU), has embarked on a comprehensive digital transformation of its banking sector. Innovation, and the promotion of a cashless economy as part of the "FinTech Development Strategy in Ukraine until 2025" [4].

One of the primary goals of this strategy is the creation of an inclusive and innovative financial environment through the development of remote identification systems, non-cash payments, and digital financial services. The NBU has focused on promoting a cashless economy (Goal 5), increasing financial inclusion (Goal 6), and fostering innovations in financial services (Goal 7) [4]. These goals align with global trends in banking modernization, where digital transformation plays a central role in meeting the evolving demands of consumers and businesses alike.

A significant milestone in Ukraine's digital transformation journey has been the successful implementation of the BankID system, which allows for secure remote identification of individuals, thus facilitating access to financial services across the country. As of 2023, the number of successful identifications using BankID had grown exponentially, from 3.3 million in 2019 to 42.9 million in 2023 [3]. This growth reflects the increased reliance on digital infrastructure, particularly in the context of remote services and financial transactions. BankID uses encrypted personal data transmission, ensuring security in compliance with Ukrainian legislation, making it one of the most trusted systems for remote identity verification in the country [3].

The NBU has also introduced advanced payment technologies to drive non-cash payments, including QR code systems that streamline payment processes.

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

The increased use of tokenized cards and contactless payments, combined with the deployment of QR codes, demonstrates the country's shift away from traditional cash-based transactions [1]. This aligns with the NBU's Goal 5 objective, which focuses on expanding cashless payments and improving the overall efficiency of financial services. The use of QR codes, for instance, has simplified transactions, allowing users to make payments by scanning codes via mobile applications [1].

Furthermore, the Electronic Archive of the National Bank of Ukraine, launched in 2021 and expanded in 2023, represents another significant step toward digitalizing Ukraine's banking infrastructure[2]. The archive serves as a secure repository for the storage and dissemination of data, ensuring that key information is accessible for both regulatory purposes and market analysis [5]. This initiative supports the NBU's long-term vision of enhancing operational efficiency within the banking sector, particularly in times of crisis when traditional infrastructure may be compromised.

One of the critical components of the National Bank of Ukraine's (NBU) digital transformation strategy is the potential introduction of the E-Hryvnia, a central bank digital currency (CBDC). The initiative is a key part of Goal 7, which emphasizes the development of financial sector innovations. While still in the research and exploration phase, the E-Hryvnia aims to serve as a digital equivalent of the national currency, contributing to a more efficient and secure digital payments system, enhancing financial inclusion. In 2018, the National Bank was one of the first in the world to conduct a pilot project to issue e-Hryvnia for retail payments on the DLT platform. And in 2022, it presented a draft concept of the e-Hryvnia to digital asset market participants and government agencies. In 2023, the regulator started the preparation stage, and this year they plan to start open testing, which all interested Ukrainians will be able to join[6]. Encouraging widespread adoption of the digital currency will require financial literacy programs to ensure that users understand the benefits and functionalities of the E-Hryvnia.

This transformation focuses on fostering a cashless economy, increasing financial inclusion, and embracing financial innovations, such as the BankID system and the potential introduction of the E-Hryvnia (central bank digital currency). By advancing secure identification, non-cash payments, and a digital currency framework, Ukraine aims to modernize its financial landscape and improve access to services, aligning with global trends.

In conclusion, Ukraine is positioning itself as a leader in financial technology by adopting a comprehensive digital strategy that enhances accessibility, security, and efficiency in the banking sector.

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

REFERENCES:

- [1] National Bank of Ukraine. News. *QR-codes for Credit Transfers to Simplify and Speed Up Payments*. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/qr-kodi-dlya-zdiysnennya-kreditovih-perekaziv-sprostyat-ta-prishvidshat-rozrahunki>
- [2] Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine 08.03.2022. *On the use of cloud services by banks*. Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_08032022_42
- [3] BankID — sistema dlya identifikatsii. Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/bank-id>
- [4] Stratehiya rozvitku FinTech v Ukraini do 2025 roku — kurs na tsyfrovi finansovi poslugi. Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stratehiya-rozvitku-fintek-v-ukraini-do-2025>
- [5] Diial'nist Elektronogo arkhivu Natsionalnogo banku Ukrainy u 2023 rotsi. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_23032023_39
- [6] <https://psm7.com/uk/company/nbu/kogda-v-ukraine-protestiruyut-e-grivnu-nbu.html>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.012

ORGANIZATIONAL INNOVATIONS AS A STRATEGY FOR FINANCIAL RISK MITIGATION IN CORPORATIONS

Khimich Sviatoslav¹, Pyroh Viktor², Briukhovetska Iryna³

---

1. PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business
*Private joint-stock company «Higher educational institution
«Interregional Academy of Personnel Management», UKRAINE*

ORCID ID: 0000-0002-1469-1485**2.** PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business
*Private joint-stock company «Higher educational institution
«Interregional Academy of Personnel Management», UKRAINE*

ORCID ID: 0009-0000-8811-8801**3.** Postgraduate Student at the Department of Economics and Business Management

Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business
*Private joint-stock company «Higher educational institution
«Interregional Academy of Personnel Management», UKRAINE*

ORCID ID: 0000-0001-7963-5647

The paper explores the role of organizational innovations in mitigating financial risks in corporations. It examines how integrating innovative strategies into corporate frameworks can enhance risk management and financial stability. The methodology involves a review of existing literature, focusing on recent case studies and theoretical models. Key findings suggest that corporations implementing innovations such as technological advancements, governance reforms, and CSR initiatives significantly reduce financial vulnerabilities. The paper concludes by emphasizing the importance of continuous innovation in maintaining long-term financial security.

The primary objective of this study is to investigate the impact of organizational innovations on the financial risk profiles of corporations. With increasing global economic instability, corporations face significant challenges in

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

mitigating financial risks. This paper aims to explore how innovations in management, technology, and corporate governance can serve as tools for financial risk mitigation.

This study employs a qualitative research methodology, utilizing a systematic review of existing academic literature and case studies. The research examines various models of organizational innovation, including process innovations, technological adoption, and governance reforms. Data is sourced from peer-reviewed journals and Scopus-indexed articles. Analytical techniques focus on comparative analysis, exploring how different types of innovations have been successfully implemented to mitigate financial risks across industries.

The findings of the study demonstrate that organizational innovations play a pivotal role in mitigating financial risks in corporations by integrating various strategies across multiple operational levels. These innovations, encompassing process improvements, technological advancements, governance reforms, and CSR-driven strategies, collectively contribute to reducing the corporation's exposure to financial vulnerabilities.

A key aspect of risk mitigation lies in process innovations, which focus on enhancing internal operations. The automation of financial monitoring and reporting systems allows corporations to reduce human error and improve real-time decision-making capabilities. This shift not only streamlines operational efficiency but also strengthens the company's ability to respond to market fluctuations. The implementation of automated systems has been shown to reduce risk exposure related to inaccurate reporting by a significant margin, while also improving resource allocation and lowering operational costs [1].

Further driving this trend are technological advancements, particularly the incorporation of FinTech solutions such as blockchain technology. The application of blockchain in financial reporting has been instrumental in enhancing transparency and reducing fraud risks, as it ensures the accuracy of financial data and provides a reliable audit trail. Moreover, predictive analytics powered by machine learning enables companies to foresee potential financial crises and take proactive measures. This technological approach is particularly valuable for multinational corporations, where financial risks related to currency fluctuations and interest rate volatility are more pronounced [4,5].

In addition to technological solutions, governance reforms play a crucial role in strengthening corporate oversight and accountability. Innovations in corporate governance, such as the establishment of independent risk committees and enhanced board oversight, significantly contribute to minimizing financial risks. These reforms ensure that decision-making processes are subject to greater

scrutiny, leading to improved financial stability during periods of economic uncertainty. Corporations that have implemented such reforms have demonstrated enhanced resilience to financial instability, particularly during downturns [5].

Equally important are CSR-driven innovations, which further mitigate financial risks by enhancing corporate reputation and fostering stakeholder trust. Companies that embed CSR into their innovation strategies tend to face fewer legal and regulatory risks. Moreover, CSR initiatives focused on sustainability and ethical business practices attract stronger investor confidence, thereby contributing to long-term financial stability. By aligning with global sustainability goals, corporations also benefit from financial incentives provided by governments and international organizations [3].

Finally, the adoption of multidimensional risk identification models offers a comprehensive framework for understanding and addressing financial risks. These models allow corporations to assess risks from multiple perspectives, including operational, market, and strategic dimensions, thereby enabling more targeted risk mitigation strategies. Such models have been proven to reduce unexpected financial losses, particularly by helping corporations diversify their investment portfolios and hedge against market volatility [2].

Together, these innovations demonstrate the importance of a holistic approach to financial risk management. By integrating advancements in processes, technology, governance, and CSR, corporations are better equipped to navigate the complexities of the global financial environment, ultimately enhancing their long-term stability and resilience.

In conclusion, organizational innovations play a crucial role in reducing financial risks within corporations. The study's findings suggest that innovative strategies, especially those integrating CSR and advanced technological solutions, significantly contribute to financial stability. These innovations not only mitigate current risks but also prepare corporations to handle future financial challenges. The paper underscores the need for continuous innovation and suggests further research into specific industry-based innovations that could optimize financial risk management in emerging markets.

REFERENCES:

- [1] Aggarwal, A., Baker, H. K., & Joshi, N. A. (2024). Organizational innovation as business strategy: A review and bibliometric analysis. *Journal of the Knowledge Economy*. <https://doi.org/10.1007/s13132-024-01830-2>
- [2] Feng, Z. (2011). Financial risks from three dimensions and risk identification model of enterprise. *International Journal of Management Science and Engineering Management*, 6(1), 71–80. <https://doi.org/10.1080/17509653.2011.10671148>

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

- [3] Liu, B., Ju, T., & Gao, S. S. S. (2021). The combined effects of innovation and corporate social responsibility on firm financial risk. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 32(3), 283–310. <https://doi.org/10.1111/jifm.12135>
- [4] Prokhorova, V., Mushnykova, S., Bytiak, O., & Slastianyko, K. (2019). Management of financial risks in the security system of enterprise development: Economic and legal aspects. *SHS Web of Conferences*, 67, 06043. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196706043>
- [5] Róžański, J., & Voytovych, N. (2023). Financial innovations in international corporations. A global perspective. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia*, 57(3), 221–239. <https://doi.org/10.17951/h.2023.57.3.221-239>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.013

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І АУДИТУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Шум Аліна Олександрівна¹

---

1. д-р. екон. наук, доцент, професор кафедри обліку і фінансів

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-2948-6238

Міжнародні економічні відносини, міжнародний бізнес нині є об'єктивною та необхідною складовою людської діяльності у світовому масштабі. Необхідною інформаційною, контрольною складовою, яка органічно притаманна ринковим відносинам, одним із інструментів ринку є аудит. У реальних умовах майже всі великі економічні рішення, а на міжнародному рівні тим паче, приймаються на основі облікової, аудиторської інформації. Ціна облікової та аудиторської інформації вкрай висока, що ставить відповідні вимоги до якості, достовірності, своєчасності облікової та аудиторської інформації. У сучасній економічній історії існує чимало прикладів (Enron, Wirecard AG, Carillion), коли неякісний аудит, прийняті рішення на основі недостовірної неякісної облікової та аудиторської інформації, призводили до фатальних наслідків на різних рівнях управління та економіки, в тому числі й світового масштабу (світових економічних криз) [1], що в свою чергу збільшує ризики ведення міжнародного бізнесу.

У сучасних умовах склалася ситуація, коли світовим ринком аудиторських послуг володіє de facto «Велика четвірка»: Deloitte, PwC, EY, KPMG. Загальна чисельність співробітників цих компаній (станом на 2023 рік) становила понад 1,5 млн осіб. Сумарні доходи за 2023 рік – 203,79 млрд дол, у тому числі: Deloitte – 64,9 млрд дол; PwC – 53,09 млрд дол; EY – 49,4 млрд дол; KPMG – 36,4 млрд дол. Структура доходу: 66,53 млрд дол – аудиторські послуги (аудит); 84,2 млрд дол – консалтингова діяльність. Число офісів цих компаній у всьому світі налічується понад три тисячі [2].

Нині в різних країнах (Великій Британії, Німеччині, США, Голландії та ін.) до діяльності цих компаній існують обґрунтовані, серйозні претензії з боку регламентуючих органів, громадськості, які перетворюються на судові розгляди і рішення наглядових органів. Суть цих претензій зводиться, в

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

основному, до недостовірності аудиторських звітів, що призводить до серйозних економічних наслідків – банкрутства і припинення діяльності перевірених компаній, з відповідними наслідками: скорочення персоналу, безробіття, збитки державного бюджету і бізнесу тощо. Ми поділяємо точку зору низки фахівців у галузі обліку і аудиту, що подібні факти і загалом уся ситуація, яка склалася у сфері аудиту, у діяльності «Великої четвірки», підриває довіру до облікової та аудиторської інформації, аудиторської діяльності з боку бізнесу, держави, громадськості. Регламентуючі органи деяких країн (Великої Британії, США, Голландії) і деякі фахівці в галузі обліку і аудиту вбачають розв'язання цієї проблеми в розмежуванні аудиторської та консалтингової діяльності аудиторських фірм. На нашу думку, потрібен комплекс заходів на міжнародному та національному рівнях. Одним із напрямків може стати розвиток внутрішнього аудиту, внутрішнього контролю [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Семенець А.О. (2021) Якість аудиту: до проблеми уточнення поняття. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, (4), 156–166. Вилучено з: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.241304>.
- [2] Big Four accounting firms revenue 2023 / Statista. (2023). Statista. Вилучено з: <https://www.statista.com/statistics/250479/big-four-accounting-firms-global-revenue/>.
- [3] Семенець А.О. (2021) Внутрішній контроль та система внутрішнього контролю в контексті міжнародного бізнесу: формалізація дефініцій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, (1), 386–397. Вилучено з: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2021-01-386-397>.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.014

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ КОМПАНІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Іоргачова Марія Іванівна¹, Моїсєєв Вячеслав Вадимович²

---

1. канд.екон.наук, доцент,
доцент кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-1933-6447

2. аспірант кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-0785-2527

Цифровізація є одним із ключових драйверів трансформації світової економіки. Вона створює нові можливості для бізнесу, знижує бар'єри на шляху до нових ринків, покращує взаємодію з клієнтами та підвищує ефективність діяльності. У зв'язку з цим, інноваційні методи управління вартістю компанії, які засновані на використанні сучасних цифрових технологій, стають необхідною умовою для тих компаній, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними в умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій. Сучасні інструменти управління вартістю бізнесу включають автоматизацію, аналітику великих даних, впровадження цифрових платформ та екосистем, а також інноваційні фінансові інструменти. Розглянемо більш детально кожен з цих напрямків.

Одним із провідних інструментів, який допомагає бізнесам управляти вартістю в умовах цифровізації, є впровадження цифрових платформ. Ці платформи дозволяють компаніям інтегрувати різні процеси в єдину систему, забезпечуючи прозорість та оптимізацію витрат. Наприклад, хмарні технології дозволяють не лише зберігати великі обсяги даних, але й оперативно обробляти їх для прийняття рішень в реальному часі. Автоматизація бізнес-процесів, дозволяє знижувати операційні витрати, покращуючи таким чином фінансові показники компанії [2, с.84]. Зокрема, вона включає автоматизацію процесів, пов'язаних із логістикою, виробництвом, обліком і маркетингом, що дозволяє скоротити часові та фінансові витрати на виконання цих функцій. Наприклад, компанії, що впроваджують системи автоматизованого

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

управління складськими процесами, відзначають зниження рівня витрат і підвищення точності в прогнозуванні поставок.

Цифрові платформи також змінюють підходи до взаємодії з клієнтами. Використання чат-ботів і алгоритмів штучного інтелекту для обслуговування клієнтів дозволяє значно підвищити рівень задоволеності споживачів та оптимізувати витрати на персонал. Крім того, такі технології, як автоматизація продажів і маркетингу через CRM-системи, допомагають збільшувати дохід, оскільки дозволяють більш ефективно управляти взаєминами з клієнтами. Сучасні дослідження [1-4] підтверджують, що компанії, які використовують цифрові платформи, досягають значного зростання прибутковості завдяки підвищенню операційної ефективності.

Також, в умовах цифровізації економіки аналіз великих даних (Big Data) стає важливим інструментом для прийняття стратегічних рішень. Великі дані дозволяють компаніям отримувати точніші прогнози щодо поведінки ринку, споживчих переваг та внутрішніх процесів компанії. Використання великих даних разом з інструментами штучного інтелекту і машинного навчання дозволяє не лише підвищити якість управлінських рішень, але й значно знизити ризики інвестицій. Компанії можуть краще оцінювати ефективність своїх бізнес-процесів і оптимізувати фінансові ресурси. Бізнеси, які використовують аналіз великих даних, збільшують свою конкурентоспроможність на ринку завдяки точному прогнозуванню попиту, управлінню ризиками та виявленню нових можливостей для розвитку [3, с.30]. Наприклад, компанії роздрібною торгівлі використовують аналітику великих даних для покращення управління ланцюгами постачання, що дозволяє зменшити втрати через затримки в поставках і збільшити рентабельність. Аналіз споживчої поведінки на основі великих даних також дозволяє створювати більш персоналізовані пропозиції, що підвищує лояльність клієнтів та середній чек покупки. Сучасні компанії можуть застосовувати різні інструменти аналізу даних для управління вартістю, включаючи прогнозу аналітику, що дозволяє оцінювати майбутні ринкові тренди. Цей інструмент особливо корисний для компаній у секторах, де конкуренція за інновації є жорсткою, таких як ІТ, фінанси та виробництво. Аналітика великих даних також дозволяє оптимізувати бізнес-моделі та підвищувати продуктивність, оскільки допомагає виявляти неефективні процеси та оптимізувати використання ресурсів.

Інтеграція в цифрові екосистеми є одним із найперспективніших напрямків розвитку сучасного бізнесу. Цифрові екосистеми представляють собою платформи, на яких компанії, постачальники та клієнти взаємодіють у реальному часі, створюючи додаткову цінність за рахунок синергії. Це дозволяє бізнесу отримувати доступ до нових ринків і створювати унікальні продукти, що підвищує конкурентоспроможність. Дослідження показують, що участь у цифрових

екосистемах допомагає компаніям значно знижувати витрати на входження на нові ринки та підвищувати свою ефективність. Цифрові екосистеми також сприяють підвищенню ефективності за рахунок масштабованості. Наприклад, технологічні компанії, такі як Amazon та Google, активно використовують екосистемний підхід, що дозволяє їм швидко адаптувати свої бізнес-моделі до змін на ринку та ефективно управляти вартістю своїх активів. Цифрові екосистеми дозволяють компаніям інтегруватися на глобальному рівні та взаємодіяти з партнерами у різних регіонах світу, що сприяє розширенню ринків збуту та створенню додаткової вартості [4, с.37].

Фінансовий сектор також зазнає значних змін в умовах цифровізації. Нові технології, такі як блокчейн, смарт-контракти та цифрові валюти, створюють нові можливості для управління фінансовими ресурсами. Ці інструменти дозволяють значно знизити транзакційні витрати, підвищити прозорість фінансових операцій і мінімізувати ризики шахрайства. Блокчейн-технології, зокрема, забезпечують надійність і незмінність записів про фінансові транзакції, що сприяє зростанню довіри між учасниками ринку та підвищенню вартості компанії на фінансових ринках. Смарт-контракти дозволяють автоматизувати виконання угод між сторонами, що значно скорочує час і витрати на юридичні та адміністративні процедури. Ці інновації особливо важливі для малих і середніх підприємств, оскільки вони дозволяють знизити бар'єри на шляху до міжнародних ринків та покращити доступ до фінансових ресурсів [1, с. 80].

Таким чином, інноваційні інструменти управління вартістю компанії, які засновані на цифрових технологіях, є ключовим фактором успіху для сучасних компаній. Цифрові платформи, автоматизація, аналіз великих даних, цифрові екосистеми та новітні фінансові інструменти забезпечують підвищення ефективності, зниження витрат та створення додаткової вартості для компаній, а їх успішне впровадження дозволяє компаніям залишатися конкурентоспроможними та гнучкими в умовах цифровізації економіки, забезпечує їх стійкість до викликів глобалізації та технологічних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Кривенко, Ю. В. (2023). Щодо поняття та ознак смарт-контракту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, (64), 80-83.
- [2] Грінько, А. П., Грінько, П. Л., Ушакова, Н. Г., Андросова, Т. В., Кулініч, О. А., & Помінова, І. І. (2022). Методологія керування бізнесом в умовах цифровізації: монографія. Харків: МОНОГРАФ.
- [3] Седіков, Д. В., Палвашова, Г. І., & Асауленко, Н. В. (2024). Цифровий менеджмент як сучасний тренд розвитку підприємства. Український журнал прикладної економіки та техніки, 9(3), 30-35.
- [4] Седікова, І. О., & Седіков, Д. В. (2022). Нові парадигми менеджменту в умовах цифрової економіки. Економіка харчової промисловості, 14(3), 37-43.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.015

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗІ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ ДО 2030 РОКУ

Ковалевський Владислав Анатолійович¹

Науковий керівник: Грищенко Ірина Миколаївна²

---

1. здобувач вищої освіти за спеціальністю
«Публічне управління та адміністрування»
Національний авіаційний університет, УКРАЇНА

2. доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Національний авіаційний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-8191-1177

Актуальність питання забезпечення безбар'єрного простору щороку стає все більш нагальною. Пригадайте, як років десять тому питання побудови пандусів на вході чи пошук альтернативного доступного входу без сходів та інших перешкод викликало чималий спротив органів публічної влади, бізнесу чи окремих громадян. Це відбувалось насамперед через брак розуміння, для кого і навіщо це робити, якщо вкрай мало працівників і відвідувачів, які користувалися пандусом [1].

Тепер доступний вхід став нормою. Хоча не всі побудовані пандуси зручні й безпечні в користуванні, але вже не виникає запитань щодо їх доцільності.

Дуже схожі процеси відбуваються сьогодні й у формуванні безбар'єрності на робочому місці. Проте варто розуміти, що це процес, і кожен з нас може брати участь у формуванні безбар'єрних умов, усвідомлюючи, що, можливо, на втілення кращих практик потрібно трохи більше часу.

Ще у 2023 році Національне агентство України з питань державної служби підготувало Методичні рекомендації з питань формування безбар'єрності на робочому місці в державних органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Згідно з цими документами, до публічних службовців, які потребують уваги під час формування безбар'єрності на робочому місці, віднесені:

- жінки та чоловіки в частині забезпечення гендерної рівності;
- особи, які мають дітей віком до 6 років або дітей з інвалідністю;
- молодь;
- особи різних віросповідань і національностей;
- особи, які належать до маломобільних груп населення, зокрема люди з інвалідністю та люди старшого віку;

– учасники й учасниці бойових дій та інші особи, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та ін. [1].

Коли йдеться про безбар'єрність, іноді складається враження, що потрібно здійснити додаткові зусилля для когось. Наприклад, створити «додаткові» умови для працівника з інвалідністю, відкрити кімнату для годування для працівниці, яка нещодавно стала матір'ю, або ж гнучкі умови для стажера, який вчора закінчив вищий навчальний заклад, тощо.

Організуючи простір, доступний, скажімо, для публічного службовця, який користується колісним кріслом, цей простір за замовчуванням стає зручним і безпечним для вас. Забезпечуючи гнучкий режим роботи для колеги, яка нещодавно стала матір'ю, чи дбаючи про відпустку за догляду за дитиною для працівника з вашого відділу, ви зберігаєте цінний людський ресурс у вашому колективі. Ви також не витрачаєте час на пошуки нової людини та її навчання й адаптацію на новому робочому місці.

Інший аспект – збільшення у колективі відсотка працівників, які представляють різні соціальні групи, створює ширше коло ідей, ефективних рішень [2], підвищує лояльність до держави і серед колег, і серед користувачів послуг.

Тож необхідно говорити вголос про організацію безбар'єрних умов на робочому місці, наводити аргументи, чому це потрібно всім, шукати спільного рішення. Безбар'єрність і повага до різноманіття вигідні з погляду продуктивності праці, комунікації та ефективності робочого процесу – це не просто вимога часу та культурні зміни.

Раніше інтересів різних соціальних груп населення не брали до уваги, а тому складалося враження, що їх не існує. Це породило непристосованість міст і сіл, сфери послуг, робочого місця чи закладів культури до потреб різних людей. Однак ситуація змінюється. Стають видимими групи населення, про потреби яких не було прийнято говорити. І що цікаво: відбувається не лише взаємодія, а й взаємне підсилення різних груп. Бо так звані невидимі групи населення мають величезний потенціал для розвитку українського суспільства.

Зміна ставлення від позиції, що ці люди- тягар для нас і ми не знаємо, як з ними взаємодіяти, до позиції, що вони є новим ресурсом для суспільства, піде на користь усім.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

З бізнесу в інші сфери життя прийшло розуміння теми управління різноманіттям. Бізнес зрозумів: когось усунути – означає втратити! А що ширше різноманіття співробітників і співробітниць, то ефективніше можна через світогляди, потреби та інтереси різних людей достукатися до різних категорій споживачів послуг. Іншими словами – це не просто суспільно відповідально, це виявилось навіть економічно вигідно. Та основне – це стосується не лише бізнесу. Усі – різні, але всі – рівні у своїх правах і реалізації своїх можливостей. Бо йдеться передусім про повагу до гідності людини. І саме безбар'єрне середовище сприяє реалізації прав людини.

У квітні 2021 року ухвалено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року [4]. Стратегія передбачає усунення бар'єрів у 6 напрямках:

1. *Фізичний напрям* (охоплює розроблення єдиних архітектурних стандартів. Це означає, що все наше навколишнє середовище (будівлі, тротуари, вулиці, транспорт) має бути фізично доступним для всіх людей, зокрема для маломобільних груп населення (люди з інвалідністю, люди старшого віку, батьки з маленькими дітьми та ін.)

2. *Суспільний і громадянський напрям* (передбачає створення рівних можливостей для активної участі людей у громадському житті. Це означає, що кожна людина за такого підходу має відчувати себе вільною у своєму самовираженні, що її не будуть засуджувати через якісь її ознаки. І навпаки: різність кожного з нас разом посилюватиме й розвиватиме наше суспільство).

3. *Економічний напрям* (означає забезпечення таких умов, за яких людина може працевлаштуватися й відчувати себе захищеною від проявів дискримінації).

4. *Освітній напрям* – у кожної людини має бути вільний доступ до якісної освіти протягом усього її життя.

5. *Цифрова безбар'єрність* передбачає доступ усіх соціальних груп до Інтернету та усіх онлайн-послуг.

6. У межах *інформаційного напрямку* передбачено створити такі умови, за яких люди, незалежно від своєї мобільності, функціональних порушень чи комунікаційних можливостей, зможуть отримувати доступ до інформації та користуватися всіма потрібними технологіями [3].

Розбудова безбар'єрної України як ніколи доречна, оскільки:

– через повномасштабне вторгнення країни-агресора суттєво збільшилася кількість людей, які дістали тимчасові травми та порушення або отримали інвалідність – як серед військових, так і серед цивільних;

– з'явилося поняття «внутрішньо переміщеної особи», коли громадяни України змушені покинути своє місце проживання через негативні наслідки

збройного конфлікту, тимчасову окупацію, повсюдні прояви насильства та інші обставини і починають життя та роботу на новому місці;

– за певний час відбудуться зміни у вас чи у ваших колег: можливо, народяться діти чи додасться новий обов'язок турбуватися про старших членів родини, ви самі зміните місце проживання чи будете потребувати більше часу на відпочинок і відновлення в умовах тривалого повномасштабного вторгнення країни-окупанта на територію України і постійних стресів;

– хтось із ваших колег здійснив камінг-аут; або ж у вашому колі з'явилися стажери й стажерки – майбутні випускники українських закладів вищої освіти без досвіду роботи;

– варто також враховувати, що в Україні проживає 134 національні меншини та корінні народи, які мають рівні права в розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності, серед них- кримські татари, ромська спільнота, греки, болгари та ін. [1].

Реалізація Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року зіштовхується з низкою проблем, серед яких:

– *фінансування*. недостатнє бюджетне фінансування заходів, передбачених стратегією та відсутність ефективних механізмів залучення приватних інвестицій;

– *координація зусиль*. відсутність чіткої координації між різними рівнями влади (центральною, регіональною, місцевим); недостатня взаємодія між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом;

– *відсутність поінформованості*. низький рівень обізнаності населення про принципи безбар'єрності та можливості, які вона відкриває; недостатня комунікація з боку державних органів щодо реалізації Стратегії;

– *стереотипи та дискримінація*. збереження стереотипів щодо людей з інвалідністю та інших вразливих груп; дискримінація за ознакою віку, статі, національності тощо;

– *недостатня доступність інформації*: відсутність або обмежений доступ до інформації про доступні сервіси та послуги для людей з особливими потребами;

– *відсутність універсального дизайну*. недостатня увага до принципів універсального дизайну при створенні будівель, інфраструктури та інформаційних систем;

– *кадрова проблема*. недостатня кількість фахівців, які мають знання та навички для реалізації заходів зі створення безбар'єрного простору.

Зважаючи на окреслені проблеми, доцільно розглянути такі шляхи вирішення проблем:

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

1. *Збільшення бюджетного фінансування* – необхідно знайти додаткові джерела фінансування для реалізації Стратегії, зокрема за рахунок міжнародної допомоги та залучення коштів приватного сектору.

2. *Посилення координації* – створити ефективний механізм координації дій усіх зацікавлених сторін на всіх рівнях управління.

3. *Підвищення обізнаності* – проводити масштабні інформаційні кампанії для популяризації ідеї безбар'єрності.

4. *Боротьба зі стереотипами та дискримінацією* – розробити та реалізувати комплекс заходів, спрямованих на зміну суспільних установок.

5. *Забезпечення доступності інформації* – створити єдиний інформаційний портал, який міститиме всю необхідну інформацію про доступні сервіси та послуги [3].

6. *Впровадження принципів універсального дизайну* – законодавчо закріпити обов'язковість дотримання принципів універсального дизайну при проектуванні та будівництві.

7. *Підвищення кваліфікації кадрів* – проводити навчання публічних службовців [2], фахівців з різних галузей та громадських активістів з питань безбар'єрності.

Висновки. Очевидно, що створення безбар'єрності потребує певних зусиль. І так, як було раніше, в сучасній Україні вже не працює. Та й публічна служба й публічні службовці змінилися. Водночас, розуміючи загальні принципи безбар'єрності, поступово можна усунути більшість перешкод, щоб працювати продуктивніше, у комфорті й безпечному просторі. Це довготривалий процес, який вимагає зусиль від усіх членів суспільства. Тільки спільними зусиллями ми зможемо створити країну, в якій кожна людина відчуватиме себе комфортно і зможе реалізувати свій потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Підручник Національного агентства України з питань державної служби «Безбар'єрність на публічній службі».
- [2] Грищенко І. М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку лідерства в системі місцевого самоврядування : дис....д-ра наук з держ. упр. 25.00.04 / НАДУ, 2017. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000729218>
- [3] Горбата Л. П., Грищенко І. М., Пріоритетні напрями і шляхи забезпечення інформаційної відкритості в органах публічної влади. *Public and municipal administration: theory, methodology, practice*: Collective monograph. Riga: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 20-40. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/39/716/1453-1>.
- [4] Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України №366-р від 14.04.2021 Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.016

УЗАГАЛЬНЕННЯ БІЗНЕС-ФУНКЦІЙ КЕРУЮЧОЇ КОМПАНІЇ ІНТЕГРОВАНОЇ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ

Захарченко В.І.¹, Меркулов Д.М.²

1. д-р.екон.наук, професор

Національний університет "Одеська політехніка", УКРАЇНА

2. аспірант

Національний університет "Одеська політехніка", УКРАЇНА

На кафедрі міжнародного менеджменту та інновацій НУ "Одеська політехніка" було реалізовано проект з формування методичних засад і практичних рекомендацій щодо розробки організаційно-економічного забезпечення загального і часткового проектування бізнес-групи на основі конкретного підприємства виноробної галузі – ТОВ "Промислово-торгівельна компанія "Шабо" [1]. По результатах виконання цієї НДР були у тому числі визначені наступні основні задачі та функції керуючої компанії:

1. Узгоджене управління корпоративними фінансовими та матеріальними потоками, забезпечення їх прозорості для верхнього рівня керівництва, власників та кредиторів.

2. Розробка, контроль виконання та коригування стратегії виходу з кризи та розвитку на перспективу.

3. Реалізація технології управління з цілям на усіх рівнях.

4. Реінжиніринг та комплексне управління повним циклом бізнес-процесів.

5. Створення та реалізація комплексу механізмів, що забезпечують різке підвищення реалізованості стратегії, програми виходу з кризи та програми розвитку (реалістичне планування, облік та контроль, система мотивації на результат, управління виробництвом "на замовлення", делегування відповідальності та повноважень, організація та методичний контроль масової перепідготовки управлінського персоналу та інші).

6. Своєчасне виявлення та усунення диспропорцій ("вузьких місць") у галузі постачання, маркетингу та збуту, фінансів, кадрів, у виробництві та ін., виняток як монополізму, так і надмірної конкуренції, забезпечення конкурсності у постачанні, продажах, виробництві та ін.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

7. Управління стратегічно важливими програмами (освоєння нових ринків, великі договори з довгостроковими корпоративними партнерами, створення та просування нових проривних видів продукції та ін.).

8. Управління розвитком (змінами), визначення інвестиційної політики та контроль її реалізації.

9. Управління керівними кадрами підприємств, визначення політики розвитку персоналу та контроль її реалізації.

10. Активізація ініціативи підприємств та їх підрозділів, делегування відповідальності та повноважень, організація механізму їх взаємодій на договірній основі [2, с. 126-129].

Таким чином можливо провести узагальнення розподілу функцій між керуючою компанією і підприємствами, що входять до складу інтегрованої структури (табл.1)

Таблиця 1

Розподіл функцій у межах інтегрованої структури

Бізнес-функція	Функції керуючої компанії	Функції підрозділів
Продажі	Стратегічний маркетинг, укладання та ведення пріоритетних договорів з великими оптовими покупцями (комплекс з усіх видів продукції та послуг); забезпечення зберігання та відвантаження замовлень за ними. Вироблення цінової політики (включаючи трансфертні ціни) та забезпечення збуту за основною продукцією; стратегія конкурентної боротьби та цінова політика щодо компонентів	Маркетинг основної продукції; укладання договорів, забезпечення збуту з іншої (ініціативної) продукції; укладання та реалізація договорів щодо компонентів у рамках прийнятої стратегії. Можливість підготовки угод щодо основної продукції на правах дилерів та ін.
Виробництво	Контроль планів виробництва, вихідних та проміжних результатів (на стиках підрозділів), реалізація корпоративних договорів (управління виробництвом "на замовлення"), а також планів виробництва основної продукції	Планування та оперативне управління виробництвом усередині підприємства, управління повним циклом з виробництва іншої продукції та за своїми договорами
Постачання	Обов'язкове комплексне забезпечення виконання корпоративних договорів (програм). Забезпечення за домовленістю оборотними коштами всіх видів діяльності, які дають прибуток. Твердження загальних правил проведення тендерів	Постачання ініціативних робіт. Право проведення тендеру на більш вигідну закупівлю не має "свого" постачальницького підрозділу з отриманням частки економії коштів

Підприємства повністю виконують рішення керуючої компанії за пріоритетними корпоративними договорами та програмами, працюючи з нею за принципом технологічного конвеєра (давальницькою схемою), і повністю автономно приймають всі рішення щодо іншої продукції з відрахуванням невеликої частки від прибутку. Компоненти для виноробної продукції займають проміжне положення: керуюча компанія визначає з урахуванням пропозицій підприємств стратегію конкурентної боротьби та цінову політику; пошук клієнтів, договору, продажу, збут забезпечуються самими підприємствами (з відрахуванням договірної частки маржинального прибутку чи виручки).

У постачанні, збуті, маркетингу, управлінні фінансами підприємства можуть користуватися послугами відповідних підрозділів компанії, що управляє, але можуть організувати власні підрозділи або влаштовувати тендер і вести, наприклад, альтернативні закупівлі [3].

Основними регуляторами є договори та економічні механізми (внутрішні ціни, система стимулювання тощо). При порушенні наперед прописаних пріоритетних вимог керуюча компанія може після відповідного розгляду спірних питань радою директорів (наглядовою радою) застосовувати адміністративні заходи, аж до зміни керівництва підприємств. Генеральний директор, його перший заступник та головний бухгалтер підприємства призначаються керуючою компанією, кандидатури інших заступників узгоджуються з керуючою компанією. Інші кадрові питання вирішуються суб'єктами господарювання автономно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Захарченко В. І., Стремядін В. М. Організаційно-економічне забезпечення процесу проектування бізнес-груп у виноробному виробництві. Одеса: Атлант, 2016. 152с.
- [2] Захарченко В. І., Стремядін В. М. Проектування інтеграційних бізнес-структур у сучасному промисловому виробництві України: монографія. Одеса: Наука і техніка, 2016. 152с.
- [3] Чухрай Н. І., Криворучко Я. Ю. Оцінювання і розвиток відносин між бізнес-партнерами: монографія. Львів: Растр-7, 2008. 360с.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.017

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ВПО

Орел Юрій Леонідович¹, Дуднік Данило Сергійович²

---

1. канд.держ.упр., доцент,
доцент кафедри управління персоналом та підприємництва,
ННІ «Інститут державного управління»
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-1419-9842

2. здобувач вищої освіти за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»,
ННІ «Інститут державного управління»
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, УКРАЇНА

У сучасному світі, в умовах глобальних змін, що впливають на всі сфери людського життя, зокрема такі, як: публічне управління, економічні процеси та соціальну стабільність, постають нові виклики та загрози, пов'язані з цифровою трансформацією. Технологічні зрушення дали поштовх до розвитку цифрової економіки, яка значною мірою визначає ефективність як окремих підприємств, так і держави загалом. Саме завдяки діджиталізації глобальних процесів сьогодні відбувається перехід до нових моделей економічного зростання.

Четверта промислова революція або Індустрія 4.0 має чіткі ознаки введення цифрових інструментів у всі сфери людського життя, зокрема у виробничі процеси. Діджиталізація призводить до інтенсивної модернізації дієвості суб'єктів економічних відносин, що виробляють, розподіляють та споживають економічні блага [5]. Більш того, впровадження цифрових технологій суттєво сприяє покращенню соціально-економічного становища та впливає на формування державної політики в багатьох країнах світу.

В той же час, як ми вже згадували у попередніх публікаціях: цифрова трансформація – поняття доволі загальне [4]. Проте, цифровізація різних секторів суспільного життя відкриває нові можливості для вдосконалення

таких сфер, як публічне управління, система охорони здоров'я, освіта та соціальні послуги. Це дозволяє не лише підвищити ефективність роботи державних органів, але й забезпечити громадянам доступ до якісніших послуг, спрощуючи адміністративні процедури та підвищуючи рівень взаємодії між державою і населенням. У зв'язку з інтенсивними бойовими діями та частковою окупацією територій нашої держави виникає нова соціально незахищена категорія громадян – внутрішньо переміщені особи – люди, які вимушено покинули своє звичне життя та домівки. Більшість внутрішньо переміщених осіб зіткнулися з безліччю серйозних викликів, а саме: забезпечення житлом, працевлаштування, отримання якісної соціальної підтримки, тож відповідальність за вирішення цих питань більшою мірою покладено на органи державного управління. Через повномасштабне вторгнення країни агресора – росії в 2022 році, число постраждалих осіб, зокрема внутрішньо переміщених осіб значно збільшилося, що додатково ускладнило діяльність публічної адміністрації у сфері забезпечення потреб соціально незахищеної категорії громадян [1].

Така ситуація наголошує на важливості застосування цифрових засобів представниками органів публічного управління для задоволення потреб великої кількості постраждалого населення. Діджиталізація публічного управління та адміністрування здатна модифікувати комунікацію між представниками державних органів та громадянами, що позитивно вплине на якість надання публічних послуг. Даний процес має значний вплив на забезпечення сталого розвитку та стійкості держави в умовах сучасних проблем, а саме війни, масової міграції громадян та економічних викликів. Використання цифрових технологій забезпечує прозорість процесів щодо прийняття важливих рішень, дозволяє скоротити кількість бюрократичних процедур та підвищує ефективність у наданні публічних послуг. Також слід враховувати, що діджиталізація значною мірою впливає на скорочення затрат часу та ресурсів для управління, через те що автоматизація адміністративних процесів значно зменшує навантаження на державні органи влади. Враховуючи вищевикладене, ми розуміємо, що важливо працювати над розвитком платформ, які покращать швидкість та ефективність прийнятих рішень тактичного та стратегічного значення.

Незважаючи на російську збройну агресію, що відбувається вже понад 10 років, починаючи з 2014 року, Україна займає лідируючі позиції в світі у сфері застосування цифрових інструментів для надання публічних послуг. Зокрема, одним з провідних інструментів у цьому аспекті, є Платформа «Дія» [2], яка дозволяє громадянам отримувати доступ до широкого спектру державних послуг онлайн. За допомогою цього застосування ми маємо можливість

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

отримати документи, подати заяви на соціальну допомогу, зареєструвати бізнес, змінити місце проживання та навіть подати заявку на виплату компенсацій для внутрішньо переміщених осіб. «Дія» дійсно стала революційним інструментом для забезпечення прозорості і зручності державних послуг в умовах війни, що особливо важливо для переселенців, які вимушені шукати нові можливості для проживання та працевлаштування в інших регіонах країни.

Ще одним важливим інструментом у цьому аспекті є Єдиний портал відкритих даних [3], який дозволяє органам влади ефективніше управляти ресурсами та розробляти політики, ґрунтуючись на аналізі великих даних. Це сприяє прийняттю обґрунтованих рішень і є надзвичайно важливим для громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб, оскільки дозволяє швидше реагувати на потреби населення.

Крім того, слід виокремити кейси успішного використання цифрових інструментів на рівні окремих областей. Так, Харківська область вже багато років успішно використовує платформу eHealth, яка дає змогу ВПО дистанційно отримувати медичні послуги, включаючи консультації лікарів, виписки рецептів, доступ до електронних медичних карток тощо. Це дозволяє переселенцям зберігати безперервний доступ до медичної допомоги навіть після зміни місця проживання.

Львівська міська громада використовує платформу Smart City, що дає змогу ефективно управляти ресурсами міста через автоматизацію адміністративних процесів і забезпечення інтеграції різних державних послуг в один портал. Це значно полегшує переселенцям доступ до житла, роботи, освітніх можливостей та соціальних послуг. Навіть ці два приклади демонструють, що цифровізація публічних послуг в Україні є не лише інструментом для зручності, але й ключовим фактором у забезпеченні стійкості держави під час війни, підтримуючи громадян, особливо вразливі категорії, як-от ВПО. В той же час, слід відзначити, що наведено лише два приклади виключно з точки зору дотримання регламенту за обсягом доповіді: насправді кожен регіон має свої переваги у сфері застосування цифрових технологій і кожен такий досвід може бути поширений.

Отже, на сьогоднішній день електронні сервіси дають можливість громадянам отримувати державні послуги знаходячись в будь-якому місці та в зручний для них час, що підвищує доступність та ефективність надання адміністративних послуг. Використовуючи різноманітні цифрові інструменти, ВПО отримують доступ до інформації щодо забезпечення соціальних послуг, можливостей розміщення в місцях тимчасового проживання, працевлаштування, підвищення освітнього рівня, обізнаності щодо

гуманітарної підтримки та інших важливих аспектів, необхідних для успішної адаптації у приймаючій громаді. В той же час, розуміючи, що діджиталізація має велику кількість переваг, необхідно враховувати й недоліки цього процесу. Так, населення, в тому числі ВПО, які проживають у віддалених регіонах або люди похилого віку, можуть зіткнутися з проблемами, викликаними відсутністю навичок користування цифровими інструментами. Це вимагає впровадження додаткових заходів, пов'язаних із забезпеченням доступу до мережі інтернет, навчання щодо використання цих застосунків тощо, що у сукупності формує базу щодо необхідності прийняття відповідних цільових програм на рівні окремих областей або територіальних громад.

Таким чином, немає сумнівів, що цифрова трансформація суспільства відкриває нові горизонти для покращення життя громадян і підвищує ефективність державних процесів. Впровадження цифрових технологій позитивно впливає на роботу публічних органів влади, а також може спростити інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у нові громади. Однак, для того щоб повною мірою скористатися перевагами діджиталізації, важливо спрямовувати зусилля на підвищення рівня цифрової грамотності та забезпечення доступу до необхідних технологій, що дозволить всім громадянам, зокрема внутрішнім переселенцям, використовувати багато сучасних можливостей. Яким чином досягти вирішення таких завдань – пошук відповіді на це питання стане темою для подальших наукових розвідок у цій царині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Аналітичний звіт «Діяльність Рад з питань внутрішньо переміщених осіб» / Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. 2024. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75353.pdf>.
- [2] Єдиний державний веб-портал електронних послуг «ДІЯ»: Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 11.10.2024).
- [3] Єдиний державний веб-портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/> (дата звернення: 11.10.2024).
- [4] Орел, Ю. Л., & Смаглюк, А. А. (2023). HR-менеджмент в українському бізнесі: виклики цифровізації. Академічні візії, (19). вилучено із <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/368> (дата звернення: 11.10.2024).
- [5] Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. Офіційний вісник України, (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>. (дата звернення: 11.10.2024).

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.018

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИЧНИХ ТЕОРІЙ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ольхович Максим Вікторович¹

Науковий керівник: Кичко Ірина Іванівна²

---

1. здобувач ступеня доктора філософії
НУ «Чернігівська політехніка», УКРАЇНА

2. доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління персоналом та бізнес-технологій
НУ «Чернігівська політехніка», УКРАЇНА

У зв'язку з війною в Україні, можна констатувати факт, що зовнішні чинники стимулювання працівників на підприємстві відходять на другий план. Відключенні світла, постійні повітряні тривоги та обстріли, невизначеність, неможливість виїхати закордон, мобілізація, підвищення податків – всі ці фактори неможливо компенсувати підвищеною премією, демократичним стилем управління та колективними заходами для працівників. Тому актуально буде сконцентрувати увагу на змістових теоріях та зовнішніх факторах, що впливають на мотивацію персоналу.

В даному контексті доцільно розглянути мотивацію персоналу на основі теорію ієрархії потреб Абрагама Маслоу. Найперший рівень – це фізіологічні потреби (вода, їжа, сон, дихання тощо). Незважаючи на війну та інші несприятливі фактори, задоволення даного рівня потреб на більшій частині території України відбувається у достатній мірі. Уряд, підприємці, волонтери та інші громадяни країни досить швидко вирішують проблеми, що виникають з даними потребами співгромадян.

Другий рівень потреб – це потреби у безпеці. На перший погляд, роботодавець не має впливу на здоров'я, майно та майбутнє працівників, однак це тільки на перший погляд. До потреб у безпеці в психології відносять потреби у безпосередній фізичній безпеці; у стабільності; в залежності; у захисті; у свободі від страху, тривоги та хаосу; потреба у структурі, порядку, законі, обмеженнях; інші потреби [1, с. 63].

На даному етапі розвитку нашої країни, цей рівень потреб хвилює більшу частину населення. Та чи може роботодавець вплинути на покращення ситуації?

Без детального аналізу здається, що дані проблеми мають виключно зовнішню природу, та не залежать від роботодавця, однак, робота займає значну частину нашого життя, вона дає нам змогу планувати наше майбутнє, може як збільшити, так і зменшити рівень стресу тощо.

Для прикладу, розглянемо деякі з факторів, що впливають на другий рівень потреб, та подивимось, якими методами роботодавець може вплинути на підвищення мотивації працівників.

Потреба в захищеності. Регулярні повітряні тривоги та обстріли стали реальністю в нашій країні. Для того, щоб працівники відчували себе захищеними, роботодавець має забезпечити наявність обладнаного всім необхідним бомбосховища. Ідеальним є ситуація, коли працівники можуть продовжувати працювати навіть в моменти повітряних тривог. З іншого боку, наявність централізованого медичного страхування дає працівнику розуміння, що навіть при захворюванні він матиме можливість гідного лікування.

Потреба в стабільності. Вирішення проблеми зі стабільністю життя конкретного працівника невід'ємно пов'язано з стабільністю підприємства в цілому. Для того, щоб працівник відчував стабільність, роботодавець повинен організувати процес виробництва так, щоб не було проблем із постачанням сировини та збутом продукції.

Фінансова стабільність підприємства також відіграє важливу роль. Затримка заробітної плати, зменшення рівня доплат, премій, надбавок викликає у працівників занепокоєння та підвищує плинність кадрів.

Роботодавець повинен оптимізувати витрати на організацію побуту працівників. Однак, потрібен розумний баланс, оскільки при надмірній економії рівень задоволення працівників зменшується непропорційно отриманим коштом. Це призводить до погіршення відчуття стабільності у персоналу. [2]

Потреба у структурі, порядку, законі, обмеженнях. Абрагама Маслоу визначив, що людина вважає за краще жити в упорядкованому та структурованому світі, його пригнічує непередбачуваність. [1, с. 65] Тому чіткі правила внутрішнього розпорядку, детальний опис виробничого процесу та конкретизація інших аспектів діяльності підприємства, можуть покращити ступінь відчуття захищеності у працівників. [3, с. 90]

Реалізація даної потреби визначається також чіткими правилами прийому та звільнення з роботи. Кадрова політика підприємства, повинна

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

бути прозора, чесна, а головне – справедлива. Персонал повинен розуміти, що звільнення загрожує тільки тим, хто не виконує свої службові обов'язки. У такому разі працівники будуть мати мотивацію для належного виконання покладених на них обов'язків, що позитивно вплине на стан підприємства. [2]

Коротко розглянувши дані аспекти, треба зазначити, що роботодавець не може гарантувати робітникам всебічного задоволення потреб у безпеці. Однак, він може нівелювати певні негативні явища, може будувати діяльність з управління персоналом та діяльності підприємства загалом таким чином, щоб робітники мали відчуття захищеності, стабільності, порядку. Це покращить лояльність персоналу до підприємства та керівника, знизить плинність кадрів та підвищить продуктивність праці.

Визначивши теоретичні основи побудови системи управління підприємством, що може покращити рівень мотивації персоналу, необхідно згадати і деякі прикладні нюанси організації роботи трудових ресурсів.

Перш за все необхідно визначитись з основними характеристиками, що потрібні роботодавцю від персоналу. Це можна зробити на основі опитування та анкетування керівників різних рівнів та ланок. На основі даного опитування проводиться аналіз інформації на предмет співвідношення наявного та потрібного персоналу. В подальшому, проводиться конкретизація стану: відповідність працівників займаним посадам; наявність формальних та неформальних лідерів; можливості та недоліки у роботі працівників та підрозділів загалом; форми, методи, міру мотивації працівників. [4, с. 11]

Прогнозування діяльності підприємства в умовах невизначеності, має значну кількість похибок та підлягає постійному коригуванню, однак отримана після аналізу інформація про стан трудових ресурсів на підприємстві, як складова частина аналізу діяльності підприємства в цілому, дає змогу розробити цілісну модель трансформації підприємства для покращення фінансово-економічних, виробничих та управлінських показників.

Іншим фактором антикризового управління персоналом підприємства є те, що роботодавець повинен знайти баланс, коли його залежність від конкретного працівника буде зменшуватись. Це є запорукою стабільності підприємства. Досягається даний ефект за допомогою поділу складних виробничих процесів на більш прості складові. З одного боку, дана позиція вимагає деталізації виробничого процесу та конкретизації обов'язків окремого працівника, що призводить до, як ми визначили раніше, підвищення відчуття безпеки за рахунок потреби у структурі, порядку, законі, обмеженнях. З іншого боку, даний процес негативно впливає на розвиток особистості, що може призвести до погіршення мотивації працівників. Тому важливо знайти баланс між цими двома векторами стратегії управління персоналом.

На підставі вищезазначеного можна сказати, що управління трудовими ресурсами підприємства у часи кризи та невизначеності, потребує детального аналізу наявної ситуації, визначення потреб підприємства у персоналі, пошуку моделей трансформації наявної ситуації до бажаної. Причому, в даному процесі важливо зберігати розумний баланс між незалежністю і стабільністю підприємства та потребами працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Маслоу А. Мотивація та особистість. 3-тє вид. СПб : Пітер, 2006. 352 с.
- [2] Кичко І. І., Ольхович М. В. Мотиваційний чинник антикризового управління персоналом. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1. С. 31–35. Кичко І., Ольхович М. Мотиваційний чинник антикризового управління персоналом. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1. С. 31-35.
- [3] Кичко І. І., Зеленьк І. М. Концептуальні основи управління мотивацією персоналу. *Економічний простір регіону в інтеграційній стратегії розвитку: монографія / за заг. ред. М.П. Бутка*. К.: Кондор Видавництво, 2016. 432 с. С. 88-96.
- [4] Кичко І. І. Соціально-економічні детермінанти особистих потреб. Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2013. 333с.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.019

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО МАЮТЬ ПОЗИТИВНИЙ ТА НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА РІШЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОВЕРНУТИСЯ В КРАЇНУ

Філіппов Володимир Юрійович¹

---

1. д-р. екон. наук, проф., професор кафедри менеджменту
Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-4429-7582

Масовий відтік населення є однією з ключових соціальних і економічних проблем, з якою стикаються країни, що переживають кризові ситуації, такі як війни або природні катастрофи. Україна, з початком російського вторгнення, стикнулася з безпрецедентними міграційними процесами, коли мільйони громадян були змушені залишити свої домівки в пошуках безпеки як всередині країни, так і за кордоном. Подібні процеси спостерігалися в інших країнах, що переживали збройні конфлікти або природні катастрофи, такі як землетруси чи урагани. У контексті міжнародного досвіду вивчення чинників, що впливають на повернення населення після кризи, є вкрай важливим для розробки ефективних стратегій з відновлення демографічної структури, економіки та соціальної стабільності в країні [1].

Комплексний аналіз чинників, що впливають на рішення про повернення громадян до своєї країни після вимушеного переміщення є необхідним сьогодні. Особливо важливим є дослідження на прикладі України, оскільки це дозволяє провести паралелі з іншими подібними ситуаціями у світі, де країни стикалися як з військовими конфліктами, так і з природними катастрофами. Аналіз таких ситуацій дозволяє оцінити вплив позитивних та негативних факторів на повернення населення, що може бути корисним для розробки державних програм підтримки.

Міграційні процеси, що виникають внаслідок кризових ситуацій, таких як війна або природні катастрофи, вже давно є предметом досліджень у галузі соціології, економіки, демографії та інших суміжних наук. У глобальному контексті масова міграція зазвичай розглядається як реакція на загрози для життя та безпеки, економічну нестабільність або відсутність соціальної

підтримки в зоні конфлікту чи катастрофи. Однак рішення про повернення людей до своїх домівок після стабілізації ситуації залежить від багатьох різноманітних факторів, які досліджувалися в наукових працях різних авторів.

У контексті України, після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, репатріація набуває особливого значення через велику кількість вимушених переселенців як всередині країни, так і за її межами, через російське вторгнення. Репатріаційні процеси вимагають комплексного підходу, оскільки значна кількість українців, які виїхали за кордон, перебувають у статусі біженців або тимчасових переселенців, що значно ускладнює їхнє повернення без відповідних умов. Українські дослідники все більше уваги приділяють темі репатріації, особливо в контексті поточних подій, пов'язаних з війною на сході України та російським вторгненням у 2022 році. Питання повернення громадян до країни після вимушеного переселення стало центральною темою у багатьох наукових і прикладних дослідженнях.

Українські автори надають багатогранний аналіз процесу репатріації, зосереджуючись на соціальних, психологічних та економічних аспектах повернення переселенців [2] [3]. Їхні дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до вирішення проблеми репатріації та необхідність розвитку державної політики, що враховувала б різні аспекти цього процесу [4].

Загалом, серед наукових досліджень питання репатріації найбільш актуальними є праці, що аналізують державні програми підтримки репатріантів, міжнародний досвід реінтеграції переселенців та соціально-економічні наслідки повернення населення до країн, які постраждали від криз [5]. Репатріація – це складний процес, що вимагає не лише повернення людей фізично, але й забезпечення їхньої соціальної, економічної та культурної адаптації до змінених умов у рідній країні. Відтак, огляд світової літератури демонструє, що на рішення про повернення після криз впливають різноманітні фактори, які можна умовно поділити на соціальні, економічні, політичні та інфраструктурні. Різниця у впливі цих чинників залежить від конкретного типу кризи – військовий конфлікт або природна катастрофа.

Процес репатріації, є багатогранним і залежить від низки різних чинників, які можуть як стимулювати повернення громадян до своєї країни, так і перешкоджати цьому процесу. У загальному розумінні ці фактори можна поділити на кілька основних груп:

1. Економічні фактори.
2. Соціальні фактори.
3. Політичні фактори.
4. Безпекові фактори.
5. Інфраструктурні фактори.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Кожна з цих категорій має свої унікальні характеристики, які впливають на рішення людей повернутися до країни після вимушеного переселення. Подальша класифікація факторів, що впливають на репатріацію, дозволяє краще зрозуміти мотиви та перешкоди для повернення переселенців до своїх рідних країв. Кожен із цих факторів є важливим для формування комплексної стратегії підтримки репатріантів, яка має враховувати економічні, соціальні, політичні, безпекові та інфраструктурні аспекти повернення.

Детальний аналіз факторів, що впливають на процес репатріації, визначає, що кожен з них має як позитивні (р-фактори), так і негативні (п-фактори). Позитивні аспекти сприяють поверненню людей, створюючи сприятливі умови для їхньої реінтеграції, тоді як негативні можуть стримувати цей процес і викликати побоювання щодо безпеки, стабільності та добробуту. Усі ці фактори взаємопов'язані та мають комплексний вплив на рішення людей про повернення. Для кращого розуміння цих впливів, наводимо класифікацію позитивних та негативних аспектів кожної групи факторів у таблиці (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Позитивні та негативні фактори, коасифіковані за групами впливу, що впливають на рішення про репатріацію

Групи впливу	Позитивний вплив (р-фактори)	Негативний вплив (п-фактори)
1) Економічні	<ul style="list-style-type: none"> – відновлення економіки – фінансові заохочення – нові робочі місця – державні програми підтримки – інвестиційні та грантові програми – зростання заробітної плати	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність економічної стабільності – збільшені податки, штрафи – високий рівень безробіття – інфляція – відсутність інвестицій – низькі доходи населення
2) Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> – наявність соціальних послуг – підтримка громади – доступ до освіти / медицини – розвиток соціальних програм – підтримка родинних зв'язків – статус репатріанта з пільгами	<ul style="list-style-type: none"> – недостатня підтримка з боку громади – обмежений доступ до соціальних послуг – розпад родинних зв'язків – дискримінація (проти переселенців) – соціальна ізоляція – проблеми інтеграції у суспільство

Продовження табл. 1

Групи впливу	Позитивний вплив (р-фактори)	Негативний вплив (п-фактори)
3) Політичні	<ul style="list-style-type: none"> - політична стабільність - гарантії прав переселенців - державні програми реінтеграції - міжнародна підтримка - доступність правової допомоги - прозорість управління 	<ul style="list-style-type: none"> - політична нестабільність - корупція - відсутність гарантій прав - слабкість державної влади - непрозорі рішення - законодавчий тиск на повернення
4) Безпекові	<ul style="list-style-type: none"> - поліпшення безпекової ситуації - відновлення правопорядку - зменшення рівня злочинності - відсутність нових загроз - міжнародні миротворчі ініціативи - зміни в законодавстві (напр., дозвіл на вогнепальну зброю) 	<ul style="list-style-type: none"> - продовження військових дій - загрози для життя і майна - високий рівень злочинності - терористичні загрози - відсутність контролю правоохоронних органів - примусова мобілізація
5) Інфраструктурні	<ul style="list-style-type: none"> - можливість відновлення житла - доступ до соціальної інфраструктури - ремонт транспортної інфраструктури - розвиток інфраструктурних проєктів - стабільне водо- та енергопостачання - державні програми оновлення житла 	<ul style="list-style-type: none"> - руйнування соціальної інфраструктури - руйнування або загроза руйнування житла - відсутність базових послуг - низька швидкість відновлення - проблеми з транспортом - аварії на енергомережах

дані сформовано з [1] [2] [5]

Розглянуті ключові фактори, що впливають на рішення людей повернутися в країну після вимушеної міграції, спричиненої кризовими ситуаціями, такими як війна чи природні катастрофи, а аналіз процесу репатріації виявив вплив п'яти основних груп факторів – економічних, соціальних, політичних, безпекових та інфраструктурних визначив їхню взаємодію в процесі прийняття рішення про репатріацію.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Репатріація – це складний процес, на який впливають взаємопов'язані фактори різного характеру. Жоден фактор не може бути розглянутий ізольовано, оскільки люди оцінюють ситуацію через призму взаємодії економічних можливостей, політичної стабільності, соціальних умов, безпеки та доступу до інфраструктури. Тому підхід, який враховує взаємодію цих факторів, є вирішальним для розуміння мотивації до повернення.

Відтак, для того щоб процес репатріації став успішним, необхідно застосовувати міждисциплінарний підхід, що буде враховувати всі аспекти – від економіки до безпеки. Тільки за умов комплексного вирішення проблем можна забезпечити повернення населення та сприяти подальшому розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Bashynska, I., Smokvina, H., Bondarevska, K., Semigina, T., Tsikalo, Y., & Terletska, V. (2023). Unleashing sustainable recovery and development: Analyzing European countries' labor market experience. *Acta Innovations*, (49), p. 5-16. DOI: 10.32933/ActaInnovations.49.1.
- [2] Filippov, V.Y. (2023). Review and analytical document of the impact of the COVID-19 pandemic on labor resources. *In Improvement of Ukraine's development directions under the conditions of the modern world conjuncture*. Collective monograph. Kharkiv: SG NTM "Novyi Kurs". p. 96-108. DOI: 10.61718/mon-2023-5
- [3] Malynovska, O. (2024). Forced displacement from Ukraine due to Russia's 2022 invasion and the likelihood of a new wave of emigration. *Canadian Foreign Policy Journal*, 30 (1), p. 65-79. DOI: 10.1080/11926422.2023.2228543
- [4] Роман, Л.П. (2020). Соціально-економічні передумови репатріації українських трудових мігрантів у контексті формування стратегії реінтеграції. *Ефективна економіка*. (1), 6 с. Вилучено з: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7585>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.1.65
- [5] Туча, О., Співак, І., Бондаренко, О. & Погарська, О. (2022). Вплив українських мігрантів на економіки країнреципієнтів. *Національний банк України*: веб-сайт. 7 с. Вилучено з: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.020

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Меркулов Д.М.¹

1. аспірант

Національний університет "Одеська політехніка", УКРАЇНА

Існуюча теоретико-методологічна база антикризового управління, вироблена в умовах зрілої ринкової економіки в процесі її еволюції, потребує розвитку та адаптації до трансформаційних умов переліку. Вітчизняні умови, витоки яких від адміністративно-командного управління економікою, вимагають розробки відповідного їм інструментарію діагностики та попередження кризових ситуацій. Здійснювана реструктуризація підприємств, як показує вітчизняний досвід, зводиться або до фрагментарного перебудови внутрішніх взаємозв'язків в організаціях (введення або усунення відділів, посад), або перетворення в нові організаційно-правові форми, що змінює статус і розмір підприємства, але не суті управління ним. Крім того, частина вітчизняних керівників не має навичок самостійного проведення комплексної діагностики та розробки антикризової стратегії, постановки такої функції на підприємстві, тому що в умовах одержавленої економіки цей вид управлінської діяльності був незатребуваний [1, с. 12 – 16].

Узагальнюючи стан розробленості проблеми антикризового управління У трансформаційній економіці, можна зробити такі висновки:

1. Зарубіжні підходи відображають, і, відповідно, враховують причини кризового стану, характерні для ринкової економіки в умовах раціональної поведінки суб'єктів господарювання, які максимізують доходи. Рекомендовані механізми антикризового управління засновані на іншій емпіричній, нормативно-правовій та макроекономічній базі.

2. Як правило, моделі антикризового управління або зведені до фінансового оздоровлення підприємства, або представлені як загальні теоретичні конструкції, які хоч і пояснюють господарську реальність, але через зайву узагальненість не можуть бути практичним інструментарієм.

3. У більшості досліджень автори виходять з того, що у всіх галузях діють однорідні підприємства в умовах однієї й тієї ж кон'юнктури ринку, тому

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

дослідження не повною мірою враховують регіональний та галузевий аспекти [2, ч.1, с. 19; ч.2, с. 14-15.]

Пріоритетним завданням теорії антикризового управління, що формується в економіці, що трансформується, є розробка теоретичної та прикладної моделі антикризового управління підприємством, що включає активізацію внутрішніх механізмів управління підприємства та облік макроекономічних та інституційних факторів, що визначають його динаміку.

Методологічною основою антикризового управління підприємством у трансформаційній економіці є поєднання теорії організаційного дарвінізму (з типологізацією можливих криз залежно від стадії життєвого циклу підприємства та необхідністю адаптації до зовнішнього середовища як головною метою антикризового управління); марксистської теорії організації (з акцентом на вирішення соціальних проблем у процесі антикризового управління) та інституційної теорії (що вимагає інституціоналізації соціальної відповідальності бізнесу в процесі антикризового управління). Тому на додаток до загальноприйнятого підходу діагностування кризової ситуації переважно за показниками фінансового стану підприємства напрямами оцінки кризи є: моніторинг зовнішнього середовища підприємства: оцінка рівня надмірної зайнятості та соціальної напруженості в колективі; відповідність існуючої організаційної структури управління підприємства цілям антикризової стратегії.

Потребують додаткового методологічного обґрунтування можливі причини появи кризової ситуації у розвитку підприємства, які більшість дослідників поділяють на зовнішні та внутрішні. Безперечно, це правильно. Однак, на наш погляд, необхідно також врахувати, що крім загальних причин неплатоспроможності, характерних для всіх підприємств, незалежно від їхньої країнової, галузевої приналежності та форми власності, існують також «історичні» (об'єктивні) причини кризового стану частини українських підприємств: великий розмір державних підприємств (частина яких є містоутворюючими, що збільшує собівартість їх продукції), наявність надлишкової чисельності працівників, обтяжена галузева структура, адміністративний менталітет господарських керівників. Наявність цих причин виводить стратегію антикризового управління [3, с. 744-750].

Основними елементами системи антикризового управління підприємств промисловості України, на мою думку, є: постановка функції моніторингу довкілля та оцінки конкурентоспроможності підприємства як основи превентивного антикризового управління; розробка соціально-відповідального механізму вивільнення надмірної зайнятості з підприємств; розробка моделей реорганізації великих державних підприємств та освіти на

їх основі мережі малих та середніх фірм, формування організаційної культури та навчання керівників ефективним методам проведення змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Дорошук Г. А., Дашенко Н. М. Антикризове управління підприємством: навчальний посібник. Одеса: СтандартЪ, 2007. 320с.
- [2] Захарченко В. І., Єрмак С. О. Ключові завдання антикризового управління при проектуванні організаційно-технологічних систем у високотехнологічному виробництві. Економіка: реалії часу, 2022. №2(60). Ч.1 С. 5-2; №3(61). Ч. 2 С. 5-17.
- [3] Мазур Н., Шапиро В. и др. Управление проектами. Справочное пособие. Москва: Высшая школа, 2001.875с.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.021

ТИПОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ ІТ-СПЕЦІАЛІСТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лазебний Вадим Олександрович¹

---

1. Аспірант кафедри менеджменту організацій

Одеський національний економічний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0004-9593-7687

Сучасні дослідження свідчать про те, що саме мотивовані та компетентні співробітники є ключовим фактором успіху сучасних підприємств. Зокрема, в ІТ-індустрії, де зміни відбуваються надзвичайно швидко, важливо розуміти, що мотивує працівників.

Головною метою даної розвідки було виявити мотиваційний тип персоналу у сфері ІТ в південному регіоні України в умовах військового стану.

Використовуючи типологічну модель трудової мотивації, нами було визначити основні мотиваційні фактори для працівників ІТ-компаній. Результати цього дослідження допоможуть нам розробити індивідуальні програми мотивації для кожного співробітника.

Для цього було розроблено модель мотиваційного профілю, яка дозволила ідентифікувати домінантні мотиваційні фактори серед різних категорій ІТ-спеціалістів, що, у свою чергу, уможливить розробити більш ефективні стратегії управління персоналом, спрямовані на підвищення задоволеності працівників та продуктивності компанії. Дану модель мотиваційних типів було апробовано шляхом структурованого анкетування співробітників п'яти різних компаній на півдні України загальною кількістю 300 осіб, що становить 25% від загальної кількості персоналу цих компаній.

Згідно з отриманими даними, найбільш вираженим типом мотивації є **професійний** тип мотивації, що свідчить про те, що для багатьох опитаних робота є способом самореалізації та професійного розвитку.

Наступним за рівнем вираженості є **інструментальний тип мотивації**. Це означає, що для більшості опитаних робота є засобом досягнення інших цілей, таких як кар'єрний ріст або отримання певних благ.

Третій тип мотивації співробітників є **патріотичний**. Тобто патріотичні мотиви, або бажання внести свій вклад у розвиток країни, є серед домінуючих в мотивації працівників.

Менш вираженими типами мотивації є **економічний**, що може вказувати на те, що матеріальні фактори, хоча й важливі, не є визначальними для більшості опитаних.

Останнє місце за типом мотивації **займає люмпенізована** мотивація. Це досить специфічний термін, який використовується для опису певної категорії працівників, мотивація яких зведена до мінімуму через низьку заробітну плату, відсутність перспектив, визнання чи несприятливі умови праці. Люмпенізований тип мотивації у ІТ-спеціалістів є доволі нетиповим, що ми пов'язуємо з кількома причинами, як-то: високі вимоги до кваліфікації в ІТ-індустрії, що характеризується постійним розвитком технологій та вимагає від фахівців постійного навчання і вдосконалення; конкурентне середовище; постійні зміни у проектах; висока заробітна плата. Люди, які обирають цю сферу, зазвичай мають високий рівень амбіцій і прагнуть до професійного зростання. Для того, щоб досягти успіху, фахівці повинні постійно розвиватися і демонструвати високі результати. Це стимулює працівників до самовдосконалення і досягнення нових вершин. Багато ІТ-спеціалістів також обирають цю професію через інтерес до технологій і можливості працювати над цікавими проектами. Це внутрішня мотивація, яка підштовхує їх до самореалізації.

Як показують результати нашого опитування, люмпенізований тип мотивації, хоча і зустрічається і в ІТ-сфері, є скоріше винятком, ніж правилом. Як правило, ІТ-спеціалісти мають високий рівень мотивації і прагнуть до професійного зростання. Тому для успішного розвитку компанії важливо створювати умови, які будуть підтримувати і розвивати цю мотивацію.

Таким чином, можна зробити висновок, що мотивація співробітників у сфері ІТ у південних регіонах на тепер має будуватися на засадах індивідуально-професійних, що стимулювали б, перш за все, індивідуальний ріст працівника та його чи її професійний розвиток, бажано з підкресленням важливості ролі кадрових ресурсів у побудові та відбудові нашої держави та уточненні користі, яку приносить той чи інший співробітник на державному рівні.

Управління кадровими ресурсами в ІТ-сфері є складним, але водночас надзвичайно важливим завданням. Ефективне УКР дозволяє компаніям не тільки залучати та утримувати найкращих фахівців, але й створювати інноваційні продукти та послуги, забезпечуючи таким чином довготривалий успіх на ринку.

У перспективах нашої роботи плануємо провести уточнення щодо стимулюючих чинників мотивації робітників у сфері ІТ під час військового стану в Україні.

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Балабаш, О.С. & Лазебний, В.О. (2024). Технологія управління розвитком людських ресурсів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*, 25-33. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-50-4>
- [2] Верига, В.Л. (2020). Стратегічне управління людськими ресурсами в умовах змін. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*, 4 (100), 40–46.
- [3] Лазебний, В.О. (2023). Основні методи управління персоналом у сфері інформаційних технологій: сутність та особливості. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Софія (Болгарія)*, 222-225. DOI: <https://doi.org/10.52058/36>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.022

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

Король Аліна Ігорівна¹

Науковий керівник: Горбата Людмила Петрівна²

---

1. здобувач вищої освіти

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Національний авіаційний університет, УКРАЇНА

2. доктор філософії (PhD), доцент кафедри публічного управління та адміністрування

Національний авіаційний університет, УКРАЇНА

Організаційна структура державного управління є частиною системи державного управління, яка визначається її суспільно-політичною суттю, соціальними функціями, метою та змістом. Вона поєднує у собі відповідні державні установи, їхній персонал / державних службовців / посадових осіб місцевого самоврядування, а також матеріальні та інформаційні ресурси, що надаються та використовуються суспільством для розробки та реалізації управлінських рішень і забезпечення функціонування самого суб'єкта управління [2].

Варто зазначити, що система державного управління має свою побудову і складається з таких елементів:

- суб'єкти державного управління, тобто органи державної влади;
- об'єкти державного управління, тобто сфери та галузі суспільного життя, що перебувають під організуючим, регулюючим і координуючим впливом держави;

- державно-управлінська діяльність (процес), тобто певного виду суспільні відносини, через які реалізуються численні прямі та зворотні зв'язки між суб'єктами та об'єктами державного управління [4]. У сучасному трансформаційному суспільстві важливо, щоб організаційна структура державного управління була збалансованою та ефективною.

Система державного управління є складним і багатограним утворенням, що включає численні окремі елементарні системи. Ці елементи

SECTION 4.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

об'єднуються в підсистеми, що утворюють гнучку ієрархічну структуру. Така структура не лише відображає внутрішню організацію управлінських процесів, але й забезпечує ефективне та скоординоване управління на всіх рівнях.

Важливим компонентом, що визначає організаційну структуру, є взаємозв'язки між суб'єктами та об'єктами управління. У рамках організаційної структури державного управління виділяють три типи зв'язків, а саме: субординаційні, реординаційні та координаційні [3].

На регіональному та місцевому рівнях превалюючими є реординаційні зв'язки, які потрібно систематично розвивати та вдосконалювати процес (державно-управлінську діяльність). Такий тип зв'язку в організаційній структурі передбачає певну самостійність органу нижчого статусу (що може приймати рішення з окремих питань без попереднього погодження з вищим органом, хоча останній має право їх скасовувати або призупиняти). Не менш важливим є право органів державної влади на регіональному та місцевому рівнях переглядати організаційну структуру та вносити штатні зміни; пропонувати кандидатури на провідні посади, формувати кадровий резерв (особливо проєктних управлінців, службовців) тощо.

Також для його оптимізації організаційної структури управління важливо забезпечити ефективний зворотній зв'язок між органами влади та громадськістю. З цією метою необхідно розробити і використовувати інструменти зв'язків із громадськістю, метою яких є встановлення стійкого діалогу між органом влади та громадою, врахування та цілеспрямоване формування громадської думки, розвитку громадянської співучасті у життєдіяльності територіальної громади та регіону. Бо саме недоліки системи інформаційного забезпечення органів публічної влади унеможливають ефективне та вчасне обґрунтування конкретних напрямів суспільного розвитку, а тому зростає ймовірність хибних управлінських рішень [1, с. 42].

Окрім того, компонентами стійкості територіальних громад є організаційна, фінансово-економічна, технічна та соціальна стійкість, які є умовою ефективного та успішного розвитку територіальних громад [5, с. 45]. Тому удосконалення організаційної структури державного управління на регіональному та місцевому рівнях є важливим процесом з суб'єктно об'єктною взаємодією в державно-управлінській діяльності. Кожен орган публічної влади має ієрархічну структуру, що не є статичною, і формується з урахуванням зворотного зв'язку, постійно адаптується до змінюваних викликів та умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Горбата Л.П. Діяльність структурних підрозділів органів публічної влади в контексті забезпечення їх інформаційної відкритості. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління. 2019. Т. 30 (69), № 3. С. 42–47. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvura_2019_30\(69\)_3_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvura_2019_30(69)_3_10) (дата звернення: 16.09.2024).
- [2] Державне управління: лекція 4. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2024. URL: <http://surl.li/qxatlp> (дата звернення: 16.09.2024).
- [3] Організаційна структура державного управління. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/9982588/page:2/> (дата звернення: 16.09.2024).
- [4] Степанко О.В. Організаційна структура державного управління гуманітарною сферою в Україні. Київ: Національний університет цивільного захисту України, 2024. URL: <http://surl.li/xptobp> (дата звернення: 16.09.2024).
- [5] Територіальні громади: механізми забезпечення стійкості : монографія / Грищенко І.М., Горбата Л.П. Київ, НУБіП України, 2024, 345 с. ISBN 978-617-8368-16-6 URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/items/22dfbd9c-3afc-43d1-866c-b13b8cfb1626> (дата звернення: 16.09.2024).

SECTION 5.

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.023

MODELS OF SOCIAL POLICY IN EUROPEAN COUNTRIES AS AN EXAMPLE TO FOLLOW IN UKRAINE

Nepochatenko Zoia Viktorivna¹

---

1. PhD student at the Department of Economics,
university teacher at the Department of Economics
Uman National University of Horticulture, UKRAINE

ORCID ID: 0009-0005-4236-3592

Social protection is an important component of modern social policy aimed at ensuring the welfare of the population and social stability. European countries, under the influence of various social factors, have their own specific approaches to identifying social problems and social policy priorities. That has led to the formation of unique models of social policy that differ significantly in terms of the scope, scale, and level of government intervention. As Ukraine is currently undergoing structural reforms in its social protection system, it can use these models to improve its social policy.

Sociological and economic literature offers different classifications of social protection models. In the European Union member states, there are four main models: Scandinavian, Continental, Anglo-Saxon, and Southern European [1]. Each of them is characterized by specific approaches to the formation of social guarantees, state participation in welfare provision, and the level of redistribution of social benefits.

The Scandinavian model is widely represented in the Nordic countries (e.g. Denmark, Sweden, Norway, Finland). It is based on a high level of taxation that ensures an appropriate level of social protection for citizens. The system is built on the principle of solidarity, where social programs cover all segments of the population, regardless of their economic status [2]. The state is an active regulator of social relations and a provider of a wide range of services. The Scandinavian model demonstrates high efficiency in reducing social inequality, ensuring high levels of employment and social mobility.

The Continental model of social protection is represented in countries such as Germany, France, Austria, and Belgium. It is based on the principles of occupational affiliation and employment contributions. The social security system is closely

linked to employment, and the main beneficiaries are employees who contribute to insurance funds [3]. The main advantage of this model is the high stability of social protection for those who are part of the labor market, but it is less effective in addressing social inequality and supporting those who are unable to find work or are not covered by insurance programs. In addition, the Continental model faces challenges related to population ageing and the need to reform pension systems.

The Anglo-Saxon model of social protection is typical for European countries such as the UK and Ireland. In this model, the state intervenes minimally in social processes, and the level of redistribution of resources is very low. Small state payments and services are aimed at supporting low-income groups after means testing [3]. The private sector plays a leading role in the provision of social services, including health insurance and pensions. The main positive principle of the Anglo-Saxon model is the flexibility of the labor market and the reduction of the tax burden, which contributes to economic growth.

The Southern European model can be found, for example, in Italy, Greece, Spain and Portugal. This model has several specific features that reflect the historical development of these countries, their social structure, and political traditions. One of the key features of the Southern European model is a strong dependence on family institutions in the provision of social assistance [1].

Compared to the Scandinavian or Continental models, states in Southern Europe play a less active role in providing social services. And one of the strengths of the Southern European model is the strong protection of pensioners. Pension systems provide a relatively high level of benefits for people of retirement age [4].

The social policy models of European countries provide Ukraine with valuable information on how to reform and modernize its social protection system. The Scandinavian model is based on the principle of solidarity, the Continental model on stability and a corporate approach, the Anglo-Saxon model on flexibility and individualism, and the Southern European model on dependence on family institutions and strong pensioner protection. The choice of a particular social security model is determined not only by economic factors but also by the historical and political characteristics of each country's development.

By implementing a more targeted social policy, Ukraine, as a candidate for membership in the European Union, can move towards a more sustainable and inclusive welfare state. This will require not only legislative reforms but also institutional consolidation, fiscal discipline, and good governance to ensure transparency and accountability. With these reforms, Ukraine will be able to build a social policy system that not only fulfills the needs of its citizens but also meets European standards and contributes to long-term social and economic development.

SECTION 5.

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

REFERENCES:

- [1] Gaydamaka V. (2020). European social model: a new paradigm of social state development. *Problems of legality*, (150), 313–331. Вилучено з: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/208955/213564>
- [2] Гупало О.Г., Жук О.Б. (2015). Порівняльний аналіз моделей соціальної політики держави. *Науковий вісник НЛТУ України*, (25.4), 211–218. Вилучено з: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2015/25_4/37.pdf
- [3] Шимко О.В., Кваша О.П. (2021). Моделі соціальної політики в контексті євроінтеграційного вибору України. *Регіональні студії*. УжНУ: видавничий дім «Гельветика», (25), 72–76. Вилучено з: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/25/15.pdf>
- [4] Кваша О.С. (2018). Моделі соціальної політики країн ЄС у забезпеченні розвитку людського потенціалу в контексті поглиблення євроінтеграційного процесу. *Регіональна економіка та управління*, 4(22), 52–57. Вилучено з: <https://journals.indexcopernicus.com/api/e/viewByFileId/543495>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.024

ACADEMIC EXCHANGE PROGRAMS AND SUPPORT FOR INTERNATIONAL STUDENTS: THE EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF KOREA

Kravchuk Daryna Henrietta Hennadiivna¹

---

1. Second-year Master's Student

Specialization: International Relations, Public Communications, and Regional Studies

Institute of Humanities and Social Sciences

Lviv Polytechnic National University, UKRAINE

Exchange programs are not only an opportunity for students to gain international study experience but also a vital tool for fostering collaboration between academic institutions. These programs enable universities to improve their educational practices, introduce innovations, and develop joint projects. As a result, they contribute to the formation of international academic networks that enhance educational quality, enrich research, and promote intercultural exchange.

Joint projects initiated within these programs help universities address global challenges and find new solutions in science and technology. This approach not only strengthens the competitiveness of educational institutions but also contributes to human resource development and sustainable societal growth, reinforcing international cooperation and the soft power of nations [7, p. 877].

In the 1990s, the Republic of Korea began actively promoting its educational services in the global market, primarily viewing them as a commercial product. The Korean government sought to attract foreign students to address domestic economic challenges and enhance the financial stability of universities. At that time, the focus was primarily on education as a source of revenue, rather than as a tool for cultural influence or soft power. The country concentrated on modernizing university infrastructure and developing competitive programs to rival leading educational hubs worldwide.

Korea expanded its cooperation with Southeast Asian countries and China, where the demand for quality education was rapidly increasing. Attracting students from these regions was viewed as a profitable economic strategy. Many universities increased the number of seats available for international students,

SECTION 6.
INTERNATIONAL RELATIONS

introduced programs in English, and adjusted their curricula to meet international standards. However, at that time, neither the government nor higher education institutions fully realized that this process could become a significant tool for promoting Korean culture and strengthening international relations.

Korea's national policies greatly influence the internationalization of higher education, with shifts often reflecting the political agendas of presidents. These policies are shaped in response to the global order and the pressures of globalization. Governments play a crucial role in encouraging or restricting education, teaching, and research abroad, depending on the need to boost the export of educational services [9, p. 21].

Over time, as the number of international students in Korea grew, it became clear that educational programs could serve not only economic but also cultural purposes. Foreign students studying in Korea were exposed to the Korean language, culture, and both social and academic values. They often became informal ambassadors of Korea in their home countries, sharing their positive experiences and contributing to the enhancement of Korea's international image.

By the 2000s, the Korean government began to recognize the strategic value of education as a tool of soft power. Programs such as Study Korea and Brain Korea 21 were designed not only to attract economically beneficial students but also to draw in promising professionals and future leaders capable of fostering positive attitudes towards Korea within their societies. In this way, education evolved into a tool for long-term influence, strengthening diplomatic ties, spreading Korean culture, and promoting Korean values.

In recent decades, Korea has actively recruited international students to increase university revenues (through the Study Korea project) and enhance academic competitiveness and global rankings (via Brain Korea 21). Two key governmental bodies play a crucial role in these efforts: The Ministry of Education, Science, and Technology (MEST) and the National Institute for International Education under the Ministry of Foreign Affairs (NIIED).

The internationalization process gained momentum in the mid-1990s, following Korea's accession to the World Trade Organization (WTO) in 1995. From that point, higher education began to be treated as a commodity on the global market. In response to WTO requirements, President Kim Young-sam's administration introduced two pivotal policies: The May 31 Education Reform Plan (1995) and the Initial Plan for Opening the Higher Education Market (1996) [2, p. 468]. The main objectives were to attract international students and allow foreign universities to establish branches in Korea.

Globalization and free trade pressured the government to promote deregulation and commercialization within higher education. Additionally, private

universities in smaller cities faced financial challenges due to declining enrollment caused by the country's low birth rate, making them increasingly dependent on tuition fees from international students.

However, these initiatives were temporarily halted following the 1997 Asian financial crisis. During President Kim Dae-jung's tenure, the government urged citizens to reduce overseas education to help decrease the trade deficit. This highlights the significant influence of the government on educational policy and the importance of economic factors in shaping the internationalization of higher education [9, p. 22].

After overcoming the financial crisis, President Roh Moo-hyun's administration launched Study Korea in 2004 to attract international students and Brain Korea 21 in 2006 to support scientific research. By 2007, the number of international students reached 50,000, and by 2012, it grew to 100,000. The third phase of the project, launched in 2012, aimed to attract 200,000 students by 2020, a goal later extended to 2023. The initiative also included the Global Korea Scholarship program, which not only attracted students but also fostered the creation of "cultural ambassadors" and a "global network friendly to Korea." Over time, the focus shifted from quantity to the quality and diversity of students, following criticism of the project's initial phases in 2004.

These projects provided financial support to Korean universities, enabling them to align with international standards. Study Korea, from 2005 to 2007, facilitated the expansion of English-language courses and the introduction of Korean language programs for foreign students. Some universities even introduced fully English-taught undergraduate and graduate programs.

The Brain Korea 21 project aimed to enhance the quality of academic research at Korean universities. The two primary goals were to establish ten world-class universities and increase the number of publications in the Science Citation Index by 2012 [2, p. 468]. In 2008, President Lee Myung-bak's administration launched the World Class University project to attract prominent international scholars for teaching and research roles in Korean universities.

Today, the Brain Korea 21 project has undergone multiple updates and remains a cornerstone for improving the research capacity of Korean universities. While the project has increased international publications and advanced research talent, critics have pointed out that some universities became overly reliant on quantitative metrics, such as publication counts, rather than developing long-term research strategies. The latest phase of BK21, which lasted until 2023, emphasized a more holistic approach: fostering innovation, enhancing industry collaboration, and attracting international researchers to strengthen global networks and competitiveness [1].

SECTION 6.
INTERNATIONAL RELATIONS

The pursuit of international students and scholars, driven by the pressures of globalization, has led Korean universities to prioritize economic benefits and adopt English as the primary language of instruction. This trend reflects a broader process in which developing countries strive to assimilate the intellectual and cultural achievements of developed nations. However, the extensive use of English also brings consequences. Many researchers argue that it leads to the “Americanization” of education, characterized by the adoption of American models and teaching methods [2, p. 477]. Historically, after the establishment of an independent government in 1948, Korea restructured its higher education system based on the American model, adopting university governance structures and academic standards. This influence is evident across government, university, and individual levels.

While the Korean government previously focused on sending students abroad for education, it now makes significant efforts to attract foreign students, primarily motivated by economic incentives. However, this pragmatic approach has drawn criticism for prioritizing financial benefits at the expense of long-term cultural influence and the strengthening of international relationships. Experts emphasize the need to focus more on socio-cultural motivations that foster intercultural understanding and support cultural identity, even though these aspects may seem less tangible compared to immediate economic or academic goals.

Many universities, however, failed to recognize the importance of education as a tool of soft power. In several institutions, internationalization was treated as a mere formality: foreign students were admitted, but little effort was made to integrate them into Korean society or promote Korean culture. This lack of adapted cultural programs to introduce international students to Korean traditions, combined with insufficient opportunities for intercultural exchange between local and international students, limited the effectiveness of Korea’s soft power. As a result, many international students left the country without experiencing its cultural depth, reducing the potential for lasting cultural influence.

Moreover, the use of English in Korean universities posed significant challenges. Some professors lacked sufficient proficiency in the language, which negatively affected the quality of education. Korean students also struggled to comprehend complex material in English, which further isolated them from international programs and limited opportunities for intercultural communication.

Despite these challenges, the internationalization of education has become inevitable. Over time, more universities have recognized that attracting international students and fostering intercultural exchange is not only a way to boost revenues but also a strategic tool of soft power, capable of spreading Korean culture and values [7, pp. 39-42].

International students are typically defined as those who stay in a foreign country for over a year to earn a degree. However, with the rise of students

participating in short-term exchange programs, there is a growing need to study these practices in greater depth. The importance of exchange extends beyond physical mobility, influencing social norms, cultural values, and a sense of belonging.

Exchange students play a unique role by representing their home institutions while adapting to a new academic environment. Unlike students pursuing long-term degrees at a single institution, exchange students face the dual challenge of comparing familiar educational practices with often radically different approaches. This experience allows them not only to better understand the differences between educational systems but also to uncover the underlying rules that shape academic environments. It offers a more nuanced perspective on education, highlighting the complexity and depth of intercultural perception.

Exchange programs also serve as a powerful tool of soft power, actively utilized by the Republic of Korea. These programs promote national identity, cultural values, and showcase the country's academic achievements on a global scale. Simultaneously, students become familiar with the cultural characteristics of other countries, fostering intercultural understanding and mutual exchange. For example, Korean students in India or Zimbabwe often encountered discomfort due to differing perceptions of time and punctuality compared to Korean norms. Those studying in Sweden faced challenges with teaching methods that required greater autonomy from students. In the U.S., many Korean students noted that the presence of a large Korean community limited their integration into the local environment.

Through these exchange programs, both domestic and international students gain insight into the diversity of global cultures, strengthening cross-cultural understanding and enriching academic experiences, ultimately contributing to Korea's soft power and global influence.

The successful adaptation of exchange students depends on multiple factors, including their personal qualities, intercultural competence, prior experience, and openness to new environments. At the same time, different national groups perceive academic settings in diverse ways: what may seem free and open to some might feel restrictive and challenging for others. Thus, international education becomes not only an academic journey but also an essential channel for advancing soft power by exposing foreign students to Korean culture and strengthening international connections.

Between 2015 and 2018, the number of Korean students participating in exchange programs abroad increased from 37,000 to 52,000, while the number of international students coming to Korea rose from 24,000 to 51,000.

However, the COVID-19 pandemic led to a sharp decline in exchange student numbers due to travel restrictions and border closures. This caused a temporary slowdown in international mobility and delayed several internationalization projects.

SECTION 6.
INTERNATIONAL RELATIONS

Recent data shows a significant rebound in the number of foreign students in South Korea. In 2023, the country hosted 226,507 international students, reflecting a 14.8% increase compared to the previous year [5]. This surge indicates not only recovery but also a surpassing of pre-pandemic levels of student mobility.

The primary countries of origin for these students include Vietnam, China, and Uzbekistan. Exchange programs and the broader internationalization of education remain key priorities for the South Korean government. A major initiative in this effort is the Study Korea 300K project, launched in 2021, with the goal of attracting 300,000 international students by 2027. This initiative is part of the national development plan aimed at post-pandemic recovery and enhancing the global competitiveness of Korea's education sector [6].

The South Korean government is actively increasing the number of scholarships and study opportunities in STEM fields, aiming to attract students from diverse regions, including India and the UAE.

The experience of studying abroad has a profound impact on Korean students, particularly on their perceptions of student-teacher relationships. In traditional Korean academic culture, a hierarchical approach prevails: questions asked during lectures must be well-considered and significant to justify interrupting the class. Typically, questions are initiated by professors to assess students' understanding, rather than to encourage open discussion. In this system, students rarely ask spontaneous questions to avoid the risk of embarrassing the professor and violating the cultural norm of "saving face" (체면, chaemyon) [3, p. 33].

However, students who participate in exchange programs, especially in Europe, often return with a new perspective on academic relationships. They become familiar with less hierarchical systems that encourage open discussions and peer-level interaction. This experience reshapes their expectations and behavior in their academic interactions in Korea, fostering a more confident communication style. These students frequently initiate positive changes in their institutions, helping cultivate a culture where discussions and questions are seen as integral to learning, rather than as disruptions.

This transformative experience also enriches Korea's soft power. Integrating practices that blend hierarchical and informal approaches can attract supporters of social structures that appreciate the strengths of both models. For many European students, the structured nature of Korean academic culture – with its emphasis on hierarchy and respect for authority – can offer an appealing alternative, harmonizing order and efficiency with mutual respect.

Such cultural attributes contribute to Korea's positive international image, demonstrating that hierarchical models can coexist with openness to innovation

and new ideas. This balance helps establish Korea as a leader in global education, fostering mutual understanding and positioning the country as an example of how tradition and modernity can work hand-in-hand in the academic world.

One of the key programs implemented by the Korea Foundation for International Cooperation (KSIF) is the cultural exchange program. It offers courses in the Korean language and culture, as well as an annual cultural festival known as the “Korean Culture Day”. This festival showcases various aspects of Korean culture free of charge, including language, dance, games, traditional clothing, cuisine, and even calligraphy [4, p. 1485].

South Korea actively leverages international educational exchanges to promote its values and enhance its positive global image. These efforts not only boost the country's competitiveness but also foster an environment conducive to international collaboration in science, technology, and innovation.

The participation of foreign students in Korean educational programs plays a crucial role in spreading Korean culture, which becomes an additional advantage for the country's soft power. Through these exchanges, students immerse themselves in Korea's cultural heritage and values, becoming informal cultural ambassadors. This strategy strengthens South Korea's global influence, fostering mutual understanding and long-term cooperation across various sectors.

REFERENCES:

- [1] BK21 Four Groups. (2024). *Seoul national university*. Retrieved from <https://en.snu.ac.kr/research/units/bk21-groups>
- [2] Byun, K., & Kim, M. (2010). Shifting patterns of the government's policies for the internationalization of Korean higher education. *Journal of Studies in International Education*, 15(5), 467–486.
- [3] Kang, J. J. & Metcalfe, A. S. (2019). Living and Learning Between Canada and Korea: The Academic Experiences and Cultural Challenges of Undergraduate International Exchange Students. *Journal of Comparative & International Higher Education*, 11, 28-36.
- [4] Lamatenggo S. & Lamatenggo A. (2022). Upaya Diplomasi Budaya Korea Selatan Melalui King Sejong Institute Foundation (Ksif) Di Indonesia. *Ilmu Pengetah* 9(4), 1483–1490.
- [5] Lee T. H. (2024). Int'l student population in Korea rises 14.8% in 2023 to 226,507 *Korea Joongang Daily*. Retrieved from <http://surl.li/cqeyuw>
- [6] MOE to announce Study Korea 300K Project: Korea aims to be the top 10 world-leading countries for study abroad by 2027. (2023). *Ministry of Education*. Retrieved from <http://surl.li/hcoazc>
- [7] Park, E. Y. (2024). *Internationalization of higher education. A comparative perspective on support for international students in the United States of America, Republic of Korea, and Germany*. NY: Waxmann.
- [8] Santoso R. A. & Zeba D. N. (2024). Bridging Borders: Exploring Diplomatic Ties Through Educational Exchange Between South Korea and Indonesia. *Nusantara Journal of Multidisciplinary Science*, 7(10), 876–883.
- [9] Teichler, U. (2004). The changing debate on internationalisation of higher education. *Higher education*, 48(1), 5–26.

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.025

**ПОВЕДІНКОВО-ДІЯЛЬНІСНА СКЛАДОВА
МУНІЦИПАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
(ПРАВОСВІДОМОСТІ): ДО РОЗУМІННЯ ТА
ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ І ЗНАЧЕННЯ
БІХЕВІОРИСТИЧНО-МОТИВАЦІЙНИХ НАСТАНОВ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ЛОКАЛЬНІЙ ЛЮДСЬКІЙ
СПІЛЬНОТІ**

Баймуратов Михайло Олександрович¹, Кофман Борис Якович²

---

1. доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії наук,
професор кафедри політичних наук та права,
*Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського, м. Одеса, УКРАЇНА*
ORCID ID: 0000-0002-4131-1070

2. доктор юридичних наук, старший дослідник,
Заслужений юрист України,
професор кафедри політичних наук та права,
*Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського, м. Одеса, УКРАЇНА*
ORCID ID: 0000-0001-8121-5190

Становлення в Україні системи місцевого самоврядування (далі – МСВ) як конституційно-правового та соціально-нормативного інституту самоорганізації жителів-членів територіальних громад (далі – ТГ), що функціонують в межах адміністративно-територіальних одиниць держави (сільські, селищні, міські, райони і обласні, а також об'єднані ТГ), є не тільки яскравим свідченням функціонально-управлінської модернізації державно організованого суспільства, а й основоположним фактором формування сучасної феноменології муніципальної свідомості (правосвідомості) людини, її груп та асоціацій, яка є органічною та іманентною частиною загальної свідомості (правосвідомості) суспільства та його членів.

Треба розуміти та усвідомлювати, що стратегічною особливістю сучасної феноменології муніципальної свідомості (правосвідомості) людини, її груп та асоціацій виступають характерологічні ознаки, в умовах яких проходять інтенсивні інституційні, суб'єктно-об'єктні та структурні процеси її формування, а саме:

- *в умовах МСВ* – тобто, тоді коли людина, її групи та асоціації існують та функціонують в умовах самоорганізації, самоврядування, самодіяльності, самопрояву і самоідентифікації та використовують настанови цих поведінково-діяльнісних настанов в своїй повсякденній діяльності, їх можливості для встановлення комунікаційної взаємодії з іншими суб'єктами локального соціуму;

- *в межах ТГ* – тобто, в умовах існування локальної територіальної людської спільноти, що складається з фізичних осіб, що мають різний правовий стан (громадянство, іноземство, апатридство, подвійне або множинне громадянство, біженство тощо), але легально (на законних підставах) та постійно проживають і функціонують в межах зазначеної спільноти, реалізуючи свої екзистенційні настанови;

- *у філософському стані повсякденності* – тобто, в умовах повсякденного життя, його реалій, що виступають одним із процесів життєдіяльності людини, що виявляється у звичних загальновідомих поведінкових ситуаціях типового або стереотипного характеру, які ідентифікуються через: а) їх нерелексивні властивості, б) відсутність особистісної залученості до ситуації, в) типологічним сприйняттям учасників взаємодії; г) алгоритмічністю поведінки, г') однаковістю або аналогічністю мотивів їх участі в таких поведінкових проявах;

- *в процесі реалізації конституційно-правового статусу людини*, – тобто тоді, коли людина на локальному рівні соціуму в умовах повсякденної присутності в межах своєї спільноти фактично реалізує свій конституційно-правовий статус людини, тобто свої права, свободи та обов'язки, що закріплено в конституції держави як загальновизнані, легалізовані і легітимізовані правила поведінки людини, що забезпечують їй реальну можливість комфортного перебування у державно організованому соціумі;

- *при здійсненні життєвого циклу людини* – тобто, тоді коли людина реально проживає своє життя в межах своєї спільноти;

- *при реалізації репродуктивної функції фертильною частиною населення* – жителями-членами ТГ – тобто, тоді коли людина відтворюється у наступних поколіннях людей, продовжуючи таким чином свій род, і одночасно, продовжуючи існування людської популяції на планеті.

- *при сприйнятті основоположних засад феноменології муніципалізму в повсякденне життя людини, її груп та асоціацій*, що відбувається: а) у

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

синергічному контексті, і б) одночасно у полісемічно-різноплановому, індивідуально-сегрегаційному порядку, – тобто йдеться про пара-, квазі- або комплексне чи системне запозичення конкретною людиною або її групами муніципальних цінностей та принципів організації, побудови та реалізації муніципального життя і муніципальної реальності вказаними суб'єктами, – причому на різних рівнях комунікативної взаємодії, в різних формах та обсягах, – і головне, через призму психічного відношення вказаними суб'єктами до них, включаючи й відповідну оцінку їх реалізації у повсякденному житті.

Обґрунтовано вважаємо, що масштабування скритих від прояву та огляду ознак, що детермінують на рівні індивідуальної, групової та колективної свідомості, – тобто на рівні психіки та психології, поведінково-діяльнісні настанови людини, її груп та асоціацій, які виступають зовнішньою репрезентацією їх екзистенційних інтересів, виникаючих, таких що формуються, проявляються, реалізуються, продукуються, трансформуються та модифікуються в межах локального соціуму в процесі здійснення людиною свого життєвого циклу, – рефлексують особливу увагу на *феноменології інтересу людини*.

Системний аналіз соціальних процесів і стрімких соціальних змін, що відбуваються в державно організованому суспільстві, включаючи й локальний соціум, як його іманентну складову, спонукає нас акцентувати увагу та контекстуалізувати сутність терміно-поняття «*інтерес*», що виступає своєрідним психологічним «двигуном» у індивідуальному, груповому і колективному соціальному розвитку та сприяє формуванню, розвитку, вдосконаленню і трансформації внутрішньої мотивації людини, її груп та асоціацій до участі в МСВ, формуванню муніципальної реальності, в межах якої вона існує та функціонує.

Розвиток системи МСВ в умовах соціально-демократичної держави, що обрала орієнтири розвитку демократичної та правової державності, що формується на засадах муніципалізму, фактично трансформувало роль і значення категорії інтересу. Бо, по-перше, відбулась суттєва зміна способу повсякденного життя, коли переважна більшість людства нині не бореться за виживання. По-друге, ще здійснило свій вплив й на формування нової парадигми, що призвело до змін в інституційних процесах:

а) загалом збільшився рівень матеріальних статків, що модифікувало природну людську поведінку щодо постійного пошуку засобів і ресурсів для існування;

б) люди можуть жити не тільки, задовольняючи екзистенційні потреби, а й реалізуючи свій сутнісний індивідуальний, груповий, колективний інтерес у різних сферах життєдіяльності;

в) такий інтерес, який захоплює людей, змінює соціальну реальність, надаючи нові можливості для розвитку;

г) соціальні процеси, соціальні відносини та нові соціальні практики, що базуються на системі комунікативної взаємодії між жителями-членами локальної спільноти і одночасно членами ТГ, народжуються на інших – індивідуально-групових та індивідуально-колективістських засадах;

г') народжуються нові форми та види мотивацій людини для реалізації нею свого життєвого циклу в межах локального соціуму; звідси

д) нові підстави інституційних процесів вимагають з'ясування сутності інтересу – полісемічного психологічного феномену, навколо якого так успішно об'єднуються люди та такого, що може їм допомогти в реалізації соціальних телеологічних домінант їх існування та функціонування, причому не тільки на рівні ТГ, а й держави – отже інтересів різного рівня та різного значення.

В той же час, треба розуміти, що поняття "інтерес" у сучасній психологічній та соціологічній літературі трактується не однозначно. Це не тільки багатозначне, але й полісемантичне поняття.

Отже, така точка зору підтверджується тим, що у психологічній науці інтерес розглядається як одна із фундаментальних природних емоцій, що об'єктивно виступає домінантною серед усіх емоцій здорової людини. Ба більше, він є присутнім навіть у новонароджених. Головна теза всіх визначень інтересу – це форма прояву пізнавальної потреби. В основі інтересу лежить цікавість, тому досить часто його зводять до пізнавальної сфери. Інтерес – це потужний стимул активності особистості, під його впливом усі психічні процеси відбуваються особливо інтенсивно і напружено, а діяльність стає захопливою і продуктивною [1].

Своєю чергою, представники соціологічної науки визначають інтерес, з одного боку, як можливість вибору з мозаїки різноманітних можливостей і шансів, а з іншого – як адаптацію суб'єкта до нестабільних і невизначених реалій, як механізм залучення і спосіб ідентифікації в багатополярному соціумі [2, с. 57].

Отже, загалом інтерес постає як вибіркова увага, почуття, пріоритетна емоція, нагальна потреба, актуальне прагнення, рефлексивна оцінка значення, особлива прихильність, внутрішньо обґрунтований потяг. Майже всі представники доктрини погоджуються в тому, що інтерес постає як стимул вибіркової активності людини стосовно певних областей дійсності, тобто там де вона реалізує свої настанови.

Визначальну роль у визначенні інтересу відіграють потреби людини. Уявлення про потребу як про єдину причину цілей людини виникло в історичній ретроспективі ще за часів Античності. Звідси вже тоді потреба тлумачилась як нужда або недостатність будь-чого, що є необхідною для

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

підтримання життєдіяльності й розвитку організму, людської особистості, соціальної групи, спільноти, суспільства, в тому числі й локального; своєрідний соціальний збудник активності.

У філософії інтерес так чи інакше пов'язують з практичною діяльністю і розглядають як чинник, що бере свій початок більшою мірою в необхідності, нужді, ніж у бажаннях, почуттях, емоціях.

Соціальний інтерес є справжня, реальна причина соціальних дій, який постає за мотивами та думками учасників цих дій. Інтерес – це єдине, що має значення. Отже, інтерес – це спрямованість суб'єкта на важливі для нього об'єкти. На відміну від потреб, які зосереджені перш за все на предметі їхнього задоволення, інтерес спрямований на соціальні інститути, норми взаємодії в суспільстві, від яких залежить перерозподіл цінностей і благ, що забезпечують задоволення потреб. Інтереси виступають найважливішою детермінантою діяльності. На нашу думку, аналіз взаємодії понять "інтерес", "потреба", "мотив" є самим змістовним у виявленні сутності інтересу. Потреба відрізняється від інтересу за своєю суттю. Потреба – нужда в будь-чому, що об'єктивно необхідне для підтримання і розвитку організму, особистості, соціальної групи та суспільства загалом. Якщо виходити із цього визначення, то інтерес, навпаки, з'являється не від відчуття нестачі. Інтерес саме те, без чого ми можемо жити.

Життя кожної людини являє собою безперервний потік активності. Якщо людина прагне до виконання певної дії, то у неї є *мотивація*.

Дослідження мотивації дозволяють дати відповіді на такі питання: а) яка кількість складових мотивації детермінує поведінку людини; б) як їх можна діагностувати; в) вони є універсальними чи залежать від історичного розвитку, чи культурних відмінностей; г) якою мірою вони обумовлені генетично і наскільки визначаються надбаним досвідом; г') коли і як вони виникають і розвиваються в ході онтогенезу; д) як виникають індивідуальні відмінності та чи можливо їх згодом змінити тощо [3].

При цьому визначають термін "мотивація" вчені по-різному.

В результаті систематизації наявних в літературних джерелах підходів до визначення терміну "мотивація", можна дійти висновку, що всі їх можна поділити на такі типи [4]:

А) *Мотивація як внутрішні фактори, що детермінують поведінку людини.* У рамках даного типу визначень існують такі його варіанти: розглядають мотивацію як сукупність мотивів, які спонукають до досягнення мети (М.І. Дьяченко, Л.О. Кандибович); як сукупність спонукальних факторів, які визначають активність людини (мотиви, потреби, ситуативні фактори, що детермінують поведінку людини) (С. Занюк); як сукупність психічних процесів, які надають поведінці енергетичного імпульсу та загальної спрямованості (В.Н.

Дружинін та ін.); як численні процеси та явища, суть яких зводиться до того, що жива істота обирає свою поведінку виходячи з її очікуваних наслідків, і керує нею в аспекті її спрямування і витрат енергії (Х. Хекхаузен); як сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх початок, спрямованість і активність (Л.Е. Орбан-Лембрик); як сукупність рушійних сил, які спонукають людину до виконання певних дій; процес свідомого вибору людиною того чи іншого типу дій, які визначаються комплексним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів (відповідно стимулів і мотивів) (В.П. Сладкевич); як відносно стабільну систему мотивів (тобто спонукальних причин дій), що визначає поведінку суб'єкта (Л.Г. Мельник); мотивація – це внутрішня сила, що спонукає індивіда до дії (О.В. Зозульов).

Б) Мотивація як процес зовнішнього впливу на поведінку людини (при наданні мотивації такого змісту слід застосовувати термін мотивування). У рамках цього підходу слід відмітити такі варіанти визначення мотивації: мотивація як вплив на поведінку людини для досягнення особистих, групових і суспільних цілей (Б.М. Генкін); як створення умов для всебічного заохочення, спонукування до результативної праці (О.Г. Шпикуляк); як процес стимулювання кого-небудь до діяльності, спрямованої на досягнення цілей організації (В.Д. Шапіро).

В) Мотивація як психологічний стан людини, що детермінує її поведінку. По цьому типу визначення є такі його варіанти: мотивація як готовність докласти максимальних зусиль для досягнення організаційних цілей (мети), зумовлена здатністю цих зусиль задовольнити певну індивідуальну потребу (В.Є. Куриляк, Е. Кірхлер); як готовність індивіда прикладати значних зусиль для досягнення цілей організації за умови, що ці зусилля сприяють задоволенню його потреб (К. Родлер).

Г) Мотивація як процес психічної регуляції поведінки людини. В рамках цього підходу існують такі визначення: мотивація як процес психічної регуляції, що впливає на спрямування діяльності та кількість енергії, що мобілізується для виконання цієї діяльності (Л.О. Верещагіна, І.М. Кареліна); як процес формування мотиву (Є.П. Іллін).

Г) Мотивація як обґрунтування поведінки людини. Прикладом є таке визначення: мотивація як сукупність причин психологічного характеру, яка пояснює поведінку людини, її початок, спрямованість і активність (А.А. Козирев).

Д) Об'єднують типи визначення мотивації (I і II). Отже, розглядають мотивацію як сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, а також окреслюють межі та форми цієї діяльності, надають їй спрямованість, орієнтовану на досягнення визначених цілей (І.І. Тимошенко, О.С. Соснін); як вид організаційної діяльності з формування та реалізації поведінки працівників, мотивованої економічними інтересами; при

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

цьому виділяє складові: інтереси, мотиви, стимули: матеріальні, соціальні, моральні (Ж.О. Андрійченко) (тобто, на погляд наведеного автора, характеризує мотивацію як процес (II підхід), при цьому виділяє внутрішні фактори мотивації (I підхід)).

Системний аналіз наведених позицій дає можливість стверджувати, що на рівні ТГ, в межах МСВ, в стані повсякденності людина-житель і член громади можуть формувати свої мотивації на різних засадах, але будь-яка з таких засад формується на рівні психологічного дискурсу, що в процесі її формування, інституціоналізації, прояву і реалізації виступає визначальним та ідентифікаційним.

Стратегічно важливим в цьому процесі виступає «психофізіологічний паралелізм» – тобто, перехід від ідеального розуміння внутрішніх психологічних засад, що формують потреби та поведінкові настанови людини, в тому числі й правові, у відповідності до її духовних та фізіологічних потреб, – до матеріальної реалізації таких потреб у вигляді відповідних дій та поведінки. Тобто, йдеться про формування основоположної атитюдно-габітусної системи існування людини в локальному соціумі – на рівні поведінкових настанов (атитюдів) і конкретних форм практичної життєдіяльності (габітусів), що, по-перше, складають основу існування людини в соціумі; по-друге, формують основу її соціалізації, в тому числі й правової; по-третє, будують систему біхевіористично-мотиваційних настанов її життєдіяльності в локальній людській спільноті, тобто забезпечують її дискурсивно-парадигмальний поведінково-діяльнісний алгоритм її повсякденного існування в процесі реалізації нею свого життєвого циклу.

Резюмуючи, можна стверджувати, що результатом наведених психологічних процесів виступає формування стратегічного логічно-діяльнісного ланцюжка, що містить в собі проаналізовані вище настанови і складає поведінково-діялісну складову муніципальної свідомості (правосвідомості) людини у розумінні та визначенні біхевіористично-мотиваційних настанов її життєдіяльності в локальній людській спільноті, а саме: «потреби – інтереси – мотивація – атитюди – габітуси».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Олександров Д. В. (2014). Поняття "інтерес" у сучасній західній соціології. Соціологічні дослідження. 8. 57–66.
- [2] Айзикович А. С. (1965). Важная социологическая проблема. Вопр. Философии. 11.
- [3] Manaster G. J., Zeynep C., Knill M. (2003). Social interest, the individual and society: Practical and theoretical considerations. The Journal of Individual Psychology. 59(2). 109–122.
- [4] Конспект лекцій з курсу "Теорія мотивації" (2006). Укладач О.В. Прокопенко. Суми: Вид-во СумДУ, 171.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.026

THE USE OF ENGLISH IN INTERNATIONAL ARBITRATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Rusin Olha Ruslanivna¹**Academic supervisor: Nahorni Yaroslav Volodymyrovych²**

---

1. obtaining higher education at the Faculty of Law*Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, UKRAINE***2.** Candidate of Philological Sciences,

Associate professor of the Department of Linguistics

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, UKRAINE

Language is one of the main ways of communication. Everyone is well aware of the Bible story of the Tower of Babel, which tells of ancient times when people spoke the same language. They wanted to build a tower to the sky to be on a par with God. But God did not allow them to finish it, making them speak different languages. So, because of misunderstanding each other, the people began to divide, and the construction was not completed. There is also an expression “we speak different languages”. It means that there is no understanding. A common language is very important in building relations between nations. It is the development of political, social, economic, and other promising relations. Today, more than 50% of the world’s population can speak two or more languages, and more than 1.5 billion people who learn a second language prefer English [2]. Therefore, it is very important for Ukrainians to learn this language. And if we consider the ECHR as a great organization that helps all people regardless of their country, faith, or political views, we can see that all cases are conducted in English or French. Therefore, a high level of language proficiency is required to better understand the entire judicial decision-making process. We cannot ignore international arbitration, where the issue of the language of the court proceedings is also resolved in favor of English.

International arbitration is an arbitral tribunal for international disputes involving states and international organizations [3]. One of the most famous arbitration institutions in the world is the London Court of International Arbitration (LCIA). The LCIA provides efficient, flexible and impartial administration of arbitration and other proceedings, regardless of location and under any system of law. The international nature of the LCIA’s services reflects the fact that typically

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

more than 80% of the parties to LCIA cases pending before it are not of English nationality, so the use of English may be perceived as a neutral choice, especially if one or neither of the parties is English-speaking [4]. This will avoid the advantages that can be gained by choosing the native language of one of the parties.

The importance of English at the international level can be seen even in sports disputes. For example, consider a case involving the termination of a coach's contract with a club. The Court of Arbitration for Sport (CAS) had to resolve a dispute over the compensation that the coach had to pay to the club. This case was international in nature, as it involved representatives of different countries. The first step was that the appellant (the football club) chose English as the language of the proceedings. Neither the respondent nor the FFU (Dispute Resolution Chamber of the FFU) objected to this choice [1]. That is, both parties agreed to use English as the working language of the proceedings. When the respondent failed to appoint its arbitrator within the prescribed time limit, the CAS appointed one instead of the respondent, and at the same time confirmed that the proceedings would be conducted in English. This indicates that the CAS considers English to be appropriate for this case and sees no reason to change it.

So, as we can see, many legal resources, including court decisions, research articles, studies and other important materials, are available in English. This makes it easier to access the necessary information to prepare and conduct a case and improves understanding between the parties. In addition, most international courts, agreements and treaties are based on laws approved by English law. English law is often chosen as the applicable law in international contracts because of its predictability, development and democracy.

Therefore, understanding, not only knowledge of English, will help us to understand the mentality of this nation and to comprehend the lion's share of laws and rules in international relations. This will further contribute to the development of our country in the international arena and bring us to a new level. Therefore, we must make every effort to realize this dream of our people.

REFERENCES:

- [1] Court of Arbitration for Sport. no. 23/A/3204, 03.04.2013. URL: <http://arbitration.kiev.ua/uploads/kucher/3204.pdf>
- [2] Danelyan T. G. English is the second most common language in the world. Vseosvita. National educational platform. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/anhliiska-druha-naiposhyrenisha-mova-u-sviti-29064.html>.
- [3] Hnatovsky M. Political encyclopedia / Y. Levenets (chairman); Y. Shapoval (deputy chairman). Kyiv: Parlam. vydvo, 2011 URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levenets_Yurii/Politychna_entsyklopediia.pdf
- [4] LCIA. London International Court of Arbitration. URL: <https://www.lcia.org/LCIA/history.aspx>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.027

ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ)

Фурса Світлана Ярославівна¹, Фурса Євген Іванович²

1. докторка юридичних наук,
професорка кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін
Київський університет права НАН України, УКРАЇНА

2. кандидат юридичних наук,
професор кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін
Київський університет права НАН України, УКРАЇНА

Цифрові технології та штучний інтелект це новітня розробка, яка переверне світ та новий кроку світ подальшого прогресу людства, включаючи, діяльність юристів. Чи можна юристів віднести до категорії осіб, які є споживачами цифрових технологій та штучного інтелекту і як такі технології можуть допомогти їм в професійній діяльності? Сучасні юристи вже використовують цифрові технології і мають володіти навичками в користуванні мережею Інтернет, оскільки вони мають перевіряти власні знання норм законодавства, знаходячи відповідну інформацію в різних базах, що її надають. Отже, синтез спеціальних знань комп'ютерних технологій і юриспруденції бажаний для сучасних фахівців, зокрема, слідчих, суддів, адвокатів, прокурорів та ін. Підготувати фахівця, який комплексно та на високому професійному рівні буде розбиратися в цифрових технологіях і одночасно в юриспруденції не просто, оскільки законодавство змінюється, комп'ютерні технології так само швидко прогресують від елементарних користувацьких програм до складних, багатовимірних програм захисту інформації від несанкціонованого втручання та внесення вірусів.

На скільки сучасна юриспруденція готова і використовує цифрові технології і які знання для цього мають бути в юристів, проаналізуємо на прикладі судочинства.

Сьогодні багато фахівців застосовують словосполучення «електронне правосуддя» вказуючи, що: «Умовно можна виділити три фази розвитку

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

електронного правосуддя. *Перша* – це використання інформаційних технологій для загального інформування про організацію і діяльність судової системи (переважно йдеться про створення сайтів судів, електронних розсилок, електронних кіосків у приміщеннях судів тощо). Тут зворотний зв'язок користувачів судових послуг із суб'єктами їх надання відсутній. *Друга* – це застосування інформаційно-комунікаційних технологій для надання окремих індивідуальних послуг, пов'язаних з судочинством (наприклад, для інформування про рух конкретної справи, направлення викликів і повідомлень, сплати судових зборів тощо). І, нарешті, *третьа фаза* – це використання зазначених технологій для проведення судового процесу в цілому або окремих його стадій: забезпечення звернення до суду електронною поштою та подання доказів, комунікація сторін із судом, у тому числі проведення слухання за допомогою відеоконференц-зв'язку»[1]. Але електронні пристрої сьогодні тільки сприяють оптимізації діяльності суддів, але за допомогою комп'ютерів справи поки що не вирішуються. Тобто сучасні цифрові технології вимагають від користувачів відповідних знань на рівні відповідних програм, які мають бути розроблені на стільки в простій формі, щоб пересічні громадяни без істотних ускладнень могли їх використовувати.

Зупинимось на аналізі сучасного стану електронного супроводу судочинства, у деяких іноземних країнах. Науковці зазначають, що «... у *федеральних судах США* ще у 1988 році в якості експерименту були встановлені автоматизовані системи, що давали можливість користувачам отримувати відомості про судові справи і матеріали судових справ, а також подавати в суд документи в електронній формі. Тому американські суди, застосовуючи на практиці системи «електронної публікації» і «електронної подачі документів», сьогодні ближче всіх підійшли до універсального «електронного правосуддя».[2]

Щодо *англійського досвіду*, то вчені зазначають: «Online dispute resolution system дозволяє знайти альтернативні, позасудові способи вирішення спору для сторін набагато частіше, ніж при звичайному порядку. На трьох стадіях розгляду онлайн-спору сторони в будь-який момент можуть вдатися до процедури примирення, про що комп'ютер буде їм невпинно нагадувати. У тому числі нагадувати про це їм будуть підвищені судові мита, каже Бріггс — дешевше не сваритися... »[3]. В той же час Британська занепокоїлася через проект Online dispute resolution system, оскільки вирішення справ без залучення юриста принесе скоріше не економію, а збільшення навантаження суддів. Адже якщо раніше громадяни залучали юриста, щоб обґрунтувати суми своєї вимоги, а судді залишалося лише прийняти рішення про стягнення, то тепер всі питання оцінки належить вирішувати самому судді»[4]. Слід

погодитися з цією тезою, оскільки вона підтверджує знищення основного принципу цивільного судочинства Англії – змагальності сторін, який до речі був запозичений й до українського судочинства як один з основних. Згідно цього принципу була істотно зменшена роль суду в процесі доказування, а ці повноваження мали здійснювати сторони, тоді функція суду чітка та однозначна – надавати оцінку доказів, а не збирати їх самостійно. В такому разі одна із сторін спору дізнаватиметься про правову позицію з рішення суду, а не з позиції іншої сторони. Звідси випливає висновок про те, а що сторона має змагатися із судом, який обґрунтовуватиме завдану шкоду в рішенні суду? Але до наведеного зауваження варто додати й інші дискусійні моменти такого способу вирішення спорів в судах.

По-перше, в такій системі взаємовідносин можна помітити цілий ряд неузгодженостей, які спочатку здаються ніби логічними, а потім стає очевидною їх суперечність. Якщо комп'ютер буде невпинно нагадувати про те, що необхідно вдатися до процедури примирення, то такий формат взаємовідносин можна назвати й тиском на сторони. Більше того, процедура примирення – це медіація, а медіація так само передбачає значні кошти і втрати часу, але примирення – це мета цієї процедури, а результатом застосування примирних процедур необов'язково може бути мирова угода. Тому після невдалої процедури примирення сторони можуть бути змушені знову звернутися до суду за вирішенням справи, а кошти і час на примирення будуть втраченими. По-друге, підвищені судові мита (судовий збір) – це хороший стимул для примирення, але з іншого боку – це обмеження права особи на судовий захист. Вважаємо, що право на судовий захист в правовій державі і згідно ст. 3 Конституції України має домінувати, а не намагання обмежити сторони лише розглядом справи в суді першої інстанції або обмежити доступ до цієї і вищих інстанцій за рахунок великого розміру судового збору, про що автори вже зазначали[5]. По-третє, Для здійснення технічної підтримки пересічних громадян мають запрошуватися студенти, які розуміють систему Інтернету, а не студенти, які здатні замінити юристів при складанні заяв на звернення до суду.

Тому важко погодитися зі змістом української інновації: «Аналізуючи рекомендації міжнародних експертів щодо впровадження систем електронного правосуддя, наголошується на необхідності зробити електронне судочинство обов'язковим, а паперовий обмін документами – винятком»[6]. Для впровадження такої реформи варто застерегти спочатку усі негативні наслідки, які можуть настати, надати гарантії реалізації права на судовий захист, як це має місце в англійській практиці, і лише потім говорити про перехід від паперових до електронних способів комунікації про що автори вже писали.[7]

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Електронне правосуддя – від фантастики до реальності. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/2662-#>
- [2] Гиляка О.С. Окремі аспекти функціонування електронного правосуддя: Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали III Міжнар. наук.-прак. конф. (Чернівці, 24-25 жовтня 2019 р.) Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С. 122.
- [3] Голубєва Н.Ю. Електронне правосуддя: Україна і світовий досвід впровадження. URL: <http://loyer.com.ua/uk/elektronne-pravosuddya-ukrayina-i-svitovij-dosvid-vprovadzhennya/>.
- [4] Там само.
- [5] Фурса С.Я., Фурса Є.І. Реформа цивільного судочинства в Україні та необхідність її проведення. / В кн. Концепції вчених із удосконалення законодавства про цивільне судочинство. Монографія. / за заг. Ред.д.ю.н., професорки Фурси С.Я. К.: Алерта, 2023. С.20-21.
- [6] Гиляка О.С. Окремі аспекти функціонування електронного правосуддя: Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали III Міжнар. наук.-прак. конф. (Чернівці, 24-25 жовтня 2019 р.) Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С. 123.
- [7] Застосування цифрових технологій і штучного інтелекту в цивільному судочинстві: актуальні питання. *Часопис Київського університету права*. 2024. №2. С.90-97.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.028

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ ЗАСАД ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ДОМАШНІМИ ТВАРИНАМИ НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ

Луц Дмитро Миколайович¹, Куляк Руслан Юрійович²

---

1. канд.юрид.наук, доцент, доцент кафедри цивільного права*Запорізький національний університет, УКРАЇНА***ORCID ID: 0000-0002-0691-5493****2.** здобувач вищої освіти юридичного факультету*Запорізький національний університет, УКРАЇНА*

Через повномасштабне вторгнення рф на територію України та окупацію частини Запорізької області, у місті Запоріжжі різко збільшилася чисельність безпритульних тварин, що актуалізує питання необхідності вдосконалення правової бази та механізмів захисту тварин від жорстокого поводження на території міста.

Варто зауважити, що категорія «правові засади» не має однозначного трактування. На думку О. І. Якимець, правові засади – це правова основа, джерело, на ґрунті якого будуються різні види діяльності [1]. Аналізуючи відповідні наукові погляди Р. П. Бойчук приходить слушної думки, що «Наукові точки зору зводяться до двох груп: ототожнення правових засад із принципами, застосовуючи їх як синоніми; визначення правових засад як сукупність нормативно-правових актів, положеннями яких визначаються ключові параметри та юридично значущі властивості того чи іншого питання. При цьому сутність правових засад безпосередньо визначається посиланням на законодавство, що складає основу регулювання тих чи інших суспільних відносин» [2]. У представленому нами дослідженні під правовими засадами поводження із тваринами на території міста Запоріжжя ми розуміємо систему нормативно-правових актів, якими визначаються ключові параметри та юридично значущі властивості поводження із домашніми тваринами на території міста Запоріжжя.

Правовою основою для досліджуваного нами питання є Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» яким встановлюються основи

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

правил поводження із тваринами та їх утримання. Але, деталізація викладених в ньому положень має здійснюватися на рівні правил утримання домашніх тварин, які мають установлюватися органами місцевого самоврядування. Це впливає із положень ст. 9 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [3].

На території міста Запоріжжя діють Правила утримання собак, котів і хижих тварин громадянами, підприємствами, установами та організаціями в м. Запоріжжі, які були прийняті 27 грудня 2011 року (далі – Правила) [4]. Слідуючи із першого пункту Правил – це нормативно-правовий акт, яким установлюються вимоги до утримання домашніх та інших тварин у м. Запоріжжя. Ними встановлюється порядок утримання собак, котів і хижих тварин і поводження з ними, визначаються права та обов'язки юридичних та фізичних осіб – власників собак, котів та інших тварин, а також контроль в цій сфері.

Питання поводження із домашніми тваринами пов'язане із необхідністю дотримання правил благоустрою. Відповідно до ст. 30-1 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» органи місцевого самоврядування визначають необхідну кількість та місце розташування майданчиків та зон для вигулу домашніх тварин, організовують їх створення і облаштування, що включає в себе їх огороження, встановлення інформаційних табличок, контейнерів для збирання екскрементів домашніх тварин їх власниками, а також здійснюють організацію вивезення і утилізації екскрементів домашніх тварин [5]. Згідно рішення Запорізької міської ради від 31.05.2017 р. № 37 районним адміністраціям Запорізької міської ради та департаменту архітектури та містобудування Запорізької міської ради було доручено визначити території для розміщення спеціалізованих зон для вигулу домашніх тварин з урахуванням норм, стандартів та з дотриманням вимог чинного законодавства [6].

Важливим аспектом у дотриманні Правил поводження із тваринами на території будь-якого міста, є наявність правового підґрунтя для притягнення до відповідальності осіб, за порушення у відповідній сфері. Говорячи про відповідальність ми, в першу чергу, маємо на увазі адміністративну відповідальність. Відповідно до ст. 255 КУпАП правом складати протоколи за статтею 154 наділені не лише органи Національної поліції, а й посадові особи, уповноважені на те виконавчими комітетами [7]. Відповідно до рішення виконавчого комітету Запорізької міської ради від 02.06.2023 р. № 332 повноваженнями щодо складання адміністративних протоколів за статтею 154 наділені посадові особи КП «Муніципальна варта» Запорізької міської ради [8].

Важливого значення набувають рішення Запорізької міської ради, якими затверджуються статути комунальних підприємств. В контексті нашого дослідження приведемо в якості прикладу Рішення Запорізької міської ради

№117 від 27.04.2023 р. «Про затвердження в новій редакції статуту комунального підприємства «Побутовик» Запорізької міської ради [9]. Саме це підприємство здійснює контроль за дотриманням вимог Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та Правил.

Окрім цього, в компетенції органів місцевого самоврядування є прийняття відповідних програм. У 2021 році була ухвалена Програма поводження із тваринами у м. Запоріжжя на період 2022–2024 роки. Зазначена програма передбачає два завдання:

- забезпечення реалізації заходів з регулювання чисельності тварин;
- забезпечення сприятливих умов для співіснування людей та тварин [10].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що правове регулювання поводження із тваринами у м. Запоріжжя здійснюється не лише на рівні загальнодержавних нормативно-правових актів, а й шляхом прийняття відповідних рішень Запорізькою міською радою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Якимець О. І. Правові засади використання науково-технічних засобів у цивільному процесі // *Науковий вісник НАВС*. 2002. № 2. С.15-18.
- [2] Бойчук Р.П. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності: проблеми формування // *Право та інновації*. 2019. № 4. С. 21-25.
- [3] Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
- [4] Про затвердження Правил утримання собак, котів і хижих тварин громадянами, підприємствами, установами та організаціями в м. Запоріжжі : Рішення Запорізької міської ради від 27.12.2011 р. № 35. URL : <https://zp.gov.ua/uk/documents/item/2251> (дата звернення: 12.10.2024).
- [5] Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 р. № 2807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
- [6] Про підтримку петиції щодо створення спеціалізованих зон вихову домашніх тварин : Рішення Запорізької міської ради від 31.05.2017 р. № 37. URL : <https://zp.gov.ua/uk/sessions/21/resolution/23374> (дата звернення: 12.10.2024).
- [7] Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
- [8] Про уповноваження посадових осіб КП «Муніципальна варта» Запорізької міської ради : Рішення виконавчого комітету Запорізької міської ради від 06.06.2023 р. № 332. URL : <https://zp.gov.ua/uk/documents/item/52428> (дата звернення: 12.10.2024).
- [9] Про затвердження в новій редакції статуту комунального підприємства «Побутовик» Запорізької міської ради : Рішення Запорізької міської ради від 27.04.2023 р. № 117. URL : <https://zp.gov.ua/uk/documents/item/52266> (дата звернення: 12.10.2024).
- [10] Про затвердження Програми поводження з тваринами у м.Запоріжжя на період 2022–2024 роки : Рішення Запорізької міської ради від 22.12.2021 р. № 52. URL : <https://zp.gov.ua/uk/sessions/168/resolution/48990> (дата звернення: 12.10.2024).

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.029

МІСЦЕ ТА РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ СЕРЕД СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Онопко Каріна Ігорівна¹

---

1. аспірантка кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумський державний університет, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0003-3708-7269

Корупція в Україні без перебільшень є однією з головних загроз національній безпеці та демократичному розвитку держави, тим більше у реаліях воєнного часу. Серед суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи із запобігання і протидії корупції та щодо яких вона окреслює загальні напрями здійснення їхніх повноважень, можна виділити три групи:

- суб'єкти із загальними повноваженнями;
- суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;
- суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів.

Суб'єктами з загальними повноваженнями прийнято вважати Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Генерального прокурора України в частині реалізації його конституційного статусу. Дані суб'єкти, не створені спеціально для безпосередньої боротьби з корупцією, проте уповноважені протидіяти корупції.

Суб'єктами із спеціальними повноваженнями є уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, визначені Закону України «Про запобігання корупції». Ними здійснюються заходи щодо запобігання і протидії корупції, безпосереднє виявлення, припинення або розслідування корупційних правопорушень або правопорушень пов'язаних з корупцією.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції належать органи

прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції. [4].

Сьогодні в нашій державі наявна функціонально-організаційна структура суб'єктів протидії корупції. До них належать:

1. Національна поліція України;
2. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ);
3. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);
4. Вищий антикорупційний суд (ВАКС);
5. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Група суб'єктів, уповноважених на участь в антикорупційних заходах, включає суб'єктів, які мають право брати участь у запобіганні та протидії корупції. До таких суб'єктів належать державні органи, органи влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкування та форми власності, їх посадові та службові особи, посадові та службові особи юридичних осіб публічного права та їх структурних підрозділів, а також громадяни та об'єднання громадян (за їх згодою).

У окремих випадках суб'єкти, що належать до групи суб'єктів з повноваженнями учасника антикорупційних заходів можуть здійснювати заходи щодо припинення корупційних правопорушень, сприяти відновленню порушених прав чи інтересів держави, фізичних і юридичних осіб, брати участь в інформаційному й науково-дослідному забезпеченні проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції, а також долучатися до таких заходів.

Керівники центральних органів виконавчої влади, у державних органах, органах влади та органах місцевого самоврядування, приймають рішення щодо утворення уповноважених підрозділів або призначення уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції. Основною метою уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупційних правопорушень є запобігання корупційним правопорушенням, належне реагування на випадки корупції у рамках повноважень уповноваженої особи, надання консультацій працівникам установи та контроль за дотриманням антикорупційного законодавства.

Державні антикорупційні уповноважені (уповноважені особи) – це працівники де-факто усіх державних інституцій (від вищих та центральних органів публічної влади до підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління державного органу), які призначаються/визначаються у їхній структурі для організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції [1].

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

Крім того, суб'єктів запобігання корупції умовно можна поділити на дві категорії: суб'єкти безпосередньої протидії та суб'єкти опосередкованої протидії.

До першої категорії можна віднести спеціально уповноважені органи, а до другої – всіх фізичних осіб, громадські організації, підприємства, установи, організації всіх форм власності. У випадках виявлення суб'єктами другої категорії фактів корупційних діянь – вони мають звернутись до спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції (суб'єктів безпосередньої протидії), щоби вжити відповідні заходи [2].

Отож уповноважену особу з питань запобігання та виявлення корупційних кримінальних правопорушень відносимо до суб'єктів опосередкованої протидії. Оскільки уповноважена особа повинна повідомити відомості про корупційне правопорушення, яке має ознаки кримінальних правопорушень до НАБУ, Національної поліції та НАЗК. Зокрема, НАЗК розробляє та впроваджує антикорупційні стандарти взаємодії з уповноваженими особами з питань запобігання та виявлення корупції, які працюють у державних органах, державних підприємствах, державних адміністраціях, органах місцевого самоврядування, цільових фондах та в юридичних особах, у яких не затверджуються антикорупційні програми.

Висновок. Роль уповноважених осіб у системі запобігання корупції дає їм змогу з одного боку бути учасниками запобігання корупції всередині державного органу, будучи при цьому на засадах підзвітності та підконтрольності керівнику державного органу, а з іншого – проводити свою роботу без впливу чи втручання, самостійно та незалежно виконуючи свої повноваження по запобіганню та виявленню корупційних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Галай, А., Деркач, С., & Федоренко, А. (2020). Концепція навчання працівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. НАЗК..
- [2] Кравчук, М., & Петровська, І. (2021). Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*, 2(26).
- [3] Питання запобігання та виявлення корупції, Постанова Кабінету Міністрів України № 706 (2020) (Україна). *Вилучено з:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2013-p#Text>
- [4] Про запобігання корупції, Закон України № 1700-VII (2024) (Україна). *Вилучено з:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.030

НОВІ ПРОПОЗИЦІ ЩОДО БОРотьБИ З КОРУПЦІЄЮ ЗА ДОПОМОГОЮ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В ЄВРОСОЮЗІ

**Бочарова Наталія Василівна¹, Шкабаро Вероніка Миколаївна²,
Палєєва Юлія Сергіївна³**

---

1. доктор юридичних наук, професор

кафедри права

Університет імені Альфреда Нобеля, м.Дніпро, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-9256-9493

2. кандидат юридичних наук, доцент,

завідувачка кафедри права

Університет імені Альфреда Нобеля, м.Дніпро, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-7105-6170

3. старший викладач кафедри права

Університет імені Альфреда Нобеля, м.Дніпро, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-828-1425

Шахрайство та корупція становлять серйозну загрозу безпеці та фінансовим інтересам Європейського Союзу. Захист цих інтересів є пріоритетом для інститутів ЄС, як для того, щоб найкращим чином використовувати гроші платників податків, так і для боротьби з організованою злочинністю та тероризмом, для яких корупція є благодатним ґрунтом [1].

Правовою основою для боротьби з шахрайством та будь-якою іншою незаконною діяльністю, що стосується фінансових інтересів ЄС, є стаття 325 Договору про функціонування Європейського Союзу (TFEU), який ставить перед ЄС та державами-членами ЄС завдання щодо захисту бюджету ЄС. На рівні ЄС діє *Європейське бюро по боротьбі з шахрайством* (OLAF: European Anti-Fraud Office), яке розслідує шахрайство з бюджетом ЄС, корупцію та серйозні неправомірні дії у європейських установах, а також розробляє політику боротьби з шахрайством для Європейської комісії. Новий перегляд Регламенту OLAF, який набув чинності з 17 січня 2021 року, призвів до підвищення ефективності розслідувань OLAF і посилення співпраці з

SECTION 7.
LAW AND INTERNATIONAL LAW

Європейською прокуратурою (EPPO) на основі співпраці, обміну інформацією, взаємодоповнення та відсутності дублювання [2].

Законодавство ЄС визнає корупцію «єврозлочином», зараховуючи її до особливо тяжких злочинів транскордонного характеру, воно дозволяє встановити мінімальні правила визначення кримінальних злочинів та санкцій у сферах, що підлягають гармонізації. Це застосовується, коли зближення кримінальних законів держав-членів є необхідним для забезпечення ефективної реалізації політики ЄС у цій галузі. Європейським парламентом та Радою Європейського Союзу ухвалено Директиву (ЄС) 2017/1371 про боротьбу з шахрайством щодо фінансових інтересів ЄС засобами кримінального права [3].

Оскільки корупція визначена серед особливо тяжких злочинів у ч. 1 ст. 83 Договору про функціонування ЄС, на цій основі у Європейському Союзі був сформований антикорупційний блок спеціальних нормативних актів і створений інституційний механізм для реалізації норм по боротьбі з корупцією. Тим не менш Індекс сприйняття корупції за 2023 рік показує що корупція все ще широко поширена в країнах Євросоюзу [4].

На цій підставі 3 травня 2023 року Комісія представила нову пропозицію щодо боротьби з корупцією за допомогою кримінального права. Базуючись на статтях 83 і 82 Договору про функціонування Європейського Союзу, пропозиція визначає кримінальні правопорушення та санкції, пов'язані з корупцією, однією зі «сфер особливо тяжких злочинів із транскордонним виміром», щодо яких Європейський парламент та Рада може встановлювати мінімальні правила за допомогою директив. Пропозиція спрямована на оновлення фрагментованої законодавчої бази ЄС, у тому числі шляхом включення міжнародних стандартів, обов'язкових для ЄС. Проект нового Регламенту ЄС спрямований на корупцію як у державному, так і в приватному секторах [5].

У Європарламенті Комітет з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ ухвалив свій звіт у січні 2024 року. Рішення комітету розпочати міжвідомчі переговори було підтверджено на пленарному засіданні в лютому 2024 року. Рада підтвердила свою позицію в червні 2024 р. [6].

Запропонована нова законодавча база, яка доповнить і розширить існуючу. Нові законодавчі ініціативи передбачають:

- Посилити запобігання корупції шляхом підвищення обізнаності про негативний вплив корупції на громадян і наше суспільство, щоб подолати корупційні ризики до того, як вони виникнуть або поглибляться, і стимулювати культуру доброчесності.

- Розширити визначення кримінальних корупційних злочинів за межі більш класичних злочинів хабарництва, включаючи, наприклад,

привласнення, зловживання впливом у користі, зловживання службовим становищем, а також перешкоджання правосуддю та незаконне збагачення, пов'язані з корупційними злочинами.

- Запровадити мінімальні кримінальні покарання та санкції за різні правопорушення, щоб забезпечити рівні умови гри в усіх державах ЄС

- Подовжити строки давності притягнення до відповідальності за корупцію в судах

- Переконалися, що правоохоронні органи та прокуратура мають у своєму розпорядженні відповідні інструменти та ресурси для боротьби з корупцією.

Боротьба з корупцією – один з пріоритетів України на шляху до членства в ЄС. Набуття Україною у червні 2022 р. статусу офіційного кандидата на вступ до ЄС актуалізує питання вивчення досвіду Європейського Союзу у створенні сучасної правової бази боротьби з корупцією. Таким чином визначені нами нові тренди антикорупційних заходів у ЄС повинні бути враховані Україною на шляху євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Fraud and corruption - EUR-Lex - European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/22.html>
- [2] Regulation (EU) 2021/785 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the Union Anti-Fraud Programme and repealing Regulation (EU) No 250/2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0785&qid=1727367497164>
- [3] Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського Парламенту та Ради від 5 липня 2017 року про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально=правовими засобами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#
- [4] Corruption perception index score of countries in the European Union 2023, URL: <https://www.statista.com/statistics/873736/corruption-perception-index-european-union/>
- [5] Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on combating corruption, replacing Council Framework Decision 2003/568/JHA and the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union and amending Directive (EU) 2017/1371 .URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A234%3AFIN>
- [6] Directive on combating corruption [EU Legislation in Progress]. URL: <https://epthinktank.eu/2024/09/24/directive-on-combating-corruption-eu-legislation-in-progress/>

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.031

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Шакало Лілія Сергіївна¹

Науковий керівник: Киян Володимир Якович²

---

1. здобувачка вищої освіти, група М-ЮЗ-323

Інститут післядипломної освіти та заочного навчання

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, УКРАЇНА

2. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,

канд.юрид.наук, доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, УКРАЇНА

Актуальність даної теми зумовлена тим, що на сьогодні в умовах воєнного стану зростає ризик етичних порушень, таких як зловживання службовим становищем або порушення прав людини. Це потребує ретельного контролю та підвищеної відповідальності з боку держави. Саме дисциплінарна відповідальність є інструментом забезпечення належного виконання обов'язків, що сприяє ефективному управлінню державою. А державні службовці відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування держави. Від їх професіоналізму та дисципліни залежить ефективність державного апарату. Загалом, дисциплінарна відповідальність державних службовців безпосередньо пов'язана з підвищенням ефективності роботи державних інституцій, дотриманням правопорядку та зміцненням суспільної довіри до держави.

Питання щодо дисциплінарної відповідальності державних службовців було висвітлено в багатьох роботах різних учених, зокрема, таких, як: В.Б. Авер'янова, І.П. Голосніченко, Т.В. Колеснік, Є.В. Додіна, С.В. Ківалова, В.Ф. Опришко, А.А. Сергієнко та інших.

Для початку варто зазначити, що дисциплінарна відповідальність – це форма правової відповідальності, яка застосовується до державних службовців за порушення службової дисципліни. Метою є забезпечення ефективного та належного виконання службових обов'язків, підтримка порядку та підвищення професійного рівня. Основою для дисциплінарної відповідальності є законодавчі акти, такі як Закон України «Про державну службу».

Прийнятий Верховною Радою України 10 грудня 2015 року Закон України «Про державну службу» дещо деталізує положення службової дисципліни державних службовців, регламентуючи, зокрема: обов'язки керівника державної служби щодо забезпечення службової дисципліни; обов'язки державного службовця щодо додержання службової дисципліни; статус суб'єкта та порядок розгляду дисциплінарних справ; порядок проведення службового розслідування тощо [1]. У Законі наводиться лише окрема ремарка стосовно того, що дисциплінарна відповідальність полягає в накладенні на державного службовця дисциплінарних стягнень за вчинення дисциплінарних проступків. Тому можна констатувати, що якщо державний службовець не виконує або неналежним чином виконує свої посадові обов'язки, визначені вказаним Законом та іншими нормативно-правовими актами у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також вчиняє порушення правил етичної поведінки та інші порушення службової дисципліни, то це є підставою щодо дисциплінарної відповідальності. В результаті, такою підставою є вчинення дисциплінарного проступку. Даний перелік є вичерпним, до нього відносять, зокрема: 1) порушення Присяги державного службовця; 2) порушення правил етичної поведінки державних службовців; 3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; 4) дії, що шкодять авторитету державної служби та інші, передбачені Законом.

Дисциплінарна відповідальність державних службовців є видом юридичної відповідальності, що полягає в накладенні дисциплінарних стягнень на державного службовця згідно із чинним законодавством [2, с. 37]. До державних службовців застосовується один із таких видів дисциплінарного стягнення: 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службову відповідність; 4) звільнення з посади державної служби. Загалом, санкції не є новими та повторюють ті, що застосовувалися згідно із Законом України «Про державну службу».

У свою чергу, науковці зі сфери адміністративного права наполягають, що дисциплінарна відповідальність державного службовця є складовою частиною адміністративного права, комплексним інститутом права державної служби тощо, який встановлює юридично-санкційні механізми для забезпечення службової дисципліни [3, с. 202].

Інститут дисциплінарної відповідальності державних службовців як складової частини адміністративного права у своїй роботі слушно описує Л.М. Корнута, яка констатувала, зокрема такі положення, як: 1) цей інститут реалізується у сфері функціонування органів державної влади, тобто пов'язаний із публічно-правовими суспільними відносинами; 2) цей інститут стосується особливого суб'єкта – державних службовців, тобто осіб, які заміщують державні

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

посади в державних органах; реалізують державно-владні повноваження; забезпечують реалізацію державно-публічних завдань і функцій; 3) джерелами цього інституту є здебільшого норми публічних галузей права, насамперед адміністративного права; 4) уперше законодавчо визначено фактичні підстави для застосування дисциплінарної відповідальності, яких не передбачено у Кодексі законів про працю (далі – КЗпП) України; 5) уперше законодавчо визначено систему дисциплінарних стягнень, зокрема й тих, що не передбачені у КЗпП України; 6) уперше законодавчо визначено порядок накладення дисциплінарних стягнень, який характеризується низкою особливостей [4, с. 203].

Доречно зауважити, що в умовах воєнного стану на державних службовців покладається особлива відповідальність, оскільки від їх рішень і дій залежить функціонування державних інститутів та безпека громадян. Будь-які порушення дисципліни можуть мати критичні наслідки, що підвищує важливість дотримання службових обов'язків. А також дисциплінарна відповідальність державних службовців у період воєнного стану є не лише правовою вимогою, але й необхідним засобом забезпечення стабільності та ефективності роботи державного апарату в умовах кризи.

З урахуванням викладеного вище, можна констатувати, що дисциплінарна відповідальність державних службовців є важливим інструментом забезпечення ефективної роботи державного апарату, дотримання службової дисципліни та етичних стандартів. Вона виконує функцію запобігання порушенням, стимулюючи державних службовців до професіоналізму та чесності. Умови сучасного державного управління, особливо в контексті кризових ситуацій, таких як воєнний стан, підвищують вимоги до державних службовців, що робить дисциплінарну відповідальність ще актуальнішою. Чіткі механізми притягнення до відповідальності дозволяють ефективно запобігати зловживанням службовим становищем, сприяти прозорості роботи органів влади та зберігати довіру суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. Офіційний вісник України. 2016. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 03.10.2024).
- [2] Дисциплінарно-деліктне право України: навчальний посібник. за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2016. С. 464.
- [3] Миронюк Р.В. Новітні підходи до встановлення дисциплінарної відповідальності в публічній службі. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 1. С. 200–207
- [4] Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р., Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: питання теорії і правового регулювання: монографія. Одеса: Фенікс, 2013. С. 274.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.032

ПОНОВЛЕННЯ НА ПОСАДІ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ: ВАЖЛИВІ НЮАНСИ

Тихонюк Ольга Володимирівна¹

---

1. викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-3123-5841

Зазвичай звільнення працівника з порушенням установленого законом порядку свідчить про незаконність такого звільнення та тягне за собою поновлення порушених прав працівника.

Відповідно до ч. 1 ст. 235 КЗпП України працівник підлягає поновленню на попередній роботі у разі незаконного звільнення, під яким слід розуміти як звільнення без законної підстави, так і звільнення з порушенням порядку, установленого законом.

Відповідно до чинного законодавства України у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі *позивачі звільняються* від сплати судового збору [2, п. 1 ч. 1 ст. 5]. Але «не все так однозначно», як казав один відомий класик: у разі подання позову про одночасне поновлення на роботі та визнання наказу про звільнення незаконним судовий збір є обов'язковим для сплати позивачем – такого висновку дійшов Верховний Суд в Ухвалі від 13.08.2024 у справі № 334/3308/23 [3].

Фабула справи: у квітні 2023 ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом, в якому просив: 1) визнати незаконним наказ про звільнення, 2) поновити ОСОБА_1 на посаді, 3) стягнути з підприємства середній заробіток за час вимушеного прогулу з дня прийняття рішення про незаконне звільнення позивача до дати рішення суду у цій справі.

Районний міський суд своїм рішенням від 24.01.2024 у задоволенні позову відмовив. Апеляційний суд своєю постановою від 18.06.2024 рішення суду першої інстанції залишив без змін.

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

29.07.2024 ОСОБА_1 через систему «Електронний суд» подав до Верховного Суду касаційну скаргу, але Суд виніс Ухвалу про залишення без руху¹, пояснивши це тим, що:

1) відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі – у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі;

2) ще 08.02.2022 розглядаючи справу № 755/12623/19 своєю постановою Верховний Суд зазначив (акцентував увагу на цьому), що за пред'явлення вимоги про стягнення середнього заробітку відповідно до ч. 2 ст. 235 КЗпП України позивачі звільняються від сплати судового збору в усіх судових інстанціях на підставі п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» [4];

3) за логікою законодавця, з якою погоджується Суд, заявник (позивач) звільнений від сплати судового збору в частині вирішення позовних вимог про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу;

4) разом з тим Суд зауважив, що цим Законом *не передбачено звільнення від сплати судового збору* за вимогою про визнання незаконним наказу про звільнення (як каже народна мудрість, «чого нема – того не намалюєш»);

5) відповідно до пп. 2 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» ставка судового збору за подання до суду *позовної заяви немайнового характеру фізичною особою* становить 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (2 684 грн * 0,4 = 1 073,60 грн);

6) відповідно до пп. 7 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» за подання *касаційної скарги на рішення суду* справляється судовий збір, що становить 200% ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви в розмірі оспорюваної суми (1 073,60 грн * 200% = 2 147,20 грн);

7) оскільки ОСОБА_1 подав касаційну скаргу через систему «Електронний суд» Верховний Суд зменшив розмір судового збору, який повинен сплатити позивач (відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» *у разі подання до суду процесуальних документів*, передбачених ч. 2 ст. 4 цього Закону, *в електронній формі* застосовується коефіцієнт 0,8 для *пониження відповідного розміру ставки судового збору*), пославшись на відповідну постанову Суду від 16.11.2022 у справі № 916/228/22 – «особи, які після 04.10.2021 подають до суду документи в електронній формі з використанням системи «Електронний суд», мають правомірні очікування, що розмір судового збору, який підлягає сплаті ними, у такому разі буде розрахований із застосуванням

---

¹ Слід пам'ятати, що Ухвала оскарженню не підлягає.

понижуючого коефіцієнта, що прямо передбачено в Законі України «Про судовий збір» [5] – 2 147,20 грн * 0,8 = 1 717,76 грн.

Висновки:

1) у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі *позивачі звільняються* від сплати судового збору;

2) Законом України «Про судовий збір» *не передбачено звільнення від сплати судового збору* за вимогою про визнання незаконним наказу про звільнення;

3) у разі подання документів через систему «Електронний суд» позивач може розраховувати на сплату судового збору за понижуючим коефіцієнтом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Верховна Рада України. (1971, Грудень 10). *Кодекс законів про працю України: Закон України*. (№ 322-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top>
- [2] Про судовий збір : *Закон України* від 08.07.2011 № 3674-VI (із змінами від 13.05.2024). URL : Про судовий збір | від 08.07.2011 № 3674-VI (rada.gov.ua)
- [3] Ухвала Верховного Суду від 13.08.2024 у справі № 334/3308/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120973875>
- [4] Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 755/12623/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103893132>
- [5] Постанова Верховного Суду від 16.11.2022 у справі № 916/228/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108086905>

SECTION 8.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.033

10

LEGAL ACTS THAT DEFINE THE PROCEDURE FOR ENSURING NATIONAL SECURITY AND DEFENSE IN THE CONTEXT OF ARMED AGGRESSION

Miakotina Vladyslava Viktorivna¹, Olendra Nataliia Bohdanivna²

---

1. a third-year cadet of the Educational and Research Institute No. 4

Kharkiv National University of Internal Affairs, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-7160-6032

2. senior lecturer of the department of language training

Kharkiv National University of Internal Affairs, UKRAINE

ORCID ID: 0009-0008-6358-2139

Ensuring that the state and public authorities fulfill their constitutional function of defense, protection of Ukraine's sovereignty, territorial integrity and inviolability, as well as public administration in the field of state defense in the current environment, especially in connection with Russian military aggression and actual war, is one of the most urgent and complex problems of our time. The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" defines national security of Ukraine as the protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order and other national interests of Ukraine from real and potential threats [1]. At the same time, military security is defined as the protection of state sovereignty, territorial integrity and democratic constitutional order and other vital national interests from military threats. National security law forms a stable system of legal support for national security, and military law forms a system of legal support for defense and military security of Ukraine.

The concept of national security law of Ukraine solves the problem of interaction between law, the state, and society on the basis of the rule of law with the human being at the center of the rule of law, which is an indispensable condition for ensuring national security. It is important to study national security models and legal approaches in the United States, as well as to use the standards of the European Union and NATO member states. The concept of national security law of Ukraine is based on the security culture, which in the legal context is considered as a legal strategic culture, which is the basis for legal strategic thinking.

SECTION 8.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

This is an awareness of the essential characteristics of national security, its purpose and the adoption of appropriate management decisions of general social importance, characterized as competent and professional, which must meet the requirements of activities in the field of national security. An important aspect of national security is the protection of human rights, especially in the context of escalating global conflicts, such as the Russian aggression against Ukraine. In such circumstances, national security is most often defined as military security. The success of solving national security problems nowadays increasingly depends on Ukraine's ability to withstand possible military threats. Thus, the central challenge in providing a legal framework for national security is the coordination and cooperation between national security law and military law, which ultimately determines the legal framework for Ukraine's security guarantees.

It should be noted that the system of national security and defense is developed in accordance with the main legislative and regulatory acts of the state, in particular the Constitution of Ukraine. Legal regulation, definition and consolidation of the system of national security and defense in legislative acts provide the necessary internal justice and stability, organization and consistency, and allow for the fulfillment of the tasks and functions of public authorities provided for by the Constitution and laws of Ukraine [2]. The Law of Ukraine "On Defense of Ukraine" defines defense of Ukraine as a system of political, economic, social, military, scientific, technical, informational, legal, organizational and other measures of the state to prepare for armed defense and its protection in case of armed aggression or armed conflict, carried out by public authorities [3]. The main strategic political and legal act in the field of military security, the Military Security Strategy of Ukraine entitled "Military Security - Comprehensive Defense," states that military security is an important component of the realization of the right of the Ukrainian people to self-determination, preservation of statehood and ensuring its stable development. This is based on the values of democracy, legal justice, freedom, dignity, security and prosperity of citizens of all nationalities [4]. The main goal of the Ukraine's Military Security Strategy is to ensure a comprehensive defense of the country, prepared in advance and fully provided for, based on principles of deterrence, resilience, and cooperation. This strategy aims to ensure military security, sovereignty, and territorial integrity in accordance with the Ukrainian Constitution and within the borders of Ukraine, while also promoting Ukraine's integration into the Euro-Atlantic security space and the acquisition of NATO membership. It includes active participation in international peacekeeping and security operations.

The activities of public administration entities to ensure the defense of the state must be carefully regulated by the rules of public law, in particular the rules of

SECTION 8.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

administrative law, and cannot be based on their own discretion, as this will lead to a violation of the rights and freedoms of citizens, as well as to an imbalance in the activities of public administration entities. Strict legal and regulatory frameworks are necessary for military and civil-military activities in order to maintain internal stability, functionality and identify capabilities, including the use of military potential in armed conflicts, to prevent and eliminate military threats. All the problematic aspects of the creation and development of the national security and military security system of Ukraine were reflected in the formation and development of not only the national security doctrine, but also the military legal doctrine.

Thus, the protection of the state, its sovereignty and territorial integrity is one of its functions, which is regulated by both national legislation and international law. This protection is related to both preparations for the defense of the state with the use of armed military force and in the event of armed aggression or armed conflict. Ensuring national security requires social recognition of the importance of military activities and strengthens the role of military law, including legal regulation of social protection of military personnel and their families. National security legislation and military legislation are separate branches of the legal system. However, the implementation of norms and standards of NATO member states into national legislation is important for ensuring the legal framework in the field of national security of a military and general nature for Ukraine.

REFERENCES:

- [1] Decree of the President of Ukraine On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the Draft Law of Ukraine "On National Security of Ukraine": Decree of 17.01.2024 no. N° 21/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21/2018>.
- [2] Constitution of Ukraine from June 28, N° 254κ/96-BP (2020, January 1). Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254κ/96-bp> [in Ukrainian].
- [3] Law of Ukraine On Defense of Ukraine from December 6 1991, N° 1932-XII (2024, June 28). Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> [in Ukrainian].
- [4] Decree of the President of Ukraine On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the Military Security Strategy of Ukraine" from March 25 2021, N° 121/2021 (2021, March 27). Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021> [in Ukrainian].

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.034

ВИЗНАЧЕННЯ АЛЕЛОПАТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ *AMBROSIA ARTEMISIIFOLIA* L. В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ (М. ХЕРСОН)

Мельник Руслана Петрівна¹, Іванов Олег Миколайович²

---

1. канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри ботаніки
Херсонський державний університет, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-3773-4705

2. студент
Херсонський державний університет, УКРАЇНА

Анотація В статті наводяться результати досліджень щодо алелопатичної активності *Ambrosia artemisiifolia* L. Досліджено вплив екстрактів з різних органів рослини на проростання насіння *Brassica juncea* (L.) Czern. Також досліджено роль концентрації екстракту з *Ambrosia artemisiifolia* в алелопатичному ефекті. Як показали результати досліджень, у *Ambrosia artemisiifolia* найбільша кількість біологічно активних речовин накопичується у листках. Алелопатично активні речовини значно знижують енергію проростання та схожість насіння. Трохи слабше (в порядку зменшення ефекту) впливають суцвіття та стебла. Екстракт з коріння показав невеликі, достовірні розходження з контрольним зразком.

Ambrosia artemisiifolia L. – карантинний бур'ян-алерген, який на сьогоднішній день проявляє особливу небезпеку, засмічуючи близько 6% території нашої країни. Цей вид зустрічається в кожній області України [4]. Цей бур'ян висушує та виснажує ґрунти, пригнічує ріст сільськогосподарських культур, засмічує сади, луки, виноградники тощо. Цей адвентивний бур'ян витісняє аборигенні види рослин [3].

Актуальність теми обумовлена відсутністю відомостей про алелопатичну активність *Ambrosia artemisiifolia* в південних кліматичних умовах України.

Ambrosia artemisiifolia негативно впливає не тільки на здоров'я людей, викликаючи захворювання верхніх дихальних шляхів, а й на рослини, з якими вона росте поруч. Це явище називається алелопатією. Алелопатія – це взаємний вплив рослин, що зумовлений виділенням у навколишнє

SECTION 9.
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

середовище біологічно активних речовин під час їх життєдіяльності [1]. Концентрація та хімічний склад цих речовин значно впливають на проростання насіння, ріст, розвиток і хімічний склад рослин, їх стійкість проти хвороб і шкідників, а також до несприятливих умов зовнішнього середовища. При цьому вплив може бути як стимулюючим, так і пригноблюючим. *Ambrosia artemisiifolia* синтезує хлорогенову та ізохлорогенову кислоти, які мають токсичний вплив на овочеві та зернові культури [2, 5].

Ми дослідили алелопатичну активність *Ambrosia artemisiifolia*, тобто вплив екстрактів з різних органів рослини на проростання насіння *Brassica juncea* (L.) Czern. Також ми дослідили роль концентрації екстракту в алелопатичному ефекті та внесок способу приготування екстракту в прояві алелопатії.

Алелопатичну активність визначали за методом Глубшевої Т.Н. [1]. Алелопатична активність *Ambrosia artemisiifolia* оцінювалась методом біотестування на насінні *Brassica juncea*. Попередньо насіння продезінфікували. Відраховували по 15 насінин для кожної чашки Петрі. Потім насіння замочили в марганцевому розчині на півгодини. Після цього насіння промили в чистій кип'яченій воді та висушили [1]. Кожну порцію насіння розклали на зволожувальному фільтрувальному папері в чашки Петрі так, щоб кожна насінина лежала окремо. Насіння пророщували у холодних водних настоях *Ambrosia artemisiifolia*. Для їх приготування використали висушену зелену масу рослини (листя, суцвіття, стебла, корені), яку було зібрано на початку липня 2024 року в м. Херсон.

Проростання насіння є одним із найважливіших і найважчих етапів в онтогенезі рослин. Цей період характеризується особливо інтенсивним обміном речовин, в результаті якого запасні речовини перетворюються у сполуки, які використовує проросток для утворення тканин. В насінні, що нормально проростає перебіг біохімічних реакцій суворо координований. На активність ферментів суттєвий вплив мають не лише речовини, що містяться в насінні, але й умови навколишнього середовища [2]. Хімічні речовини, що виділяє одна рослина, виступають як біокаталізатори при проростанні насінин різних рослин.

Як показали результати наших досліджень (табл. 1), у *Ambrosia artemisiifolia* найбільша кількість біологічно активних речовин накопичується у листках. Алелопатично активні речовини значно знижують енергію проростання та схожість насіння. Трохи слабше (в порядку зменшення ефекту) впливають суцвіття та стебла. Проте екстракт з коріння показав невеликі, достовірні розходження з контрольним зразком. Це свідчить про те, що алелопатично активні речовини синтезуються в різній мірі активно в залежності від органу, та практично не накопичуються в коренях.

Таблиця 1

Вплив екстрактів з різних органів *Ambrosia artemisiifolia* на проростання насіння *Brassica juncea*

Досліджувані показники	Число діб від початку пророщування до підрахунку	Номер проби	Кількість насінин, що проросли в контрольному зразку, шт.	Кількість насінин, що проросли при обробці 10% настоями, шт.			
				листя	суцвіття	стебла	корені
Енергія проростання	3	1	13	3	3	4	9
		2	13	1	2	5	11
		3	14	2	3	4	11
Схожість	6	1	15	5	4	5	13
		2	15	2	4	6	12
		3	15	4	3	6	13

Досліди з вивчення ролі концентрації настоїв *Ambrosia artemisiifolia* в алелопатичному ефекті показали, що при збільшенні концентрації від 1% до 10% значно пригнічується проростання насіння *Brassica juncea* (табл. 2). Енергія проростання знижується від 96% до 5,3%, схожість – від 100% до 6,7%. При підвищенні концентрації екстрактів від 1% до 10% спостерігається підсилення дії алелопатичного ефекту. При цьому екстракт із листя, як і в першому досліді, має більш гнітючу дію, ніж екстракт із стебел.

Таблиця 2

Роль концентрації екстрактів *Ambrosia artemisiifolia* в алелопатичному ефекті

Досліджувані показники	Число діб від початку пророщування до підрахунку	Номер проби	Кількість насінин, що проросли в контрольному зразку, шт.	Кількість насінин, що проросли при обробці настоями, шт.					
				Екстракт із листя			Екстракт із стебел		
				1%	5%	10%	1%	5%	10%
Енергія проростання	3	1	13	8	5	3	12	7	4
		2	13	8	3	1	12	8	5
		3	14	10	4	2	14	8	4

SECTION 9.
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

Продовження табл. 2

Досліджувані показники	Число діб від початку пророщування до підрахунку	Номер проби	Кількість насінин, що проросли в контрольному зразку, шт.	Кількість насінин, що проросли при обробці настоями, шт.					
				Екстракт із листя			Екстракт із стебел		
				1%	5%	10%	1%	5%	10%
Схожість	6	1	15	10	5	5	12	10	5
		2	15	10	6	2	12	11	6
		3	15	11	6	4	12	11	6

Алелопатична активність залежить від певних хімічних речовин. Вони мають різну природу: прості водорозчинні кислоти, ненасичені лактони, жирні кислоти, терпеноїди, кумарини, флавоноїди, таніни, амінокислоти, алкалоїди, глікозиди, феноли та інші [3]. Кожна із цих та інших речовин має свою технологію отримання. В дослідження включені ті способи отримання водорозчинних настоїв, які можливі в природі. Восени, після сильних дощів вода, що застоюлася, довго насичується хімічними речовинами. Короткотривалі літні дощі створюють умови, подібні приготуванню одноденного водного настою (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив способу приготування екстракту із *Ambrosia artemisiifolia* на початкові ростові процеси насіння *Brassica juncea*

Досліджувані показники	Число діб від початку пророщування до підрахунку	Номер проби	Кількість насінин, що проросли в контрольному зразку, шт.	Кількість насінин, що проросли при обробці 10% настоями (листя), шт.	
				добовий	1-годинний
Енергія проростання	3	1	13	3	6
		2	13	1	5
		3	14	2	7
Схожість	6	1	15	5	9
		2	15	2	9
		3	15	4	10

Незалежно від способу приготування водорозчинні настої 10% екстракти *Ambrosia artemisiifolia* мають гнітючу дію на енергію проростання та схожість насіння. При цьому можна зробити висновок, що короткотривалі дощі є менш шкідливими для проростання насіння, ніж довготривалі зливи.

Таким чином, результати цих досліджень чітко свідчать, що *Ambrosia artemisiifolia* має сильну алелопатичну активність. Цей ефект не залежить від способу приготування екстрактів, але сильно залежить від концентрації та органу, з якого приготовлені розчини екстрактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Глубшева Т.Н. (2010) Влияние настоя из амброзии полыннолистной на важнейшие сельскохозяйственные культуры. *Научные ведомости. Серия Естественные науки*, 9 (80), 55–58.
- [2] Мар'юшкіна В.Я. 2010. Амброзія полинолиста. Найпростіший, екологічно й економічно вигідний метод обмеження поширення злісного бур'яну – фітоценотичний контроль. *Карантин і захист рослин*, 10, 21–25.
- [3] Мельник, Р.П. (2009) Конспект адвентивної фракції урбанofлори Миколаєва. *Чорноморськ. бот. ж.*, 5 (2), 147-162.
- [4] Мельник, Р.П., Мойсієнко, І.І. & Садова, О.Ф. (2017) Біотопи антропогенного типу території Національного природного парку «Олешківські піски». *Науковий вісник Чернівецького університету. Біологія (Біологічні системи)*, 9 (1), 65-69. DOI: <https://doi.org/10.31861/biosystems2017.01.065>
- [5] Voiko, T., Voiko, P. & Dementieva, O. (2019). An analysis of the current state of dendrological objects protected by the city of Kherson. *19-th International multidisciplinary scientific geoconference SGEM 2019 ISSUE: 6.2.* 343–348. DOI: 10.5593/sgem2019/6.2/S27.044.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.035

BIOGAS, AS ONE OF THE TYPES OF PROMISING BIOLOGICAL FUEL

Savchenko Maryna¹
Supervisor: Olena Karatieieva²

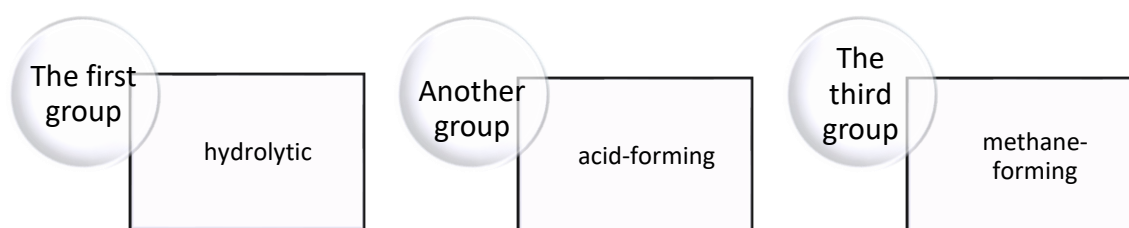
---

1. A student of the 2nd year of the master's degree at the Faculty of TVPPTSB
Mykolaiv National Agrarian University, UKRAINE

2. Ph.D., docent, docent of the Department of Biotechnology and Bioengineering
Mykolaiv National Agrarian University, UKRAINE

Biogas is a combustible gas produced during the anaerobic methane fermentation of biomass and mainly consists of methane (55-75%), carbon dioxide (25-45%) and impurities such as hydrogen sulphide, ammonia and nitrogen oxides (less than 1 %) is. substance. Decomposition of biomass occurs mainly as a result of chemical and physical processes and symbiotic life activity of three groups of bacteria, which are shown in fig. 1., while the products of metabolism of some are food products of others in a certain sequence [1, 7].

Fig. 1. Groups of methane-forming bacteria

Organic agricultural, industrial or household waste, as well as vegetable raw materials (corn silage, grass silage, grain and grain silage) can be used as raw materials for biogas production. The most suitable types of agricultural waste for biogas production are shown in fig. 2 [2, 6].

In biogas production, the number of substrate/waste types used for biogas production can vary from 1 to 10 or more. Depending on the type and amount of

substrates used, there are many variations of the technological scheme of biogas plants [4].

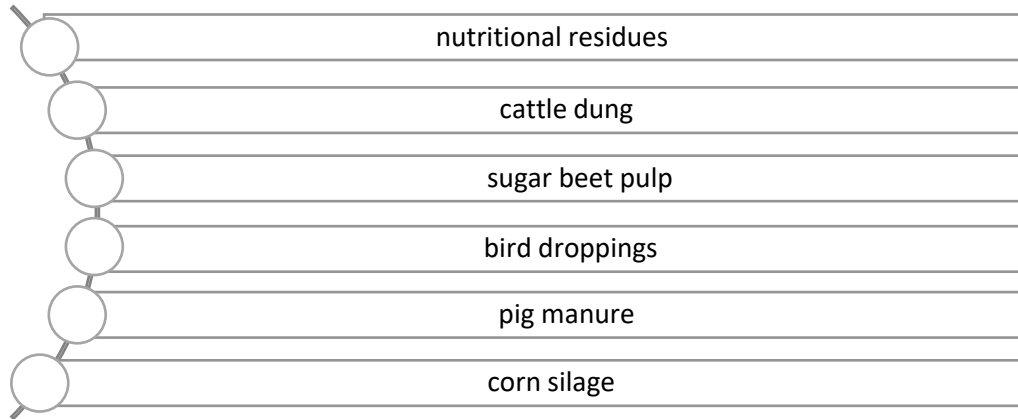

Fig. 2. **Raw materials for biogas production**

When using several substrates with different properties, for example, liquid and solid waste, their accumulation, preliminary preparation (grinding, bioactivation, heating, homogenization or other physical and chemical treatment) is carried out separately, and then mixed before serving. Send to a bioreactor or provide as a separate stream. In many cases, the use of pretreatment can increase the total biogas production by increasing the rate and degree of decomposition of the feedstock in the bioreactor. Biogas projects in the agro-industrial sector can be structured in different ways, as shown in Figure 3 [3, 5].

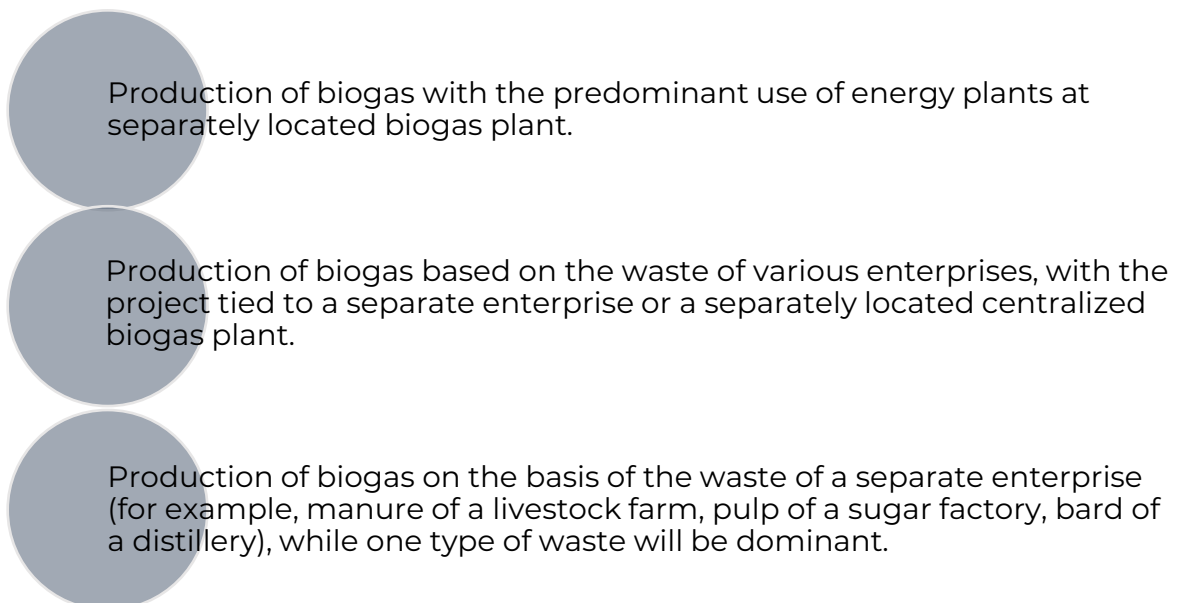

Fig. 3. **Biogas projects in the agro-industrial sector**

SECTION 9.
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

Biogas projects in the residential and utility sectors can be structured in different ways as shown in Figure 4.

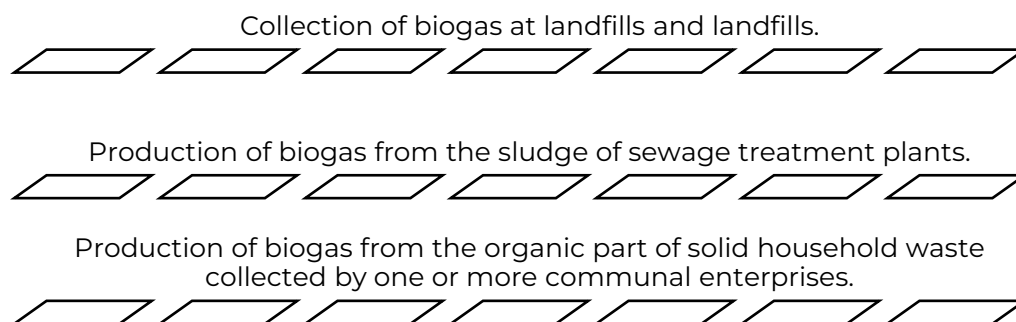

Fig. 4. **Biogas projects in the residential and communal sector**

The most common methods of energy use are combustion in a gas-piston engine, which is part of a mini CHP plant, which produces electricity and heat (or cold), or only produces electrical energy (TPP) and burns directly in a boiler, furnace or other technical equipment [6].

Conclusions: Thus, the conversion of biomass energy into biogas with the help of methane fermentation makes it possible to comprehensively solve energy, social, agricultural and environmental problems. Along with obtaining biogas and high-quality biological fertilizers, an important component of methane conversion efficiency is a list of indirect effects, the value of which is determined by economic indicators and national priorities. This includes reducing the energy component of the cost of agricultural products. It saves energy resources during the expensive production of mineral fertilizers, and allows to reduce the herbicide load of soils, etc.

REFERENCES:

- [1] Айкен. Управління проектами енергетики. [Електронний ресурс]. URL: <https://iknet.com.ua/uk/articles/useful-to-know/biogas-power/> (дата звернення: 20.09.2024).
- [2] Бітеко Енерджі. Схема біогазової установки. [Електронний ресурс]. URL: <https://biteco-energy.com/ua/help/1575899636/id39> (дата звернення: 20.09.2024).
- [3] Голуб Г. А., Газова автономія / Голуб Г. А., Кухарець С.М. // *The Ukrainian Farmer*. – 2016. – С. 181-182.
- [4] Голуб Г. А., Дубровіна О. В., Войтенко В. О., Гох В. В. Аналіз метаноутворення в біогазових установках. *Сучасні проблеми збалансованого природокористування – Збірник наукових праць / Подільський державний аграрнотехнічний університет (ПДАТУ) / Науковий редактор : Бахмат М. І. – Кам'янець Подільський, 2012. – Спеціальний випуск до VII науковопрактичної конференції. – С. 141-145.*

- [5] Гуменюк О. Б., Семенюк Н. В. Технічні науки. Вісник Хмельницького національного університету. [Електронний ресурс] : URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/tech/2012_6/25gum.pdf. 2012 – 6 с. (дата звернення: 28.09.2024).
- [6] Каратєєва О. І. Технологія переробки побутових відходів та відходів сільського господарства : методичні рекомендації для вивчення дисципліни та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти освітньої спеціальності 162-«Біотехнології та біоінженерія» СВО «Бакалавр» денної форми навчання / О. І. Каратєєва. – Миколаїв: МНАУ, 2021. – 28 с.
- [7] Керсанюк Ю. Біогазова альтернатива розвитку АПК України. Агробізнес сьогодні. – 2013. – № 18. – С. 50-53.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.036

CYTOSTATIC EFFECT OF BISPHENOL A ON THE ROOT MERISTEMS OF ALLIUM CEPA L.

Leshko Olha¹, Atamaniuk Anastasiya², Nanivska Dana³

---

1. Ph.D student

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, UKRAINE

2. student

School No 1 of Truskavets, UKRAINE

3. student

School No 1 of Truskavets, UKRAINE

The effect of bisphenol A on the cells of the apical meristem of *Allium cepa* L. was investigated. The toxic impact of the studied substance on the apical root meristems of onion was demonstrated through growth inhibition, changes in the mitotic index, and disturbances in the cell division process.

Bisphenol A (BPA) is a chemical compound primarily used in the manufacturing of various plastics. It is a colorless solid that is soluble in most common organic solvents but has very low solubility in water. BPA is produced on an industrial scale through the condensation reaction of phenol and acetone, with global production in 2022 estimated to be around 10 million tonnes [4].

The largest single application of BPA is as a co-monomer in the production of polycarbonates, which accounts for 65–70% of all BPA production. The manufacturing of epoxy resins and vinyl ester resins accounts for 25–30% of BPA usage.

A classical method for studying the toxic and mutagenic effects of chemical substances on living organisms is the test on plant cells, particularly the root meristem of *A. cepa* L. (the Allium test). An important advantage of this method is the strong correlation between its results and those obtained from other test systems [1].

The aim of this study is to assess the hazardous effects of bisphenol A, specifically its cytostatic and mutagenic actions.

Materials and Methods

The test plant used in this study was common onion (*Allium cepa* L.), Centurion variety. Seeds were placed in Petri dishes, 50 per dish, on filter paper

moistened with either distilled water and ethanol (control) or an aqueous-ethanol solution containing the test compound at a concentration of 100 µg/mL (experimental group). The dishes were incubated in a thermostat at 24–25°C, with daily replenishment of the solutions in equal amounts. Each experiment was repeated three times. On the fourth day, root length was measured to assess the phytotoxic effect [2].

Temporary squash preparations were made from the root meristems of the seedlings following standard protocols [5]. The mitotic index (‰) and the relative duration of each mitotic phase (%) were calculated [3]. Genotoxicity was evaluated using the ana-telophase method [1].

The experimental data were analyzed by calculating the standard deviation. Statistical significance of the observed differences was assessed using Student's t-test, with a significance level set at 0.05.

Results and Discussion

The results of the study on the sensitivity of onion (*Allium cepa* L.) seedlings to bisphenol A revealed a significant inhibitory effect. It was observed that the root growth of the test plant was suppressed by bisphenol A, with the roots being 1.5 times shorter compared to the control. The phytotoxic effect was calculated to be 19.1%.

Under normal conditions, the zone of highest mitotic activity in meristem cells is located 1300–1800 µm away from the quiescent center. In the roots grown in the presence of bisphenol A, the zone of active cell division was reduced 3 to 6 times (250–600 µm). Cells located behind the endodermis showed a positive DNA reaction to fuchsin-sulfuric acid following cold hydrolysis. Under the influence of bisphenol A, rapid degradation of nucleic acids was observed in the primary cortex cells of onion roots (as confirmed by the Schiff's reaction for DNA). Even with short-term exposure (60 minutes), cell division in the apical meristems was almost completely halted. After exposure to synthetic flavoring agents, cell division slowed down. Indicators of cytotoxicity suggested that the diffusion rate of the active substances and their penetration through the apoplast were critical factors in the sensitivity of cell division and elongation to the toxicant. Under its influence, the mitotic index decreased 10–15 times, from 9–11% to 0.5–1%.

As a result of widespread cell division disturbances, fragmentation and lagging of individual chromosomes or their fragments led to the formation of numerous cells with micronuclei ranging from 0.7 to 3 µm in diameter. The micronuclei in the aberrant cells' protoplasts gradually degraded over time. Thus, nuclei in cells directly exposed to synthetic flavoring agents gradually developed abnormalities, losing segments or even entire chromosomes. Disruptions in normal mitosis and unequal distribution of genetic material led to the formation of

SECTION 9.
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

aneuploid and polyploid cells, resulting from C-mitosis, karyokinesis without cytokinesis, and other mechanisms. Mitotic chromosome fragments occasionally formed chromosomal aggregates, which during the late telophase gave rise to separate micronuclei (one, sometimes two or three), or reassembled into the nucleus during the subsequent interphase.

Conclusions

The obtained results confirmed the influence of the bisphenol A on the distribution of cells in different mitotic phases, as well as its cytostatic and mutagenic activities.

Bisphenol A is capable of altering the relative duration of mitotic phases, interfering with either purine metabolism or the metabolism of substances responsible for the development and formation of the cell division apparatus, and may induce a mutagenic response.

Using the ana-telophase analysis, the ability of the compound to induce chromosomal aberrations in the root meristem cells of onions was confirmed.

REFERENCES:

- [1] De Rainho, C. R., et al. (2010). Ability of *Allium cepa* L. root tips and *Tradescantia pallida* var. *purpurea* in N-nitrosodiethylamine genotoxicity and mutagenicity evaluation. *Annals of the Brazilian Academy of Sciences*, 82(4), 925–932.
- [2] Kozovyy, R. V. (2005). Development of prevention methods for the negative impact of mutagenic factors on the human genetic apparatus. *Bulletin of the Ukrainian Society of Geneticists and Breeders*, 3(1–2), 80–85.
- [3] Grant, W. F. (1994). The present status of higher plant bioassays for the detection of environmental mutagens. *Mutation Research*, 310, 175–185.
- [4] Vandenberg, L. N., Hauser, R., Marcus, M., Olea, N., & Welshons, W. V. (2007). Human exposure to bisphenol A (BPA). *Reproductive Toxicology*, 24(2), 139–177. <https://doi.org/10.1016/j.reprotox.2007.07.010>
- [5] Sharma, A. K., & Sharma, A. (1980). *Chromosome Techniques: Theory and Practice*. London: Butterworths. pp. 92–100.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.037

FEATURES OF LEUKOGRAM INDICATORS IN EDUCATIONAL EMPLOYEES AS A CONSEQUENCE OF QUARANTINE FOR COVID-19

**Kobal Ivan Volodymyrovich¹, Sokolenko Vadym Leonidovych²,
Sokolenko Svitlana Viktorivna³**

---

1. graduate student at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-8618-9251

2. Candidate of Biology, associate professor,
associate professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-3096-8245

3. Candidate of Biology, associate professor,
associate professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-7341-1762

Statistical data show that socio-economic conditions that accompany professional activity have a significant impact on human health. It is important to understand whether these conditions can limit the specialist's ability to continue working in the industry [1-3]. The work of pedagogical workers is characterized by increased emotional stress [4]. In the last few years, this tension may have intensified, in particular, as a result of quarantine restrictions caused by the COVID-19 pandemic [5]. Stress factors of various etiologies are immunosuppressants, that is, their action reduces the body's natural resistance [6; 7]. It is important to predict whether it is possible for educators to develop an allostatic load, which is a prerequisite for a violation of the immune link of homeostasis regulation and, as a result, pathological changes [8]. We analyzed the indicators of the leukocyte formula in a group of teachers of various ages who underwent routine medical examinations in the second year of the COVID-19

SECTION 9.
BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

pandemic. As a control, the indicators were used by students of the Cherkasy National University. It has been established that teaching staff have certain features of the leukocyte formula, which can be characterized as manifestations of stress [6-9]. Such signs are especially clearly manifested in teachers of the second mature age. They have a significantly reduced relative number of lymphocytes, an increased level of cells that are producers of factors mobilizing inflammatory processes and hypersensitivity reactions (monocytes, eosinophils, and basophils) [10]. In teachers of the first mature age, the reaction of cellular immunity to stress was manifested by an increase in the relative and absolute number of rod-shaped neutrophils. Thus, in the orientation and intensity of stress-induced changes in the cellular immunity of teachers in the second year of quarantine due to COVID-19, age and professional experience play a significant role. It is important to predict the development of hypersensitivity reactions in persons of the second mature [11].

REFERENCES:

- [1] Dieker, A. C., IJzelenberg, W., Proper, K. I., Burdorf, A., Ket, J. C., van der Beek, A. J., & Hulsege, G. (2019). The contribution of work and lifestyle factors to socioeconomic inequalities in self-rated health – a systematic review. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*, 45(2), 114-125. <https://doi.org/10.5271/sjweh.3772>
- [2] Kobal, I., Sokolenko, V., & Sokolenko, S. (2022). Leukogram and ESR indicators in persons working in various industries during the COVID-19 pandemic. *Grail of Science*, (16), 122–126. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.021>
- [3] Sokolenko, V. L., Sokolenko, S. V., Honcharenko, V. V., Kucher, V. V., & Kobal, I. V. (2022). Indicators of the skin microbiota and the phagocytic activity in meat and egg production workers. *Biotechnologia Acta*, 15(4), 41-43. <https://doi.org/10.15407/biotech15.04.041>
- [4] Vertanen-Greis, H., Löyttyniemi, E., & Uitti, J. (2020). Voice disorders are associated with stress among teachers: a cross-sectional study in Finland. *Journal of Voice*, 34(3), 488-e1. <https://doi.org/10.1016/j.jvoice.2018.08.021>
- [5] Fruehwirth, J. C., Biswas, S., & Perreira, K. M. (2021). The Covid-19 pandemic and mental health of first-year college students: Examining the effect of Covid-19 stressors using longitudinal data. *PloS One*, 16(3), e0247999. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247999>.
- [6] Sokolenko, V.L., Sokolenko, S.V., & Shved, N.V. (2009) Analiz pokaznykiv klitynnoi lanky imunitetu, yak kryterii otsinky adekvatnosti otrymanykh navantazhen na zaniattiakh fizychnym vykhovanniam u VNZ [Analysis of indexes of cellular immunity, as criterion of estimation of adequacy of the got loadings on employments by physical education in Institute of higher]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu [Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports]*, (7), 172-175. <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-07/09svleih.pdf>
- [7] Sokolenko, V. L., & Sokolenko, S. V. (2010). Leukogram indicators in people who lived a long time in contaminated areas. *Herald of Cherkassy University*, 180, 112-116.

- [8] Sokolenko V. L., Sokolenko S. V. (2019). Manifestations of allostatic load in residents of radiation contaminated areas aged 18–24 years. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*, 10(4), 422-431. <https://doi.org/10.15421/021963>
- [9] Islam, M. M., Satıcı, M. O., & Eroglu, S. E. (2024). Unraveling the clinical significance and prognostic value of the neutrophil-to-lymphocyte ratio, platelet-to-lymphocyte ratio, systemic immune-inflammation index, systemic inflammation response index, and delta neutrophil index: An extensive literature review. *Turkish Journal of Emergency Medicine*, 24(1), 8-19. [10.4103/tjem.tjem_198_23](https://doi.org/10.4103/tjem.tjem_198_23)
- [10] Rich, R. R., Fleisher, T. A., Schroeder Jr, H. W., Weyand, C. M., Corry, D. B., & Puck, J. M. (Eds.). (2022). *Clinical Immunology E-Book: Principles and Practice*. Elsevier Health Sciences.
- [11] Lipińska-Ojrzanowska, A., Walusiak-Skorupa, J., Nowakowska-Świrta, E., & Wiszniewska, M. (2020). Predicting occupational allergy in culinary and hairdressing apprentices. *Occupational Medicine*, 70(1), 68-71. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqz162>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.038

THE INFLUENCE OF STRESS FACTORS ON INDICATORS OF PROFESSIONAL PHAGOCYTES IN STUDENTS UNDER THE REALITIES OF UKRAINE

Honcharenko Vladyslav Vitaliiovich¹, Sokolenko Vadym Leonidovich², Sokolenko Svitlana Viktorivna³

---

1. graduate student at the Department of biology

Nizhyn Mykola Gogol State University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-0173-2655

2. Candidate of Biology, associate professor,

associate professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-3096-8245

3. Candidate of Biology, associate professor,

associate professor at the Department of Cell Biology and Methods of Teaching

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-7341-1762

The emotional state of the population of Ukraine is currently under the destabilizing influence of war factors, which have replaced the pressure from quarantine restrictions caused by the COVID-19 pandemic [1; 2]. The combination of long-term stressful effects, a significant component of which is psycho-emotional stress, can suppress various links of the immune system and lead to the potential risk of the occurrence and development of allostasis, and in the future - various diseases. Accordingly, indicators of the immune system can be used as markers of stress exposure and manifestations of allostatic overload [3; 4]. Among them, indicators of professional phagocytes are available for analysis [5]. We analyzed the indicators of neutrophils and monocytes in students aged 18-21 for the period from 2021 to 2023. Some of them fell ill with COVID-19 at least 6 months before the examination in 2021. It was established that in persons who previously had cases of SARS-CoV-2 infection, during the first examination, the relative and absolute number of monocytes exceeded the upper limit of the norm, and by the second examination, the monocyte count had shifted to the level of the upper limit of the

norm. On the contrary, the tendency to go beyond the upper limit of the norm of band neutrophils from 2021 to 2023 increased. In persons who did not suffer from COVID-19, monocyte indicators were shifted to the upper limit of the norm, there were no significant changes from 2021 to 2023. Band neutrophils in 2021 were significantly lower than those who relapsed. They increased significantly until 2023 and exceeded the upper limit of the norm. In 2021, a pronounced shift of the formula to the left was observed in those who contracted COVID-19. This, in parallel with the mobilization of monocytes, can be considered a residual effect of an acute infectious disease [6]. The increase in the number of both band and segmented neutrophils in all subjects from 2021 to 2023 should be characterized as a pronounced stress effect [7-9]. Presumably, it was caused by martial law. Excessive mobilization of professional phagocytes is a prerequisite for the occurrence or chronicity of inflammatory phenomena [6]. Accordingly, the detected effects can be considered signs of allostatic load.

REFERENCES:

- [1] Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC International Health and Human Rights*, 15, 1-41. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- [2] Fruehwirth, J. C., Biswas, S., & Perreira, K. M. (2021). The Covid-19 pandemic and mental health of first-year college students: Examining the effect of Covid-19 stressors using longitudinal data. *PloS One*, 16(3), e0247999. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247999>.
- [3] Han, Y. Z., Zheng, H. J., Du, B. X., Zhang, Y., Zhu, X. Y., Li, J., Wang, Y. X., & Liu, W. J. (2023). Role of Gut Microbiota, Immune Imbalance, and Allostatic Load in the Occurrence and Development of Diabetic Kidney Disease. *Journal of Diabetes Research*, 2023, 1–17. <https://doi.org/10.1155/2023/8871677>
- [4] Sokolenko V. L., Sokolenko S. V. (2019). Manifestations of allostatic load in residents of radiation contaminated areas aged 18–24 years. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*, 10(4), 422-431. <https://doi.org/10.15421/021963>
- [5] Sokolenko, V. L., Sokolenko, S. V., Honcharenko, V. V., Kucher, V. V., & Kobal, I. V. (2022). Indicators of the skin microbiota and the phagocytic activity in meat and egg production workers. *Biotechnologia Acta*, 15(4), 41-43. <https://doi.org/10.15407/biotech15.04.041>
- [6] Rich, R. R., Fleisher, T. A., Schroeder Jr, H. W., Weyand, C. M., Corry, D. B., & Puck, J. M. (Eds.). (2022). *Clinical Immunology E-Book: Principles and Practice*. Elsevier Health Sciences.
- [7] Sokolenko, V.L., Sokolenko, S.V., & Shved, N.V. (2009) Analiz pokaznykiv klitynnoi lanky imunitetu, yak kryterii otsinky adekvatnosti otrymanykh navantazhen na zaniattiakh fizychnym vykhovanniam u VNZ [Analysis of indexes of cellular immunity, as criterion of estimation of adequacy of the got loadings on employments by physical education in Institute of higher]. *Pedahohika, psykhohohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu [Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports]*, (7), 172-175. <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-07/09svleih.pdf>

SECTION 9.

BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

- [8] Sokolenko, V., & Sokolenko, S. (2015). Aktyvnist radionuklidiv i realizatsiia funktsii imunnoi systemy u meshkantsiv radiatsiino zabrudnenykh terytorii [Radionuclide activity and the immune system functioning in residents of radiation contaminated areas]. *Visnyk of Dnipropetrovsk University. Seriya Biolohiia, Medytsyna*, 6(2), 93-96 (in Ukrainian). <https://doi.org/10.15421/021517>
- [9] Sokolenko, V. L., & Sokolenko, S. V. (2016). Vplyv pomirnykh fizychnykh navantazhen na pokaznyky imunnoi systemy u meshkantsiv radiatsiino zabrudnenykh terytorii [Influence of moderate physical load on parameters of the immune system among residents of contaminated areas]. *Regulatory Mechanisms in Biosystems*, 7(1), 48-52 (in Ukrainian). <https://doi.org/10.15421/021609>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.039

IMPLEMENTATION OF THE «FROM FARM TO FORK» STRATEGY IN RADIOACTIVELY CONTAMINATED AREAS

Shvydenko Iryna¹, Baranovska Nataliia²

---

1. Institute of Agroecology and Environmental Management NAAS, UKRAINE**ORCID ID: 0000-0002-6135-8968****2. Institute of Agroecology and Environmental Management NAAS, UKRAINE****ORCID ID: 0009-0004-4391-7174**

The "From Farm to Fork" strategy is a key component of the European Green Deal, aimed at creating sustainable food systems that promote both human health and environmental conservation. The main idea is to transition to environmentally friendly agriculture, reduce the use of chemicals, preserve biodiversity, and protect natural resources. However, the challenges become much more severe in radioactively contaminated areas, such as the zones around Chernobyl or Fukushima, where radioactive contamination significantly impacts food safety and human health. Radioactive contamination greatly affects soils, water, and air, which in turn poses serious risks to food chains. The primary radionuclides that contaminate areas after nuclear accidents, such as ¹³⁷Cs, ⁹⁰Sr, and ²³⁹Pu, have long half-lives and can accumulate in plants and animals. Eventually, these substances enter the human body through food consumption.

Agricultural crops grown in contaminated areas and livestock products are particularly vulnerable. Cleaning soils and water from radioactive substances is an extremely complex and lengthy process. Therefore, implementing the "From Farm to Fork" strategy in such areas requires a careful approach to ensure safe food production. The first task in implementing the strategy is to conduct a detailed assessment of the levels of radioactive contamination in soils, water, and air. This necessitates the creation of specialized monitoring programs that will identify specific plots suitable or unsuitable for agricultural use. Remote sensing technologies, soil, and water sampling can assist in developing detailed maps of contamination levels. Phytoremediation is one of the promising approaches for cleaning contaminated soils. The use of plants capable of absorbing and

SECTION 10.

AGRICULTURAL SCIENCES AND FOODSTUFFS

accumulating radionuclides can help reduce soil contamination. However, this method has its limitations: the process is slow, and the grown plants cannot be used for food, as they contain dangerous levels of radioactive substances. In the process of growing agricultural crops in radioactively contaminated areas, agronomic methods can be applied to minimize the absorption of radionuclides by plants. For example, adding potassium to the soil can reduce the uptake of ^{137}Cs , by plants, as potassium is its chemical analog. Altering soil structure, such as liming, can decrease the mobility of radioactive isotopes.

One of the key aspects of the "From Farm to Fork" strategy is ensuring the safety of livestock products. In radioactively contaminated areas, it is essential to control the diet of animals, as radioactive substances can accumulate in feed. Regular testing of feed and monitoring the radionuclide content in animals should become a mandatory part of agricultural practice. To ensure food safety, modern quality control technologies must be implemented at all stages of production. Radioecological monitoring of food products involves the use of specialized laboratories to determine the level of radioactive contamination in food. This stage is critically important to ensure compliance with food safety standards. Contaminated areas have significant economic potential if effective solutions are found to reduce the impact of radiation on food systems. The development of sustainable forms of agriculture, such as organic farming, can contribute to the economic revival of these regions. It is also important to attract international investments and support for the development of innovative technologies and scientific research.

The implementation of the "Farm to Fork" strategy in radioactively contaminated areas is accompanied by a number of challenges. The main ones include:

1. Food safety: Despite the use of various methods to reduce radioactive contamination, there is always a risk that certain products may contain dangerous levels of radionuclides.
2. Social perception: Products produced in radioactively contaminated areas may face consumer distrust.
3. High costs: Soil remediation and product quality control require significant financial investments.

Conclusions. The implementation of the "Farm to Fork" strategy in radioactively contaminated areas is feasible, provided that a thorough scientific approach is taken, modern technologies are employed, and innovative management methods are introduced. While radioactive contamination poses a serious threat to food systems, integrating the latest agronomic solutions and continuous monitoring can minimize risks to human health. This strategy could

serve as a foundation for creating safe food systems even in challenging environmental conditions, ensuring sustainable development and the economic recovery of contaminated areas.

REFERENCES:

- [1] Drebot O., Shvydenko I., Raichuk L., Yaremko O., Symochko L., Vysochanska M., Chobotko H., Kuchma M. Rehabilitation of forest ecosystems taking into account modern international ecological trends in the context of the European green deal. *International Journal of Ecosystems and Ecology Sciences (IJEES)* 2022. Vol. 12 (2). 575-584 DOI: <https://doi.org/10.31407/ijeess12.231>
- [2] Чоботько Г.М., Райчук Л.А., Швиденко І.К., Кучма М.Д. & Височанська М.Я. (2022) Російсько-українська війна як чинник світової продовольчої кризи. *Збалансоване природокористування*, (1), 12–18. DOI: [10.33730/2310-4678.1.2022.255224](https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2022.255224)
- [3] Чоботько Г.М., Райчук Л.А., Швиденко І.К. & Уманський М.С. (2024) Від кризи до відновлення: наукові здобутки Інституту агроєкології і природокористування НААН у мінімізації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. *Агроєкологічний журнал*, (2), 6–16. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2024.305647>
- [4] Чоботько Г.М., Райчук Л.А., Кучма Т.Л. & Швиденко І.К. (2023) Деякі аспекти повернення в сільгоспвикористання виведених з обігу забруднених радіонуклідами земель Полісся України. *Агроєкологічний журнал*, (2), с. 47–55. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2023.283696>

SECTION 11.

CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING AND BIOENGINEERING

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.040

RESEARCH OF THE LEVEL OF WATER MINERALIZATION AFTER EXPOSURE WITH COMPOSITE SODIUM-FREE MINERALIZERS BASED ON NATURAL RAW MATERIALS

Fesenko Oleksii Igorovych¹, Panayotova Tetyana Dmitrivna²

---

1. Ph.D. technical Sciences, senior lecturer
of the Department of Chemistry and Integrated Technologies
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-3888-9493

2. Ph.D. chemical Sciences, associate professor, associate professor
of the Department of Chemistry and Integrated Technologies
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-3051-9474

Summary. *One of the priority areas of development is to provide the population with high-quality drinking water, the chemical composition of which will not only meet all established hygienic requirements, but will also benefit the body. For people suffering from cardiovascular diseases, it is extremely important to reduce the amount of sodium in the diet, which can be achieved by drinking water with a minimum amount of sodium ions. The work is devoted to the study of the process of mineralization of distilled water by developed composite ceramic materials.*

The priority of developing new or improving existing materials and technologies for their production is primarily determined by the needs of consumers. These may be the need to improve the properties of the material or to solve problems arising from its use, or to significantly reduce the cost of existing products. Based on this, it can be determined that the first stage of determining the prospects for the development of any new material is the determination of the level of consumer satisfaction with the materials or products available on the market. In the case of assessing the relevance of the development of drinking water mineralizers for household purification systems, it is necessary to determine the

level of providing the population with high-quality drinking water and assess the dynamics of changes in these indicators over the last ten years [1].

The list of the three largest consumers of fresh water in each country includes: industry, agriculture (dominant - farming) and households (domestic consumers). The ratio of water needs between these three groups depends on the level of economic development of the countries, population density, the amount of water resources of the state, the consequences of climate change, the level of centralization of the provision of cities and regions with water supply and drainage systems, the degree of urbanization of cities, etc. [2].

The generalized amount of water used by each state for its needs can be estimated by the total level of annual fresh water withdrawal. The need of each industry can be estimated as a percentage of the total level of annual intake of fresh water. This indicator includes total water withdrawal and water from water desalination plants in countries where they are actively used [3].

During the second decade of the 21st century in Ukraine, the level of renewable internal fresh water resources was stable and amounted to about 55 billion m³. On average, during the specified period, Ukraine used about 20.5% of these reserves per year, which corresponds to water productivity of \$ 9.16/m³, which significantly affects the overall value of the state's gross domestic product [3, 4].

In previous studies [5] it was determined that in Ukraine over the last decade there has been a constant tendency to decrease the amount of fresh water. Unfortunately, the full-scale invasion of the aggressor country into Ukraine had a significant impact on drinking water supplies, in particular, a significant number of springs, fresh rivers, lakes and reservoirs were lost or polluted [6].

Despite the fact that in Ukraine the level of providing the population with drinking water is quite high, the mortality rate due to the use of unsafe drinking water, insufficient sanitation or a complete lack of hygiene in 2019 was 2.3 people per 100,000 people [3, 4]. Water by itself cannot harm the body, of course, if it is consumed within the daily norm. However, the vast majority of water that reaches our homes is contaminated with impurities. These impurities can change the taste of water and have a negative impact on our health and well-being. In addition, there are a number of regions in the world in which the volumes of fresh drinking water are significantly limited, and there is no centralized water supply of water suitable for daily use at all.

In addition, taking into account the level of wear and tear of water supply and drainage systems in urbanized cities, the complexity and duration of reconstruction of water treatment facilities, the limited financial resources of the state for the needs of the utility sector and the mass pollution of water bodies, the

SECTION 11.

CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING AND BIOENGINEERING

most effective solution to the problem of providing the population of Ukraine with high-quality drinking water for daily use is the use of individual water filtration systems.

Among the wide variety of manufacturers and designs of water purification and preparation systems, the reverse osmosis system became the most widespread [5]. Their feature is the presence of a special semipermeable membrane, which contains narrow pores with dimensions corresponding to the size of a water molecule, and therefore are the most selective. They retain all bacteria and viruses, the majority of dissolved salts and organic substances, including iron and humic compounds, which give water color and pathogenic substances. Separately, reverse osmosis filters are used extremely rarely. In most systems, the initial mechanical treatment of water before its supply to the reverse osmosis filter and additional treatment after purification is provided, so this purification system can be considered combined.

However, the reverse osmosis system has a significant drawback – high cleaning efficiency, which leads to almost complete demineralization of water (total salinity 50–80 mg/l). The World Health Organization, together with active projects of the European Union, has been investigating the health effects of drinking demineralized water since 1980. Studies have concluded that demineralized water not only has unsatisfactory taste properties, but also has a profound direct negative impact on the health of animals and people [7].

Analyzing the normative literature of T.A. Safranov [8] indicates that there are different levels of requirements for the level of water mineralization, in particular:

1. WHO recommends the value of total mineralization – 1000 mg/l;
2. US Environmental Protection Agency – 500 mg/l;
3. EU Directive on drinking water 80/778/EC – 500 mg/l;
4. DSanPiN2.2.4-171-10 regulates different levels of dry residue for different types of water:

– less than 1000, sometimes 1500 mg/l for tap water, water from wells and catchment sources);

– less than 1000 mg/l for packaged water, water from filling stations and pump stations).

5. DSTU 7525:2014 regulates mineralization of 1000–1500 mg/l.

However, if we talk about water for daily use, then according to DSanPiN 2.2.4-171-10, it should have a mineralization level of 200–500 mg/l.

To eliminate this effect, a mandatory element of the reverse osmosis system is a water mineralization cartridge. However, existing mineralizers are inefficient.

Thus, systems based on mixtures of water-soluble salts are characterized by uneven mineralization of water, and systems based on natural minerals by a low, and in many cases unpredictable, level of leaching of cations.

That is why the development of ecological and low-cost materials for the mineralization of domestic drinking water and the determination of their properties is an urgent problem.

The aim of the work – study the processes and level of mineralization of distilled water after contact with the developed composite ceramic mineralizers with minimal sodium content for reverse osmosis systems.

The following raw materials were used for the synthesis of composite materials: clay, feldspar concentrate of the Maidan-Vilsky deposit, potash, chalk, lithium carbonate and water-soluble salts – $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ and CaF_2 . In the process of developing materials, the principles of developing composite silicate materials of functional purpose were used [9]. To form channel pores in the structure of the materials, 10 % sawdust was added to their composition. The prepared loose raw materials were mixed and water was added. After homogenization of the charge with water, the finished mass was kept for a day for the clay to swell. After that, the clay was thoroughly mixed again and, after a visual check for homogeneity, the samples were formed by extrusion on a manual extruder through a nozzle with a forming hole diameter of 5 mm. The finished tapes were cut with a blade into separate cylinders about 1 cm long. The finished cylinders were dried in a drying cabinet at a temperature of 105 °C for 30 minutes and fired according to the previously established [5] three-stage mode at a maximum temperature of 900 °C for 30 minutes.

Based on previous studies, the ratio of the contact area of the phases to the volume of distilled water of 0.4 cm²/ml was chosen to intensify the mineralization process.

Before conducting the experiments, the test samples were washed in distilled water for 5 minutes using a magnetic stirrer to simulate the conditions of the first start-up of the system and to remove free (brittle) particles and salts from the outer surface of the samples. Before measuring the parameters of the solutions, the solution was passed through filter paper, and then returned to the beaker. The preservation of the test solution, and not its replacement with pure distilled water, was chosen in order to determine the maximum equilibrium salt concentration, which should not exceed the permissible value of 500 mg/l.

The results of the research (fig. 1) made it possible to establish that in the first two hours of exposure, an intense increase in salt content is observed, which slows down as the solution approaches the equilibrium state.

SECTION 11.

CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING AND BIOENGINEERING

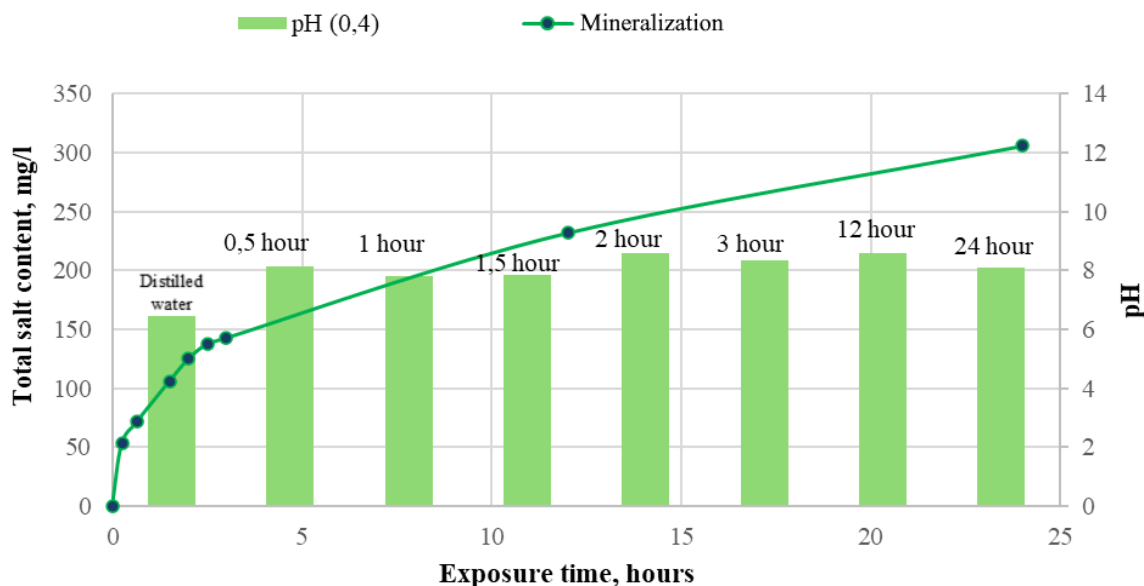

Fig. 1 **Dependence of the salinity of the solutions and their pH values on the exposure time with the mineralizer**

Analyzing the change in the pH of the obtained solutions, it can be determined that the specified ratio does not have a significant effect on the pH value of the solutions. During the first 30 minutes of exposure, there is an intensive increase in pH from 6.46 (distilled water) to 8.15–8.70 due to the intensive process of ion release.

Already after an hour of exposure, the pH values stabilize and remain at the level of about 8 units. A separate study determined the pH of solutions after 72–96 hours of exposure, which is 7.72–7.87. A slight decrease in pH values occurs due to the contact of water with carbon dioxide from the air.

The final stage of the work determined the need to identify the ions released by the material into the solution.

To determine the total hardness, 20 ml of mineralized water, remaining after the experiment of holding water for 24 hours with the samples, is measured with a pipette into a conical flask with a capacity of 250 ml. To create and maintain pH at the level of 10 units, 5 ml of ammonium buffer solution is added to the water sample with a cylinder. The pH value of the resulting solution must be monitored using a universal indicator paper. Add 10–15 mg of a dry mixture of eriochrome black indicator crystals with sodium chloride. The solution turns cherry-red due to the formation of weak complex compounds of calcium and magnesium ions with the indicator.

The water sample was titrated with a 0.005N working solution of Trilon B with vigorous shaking until the cherry-red color changed to blue (Fig. 2). The "witness" can be an overtitrated sample, since when an excess amount of Trilon B is added, the color no longer changes.

According to the requirements of DSanPiN2.2.4-171-10, the value of the total hardness of water is normalized twice:

- as a physico-chemical indicator, the total hardness should be 7 mmol/l;
- as an indicator of the physiological quality of water (the total hardness of water should be within 1.5–7 mmol/l).

The method for determining the content of calcium ions is based on the titration of calcium ions with Trilon B in the presence of murexide as an indicator. Determination is carried out in a strongly alkaline environment (pH ~ 12–13).

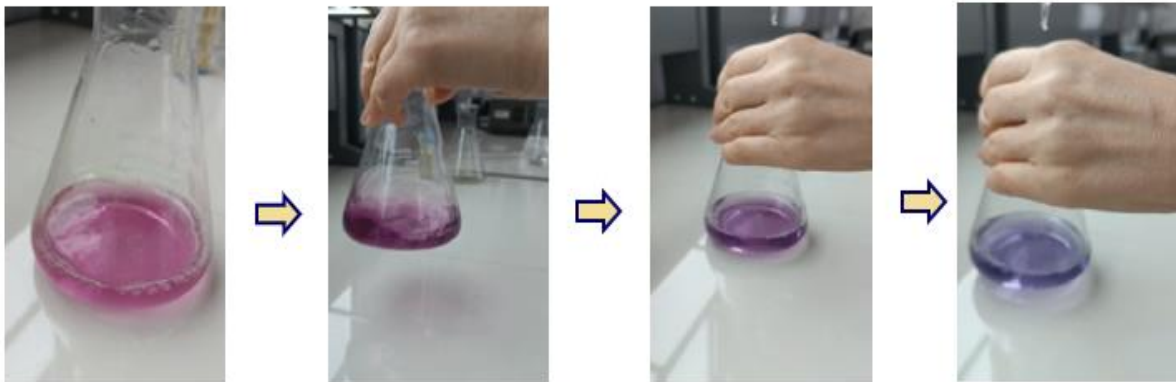

Fig. 2 **Stages of the titration process**

This is necessary for two reasons. Firstly, in order for the ions to precipitate in the form of CaCO_3 , and secondly, it is at this pH that the murexide indicator can be used, which with calcium ions forms complex compounds colored pink, while its individual color is lilac. To determine calcium ions, 10 ml of mineralized water was measured into a 250 ml conical flask with a pipette. 2 ml of a 10 % NaOH solution and 10–15 mg of a mixture of murexide with NaCl were added to the water sample using a cylinder. After dissolving the indicator, the solution turns pink due to the formation of complex compounds of calcium ions with murexide. The water sample was titrated with a 0.005N Trilon B solution with vigorous shaking until a lilac color appeared.

According to the results of the research, the total hardness is 1.62 mmol/l, the concentration of calcium ions is 19.9 mg/l, and magnesium is 8.1 mg/l, which meets the current requirements for drinking water in Ukraine.

SECTION 11.

CHEMISTRY, CHEMICAL ENGINEERING AND BIOENGINEERING

Conclusions. The developed composite materials are promising for further research in the direction of creating long-acting drinking water mineralizers for domestic drinking water purification systems for daily use.

REFERENCES:

- [1] Pashchenko, A., Koziyeva, A., & Fesenko, O. (2024). The prospect of developing new materials for domestic drinking water purification systems. In *Materials of the XVII All-Ukrainian Student Scientific and Technical Conference "Sustainable Development of Cities"* (p. 194–196). O.M. Beketov NUUE.
- [2] Dondeynaz, C., & Moreno, C. C. (2018). Assessing Development Pathway Trends in Developing Countries over the 1995-2010 Period Using Multivariate Analysis. *Journal of Water Resource and Protection*, 10(03), 304–326. <https://doi.org/10.4236/jwarp.2018.103018>
- [3] *World Bank Open Data*. (б. д.). World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/indicator/ER.H2O.FWTL.ZS>
- [4] *Water productivity, total (constant 2015 US\$ GDP per cubic meter of total freshwater withdrawal)*. (б. д.). World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/indicator/ER.GDP.FWTL.M3.KD>
- [5] Fesenko, O., Masalskyi, Y., Bardakova, K., Zaitseva, I., & Panaiotova, T. (2023). Research of the processes of mineralization of drinking water by ceramic mineralizers for domestic water purification systems. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: Innovation researches in students' scientific work*, (2), 58–65. <https://doi.org/10.20998/2220-4784.2023.02.08>
- [6] Vasenko, O., Rybalova, O., Artem'ev, S., Horban, N., Korobkova, G., Polozentseva, V., Kozlovska, O., Matsak, A., & Savichev, A. (2015). *Integral and complex assessments of the state of the natural environment*. NUGZU.
- [7] CORDIS, cordis.europa.eu. (2022, 16 august). *A scalable, low cost solution for healthy mineralization of drinking water | WMT Project | Fact Sheet | H2020 | CORDIS | European Commission*. CORDIS | European Commission. <https://cordis.europa.eu/project/id/876211>
- [8] Safranov, T., Chugai, A., & Ilyina, V. (2023). *Problems of environmental education of Ukraine*. ODEKU.
- [9] Savova, O., Voronov, H., Fesenko, O., Smirnova, Y., Pylypenko, O., Pokroeva, Y., & Tur, O. (2023). *Struktura sklokeramichnykh materialiv*. O.M. Beketov NUUE.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.041

REDUCING INTERFERENCE INFLUENCE ON THE MAGNETIC SENSORS FOR UNMANNED VEHICLES

Gurynenko Stanislav¹, Potapova Ekateryna²

---

1. PhD

National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv,
UKRAINE

ORCID ID: 0000-0003-0180-3107

2. PhD in technical science, associated professor

National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv,
UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-3347-6350

Present state of unmanned vehicles requires accurate navigation. In most cases navigation of unmanned vehicles provided with GPS and compasses. Most compasses are microelectromechanical magnetometers, which could manufactured as induction sensors or magneto-resistive sensors.

The crucial issue for these sensors is their sensitivity for external electronic and magnetic interference.

Electronic and magnetic interference in most cases depends from compass onboard location.

The proposed research describes approach of determination of optimal location of magnetometers on the unmanned vehicle.

Currently most popular unmanned vehicles are unmanned aerial vehicles (UAV). For this apparatus magnetometer location is one of the necessary and crucial issue, which depends of apparatus design and exploitation conditions. The approach description will demonstrated on multicopter UAV. As the base the Y-shaped hexa copter has been taken as shown (pic.1 – pic.2).

For the understanding value of external magnetic field, the UAV design and magnetometer location are estimating. For determine numerical value of external magnetic field which makes influence on magnetometer the Bio-Savart-Laplace law is used (1):

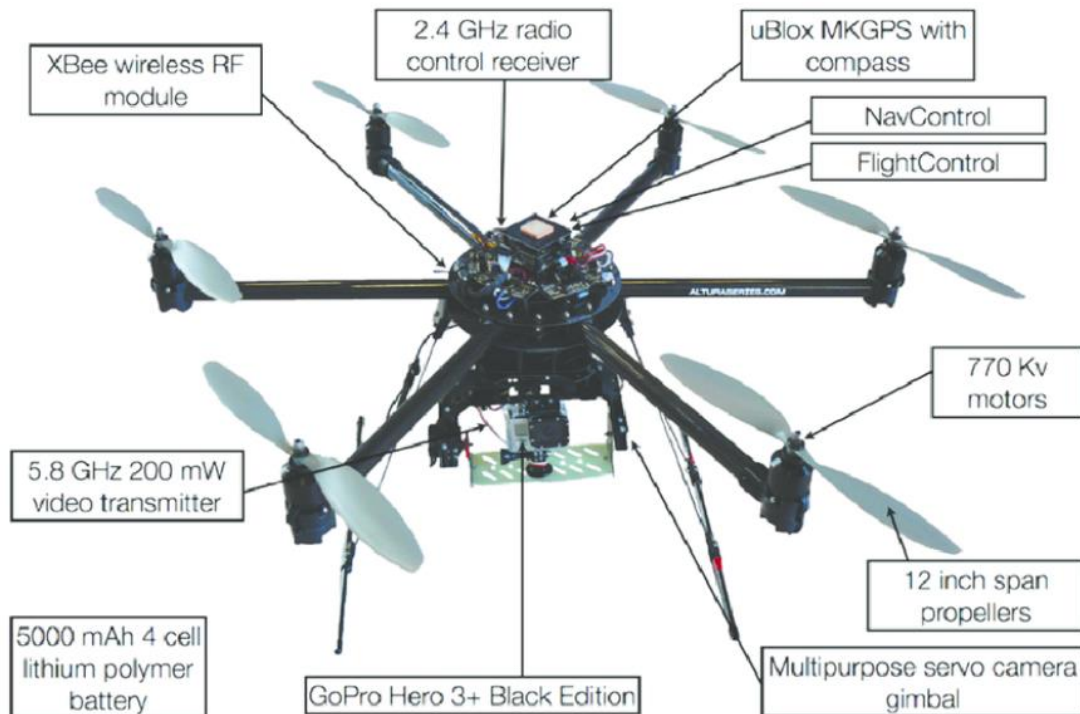
$$d\mathbf{B}_i = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{I}{r^3} [d\mathbf{l} \times \mathbf{r}] \quad (1)$$

SECTION 12.
AUTOMATION AND APPLIANCES MAKING

Pic.1 Example of Y-shaped hexa copter

Pic.2 Example of layout diagram of the drone's functional units

Conclusions. By evaluating the design of the unmanned vehicle and calculating the magnitude of magnetic induction, the optimal location for installing the magnetometer was determined, which can be located in the geometric center of the device or in its vicinity.

REFERENCES:

- [1] Fu, J., Ning, Z., & Chang, Y. (2021). Active compensation method for strong magnetic interference of MEMS electronic compass. *Ieee Access*, 9, 48860-48872.
- [2] Ranvier, S., Paquay, S., Requier, S., Lamy, H., Rochus, V., Francis, L. A., & Rochus, P. (2011). Influence of multiphysics couplings on the performance of a MEMS magnetometer. 2011 12th Intl. Conf. on Thermal, Mechanical & Multi-Physics Simulation and Experiments in Microelectronics and Microsystems. doi:10.1109/esime.2011.5765803.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.042

CORRELATION BETWEEN MAGNETORESISTIVE PROPERTIES AND COMPONENTS CONCENTRATION OF SENSORS MATERIALS

Ivan Protsenko¹, Natalia Shumakova², Anastasia Rylova³, Anton Pryima⁴, Tykhon Yakovenko⁵

---

1. Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor
Leading scientific employee of Electronics, General and Applied Physics Department
Sumy State University, UKRAINE

2. Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Ass. Professor
Ass. Professor of Electronics, General and Applied Physics Department
Sumy State University, UKRAINE

3. Postgraduate
Sumy State University, UKRAINE

4. Master's student
Sumy State University, UKRAINE

5. Master's student
Sumy State University, UKRAINE

The modern stage of electronics development is connected with the use of new functional materials with unique physical and chemical properties. Today, the different types of nanosize film materials are applied: multicomponent materials, including high-entropy film alloys (HEA); granular film materials; ordered solid solutions (s.s.); film alloys with different degrees of entropy. HEA contain at least 5 main metallic elements, the atomic percentage of each of which ranges from 5 to 35%. In the obtained compounds, a single-phase stable solid substitution solution (mainly fcc or bcc lattice) is formed, which is strong and thermodynamically stable (see, for example, [1]).

The paper studied the question of the mutual relationship between the normal magnetoresistance (MR) of film materials based on Cu, Cr, Fe, Co, Ni and the concentration of doping elements. Note that the normal MR is determined by

the spin-orbital interaction of conduction electrons with electrons on stationary atomic shells.

The experimental results regarding the resistivity of film five-component HEA in a magnetic field were compared with the calculated ones were obtained. The range of values of the atomic fraction (x) of the doping element varies in the interval (0 – 0.2); the concentration of the other four elements (1- x) changes almost in equiatomic proportions; since the value of MR is (0.15 – 0.20) %, the MR calculation is not, but of resistivity in a magnetic field up to 1 T. It was found that in the case of doping elements Cu, Cr and Ni, an increase in their atomic fraction leads to a change in the supplied support by 12% (in the case of the doping element Cr); 5% (Cu) and 4% (Ni) or increased feed support by 14% (Co) and 40% (Fe).

This behavior of the MR is explained by the fact that the average magnetic moment in units of atoms Boron magneton in the alloy changes with an increase in the atomic fraction of the doping element from 0 to 0.20 at such intervals: 1.135 – 0.908 (doping elements Cu and Cr); 0.984 – 0.912 (Co) and 0.580 – 0.908 (Fe). The decrease or increase in resistivity correlates with the average magnetic moment of the alloy, which is related to the efficiency of scattering of conduction electrons during their spin-orbital interaction.

Additional calculations indicate that the concentration dependence of the resistivity correlates not only with the average value of the atoms magnetic moment, but also with the average value of the Fermi energy: in the case of doping elements Cu, Cr and Ni, the Fermi energy is more influential than at the Co and Fe; this causes greater mobility of the conduction atoms and, as a consequence, a lower resistivity.

The work was supported by basic a grant from the Ministry of Education and Science of Ukraine for 2022–2024 (№ 0122U000785).

REFERENCES:

- [1] Protsenko I.Yu., Odnodvoret L.V., Shumakova N.I., Protsenko S.I., Shabelnyk Yu. M. (2024) A method of predicting the physical properties of multicomponent materials. *European Physical Journal Plus*, (139), 252. <http://dx.doi.org/10.1140/epjp/s13360-024-05030-4>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.043

ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ ЕЛЕКТРОТЕХНОЛОГІЙ ПОРОШКОВОГО ФАРБУВАННЯ

Науменко Віталій Сергійович¹
Науковий керівник: Червінський Леонід Степанович²

---

1. аспірант інституту енергетики, автоматики і енергозбереження
Національний університет біоресурсів і природокористування, УКРАЇНА

2. д-р. техн. наук, професор, професор
кафедри електротехніки, електромеханіки та електротехнологій
Національний університет біоресурсів і природокористування, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-7215-2474

Анотація. *Обговорюються переваги і недоліки електротехнологій порошкового фарбування над лакофарбовим. Аналізуються особливості електростатичного та трибостатичного методів нанесення фарби. Визначаються напрямки досліджень щодо підвищення їх ефективності.*

Порошкова фарба широко застосовується для покриття металевих конструкцій, адже вона забезпечує ефективний, екологічний та естетичний захист поверхні від зовнішніх чинників. Ця фарба витримує великі навантаження і відповідає вимогам промисловості. Вона складається з поліефірних смол, отверджувачів, пігментів та інших компонентів.

Електростатична порошкова фарба є високотехнологічним декоративним і захисним покриттям, яке наноситься на поверхні за допомогою електростатичного розпилення. Електростатичне фарбування базується на принципі взаємодії протилежних електричних зарядів. У цьому процесі фарбувальні частинки отримують заряд (зазвичай позитивний), а металева поверхня, на яку вони наносяться, має протилежний (негативний) заряд. Це притягнення забезпечує рівномірне покриття поверхні і зменшує втрати фарби, що робить цей метод ефективним у таких галузях, як автомобілебудування, авіакосмічна промисловість та деревообробка.

Основні переваги електростатичного порошкового фарбування:

1. Довговічність покриття: Порошкові фарби зазвичай мають високу стійкість до механічних пошкоджень, ультрафіолетового випромінювання і корозії, що забезпечує довгий термін служби покриття.

2. Економічність: Відходи матеріалу при використанні порошкових фарб значно нижчі, ніж у випадку рідких фарб, оскільки частина порошку може бути повторно використана.

3. Екологічність: Порошкові фарби не містять розчинників, що зменшує викиди летких органічних сполук (ЛОС) у атмосферу та є безпечнішими для здоров'я.

4. Рівномірність покриття: Технологія електростатичного нанесення забезпечує рівномірний розподіл фарби на поверхні, що гарантує однорідний колір та текстуру.

5. Широкий вибір кольорів і текстур: Порошкові фарби доступні в різноманітних кольорах і фінішах, включаючи матові, глянцеві та спеціальні ефекти.

6. Стійкість до високих температур: Багато порошкових фарб витримують високі температури, що робить їх придатними для використання в умовах з високим термічним навантаженням.

При нанесенні будь-якої фарби дуже важлива технологія нанесення, так як якщо не дотримуватися правил, у вас вийде неякісне покриття.

Найважливіший фактор, що впливає на довговічність покриття - це підготовка поверхні.

Процес підготовки поверхні включає кілька етапів:

- Очищення та знежирення поверхні;
- фосфатування (фосфатами заліза або цинку);
- споліскування і закріплення;
- сушка покриття.

Знежирення і очищення поверхні найчастіше виробляється механічним способом (шліфування, притирання розчинником). Після знежирення в деяких випадках наноситься ґрунтовка, для поліпшення антикорозійних властивостей і поліпшення адгезії.

Наступний етап, який проходить метал - *полоскання і сушіння*. Сушіння деталей проводиться в окремій печі або в спеціальній секції печі відкидання.

Процес нанесення порошкової фарби:

Після закінчення сушіння деталі охолоджуються при температурі повітря, після чого поміщають в камеру, де безпосередньо наноситься порошкова фарба. Головною функцією камери є уловлювання порошкових частинок, не осіли на виробі, утилізації фарби та запобігання її потрапляння в приміщення.

SECTION 14.
ENERGY AND POWER ENGINEERING

Камери поділяються на два типи: тупикові і прохідні, у свою чергу тупикові найчастіше використовують для фарбування малогабаритних виробів, а прохідні – для довгомірних. Також існують автоматичні камери напилення, в яких за допомогою пістолетів-маніпуляторів фарба наноситься за лічені секунди.

Так само одним з численних плюсів фарбування порошковою фарбою є те, що порошкова фарба не втрачається безповоротно, а потрапляє в систему регенерації камери напилення та може використовуватися повторно.

В камері підтримується знижений тиск, що перешкоджає виходу з неї частинок порошку, тому необхідність у застосуванні робочими респіраторів практично відпадає.

На заключній стадії фарбування відбувається плавлення і полімеризація нанесеної на виріб порошкової фарби в камері полімеризації.

Спосіб нанесення порошкової фарби - **електростатичний**. Він являє собою нанесення на заземлене виріб електростатично зарядженого порошку за допомогою пневматичного розпилювача.

Детальний опис методу електростатичного напилення:

Спочатку порошкова фарба засипається в живильник. Через пористу перегородку живильника подається повітря під тиском, який переводить порошок у завислий стан, утворюючи так званий «киплячий шар фарби». Стиснене повітря може також подаватися компресором, створюючи при цьому місцеву область «киплячого шару». Далі аэровзвесь забирається з контейнера за допомогою повітряного насоса (ежектора), розбавляється повітрям до більш низької концентрації і подається в напилювач, де порошкова фарба за рахунок тертя набуває електростатичний заряд.

За допомогою стисненого повітря заряджена порошкова фарба потрапляє на нейтрально заряджену поверхню, осідає і втримується на ній за рахунок електростатичного притягання.

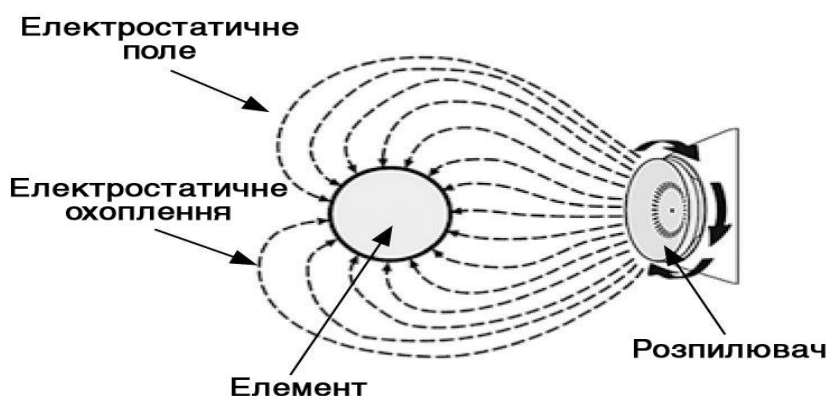

Рис. 1. Принцип дії електростатичного розпилювача

Електростатичне фарбування, яке є одним із методів нанесення лакофарбових покриттів, передбачає створення сильного електростатичного поля, яке сприяє розсіюванню фарби та спрямовує електрично заряджені частинки фарби на заземлений об'єкт. Електростатичне поле створюється високою напругою (30-160 кВ) з допомогою генератора.

Стадія формування покриття:

Ця стадія включає оплавлення шару фарби, подальше отримання плівки покриття, його закріплення і охолодження. Оплавлення та полімеризація відбуваються у спеціальній печі, при температурі 150-220 °С протягом 15-30 хвилин.

При нагріванні виробу фарба глибоко проникає у поверхню і потім застигає. На цьому етапі формується покриття із заданими характеристиками структури, зовнішнього вигляду, міцності, захисних властивостей.

Щоб уникнути ймовірності виникнення дефектів і поліпшення механічних властивостей покриття, закріплення рекомендується проводити при нижчих температурах і протягом тривалого періоду часу.

Відповідний режим для формування покриття необхідно підбирати з урахуванням виду порошкової фарби, особливостей виробу, що фарбується, типу печі тощо. Необхідно пам'ятати, що для нанесення порошкового покриття на вирішальній ролі грає температура, особливо при нанесенні покриття на термостійкі пластмаси або вироби з деревини.

Після закінчення полімеризації виріб охолоджується на повітрі. Після охолодження виробу покриття готове.

Недоліки електростатичного порошкового нанесення фарби:

1. Висока вартість обладнання: Для нанесення порошкових фарб потрібні спеціальні установки, такі як електростатичні розпилювачі та печі для полімеризації, що може бути дорогим для початку.

2. Час на сушку і полімеризацію: Процес окраски займає більше часу через необхідність сушіння і термічної обробки, що може бути недоліком у виробничих процесах.

3. Неможливість точкового ремонту: Якщо покриття пошкоджене, виправити його може бути складно, оскільки точковий ремонт не завжди дає бажаний результат.

4. Обмеження по матеріалам: Порошкові фарби не підходять для всіх видів матеріалів. Наприклад, деякі синтетичні поверхні можуть бути не сумісні з порошковими покриттями.

5. Неподатливість до тонких деталей: У разі наявності дуже тонких або складних форм деталей, порошкове покриття може не лягати рівномірно.

SECTION 14.
ENERGY AND POWER ENGINEERING

Висновки. Електростатичне фарбування є технологією, яка має великий потенціал щодо покращення та інновацій. Наведемо кілька перспективних напрямків, які можуть підвищити ефективність, естетику та екологічність цього процесу:

1. Удосконалення технологічного обладнання

- Системи розпилення: Розробка нових, більш ефективних сопел і пістолетів, які забезпечують рівномірніший розподіл порошку і зменшують втрати матеріалів.

- Адаптивні системи контролю: Впровадження технологій, які дозволяють автоматично налаштовувати параметри розпилення в залежності від форми та розміру деталі.

2. Впровадження нових матеріалів

- Екологічно чисті порошки: Розробка нових видів порошкових фарб, які містять менше шкідливих речовин і відповідно до стандартів екологічності.

- Багатошарові покриття: Використання порошоків різних кольорів та текстур для створення більш складних та привабливих покриттів.

3. Поліпшення процесу підготовки до фарбування

- Перед обробкою: Впровадження нанообробки для поліпшення адгезії порошкової фарби на поверхнях.

- Автоматизація підготовки поверхні: Використання автоматизованих систем для очищення і підготовки деталей перед фарбуванням.

4. Продовження розвитку екологічності установок

- Замкнені системи: Розробка систем, які зменшують викиди матеріалів і оптимізують їх використання, наприклад, за рахунок повторного використання непотрібного порошку.

- Системи утилізації: Впровадження технологій, що дозволяють економити енергію та зменшувати викиди CO₂ під час процесу випікання фарби.

5. Впровадження новітніх технологій

- Робототехніка та автоматизація: Використання роботизованих систем для зменшення впливу людського фактора та підвищення точності.

- Інтернет речей (IoT): Впровадження сенсорних технологій для моніторингу процесів у реальному часі, що дозволить своєчасно коригувати параметри.

6. Подальша оптимізація технічних параметрів

- Дослідження умов фарбування: Вивчення впливу температури, вологості та інших умов на якість покриття з метою досягнення оптимальних показників.

- Настроювання електростатичного поля: Розробка нових підходів до налаштування електричного поля для покращення адгезії порошку.

З урахуванням цих перспектив можна суттєво покращити електростатичне фарбування, підвищити його ефективність, напрямки застосування, естетичні властивості покриттів і зменшити екологічний вплив цієї технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] R.A.Coffee, "Basic principles and advantages of the: Electrostatic paint spraying process", *Anti-Corrosion Methods and Materials*, 1963, Vol. 10 No. 12, pp. 323-324.
- [2] Patel, МК, Sahoo, НК, & Ghanshyam, С. (2016). Высоковольтная генерация для зарядки жидких распылителей в системе электростатических форсунок с воздушной поддержкой. *IETE Journal of Research*, 62 (3), 424–431. <https://doi.org/10.1080/03772063.2015.1135087>
- [3] Коваленко А. В. Методи і засоби нанесення лакофарбових покриттів під час ремонту транспортних засобів: монографія / А. В. Коваленко, В. І. Коваленко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 402 с. ISBN 978-966-695-414-8
- [4] <https://tdph.com.ua/ua/a386522-poroshkovye-kraski-tehnologiya.html>

SECTION 15.

ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION TECHNOLOGIES

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.044

COMBINED METHOD OF PLASMA-CATALYTIC TREATMENT OF AIR FROM PATHOGENIC MICROFLORA

**Dzhamalutdin Chalaev¹, Tatiana Hrabova², Pavlo Goncharov³,
Olha Honcharova⁴**

---

1. Professor, Leading Researcher

*Institute of Engineering Thermophysics of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Kiev, UKRAINE*

ORCID ID: 0000-0002-5154-4257

2. PhD, Leading Researcher

*Institute of Engineering Thermophysics of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Kiev, UKRAINE*

ORCID ID: 0000-0002-5194-2474

3. PhD, Senior Researcher

E.O. Paton Electric Welding Institute of NAS of Ukraine, Kiev, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-1980-2340

4. PhD, Senior Researcher

E.O. Paton Electric Welding Institute of NAS of Ukraine, Kiev, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-5213-6300

Currently, supply and exhaust systems of centralized air heating, ventilation and air conditioning are widely used in public buildings (shopping and entertainment centers, offices, etc.). Such systems are energy-saving and are usually equipped with a ventilation unit with a mechanical mixing unit for the supply and exhaust, a rotary recuperator and supply air purification filters of Class G4. These are coarse filters and, according to existing sanitary standards, provide sufficient air cleanliness for public premises.

However, the global situation with SARS-CoV-2 coronaviruses has shown that in a pandemic, centralized supply and exhaust ventilation systems not only do not protect against infection, but also contribute to the spread of pathogenic microflora. The ingress of pathogenic microflora from one room of the building into

the Rotary heat exchanger leads to contamination of the entire volume of air circulating in the building (fig.1).

Therefore, the urgent task is to develop effective disinfection equipment for centralized supply and exhaust ventilation systems, which will have a low aerodynamic drag of the filtration system, which will allow installing such cleaners in the central ventilation channels of existing air conditioning systems without reconstructing the ventilation equipment.

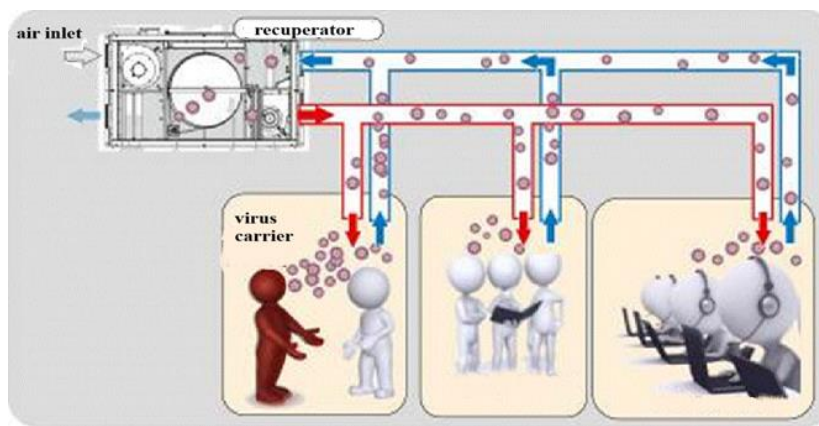

Fig.1 **Ways of spreading coronavirus in ventilation and air conditioning systems**

The aim of the work is to develop and create equipment for cleaning and disinfecting air from aerodisperse pathogenic microflora in ventilation systems, which can be installed in the centralized ventilation system of a building without its reconstruction.

The development of the equipment should reduce the degree of microbiological contamination of the air environment to a safe level and help reduce the risks of diseases transmitted by airborne droplets and airborne dust.

Modernization of ventilation and air conditioning systems of buildings, taking into account anti-pandemic conditions, requires a set of measures that should include inactivation of biological pollutants, destruction of light organic compounds and filtration of air from solid particles.

Methods of photocatalytic and plasmocatalytic disinfection of air with a filter system for capturing solid particles and destroying excess ozone have found the greatest application in modern conditions [1].

So far, not all problems regarding the effectiveness of using photoplasmocatalytic methods in dynamic aerodisperse flows that are created in centralized ventilation systems have been solved.

SECTION 15.

ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION TECHNOLOGIES

Plasmochemical methods of decontamination are determined by the specifics of mechanisms and kinetics of plasmochemical reactions, as well as the specifics of chemical processes in low-temperature plasma and plasma jets during the passage of aerodisperse flows through them [2]. Low-temperature plasma is formed under the action of a high-voltage discharge, the parameters of which determine the interaction time of the aerodispersion with a highly ionized space. Therefore, the intensity and duration of the effect of ionized space on the molecules of organic compounds present in the air flow depends on the design features of the plasma-chemical Air Treatment Unit. In this paper, we separately investigated the plasma-chemical treatment module, its design, and air flow parameters.

The main element of the module for plasma-chemical processing of aerodispersion is a low-temperature plasma generator, which is connected to a high-voltage power source with an output voltage regulator (fig.2).

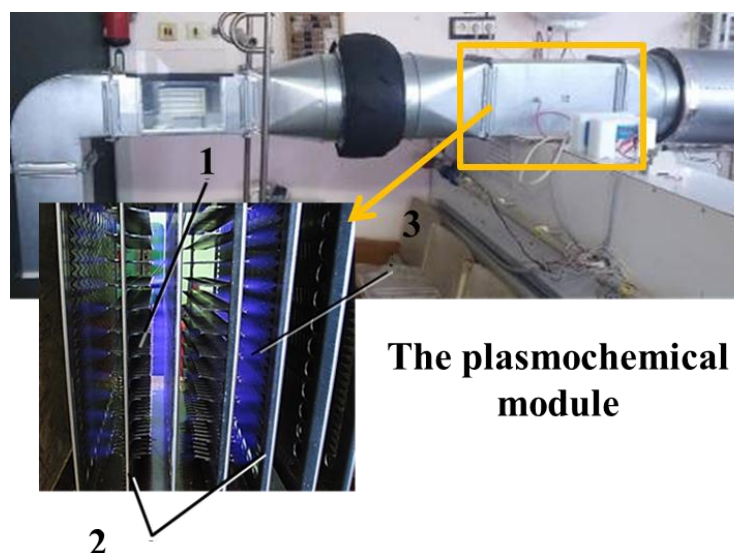

Fig.2. **Research and experimental installation for optimization of parameters of plasmachemical and photocatalytic air disinfection processes. Low-temperature plasma generation module: 1 – saw-tooth electrodes (crowning); 2 – plate electrodes; 3 – corona discharge glow**

The plasmochemical module is designed for decomposition of organic compounds to CO_2 and H_2O at ambient temperatures. The products of high-voltage electric discharge (ozone, atomic oxygen, excited molecular oxygen, hydroxyl groups, and ions) have a high oxidizing capacity. The resulting hydroxyl groups and ozone react with organic molecules, trapping hydrogen atoms and producing alkyl radicals, which are subsequently rapidly oxidized in the air stream.

With this mechanism, they attack almost any organic compounds of living organisms. Most importantly, this mechanism destroys the bacterial capsules and cell walls of pathogenic organisms. The destruction of cell membranes of organic molecules also occurs by bombarding them with electrons in contact with the volume of ionized plasma.

The effectiveness of the developed equipment was confirmed by field tests to determine the stability of the operational characteristics of the proposed plasma-chemical disinfection module.

Conclusions

The implementation of the results of the work carried out will make it possible to retrofit existing ventilation and air conditioning systems of buildings with additional units for inactivation and air purification from molecular pollutants. The urgent need for this type of equipment exists in places of temporary stay of people (administrative buildings, shops, clinics, etc.) and in places of permanent residence (business centers, children's institutions, hospitals, etc.), which now gives opportunities for the use of the proposed equipment in centralized ventilation and air conditioning systems.

REFERENCES:

- [1] Shamim J.A., Hsu W.L., Daiguji H. Review of component designs for post-COVID-19 HVAC systems: Possibilities and challenges. *Heliyon*, 2022. V. 8, no. 3. P. 1-14. doi: 10.1016/j.heliyon.2022.e09001.
- [2] Schmidt M., Jögi I., Hołub M., Brandenburg R. Non-thermal plasma based decomposition of volatile organic compounds in industrial exhaust gases. *International Journal Environmental Science and Technology Int. J. Environ. Sci. Technol.* 2015. V. 12, no. 12. P. 3745–3754. doi: 10.1007/s13762-015-0814-1.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.045

РЕБАЛАНСУВАННЯ ДАНИХ У РОЗПОДІЛЕНИХ БАЗАХ ДАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ З АДАПТИВНИМ СХРЕЩЕННЯМ ТА ЕЛІТАРНІСТЮ

**Белоус Роман Володимирович¹, Крилов Євгеній Володимирович²,
Анікін Володимир Костянтинович³**

---

1. PhD студент

КПІ ім. Ігоря Сікорського, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-7588-941X

2. канд.техн.наук, доцент кафедри Інформаційних Систем та Технологій

Національний технічний університет

«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-4313-938X

3. старший викладач кафедри Інформаційних Систем та Технологій

Національний технічний університет

«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-6356-9788

У сучасних розподілених базах даних ефективно розподілення даних між серверами є критичним для забезпечення продуктивності високонавантажених систем. Зі збільшенням обсягів даних та кількості запитів виникають проблеми, пов'язані з нерівномірним навантаженням на сервери, що призводить до збільшення часу виконання запитів та зниження загальної ефективності системи. Традиційні методи розподілу даних часто не враховують динамічний характер навантаження та не адаптуються до змін у патернах запитів. У зв'язку з цим виникає потреба в розробці методів, які б дозволили автоматично та ефективно ребалансувати дані з метою мінімізації часу виконання запитів та оптимізації використання ресурсів серверів. Генетичні алгоритми є потужним інструментом для вирішення оптимізаційних задач[1], особливо у випадках з великою кількістю змінних та складними обмеженнями. Використання ГА з елітарністю та адаптивним схрещенням

дозволяє підвищити ефективність пошуку глобального оптимуму та уникнути передчасної конвергенції. У даній роботі пропонується метод ребалансування даних у високонавантажених системах на основі генетичних алгоритмів з використанням елітарності та адаптивного схрещення. Метод спрямований на мінімізацію загального часу виконання запитів шляхом оптимального розподілу даних між серверами з урахуванням їх ємності та вимог запитів[2]. Алгоритм даного методу ребалансування показано на рис. 1.

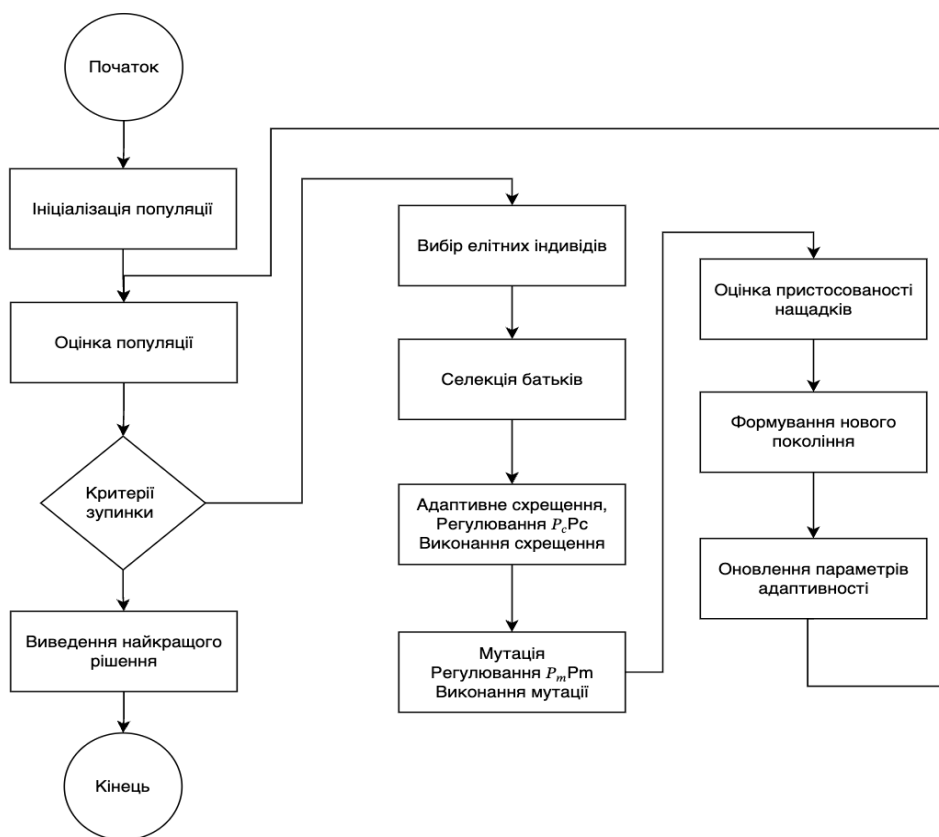

Рис 1. Алгоритм ребалансування даних

Тепер розглянемо детальний приклад, який показує, як генетичний алгоритм з елітарністю та адаптивним схрещенням використовується для оптимізації розподілу даних, що призводить до зменшення загального часу виконання запитів на прикладі системи онлайн журналу.

Для початку введемо вхідні дані:

- фрагменти бази даних: $N = 5$;
- кількість вузлів: $M = 3$;
- час обробки 1 МБ даних: 0.01 секунда;

SECTION 16.
COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

- швидкість передачі між серверами: 100 МБ/с;
- ємності кожного серверу: 1000 МБ;
- коефіцієнт штрафу за перевищення ємності α : 1000;
- min та max ймовірність схрещення: 0.9 та 0.6
- min та max ймовірність мутації: 0.01(1%) та 0.1(10%)
- дані та їх розміри відображені у таблиці 1;
- запити та необхідні дані відображені у таблиці 2;

Таблиця 1

Дані та їх розміри

Номер даних d_i	Опис	Розмір МБ
d_1	Студенти	450
d_2	Оцінки	350
d_3	Завдання	400
d_4	Відвідуваність	300
d_5	Розклад	200

Таблиця 2

Запити та необхідні дані

Номер запиту	Опис	Необхідні дані
q_1	Перегляд оцінок студентом	$\{d_1, d_2\}$
q_2	Викладач додає завдання	$\{d_2, d_3\}$
q_3	Перегляд відвідуваності	$\{d_1, d_4\}$
q_4	Перегляд розкладу	$\{d_1, d_5\}$

Початкова популяція:

- Індивід 1: [1,2,2,3,1];
- Індивід 2: [2,1,3,2,1];
- Індивід 3: [3,2,1,3,2];
- Індивід 4: [1,1,2,1,3];

Для визначення фітнес функції, яка необхідна для підрахунку мутації та схрещення кожного індивіда треба визначити загальний час виконання всіх запитів.

Індивід 1. Для індивіда №1 дані будуть зберігатися в наступних місцях d_1 на s_1 , d_2 на s_2 , d_3 на s_2 , d_4 на s_3 , d_5 на s_1 . Перш за все необхідно перевірити обмеження місткості серверів:

- $s_1: d_1 + d_5 = 450 + 200 = 650$ МБ;
- $s_2: d_2 + d_3 = 350 + 400 = 750$ МБ;
- $s_3: d_4 = 300$ МБ;

Обмеження виконані, порушень немає.

Для запиту запит q_1 необхідні дані d_1 на s_1 , d_2 на s_2 . Отримуємо дані:

- Час обробки $s_1: 450 \times 0.01 = 4.5$ с, $s_2: 350 \times 0.01 = 3.5$ с;
- Час передачі $350/100 + 0.1$ с = 3.6 с;
- Загальний час $\max(4.5, 3.5) + 3.6 = 8.1$ с;

Повторюємо даній крок для наступних запитів та отримуємо сумарний час виконання запитів: $F_1 = 8.1 + 7.5 + 7.6 + 6.5 = 29.7$ с та відповідно фітнес-функцію:

$$\text{Фітнес}_4 \frac{1}{F_1} = \frac{1}{29.7} \approx 0.0337 \text{ с}$$

Даний крок ідентично повторюємо для Індивід 2 та Індивід 3.

Індивід 4. Для індивіда №4 дані будуть зберігатися в наступних місцях d_1 на s_1 , d_2 на s_1 , d_3 на s_3 , d_4 на s_1 , d_5 на s_3 . Перш за все необхідно перевірити обмеження місткості серверів:

- $s_1: d_1 + d_2 + d_4 = 450 + 350 + 300 = 1100$ МБ(Перевищує на 100 МБ);
- $s_2: d_3 = 400$ МБ;
- $s_3: d_5 = 200$ МБ;

Обмеження виконані, порушень немає. Для запиту запит q_1 необхідні дані d_1 на s_1 , d_2 на s_2 . Отримуємо дані:

- Час обробки $s_1: 450 \times 0.01 = 4.5$ с, $s_2: 350 \times 0.01 = 3.5$ с;
- Час передачі $350/100 + 0.1$ с = 3.6 с;
- Загальний час $\max(4.5, 3.5) + 4.1 = 8.1$ с;
- Штраф: $\alpha \times (\text{Перевищення ємності}) = 1000 \times 100 = 100000$ с;

Повторюємо даній крок для наступних запитів та отримуємо сумарний час виконання запитів: припустимо що $F_4 = 29$ с та відповідно фітнес-функція:

$$\text{Фітнес}_4 = \frac{1}{F_1} = \frac{1}{29 + 100000} \approx 9.9997 \times 10^{-6}$$

Результати всіх індивідів показано у таблиці 3.

Таблиця 3

Результати фітнес функцій та загальний час

Індивід	Загальний час	Фітнес функція
1	29.7	0.0337
2	30.3	0.0330
3	30.3	0.0330
4	100029	9.9997×10^{-6}

Наступним етапом є селекція є важливим етапом генетичного алгоритму, який відповідає за вибір батьківських індивідів для створення нового покоління. У нашому випадку селекція виконується за допомогою турнірного методу, який полягає у виборі найкращих індивідів з декількох випадкових підмножин популяції. Це дозволяє підвищити ймовірність того, що сильні

SECTION 16.
COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

індивіди з високим фітнесом будуть брати участь у схрещенні та передавати свої "гени" до наступного покоління.

Найкращий індивід: Індивід 1 = 0.0337, тому застосовуємо турнірний відбір до решти індивідів (2, 3, 4) та отримуємо пари для схрещення: Індивід 2 та Індивід 3.

Далі відбувається схрещення дозволяє створювати нові індивіди, які комбінують генетичну інформацію двох батьків. Адаптивність полягає в тому, що ймовірність схрещення змінюється динамічно залежно від якості поточної популяції, її фітнесу, та різниці між найкращими й найгіршими індивідами.

Обчислення параметрів для адаптивного схрещення:

$$f_{max} = 0.0337, f_{min} = 9.9997 \times 10^{-6}, f_{середнє} = 0.0242$$

Для пари Індивід 2 та Індивід 3:

$$f_{поточний} = \frac{0.0330 + 0.0330}{2} = 0.0330$$

Ймовірність схрещення P_c можна визначити за формулою:

$$P_c = P_{cmin} + (P_{cmax} - P_{cmin}) \times \frac{f_{max} - f_{поточний}}{f_{max} - f_{min}} = 0.6062$$

В результаті генеруємо випадкове число $r \in [0,1]$. Припустимо, $r=0.5 < P_c$, тому схрещення відбувається. Використовуємо схрещення. Точка розрізу після другого гену. Отримуємо:

- Батьки:
  - Індивід 2 [2,1,3,2,1]
  - Індивід 3 [3,2,1,2,3]
- Нащадки:
  - Нащадок 1 [2,1,1,3,2]
  - Нащадок 2 [3,2,3,2,1]

Наступним кроком є мутація, яка змінює окремі гени індивіда, що дозволяє генетичному алгоритму вийти з локальних мінімумів та забезпечує різноманітність популяції.

У нашій моделі використовується адаптивна ймовірність мутації P_m , яка змінюється в залежності від фітнесу поточного покоління. Основна ідея адаптивної мутації полягає в тому, що ймовірність мутації зростає, коли алгоритм наближається до оптимального рішення, і навпаки – зменшується на початкових етапах, коли різноманітність рішень є більш важливою. Ймовірність мутації P_m визначається за наступною формулою:

$$P_m = P_{mmin} + (P_{mmax} - P_{mmin}) \times \frac{f_{середнє} - f_{min}}{f_{max} - f_{min}} = 0.0746$$

Далі відбувається процес виконання мутації. Для кожного гена генеруємо випадкове число $r \in [0,1]$. Якщо $r < P_m$ то ген мутує. Припустимо, ген c_3 мутує у нащадка 1: змінюємо c_3 з 1 на 2. Оновлений нащадок 1[2,1,2,3,2].

Далі відбувається формування нового покоління:

- Еліта Індивід 1 [1,2,2,3,1];
- Оновлений нащадок 1 [2,1,2,3,2]
- Нащадок 2 [3,2,3,2,1]
- Індивід 3 [3,2,1,3,2]

Повторюючи кроки схрещення, адаптивної мутації та елітарного відбору, алгоритм поступово наближався до найкращого розподілу даних. У результаті було досягнуто загального часу виконання запитів у 29 секунд, що стало найоптимальнішим рішенням для поточного покоління.

Цей результат демонструє ефективність використання генетичного алгоритму для задачі ребалансування даних, враховуючи адаптивні механізми та елітарність, які дозволяють отримати оптимальне рішення в розподілених системах.

Висновки. Результати дослідження підтверджують ефективність використання генетичних алгоритмів з елітарністю та адаптивним схрещенням для задачі ребалансування даних у високонавантажених системах. Запропонований метод дозволяє значно оптимізувати розподіл даних між серверами, що, у свою чергу, призводить до зменшення загального часу виконання запитів.

В процесі дослідження було використано популяцію з чотирьох індивідів. Повторюючи кроки елітарного відбору, схрещення та адаптивної мутації, алгоритм досягнув найкращого результату із загальним часом виконання запитів у 29 секунд, що було менше порівняно з початковими розподілами. Цей результат підтверджує ефективність методів генетичного алгоритму, забезпечуючи не тільки зменшення часу виконання запитів, але й оптимізацію використання ресурсів серверів.

Застосування таких підходів є важливим кроком до підвищення продуктивності та надійності сучасних інформаційних систем. Генетичні алгоритми з адаптивними механізмами дозволяють системам ефективно адаптуватися до змін навантаження, що критично важливо для розподілених баз даних з великими обсягами даних та високою частотою запитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Medini, G., & Bouamama, S. (2019). Application of Genetic Algorithms to Distributed Optimization Problems under Fuzzy Constraints. *Procedia Computer Science*, 159, 1258-1266. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.09.295>
- [2] Белоус, Р., & Анікін, В. (2024). РЕБАЛАНСУВАННЯ РОЗПОДІЛЕНИХ БАЗ ДАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЕНЕТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ. *Collection of scientific papers «Λ'ΟΓΟΣ»*, (Випуск August 16, 2024; Oxford, UK: VII International Scientific and Practical Conference). <https://doi.org/10.36074/logos-16.08.2024.035>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.046

DEPENDENCE OF THE CHANGE OF THE DATA TRANSMISSION SPEED ON THE CHANGE OF THE LENGTH OF THE SEGMENT OF THE SPECIALIZED DIGITAL NETWORK SAFETYBUS P

Babchuk Serhii¹

---

1. Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Computer Systems and Networks Department

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-1746-5731

Specialized digital networks are the basis of the majority of existing and created automation systems for controlling technological processes and production [1-3].

An important and difficult area for the development of automated production control systems is industrial areas where there is a danger to health and life of people.

The specialized SafetyBUS p digital network corresponds to the level of safety category Cat 4 EN_954-1 and SIL 3 IEC_61508, and therefore it can be used in automated production control systems where there is a danger to health and life of people [4].

In the specialized SafetyBUS p digital network, the data transfer rate depends on the length of the segment. However, at present this dependence is uncertain, which complicates the process of modernization of existing automation systems and the process of developing new automation systems.

Currently, only information is available on the data transfer rates on the five SafetyBUS p network segment lengths (95, 240, 550, 1450, 3500 meters), which were installed by Pilz GmbH und Co., the developer and manufacturer of the specialized digital SafetyBUS p network. KG (Germany) [5].

In connection with the above, it is important to find the dependence of the change in data transmission speed on the change in the length of the segment of the specialized SafetyBUS p digital network.

During previous studies, it was established that the power function best (compared to other functions: exponential, linear, logarithmic, polynomial) reflects

the nature of the change in data transmission speed depending on the length of the segment of the specialized SafetyBUS p network.

During the conducted research, the dependence of the change in the data transmission speed on the change in the segment length of the specialized SafetyBUS p digital network was established:

$$y(x) = 31972x^{-0.893} \quad (1)$$

The error in determining the speed of data transmission by the length of a segment of the specialized SafetyBUS digital network p using the dependence (1) is up to 9.6%. The resulting dependence allows you to obtain approximate values of the data transmission speed in the SafetyBUS p network in a segment of any length.

During further research, it is planned to improve dependence (1) in order to reduce the error in determining the data transfer rate by the length of the segment of the specialized digital network SafetyBUS p.

REFERENCES:

- [1] Monograph "Specialized computer networks and systems" S.M. Babchuk. – 2021 – 124 p. ISBN 978-617-7880-17-1.
- [2] Babchuk S.M., Babchuk I.S. Mathematical model of the change in data transmission speed depending on the change in the length of a segment of a specialized digital DeviceNet network based on a thick round cable. International Scientific and Technical Journal "Measuring and Computing Techniques in Technological Processes". – 2023. – No. 3. - P. 115-119.
- [3] Babchuk S.M., Humenyuk T.V., Babchuk I.S. Mathematical model of the dependence of the data transfer rate on the segment length of the specialized digital CANopen network. International scientific journal "Computer systems and information technologies". No. 3. – 2022. P. 31-39.
- [4] SafetyBUS p. URL: <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/5121287>
- [5] Programmable Safety Systems: SafetyBUS p. Pilz GmbH & Co.KG. – 93 p.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.047

WIFIBROADCAST ЯК РІШЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ

Чуніхін Олексій Павлович¹

Науковий керівник: Коляда Костянтин Вячеславович²

---

1. здобувач вищої освіти ступеня магістр

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, УКРАЇНА

2. канд. техн. наук., ст.викладач

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-3962-5791

Сучасний світ неможливо уявити без бездротових технологій, які стали невід'ємною частиною нашого щоденного життя. З кожним роком зростають обсяги інформації, що вимагають від систем зв'язку більшої гнучкості та високої продуктивності. У цьому контексті технологія Wi-Fi, що базується на стандартах IEEE 802.11, відіграє ключову роль, забезпечуючи можливість створювати бездротові мережі для передачі даних у реальному часі.

Протягом свого розвитку Wi-Fi еволюціонувала від простої технології доступу до Інтернету до потужного інструменту, здатного виконувати різноманітні завдання. Особливе значення має її здатність працювати у спеціальних режимах, що дозволяють долати технічні обмеження стандартного протоколу, зокрема обмеження на максимальну відстань передачі даних.

Дослідження спрямоване на аналіз технології Wi-Fi та її можливостей у спеціальних режимах роботи [3]. Основна увага приділена проєкту Wifibroadcast та його наслідників, які використовують можливості гражданської апаратури Wi-Fi для передачі мультимедійних даних на великі відстані в режимі реального часу. Проєкт є прикладом інноваційного підходу до бездротових комунікацій, що може мати значний вплив на майбутнє цієї галузі.

Проєкт WIFIBROADCAST. Wifibroadcast представляє собою проєкт, який зосереджений на безпосередній передачі відеоданих високої чіткості (HD) та

інших видів даних через звичайну Wi-Fi апаратуру [1]. Цей метод ефективно використовується для передачі зображень із камер для перегляду в режимі першої особи (FPV) у дистанційно керованих літальних апаратах. Відрізняючись від звичайних Wi-Fi з'єднань, Wifibroadcast прагне наслідувати характеристики аналогових з'єднань, такі як плавне зниження якості сигналу, однонаправлений потік даних та відсутність прямого зв'язку між пристроями.

Теоретичні обмеження. Передача даних у режимі моніторингу має низку теоретичних обмежень, що залежать від специфіки бездротових протоколів. Швидкість введення даних обмежена процедурами доступу до медіа, зокрема функцією DCF (Distributed Coordination Function), яка намагається уникнути колізій через механізм випадкової затримки. Проте, ефективність DCF суттєво падає в умовах високого навантаження або сильних перешкод, що знижує продуктивність системи. Режим монітору та інжекцію пакетів підтримують деякі чіпсети та мікроконтролери. Типовими представниками мікроконтролерів з даним функціоналом є ESP8266 та ESP32-C3.

Модифікація драйвера. Існуючі обмеження бездротових мережевих пристроїв вимагають модифікації драйверів для підтримки додаткових функцій інжекції та моніторингу. Основні обмеження були наведені в [2]:

- інжекція даних обмежена стандартами 802.11b/g і працює лише у діапазоні 2,4 ГГц;
- неможливість вибору швидкості передачі для кожного пакету;
- відсутність підтримки стандарту 802.11n для інжекції пакетів.

Ці обмеження пов'язані з особливостями драйверів Linux і можливостями нової підсистеми конфігурації «mac80211». Однак, модифікація цього драйвера дозволяє зняти частину обмежень і використовувати повний апаратний потенціал бездротового обладнання.

Експериментальний аналіз. Експерименти, проведені для оцінки можливостей інжекції пакетів через різні чіпсети (наприклад, AR9380), показують (див. рис.1) суттєві відмінності у продуктивності в діапазонах 2,4 і 5 ГГц.

Чіпсети в діапазоні 5 ГГц забезпечують стабільнішу продуктивність, але мають нижчі пікові швидкості порівняно з 2,4 ГГц.

Деякі чіпсети порушують правила DCF, що може призвести до нерівномірного розподілу мережевих ресурсів.

Для наших досліджень було зібрано тестовий стенд з двома USB WIFI адаптерами AWUS036ACH з чіпсетом RTL8812AU [4]. Як для приймача так і для передавача було встановлено модифікований драйвер. Для тестування передачі відео використано проект з відкритим сирцевим кодом WFB-NG [5]. В результаті проведених тестів по бездротовій передачі вдалося транслювати

SECTION 16.
COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

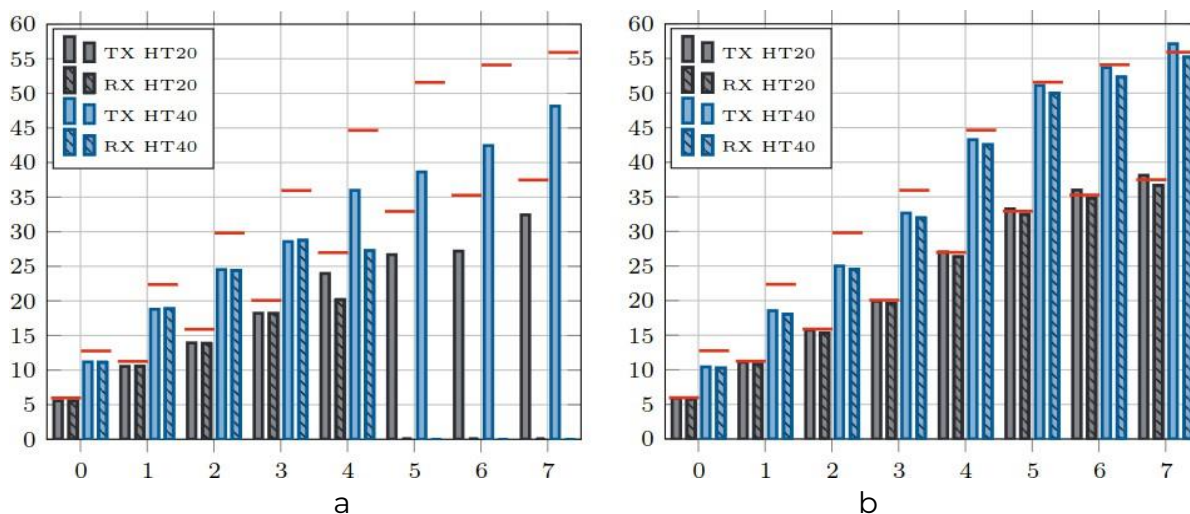

Рис. 1. (а) Atheros AR9390 та (b) Ralink RT2870 Дослідження виявило наступні особливості [2].

тестове відео з бітрейтом до 1 мегабіт на секунду. Вимірювання затримки не проводилося. Якість відео – на достатньому рівні.

Висновки. У роботі було проведено аналіз бездротової технології Wi-Fi з акцентом на її розвиток та застосування в сучасних системах зв'язку. Основна увага приділялась проєкту Wifibroadcast, який демонструє інноваційні можливості використання Wi-Fi у спеціальних режимах для передачі даних на великі відстані в режимі реального часу.

Модифікація драйверів та робота в нестандартних режимах дозволяють подолати обмеження стандартного протоколу Wi-Fi, підвищуючи продуктивність і гнучкість систем. Експериментальні дослідження показали суттєві відмінності у швидкості ін'єкції та пропускній здатності між різними чіпсетами, що підкреслює важливість правильного вибору обладнання та його налаштування для досягнення оптимальної продуктивності.

Таким чином, проведений аналіз доводить, що технологія Wi-Fi при використанні системного ПО Wifibroadcast може мати значний вплив на майбутнє бездротових комунікацій. А розширення функціональності Wi-Fi і його використання в нестандартних рішеннях робить цю технологію важливою для розвитку нових, високопродуктивних систем передачі даних у реальному часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Wifibroadcast – Analog-like transmission of live video data: URL: <https://befinitiv.wordpress.com/wifibroadcast-analog-like-transmission-of-live-video-data/> (дата звернення: 28.09.2024р.)

- [2] Analysis of Injection Capabilities and Media Access of IEEE 802.11 Hardware in Monitor Mode Stephan M. Günther, Maurice Leclair, Julius Michaelis, Georg Carle. URL: <https://www.net.in.tum.de/fileadmin/bibtex/publications/papers/NOMS-2013-GuLeMiCa-80211InjectionMAC.final.pdf> (дата звернення: 28.09.2024р.)
- [3] Monitor mode – mode for a network interface controller. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Monitor_mode (дата звернення: 28.09.2024р.)
- [4] ALFA AWUS036ACH - World's first WiFi 5 adapter with USB Type- C, screen clip mount and detachable antennas. URL: https://www.alfa.com.tw/products/awus036ach_1 (дата звернення: 28.09.2024р.)
- [5] WFB-NG - is an opensource digital FPV and telemetry system. URL: <https://github.com/svpcom/wfb-ng> (дата звернення: 28.09.2024р.)

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.048

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОСТІ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ПРИ ОБРОБЦІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ

Козуб Владислав Юрійович¹, Дворніков Дмитро Юрійович²

---

1. PhD, асистент кафедри математики та інформатики
Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Полтава, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-2710-7206

2. здобувач вищої освіти
Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Полтава, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0003-9938-092X

Оптимізація моделей для розподілених обчислювальних систем залишається важливим напрямком для підвищення продуктивності обробки великих даних та зниження часу машинного навчання. Обробка великих обсягів даних стала однією з головних проблем сучасної науки та техніки через швидке зростання кількості інформації, що створюється в різних сферах дослідження. Алгоритми машинного навчання надають потужні інструменти для аналізу та інтерпретації цих даних, відкриваючи нові можливості для ухвалення рішень і прогнозування. Однак ефективність цих алгоритмів часто залишається під питанням через складнощі їх адаптації до великих і різномірних наборів даних. Основним викликом є створення методів обробки, які зможуть мінімізувати час виконання, підвищити точність прогнозів і адаптувати алгоритми до роботи в умовах розподілених обчислень. Це завдання є надзвичайно важливим для підвищення продуктивності систем аналізу великих даних, зокрема в таких сферах, як наукові дослідження, бізнес-аналітика, фінансові ринки та охорона здоров'я.

Основні труднощі, що виникають при роботі з великими даними, включають складність масштабування алгоритмів, що вимагає значних ресурсів, а також збільшення часу навчання моделей у міру зростання обсягів даних [1]. Ефективність алгоритмів машинного навчання при обробці великих обсягів даних визначається низкою важливих чинників, таких як масштаб і складність даних, наявні обчислювальні ресурси та якість вхідної інформації [2].

Метою даного дослідження є визначення оптимальних підходів до застосування алгоритмів машинного навчання в умовах інтенсивного навантаження для обробки великих обсягів даних. Основні завдання роботи включають аналіз існуючих алгоритмів машинного навчання з точки зору їх ефективності при роботі з великими наборами даних а також розробку рекомендацій щодо оптимізації алгоритмів для ефективної роботи в розподілених обчислювальних середовищах.

Аналіз ефективності існуючих алгоритмів машинного навчання при роботі з великими обсягами даних є важливим елементом оцінки продуктивності сучасних інформаційних систем. Алгоритми, такі як лінійна регресія, дерева рішень, метод опорних векторів та глибокі нейронні мережі, застосовують різні підходи до обробки великих даних, що безпосередньо впливає на їхню точність і швидкість виконання. При збільшенні обсягу даних, алгоритми глибокого навчання, незважаючи на високу точність, вимагають значних обчислювальних ресурсів і часу на навчання. Натомість простіші алгоритми, такі як лінійна регресія, є швидшими і менш ресурсозатратними, але їхня ефективність може погіршуватися на складних та великих наборах даних. У таблиці 1 представлено порівняльну характеристику ключових алгоритмів за такими критеріями, як швидкість навчання, масштабованість та точність прогнозів.

Таблиця 1

Порівняння алгоритмів машинного навчання

Алгоритм	Швидкість навчання	Точність прогнозів	Масштабованість	Обчислювальні вимоги
Лінійна регресія	Висока	Низька в складних завданнях	Висока	Низькі
Дерева рішень	Середня	Середня	Обмежена у великих наборах	Середні
Метод опорних векторів	Низька	Висока	Середня	Високі
Глибокі нейронні мережі	Низька	Висока	Висока	Дуже високі

дані сформовано з [2]

В умовах розподілених обчислень важливим завданням у контексті постійного зростання обсягів даних та ускладнення процесів їхньої обробки є оптимізація алгоритмів для функціонування. Сучасні алгоритми штучного

SECTION 16.

COMPUTER AND SOFTWARE ENGINEERING

інтелекту, які застосовуються для аналізу великих даних, часто стикаються з труднощами ефективного використання ресурсів при розподілі обчислювальних завдань між різними вузлами системи. Розподілені обчислення сприяють пришвидшенню обробки завдяки паралелізації процесів, але алгоритми потребують особливих підходів для оптимізації їхньої продуктивності в таких умовах.

Ключові аспекти оптимізації включають мінімізацію затримок під час передачі даних між вузлами, забезпечення узгодженості результатів паралельних процесів, а також максимізацію використання доступних обчислювальних ресурсів. Для досягнення цього необхідно застосовувати розумні стратегії розподілу задач та ресурсів між обчислювальними вузлами системи. На практиці такі методи використовуються для підвищення ефективності систем штучного інтелекту в хмарних обчислювальних середовищах, де обробка великих обсягів даних вимагає оптимального використання розподілених ресурсів для забезпечення максимальної швидкості та точності результатів.

Висновки. Для прискорення навчання алгоритмів рекомендується застосовувати оптимізаційні підходи, такі як розподілені обчислення і паралелізація процесів. Це сприятиме зниженню затримок при обробці великих даних та покращенню узгодженості результатів у різних обчислювальних вузлах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Козуб, Г. & Козуб, В. (2024). Моделі паралельних обчислень у паралельному програмуванні. *Grail of Science*, (39), 322–325. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.05.2024.048>.
- [2] Бондарчук, О., Козуб, В., & Козуб, Ю. (2024). Аналіз ефективності алгоритмів машинного навчання в обробці великих даних. *Комп'ютерно-інтегровані технології: Освіта, наука, виробництво*, (56), 107–116. <https://doi.org/10.36910/6775-2524-0560-2024-56-13>.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.049

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ХАРАКТЕРИСТИК ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ З УРАХУВАННЯМ ЕФЕКТА ДЖОУЛЯ-ТОМСОНА

Гусарова Ірина Григоріївна¹, Бурячук Аліна Владиславівна²

---

1. канд. техн. наук, доцент, професор кафедри прикладної математики
Харківський національний університет радіоелектроніки, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-1421-0864

2. здобувач вищої освіти факультету інформаційно-аналітичних
технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, УКРАЇНА

Найбільш дієвим способом переміщення газу на даний час є транспортування його через трубопроводи. Такий метод є економічно вигідним та забезпечує надійність у довгостроковій експлуатації. Тому особливо важливим є вдосконалення методів математичного моделювання процесів руху газу. Моделювання режимів протікання газу допомагає оптимізувати параметри функціонування газотранспортної системи, що в свою чергу дозволяє знизити ризики аварійних ситуацій і забезпечити економічно ефективне використання ресурсів. Під час таких моделювань аналізуються основні параметри, що впливають на потік газу. Серед них тиск, швидкість та температура газу. Ці показники є ключовими, оскільки вони впливають на стабільність і безпеку газотранспортної системи. Точне визначення таких параметрів дозволяє підтримувати оптимальні умови для транспортування газу, мінімізуючи втрати та забезпечуючи безперебійне функціонування всієї системи.

Таким чином, удосконалення математичних моделей є важливим кроком для підвищення ефективності і безпеки транспортування газу через трубопроводи.

Маючи готові моделі розрахунків, можна мати уявлення про поведінку газотранспортної системи у будь-яких нештатних чи аварійних ситуаціях.

SECTION 17.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

Розглядається перехідний режим перебігу газу по ділянці газопроводу (ДГ) [1] великого діаметру. Даний режим відносимо до перехідного через раптову зміну початкових умов на самому кінці ділянки. Математична модель, якою можна описати даний перехідний режим побудована в роботі [2]. При цьому, в даній моделі був врахований ефект Джоуля-Томсона, який виникає через великий діаметр труби.

В цій роботі будемо розраховувати параметри потоку газу в перехідному режимі. Для обчислення невідомих параметрів газового потоку використовується чисельний метод характеристик. Цей метод заснований на ідеї проходження інтегральних кривих (характеристик) системи квазілінійних диференціальних рівнянь і розрахунку значень розв'язку вздовж кожної кривої.

Знайдені корені системи рівнянь математичної моделі при ефекті Джоуля-Томсона [3] мають наступний вигляд:

$$\lambda_1 = \frac{1}{\sqrt{ST\alpha} + \frac{ST\alpha W}{P}}, \lambda_2 = \frac{PT - D_j P^2 \gamma}{ST^2 W \alpha \gamma}, \lambda_3 = \frac{1}{-\sqrt{ST\alpha} + \frac{ST\alpha W}{P}}, \quad (1)$$

Для знаходження невідомих параметрів газового потоку при перехідному режимі створений програмний продукт, що дозволяє отримувати необхідні параметри газового потоку на ДТ великого діаметру з урахуванням ефекту Джоуля-Томсона на кожному часовому шарі в залежності від початкового розподілу з використанням методу характеристик. Наведемо результати експериментів, на яких перевірялася коректність роботи обраного методу і програмного продукту.

Розглядаємо лінійну ділянку трубопроводу довжини $L = 29$ км та з внутрішнім діаметром труби $D = 1400$ мм.

Початкові умови обраємо такі: тиск газу $P_H = 82,71$ атм, температура $t_H = 38,5$ °C, комерційна витрата $q = 96,5$ млн м³/добу. Комерційну витрату в кінцевій точці ДТ збільшуємо до $q = 106,5$ млн м³/добу, що пов'язано з підключенням великого споживача. Для порівняння результатів беремо різну кількість точок розбиття довжини ДТ: $N_1 = 29$, $N_2 = 58$, $N_3 = 116$, точність розрахунку $\hat{\epsilon} = 10^{-6}$. Перевіряємо роботу алгоритму, що враховує ефекту Джоуля-Томсона та використовує метод характеристик, у випадку перехідного процесу, пов'язаного зі зміною значення комерційної витрати наприкінці ДТ.

Результати порівняння отриманих значень розрахункових параметрів, а саме просторової змінної, часової змінної, питомої масової витрати, тиску і

температури, від кількості точок розбиття та час їх отримання наведені в наступних таблицях.

Поведінку параметрів потоку газу, а саме різку їх зміну можна продемонструвати за допомогою графіків (рис. 1-3). Порівнявши результати з попередніх таблиць, робимо висновок, що важливо підтримувати рівновагу між числом точок розбиття і тривалістю обчислень залежно від поставленого завдання.

Таблиця 1

Значення параметрів газового потоку на заключному часовому шарі для різних N

N	Довжина ділянки x (м)	Час t (с)	ПТМ витрата газу W ($кг / м^2 \cdot с$)	Тиск P (Па)	Температура T ($°K$)
$N = 29$	14887,6562	40,4881	543,9963	$7,8620 \cdot 10^6$	309,32
$N = 58$	14887,7285	40,4886	544,2510	$7,8618 \cdot 10^6$	309,32
$N = 116$	14887,764	40,4889	544,3766	$7,8618 \cdot 10^6$	309,31

Таблиця 2

Час розрахунку параметрів газового потоку

N	Час розрахунку параметрів газового потоку (с)
$N = 29$	10,55
$N = 58$	31,02
$N = 116$	117,79

розраховано на комп'ютері з процесором ADM A10-5745M APU та 8 ГБ оперативної пам'яті.

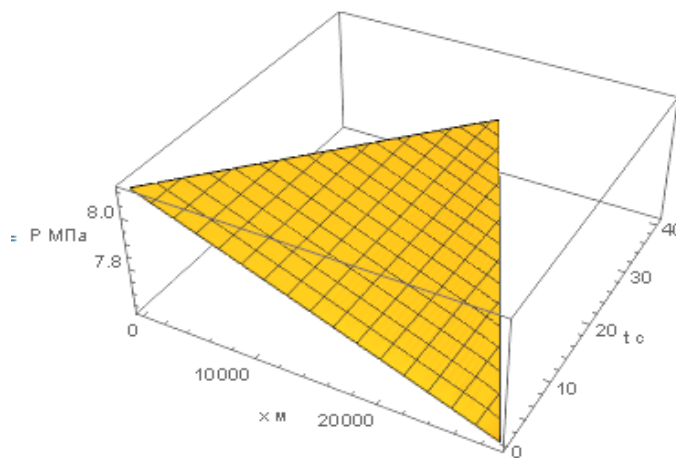

Рис. 1. Графік зміни параметрів x, t, P

SECTION 17.
SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

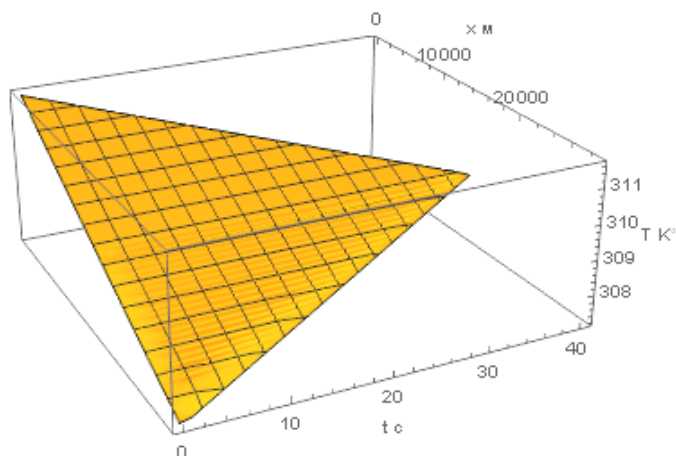

Рис. 2. Графік зміни параметрів x , t , T

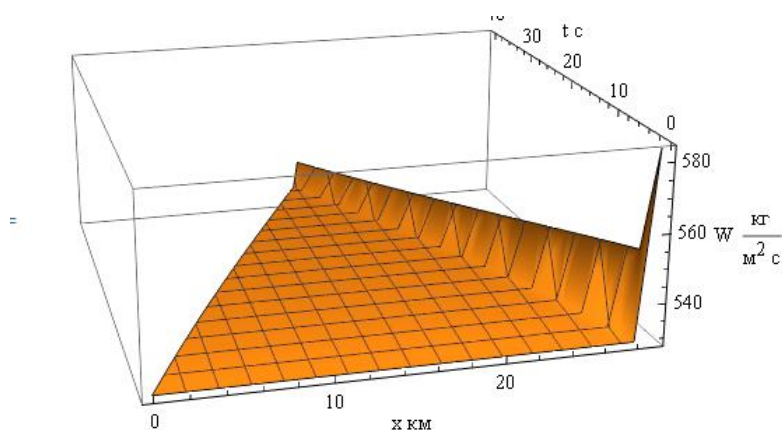

Рис. 3. Графік зміни параметрів x , t , q

Висновки. В даній роботі застосований чисельний метод характеристик для розв'язання початкової задачі, якою описується перехідний режим протікання газу трубопроводом. Розв'язувана початкова задача враховує ефект Джоуля-Томсона для більш точного опису процесу течії газу в трубах великого діаметру. Обраний метод дозволяє відстежувати час розповсюдження перехідного процесу.

За допомогою створеного програмного продукту, який полегшив розрахунки, проведений чисельний експеримент з обраними параметрами газового потоку. Змодельована поведінка цих параметрів в умовах під'єднання великого споживача наприкінці розглядуваної ділянки газопроводу.

Отримана в ході дослідження інформація може бути корисною для практичного застосування при проектуванні та експлуатації газотранспортної системи. Аналіз результатів з урахуванням ефекту Джоуля-Томсона дозволяє

краще розуміти роботу системи в різних умовах, що дає можливість передбачати потенційно небезпечні або аварійні ситуації та знижувати їх частоту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Гусарова И.Г. & Ягупова Ю.В. (2014). Использование метода характеристик при моделировании нестационарных режимов течения газа по участку трубопровода. Харьков: VI Международная научно-практическая конференция «Проблемы и перспективы развития ИТ-индустрии»: тезисы докладов, 17-18 апреля 2014 г. (с. 225).
- [2] Husarova I. H., Tevyashev A. D. & Tevyasheva O. A. (2022). Mathematical modeling of non-stationary gas flow modes along a linear section of a gas transmission system. *Mathematical Modeling and Computing*. Vol. 9, No. 2, (pp. 416–430).
- [3] Гусарова І.Г. & Бурячук А.В. (2023) Застосування методу характеристик при моделюванні нестационарних режимів течії газу по ділянці трубопроводу великого діаметру. Харків: 27-ий Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті».

SECTION 17.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.050

ЗАСТОСУВАННЯ МОДИФІКОВАНОГО МЕТОДУ НЬЮТОНА ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ ПО ДІЛЯНЦІ ГАЗОГОНУ ВЕЛИКОГО ДІАМЕТРУ

Гусарова Ірина Григоріївна¹, Дашківський Роман Борисович²

---

1. канд. техн. наук, доцент, професор кафедри прикладної математики
Харківський національний університет радіоелектроніки, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-1421-0864

2. здобувач вищої освіти
факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, УКРАЇНА

Сьогодні Україна залишається транспортером газу до Європи, крім того, сама видобуває та споживає значну кількість газу, тому питання надання якісних транспортних послуг актуальне, а вивчення його деталей та нюансів підвищує якість цих послуг та попит на їх надання. Для цього необхідно ефективно керувати режимами транспортування газу, особливо в аварійних ситуаціях. Це, у свою чергу, призводить до необхідності враховувати всі особливості течії газу і розробляти нові моделі та чисельні методи, що дозволяють розраховувати режими течії газу із заданою точністю та швидкодією.

Перехідні режими, що виникають у системах транспорту газу в аварійних ситуаціях, є нестационарними та неізотермічними. Для розрахунку таких режимів застосовуються різні методи: метод скінченних різниць, метод характеристик, метод кінцевих елементів та інші. Найпопулярнішим серед цих методів на сьогодні є метод скінченних різниць із використанням неявних скінченно-різницевого схем. Підвищити ефективність цього методу можна за рахунок застосування ефективних чисельних методів на етапі розв'язку нелінійної системи різницевого рівнянь.

Метою роботи є вибір математичної моделі перехідних режимів течії газу на ділянці газогону великого діаметру, застосування методу скінченних

різниць для розв'язку системи диференціальних рівнянь гіперболічного типу з відомим початковим розподілом і крайовими умовами, використання модифікованого методу Ньютона на етапі розв'язку нелінійної системи різницевих рівнянь.

У загальному випадку перехідний режим описується квазілінійною системою диференціальних рівнянь у часткових похідних гіперболічного типу, отриманою з загальних рівнянь газової динаміки. Враховуючи великий діаметр трубопроводу обираємо математичну модель з урахуванням ефекту Джоуля-Томсона [1]:

$$\frac{\partial \phi}{\partial t} + \bar{B}(x, t, \phi) \frac{\partial \phi}{\partial x} = \bar{\Phi}(x, t, \phi), \quad (1)$$

де:

$\bar{B}, \bar{\Phi}$ – це матриці, елементи яких є функціями змінних x, t, W, P, T ;

W, P, T – питома масова витрата, тиск і температура газу;

$\phi(x, t) = (W(x, t), P(x, t), T(x, t))$ – деякий неперервно диференційоване в області розв'язок рівняння (1).

Застосуємо метод скінченних різниць для даної системи (1), яка доповнена початковими та крайовими умовами, щоб знайти її розв'язок.

Чисельний розв'язок отримується з використанням рівномірної скінченно-різницевої сітки. Підставляємо в систему (1) апроксимацію похідних $\frac{\partial \phi}{\partial x} \Big|_i^k, \frac{\partial \phi}{\partial t} \Big|_i^k$ і отримуємо систему нелінійних алгебраїчних рівнянь. Розв'язком цієї системи є вектор: $\varphi^k = (\varphi_0^k, \varphi_1^k, \varphi_2^k, \dots, \varphi_n^k)$. Цю нелінійну систему розв'язуємо модифікованим методом Ньютона. На $(s+1)$ -й ітерації k -го часового шару отримуємо лінійні системи рівнянь, які у загальному вигляді будуть мати наступний вигляд:

$$\left[\frac{\partial \psi^k}{\partial \varphi^k} \right]_{\varphi^{k,s}} \partial \varphi^{k,s+1} = \psi^{k,s}, \text{ при } s = 0, \dots, m, \quad (2)$$

$$A^{k,s} \delta \varphi^{k,s+1} = \psi^{k,s}, \text{ при } s = m + 1, m + 2, \dots, \quad (3)$$

де $\left[\frac{\partial \psi^k}{\partial \varphi^k} \right]_{\varphi^{k,s}}$ – матриця Якобі;

$A^{k,s}$ – допоміжна матриця, яка на кожному кроці, починаючи з $(m+1)$ -го, перераховується за формулою: $A^{k,s+1} = A^{k,s}$.

Розглядається алгоритм, який базується на розв'язанні системи рівнянь (2)-(3) та завдяки якому визначаються значення параметрів на k -му часовому шарі, знаючи параметри з попереднього часового шару та крайові умови.

Висновки. В даній роботі обрано математичну модель перехідних режимів течії газу по ділянці газогону великого діаметру, застосовано метод

SECTION 17.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

скінченних різниць із використанням рівномірної скінченно-різницевої сітки для розв'язку системи диференціальних рівнянь математичної моделі, використано модифікований метод Ньютона на етапі розв'язку нелінійної системи різницевих рівнянь. Розглянутий метод та алгоритм може в подальшому бути використаний при розробці інтелектуальних систем для аналізу нештатних і аварійних ситуацій для запобігання непередбачених наслідків таких ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Husarova I. H., Tevyashev A. D. & Tevyasheva O. A. (2022). Mathematical modeling of non-stationary gas flow modes along a linear section of a gas transmission system. *Mathematical Modeling and Computing*. Vol. 9, No. 2, (pp. 416–430).

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.051

УРАХУВАННЯ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗПОДІЛУ ШВИДКОСТЕЙ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕХІДНИХ РЕЖИМІВ ПО ДІЛЯНЦІ ТРУБОПРОВОДУ

Гусарова Ірина Григоріївна¹, Кагітін Юрій Миколайович²

---

1. канд. техн. наук, доцент, професор кафедри прикладної математики
Харківський національний університет радіоелектроніки, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-1421-0864

2. здобувач вищої освіти факультету інформаційно-аналітичних
технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, УКРАЇНА

Течія газу є одним із ключових явищ у багатьох інженерних та наукових областях. Перехідні режими течії газу характеризуються тим, що параметри течії, такі як питома масова витрата, тиск і температура, змінюються за часом. Розуміння та моделювання перехідних режимів течії газу є важливим для проектування ефективних газотранспортних систем, забезпечення їх безпеки та оптимізації роботи.

Актуальність роботи зумовлена важливістю вивчення перехідних режимів течії газу з урахуванням різних чинників впливу, таких, наприклад, як нерівномірність розподілу швидкостей в перетині трубопроводу, тому що нестабільні режими спричиняють коливання тиску, температури або питомої масової витрати, що в свою чергу впливає на надійність, безпеку та ефективність систем.

Математичні моделі, які здатні точно передбачати поведінку течії газу в перехідних умовах, є важливим інструментом для подальшої оптимізації та проектування новітніх технологій. Наприклад, моделювання перехідних режимів дозволяє уникнути аварійних ситуацій у газопроводах. Крім того, розвиток чисельних методів та програмних засобів дає можливість інженерам і науковцям вирішувати все більш складні завдання в галузі транспортування газу.

Мета роботи це розробка математичної моделі, яка здатна враховувати нерівномірність розподілу швидкостей в перетині трубопроводу як в рівнянні руху так і в рівнянні енергії.

SECTION 17.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

У загальному випадку перехідний режим течії газу по ділянці трубопроводу описується квазілінійною системою диференціальних рівнянь в частинних похідних. Ця система отримується із загальних рівнянь газової динаміки Нав'є-Стокса для випадку одного виміру. Вона доповнюється початковими та крайовими умовами. В якості початкової моделі бралася модель, яка запропонована у роботі [1].

Для отримання рівнянь математичної моделі для перехідного режиму течії газу, який пов'язаний з різкою зміною крайових умов на кінцях ділянки трубопроводу та який враховує нерівномірність розподілу швидкостей в перетині трубопроводу будемо припускати:

- а) через великі швидкості в рівнянні будемо врахувати кінетичну енергію;
- б) через нерівномірність розподілу швидкостей в перетині трубопроводу будемо враховувати коефіцієнт Коріоліса.

За визначні параметри беремо питому масову витрату $W(x, t)$, тиск $P(x, t)$, температуру $T(x, t)$. Тоді рівняння руху та неперервності матимуть вид

$$\frac{\partial W}{\partial t} + \left(1 - \alpha_0 \beta_{kk} \frac{W^2}{P^2} T \right) \frac{\partial P}{\partial x} + 2\alpha_0 T \beta_{kk} \frac{W}{P} \frac{\partial W}{\partial x} =$$
$$= - \frac{\lambda \alpha_0}{2D} \frac{T |W| W}{P} - \frac{P g}{\alpha_0 T} \frac{dh}{dx}, \quad (1)$$

$$\frac{\partial P}{\partial t} + \alpha_0 T \frac{\partial W}{\partial x} = 0, \quad (2)$$

де:

$$\alpha_0 = z g R;$$

z – коефіцієнт стисливості газу;

g – прискорення вільного падіння;

R – питома газова постійна;

C_p – питома теплоємність газу;

β_{kk} – коефіцієнт Коріоліса;

λ – коефіцієнт гідравлічного опору.

Для виведення третього рівняння в рівняння енергії [1] підставимо значення повної енергії $E = U_{внутр} + E_{кин} = C_p T - \frac{P}{\rho} + \frac{\beta_{kk} V^2}{2}$, тоді отримаємо після певного ланцюга перетворень наступне рівняння

$$\begin{aligned} & \frac{\partial T}{\partial t} + \left(\frac{2PT}{\beta_{kk}W^2} + \frac{4\alpha_0(1-\beta_{kk})T^2}{P} \right) \frac{\partial W}{\partial x} + \\ & + \left(\frac{2\alpha_0(\beta_{kk}-1)WT^2}{P^2} - \frac{2T}{W} \right) \frac{\partial P}{\partial x} + \left(\frac{2C_pP}{\alpha_0\beta_{kk}W} + \frac{2\alpha_0WT}{P} \right) \frac{\partial T}{\partial x} = \\ & = \frac{\lambda\alpha_0|W|T^2}{DP} + \frac{2(\beta_{kk}-1)gP}{\beta_{kk}\alpha_0W} \frac{dh}{dx} + \frac{8KP}{D\alpha_0\beta_{kk}W^2} (T_{cp} - T). \end{aligned} \quad (3)$$

Висновки. В даній роботі розроблена математична модель (1)-(3), яка з враховує нерівномірності розподілу швидкостей в перетині трубопроводу та кінетичну енергію. За допомогою створеної математичної моделі, можна краще розуміти роботу системи в різних умовах, що дає можливість передбачати потенційно небезпечні або аварійні ситуації та знижувати їх частоту.

Отримана в ході дослідження інформація може бути корисною для практичного застосування при проектуванні та експлуатації газотранспортної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Husarova I. H., Tevyashev A. D. & Tevyasheva O. A. (2022). Mathematical modeling of non-stationary gas flow modes along a linear section of a gas transmission system. *Mathematical Modeling and Computing*. Vol. 9, No. 2, (pp. 416–430).

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.052

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ТОРГІВЕЛЬНИХ СИСТЕМАХ ТРЕЙДИНГУ

**Вахнов Станіслав¹, Рудніченко Микола Дмитрович²,
Шибасєва Наталія Олегівна³**

---

1. здобувач вищої освіти
Міжрегіональної академії управління персоналом, УКРАЇНА

2. канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій
Національний університет «Одеська Політехніка», УКРАЇНА

3. канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій
Національний університет «Одеська Політехніка», УКРАЇНА

Сучасні торгові майданчики та біржі активно розвиваються та вдосконалюються, забезпечуючи своїм клієнтом різні механізми проведення економічних операцій з купівлі-продажу різних цінностей. Слід зазначити, що у етапі біржова торгівля наповнюється і новим змістом на відміну класичного уявлення [1]. Пріоритетними інструментами бірж стають не фізичні товари або фіатні кошти, а опціонні та ф'ючерсні контракти на постачання різних фізичних товарів, цінних паперів (акції, облігації), валюти, боргових зобов'язань, у тому числі й різних фінансових похідних, таких як банківські процентні ставки та інші доцільні активи. Різноманітність існуючих біржових опцій дозволяє стверджувати, що ці майданчики ведення торгових операцій стають дедалі кращими, тобто. біржі перестають бути складовими безпосередньо товарних взаємин, набуваючи значення значного компонента ринку [2].

Аналіз алгоритмів підтримки прийняття рішень у торгових системах трейдингу є важливою складовою ефективного управління інвестиціями. У світі фінансів та трейдингу рішення приймаються на основі аналізу ринкових даних, що включає в себе як кількісні, так і якісні аспекти. Слід зазначити наступні алгоритми, які доцільно застосовувати в процесі підтримки прийняття рішень в трейдингових системах [1-3]:

1. Алгоритми технічного аналізу. Середні ковзаючі (Moving Averages) активно використовуються для згладжування даних цін і виявлення трендів. Кросовер між короткостроковою та довгостроковою середньою є сигналом для купівлі або продажу.

Індикатори, такі як RSI (Relative Strength Index) та MACD (Moving Average Convergence Divergence) також активно застосовуються для визначення умов перекупленості або перепроданості активу, що допомагає трейдерам приймати рішення.

2. Алгоритми статистичного аналізу. Зокрема, це регресійний аналіз, що є зручним інструментом моделювання взаємозв'язків між різними ринковими факторами та передбачення цінових рухів на основі історичних даних.

Доволі ефективними також є моделі ARIMA, що використовуються для прогнозування часових рядів, що дозволяє трейдерам оцінювати майбутні ціни на основі минулих даних.

3. Алгоритми машинного навчання, зокрема моделі на основі дерев, що можуть бути адаптовані для класифікації даних і прийняття рішень на основі різних ознак, таких як історія цін, обсяги торгів та інші параметри. Окремо слід зазначити апарат штучних нейронних мереж, що використовуються для складного прогнозування цін, включаючи глибоке навчання. Вони можуть враховувати багато змінних і виявляти складні патерни у даних.

4. Алгоритми оптимізації. В першу чергу це методи генетичних алгоритмів, які є ефективними для пошуку оптимальних параметрів торгових стратегій, шляхом моделювання еволюційних процесів. Додатково можна також задіяти підходи оптимізації портфелів, що є актуальним рішенням на прикладі використання моделей середньо-варіаційної оптимізації. Це дозволяє трейдерам створювати оптимальні портфелі, враховуючи ризики та доходність.

5. Алгоритми, що ґрунтуються на теорії ігор, зокрема, ігрові моделі дозволяють здійснювати оцінку стратегій у конкурентному середовищі. Це допомагає трейдерам розуміти поведінку інших учасників ринку та адаптувати свої стратегії.

6. Алгоритми обробки природної мови, в тому числі аналіз новин і соціальних медіа. Це може бути використано для виявлення трендів на основі новин та соціальних сигналів. Алгоритми даного типу можуть аналізувати текстову інформацію для передбачення цінових рухів на основі настроїв ринку.

7. Системи автоматизованого трейдингу. Торгові роботи є прикладом даного підходу, що часто проводять автоматичне виконання угод на основі попередньо визначених критеріїв, що зменшує людський фактор і прискорює реакцію на зміни на ринку.

Висновки. Аналіз алгоритмів підтримки прийняття рішень у торгових системах трейдингу показує, що сучасні технології, такі як машинне навчання та обробка природної мови, суттєво змінюють спосіб, яким трейдери

SECTION 18.

INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

аналізують ринок і приймають рішення. Вибір алгоритму залежить від специфіки ринку, типу активів, стратегій трейдингу та рівня ризику, який готові прийняти трейдери. Використання цих алгоритмів може підвищити ефективність торгівлі, зменшити ризики та поліпшити результати інвестицій. На нашу думку найбільш доцільним у цій сфері є глибинне навчання, на що буде приділено пильну увагу у наступних дослідженнях в розглянутій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Hou X., Luo C. & Gao B. (2024) An intelligent stock trading decision system based on ensemble classifier through multimodal perturbation, *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*, (3), 1-19.
- [2] Rajeswari A.M., Bhatia P. & Anushiya S. (2023) Fuzzy Logic-Based Outlier Detection Technique for Supporting Stock Market Trading Decision, *Data mining*, (2), 15-31.
- [3] Aramrueng T. & Tangtammaruk P. (2021) An Experimental Economic Study of Loss Aversion in Stock Trading Decisions, *Humanities and Social Sciences Letters*, (9), 417-429.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.053

РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ З АНАЛІЗУ ЕКОЛОГІЧНИХ ДАНИХ НА БАЗІ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Богайчук Поліна¹, Рудніченко Микола Дмитрович²,
Отрадська Тетяна Василівна³

---

1. здобувач вищої освіти

Міжрегіональної академії управління персоналом, УКРАЇНА

2. канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій

Національний університет «Одеська Політехніка», УКРАЇНА

3. канд. техн. наук, доцент

директор

ПВНЗ «Одеський коледж комп'ютерних технологій «СЕРВЕР»», УКРАЇНА

Машинне навчання стало потужним інструментом моніторингу навколишнього середовища, пропонуючи нові способи збору, аналізу та інтерпретації екологічних даних. Здатність обробляти великі, складні набори даних і розкривати приховані закономірності робить машинне та глибоке навчання особливо вигідним для вирішення складної та динамічної природи екологічних даних. Від прогнозування зміни клімату та моніторингу біорізноманіття до оцінки якості води та повітря, машинне навчання покращує наше розуміння навколишнього середовища та нашу здатність його захищати. Це забезпечує більш точний, своєчасний і всебічний моніторинг навколишнього середовища, підтримуючи прийняття рішень у сфері екологічного менеджменту та політики на основі фактичних даних. Однак застосування машинного навчання в екологічному моніторингу не позбавлене проблем. Для повної реалізації потенціалу ML у цій галузі необхідно вирішити питання якості даних, інтерпретації моделі та можливості передачі [1].

Життєвий цикл наукових проектів вимагає дослідницького аналізу даних. Науковці даних використовують цей процес для ретельного перегляду, аналізу та розуміння наборів даних. EDA служить фундаментальній меті

SECTION 18.
INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

ретельного вивчення даних перед тим, як робити будь-які припущення. Це допомагає відповідати на запити щодо стандартних відхилень, категоріальних змінних і довірчих інтервалів. Після того, як EDA завершить роботу і буде зібрано висновки, її висновки можна буде використати для більш просунутого аналізу даних або моделювання, включаючи машинне навчання [2].

Для проекту було обрано датасет, який містить дані про забруднення повітря у різних містах Індії та Непалу. Головними показниками є клас індексу якості повітря (AQI) і його визначення, що використовується в наборі даних. Приклад створення гістограми для аналізу даних наведено на рис.1.

Загалом існує шість класів забруднення повітря, які представлено в обраному наборі даних таким чином [3]:

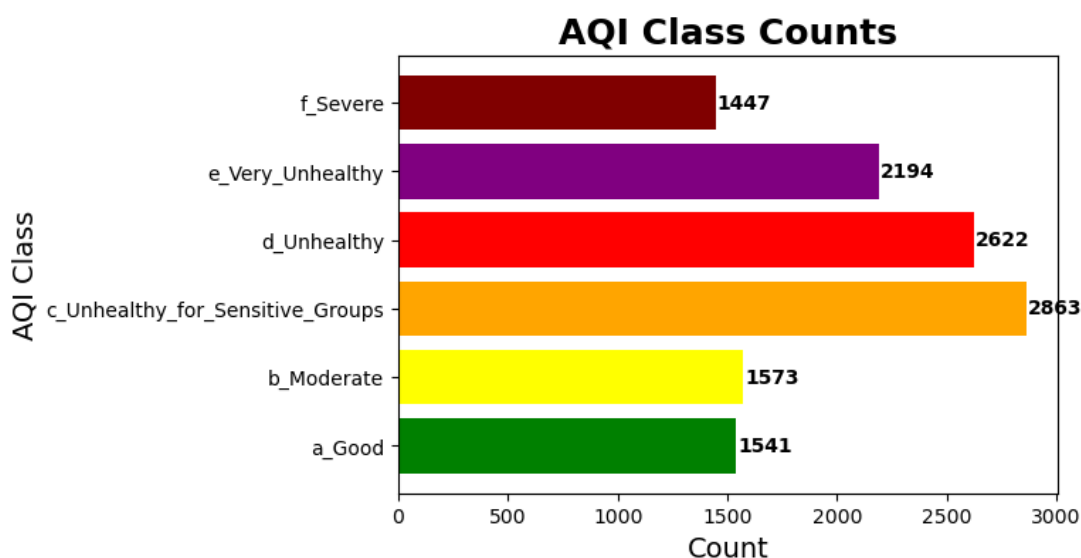

Рис. 1. Приклад створення гістограми для аналізу даних

1. Добре (0-50): якість повітря вважається задовільною, а забруднення повітря не становить ризику.

2. Помірний (51-100): якість повітря прийнятна, однак деякі забруднювачі можуть викликати помірне занепокоєння для здоров'я дуже невеликої кількості людей, які надзвичайно чутливі до забруднення повітря.

3. Нездоровий для чутливих груп (101-150): Члени чутливих груп можуть відчувати вплив на здоров'я, але навряд чи це вплине на широку громадськість.

4. Нездоровий (151-200): Деякі представники широкої громадськості можуть відчувати вплив на здоров'я, члени чутливих груп можуть мати більш серйозні наслідки для здоров'я.

5. Дуже нездоровий (201-300): Попередження про здоров'я: ризик впливу на здоров'я підвищується для всіх.

6. Небезпечно/важко (301-500): Попередження про надзвичайні ситуації для здоров'я: імовірність постраждати у всіх є більшою.

В результаті аналізу специфіки екологічних даних, було обрано такі алгоритми машинного навчання:

–XGBoost — це один із найефективніших і потужних алгоритмів машинного навчання для табличних даних. Його сила в тому, що він буде ансамбль із дерев рішень, поступово виправляючи помилки попередніх дерев. Щоразу він намагається навчитися на помилках, щоб стати ще точнішим. До переваги XGBoost можна віднести високу продуктивність і швидкість, оптимізацію для великих наборів даних, сумісність як з регресією, так і з класифікацією, ефективна обробка пропущених значень;

–Decision Tree — це простий і зрозумілий алгоритм, який намагається розбити дані на групи на основі певних критеріїв, як максимізація інформації або мінімізація помилок. У кожній вузловій точці дерева алгоритм приймає рішення, базуючись на значенні певної ознаки. До переваги Decision Tree відносять легкість у візуалізації, сумісність із задачами регресії та класифікації, відсутність потреби спеціальної підготовки даних та обробка нелінійними даними.

–Random Forest — це алгоритм у якому кожне дерево трохи відрізняється від інших і коли вони всі працюють разом, це дає дуже точний прогноз. Кожне дерево робить свій прогноз, а ліс обирає найбільш популярний результат. До переваги Random Forest можна віднести стабільність та надійність, оскільки помилки окремих дерев компенсуються цілим лісом, сумісність з великими наборами даних і великою кількістю ознак, стійкість до шуму в даних та можливість обробки як кількісних, так і якісних ознак.

Також було досліджено такі алгоритми глибокого навчання як:

–Multilayer Perceptron (MLP) — це класична архітектура нейронної мережі, яка складається з кількох шарів штучних нейронів, з'єднаних між собою. Це неймовірно гнучка модель, яка може навчитися знаходити складні взаємозв'язки між вхідними даними та бажаними виходами.

–Long Short-Term Memory (LSTM) на відміну від звичайних нейронних мереж здатна запам'ятовувати інформацію протягом тривалого часу, що робить її ідеальною для задач з послідовними даними. Наприклад, LSTM часто використовується в задачах обробки природної мови, розпізнавання мовлення, аналізу часових рядів, бо вона може запам'ятати важливі моменти з минулого для прийняття рішень у теперішньому.

SECTION 18.
INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

–Deep Neural Network (DNN) — це велика нейронна мережа, яка складається з багатьох шарів нейронів, де кожен шар вчиться витягати все складніші ознаки з даних. Завдяки великій кількості прихованих шарів, DNN може навчитись виявляти навіть найскладніші закономірності в даних. Це робить DNN дуже потужним інструментом для таких задач, як розпізнавання образів, мова та багато іншого. Життєвий цикл ML можна розбити на 3 основні етапи (рис.2): розробка моделі, навчальний конвеєр та прогнозування.

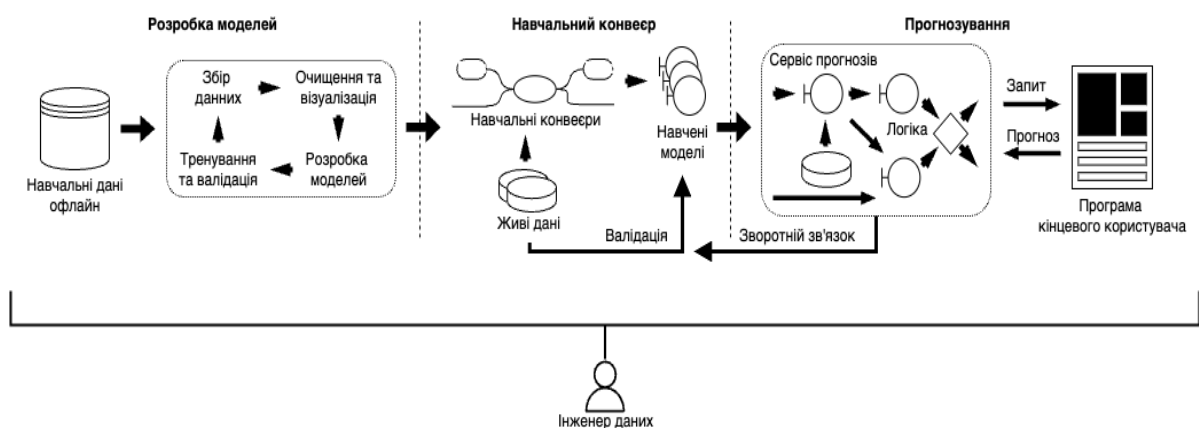

Рис. 2 **Схема життєвого циклу ML**

Розробка моделей. Дані можуть зберігатися в кількох джерелах. Щоб створити таблицю даних навчання з різними функціями доведеться об'єднати необроблені дані. Коли офлайн навчальні дані будуть готові, настане час використовувати бібліотеки ML (такі як sklearn, igraph, keras, tensorflow, pytorch, spark тощо.) для розробки функцій, навчання та налаштування моделей.

Навчальний конвеєр. Етап підготовки конвеєра вимагає все більшого обсягу інженерних робіт у міру просування проекту. На відміну від традиційних проектів програмної інженерії, системи машинного навчання, як правило, недостатньо абстраговані і можуть мати значні технологічні борги.

Прогнозування. Настав час використовувати модель для прогнозування. По-перше, треба переконатися, що всі функції, які використовуються в навчальній моделі, доступні під час прогнозування. По-друге, потрібно завжди оцінювати продуктивність моделі на основі прогнозованих даних і відстежувати дрейф даних тренування. Етап прогнозування вимагає глибоких інженерних знань.

Висновки. Дивлячись у майбутнє, інтеграція машинного навчання з іншими технологіями, розробка більш спеціалізованих і ефективних алгоритмів і розширення громадських наукових ініціатив обіцяють подальшу

революцію в екологічному моніторингу. Відповідно та етично використовуючи ці досягнення, ми можемо покращити нашу здатність розуміти, захищати та раціонально керувати навколишнім середовищем перед обличчям зростаючих глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Департамент гуманітарної політики вінницької обласної державної адміністрації комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти» (2021) Збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції 20-21 травня 2021 року, (3), 52-72
- [2] К. Ю. Кононова (2020) Машинне навчання: методи та моделі, (1), 8-13
- [3] Sapdo Utomo, Adarsh Rouniyar, Hsiu-Chun Hsu and Pao-Ann Hsiung (2023) Federated Adversarial Training Strategies for Achieving Privacy and Security in Sustainable Smart City Applications, (3), 7-14

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.054

ТЕХНОЛОГІЯ МОНІТОРИНГУ НАВАНТАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ВІС

Яковчук Павло Леонідович¹, Зварич Василь Миколайович²
Науковий керівник: Іванчук Ярослав Володимирович³

---

1. здобувач вищої освіти

Вінницький національний технічний університет, УКРАЇНА

2. здобувач вищої освіти

Вінницький національний технічний університет, УКРАЇНА

3. д-р. техн. наук, професор, професор кафедри комп'ютерних наук

Вінницький національний технічний університет, УКРАЇНА

Сучасні комп'ютерні системи та мережі потребують ефективних інструментів для забезпечення безперебійної роботи. Технології управління мережею відіграють ключову роль у цьому процесі. Завдяки спеціальному програмному забезпеченню, вони дозволяють контролювати різноманітні аспекти роботи системи, від моніторингу трафіку до налаштування обладнання [1].

Технологія управління використовується для управління різними аспектами комп'ютерних мереж, включаючи моніторинг трафіку, контроль доступу, налаштування мережевих пристроїв та інше. Також необхідно запровадити процедури управління серверами, зокрема управління потоком даних, контроль доступу, моніторинг дискового простору та інші функції.

Програмне забезпечення управління може бути створене для виконання різноманітних завдань, таких як керування хмарними послугами, віртуалізація, управління базами даних, аналіз даних та інші функції. Важливою функцією такого програмного забезпечення є забезпечення безпеки та захисту даних у системі. Таке програмне забезпечення використовується для моніторингу та контролю функціонування комп'ютерних мереж.

Мета дослідження – створити нову інформаційну технологію, яка дозволить покращити процеси моніторингу та управління комп'ютерними мережами, забезпечуючи їх стабільну роботу навіть при високих навантаженнях.

Технологія моніторингу навантаження та функціонування мережевої високонавантаженої інформаційної системи розроблена відповідно до технологій кластеру високої доступності та використання веб-інтерфейсу, API та JSON.

Програмний модуль складається з агентів та управляючого менеджера. Є активні та резервні вузли. Тільки один вузол може бути активним (робочим) одночасно. На резервному вузлі працює лише один процес – менеджер високої доступності. Резервний вузол не виконує збір даних, обробку чи іншу звичайну діяльність сервера; він не має мінімальних з'єднань з базою даних.

Активний і резервний вузли оновлюють час останнього доступу кожні 5 секунд. Кожен резервний вузол відстежує час останнього доступу активного вузла. Якщо час останнього доступу основного вузла перевищує «затримку відновлення після відмови», резервний вузол стає основним і призначає статус «Недоступний» попередньому основному вузлу.

Активний вузол відстежує власне з'єднання з базою даних - якщо воно втрачено довше ніж "затримка перемикавання - 5" секунд, він повинен припинити всю подальшу роботу і перейти в режим очікування. Основний вузол також відстежує стан резервного вузла - якщо останній доступ до резервного вузла здійснювався довше ніж «затримка відмови» в секундах, резервному вузлу буде призначено статус «недоступний».

Для формування віддалених запитів необхідно сформувати файл `api_jsonrpc.php` і надіслати його до каталогу фронтенду.

Приклад запиту:

```
curl --request POST \ --url 'https://example.com/zabbix/api_jsonrpc.php' \ --
header 'Content-Type: application/json-rpc' \ --data
'{"jsonrpc":"2.0","method":"apiinfo.version","params":{},"id":1}'
```

Запит повинен мати заголовок Content-Type, встановлений в одне з цих значень: `application/json-rpc`, `application/json` або `application/jsonrequest`.

Об'єкт запиту містить такі властивості:

`jsonrpc` - версія протоколу JSON-RPC, що використовується API (Zabbix API реалізує JSON-RPC версії 2.0);

`method` - метод API, що викликається;

`params` - параметри, які будуть передані методу API;

`id` - довільний ідентифікатор запиту.

Якщо запит правильний, відповідь, повернута API, має виглядати так:

```
{ "jsonrpc": "2.0", "result": "6.4.0", "id": 1}
```

Об'єкт відповіді, в свою чергу, містить такі властивості:

`jsonrpc` - версія протоколу JSON-RPC;

`result` - дані, які повертає метод;

`id` - ідентифікатор відповідного запиту.

SECTION 18.
INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

Аналогічно формуються файли автотенфікації, авторизації, отримання хосту. Фрагменти коду представлені в додатку.

Важливим процесом є створення та оновлення тригерів. Для цього встановлюється статус тригерів, а також може бути написаний окремий код.

Успішна відповідь міститиме ідентифікатори оновлених тригерів:

```
{ "jsonrpc": "2.0", "result": { "triggerids": [ "13938", "13939" ] }, "id": 6}
```

При написанні коду можуть бути сформовані помилки в різних випадках. Наприклад, при використанні неправильних вхідних даних, таймауті сеансу або спробі отримати доступ до неіснуючих об'єктів. Застосунок може коректно обробляти такі помилки та формувати відповідне сповіщення.

Нами було виконано аналіз архітектури програмного застосунку Zabbix та спеціального адаптованого модуля для моніторингу та контролю локальної мережі [2]. Визначена архітектура та формування програми управління вузлами корпоративної мережі дозволяє отримати візуальну інформацію для моніторингу та контролю роботи мережі.

Теоретичні знання концепції моніторингу, роботи аналогів стали основою для моделей та алгоритмів створення адаптованого програмного застосунку моніторингу та контролю показників роботи комп'ютерної мережі.

Практичне значення дослідження полягає в використанні розробленого програмного забезпечення для автоматизованої системи моніторингу та контролю комп'ютерної мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Pang-Wei Tsai, Chun-Wei Tsai, Chia-Wei Hsu, Chu-Sing Yang (2018) *Network Monitoring in Software-Defined Networking: A Review. IEEE Systems Journal*. Т. 12, vol. 4. P. 3958–3969.
- [2] Zabbix (2024). Monitoring Anything. URL: <https://www.zabbix.com/>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.055

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Луценко Ірина Віталіївна¹

---

1. викладач вищої категорії, викладач-методист

Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу, УКРАЇНА

Оцінка діяльності транспортних компаній починається з аналізу запланованих обсягів вантажних та пасажирських перевезень. Основна частина вантажних перевезень оплачується клієнтами за тонну з урахуванням відстані перевезення. Обсяги перевезень визначаються тоннажем перевезеного вантажу та пройденими тонно-кілометрами.

Обсяги перевезень аналізуються окремо для кожного виду транспорту. Спочатку можна зробити загальні висновки про виконання планових завдань, виконання завдань і планування за звітний період. Для цього розраховуються відносні та абсолютні відхилення обсягів перевезень від плану, а також планові та фактичні темпи зростання обсягів перевезень по роках та по кварталах і місяцях у межах року. Важливо дослідити структуру перевезень за видами (класами) вантажів. Зміни в структурі перевезень є одним з факторів, що визначають рівень техніко-експлуатаційних показників, таких як середні відстані перевезень, простої під вантажно-розвантажувальними роботами та використання вантажопідйомності [1].

Середня продуктивність транспортної одиниці є результатом дії низки факторів.

Вона є результатом дії наступних факторів. Деякі з них залежать в основному від якості роботи команди, тоді як інші відображають загальні умови праці. У вантажному транспорті, наприклад, до останніх відносяться зміни середнього часу в дорозі, середнього завантаження та відстані вантажних перевезень. Результати аналіз у цих показників використовуються для оцінки впливу факторів, що визначають рівень продуктивності транспортної одиниці, на обсяг роботи.

Після оцінки причин зміни обсягу перевезень і перевірки результаті в розрахунків відхилення від планового (базового) обсягу перевезень узагальнюються за наступними факторами, які відображають умови виробництва факторів, що характеризують якість роботи. Підсумовуючи

SECTION 19.

TRANSPORT AND TRANSPORT TECHNOLOGIES

результати аналітичних розрахунків, визначається, чи могло підприємство виконати більше або менше запланованого обсягу перевезень у звітних у мовах роботи, і якщо так, то в якій мірі.

Відхилення між можливими і фактичними обсягами перевезень пояснюються зміною якісних показників роботи [2].

Після формулювання висновків про виконання плану транспортним підприємством за обсягом роботи вивчають перевезення вантажів окремими клієнтами. Метою таких досліджень є встановлення повноти задоволення попиту на перевезення, а в тих випадках, коли план перевезень не вдалося виконати, - виявлення причин і підстав відхилення заявленого обсягу робіт від плану. Для клієнтів причинами зміни потреб у вантажних перевезеннях є відхилення від планів виробництва і реалізації продукції, обсягів поставок сировини, матеріалів і напівфабрикатів, порушення графіків відвантаження. Зменшення обсягу робіт з цих причин звільняє транспортну компанію від відповідальності за невиконання плану перевезень. Для пояснення того, чому план перевезень не був виконаний через недбалість перевізника, використовуються результати раніше проведеної оцінки.

Вплив на обсяг перевезень, зміни умов перевезень, якість роботи компанії.

Результати аналізу транспортного планування узагальнені за такими групами: клієнти, закріплені за компанією (основні клієнти), та нерозподілені групи клієнтів.

З метою збільшення обсягів перевезень та аналізу виконання плану завершальним етапом є розробка організаційно-технічних заходів для використання виявлених резервів.

Окрім перевезень, аналіз опису є ще й виконання планів щодо обсягу вантажних перевезень, навантажувально-розвантажувальних робіт, інших видів робіт та послуг [3].

Доходи транспортних компаній складаються з транспортних, експедиторських, складських, вантажно-розвантажувальних та інших видів робіт і послуг (наприклад, технічна допомога на маршрутах, технічне обслуговування та ремонт транспортних засобів інших компаній).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Скриньковський Р.М., Костюк Н.Р., Коваль Н.М., Галелюк М.М. (2016). Діагностика транспортної діяльності як складової логістичної системи підприємства. Журнал «Проблеми економіки», (2), 123-128.
- [2] Москвіченко І.М., Стаднік В.Г. (2015). Методи розрахунку оцінки якості діяльності підприємств транспортних послуг на прикладі транспортно-експедиторської компанії. Науковий журнал «Молодий вчений», (6), 35-39.
- [3] Вовк О.М., Гора А.В. (2017). Теоретичні основи оцінювання ефективності транспортного забезпечення в Україні. Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку», (14), 173-179.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.056

CLUSTER ANALYSIS OF MECHANICAL DAMAGE IN LAMINATED COMPOSITES

Pysarenko Oleksandr Mykolayovych¹

---

1. candidate of physical and mathematical sciences,
associate professor of the department of physics
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0001-5938-4107

High values of strength-to-density ratio and specific stiffness determine the wide application of laminated and reinforced composite materials in various industries [1]. However, damage is largely inevitable during processing, preparation or use of composite structures. Certain threats to the safety of composite structures during their operation can be caused by such macroscopic damage modes as matrix cracking, delamination, delamination and rupture of the matrix fiber.

An essential condition for ensuring the safety and reliability of composites is an effective method of damage monitoring. Acoustic emission technology is a widely used tool for online monitoring of the structure's condition [2]. The damage signal is transmitted as an elastic wave with a rapid release of energy, and the signals collected by the sensors are then analyzed by devices to extract characteristic parameters. Due to the complexity and stochastic nature of damage mechanisms in composites, it is necessary to use multi-parameter analysis to process acoustic emission signals to improve the accuracy of damage model identification. Typical acoustic emission parameters include amplitude, rise time, duration, count and energy.

This work uses general unsupervised clustering methods to identify damage patterns in carbon-epoxy composites, including k-means [3]. The computational model records each input vector that corresponds to the cluster center. The correspondence determination procedure is performed on the basis of the Euclidean distance between the cluster center and the input vector, and the membership function values are in the range from 0 to 1. The calculation procedure includes a packet wavelet transform of frequency-time analysis and processing of acoustic signals in a composite material. The non-stationary component of the signals is decomposed into low-frequency and high-frequency parts, which

SECTION 20.
PHYSICS AND MATHEMATICS

correspond to the approximation and detailing of the local volume of mechanical damage.

Each specific position in the wavelet packet represents a separate frequency band, and the frequency range of each component is calculated using the equation

$$\left[n \frac{1}{2} f_s 2^{-i}, (n+1) f_s 2^{-i} \right], n = 0, 1, 2, \dots, 2^i, \quad (1)$$

where:

f_s is the sampling rate;

n is the decomposition level index;

i is the decomposition level.

The energy of each component of the wavelet transform of acoustic signals can be determined according to the equation

$$E_i^n(t) = \sum_{\tau=t_0}^t [f_i^n(\tau)]^2, \quad (2)$$

where

f_i^n is the wavelet-transform component for t and t_0 .

Wavelet packet analysis requires the choice of a basis function for the transform to accurately extract the energy characteristics of each frequency band. Commonly used discrete wavelets for acoustic emission signals and closely branched wavelet bases include Daubechies, Symlet, and Coiflet wavelets. However, it should be noted that the use of the Dmey wavelet allowed us to recover most of the spectral energy in all selected waveforms and localize most of the mechanical damage at the mesoscale.

Each fixed frequency band can be characterized by the relative energy of the acoustic signal in the volume of the laminated composite according to the formula

$$P_i^n = E_i^n(t) / \sum_{n=0}^{2^i} E_i^n(t). \quad (3)$$

The characteristics of each acoustic signal, including amplitude, duration, rise time, count, energy, centroid frequency, peak frequency and standard deviation, recorded during the three-point bending test were selected for correlation analysis and principal component analysis. The number of clusters k was calculated for characteristic ranges from 2 to 10. The calculations took into account two cluster validity methods to evaluate the best clustering performance. The first calculates the ratio of the distance within a cluster to the distance between clusters, and the second measures the amount of differentiation or separation of a cluster from other clusters.

Summary and conclusions. The acoustic field characteristics of composite material deformations show that the signals can be divided into four clusters. These clusters correspond to matrix cracking, delamination, fiber-matrix delamination,

and fiber rupture, respectively. The clustering center analysis was performed based on the energy feature extraction methodology using wavelet packet decomposition. It was found that each damage mode corresponds to a frequency band with relatively high energy. The classification results postulated for the clustering method made it possible to determine the actual pattern of mechanical behavior in the bulk of the composite material. The k-means results indicate the existence of a slight difference in determining matrix cracking. The differences in the algorithms concern the signal amplitude for inter-laminar damage and a higher peak frequency for fiber rupture. The method proposed in this paper allows one to check the results of mechanical damage clustering well. In addition, the k-means algorithm performs better in recognizing the damage pattern of composites.

REFERENCES:

- [1] Hamad Q.A., Oleiwi J.K. & Abdulrahman S.A. (2023) Tensile properties of laminated composite prosthetic socket reinforced by different fibers. *Materials Today: Proceedings*, (80), 2353-2359. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2021.06.348>
- [2] Saeedifar M. & Zarouchas D. (2023) Damage characterization of laminated composites using acoustic emission: A review. *Composites Part B: Engineering*, (195), 108039. <https://doi.org/10.1016/j.compositesb.2020.108039>
- [3] Qiao S. et al. (2023) Cluster analysis on damage pattern recognition in carbon/epoxy composites using acoustic emission wavelet packet. *Journal of Reinforced Plastics and Composites*, (42), 1006-1021. <https://doi.org/10.1177/07316844221144336>

SOCIAL MEDIA AS A SOURCE OF SOCIOLINGUISTIC DATA ON GENDER STEREOTYPES

Moroz Maryna¹

---

1. PhD Student at the Faculty of Germanic Philology
Kyiv National Linguistic University, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0007-0083-6501

The advent of social media has transformed the landscape of communication, providing a rich platform for the expression of gender identities and stereotypes. This transformation is particularly significant in the context of sociolinguistics, where language use reflects and shapes societal norms and values. Social media platforms serve as a dynamic repository of linguistic data that can be analyzed to understand how gender stereotypes are constructed, reinforced, or challenged in contemporary society. The following discussion synthesizes various scholarly works that explore the intersection of social media, language, and gender stereotypes.

Social media platforms, such as Twitter, Facebook, and Instagram, have become vital arenas for the negotiation of gender identities. Arora's study on gendered discussions during the COVID-19 pandemic highlights how social media can perpetuate essentialist gender behaviors and ideologies, emphasizing the need to critically engage with these discourses [2]. This is echoed by Liu et al., who argue that gender serves as both a social constraint and a resource for branding on social media, illustrating how individuals navigate and perform their gender identities online [8]. Such performances are not merely personal expressions but are deeply embedded in societal expectations and stereotypes.

The linguistic patterns observed on social media also reveal significant gender differences in communication styles. For instance, Miljeteig and Soest's longitudinal study indicates distinct gendered patterns in social media use, particularly concerning self-esteem and social comparison processes [10]. This aligns with findings from Khan, which suggest that adolescent boys and girls engage with social media differently, with implications for their mental health and social interactions [5]. The gender intensification hypothesis posits that as adolescents mature, they increasingly conform to traditional gender roles, which is reflected in their online communication behaviors [6].

Moreover, the role of social media in shaping perceptions of gender roles cannot be overstated. Guo's review of media influences on adolescents reveals that exposure to gender-stereotyped content can significantly impact young people's understanding of gender roles [4]. This is particularly relevant in the context of social media, where users are constantly bombarded with images and narratives that reinforce traditional gender norms. For example, the portrayal of women as caregivers and men as breadwinners is prevalent in many social media narratives, perpetuating outdated stereotypes [7].

The implications of these findings extend to the educational realm, where social media is increasingly used as a tool for learning and engagement. Casipit et al. highlight the importance of understanding gender differences in social media use within educational contexts, suggesting that educators must be aware of how these platforms can both reinforce and challenge gender stereotypes [3]. This is particularly crucial in multicultural settings, where diverse gender identities and expressions may interact with traditional educational practices.

Furthermore, the intersectionality of gender with other social categories, such as race and class, complicates the portrayal of gender on social media. For instance, Matsuzaka et al. discuss how Black women navigate social media spaces, highlighting the unique challenges they face due to the intersection of race and gender [9]. This intersectional approach is essential for understanding the nuanced ways in which gender stereotypes are constructed and contested in online environments.

The role of social media in activism and social change is another critical area of exploration. Akpuokwe discusses how social media campaigns have raised awareness about gender biases and discrimination, leading to calls for more inclusive policies and practices [1]. This aligns with the findings of Ormsby et al., who note that social media can serve as a platform for marginalized voices, allowing individuals to challenge prevailing gender norms and advocate for change [11]. The potential for social media to facilitate collective action and promote gender equality is significant, as evidenced by various movements that have gained traction online.

However, it is essential to recognize the potential drawbacks of social media as a source of sociolinguistic data. The prevalence of online harassment and gender-based violence poses significant challenges for individuals expressing their gender identities on these platforms. Setyowati's research highlights the vulnerability of adolescents to online gender-based violence, emphasizing the need for protective measures and supportive environments [12]. This underscores the importance of critically examining the social media landscape, not only as a site of expression but also as a space where harmful stereotypes and behaviors can proliferate.

SECTION 21.
SOCIOLOGY AND STATISTICS

In conclusion, social media serves as a powerful lens through which to examine gender stereotypes and their linguistic manifestations. The interplay between language, identity, and social media reflects broader societal trends and challenges, making it a rich area for sociolinguistic research. As scholars continue to explore these dynamics, it is crucial to consider the implications for education, activism, and mental health, ensuring that social media can be harnessed as a tool for positive change rather than a perpetuator of harmful stereotypes.

REFERENCES:

- [1] Akpuokwe, C. U. (2024). Innovating Business Practices: The Impact of Social Media on Fostering Gender Equality and Empowering Women Entrepreneurs. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*. <https://doi.org/10.30574/msarr.2024.10.2.0042>
- [2] Arora, S. (2023). Gendered COVID-19 Discussions on Twitter: A Norwegian Case. *Online Information Review*. <https://doi.org/10.1108/oir-08-2022-0482>
- [3] CASIPIT, D., CARA-ALAMANI, E., Ravago, J. C., Reyes, M. M., PAGAY, J., & TAGASA, G. (2022). Gender Differences in Using Social Media in Language and Literature Teaching in Multicultural Context. *International Journal of Language and Literary Studies*. <https://doi.org/10.36892/ijlls.v4i4.1083>
- [4] Guo, Y. (2022). The Impact of Media on Adolescents' Perceptions of Gender Roles. https://doi.org/10.2991/978-2-494069-31-2_338
- [5] Khan, A. (2024). Intense and Problematic Social Media Use and Sleep Disturbances of Adolescents in 40 Countries. *Journal of Adolescence*. <https://doi.org/10.1002/jad.12321>
- [6] Leonhardt, M., & Overå, S. (2021). Are There Differences in Video Gaming and Use of Social Media Among Boys and Girls? — A Mixed Methods Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. <https://doi.org/10.3390/ijerph18116085>
- [7] Li, Z. (2023). The Role of Social Media in Spreading Gender Antagonism. *Communications in Humanities Research*. <https://doi.org/10.54254/2753-7064/19/20231210>
- [8] Liu, M., Zhao, R., & Feng, J. (2022). Gender Performances on Social Media: A Comparative Study of Three Top Key Opinion Leaders in China. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1046887>
- [9] Matsuzaka, S., Avery, L. R., & Stanton, A. G. (2023). Black Women's Social Media Use Integration and Social Media Addiction. *Social Media + Society*. <https://doi.org/10.1177/20563051221148977>
- [10] Miljeteig, K., & Soest, T. von. (2022). An Experience Sampling Study on the Association Between Social Media Use and Self-Esteem. *Journal of Media Psychology Theories Methods and Applications*. <https://doi.org/10.1027/1864-1105/a000333>
- [11] Ormsby, H., Owen, A., & Bhogal, M. S. (2018). A Brief Report on the Associations Amongst Social Media Use, Gender, and Body Esteem in a UK Student Sample. *Current Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-0089-z>
- [12] Setyowati, R. M. (2023). The Threat of Online Sexual Violence And Social Media Pitfalls in Adolescents. *Jisosepol*. <https://doi.org/10.61787/ns2z1002>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.058

EFFECTIVE DATA MINING IN PHILOLOGY

Svitlana Krasniuk¹

---

1. Senior Lecturer

Department of philology and translation

*Kyiv National University of Technologies and Design, UKRAINE***ORCID ID: 0000-0002-5987-8681**

Introduction.

Data Mining is the process of discovering hidden patterns, relationships, and new knowledge from large amounts of data using machine learning, statistics, artificial intelligence, and databases [1, 2, 3]. This technology is key to data analysis in various fields, including philology, medicine, economics, marketing, and others [4, 5].

Data mining in philology is the process of identifying hidden patterns, structure and information in textual data using machine learning algorithms [6, 7, 8, 9], statistical methods and tools for processing large volumes of textual information. In modern philology, the analysis of texts is becoming more automated due to the use of computer technologies, which allows the study of linguistic phenomena on large text corpora.

Deep data mining in philology is an interdisciplinary approach that combines modern methods of data analysis and deep learning for the study of texts, linguistic phenomena and linguistic regularities [10, 11]. This process involves the automated processing and interpretation of large volumes of textual information in order to obtain new knowledge, structured data or to identify hidden patterns in texts. Philology, as a science of language and literature, increasingly uses the capabilities of artificial intelligence and computing methods for a deeper understanding of language processes and phenomena.

The main part.

1. Main aspects of data mining in philology

Data mining in philology includes the analysis of large volumes of textual data to solve tasks such as:

Identification of lexical and syntactic regularities in different types of texts.

The study of the evolution of language or vocabulary through the analysis of texts from different periods.

SECTION 22.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

Study of connections between styles, authors and genres.

Automation of text processing for classification of genres, authorship or thematic features.

2. Data mining methods in philology

Philological data mining uses several main approaches and methods:

Topic modeling: Models like LDA (Latent Dirichlet Allocation) are used to automatically detect topics in texts. This makes it possible to determine the main thematic directions in a large corpus of documents.

Frequency analysis: the study of the frequency of use of words and phrases to identify stylistic or lexical features of a certain author or period.

Text Classification: Using machine learning algorithms (eg, Naive Bayesian, SVM) to automatically classify texts by genre, topic, or style.

Sentiment Analysis: automatic determination of the emotional coloring of the text to study texts from the point of view of positive, negative or neutral emotions.

Tokenization and vectorization: techniques for dividing text into individual words or phrases and turning them into numerical vectors that facilitate their analysis by machine learning algorithms.

3. Examples of the use of data mining in philology

Analysis of literary works: automated study of literary texts to identify main themes, stylistic features or evolution of the author's style.

Cultural-historical research: analysis of large corpora of texts to investigate the development of vocabulary and the use of changing words through cultural, political and social events.

Comparative language study: identifying differences between texts written in different languages or dialects, which helps in the study of linguistic diversity.

Analysis of media texts: the study of trends in the use of language in the media to analyze public sentiment, political discourse or reactions to events.

4. Challenges of data mining in philology

Unstructured textual data: a large part of philological data is unstructured (literary texts, articles, manuscripts), which complicates their automated analysis.

Language diversity: analyzing texts in different languages requires the creation of separate models and tools for each language or group of languages.

Large amounts of data: working with large text corpora requires significant computing resources and efficient algorithms.

5. Advantages of data mining in philology

Scalability: data mining allows you to process huge volumes of textual information, which is unattainable with manual analysis.

Automation of research: data mining significantly accelerates the research process by providing automated approaches to the analysis of large corpora of texts.

Detection of hidden regularities: data mining methods make it possible to find regularities and connections that may be invisible during traditional philological analysis.

Conclusions.

Machine learning and data mining are closely related, as both approaches are used to identify patterns in data, but have some key differences in methods and applications. Machine learning is one of the main tools for data mining. Machine learning algorithms make it possible to identify patterns in data without the need for prior knowledge of all the rules that govern this data. Machine learning provides the ability to automate the process of data analysis and make more accurate predictions, while data mining provides a structured process for extracting useful knowledge/patterns from this data.

In general, data mining in philology opens up new opportunities for the study of textual data, allowing to automate the analysis of linguistic phenomena and quickly explore large volumes of literary and cultural texts. This makes possible a more accurate and quick study of language evolution, stylistic features, as well as the analysis of sociocultural phenomena through the lens of language.

Discussion and prospects for further research.

Analysis and analytics of big data in philology is a set of methods and techniques for researching large arrays of textual information in order to identify regularities, trends, new meanings and contexts in big semi-structured data [12, 13, 14, 15]. The use of big data in philology is part of an interdisciplinary approach that combines classical humanities with modern technologies of information processing and analysis. Thus, the author separately emphasizes that it is the analysis and analytics of big data in philology that significantly expands the possibilities for researching linguistic phenomena and text structures. Modern natural language processing technologies make it possible to automate the research processes of big text corpora, which makes it possible to solve both classic and new tasks in philological science.

The author emphasizes that it is the hybrid methods and algorithms of data mining in philology that combine several approaches and technologies to achieve a more effective analysis of big volumes of textual data [16, 17]. These methods integrate various machine learning algorithms, linguistic rules and statistical models, which allows to optimize the processing of linguistic data and provide a deeper and more accurate analysis of philological information [18, 19].

This two directions of scientific research of the author will be reflected in the following publications.

SECTION 22.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

REFERENCES:

- [1] Науменко, М. (2024). Інтелектуальний аналіз бізнесових даних як фактор посилення конкурентної позиції підприємства. *Успіхи і досягнення у науці*, 2024, #5 (5). [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5\(5\)-746-762](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5(5)-746-762)
- [2] Kulynych Y., Krasnyuk M., Krasniuk S. Knowledge discovery and data mining of structured and unstructured business data: problems and prospects of implementation and adaptation in crisis conditions. *Grail of Science*. 2022. (12-13). pp. 63-70.
- [3] Krasnyuk M.T., Hrashchenko I.S., Kustarovskiy O.D., Krasniuk S.O. (2018) Methodology of effective application of Big Data and Data Mining technologies as an important anti-crisis component of the complex policy of logistic business optimization. *Economies' Horizons*. 2018. No. 3(6). pp. 121-136
- [4] Tetiana Tsalko, Svitlana Nevmerzhytska, Svitlana Krasniuk, Svitlana Goncharenko, Liubymova Natalia «Features, problems and prospects of data mining and data science application in educational management» // *Bulletin of Science and Education*, №5(23), 2024. pp.637-657
- [5] Краснюк Світлана. (2024) Data Science у освітньому менеджменті // *Діалог культур у Європейському освітньому просторі* [Електронний ресурс] : Матеріали IV Міжнародної конференції, м. Київ, 10 травня 2024р. Київський національний університет технологій та дизайну / упор. С. Є. Дворянчикова. – К. : КНУТД, 2024. – С. 119-124.
- [6] Науменко, М. (2024). Ефективне застосування класичних алгоритмів машинного навчання при прийнятті адаптивних управлінських рішень. *Наукові перспективи*, 2024, #5 (47). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-855-875](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-855-875)
- [7] Krasnyuk M., Krasniuk S. Comparative characteristics of machine learning for predicative financial modelling. *Λ'ΟΓΟΣ*. 2020. P. 55-57.
- [8] Krasnyuk M., Tkalenko A., Krasniuk S. Results of analysis of machine learning practice for training effective model of bankruptcy forecasting in emerging markets. *Λ'ΟΓΟΣ*. 2021.
- [9] Krasnyuk M., Krasniuk S. Modern practice of machine learning in the aviation transport industry. *Λ'ΟΓΟΣ*. 2021.
- [10] Maxim Krasnyuk, Svitlana Krasniuk, Svitlana Goncharenko, Liudmyla Roienko, Vitalina Denysenko, Liubymova Natalia. Features, problems and prospects of the application of deep machine learning in linguistics // *Bulletin of Science and Education*, №11(17), 2023. pp.19-34. <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7746/7791>
- [11] Науменко, М. (2024). Оптимальне використання алгоритмів глибокого машинного навчання в ефективному управлінні підприємством. *Успіхи і досягнення у науці*, 2024, #4 (4). [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-776-794](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-776-794)
- [12] Maxim Krasnyuk, Dmytro Elishys (2024). Perspectives and problems of big data analysis & analytics for effective marketing of tourism industry. *Science and technology today*, #4 (32) 2024. pp. 833-857
- [13] Krasnyuk M., Krasniuk I. Big data analysis and analytics for marketing and retail. *Штучний інтелект у науці та освіті: збірник тез Міжнародної наукової конференції (AISE) (1-2.03.2024 р.)*, Київ, 2024.
- [14] Науменко, М. (2024). Аналіз та аналітика великих даних в маркетингу та торгівлі конкурентного підприємства. *Grail of Science*, (40), 117-128. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.013>
- [15] Maxim Krasnyuk, Svitlana Nevmerzhytska, Tetiana Tsalko. (2024). Processing, analysis & analytics of big data for the innovative management. *Grail of Science*, #38, April 2024. pp. 75-83. <https://www.journal-grail.science/issue38.pdf>

- [16] Krasnyuk M., Hrashchenko I., Goncharenko S., Krasniuk S. Hybrid application of decision trees, fuzzy logic and production rules for supporting investment decision making (on the example of an oil and gas producing company). *Access to science, business, innovation in digital economy*. ACCESS Press. 2022. 3(3). P. 278-291.
- [17] Krasnyuk M., Goncharenko S., Krasniuk S. Intelligent technologies in hybrid corporate DSS. *Інноваційно-інвестиційний механізм забезпечення конкурентоспроможності країни: колективна монографія / за заг. ред. О. Л. Гальцової*. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2022. С. 194-211.
- [18] Краснюк М.Т. Гібридизація інтелектуальних методів аналізу бізнесових даних (режим виявлення аномалій) як складовий інструмент корпоративного аудиту. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 10-11 жовт. 2014 р.)*. Тернопіль: THEU, 2014. С. 211-212.
- [19] Гращенко І.С., Краснюк М.Т., Краснюк С.О. Гібридно-сценарне застосування інтелектуальних, орієнтованих на знання технологій, як важливий антикризовий інструмент логістичних компаній в Україні. *Вчені записки Таврійського Національного Університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30 (69). С. 121-129.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.059

МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПИСЬМОВОГО ТА УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ СТВЕНА КІНГА - «IT»

Поздєєв Євген Анатолійович¹

---

1. здобувач вищої освіти філологічного факультету
Сумський державний університет, УКРАЇНА

Анотація. Стаття присвячена аналізу методології навчання перекладу художніх текстів у вищій школі на прикладі роману Стівена Кінга - "It". Досліджено особливості письмового та усного перекладу з фокусом на збереженні стилістичних і культурних елементів. Письмовий переклад дозволяє більш ретельно працювати з лексичними та семантичними особливостями тексту, що забезпечує адекватне відтворення авторської стилістики. Усний переклад, зокрема синхронний, пов'язаний з викликами через швидкість і складність адаптації культурних реалій. У статті проаналізовано техніки, які використовуються для навчання студентів у роботі з текстами, що вимагають емоційної та інтонаційної точності. Проведено порівняльний аналіз ефективності різних методів навчання письмового та усного перекладу. Дослідження показало, що комплексний підхід до викладання сприяє підвищенню рівня перекладацьких компетенцій студентів. Рекомендовано поєднання обох типів перекладу у навчальному процесі. Стаття підсумовує результати навчальних експериментів та пропонує методичні рекомендації для подальшого викладання перекладу художніх текстів.

Постановка проблеми. Переклад художніх текстів у процесі навчання студентів вищої школи є важливою ланкою формування перекладацької компетенції, що охоплює як лінгвістичні, так і культурні аспекти. У межах академічної підготовки майбутніх перекладачів, значення художнього перекладу полягає у необхідності відтворення не лише змістовної частини тексту, але й культурно-історичного контексту, стилістичних нюансів та емоційного навантаження, що характеризують оригінал. Це ставить перекладача перед завданням адаптації тексту для іншомовної аудиторії з

максимальною точністю, зберігаючи при цьому образну систему і ритміко-синтаксичну структуру мови автор. Одним із ключових аспектів навчання перекладу у вищій школі є робота зі складними текстами, такими як твори Стівена Кінга, які відзначаються багатошаровою стилістикою та емоційною насиченістю. Роман "It" (1986) є не лише класичним зразком американської літератури жанру жахів, але й викликом для перекладачів, оскільки поєднує в собі складні нарративні структури, мову персонажів із використанням сленгу та елементів локального діалекту, а також глибокі психологічні описи, що підкреслюють атмосферу страху та напруги.

Актуальність дослідження методології викладання перекладу художніх текстів у вищій школі полягає в необхідності врахування не тільки лінгвістичних, але й культурних особливостей текстів. У випадку твору "It" йдеться про необхідність опанування таких перекладацьких прийомів, які б дозволяли передати складну синтаксичну структуру, образи, що спонукають страх, та підтримати атмосферу напруги.

Аналіз попередніх досліджень. Важливо зазначити, що викладачі перекладу вищої школи стикаються з необхідністю розробки методик, які дозволяють студентам ефективно працювати з текстами високої складності, зокрема такими, як твори Стівена Кінга. Однією з ключових проблем у цьому контексті є передача емоційної напруги, що характерна для текстів жанру жахів. Як стверджує Войтенко, передача культурних реалій американського суспільства стає важливим етапом під час перекладу творів жахів, що вимагає глибокого занурення в соціокультурний контекст та використання відповідних мовних одиниць [2]. Дитячі страхи, трансформовані в надприродні явища, в романі "It" вимагають від перекладачів глибокого аналізу мовних та стилістичних засобів, оскільки такі елементи вкрай важко передати з урахуванням культурної специфіки [1]. Кузьома наголошує, що дослідження перекладу роману "It" виявляє цілу низку труднощів, пов'язаних з передачею авторської стилістики, що включає використання сленгових виразів, діалектизмів і неологізмів, які не завжди мають прямі еквіваленти в українській мові [5]. Стиль Стівена Кінга характеризується фрагментованим синтаксисом та багатошаровими образними засобами, що робить переклад ще складнішим завданням для студентів. Відповідно, викладачі перекладу повинні розробляти навчальні матеріали та методики, що дозволять студентам справлятися з такими викликами, зберігаючи ритмічну структуру тексту та стилістичні особливості автора [4]. Іванченко також звертає увагу на те, що передача концепту страху, який є центральним елементом у творі "It", вимагає глибокого знання не лише лексичних засобів, але й культурних кодів, які присутні в оригіналі [4]. Для викладачів важливо враховувати, що емоційне

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

напруження та інші психологічні аспекти роману Кінга можуть мати різні значення в культурному контексті української мови, що потребує від студентів більшого занурення в контекст та розуміння жанрових особливостей [6]. Як зазначає Жароїд, сленг та неологізми, які часто зустрічаються в текстах Кінга, є ще однією проблемою для перекладачів, оскільки вони відображають культурну специфіку і не мають прямих відповідників у мовах, що відрізняються культурним базисом [3]. Дослідження проблем перекладу текстів Кінга також демонструють, що необхідність збереження стилістичної оригінальності та ритміки тексту підвищує вимоги до методології навчання студентів перекладу художньої літератури. Білогур відзначає, що стилістично маркована лексика в текстах Кінга вимагає особливої уваги при перекладі, оскільки вона часто є носієм ключових елементів психологічної напруги та страху [1]. Окрім цього, культурна адаптація, що полягає у передачі реалій американської культури українською мовою, вимагає від студентів глибокого розуміння обох культур, що значно ускладнює навчальний процес.

Результати дослідження. Методологія письмового перекладу художніх текстів у вищій школі, зокрема на прикладі роману Стівена Кінга "It", передбачає використання низки стратегій, спрямованих на збереження оригінальних стилістичних та культурних особливостей тексту. Під час навчання студентів увага зосереджується на техніках, що дозволяють максимально точно передати як структуру, так і зміст художнього тексту, зважаючи на контекстуальну і семантичну специфіку оригіналу. Однією з головних проблем при роботі з текстами Кінга є адаптація мовних реалій, таких як сленг, ідіоми та фразеологізми, які часто є специфічними для культури, в якій написаний текст. Для цього використовуються прийоми трансформації і субституції, що дозволяють знайти відповідники в цільовій мові, зберігаючи при цьому емоційний і культурний контекст [5]. Стилїстика Кінга, яка включає багатшарову образність і динамічний синтаксис, є суттєвим викликом для письмового перекладу. Наприклад, метафори, які використовує автор, часто мають неочевидне значення і вимагають від перекладача глибокого розуміння внутрішньої структури тексту та соціокультурних реалій. Використання таких прийомів, як адаптація та калькування, допомагає відтворити ці образи в українському контексті [2]. Студентам, які працюють із художніми текстами, викладачі пропонують зосередитися на пошуку лексичних еквівалентів та семантичному аналізі, щоб забезпечити збереження стилістичного колориту і внутрішньої логіки оригіналу [1]. Переклад сленгу, що часто зустрічається у романі "It", є однією з найскладніших частин роботи. Наприклад, деякі мовні одиниці не мають прямих відповідників в українській мові, оскільки вони відображають

культурні реалії, притаманні американській мові та суспільству. У таких випадках студентам рекомендується використовувати прийоми еквівалентного або описового перекладу, щоб уникнути втрати смислу або стилістичної глибини тексту [3]. Особливу увагу слід приділяти ритміці тексту, яка впливає на емоційне сприйняття, що особливо важливо при перекладі творів жанру жахів, де ритм нарації посилює відчуття напруги. Щодо усного перекладу діалогів і монологів із твору "It", слід зазначити, що передача напруги і страху в усному перекладі потребує окремих технік і стратегій. Однією з ключових проблем є динамічність і інтонаційне забарвлення діалогів, які в текстах Кінга мають визначальний вплив на загальну атмосферу твору. Для студентів, які вивчають усний переклад, особлива увага приділяється технікам синхронного і послідовного перекладу, що дозволяють зберігати емоційну напругу, ритміку і інтонаційну структуру оригінальних діалогів [6]. Синхронний переклад вимагає від студентів вміння швидко адаптувати мовні одиниці до цільової аудиторії, при цьому зберігаючи характер мовлення персонажів. У випадку твору "It", де багато діалогів побудовано на використанні сленгу та ідіом, синхроніст має миттєво обирати відповідні мовні одиниці, що передають як смисл, так і настрої тексту [4]. Послідовний переклад, з іншого боку, дозволяє перекладачу робити паузи для аналізу тексту, що є перевагою при роботі з більш складними мовними конструкціями, такими як метафори та символи, які часто зустрічаються у текстах Кінга.

Методологічні рекомендації для навчання студентів усному перекладу включають використання аудіовізуальних матеріалів з екранізацій романів Кінга для практики перекладу діалогів, з акцентом на інтонацію, темп мовлення і передачу емоційних станів персонажів [5]. Важливо також навчати студентів прийомів редуції та компенсації, які дозволяють передавати складні мовні конструкції в усному перекладі, не втрачаючи при цьому емоційної насиченості. Викладачам рекомендується акцентувати увагу на тренуваннях із послідовного перекладу діалогів із збереженням ритмічної структури тексту, що сприяє глибшому розумінню стилістичних особливостей оригіналу [3].

Порівняльний аналіз письмового та усного перекладу роману Стівена Кінга "It" демонструє суттєві відмінності у відтворенні стилю, мови персонажів та культурних реалій в обох видах перекладу. Письмовий переклад дозволяє перекладачеві детальніше опрацювати стилістичні та семантичні елементи тексту, зокрема використання сленгу, фразеологізмів і метафор, характерних для творів Кінга. У письмовому перекладі перекладач має можливість звернутися до додаткових джерел, проконсультуватися зі словниками або знайти еквіваленти, що найбільш точно передають культурні реалії оригінального тексту. Це дозволяє зберегти стилістичну глибину і відтінки

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

мови персонажів, зокрема їхній мовленнєвий стиль, що є важливим для передачі характеру і психології героїв [1]. Водночас, усний переклад, особливо в режимі синхронного або послідовного перекладу, не надає перекладачеві такого часу для ретельного обмірковування вибору мовних засобів. Виникають труднощі з відтворенням специфічних мовних реалій, таких як сленг або діалектні форми, оскільки перекладач повинен швидко адаптувати їх до культурного контексту цільової аудиторії. Як зазначає Жароїд, під час усного перекладу часто використовуються техніки компенсації та адаптації, щоб зберегти загальне значення тексту, але це може призвести до спрощення мови персонажів і втрати стилістичних відтінків [3].

Стиль Стівена Кінга, що базується на динамічному синтаксисі, багатшаровій метафоричності та атмосфері психологічної напруги, викликає значні труднощі як у письмовому, так і в усному перекладі. Збереження авторської інтонації, яка створює відчуття загрози і невизначеності, є одним із головних викликів. У письмовому перекладі перекладач має змогу використовувати багатий арсенал мовних засобів, таких як зміна синтаксичних конструкцій, трансформація ритміки тексту та модифікація стилістичних засобів для збереження інтонаційної структури оригіналу [5]. Усний переклад вимагає від перекладача збереження інтонаційного малюнка тексту в режимі реального часу, що стає складним, особливо під час передачі діалогів із нестандартною побудовою речень і стилістичними зсувами, характерними для творів Кінга [6].

Практичні результати використання різних методів навчання письмового та усного перекладу на прикладі роману "It" свідчать про ефективність комплексного підходу до викладання цих двох видів перекладу. Під час навчальних експериментів з використання письмового перекладу студенти демонстрували вищі результати у збереженні стилістичних особливостей тексту завдяки можливості ретельного аналізу лексичних одиниць і структурних елементів тексту [1]. Це дозволяє студентам працювати над глибоким розумінням тексту та його культурних кодів, що, у свою чергу, сприяє збереженню авторського стилю. Навчання усного перекладу художніх текстів, зокрема на прикладі складних діалогів і монологів з роману "It", виявило значні труднощі для студентів, пов'язані з передачею інтонаційної структури, ритму та психологічної напруги тексту. Використання аудіовізуальних матеріалів, таких як екранізації романів Кінга, дозволило студентам краще досягнути специфіку перекладу мовлення персонажів та їхніх емоційних станів [5]. Проте, у реальних умовах синхронного та послідовного перекладу студенти зіштовхувалися з проблемами пошуку еквівалентів у швидкому темпі, що вимагало від них використання технік компресії і спрощення [4].

Висновки. Дослідження особливостей письмового та усного перекладу роману Стівена Кінга "It" показало суттєві відмінності між цими типами перекладу. Письмовий переклад надає більше можливостей для збереження стилістичних і культурних особливостей тексту завдяки детальному аналізу та опрацюванню лексичних елементів. Усний переклад, особливо в синхронному режимі, вимагає швидких рішень і часто призводить до спрощення стилю, що створює виклики для збереження атмосфери і напруги оригіналу. Навчальні експерименти підтвердили, що інтеграція письмового і усного перекладу у навчальний процес сприяє кращій підготовці студентів до роботи з художніми текстами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Білогур, А. М. (2021). *Лінгвістичний статус та особливості перекладу стилістично маркованої лексики (на прикладі творів Стівена Кінга)*[Master's thesis, Сумський державний університет]. eSSUIR – Electronic Sumy State University Institutional Repository. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86435>
- [2] Войтенко, А. О. (2021). *Словотворення як проблема перекладу (на матеріалі художніх текстів)*[Магістерська робота, Хмельницький національний університет]. Інституційний репозитарій Хмельницького національного університету (ElarKhNU). <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/11598>
- [3] Жароїд, Ю. А. (2012). *Труднощі перекладу художніх текстів, що містять сленг*[Thesis, наук.-практ. конф., 16 березня 2012 р.: тези доп. – К]. erNAU – Репозитарій Національного авіаційного університету. <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/12951>
- [4] Іванченко, А. В. (2010). *Дискурсотворчі фактори у перекладі художньої прози (на матеріалі українських перекладів романів Стівена Кінга)*[Неопубл. автореф. дис. канд. філол. наук]. КНУТШ.
- [5] Кузьома, А. І. (2020). *Особливості перекладу твору Стівена Кінга «IT»*[Магістерська робота]. Інституційний репозитарій Запорізького національного університету. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2537>
- [6] Koliadzhyn, O. (2020). Lexical representation of the concept fear in the american novel by stephen king «it». *Young Scientist*, 9(85). <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-11>
- [7] Швачко, С. О. (2013). *Теорія перекладу: Конспект лекцій*. Сумський державний університет. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/32631>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.060

МОВНА КВІНТЕСЕНЦІЯ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОГО ГУРТУ «КАДНАЙ» / KADNAY TA ПРОЄКТ «PHIL IT»

Клещова Оксана Євстахіївна¹

---

1. канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови
Навчально-наукового інституту філології і журналістики,
*Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Полтава, УКРАЇНА*
ORCID ID: 0000-0003-3438-7728

---

*Українська мова – це перехід
до любові, повага до своєї культури та коріння
(Пилип Коляденко).*

Сучасний український пісенний дискурс можна охарактеризувати як складну єдність вербального і невербального (зокрема й музичного) компонентів, що тематичною спрямованістю та символікою спонукає людину до гармонії з навколишнім світом, допомагає сприйняти та передати емоції, почуття сучасного суспільства, оскільки інтенції співака/автора-виконавця співзвучні з почуттями, які переживає слухач [2, с. 86].

Пісенні тексти гурту «Каднай» – це щось надзвичайне, неймовірне, чудова лірика, пронизана щирістю, приправлена естетикою та фантастичним виконанням дивовижно-чуттєвих голосів – Дмитра Кадная та Пилипа Коляденка. Видно, що хлопці закохані в мистецтво співу, народжені для пісні, а пісні – для них.

Гурт «Каднай» хлопці створили 2012 року, познайомившись в Одесі і зрозумівши, що обом подобається однакова музика та до снаги її створювати.

Презентація пісні «Відчуваю» відбулася 25 вересня, а однойменного альбому – у листопаді 2017 року. До мініальбому увійшло 5 українських пісень: «Тіло», «Життям», «Відчуваю», «Світом», «Колискова» і шоста пісня «Tonight» – англійською мовою. «Ми віддали усіх себе у кожную ноту, у кожний акорд, у кожний звук цих пісень...І ми дуже сподіваємось, що ви відчуєте, як б'ються

наші серця з перших секунд прослуховування нової платівки», – прокоментували каднаївці вихід свого альбому у соцмережах.

В одному з інтерв'ю на радіо «Промінь» Пилип Коляденко розповів про те, що пісня «Відпусти» – це історія, яка стосується кожного з українців, коли через певні події, через неможливість щасливого існування ми мали відпустити минуле, як би болісно / важко нам не давався цей вибір. Пісня «Відпусти» – це ліки для тих, хто загубився, хто втратив під час / до війни своїх рідних, друзів, хто втратив / загубив своє кохання, хто сумує за кращим товаришем. Кожен у пам'яті-схованці має власний спогад і розуміє, що життя триває, щастя існує, а любов живе.

Пісня «Відпусти» – це невимовний відчай і чарівна невагомість водночас, сумна мелодія, неймовірно красива і печальна ейфорія туги. Пісенний текст про розлуку, про те, як розлюбив; про залежність від людини, яку кохав; про біль і відчай; про те, що варто, мабуть, відпустити, того, хто розлюбив:

*Відпусти! Відпусти! Відпусти!
Я залишуся лиш спогадом весни,
Коли ти проявиш плівку...
Коли не залишиться сторінки...
Відпусти! Відпусти! Відпусти!*

*Вона до нього виплила з туману,
Лишила подушку із теплих сліз,
В минулому залишила оману,
Заквітчана і темна, наче ліс...*

(Пісня «Відпусти»).

Пісня «Тобі» здається написана самим Всесвітом, пронизує душу слухача. Гармонійна, естетична, стильна, мелодійна, інтимна енергія виконання Дмитром Каднаєм пісні наповнює слухача енергією сили, гармонізує душу та зцілює її, налаштовуючи на позитив. «Я хочу, щоб ця пісня сама про себе розказала слухачу. На її створення мене надихнув батько. Я присвячую пісню йому. Усе творче, що в мені є, – це все від тата. На жаль, він спостерігає за мною вже з кращого світу. Важко описати словами, але я відчув цю пісню. Із самого початку знав, кому її пишу, як вона буде звучати. Я дуже сподіваюся, що «Тобі» принесе слухачу приємні спогади, мрії, надії, сподівання. Іще раз, можливо, нагадає, що дуже важливо цінувати час, який ми маємо, і людей, які поруч прямо зараз» [1], – так прокоментував пісенну композицію «Тобі» Дмитро Каднай.

*Я заспіваю **мелодію серця,**
Що нотами б'ється в мені,
До тебе несеться звуками...
Словами простими*

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

*Тебе нагадає мені,
І знов поєднаються душі...*

*Я заспіваю **мелодію серця,**
Нехай у тобі зазвучить,
А може торкнеться й полетить
Назустріч свободі...
Там, за океанами мрій,
Назавжди у тобі зазвучить...*

(Пісня «Тобі»).

Пісня «Забери мене» – це уособлення краси, емоційності, піднесення, болю і спокою водночас, чуттєвої сексуальності:

*Я згадаю наші ночі,
Де хвилями, дельфінами
Несемося на глибині
Туманами засліплені
Об скелі з тобою ось-ось і розіб'ємось ми.
Забери мене,
Обійми мене.
Я так хочу, я так хочу повернутись до тебе.*

(Пісня «Забери мене»).

Дмитро Каднай активно послуговується кольористикою: *Нитками червоними / Зашиваєш моє тіло* (пісня «Забери мене»); *Ми з тобою відлітаєм у блакитнеє небо* (пісня «Забери мене») та одоративною лексикою: *Щастя заїдають солодким / Іноді сонцем, краще тортом / І смак твого вишневого тіла...* (Пісня «КрапкаКома») та ін.

***Нитками червоними**
Зашиваєш моє тіло,
Де хвилями, туманами
Залишаться на глибині
Ті відчуття твої німі,
Що так самовіддано ти віддавала мені.*

(Пісня «Забери мене»).

*Дай мені шанс!
Дай мені! Дай мені шанс!
Я хочу тебе! Я відчуваю так!
Щастя заїдають солодким
Іноді сонцем, краще тортом
І смак твого вишневого тіла*

*Я знаю, що різні,
Проте ми душею спільні.*

(Пісня «КрапкаКома»).

Крайні події, що переживає наша країна, згадка про *мирний лютий* навіює сумні спогади, викликаючи щем десь глибоко в душі кожного українця, який, переживши ніч 24 лютого 2022 року, сьогодні згадує цю сумну дату, як щось далеко-скорботне:

Ми з тобою відлітаєм у блакитнеє небо,
Як у минулому
Мирному лютому
Залишимся спогадами лиш.

(Пісня «Забери мене»).

Глибоко чуттєва, лірична пісня «Станемо тишею»: *У тенетах твоїх мрій / Ти моя, а я назавжди твій.* Автор тексту пісні звертається до коханої: *Ти дотиком одним / Ламаєш стіни / Тільки ми є / У всесвіті цілому.* Дмитро запевняє кохану, що, коли вони вдвох, то не потрібні слова:

*І всі слова земні
Хіба потрібні?
Коли ми, коли ми, коли ми, коли ми є,
Коли ми **станемо тишею**
Лине час наче сон
Лише тиша в унісон,
Коли ми з тобою поруч, мила.
Лине час наче сон
Я втрачаю горизонт,
Я бажаю лише твого тіла*

*Мама Мія
Я від тебе шаленію,
Танемо у темряві повільно...
У тенетах твоїх мрій
Ти моя, а я назавжди твій.*

(Пісня «Станемо тишею»).

Про спів рідною мовою Пилип Коляденко зауважив: «Українська мова – це перехід до любові, повага до своєї культури та коріння. Це милозвучність, м'якість, чуттєвість та мелодійність. Особливо в поєднанні з творчістю – у піснях, віршах... Навчаючись та практикуючись багато років, відчуваю неймовірну різницю та важливість нашого слова. Не забуду порівняння викладача в університеті журналістики зі словом «любов». Вона казала:

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

«росіяни кажуть [любофь], а ми кажемо [любоў], тому що (в) нескладове». І скільки ж в цьому «в» глибини, як воно окреслює це почуття...» [3].

Головний редактор «Karabas Live» – Ігор Панасов прокоментував творчість гурту, зазначивши, що в нових піснях каднаївців є «пристрасть, насиченість звуку, ширість слів і прагнення йти на крок попереду тенденцій вітчизняного мейнстріму».

Творча спілка «Phil it» – новий проєкт, створений українським музикантом Пилипом Коляденком – саунд-продюсером, композитором, піаністом та співавтором гурту KADNAY. Музичний проєкт Пилипа Коляденка «Phil It» – це музичне відкриття року, якісна музика, яка звучить, як душа; слова, які бринять у серцях слухачів і оголюють почуття.

«У творчості, зокрема музиці, є невимовно цілюща сила, про яку ми почали дізнаватись лише під час війни», – повідомив Пилип у 2023 році, виступаючи на одному із благодійних концертів.

У сучасних пісенних текстах гурту порушено тему війни та боротьби за Україну – «Земля», «Вірою. Правдою», «Свобода», «Лиши по собі» та інші. Пилип Коляденко розказує про створення пісень воєнного часу, що саме прагне донести сучасному слухачеві цими пісенними композиціями: «Кожна пісня – це окрема історія. Їх неможливо зібрати в одну чи розповісти про всі одночасно. Стан написання – сьогоднішня. Біль від втрат, переживання за рідних, які воюють. Ідеї для донатів, розповсюдження та пошук грошей на них. Бажання вкласти свої емоції, вивільнити їх через творчість. Потім знову тривога, приліт і все по колу. Так і живеш, допомагаючи комусь, потім – собі, потім – знову комусь...» [3].

З кожним роком пісенна творчість каднаївців стає дедалі кращою, витонченішою, з одного боку – еротично не нав'язливою, а навпаки – інтимно-гармонійною, чуттєвою, а з іншого – серйозною, патріотичною музою для мільйонів українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Івась Ксенія. (2023) Дмитро Каднай (KADNAY): «У мене є змога конвертувати свої почуття в музику». *Суспільне. Культура*. 13 червня 2023. Вилучено з: <https://suspilne.media/culture/506635-dmitro-kadnaj-kadnay-u-mene-e-zmoga-konvertuvati-svoi-pocutta-v-muziku/>
- [2] Клещова О. Є. (2023) Український пісенний дискурс: сучасні символи. *Лінгвістика*, № 2 (48), С. 83–97. Вилучено з: <http://ling.luguniv.edu.ua/index.php/ling/article/view/208/213>
- [3] Савчук Богдана. (2024) «Українська мова – це перехід до любові»: український музикант та співавтор гурту KADNAY Пилип Коляденко розповів про своє захоплення українською мовою, а також поділився особистими порадами її швидкого вивчення. *1+1 Медіа. Україна*. 13 серпня 2024 року. Вилучено з: <https://1plus1.ua/novyny/pylyp-koliadenko-rozpoviv-yak-ukrainska-mova-suprovodzhuie-yoho-protiahom-zhyttia-ta-podilyvsia-detaliamy-pro-stvorennia-svoikh-pisen>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.061

«ТАНЖЕР» Й. КОЗЛЕНКА: КОД СЕНСОРИКИ ПРОСТОРУ

Томбулатова Іраїда Ігорівна¹, Акімов Віталій Віталійович²

---

1. канд. філол. наук, доцент кафедри української літератури та компаративістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-2396-2902

2. здобувач вищої освіти філологічного факультету
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, УКРАЇНА

Протягом усієї історії літератури дослідники зверталися до вивчення простору в тексті. Існує декілька визначень пов'язаних із художнім простором, наприклад таких як: простір літератури та простір в літературі як частина часопростору (хронотопу) літературного тексту. «Художня творчість завжди має простір реалізації, окреслений об'єктами зображення та способом буття літератури у суспільстві (...) Відповідно, простір літератури включає все, що людина сприймає, знає і відчуває. У ньому не існує заборонених тем і художніх форм їх відображення, на відміну від настанов нормативної поетики» [3]. Літературознавче дослідження простору в тексті є завжди актуальним, оскільки простір може виконувати широкий спектр функцій: бути частиною історичного тла подій, символічно відображати стан персонажів, сигналізувати про наближення певних подій у сюжеті або вказувати на підтекстові або метатекстові елементи, бути інструментарієм референсів, тощо. Відомо, що, як зазначає П. Білоус : «В освоєнні просторових параметрів дійсності література поступається іншим видам мистецтва, оскільки письменник змушений відтворити те, що вмить відкрилося зору, повільно, послідовно (пейзаж, портрет). Зате література переважає інші види мистецтва здатністю швидко в уяві переноситися з одного місця в інше, переходити від однієї картини до іншої» [2]. Часто простір в літературному тексті загострює відчуття реципієнта від прочитаного, окреслює яскраві образи, що залишаються у пам'яті, адже «час і простір художнього твору мають суб'єктивну природу та реалізуються у свідомості автора, персонажів і читача літературного тексту» [5]. Іноді серед публіки можна почути про Париж Гюго,

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

Лондон Діккенса або Нью-Йорк Фіцджеральда. Ці простори та письменники / їхні літературні тексти близько засоційовано, що породжує певне бачення локацій мистецтвом або маскультом: літературою, живописом, кінематографом тощо. На базі цих культурно-мистецьких артефактів не тільки створюються екскурсійні маршрути, але й конструюються міські міфи та легенди.

Це коротке дослідження торкається образу Одеси, зображеного у романі «Танжер» Йвана Козленка. Йтиметься не стільки про простір та час, типові особливості доби чи символічний код, скільки про акцентованість на вираженні сенсорики простору та її сприйнятті, її вплив на формування художніх образів та відчуття персонажів. Л. Гнатюк та М. Антонова пишуть, що: «До модусів авторської сенсорики належать: зір (концептуальними складниками є колір, форма, розмір, світло; специфікаторами – яскравість тощо); слух (концептуальними складниками є звук, музика; специфікаторами – гучність, тембр, тон, шум, тощо); дотик (концептуальними складниками є біль, тепло, холод, тиск; специфікаторами – гладкість, пружність, вологість тощо), нюх (концептуальними складниками є запах; специфікаторами – приємне / неприємне); смак (концептуальними складниками є смак, специфікаторами – гірке, солоне, солодке, кисле); кінетичний та кінестетичний модуси (концептуальними складниками є рух, положення, міміка, зовнішні прояви людських почуттів та емоцій); вестибулярний модус (концептуальними складниками є орієнтація в просторі, рівновага)» [4]. Сенсорні образи вказують на певний тип інтеракції між персонажами та простором, розкривають чуттєвість характерів та заохочують реципієнта до глибшого занурення у літературний текст, який можна не тільки «побачити» завдяки словесним образам, але й відчутти його на смак, вслухатися в нього та доторкнутись до його текстур. Зважаючи на взаємодію з простором, можна проаналізувати й актуальну сьогодні в гуманітаристиці проблему тріади «Своє – Інше – Чуже», оскільки сенсорні образи часто пов'язані з бінарними опозиціями «прекрасне – потворне», «приємне – неприємне», «свій – чужий» тощо. Часто говорячи про свій та чужий наратив, імплементують поняття фронтір. «Фронтір / пограниччя» - феномен, в якому наука вгледіла колись характерну ознаку локальної з погляду часу і простору ситуації, нині осмислюється гуманітарною думкою в контексті сучасного етапу світового історичного розвитку як маркер нових рис та особливостей цього етапу [1]. Й. Козленко пише про свій роман у післямові до нього «... я писав текст про багатонаціональний та строкатий мегаполіс, такий собі атавізм у зануреній у морок націоналізмів міжвоєнній Європі; приречене на загин благословенне місто, що відчайдушно захищає свої віртуальні кордони, які збігаються з рамками розумного, розмаїтого,

вільного; пристановище творчості й мистецтва, нужденних і шукаючих, аферистів і бітників, одне з тих міст, вогники яких від 1920-го один за одним поволі загасали в східній півкулі: Смірна, Стамбул, Марсель, Чернівці, Касабланка, Одеса... Останнім серед яких пав Танжер» [6].

У романі образ Одеси та регіону існує в декількох часових періодах, але сенсорика при цьому є прикметною та формує сталий образ простору. «Tender is the steppe» (варто зазначити, що назви частин у романі прикметно пов'язано з сенсорикою різних модусів) – назва першої частини роману, що одразу занурює читача не тільки у текстуру лагідного степу, тихого та помірнього, м'якого та ніжнього, але й до певного культурно-мистецького контексту, оскільки маємо референс до роману Френсіса Скотта Фіцджеральда «Tender is the night». Виміри романів перетинаються, роман Й. Козленка виходить за межі тільки тканини свого тексту, залучаючи історію, зображену у романі американця (і перетини можна помітити, наприклад, на рівні культурного коду, соціального кластеру персонажів тощо), натякаючи досвідченому читачеві, що історія очікується заплутана та ускладнена з точки зору психології міжособистісних стосунків. При цьому цікаво, що Ф. С. Фіцджеральд обирає час як центральну категорію для назви, а Й. Козленко – простір.

Локації – одні з центральних персонажів його роману. Час змінюється, представники богемі передають одеський міф із покоління в покоління, але важливо те, що цей міф – про місто, не про конкретні імена, герої тільки наповнюють цей міф, «розфарбовують» його, але ця історія – про простір, пограниччя міста та природи, моря та степу, з чого і починає автор: «Він плів і ні про що не думав, лише губами відчував солоний присмак морської води. Степовики знають його змалку: з заток і лиманів зноситься в повітря солоні пари, що лягає на землю, листя дерев, брудну шкіру дітей того краю» [6] – епізод, що показує лагідність світу до поколінь, які живуть на цій землі та лагідний «поцілунок» моря ще безіменним, але, очевидно, типовим персонажем «він», що одразу показує нам лагідність відносин між населенням та простором, адже сіль – це символ стабільності та постійності, зв'язок між Богом та людьми як у Біблії (учні Ісуса – сіль землі) так і добрий помічник у боротьбі з лихом у язичників. Сіль – це смак до життя. І у героя з цим смаком до життя, мудрою стихією ніжні, інтимні стосунки, й усвідомлення цього нам дає саме сенсорика простору, де ми вперше зустрічаємося з героєм та образом простору. Важливо підкреслити, що герой та простір не опираються один одному, не є у стані боротьби, читач спостерігає єднання героя та пограниччя просторів, які його оточують.

Окрім природи у романі важливим є простір міста. Урбаністична сенсорика образів більш складна, оскільки пов'язана з комплексною

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

структурою, до якої залучено низку локацій: кіностудія, замиський ринок, рекреаційні зони, нічні клуби, просто вулиці тощо. Місто постає у різноманітні поєднання місць, що пов'язано одразу і з робочими процесами та відпочинком людей (як місцевих жителів, так і гостей міста). «Міський простір розглядається як велика система, яка містить окремі елементи, що мають певне положення, взаємозв'язок і пристосованість до втілення мети соціального характеру» [7] – пише у своїй науковій статті Г. Саган, що може помітити уважний читач і у романі «Танжер».

Наприклад, однією з центральних локацій вважаємо готель, де відбувається комунікація різних модусів між персонажами роману. «Я жив у чудовому готелі на бульварі – «Лондонському», найкращому в місті. Тут мешкали й актори, задіяні у зйомках фільмів на кіностудії. Вони перетворили готель на табір, у якому стіни й двері було зневажено: пересувалися ним так, ніби вся будівля являла собою єдину простору залу. День і ніч актори співали, дебошували, репетували та репетирували ролі. Жартували, випивали, блювали. Однак уранці на яку часину все приходило до ладу. Хмільні люди з поспутими зачісками і лицами спускалися снідати у просторий ресторан на першому поверсі – вузьке і видовжене приміщення, вікна якого виходили до внутрішнього дворика, де ріс величезний платан, скутий мармуровими лавами. У дворику також накривали столи, але він користувався попитом у відвідувачів здебільшого ввечері, коли сонце сідало за море. Тоді коридорами готелю лунав чарівний фокстрот у виконанні найкращого в місті оркестру [6]. Ця локація поєднує у собі одразу кілька символічних бінарних опозицій: «день і ніч» (автором зображено, як відрізняються активності у цей час), «верх і низ» (у цих частинах простору відрізняються, наприклад, стани героїв, але вони все одно пов'язані з поверненням до внутрішнього дворика, як місцем певного ресурсу: як першої необхідності (їжа), так і гедоністичним запитом (відпочинок, отримання задоволень), і таке єднання відображає стан готелю як окремого, особливого «організму»), «дійсність – мистецтво» (творчі особистості перетворюють простір звичайного готелю на «табір», «єдину простору залу», єднаючи все навкруги, як і єднає різні соціальні кластери, різні «поверхи» мистецтво, яке ними створено, покоління, епохи – все є одним наповненим універсумом, який існує у постійному семіозисі). Це – постійний простір «кодування – декодування» без меж («стіни і двері було зневажено»), творчий процес без меж, але чи такі вже вільні ці люди, коли йдеться про світ за межами такого готелю – це питання. Звернімо увагу на те, на що натякають нам художні деталі на рівні саме сенсорики. Внутрішній дворик, у якому розростається величезний платан (образ аналогічний до життя, до комунікації між поколіннями) «скутий мармуровими лавами», де ключовим, безумовно, є

художня деталь на рівні сенсорики, відчуття «скутий», що сигналізує про певне обмеження творчої свободи, і тактильні асоціації, пов'язані з матеріалом лав (мармур) говорять про стійкість цих обмежень (камінь може не руйнуватись століттями) та індиферентність до мистецьких порухів (холодна і глянцева поверхня). Варто зазначити й те, що на рівні аудіальних деталей маємо спів, репет, жарти (індексний знак сміху) та фокстрот (ознака іншого національного нарративу, що створює бінарну опозицію «свій-чужий», що тим не менш не приймається як щось агресивне і вороже, ба більше – екзотично-трендово-прекрасне), що зображують активних та життєрадісних героїв, творчих гедоністів, які за аналогією з платаном у внутрішньому дворіку все ж таки «проростають». І найбільш важливим є те, що готель – не місце зйомок, а місце, де персонажі живуть. Образ готелю легко переноситься на образ цілого міста, частиною семіосфери якого він і є.

Контрастність культурних кодів урбану, внутрішній конфлікт, можемо прослідкувати у наступному уривку: «Восени ми гуляли у парку. Жовте листя кружляло, лягало на асфальт, гойдалося в унісон серцю дзвона сусідньої церкви, яку Сашко мріяв підірвати...» [6]. Осінь – це час різних кольорів, мінливості погоди, час змін. Ми споглядаємо вмирання, але на рівні сенсорики – спокійне «лягання» на асфальт, «кружляння». І на рівні звуку дзвін говорить про певну традиційність процесу, вічність. Реакція одного з героїв – контрастна до внутрішнього стану міста, він ніби бажає прискорити зміни і революційні події, зображені у романі, показують цей вибух історичного тла.

При цьому варто зазначити, що самі герої у різних часових площинах подій, пов'язаних із цим містом, все одно, крізь усі бурхливі події, повертаються у точку лагідності, коли йдеться про міжособистісні стосунки.

У підсумку, на прикладі роману Й. Козленка «Танжер», проаналізовано, що простір може бути зображено за посередництвом сенсорних деталей різних типів, що, безумовно, наповнює текст унікальними художніми деталями. Таким чином текст краще взаємодіє із враженнями читача, образи є яскравішими та краще запам'ятовуються. Очевидно, художні деталі на рівні сенсорики можуть як підсилювати художній образ, так і грати елементами підтексту, якщо сенсорний знак або символ є контрастним до зображеної дійсності у художньому тексті. Сенсорні образи та художні деталі можуть бути й символічними, вказувати на тип комунікації між героями та простором, ідентифікуючи їхнє місце в бінарних опозиціях (наприклад, у бінарній опозиції «свій-чужий»), вводити читача у конкретний контекст та формувати як настрій, так і культурний код, що й доводить аналіз, наведений у актуальному короткому дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Барабаш Ю. (2020) Чуже – Інакше – Своє. К.: Темпора. 216 с.
- [2] Білоус П. В. (2011) Вступ до літературознавства: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія». 336 с.
- [3] Білоус П. (2015) «Простір літератури» у сучасному літературознавстві. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. С. 7 – 10. Вилучено з: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/109>
- [4] Гнатюк Л. & Антонова М. (2022) Вимір авторської сенсорики у творі С. Моема «Театр». *Лінгвостилістика*. С. 84 – 92. Вилучено з: <https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/4630/4887/11143>
- [5] Димитренко Л. (2018) Багатовекторність концептів час і простір час і простір у романі Кейт Лорен «Fallen». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. Випуск 34. Том 2. С. 173 – 176.
- [6] Козленко Й. (2018) Танжер. Київ, Видавничий дім «КОМОРА». 256 с.
- [7] Саган Г. (2015) Міський простір як тло епохи у романі В. Домонтовича «Доктор Серафікус». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції* С. 118 – 120. Вилучено з: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/142>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.062

ТОПОНІМНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ ВІРДЖИНІ ВУЛФ «МІСІС ДЕЛЛОВЕЙ»

Харчук Вікторія Олександрівна¹

Науковий керівник: Васильєва Ольга Олександрівна²

---

1. здобувачка вищої освіти магістр 2 курсу факультету
романо-германської філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, УКРАЇНА

2. кандидат філологічних наук,
доцент кафедри граматики англійської мови
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-8077-3529

Анотація. Статтю присвячено комплексному аналізу топонімного простору роману Вірджинії Вулф «Місис Делловей». Однією з головних характеристик топонімичної системи роману є її здатність відображати соціальні структури Лондона початку ХХ століття. Сент-Джеймський парк – це топонім, через який розкривається тема філософських роздумів і внутрішнього світу персонажів. Особливої уваги заслуговують політичні топоніми, що втілюють не тільки географічні, але й ідеологічні аспекти післявоєнної Британії. Трафальгарська площа, Вайтхолл і Даунинг-стріт, згадані в романі, виступають символами британської політичної влади і військової історії. Кожен топонім є ключем до розуміння глибших соціальних, політичних і культурних процесів, які відбуваються в Лондоні після Першої світової війни. Через використання конкретних місць і районів Вулф зображає складність і багатогранність міста, його різні соціальні верстви та політичні напруження. Топоніми роману є свідками минулого і символами майбутнього, вони відображають як історичний спадок, так і нові реалії, що формуються в післявоєнній Британії.

Топоніміка є важливим елементом художньої прози, адже вона допомагає створювати просторовий контекст та розкривати соціокультурні й символічні аспекти твору. У романі Вірджинії Вулф «Місис Делловей» Лондон постає не лише як місце дії, але і як активний учасник наративу, що відображає внутрішній світ персонажів, їхні переживання, а також соціальні й історичні

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

контексти. Топоніми відіграють важливу роль у розкритті символічного змісту роману, допомагають передати атмосферу міжвоєнної Англії та показати вплив міського простору на життя героїв. Оскільки «Місіс Деллоуей» є зразком модерністської літератури, дослідження топонімікона твору дозволяє глибше зрозуміти художні засоби та філософські ідеї, закладені в романі. У цьому контексті ономастика, зокрема топоніміка, виступає як важливий інструмент аналізу художнього тексту. Теоретичні підходи до вивчення топонімікона в літературі, особливо в контексті модерністських текстів, лишаються недостатньо вивченими в сучасному літературознавстві, що надає цьому дослідженню особливої актуальності. У літературі модернізму, яка прагнула відобразити розриви в традиційних формах та стилях, топоніми не лише вказують на конкретні географічні місця, але й стають символами соціальних і культурних процесів, що відбуваються в межах суспільства, а також відображенням складних психологічних і внутрішніх змін персонажів. Одним із яскравих прикладів цього є роман Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей». У цьому творі лондонські топоніми не просто позначають реальні локації на карті міста, але й віддзеркалюють широкий спектр соціальних та культурних трансформацій, що відбувалися у Великобританії після Першої світової війни. Вони передають емоційний стан персонажів і показують, як вони взаємодіють з навколишнім середовищем. Лондон у цьому романі не просто тло для подій, а живий організм, що впливає на героїв, їхні рішення та переживання.

Для розуміння цього явища важливим є звернення до теоретичних робіт, які досліджують взаємозв'язок топонімії і літературних текстів. Праці з ономастики таких авторів, як Г.О.Батюк, С.О.Вербич, Л.Белей, Т.В.Вільчинська, надають теоретичну базу для аналізу ролі топонімів у літературі. Дослідження Г.О.Батюка та С.О.Вербич допомагають розкрити загальні принципи топонімічної системи в літературному контексті, тоді як роботи Л.Белея і Т.В.Вільчинської зосереджуються на конкретних аспектах, таких як соціальні та культурні функції топонімів у літературних творах. Ці праці дозволяють глибше зрозуміти, як топоніми стають інструментом для вираження соціальних, політичних і культурних змін, що відбуваються у світі твору. Ономастика дає змогу побачити, як автори використовують географічні назви для створення багатовимірного простору, де кожен топонім несе не лише буквальне значення, а й метафоричне навантаження, що відображає основні теми твору.

Мета статті – проаналізувати функційну та символічну роль топонімів у романі Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей», визначити їхній вплив на структуру наративу та розкриття внутрішнього світу персонажів.

Об'єкт дослідження – топонімікон роману Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей».

Предмет дослідження – функційна та символічна роль топонімів у романі Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей».

Лондон, як простір дії у романі Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей», виконує центральну роль у формуванні наративної структури твору та є важливим елементом для розкриття тем і характерів. Місто виступає не лише фоном для подій, але й активним учасником розповіді, який формує настрій, надає глибокого символічного змісту та відображає повсякденне життя персонажів у післявоєнному суспільстві. Наше дослідження виявило більше 100 топонімів, що дозволяє зробити глибокий аналіз кожного місця та його значення у контексті соціального життя Лондона [4]. Лондон у романі Вулф є багатозначним символом: з одного боку, він представляє елітний світ британської аристократії та владних структур, а з іншого — це простір для зустрічі різних соціальних класів, культур та світоглядів. Цей топонімічний аналіз дає змогу краще зрозуміти значення різних місць у контексті роману та те, як Лондон виступає своєрідним мікрокосмом англійського суспільства першої половини ХХ століття. Одним із головних символічних місць у романі є район Вестмінстер (Westminster), де живе головна героїня Кларисса Деллоуей. Вестмінстер – це історично важливий і аристократичний район Лондона, що асоціюється з владою, стабільністю та багатозначними традиціями британського суспільства. Для Кларисси, жінки з вищого класу, життя у Вестмінстері символізує належність до еліти та забезпечує певний рівень комфорту і безпеки. Однак, за цією зовнішньою стабільністю приховується внутрішнє відчуття відчуженості, яке переслідує Клариссу протягом усього роману. Її будинок у Вестмінстері – це не просто місце проживання, а символ її соціальної ролі як дружини політика, де вона відчуває певні обмеження й ізоляцію від справжнього життя, яке постійно змінюється і плине поза межами її світу. Не менш важливим простором у романі є Сент-Джеймський парк (St. James's Park), розташований неподалік від будинку Кларисси. Парк символізує простір роздумів і саморефлексії, де героїня може на деякий час втекти від світських обов'язків і зануритися у свої думки. Сент-Джеймський парк стає місцем, де Кларисса розмірковує про своє життя, старіння, взаємини з іншими людьми та неминучість смерті. Прогулянки парком відображають внутрішній світ героїні, її спогади про минуле та сумніви щодо майбутнього. Таким чином, Сент-Джеймський парк є важливим елементом топонімічної структури роману, що поєднує зовнішній простір міста з внутрішнім світом головної героїні. Ще локацією, яка має символічне значення, є Бонд-стріт (Bond Street), знаменита вулиця, відома своїми модними магазинами та елітними butikami. Це місце показує повсякденність життя Кларисси, її взаємодію зі світом матеріальних цінностей і споживання. Кларисса приходиться

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

на Бонд-стріт, щоб купити квіти, і цей простий акт підкреслює її зв'язок із суспільством і водночас виявляє певну поверховість і формальність її існування. Бонд-стріт відображає світське життя Лондона, до якого належить Кларисса, і є контрастом до її внутрішніх пошуків сенсу в житті. Для неї цей простір є одночасно знайомим і далеким, оскільки він представляє світ, який вона розуміє і в якому вона функціонує, але не відчуває його справжнім [1, с. 4].

Гайд-парк (Hyde Park) є ще однією локацією, яка грає роль не лише фізичного простору, але й символічного місця зустрічі різних соціальних прошарків населення Лондона. У Гайд-парку переплітаються долі різних персонажів, що підкреслює його роль як соціального хреста. Це місце, де можуть зустрітися і аристократи, і робітничий клас, і військові ветерани, і прості перехожі. Гайд-парк також служить місцем для роздумів і відпочинку, де герої, зокрема Кларисса і Пітер Волш, розмірковують над своїм життям і взаємодією з іншими людьми. Символічно, Гайд-парк є простором, де зустрічаються минуле і сучасне, а також різні верстви суспільства, що надає цьому місцю важливого значення у контексті роману.

Важливим топонімом, який представляє іншу сторону Лондона, є район Кілберн (Kilburn). Це менш престижний і віддалений район, де проживає Реджі Сміт, персонаж, який символізує інший соціальний прошарок, віддалений від аристократичного світу Кларисси. Кілберн у романі виступає як антипод Вестмінстера — це місце, де проживають представники робітничого класу і люди, чиє життя кардинально відрізняється від життя еліти. Розміщення цих двох місць у різних частинах Лондона підкреслює соціальну нерівність і розрив між класами, що є важливою темою у творі. Кілберн відображає світ, де люди зіштовхуються з іншими труднощами, ніж ті, з якими стикається Кларисса, і символізує відчуженість не лише географічну, але й соціальну. Темза (Thames), річка, яка протікає через весь Лондон, також є важливим елементом у романі. Вона виступає своєрідним зв'язком між різними частинами міста і символізує плинність часу та життя. Темза, як символ постійного руху та змін, є своєрідною метафорою для життя Кларисси та інших персонажів, які переживають власні внутрішні трансформації у контексті післявоєнного Лондона. Річка також відображає взаємозв'язок між різними людьми та подіями, які складають загальну картину міського життя. Ще одним топонімом у романі є Трафальгарська площа (Trafalgar Square), яка виступає символом національної гордості і спогадів про військові перемоги Великобританії. Це місце нагадує персонажам, зокрема ветеранам Першої світової війни, про їхні травматичні переживання та незабутні втрати. Трафальгарська площа є простором, який об'єднує історію і сучасність, військові перемоги і особисті трагедії, та слугує фоном для роздумів над

історичними змінами, що відбуваються у післявоєнному Лондоні. Серед інших значущих топонімів, які з'являються у романі, можна відзначити Оксфорд-стріт (Oxford Street), одну з головних торгових вулиць Лондона, яка відображає ритм і плінність життя у великому місті. Це місце, де люди різних соціальних класів перетинаються у повсякденних справах, купуючи товари або просто проходячи повз. Оксфорд-стріт у романі виступає як символ сучасного Лондона, міста, яке змінюється і розвивається, міста контрастів, де старе і нове співіснують поруч [3]. Також важливою локацією є станція Вікторія (Victoria Station), яка виступає точкою переходу між різними частинами Лондона і символізує мобільність та рух. Цей топонім неодноразово з'являється в романі, підкреслюючи плінність життя у великому місті та взаємодію персонажів зі своїм оточенням. У своєму романі Вірджинія Вулф використовує численні топоніми Лондона не лише для того, щоб змалювати географічний простір дії, але й для того, щоб показати складну соціальну структуру міста та його різноманітність. Лондон у романі «Місіс Деллоуей» — це більше, ніж просто місце подій; це символічний простір, де кожен топонім відображає певну частину життя персонажів та їхніх переживань.

Лондон, як символ соціальної структури та індустріальної епохи, постає у романі Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей» не лише географічним простором, але й складним соціокультурним феноменом, що відображає глибокі класові поділи та динаміку суспільства періоду після Першої світової війни. Через низку топонімів і міських локацій, Вулф майстерно демонструє, як місто відображає напругу між соціальними групами, зокрема аристократією та робітничим класом, а також впливи індустріалізації на життя людей. Лондон виступає одночасно символом стабільності й нерівності, величі й відчуженості, минулого й сучасного. Одним із найбільш помітних символів матеріальної культури та споживацтва в романі є Харродс (Harrods), всесвітньо відомий універмаг, розташований у центрі Лондона. Це місце асоціюється з розкішшю, високим соціальним статусом і споживацькою культурою, що домінує у світі головної героїні, Кларисси Деллоуей. Універмаг слугує символом спокуси матеріального світу та того, як люди із вищих соціальних класів взаємодіють зі своїм оточенням через матеріальні цінності. Вулф використовує згадку Харродса для підкреслення повсякденного існування персонажів у світі розкоші, де споживання товарів стає визначальним аспектом їхньої ідентичності. Для Кларисси і її оточення, цей універмаг представляє світське життя, в якому матеріальні блага слугують не лише для задоволення потреб, але й для зміцнення статусу і відчуття приналежності до еліти.

Ще однією значущою локацією у романі є Вікторія-ембанкмент (Victoria Embankment), набережна вздовж річки Темза (Thames), яка символізує

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

плинність часу та відчуженість, що супроводжує персонажів у їхньому існуванні в індустріальному місті. Темза у творі виступає метафорою життя, яке неухильно плине, і разом з нею пливають людські долі. Вікторія-ембанкмент стає простором для роздумів і споглядання, де персонажі можуть відсторонено спостерігати за рухом міста, залишаючись на межі між активним суспільним життям і власною внутрішньою самотністю. Для Кларисси, як і для інших персонажів, це місце асоціюється з відчуженням від метушні міста, але водночас набережна також уособлює міську красу, яка контрастує з індустріальною сірістю Лондона [2, с.7]. Королівські ботанічні сади Кью-гарденз (Kew Gardens) представляють собою своєрідний оазис серед метушні міського життя. Вони виступають місцем для відступу від світської суєти, простором, де можна знайти тишу і гармонію з природою. У романі це місце служить символом втечі від реальності, можливістю заглибитися у роздуми про життя та пошук духовного спокою. Кью-гарденз підкреслює контраст між природною красою і жорстокими реаліями міського середовища, наголошуючи на духовній потребі людини в гармонії з природою, яка в індустріальній епосі стає дедалі недосяжнішою.

Трафальгарська площа (Trafalgar Square), як один із найбільших публічних просторів Лондона, представляє символ громадського простору, де різні верстви населення можуть зійтися разом. Це місце втілює ідею відкритості та публічності, але водночас також служить фоном для демонстрації соціальної нерівності. Трафальгарська площа асоціюється з історичними подіями, які формували британське суспільство, і є символом національної гордості та колективної пам'яті. У контексті роману Вулф, площа є метафорою перетину минулого і сучасного, простором, де минулі досягнення нації стикаються з реаліями післявоєнного життя, зокрема з відчуженням та соціальними розривами, які стають дедалі більш відчутними у сучасному Лондоні.

Мейфер (Mayfair), аристократичний і престижний район Лондона, є символом соціальної еліти та багатства. Це місце, де мешкає багато заможних людей, зокрема персонажі з вищих класів, такі як Кларисса Делловей та її оточення. Мейфер є уособленням соціальної ієрархії та замкнутого світу еліти, де кожен належить до певного кола і виконує визначену роль у соціальній структурі. Для героїв роману, зокрема для Кларисси, цей район Лондона стає символом їхнього привілейованого статусу, але водночас і місцем, де відчувається ізоляваність від ширшого світу і його проблем. Мейфер підкреслює дистанцію між елітою і робітничим класом, акцентуючи на класових поділах, які визначають життя мешканців міста.

Темпл (Temple), район Лондона, відомий своєю юридичною спадщиною, символізує інтелектуальне і професійне життя. У романі це місце асоціюється

з впливом права і системою управління, яка визначає життя британського суспільства. Темпл також виступає символом стабільності та традицій, які є основою інституцій, що впливають на життя героїв. Через згадки про Темпл Вулф підкреслює роль професійних кіл у житті міста та те, як юридична система формує соціальну структуру і впливає на долі окремих людей. Темпл є одним із тих місць, які відображають інституційну владу і водночас відчуження людей від цієї влади. На південному березі Темзи розташовується район Саутворк (Southwark), який представляє іншу, менш привілейовану частину Лондона. Цей район символізує соціальні контрасти, які існують у місті, а також вказує на глибокі класові поділи між його мешканцями. Саутворк, на відміну від аристократичного Вестмінстера чи розкішного Мейфера, є місцем, де живуть представники робітничого класу, що підкреслює соціальні та економічні відмінності між різними верствами населення. У романі це місце стає символом соціальної нерівності та реалій життя людей, які не мають доступу до ресурсів і привілеїв еліти. Саутворк показує інший бік Лондона, де люди живуть за іншими законами і стикаються з іншими викликами, ніж персонажі з вищих класів.

Елліс-стріт (Ellis Street), менш відомий топонім, який представляє буденність і пересічність міського життя, також відіграє значну роль у романі. Це місце, яке підкреслює звичайність і повсякденність існування персонажів, показує їхнє життя через призму простих моментів. Елліс-стріт представляє той аспект життя міста, який Вулф хоче показати як універсальний, незалежно від соціального статусу: це місце, де люди стикаються з буденними проблемами і де прості моменти стають важливими у формуванні їхньої ідентичності.

Рассел-сквер (Russell Square), розташований у районі Блумсбері, є ще одним важливим культурним топонімом, що пов'язаний з інтелектуальним та мистецьким життям Лондона. Блумсбері відомий як осередок інтелектуалів і культурних діячів, тому згадка Рассел-скверу у контексті історії Септімуса Воррена Сміта та його дружини Резії набуває особливого значення. Рассел-сквер символізує протиставлення між світом інтелектуалів і мистецької еліти та життям звичайних людей, таких як Септімус, які відчувають глибоке відчуження і не знаходять себе у цьому середовищі. Через цей топонім Вулф підкреслює розрив між культурним світом Лондона та травматичними переживаннями ветеранів війни, для яких цей новий світ здається чужим і неприродним [5, с. 16].

Отже, топоніми у романі Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей» виступають не лише як орієнтири на карті Лондона, але як ключові засоби для розкриття внутрішнього світу персонажів, їхнього соціального статусу та психологічних

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

особливостей. Вулф майстерно використовує лондонські топоніми для створення простору, де кожне місце служить не тільки фоном для подій, а й своєрідним індикатором настроїв та думок героїв. Лондон у її романі стає не просто географічним об'єктом, а живим організмом, де кожен топонім розповідає окрему історію про стосунки персонажів з навколишнім середовищем, їхнє місце у суспільстві та внутрішні пошуки себе.

Топоніми у романі виступають засобом для розкриття не лише соціального становища персонажів, але й їхніх психологічних особливостей. Кожне місце в Лондоні, яке відвідують або через яке проходять герої, набуває глибокого символічного значення, допомагаючи розкрити їхній внутрішній світ. Наприклад, такі топоніми, як Бонд-стріт (Bond Street) чи Слоун-стріт, підкреслюють поверхневність та матеріалістичність світського життя, в якому перебуває Кларисса, тоді як парки та площі Лондона, такі як Сент-Джеймський парк (St. James's Park) або Гайд-парк (Hyde Park), надають простір для філософських роздумів і саморефлексії, дозволяючи персонажам зіткнутися зі своїми внутрішніми переживаннями. У випадку Пітера Волша, його маршрут через місто, що включає Бедфорд-плейс і інші місця, відображає його прагнення знайти зв'язок із минулим, яке вже неможливо повернути. Ці місця виступають каталізаторами для його думок про минулі стосунки з Клариссою, а також про нездійснені мрії та очікування. Топоніми, пов'язані з Пітером, підкреслюють його внутрішній конфлікт між бажанням рухатися вперед і нездатністю звільнитися від спогадів про минуле. Цікаво, що Вулф не просто розміщує своїх персонажів у реальних місцях Лондона, але й використовує ці місця для створення контрастів між їхнім внутрішнім станом і зовнішнім середовищем. Вестмінстер з його монументальністю і стабільністю служить фоном для Кларисси, яка відчуває внутрішню тривогу і відчуженість. У той час як модернізований Кінгсвей символізує швидкі зміни і рух сучасного життя, який герої не завжди можуть прийняти або зрозуміти.

Топоніми у романі Вірджинії Вулф «Місіс Делловей» не просто позначають конкретні місця в Лондоні, а виконують складну функцію маркерів руху і часу, які вплітаються у тканину наративу та допомагають читачеві слідкувати за внутрішніми і зовнішніми змінами персонажів. Рух героїв через місто стає метафорою життєвого шляху, а також плину часу, що невідворотно змінює і місце, і тих, хто в ньому живе. Лондон у цьому романі є не лише фізичним простором, але й символічним полем, де кожен топонім відображає певний етап життя, відрізок часу або конкретну подію в особистій історії героїв. Переміщення персонажів через різні райони міста та згадка вулиць, парків і площ створює динамічну структуру наративу, яка водночас передає відчуття швидкоплинності життя. Одним із яскравих прикладів топоніму, що маркує

плинність часу і рух, є Саутгемптон-стріт (Southampton Street), вулиця у комерційній частині Лондона. Ця вулиця символізує рутину щоденного життя, постійну метушню, яка захоплює місто і його жителів. Саутгемптон-стріт у романі згадується у контексті буденного руху, нагадуючи про те, що місто живе своїм ритмом, незалежно від особистих переживань персонажів. Вулиця є частиною складної інфраструктури Лондона, яка функціонує безперервно і символізує стабільність міського життя. Це місце також підкреслює контраст між внутрішніми переживаннями героїв, які зупиняються на важливих для них моментах, та постійним зовнішнім рухом міста, який не припиняється. Рух через Саутгемптон-стріт відображає те, як буденне життя продовжується, незважаючи на індивідуальні кризи і переживання героїв.

Особливе місце у структурі роману займає район Баттерсі (Battersea), розташований на південному березі річки Темза. Цей район, на відміну від елітних Вестмінстера чи Сент-Джеймського парку, є індустріальним і символізує робітничу частину Лондона. Баттерсі контрастує з центральними районами міста, де живуть персонажі з вищих соціальних класів. Цей район символізує соціальну нерівність і контраст між різними верствами населення Лондона. Коли персонажі згадують про Баттерсі або пересуваються поруч із ним, це нагадує про існування паралельного світу в межах одного міста, світу, який має свої правила і реалії. Темза розділяє ці два світи, символізуючи не лише географічну межу, але й соціальні бар'єри. Темза сама по собі є одним із центральних топонімів, що пов'язує різні частини Лондона та створює своєрідну вісь для руху і часу. Річка слугує символом плинності часу, оскільки вона постійно тече, перетинаючи місто і об'єднуючи різні його райони. Темза є водночас місцем, де відбувається фізичний рух, і метафорою для змін, які переживають персонажі упродовж наративу. Рух через місто уздовж Темзи створює відчуття, що персонажі не лише фізично переміщуються у просторі, але й рухаються у часі, що підкреслює концепцію невідворотності життєвих змін. У романі Вірджинії Вулф топоніми також виконують роль своєрідних маркерів для персонажів, допомагаючи структурувати їхній внутрішній і зовнішній рух. Приміром, коли Кларисса пересувається по місту, вона мимоволі повертається до певних місць, що мають для неї особливе значення. Таким чином, кожен топонім стає маркером не лише фізичного місця, але й точки у часі, коли персонаж переживав важливий етап свого життя. Наприклад, згадка Бонд-стріт або Сент-Джеймського парку викликає у Кларисси спогади про її молодість, про минулі рішення і втрати, що створює відчуття постійного зв'язку між місцем і подією. Вулиці, парки і площі Лондона стають для неї живою пам'яттю, де кожен топонім нагадує про певний момент у її життєвій історії.

SECTION 22.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

Висновки. Отже, рух через місто є не лише просторовим процесом, але й емоційним, коли персонажі постійно повертаються до своїх спогадів і переживань. Лондон постає як простір, де минуле і теперішнє існують поруч, і кожен топонім несе в собі відбиток пережитого часу. Персонажі, пересуваючись через місто, не просто змінюють місце розташування, але й зіштовхуються зі своїм минулим, яке постійно нагадує про себе через конкретні локації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Омельниченко А. С. (2020). Деконструювання гендерних ідентичностей в романі В. Вулф «Орландо». Миколаїв. ЧНУ ім. Петра Могили. 11 с.
- [2] Чого боялася Вірджинія Вулф? BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56554184> (дата звернення: 13.09.2024).
- [3] Cox, Dr Octavia (2020). Virginia Woolf A Room of One's Own ANALYSIS. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pHSlqSZdIx0> (дата звернення: 13.09.2024).
- [4] Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення: 13.09.2024).
- [5] Simut A. Dystopian Geographies in The Year of the Flood and Hunger Games. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=115183> (дата звернення: 13.09.2024).

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.063

ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО ХРОНІКИ, ОНЛАЙН-ХРОНІКИ УКРІНФОРМ

Кузнецова О.Д.¹

---

1. д-р. філол. наук з журналістики,
професор
Національний університет «Львівська політехніка», УКРАЇНА

Вікіпедія за темою «журналістика», у підтемі «жанри журналістики» найпершою серед інформаційних жанрів називає *хроніку*.

Хроніка в ЗМІ – це короткий 2-3 рядковий, новинний, оперативний жанр традиційних та Інтернет-ЗМІ. Новина – це не жанрова форма, а ознака новизни мас-медійного повідомлення, виражена у фактах, подіях, явищах, проблемах, реально існуюче невідоме про сучасне, минуле, майбутнє, перша властивість якісного журналістського інформаційного, аналітичного, журналістського публіцистичного жанру (не плутати з жанрами письменницької публіцистики, яка поєднує реалії та творчий вимисел). Новина як повідомлення про нове, невідоме має бути присутня в інформаційних жанрах (блискавка, хроніка, замітка, інтерв'ю, репортаж, інформаційна кореспонденція) традиційних ЗМІ (газети, журнали, радіо, телебачення, інформагентства) і новітніх Інтернет-ЗМІ.

Хроніка як оперативне повідомлення новини про гострі суспільно важливі факти, події, явища є переважаючим, базовим жанром державного інформагентства Укрінформ. Про що свідчить статистика: «За результатами діяльності в листопаді 2023 року, на сайті Укрінформу опублікували 7402 новини, 43 інтерв'ю, 167 статей, 46 блогів, 388 фоторепортажів, 7346 фотографій». [6]

Сучасна хроніка як домінуючий жанр Укрінформу склалася історично. А історія Укрінформу почалася в Києві з УТА (Українського телеграфного агентства), яке очолював Дмитро Донцов з травня до листопада 1918 р. Окрім розповсюдження телеграфним способом, УТА свої повідомлення друкувало у Бюлетені УТА та телеграмах УТА, що дає підстави стверджувати про використання інформагентством полімедійності – виробництві текстового контенту і багаторазовому його тиражуванні на різних медіаплатформах: телеграфі, поліграфічно надрукованому в Бюлетені та телеграмного способу

SECTION 22.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

передачі хронік більше, ніж сто років тому. Таке виробництво журналістського контенту було предтечею сучасної крос-медійності, мультимедійності, коли завдяки комп'ютерним, Інтернет-технологій здійснюється одночасне подання інформації на екрані комп'ютера, телефону в різних формах: текстовому, фото, графічному, аудіо, відео, анімованому.

На думку дослідника Дж. Гол: «цілодобовий цикл новин, що є звичайною практикою в Інтернеті, породжує культуру гарячих новин. Інформація з'являється в мережі, щойно стається відповідна подія. Внаслідок цього навіть ті, хто її представляє й коментує, ще не встигають осмислити саму подію» [3,73].

Сучасне інформгентство Укрінформ випускає десятки професійних інформаційних продуктів: зокрема текстові стрічки, інформаційні пакети та вісники. Загалом на сайті Укрінформу переважає текстова хроніка з постійною назвою «Останні новини». Приклад випуску «Останніх новин» давно відомого формату хроніки: 23 вересня 2024 р. з нагоди Дня жестових мов Укрінформ представив випуск новин із сурдоперекладом для людей з порушеннями слуху або мовного апарату. Про це йдеться у повідомленні на його сайті.

В Укрінформі існує традиція використовувати мультимедійність як поєднання текстової, фото, відео, інфографічної інформації в одному матеріалі для оперативного, наочного задоволення запитів різних українських та зарубіжних читачів щодо новин в часи війни росії проти незалежної України 2022-2024 рр.

Домінуючою функцією Укрінформу є оперативне поінформування за допомогою хронік, що приваблюють читачів своїми жанровими ознаками: актуальністю, лаконічністю, оперативністю, точністю, відповідністю запитам української та зарубіжної аудиторії.

Всім хронікам Укрінформу під загальною назвою «Основні новини» властиві: упорядкування за конкретну добу, часовими показниками в годинах, хвиликах. Однак хроніки «Основних новин» не поділені за темами, їм властива *колажність* як поєднання тематично різних хронік суспільно значимих подій, фактів, явищ, проблем.

Хроніка Укрінформу має поділ за основними темами меню інформгентства з урахуванням інтересів людей. Меню Укрінформу включає таку *тематику* хронік: війна, відбудова, політика, економіка, світ, регіони, тимчасово окуповані, суспільство, культура, діаспора, спорт. Є ще в Меню Укрінформу нова рубрика *Фактчеки*, що з'явилася 2023 року для викриття російських фейків, маніпуляції та дезінформації.

Хроніки під заголовком «Останні новини» на сайті Укрінформ – це «news not views», повідомлення новини без поглядів, без заангажованості, спрямовані забезпечувати новинні потреби читачів інформгентства та масової аудиторії українських, зарубіжних традиційних та Інтернет-ЗМІ, редакції яких оприлюднюють хроніку Укрінформу.

Хроніки Укрінформу містять оригінальну авторську, затребувану масову, соціально вагому, прагматично цінну, підбрану актуальну інформацію і водночас ідеологічно, партійно – незаангажовану.

«За результатами діяльності в листопаді 2023 року, на вебсайті Укрінформу опублікували 7402 новини» [6].

Сучасним новаторством Укрінформу стало доповнення хроніки відео, інфографікою, що свідчить про мультимедійність як використання нових способів фіксації, розширення інформації та дає підстави називати її *онлайн-хронікою*. До прикладу онлайн-хроніка Укрінформу:

29.09.24 07:36 *Інфографіка*. Армія РФ за добу втратила в Україні ще 1170 військових.

29.09.24 09:38 *Відео*. У російському Єйську пролунали вибухи поблизу військового аеродрому.

Онлайн-хроніка як базовий журналістський жанр Укрінформу є результатом самостійного збирання, перевірки, творення компактного повідомлення журналістами інформгентства за вимогами до формату жанру хроніка, її доповнення фото, фоторепортажами, відео, відеоінтерв'ю, відеорепортажами, інфографікою, що наочно відображає суспільні зміни. Найбільш затребувана в часи війни росії проти незалежної України воєнна хроніка стосується новин на фронті є основою найпоширенішого тематичного різновиду воєнної хроніки Укрінформу. До прикладу хроніки за темами сайту Укрінформу 27 вересні 2024 року за рубриками з показом невідомого, новини:

ВІЙНА: «На фронті 170 боєзіткнень, на п'яти напрямках ворог особливо активний»; (новина в кількості бойових зіткнень та в кількості напрямів)

ВІДБУДОВА: 18:33 «На Київщині відновили 210 пошкоджених росіянами закладів освіти». (новина в кількості відбудованих закладів освіти на Київщині).

ПОЛІТИКА: 20:51 «Зеленський представив Трампу План перемоги» (новина в представленні Трампу та існуванні Плану перемоги України).

економіка: 14:22 «Україна в новому сезоні експортувала понад 10 мільйонів тонн зернових». (новина в експорті та кількості українського зерна).

СВІТ 22:38 «Ураган «Гелен» забрав життя щонайменше 30 людей у США» (новина в людських втратах США саме від урагану «Гелен»).

РЕГІОНИ 18:51 «У Хмельницькому пройшла акція «Поверніть героїв додому».

(новина в масовій акції рідних, небайдужих з вимогою повернути воїнів з полону, загиблих для поховання)

ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИ 11:11 У Криму партизани виявили нові оборонні споруди окупантів.(новина – в підготовці росіянами оборонних споруд у Криму)

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

СУСПІЛЬСТВО 19:12 У лавах ЗСУ нині служать 68 тисяч жінок. (новина в кількості жінок в лавах ЗСУ)

КУЛЬТУРА 10:43 Український дім започаткував літературний фестиваль «Фундамент: історії про культуру». (новина в проведенні Українським домом літературного фестивалю щодо історій про культуру).

ДІАСПОРА 13:38 Президент СКУ долучився до Українського саміту дій у Вашингтоні. (новина в участі президента СКУ до Українського саміту дій у Вашингтоні)

СПОРТ 13:10 Український параолімпієць Дементьєв – чемпіон світу з шосейного велоспорту. (новина в завоювання звання чемпіону світу з шосейного велоспорту українським параолімпійцем Дементьєвим).

Окремою рубрикою сайту Укрінформ як оригінальної новини є «Ексклюзив»:

03.10.24 01:21 Ексклюзив. Міністр оборони Нідерландів: Можемо поділитися з Україною багатьма технологіями у сфері БПЛА (новина в пропозиції Міністра оборони Нідерландів поділитися з Україною технологіями щодо БПЛА).

Як видно з прикладів, перевагою та жанровою ознакою хронік традиційних і онлайн-хронік інформаційного агентства Укрінформ є *подієвість* інформації, *оперативність* викладення хроніки на сайті, *врахування тривалості* відтворюваних фактів, подій, явищ у теперішньому часі, недалекому майбутньому чи минулому. Важливими жанровими ознаками хронік Укрінформ є також *соціальна значимість подій, важливість поінформування про них, затребуваність різною аудиторією* повідомлення, про що свідчать дані 2023 року вже згадуваного дослідження «Українські медіа, ставлення та довіра 2023 року»: відвідуваність сайту “Укрінформу” зросла у понад 6 разів, показники згадування, цитованості становлять понад 554 тисячі, а підписників Ukrinform TV побільшало на майже 270 тисяч [5].

На сайті Укрінформ хроніку про важливі актуальні суспільно-значимі події оприлюднюють через декілька хвилин після того, як вони почалися, відбуваються або нещодавно відбулися, що дає підстави поділяти хроніку за часовою ознакою: на хроніки *про недалеке минуле, триваючу подію або хроніку про невідому, ймовірну, заплановану подію, що незабаром відбудеться*. До прикладу хроніка-попередження про невідому подію, підготовку до протидії російській дізінформації:

10.04.24 14:03 У США готують розширені санкції проти російської «Лабораторії Касперського» – CNN. (це повідомлення про майбутні санкції)

11.04.24 15:40 Apple попередила користувачів у понад 90 країнах про атаку шпигунськими програмами – ЗМІ. (Ця хроніка повідомляє про реальні факти: шпигунські програми iPhone)

Ще приклад різновиду онлайн-хроніки-цитати про майбутню подію, підтверджену відео: 28.09.2024 22:10 Президент: На «Рамштайні» обговоримо спільні кроки, жовтень - час рішень. Відео. (Ця хроніка повідомляє про наміри).

Стовпчик хронік під рубрикою «Основні новини» на сайті інформагентства Укрінформ формується протягом доби під впливом суспільно значимих подій в Україні та за кордоном, що є підставою розрізняти хроніку за місцем події: *українська чи зарубіжна хроніка*.

Так за одну добу 26 вересня 2024 року Укрінформ оприлюднив хроніку за тематикою меню: війна – 43, відбудова – 12, політика – 8, економіка – 4, світ – 39, регіони – 63, тимчасово окуповані – 6, суспільство – 4, культура – 9 діаспора – 8, спорт – 14. Як бачимо, найбільше хронік з областей України та про війну.

Всі хроніки Укрінформу є непідписаними матеріалами власних кореспондентів, більшість з них супроводжують фото, рідше відео події та інфографіка, що є ознаками нового різновиду он-хроніки інформагентств як сучасних Інтернет-ЗМІ.

Укрінформ – єдине українське інформагентство, що оперативно поновлює, уточнює інформацію хроніки, про що є додаткове повідомлення поряд з матеріалом, позначене словом *оновлюється* або *оновлення*, натиснувши на слово читачі отримують найновіші дані про подію.

Укрінформ використовує в онлайн-хроніках гіперпосилання за яким йде доповнений, інформативно розширений текст, інфографіка. Після натискання на виділене кольором слово *інфографіка*, користувач автоматично переходить до доповнення хроніки новою інформацією в іншому розширеному інфографічному форматі, що відкривається в поточному або новому вікні.

В часи війни росії проти незалежної України 2022-2024 рр. Укрінформ найчастіше протягом доби поновлює актуальну інформацію щодо подій на фронті: До прикладу: 5.10.24 01:42 З півночі розпочалася нічна атака БПЛА

Онлайн-хроніка як сучасний інформаційний жанр інформагентства Укрінформ є оперативне коротке, дво-трирядкове повідомлення про суспільно важливі факти, події, явища, зміни різних сфер життя українського суспільства, зарубіжжя, що підтримує Україну під час війни, та співпрацю з іншими країнами світу для захисту Української держави від російської навали, з використанням мультимедійності, гіпертекстовості. інтерактивності.

Статистична воєнна хроніка містить посилання на джерело та дані інформації: *Генштаб*. Це слово виділено кольором і для отримання додаткової інформації, натиснувши на нього, читач отримує додаткові дані, переконується в їх достовірності. До прикладу: 28.09.2024 10:13 «Подвійний удар по Сумах: шестеро загиблих, кількість поранених зросла до десяти.

Цифрова хроніка має також посилання на повідомлення Національної поліції України у Телеграмі. Слово *Телеграм* виділено кольором, що свідчить

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

про інтерактивність хроніки, якщо натиснути на клавіатурі комп'ютера CTRL, а мишкою на назву Телеграм, що виділена кольором, відкривається розширене повідомлення, а саме замітка: «Армія РФ вночі та зранку 32 рази обстріляла Сумщину, є постраждалих. Як повідомляв Укрінформ, 24 вересня російські війська атакували безпілотником приватний будинок на Сумщині, його господар загинув. Поліція Сумщини документує наслідки цинічної російської атаки на лікарню, внаслідок якої шестеро людей загинули та 10 поранені. Сьогодні вранці ворог завдав подвійного удару по лікарні та житловому сектору в обласному центрі, застосувавши БПЛА. На місці удару працюють поліцейські – слідчо-оперативні групи, вибухотехніки та всі профільні служби. Правоохоронці скеровують людей у безпечні місця, дістають з-під завалів поранених, медики надають допомогу. Триває пошуково-рятувальна операція» [7].

Специфіка подачі хроніки Укрінформу проявляється ще й в інтерактивності: якщо натиснути на текст хроніки на першій сторінці сайту Укрінформ, відкривається розширене повідомлення в жанрі замітка або інформаційна кореспонденція. Це відбувається завдяки використанню Укрінформ *інтерактивності*, поліжанровості розкриття теми. Окрім того, цитована вище розширена хроніка як повідомляє Телеграм у кінці матеріалу, опублікована в соцмережах Facebook, X, Instagram, TikTok. Адже в умовах війни, як пише Олена Ярова в Детектор -медіа: «основним джерелом інформації для українців станом на зараз є соцмережі: 84% читають там новини, а 40% опитаних споживають новини виключно звідти». [12]

Поєднання інтерактивності з одночасним розповсюдженням хроніки в соцмережах є сучасним світовим форматом інформагентства Укрінформ. На його сайті виділені кольором *назви соцмереж* свідчать про подальше розширення інформації в замітках, інформаційних кореспонденціях.

Кожна хроніка Укрінформу під рубрикою «Останні новини» відповідає теоретичним, методичним вимогам до жанру хроніки, чим задовольняє право аудиторії отримувати перевірену, суспільно вагому інформацію з дотриманням демократичних принципів журналістської етики: правдивості, чесності, об'єктивності, соціальної відповідальності, поваги до суспільних інтересів і демократичних цінностей, сприяння формуванню нового міжнародного демократичного устрою в інформаційній сфері України. Як пише З. Вайшенберг у книзі «Новинна журналістика»: «повідомлення формулюються згідно з професійними стандартами "об'єктивного висвітлення подій". Це означає, що журналісти зобов'язані подавати неупереджену картину подій. Власні оцінки є неприпустимими, виклад повинен орієнтуватися на факти» [1,24].

В наш час на сайті Укрінформу є традиційна хроніка та онлайн-хроніка з можливістю розширення інформації за допомогою інтерактивності, мультимедійності, гіпертекстуальності, використанням діджиталізації як застосування сучасних технологій в Інтернет-ЗМІ.

Хроніка та онлайн хроніка Укрінформу мають стабільні змістовні, якісні ознаки: загальносуспільний інтерес, вагоме значенням інформації, її важливість для орієнтування в соціумі, відповідність інтересам читачів в Україні; українців закордоном, які виїхали для порятунку своїх дітей від війни й тимчасово проживають в країнах, що підтримують Україну.

Хроніка Укрінформ задовольняє інтереси представників української діаспори в різних державах світу, відповідає інформаційним запитам українських та зарубіжних ЗМІ, що передрукують хроніку Укрінформу у своїх мас-медіа. Як написано в самопрезентації «Про нас» на сайті Укрінформ: «Сьогодні УКРІНФОРМ має найбільшу мережу регіональних і закордонних корпунктів. Кореспонденти агентства працюють у кожному регіоні України та в 11 країнах світу: США, Канаді, Німеччині, Австрії, Бельгії, Нідерландах, Франції, Польщі, Латвії, Туреччині, Китаї».[12] Укрінформ також використовує хроніку відомих зарубіжних брендів. До прикладу хроніка, що викриває фейки: 23.09.24 12:46 Зареєстровані у Британії новинні сайти поширюють фейки про західні компанії в Україні - The Guardian.

Стиль хронік та онлайн-хронік Укрінформу – академічний, вони написані стисло в два-три рядки, переконливо аргументовані, без вираження авторських емоційних оцінок, є важливими для українців, діаспори, іноземних читачів.

Про затребуваність хроніки Укрінформ свідчить чисельність відвідування сайту Укрінформ. «За словами генерального директора Українського національного інформаційного агентства “Укрінформ” Олексія Мацуки, щодня сайт Укрінформу відвідують, у середньому, понад 400 тисяч читачів»[6]. Це дані 2023 року. 2024 року «щодня УКРІНФОРМ дає читачам повну та об’єктивну картину подій: більш як 300 новин за добу, ексклюзивні коментарі та інтерв'ю, фоторепортажі, інфографіку». [11]

Водночас хроніка Укрінформ повідомляє про викриття зрадників і російську пропаганду, що в меню позначена як ФАКТЧЕКІНГ. Саме перевірка російської інформації показує її зумисну неправдивість для виправдання російської війни в Україні. Через що на сайт здійснюють хакерські атаки російські інформаційні війська та зрадники України. Хроніка на сайті Укрінформ повідомляє про зрадників: 03.10.24 02:36 *СБУ затримала викладачку університету, яка коригувала удари росіян по Харкову.* Хроніка також нагадує, що чекає зрадників: 27.09.24 04:42 *За хакерські атаки на Україну двох зрадників із СБУ засудили до 15 років.* [4]

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

Онлайн-хроніка Укрінформ є доступною українською, англійською, іспанською, німецькою, польською, французькою та японською мовами.

Окрім того, види хроніки, онлайн-хроніки Укрінформу податні *за оперативною часовою ознакою* відтворюваних реальних подій як сучасні, події недалекого минулого, історичні. Водночас хроніка Укрінформ відповідає принципу свободи вираження думки в ЗМІ, використовуючи *за оціночним контентом*: критичні, позитивні, нейтрально-оповідні, викривально-оцінні хроніки. За використанням сучасних інтернет-технологій в онлайн-хроніках варто розрізняти інтерактивні, мультимедійні онлайн-хроніки.

Онлайн-хроніці Укрінформу властива мультимедійність як відтворення поєднання текстового повідомлення з ілюструванням інформації: фото-хроніка, відео-хроніка в час тривалості з місця події, з інфографікою. Щоденною є хроніка про втрати ворога в день оприлюднення інформації з посиланням на Генштаб.

Висновки. Як показало дослідження сучасних хронік Укрінформ під заголовком «Останні новини», завдяки діджиталізації поряд із традиційною хронікою в Укрінформі для змістовнішого поінформування використовують онлайн-хроніку – сучасний оперативний жанр інформантства, неавторський, оперативний, новинний журналістський інформаційний жанр обсягом 2-3 рядки із застосуванням гіпертекстуальності, мультимедійності, інтерактивності.

Онлайн-хроніка на сайті Укрінформ як самостійний жанр Інтернет-ЗМІ, яким є сучасне державне інформантство, має жанрові зовнішні ознаки: цифрові показники часу появи на сайті інформантства: дата дня, місяць, рік, година і хвилина, що є підтвердженням оперативності, першості появи повідомлення; відсутність заголовку, телеграмний стиль хронік, позначення поновлення інформації, а також мультимедійність онлайн-хронік як поєднання текстового, фото, відео, аудіо, інфографічного відтворення інформації в хроніці інформантства свідчить про використання сучасних технологій для створення і передачі повідомлень, що мають гостру соціальну значимість, затребувані і відповідають запитам аудиторії, сучасним теоретичним, методичним вимогам щодо оперативного розширеного поінформування, унаочнення та узагальнення інформації інформантством Укрінформ.

Нові стійкі ознаки журналістської хроніки, он-лайн-хроніки Укрінформу проявляються у функціях контенту, мовних та інших засобах унаочнення, відтворення інформації в змісті, стилі, унаочненні, сприяють посиленню сприйняття контенту, його впливовості. Хроніки, он-лайн-хроніки підсилює поєднання фактографічної інформації: конкретних фактів, цифр, документів,

посилання на традиційні та новітні джерела інформації, зокрема Опендатабот.

Як бачимо, різновиди жанру хроніка на сайті інформгентства Укрінформ осучаснюються, інтенсивно розвиваються, взаємодіють, трансформуються та орієнтуються на багатогранність запитів аудиторії для задоволення її інтересів.

Пропозиція: здійснити диференціацію жанрів Укрінформу за різними ознаками, проаналізувати використання хроніки, онлайн-хроніки в інших ЗМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Вайшенберг З. Новинна журналістика. К.: АУП. 2004. 262 с.
- [2] Відвідуваність сайту Укрінформу цьогоріч зросла у більш як шість разів // <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3794103-vidviduvanist-sajtu-ukrinformu-cogoric-zrosla-u-bils-ak-sist-raziv.html>
- [3] Гол Дж. Онлайн нова журналістика / Джим Гол. К.: К.І.С., 2005. 344 с.
- [4] За хакерські атаки, двох співробітників СБУ засудили до 15 років // <https://www.ukrinform.ua/rubric-tymchasovo-okupovani/3910148-za-hakerski-ataki-na-ukrainu-dvoh-zradnikiv-iz-sbu-zasudili-do-15-rokiv.html>
- [5] Листопад 2023. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. // <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf>
- [6] Мацука О. Укрінформ: робимо все, щоб наш читач і глядач споживав якісний контент. Мій перший місяць на посаді // Детектор медіа // <https://detector.media/infospace/article/220700/2023-12-18-ukrinform-robymo-vse-shchob-nash-chytach-i-glydach-spozhyvav-yakisnyy-kontent-miy-pershyy-misyats-na-posadi/>
- [7] Поліція показала наслідки російських ударів по Сумщині // www.ukrinform.ua/rubric-ato/3909389-policia-pokazala-naslidki-rosijskih-udariv-po-sumsini.html
- [8] Цього дня 102 роки тому заснували Укрінформ // <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2896984-cogo-dna-102-roki-tomu-zasnuvali-ukrinform.html>
- [9] Укрінформ. Меню // <https://www.ukrinform.ua>
- [10] "Укрінформ": підсумки роботи за 2023 рік // <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3819780-ukrinform-pidsumki-roboti-za-2023-rik-infogra.html>
- [11] Укрінформ. Про нас // https://www.ukrinform.ua/info/about_agency.html
- [12] Ярема О. Кількість українців, що споживають новини на сайті Суспільного, зросла вдвічі у порівнянні з 2023 роком, - дослідження // <https://detector.media/infospace/article/232448/2024-09-20>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.064

SYMBOL AND ITS FORMS IN THE NATIVE AMERICAN TEXT: THE MAP OF MISREADING

Starostenko Tetiana Mykolayivna¹

---

1. Candidate of Philological Sciences
Associate Professor at English Philology Department
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-2343-105X

From the pre-Columbian era up to the late XIXth century, Native American literature existed primarily as an unwritten and anonymous oral tradition. The enduring strength of this oral tradition and a firm commitment to ancestral roots led to significant intertextuality in the literature from the early U.S. period, contributing to its rich symbolism. Arnold Krupat argues that even modern, complex Native American works often maintain ties to or can be shaped by oral traditions, spirituality, and relationships with the land, which function in ways distinct from the dominant culture's focus on written texts. [5].

The transformation of symbolism in Native American literature reflects the dynamic history, cultural evolution, and resilience of Native American communities. In the early times, stories, myths, and legends, handed down through generations, imparted moral teachings, cultural principles, and spiritual beliefs and were frequently connected to nature, animals, the seasons, and natural elements, each carrying deep spiritual and cultural significance.

The aim is to investigate the transformative map of Native American symbolism in writings and to formulate their function.

Thus, in pre-colonial stories, animals were seen as more than mere creatures; they served as spiritual guides or beings with profound meaning. For example, the coyote commonly appeared as a trickster figure in many tribes, symbolizing both cleverness and disorder, while the eagle embodied vision and a link to the divine.

The land, rivers, mountains, and celestial bodies, such as the sun and moon, played a crucial role in these oral traditions. The earth was regarded as a living being, symbolizing nourishment, harmony, and the interconnectedness of all life.

Dreams were a significant source of symbolism, often interpreted as messages from the spirit world. They influenced actions, decisions, and storytelling, bridging human experiences and the supernatural.

The arrival of Europeans and the colonization of North America profoundly impacted Native American cultures and their symbolic traditions. European languages, Christianity, and formal education systems, such as boarding schools, were imposed, leading to the suppression, misinterpretation, or erasure of many traditional symbols from public expression. Colonization brought Christian symbols that frequently clashed with Native spiritual ones. In response, some writers incorporated or reimagined Christian motifs, combining them with traditional Native symbols to process the trauma of colonization. As Native Americans were forcibly displaced from their lands, the symbolism of land in their literature shifted. It came to represent loss, grief, and exile. What once symbolized life and identity became a symbol of separation and longing.

In the late XIXth and early XXth centuries, Native American literature emerged in written form, often to preserve culture and resist assimilation. Writers like Zitkala-Ša and Charles Eastman incorporated traditional symbolism alongside new symbols of resistance to assert their identity and safeguard their cultural heritage. The symbol of “dual identity”, or the struggle between two worlds, became prominent. Many writers examined their identities as both Native American and American, developing powerful symbols that represented their internal conflicts. During this time, historical figures such as Crazy Horse and Sitting Bull emerged as literary symbols of resistance, defiance, and the survival of Native peoples against colonial oppression

The mid-XXth century witnessed the rise of the Native American Renaissance, a literary movement that began in the 1960s and 1970s. Authors such as N. Scott Momaday, Leslie Marmon Silko, and Louise Erdrich rejuvenated Native American literature by incorporating traditional symbols into modern narratives and introducing new ones. The trickster figure, historically a symbol of chaos and transformation, evolved into a means of exploring the complexities of contemporary Native identity. Writers utilized the trickster to address cultural survival, assimilation, and the conflict between tradition and modernity. Land, animals, and spiritual symbols remained central, representing not just tradition but also cultural endurance and resilience in the face of persistent challenges. In works such as Momaday's *House Made of Dawn* and Silko's *Ceremony*, symbolism illustrates the fusion of Native and non-Native worlds, highlighting how Indigenous identity can endure and transform through syncretism.

In the XXIst century, Native American writers are actively redefining and broadening symbolic traditions. Current literature demonstrates a continuous effort toward cultural reclamation and adaptation, addressing contemporary issues such as urbanization, environmental degradation, and identity within a globalized context. The land remains a central theme in modern Native American literature,

SECTION 22.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

but it has acquired new significance in light of environmental degradation and climate change. Authors such as Joy Harjo and Louise Erdrich utilize symbols of water, earth, and animals to address the ecological crises that pose threats to both Native lands and the planet as a whole. Native authors now examine life in urban environments, where traditional symbols such as land and animals are reinterpreted. The urban landscape serves as a new arena for resistance and identity, reflecting the burden of disconnection from ancestral lands.

Contemporary Native writers have revitalized traditional spiritual symbols, imbuing them with new meanings that resonate with the challenges faced by modern Native communities. Rituals, the sweat lodge, and other symbols of spiritual renewal are employed to tackle generational trauma, promote healing, and ensure the survival of Native cultures. The act of storytelling itself has become a powerful symbol of cultural survival. Many contemporary writers incorporate Native languages into their works, occasionally mixing them with English, highlighting the importance of language in preserving identity.

Thus, the evolution of symbolism in Native American literature illustrates a multifaceted journey of survival, resistance, and renewal. Starting from the pre-colonial era's strong ties to the natural and spiritual realms, moving through the trauma of colonization and the struggle to preserve culture, and leading to today's dynamic reclamation and innovation, Native American symbolism has developed while still retaining its fundamental connections to identity, land, and spirituality. This literature remains a crucial form of cultural expression and resistance, creatively merging ancient symbols with contemporary issues.

REFERENCES:

- [1] Aguirre, A., & Baker, D. V. (1995). *Sources: Notable selections in race and ethnicity*. The Dushkin Publishing Group.
- [2] Hebebrant, C. M. (2004). *Native American and Chicano/a literature of the American Southwest: Intersections of indigenous literature*. Routledge.
- [3] Herman, M. (2010). *Politics and aesthetics in contemporary Native American literature*. In *Across every border* (pp. 1-154). Routledge.
- [4] Jaskoski, H. (1996). *Early Native American writing: New critical essays*. Cambridge University Press.
- [5] Krupat, A. (1989). *The voice in the margin: Native American literature and the canon*. University of California Press.
- [6] Wiget, A. (2012). *Handbook of Native American literature*. Routledge.
- [7] Yellow Robe Jr., W. S. (2000). *Where the pavement ends: Five Native American plays*. University of Oklahoma Press.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.065

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ В ПРОМОВАХ TED TALKS

Шевчук Анастасія Володимирівна¹**Науковий керівник: Москалюк Олена Вікторівна²**

---

1. здобувачка вищої освіти 1 року навчання
другого (магістерського) рівня
спеціальності 035 «Філологія»

Одеський національний морський університет, УКРАЇНА

2. канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри «Філологія»

Одеський національний морський університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-4956-7238

В умовах глобалізаційних змін суспільства, поширення цифрової інформації користується значним попитом, адже засобами інтернет технологій людство має доступ до нескінченних джерел інформації. З роками аудіовізуальний контент також став важливою формулою комунікації. Відеоперегляд – це креативний спосіб представити думку суспільства, що дозволяє автоматично стати учасником інтерактивного спілкування.

Одним із найпопулярніших і найвпливовіших веб-сайтів, які надають актуальну інформацію у відеоформаті, є TED Talks. Це відеоплатформа, яка безкоштовно представляє різноманітну змістовну інформацію в інтернет-мережі. TED Talks, аббревіатура від “Technology, Entertainment and Design”, є однією з нововизнаних форм спілкування і творчих ідей. Лекції TED є гібридним жанром мовлення, який реалізується на основі науково-популярного стилю з елементами художнього, публіцистичного та розмовного.

Згідно наукових розвідок В. Жуковської, основною функцією наукового стилю, елементи якого простежуються у виступах TED, є передача знань, фактів, результатів і даних, отриманих шляхом експериментів і гіпотез [1, с. 146].

Дослідниця Д. Людвіг описує жанрові особливості конференцій в своїй праці “TED Talks as an Emergent Genre” За її словами, виступи в стилі TED мають бути чітко структуровані, оскільки доповідач має ретельно підготуватися до

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

виступу, отримати інструкції та дотримуватися чіткого формату виступу. Тривалість – не більше 18 хвилин [6, с. 2].

Окрім того, Д. Калієндо (італійська лінгвістка), авторка праць, присвячених жанру TED, вважає, що цей жанр є поєднанням освітніх конференцій, доповідей, дискусій та телевізійних документальних фільмів [3, с. 101-132]. TED Talks – мультимодальний текст, який поєднує в собі всі параметри спілкування, представлений у форматі живої інтерактивної конференції. Усний текст лекції часто супроводжується графічними зображеннями, відео, презентаціями і навіть аудіофайлами. Спонтанні реакції слухача також є частиною відповідного виступу і супроводжуються екстралінгвістичними та паралінгвістичними засобами.

За класифікацією Д. Кайсіної існує декілька типів дискурсивних стратегій: аргументація, переконання, навіювання та спонукання. «Процес донесення оратором аудиторії певної точки зору, тобто процес аргументації, фокусується на раціональному мисленні аудиторії. Процес переконання аудиторії, тобто процес емоційного зараження, зосереджується на сфері почуттів та емоцій аудиторії. Процес навіювання впливає на сферу підсвідомості аудиторії, а процес спонукання мовцем чинить безпосередній вплив на волю суб'єкта впливу. Також варто виділити таку дискурсивну стратегію, як стратегія самопрезентації, оскільки самопрезентація – бодай не найважливіший фактор успішного результату публічної промови» [2, с. 132].

Наприклад, М. Кінг у своїй TED-лекції “It’s Not You, It’s Your Workplace” демонструє комунікативну стратегію аргументації, яку вона реалізує за допомогою відповідних прикладів і обґрунтування: “The research finds that women are four times more likely to rise to senior leadership positions, and men are twice as likely, because we no longer advancing a small number of people who fit the ideal. Everybody’s got an opportunity to make it, everybody’s free to be themselves, and this might sound like a great place to work, but the truth is workplaces need this more than we do” [4].

Зазначена категоризація дискурсивних стратегій видається найбільш доцільною, оскільки вона найтіснішим чином пов'язана з генерацією ідеї, здатністю формувати та осмислювати її. Пряма класифікація базується на комунікативній взаємодії спікера та аудиторії.

Використання риторичних прийомів є ключовим для успішного публічного виступу TED. Самопрезентація вважається одним із найбільш використовуваних риторичних прийомів. Спікери впливають на аудиторію, створюючи позитивний імідж, демонструючи свої сильні сторони, підкреслюючи свій досвід і професіоналізм. Іншими поширеними риторичними засобами є риторичні запитання, ідентифікація аудиторії, гумор, епітети, гіпербола та метафора.

Вживання епітетів надає емоційної насиченості промова, наприклад: *beautiful, fascinating, bright, ambitious*. “And that to me as well, that if you think, I’m worried about losing words, well, many words theory – one of the most beautiful, fascinating, sometimes terrifying ideas from the quantum interpretation is a wonderful thing” [5]. Для підкреслення певних значень, як правило, використовують метафори-повтори: “And a definition of a sustainable *cease-fire* is that Hamas stops firing rockets into Israel. And there will not be a sustainable *cease-fire* if they continue firing rockets” [4].

Відомо, основною метою промов є вплив та переконання цільової аудиторії. Наприклад, Д. Байден часто згадує ключові моменти та діячів польської історії, таким способом породжуючи довіру слухачів: “Then a year later, the Solidarity movement took hold in Poland. And while I know he couldn’t be here tonight, we’re all grateful in America and around the world for Lech Wałęsa” [4].

Відзначимо, що TED Talks відомі своєю здатністю ефективно передавати ідеї та надихати аудиторію. Дослідження вище висвітлюють, що дискурсивні стратегії та риторичні прийоми, які використовуються в таких промовах відіграють неабияку роль. Отож, виокремлені стратегії й прийоми допомагають TED Talks бути не лише інформаційними промовами, але й креативними, спонукаючи слухачів до дії та роздумів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Жуковська В.О. (2010) Основи теорії та практики стилістики англійської мови: навч. посіб. Житомир : Вид-во Житом. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2010. 240 с.
- [2] Кайсіна Д.М. (2016) Стратегії мовленнєвого впливу в англomовному дискурсі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Дрогобич. Т. 1. № 5. С. 131-135.
- [3] Caliendo G.I. (2012) The popularization of science in web-based genres. *The Language of Popularization : Theoretical and Descriptive Models*. Bern : Peter Lang, 2012. P. 101-132.
- [4] King M.P. (2019) It’s Not You, It’s Your Workplace. TEDxChelseaPark, 2019. Вилучено з: <https://cutt.ly/jNxeQ1q>
- [5] Lakoff G. & Johnson M. (2003) *Metaphors We Live by*. Chicago : University of Chicago Press. P. 55-58.
- [6] Ludewig J.K. (2017) TED Talks as an Emergent Genre. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. Vol. 19. No 1. P. 2-8.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.066

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ПАРАМЕТРИ ВІДОБРАЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОЇ СУТНОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНЦЕПТУ «SOLDAT»

Андрухович Алла Анатоліївна¹

---

1. старший викладач кафедри романо-германських мов
Національна академія СБ України, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-9806-1669

Антропоцентрична наукова парадигма, яка розглядає людину як центральний об'єкт досліджень, вимагає нового підходу до розуміння загальних теоретичних уявлень про мовні явища. Ці явища відіграють роль посередників між людською свідомістю та її концептуальною картиною світу. Лінгвокультурні знання черпаються з мовних одиниць, які містять у собі національно-культурний зміст. Концепти, виражені через різні мови, не є повністю ідентичними і не завжди точно передають смислове багатство певної культури. Перед науковцями постає завдання дослідження смислу та внутрішньої форми мовних образів світу, що відображають культурні маркери. У світлі сучасних подій, таких як війна в Україні, питання параметризації концептів військової тематики набуває особливої важливості, оскільки ці концепти відіграють значну роль у медійному просторі та потребують переосмислення на новому історичному етапі.

Концептологія активно вивчається як українськими, так і зарубіжними вченими, серед яких Г. М. Яворська, О. О. Селіванова, О. П. Воробйова, В. І. Кононенко, А. М. Приходько, Н. Г. Лисецька, Nadine Rentel, Tim Karis, Annett Neft. У сучасній лінгвістиці детально досліджені різні концепти німецькомовного простору, але концепт «*SOLDAT*» залишається маловивченим, хоча він часто використовується в німецькомовному медіапросторі. Новими є дослідження виявлення ядра концепту, аналіз дефініцій та визначення периферійних значень концепту «*SOLDAT*» у німецькомовному медіадискурсі.

Мова є ключовою ланкою між підсвідомістю людини та її оточенням, відображаючи і формуючи національну картину світу. Вона виступає проміжним елементом між свідомістю, культурою, історією та наукою. В антропоцентричній парадигмі, яка складається з трьох компонентів – комунікативної компетенції, картини світу та мовної особистості, мова досліджується як засіб пізнання людини та її здатності до мовлення. Мовна картина світу, як результат концептуалізації дійсності свідомістю людини, є своєрідною копією реальності, створеною за допомогою мови. Процес концептуалізації відіграє важливу роль у когнітивній діяльності, коли людина осмислює інформацію, утворюючи концепти та концептуальні структури.

Медіапростір, як альтернативне середовище масової комунікації, формує нові культурні цінності та традиції, впливаючи на підсвідомість за допомогою глобальних інформаційних потоків. У сучасній лінгвістиці концепти вербалізуються за допомогою слів-репрезентантів або їхніх синонімів. Дослідники виділяють такі основні способи вербалізації: прямі й похідні номінації, однокореневі слова, фразеологізми, метафори, стійкі порівняння, вільні словосполучення, асоціації, словникові та енциклопедичні визначення. Всі ці елементи разом складають уявлення про мовну картину світу та концептуальні системи, які закріплені в певній культурі.

Методологія концептуального аналізу передбачає два підходи: лексикографічний опис вербалізаторів та їх дефінування, а також аналіз їхніх взаємозв'язків у контексті. Лише всебічний розгляд мовних засобів, що вербалізують концепт, дає змогу глибше зрозуміти його сенс у свідомості носіїв мови та представників певної лінгвокультури.

У сучасній науці дослідники використовують різні підходи до визначення поняття «концепт». Серед основних: семантичний, логіко-понятійний, лінгвокультурний, лінгвокогнітивний і психолінгвістичний. На сьогодні в лінгвістиці не існує єдиного підходу до концептуального аналізу. Кожна методика базується на власних інтерпретаціях, враховуючи специфіку дослідження. Однак спільним для всіх підходів є акцент на семантичному потенціалі лексеми, який передбачає аналіз значень ключових слів на основі словникових визначень [4]. У цьому контексті семантичний підхід до розуміння поняття «концепт» є ключовим, а його зміст формується через семантику мовного знака.

Глосарії фіксують семантичні параметри лексичних одиниць як сталі елементи колективної свідомості, що відображають суть явищ, подій або предметів. Деякі дослідники підкреслюють, що концептуальна і мовна картини світу можуть існувати паралельно. Як зазначає С. Я. Єрмоленко [3], межа між ними є нечіткою через асиметричну природу мовного знаку та різницю між

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

уявленням і поняттям. Кожен концепт містить у собі етнокультурний компонент, що відображає ментальні, духовні та культурні цінності певної лінгвокультури.

Аналіз концепту «*SOLDAT*» у лексикографічному вимірі дозволяє не лише виявити його дефінітивний потенціал, але й простежити семантичні трансформації та модифікації. Застосування семантичного підходу дозволяє виокремити ядро концепту «*SOLDAT*» у німецькомовному медіадискурсі. На основі аналізу словникових статей було визначено такі значення ядра концепту «*SOLDAT*»:

- військовий, солдат (найнижче військове звання);
- воїн, військовослужбовець збройних сил країни, а також войовнича діяльність.

У німецькомовному лінгвокультурному просторі концепт «*SOLDAT*» може мати різні значення залежно від регіону. Наприклад, у Німеччині це особа, яка перебуває на військовій службі в армії або збройних силах за обов'язком або добровільно [1]. У Швейцарії це одне з найнижчих військових звань, а в Австрії номінація використовується для позначення військовослужбовців загалом.

У німецькій мові номінація «*SOLDAT*» вступає в синтагматичні відносини: «справжній солдат», «солдат бундесверу», «озброєні солдати», «солдат, відданий своїй нації». Також виділяються субконцепти, які включають семи, що утворюють периферію концепту «*SOLDAT*», і мають прагматичні відносини з основним концептом. До них належать: «Knecht» (слуга), «Krieger» (воїн), «Kriegsknecht» (військовий слуга), «Kämpfer» (боєць), «Landser» (солдат піхоти), «Milizionär» (міліціонер), «Uniformierter» (особа у формі), «Verteidiger» (захисник) [2].

На лексичному рівні концепт «*SOLDAT*» формується за допомогою ряду мовних засобів, які несуть додаткове семантичне навантаження та мають певну ціннісну орієнтацію. Ці засоби об'єднуються у концептуальну мережу, де лексико-семантичні варіанти організовані в субконцепти. Наприклад, може означати як захисника, так і гаранта безпеки країни. Крім того, військовий може виконувати інші функції, наприклад, допомагати цивільному населенню під час надзвичайних ситуацій або вшановувати пам'ять загиблих побратимів. Водночас солдат може бути сприйнятий як нападник, який слугує інструментом для здійснення агресивних дій з боку держави.

Дослідження вербалізації концепту «*SOLDAT*» включає аналіз мовних засобів, які використовуються для його вираження у мовленні. Це охоплює як лексичні, так і семантичні аспекти, де концепт експлікується через різні категорії мовних одиниць, таких як іменники, дієслова, прикметники та прислівники. Під час аналізу ядра концепту враховувалися різні критерії,

включаючи частотність вживання, ступінь абстракції значення, загальновідомість та прагматичну організацію.

На основі аналізу словникових дефініцій термінів, що складають назву досліджуваного концепту та його синонімів, можна зробити висновок, що ключове значення концепту вербалізується через різні мовні засоби залежно від комунікативної ситуації. Виявлені центральні та периферійні семантичні компоненти формують основу для побудови лексичного поля концепту, що включає його номінативні реалізації у вигляді лексем, синонімів, антонімів та фразеологічних одиниць. Дослідження концепту «*SOLDAT*» відображає культурно-ментальну сутність німецькомовної картини світу. Подальші дослідження можуть зосередитися на детальному аналізі концепту через його семантичні ознаки та лексичні поєднання у різних контекстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Bundeswehr. Вилучено з: <https://bundeswehr.de>
- [2] Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. Вилучено з: <https://www.dwds.de>
- [3] Єрмоленко С.Я. Мінлива стійкість мовної картини світу / С.Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 2009. – № 3-4. – С. 94-103.
- [4] Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К. 2006. 716 с. С. 83.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.067

СТІЙКІ ПОРІВНЯННЯ ЯК ОДНА З ФОРМ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Федишин Катерина Володимирівна¹, Патен Ірина Михайлівна²

---

1. здобувач вищої освіти факультету української та іноземної філології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

2. канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-8706-6149

Мова є дзеркалом довкілля, вона зображує дійсність і створює специфічну картину світу, унікальну, неповторну для кожної мови.

Проблема взаємовідношення мови, культури та етносу в мовознавстві не нова. Ще на початку XIX ст. це питання висвітлювалося у працях німецьких учених В. фон Гумбольдта, Я. Грімма Ф. Боаса, Е. Сепіра, Л. Вайсгербера тощо.

Практично весь фразеологічний фонд мови, пов'язаний з традиціями, звичаями і приказками народу, а також з реаліями, переказами, історичними фактами з життя етносу – носія мови. Саме тому фразеологія будь-якого народу особливо специфічна і неповторна, відображає риси етнічної культури і обумовлена найрізноманітнішими екстралінгвістичними факторами, які і складають особливість мови і надають їй яскравої своєрідності.

Фразеологізми, засновані на порівнянні, займають особливе місце в мовному фонді й мисленні. Порівняння – це не тільки спосіб номінації, «це пожива для розуму» (У. Еко). Порівняння лежить в основі когнітивних механізмів людини і є водночас «базовою структурою, механізмом, операцією» [2] практично всіх складників розумового процесу людини. У логіці та філософії категорію порівняння трактують як гносеологічну категорію, позаяк шляхом порівняння ми пізнаємо довкілля, отримуємо нові знання [4, 27 с.]. Описуючи новий предмет або явище, ми забарвлюємо його позитивним або негативним відтінком. Образні номінації з компаративним компонентом значення глибоко специфічні, вони відображають звичаї, матеріальну й духовну культуру, історико-культурні, соціальні, ментальні особливості певної лінгвокультурної спільноти.

У сучасній лінгвістиці переважає тенденція вивчення мовних явищ в їхньому ставленні до дійсності, в контексті культурно-національних процесів. Порівняння в аспекті культури – це цікавий матеріал для вивчення мовної картини світу.

Стійкі порівняння (далі СП) – це система засобів вираження, у якій з особливою наочністю проявляється так звана внутрішня форма мови, багатство власне мовних образотворчих ресурсів, а разом з тим розкривається самотність національної культури, національний склад образного мислення.

Важливим компонентом стійких порівнянь є наявність компаративного елемента, тобто «порівняння».

В енциклопедії «Української мови» поняття «порівняння» у стилістичному аспекті протлумачено як фігуру мови, «що полягає в зображенні особи, предмета, явища чи дії через найхарактерніші ознаки, які є органічно властивими для інших [4, 469–470].

Літературознавчий словник-довідник трактує порівняння як троп, «який полягає в поясненні одного предмета через інший, подібний до нього за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників: як, мов, немов, наче, ніби та ін.» [1, с. 561].

Відповідно до «Академічного тлумачного словника української мови»: «*порівняння* (лінгв.) – це слово або вислів, у якому називаються особа, предмет або явище, з якими порівнюється хто-, що-небудь. // (літ.) – це засіб художньої образності, один з видів тропів, що полягає у зіставленні одного предмета або явища з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його [6, с. 259].

Порівняння – важливий логічний прийом пізнання зовнішнього світу і духовних цінностей, яке починається з виявлення подібностей і відмінностей між предметами чи явищами. Кожна людина закріплює певні асоціації про той чи той предмет, явище, і коли вона що-небудь порівнює, то відтворює освоєні нею речі і пробує їх зіставити, знайти щось спільне.

Цікаві роздуми про феномен порівняння пропонує К.Ушинський, який стверджує, що мислення в цілому – це, по суті, діяльність, що порівнює і зіставляє. На відміну від чуттєвого пізнання розумовий акт зіставлення носить активний, цілеспрямований характер, обумовлений відносною самостійністю людського мислення, яке пов'язане з основною суперечністю пізнання людей. Те, що відображає мислення, – це відображення тотожності, подібності, з одного боку, і відмінності – з іншого.

Учені-лінгвісти неодноразово вказували на різноманіття мовних засобів вираження порівняння: форми ступенів порівняння прикметників і прислівників (*найнадійніший, працювати старанніше*); багато моделей

SECTION 22.
PHILOLOGY AND JOURNALISM

словотворення і похідні слова, особливо в системі прикметників і прислівників (*серповидний, громоподібний, золотоволосий*); так звані порівняльні звороти в структурі речення (*Сто чорних тіней довжаться, ростуть і вже як ліс соснової малечі зустріч рушають* (В. Стус)); порівняння засновані на структурі простого речення (*У цьому полі, синьому, як льон* (В. Стус)), порівняння, представлені складним реченням з підрядним порівняльним; порівняння, що є низкою речень, складна синтаксична єдність тощо. Нарешті, порівняння виступає і як відтворена одиниця фразеологічного типу (укр. *як сніг; як вітер* // англ. *like a deer; as a grin*).

Тож стійкі порівняння – це широкий пласт активно вживаних одиниць мови, що є значною частиною будь-якої фразеології. Стійкі компаративні структури – це система засобів вираження, у якій з особливою наочністю проявляється так звана внутрішня форма мови, багатство власне мовних образотворчих ресурсів, а разом з тим розкривається самобутність національної культури, національний склад образного мислення.

Звертаючи увагу на особливості історичного процесу становлення СП зазвичай відзначають таку його характеристику як динамічність, рухливість. Як і будь-яка категорії мови, тут проявляються два основних процеси: архаїзація та неологізація.

Процес становлення нових стійких компаративних конструкцій з'являється поряд із неологізмами. Якщо архаїзація слова, яке входить до складу СП, далеко не завжди призводить до архаїзації стійкого порівняння, то неологізм далеко не завжди і не відразу може стати компонентом нового СП. Нові поняття повинні міцно закріпитися в колективній свідомості. Що інтенсивніше буде вживатися нове стійке порівняння, то швидше воно увійде в побут. Відтак стійкі порівняння є більш рухливою і гнучкою системою стійких одиниць у порівнянні з власне фразеологізмами, крім того, вони більш чутливі до соціально-історичних зрушень у суспільстві.

Стійкі порівняння зацікавлюють дослідників насамперед своєю мовної мінливістю, оскільки вони є прикладом відкритої, динамічної системи мовних одиниць, постійний розвиток якої розглядають як її дійсність.

Питання мотивації вибору того чи того способу (стандарту) порівняння в тій чи тій мові є дуже цікавим і водночас досить складним. Вирішити це питання важко через велику різномірність факторів, які є основою такого роду мотивації. Чому лисиця в українській мові уособлює хитрість, в португальській – злість, в англійській – сварку (з лисицею порівнюють сварливу жінку) – відповісти важко. Очевидно, тут треба звертати увагу на дію різних факторів: об'єктивного, який полягає в природних і культурних реальностях, властивих життю певного народу і таких, яких немає в житті іншого,

суб'єктивного, який виформовується у довільній вибірковості, коли слова, що відображають одні і ті ж реальності, представлені по-різному у фразеології різних мов, міфологічного, який вказує на міфологічну основу того чи того стійкого сполучення, на анімалістичні уявлення давніх людей, «анімалізм завжди залишається тим сенсоутворювальним фоном, на якому формуються мовні і культові стереотипи, поетичні образи тощо» [3, с. 12]. У стандартах стійких порівнянь предмети реального світу відображаються не такими, якими вони є насправді, а такими, якими вони осмислені свідомістю людини в культурному просторі того чи того мовного суспільства.

Отож питання національної специфіки стійких порівнянь більшість сучасних досліджень вирішує, зазвичай, за допомогою визначення рис універсальності або унікальності, як в плані змісту, так і в плані вираження.

Стійкі порівняння збагачують мовлення не так кількісно, як якісно, адже мають унікальну особливість образно виразити сутність складних явищ.

Зазначаємо, що стійкі порівняння є цікавим дослідницьким матеріалом. Багато учених стверджують, що фразеологічні порівняння – це аксіологічна категорія фразеологізмів, яка відображає норми та стереотипи, когнітивні основи мовної свідомості, менталітет та етнокультурні чинники того чи того світогляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Гром'як Р. Ковалів Ю. та ін. (1997). Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 752 с.
- [2] Мізін К. (2010). *Comparo ergo sum*, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. *Мовознавство*, 1, 54–67.
- [3] Патен І. (2019). Анімалістичний код культури у складі компаративної фразеології англійської та польської мов. *Modern scientific potential – 2019: Materials of the XV International scientific and practical Conference* (February 28 – March 7, 2019). *Philological sciences. Music and life*. Sheffield: Science and education LTD, 40–45.
- [4] Русанівський В., Тараненко О., Зяблюк М. та ін. (1993). Українська мова: Енциклопедія. Київ : Синто, 192 с.
- [5] Тарасова А. (2017). Відтворення англійських компаративних фразеологізмів в українських перекладах : дис. ... канд. наук. Дніпропетровськ, 220 с.
- [6] Тлумачний словник української мови (2004). Понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / Ред. д-ра філол. наук, проф. В. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: Прапор, 992 с.

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.068

INTEGRATION OF CONTROL AND SELF-CONTROL MECHANISMS IN THE FORMATION OF RESPONSIBILITY AS A CONDITION OF PRODUCTIVE SOCIALIZATION

Vladimir E. Shedyakov¹

---

1. Dr. Sc. (Sociology), Ph. D. (Economics)

Freelancer scientist

UKRAINE

ORCID ID: 0000-0003-2779-3736

The quality of socialization – acculturation processes not only characterizes the way of life, but also actively influences the vector of society dynamics. At the same time, more or less intensive socialization can accompany various social priorities. Cultivation of one's own combination of control / self-control, its adequate formation to the changes of the era is a significant lever of influence on the level of transformation processes [1-7]. Support of civil dialogue, functioning of an effective system of social support and social adaptation, restoration of popular control and development of citizen participation in control / self-control processes are mandatory conditions for productive human socialization – acculturation [16-21]. The responsibility of all national actors to society, first of all, concerns the balance of duties and rights, on the one hand, of the state, on the other, of private entrepreneurs, based on both public and private law, as well as on the foundations and traditions of a specific cultural-civilizational world, bound together by core value-sense complexes characteristic of it. The organization of a public-private partnership based on taking into account the relevant interests ensures the long-term formation of a productive environment for development and opens up opportunities for joint interested participation in the creation and realization of socially significant projects and for this purpose the combination of tangible and intangible resource bases and the sharing of risks between society (state, public sector and non-governmental organizations) and the private sector. State / public, private and non-governmental / non-profit structures can use and develop their strengths and capabilities of each party, reducing the cost of high-quality social

services. At the same time, on the one hand, the system of public-private partnership is closely related to state regulation of the economy, but, on the other hand, it is not at all identical to the formation of a mixed economy (far from any interaction between business and the state in a mixed economy can be characterized as an element of the public-private partnership system). This mutual influence is most noticeable both along the lines of organizations and institutions of civil society that have a noticeable political dimension (business associations, trade unions), and in the directions of the diffusion of the corporate culture itself. In particular, the interest of the corporation in this process is connected, first of all, with the disclosure and involvement of the unique creative, innovative potential of a person both inside the corporate business and from the outside. Among other priority areas of social responsibility of business are environmental protection, improving the safety and quality of consumer goods, health care, culture, improving ethno-national relations, helping disabled categories of the population, supporting human rights in the field of labour relations, ensuring working conditions, including health care and compliance with safety techniques, termination of unscrupulous business practices, quality management, involvement of residents of local communities in solving problems of the social plan, issues of social development within the corporation and at its location. This activity directly (medical care of personnel, creating a comfortable environment at the workplace) or indirectly (the quality of the environment and consumer goods, creating a favourable socio-cultural environment, etc.) contributes to the increase of the aggregate public social capital and the rapprochement with society of both individual companies and business as a whole.

Thus, the understanding of the social responsibility of business in the development of partnership relations in society is based on the premise that the interests of all interested parties must be carefully taken into account, and the strategy is based on the model of a “game with a non-zero result”, where the collective social capital of society grows along with everyone's gain. This becomes the foundation of both the internal and external culture of the corporation. In addition, the use of socio-economic relations as a stimulus for social development requires strengthening the ethical foundations of life, the value of skilled labour, the level of the population's culture – general and spiritual production. In turn, the solution to these issues is related to the quality of the social infrastructure, including the infrastructure of activities in the field of spiritual culture (a set of conditions that ensure the motivation and functioning of education, raising the cultural level, organizing leisure time). Accordingly, the growth of the productivity of the socio-economic system requires the formation of a new social standard and the level of social management of all components of the social (and not only) sphere and the

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

harmonization of the activities of their actors, the regulation of excessively high bonuses for top managers, the standardization of international financial reporting, ensuring the coordination of actions regulatory structures of various countries, overcoming elements of social disorder on this basis. Volunteering (for example, during “subbotnik”), i.e. the activities of the corporation's employees to provide assistance to local communities and their citizens, is rightly attributed to the most obvious forms of embodiment of the specifics of corporate relations in their connection with social capital. Combining the principles of public-private and social partnerships becomes an effective form of combining efforts and minimizing the risks of a multi-vector economy for the conditions of the post-Soviet transit. Post-global, post-modern approaches to social management generally do not erase, but actualize the potential of modernity for the development and activation of the human factor. But, along with this, they also open up new opportunities associated with more active use of traditions and customs, informal communications and social networks, synthesis of controlled, self-controlled and uncontrolled processes. However, excluding spontaneity from the mechanism of social development is, firstly, impossible, and secondly, it makes no sense for human civilization. Spontaneity as a form of self-regulation, self-control in the system in social life will always remain, and even conscious activity itself in some cases can cause unforeseen, spontaneous consequences. Ideas about a society where absolutely everything is consciously (centrally) organized and regulated, and where there is no place for spontaneity, are utopian and, ultimately, converge with mechanical determinism.

Humanization of the cultural-civilizational worlds' life and, in particular, economic conditions – is the deepening of a person's mastery of his own essential forces and the disclosure of the world in the dialectic of post-global socialization – acculturation and individualization. At the same time, the individual and social levels of transformations form the productive direction of their final vector. Today, previous generations have created a powerful material-technical base for ensuring development on a global scale based on the concept of a welfare state. The situation that has developed converts the issue of concretization of ideas about the welfare state into the plane of the quality of strategic management, the subjectivity of changes. In other words, the problem is to prioritize the use of resource bases, methodological literacy and the vector of interests to make and to realize socially significant decisions. In the post-global conditions of reflexive modernization, the realization of contradictions is focused in the choice between deep injustice in the distribution of opportunities to use cash and potential resource bases (first of all, in the forms of oligarchy) and mechanisms of people's power and popular control, which support equality and equal access to basic public goods. Humanity,

humanity is recognized above all and any doctrines: the main regulator is the “do not disturb” law. And in this direction, the main problem of postmodernism is allowed: if outsidership is a norm with an immeasurable range of its own models of social organization and forms of sociogenesis, and not at all lagging behind on a common (one for everyone) road, then marginals (people and countries) have an obvious right to own choice – as long as they do not encroach on the choice of others. In this regard, the meaning of the concept of “development” and “progress” needs to be updated: in addition to stable and balanced growth, it should focus on such ethical values as justice, freedom of choice, and tolerance. At the same time, only those capable of a conscious critical understanding of the reality of the individual can successfully resist the patterns and stereotypes of the global mass media, the onslaught of external techno-structures for civilization. On the contrary, the cult of force and aggression borders on the spread of the ideology of violence, the rigid planting of sameness. Cultivating aggressiveness and militancy simplifies content creation, but leads to unproductive trends in social transformations. Accordingly, the cardinal challenge of transformations is precisely the choice between accepting the diversity of development – or rejecting the diversity of forms and contents of development (which has also happened in the history of many civilizations), the vectorlessness of existence up to the breakdown in counter-modernity and degradation. And there are enough threatening features of the latest trend. It is this alternative, absolutizing possibilities and bringing them to the brink, which becomes for us the leading problem of the content of the era. Myriads of small day-to-day choices tend towards the realization of one of these directions. Moreover, the reluctance to understand the nature of global changes and the lack of a well-thought-out strategy for their use turns it into an object of manipulation.

The level of realization of human rights, the quality of life, the possibilities of creative self-activity and self-expression are fundamental achievements of social progress, its integral features [22-33]. In these conditions, the rejection of the ideology of the welfare state could lead not only to the loss of labour (in particular, scientific-intellectual) potential, weakening of the interest of workers, but also to the undermining of the socio-cultural basis of social harmony and socio-economic development. At the same time, ideas about society and the state of general prosperity (well-being) today are connected, rather, with the value-sense complexes not of inactivity and consumerism, but of creation and creative search. This does not focus on the accumulation of various social dependents and their servants, but on the active support of creativity with the priority of human rights and freedoms; social justice, i.e. social equality of people in rights and opportunities; solidarity, which is understood as an expression of the commonality of humanity and compassion for victims of injustice. If knowledge is the most important resource of quality of life and

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

success, and intellectual capacity and inspiration of production is the necessity of ensuring competitiveness, then the morality of management today is a prerequisite for the preservation of life and culture, trust as the basis of cooperation and partnership. The realization of intellectualization and humanization requirements, in turn, involves a large-scale change in the direction of investments with the formation of an adequate Super-Project for the development of the cultural-civilizational world. The competition between the cultural-civilizational worlds looks like a rivalry between them at different stages of the Super-Projects. In essence, there is a struggle not for profit as such, but for spheres of influence, for economic power (converted into ideological and political). And this changes the attitude towards social dynamics and the importance of various societies' institutions. From now on, there is no need for supply-demand stability (on the contrary, natural stable instability is necessary for development), but stability of institutions and principles of law, conditions of insurance, crediting, taxation, social and political stability are extremely necessary. Moreover, world-historical changes are irreversible; they give the investment dominant an innovative character, and attempts to leave them lead to a weakening of their positions of the ecumene.

REFERENCES:

- [1] Зоркая, Н.А. (2008). Современная молодежь: к проблеме «дефектной» социализации. *Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии*, (96 – 4), 8-22.
- [2] Горбатова, Н.В., Малькевич, А.А. (2015). Современные СМИ как инструмент политической социализации молодежи. *Управленческое консультирование*, (5), 52-63.
- [3] Шедяков, В.Е. (2018). Взаиморезонирование индивидуального и социального в экзистенции изменений. *Суспільні науки: виклики і сьогодення*. Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 87-93.
- [4] Шедяков, В.Е. (2020). Качество социализации / индивидуализации как фактор общественной адаптации к переменам межпарадигмального уровня. *Регіональні студії*, (23), 71-76. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2020.23.13>
- [5] Шедяков, В.Е. (2021). Взаиморезонирование процессов индивидуализации / социализации на переломе эпох. *Virtus*, (55), June, 159-163.
- [6] Шедяков, В.Е. (2021). Общественные состояние и динамика в социально-экономических трансформациях. *Economic trends: new opportunities and threats: Proceed. of Intern. scient. conf. Le Mans*, 1-4. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-158-9-1>
- [7] Shedyakov, V. (2023). Social and individual levels of transformations in the transition period. *Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 209-221.
- [8] Ларуш, Л. (1998). Нынешнюю систему ничто не спасёт. *Шиллеровский ин-т науки и культуры*, (8). URL <https://topreading.net/book-221886-lindon-larush-nyнешnyuyu-sistemu-nichto-ne-spaset>

- [9] Taleb, N.N. (2010). *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. New York: Random House and Penguin.
- [10] Шедяков, В.Е. (2020). У колыбели новой общественной парадигмы. *Перспективи*, (3), 100-108. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2020.3.13>
- [11] Shedyakov, V. (2020). Pandemic and change of public paradigm: political and economic aspects of the transition. *Pandemic Economic Crisis: Changes and New Challenges to Society / Bezpartochnyi*, M. (scient. ed.). Sofia: St. Grigorii Bogoslov, 48-60. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.4396028>
- [12] Шедяков, В.Е. (2017). Формирование комплексных механизмов обеспечения социальной ответственности – условие выживания и развития человечества. *The Modern Trends in the Development of Business Social Responsibility: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Lisbon*, 88-90.
- [13] Шедяков, В.Е. (2021). Взаимная ответственность государства и населения: акценты периода посткоронавирусного восстановления. *The modern trends in the development of business social responsibility*. Proceed. of V Intern. scient. conf. Lisbon, 28-31. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-107-7-7>
- [14] Шедяков, В.Е. (2018). Гармонизация индивидуального и социального в становлении общества знания. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland / Kiedrowska, M., Erechemla, A., Branecski, T. (ed. board)*. Sandomierz: Baltija Publishing, (III), 446-470.
- [15] Шедяков, В.Е. (2016). Социальная ответственность как условие продуктивной основы гармонии интересов. *Economy and Society: modern foundation for human development*. Proceed. of Intern. Scient. Conf. Leipzig, (2), 66-68.
- [16] Шедяков, В.Е. (2014). Место социальной ответственности в обеспечении продуктивной основы реализации общественных интересов. *Соціальна відповідальність влади, бізнесу і громадян / Півняк, Г.Г. (заг. ред.); М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, (I), 282-290.*
- [17] Шедяков, В.Е. (2019). Усиление социальной ответственности государственных топ-менеджеров – условие успеха межпарадигмального перехода. *Наук. вісник Ужгородського нац. ун-ту. Міжнар. екон. віднос. та світове госп-во, (23 – 2), 137-141.*
- [18] Шедяков, В. (2019). Діапазон можливостей і обмеження ефективного стратегічного втручання в соціально-економічні процеси. *Формування ринкових відносин в Україні, (5 / 216), 98-108.* DOI 10.5281/zenodo.3336055
- [19] Шедяков, В.Е. (2016). Экономика управляемая, самоуправляемая и неуправляемая. *Integrated business structures: models, processes, technologies*. Proceed. of Intern. Scient. Conf. Chisinau, 5-7.
- [20] Шедяков, В. (2017). Продуктивні основи поєднання ресурсно-методологічних баз соціально-економічного саморозвитку і стратегічного управління. *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України, (1 / 3), 11-25.*
- [21] Shedyakov, V. (2024). Ways to optimize the transition to a new society's paradigm. *Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development*. Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 291-303. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.12158661>
- [22] Аристотель. (1984). Большая этика. *Соч.*, (4). М.: Мысль.
- [23] Мирандола, Дж. (1962). Речь о достоинстве человека. *История эстетики. Памятники мировой эстетической мысли*, (1. Античность. Средние века. Возрождение). М.: Изд-во Академии художеств СССР, 506-514.

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

- [24] Кант, И. (2021). Основы метафизики нравственности. *Собр. соч.*, (4). Андронум.
- [25] Букреев, В.И. (2011). Расчеловечивание человека в мировой истории. М.: Флинта: Наука.
- [26] Кропанева, Е.М., Москаленко, М.Р. (2014). Идея права на достойное человеческое существование: исторические тенденции и альтернативы. *ВУЗ. XXI век*, (1 / 44), 50-62.
- [27] Шедяков, В.Е. (2016). Гуманизм как приоритет социально ответственного поведения. *Actual questions and problems of development of social sciences: Proceed. of Intern. Scient.-Pract. Conf. Kielce*, 89-92.
- [28] Шедяков, В.Е. (2016). Гуманизация социальных отношений средствами публично-приватного партнёрства в процессе становления умного общества. *Personality Development In the Age of Globalization*. Morrisville: Lulu Press, 46-50.
- [29] Шедяков, В.Е. (2016). Создание привлекательных условий жизни и благоприятных для творчества предпосылок – цель и условие долгосрочного эндогенного социально-экономического развития при формировании «умного общества». *The Development of International Competitiveness: State, Region, Enterprise: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Lisbon*, (2), 34-36.
- [30] Шедяков, В.Е. (2016). Состояние и динамика человеческого капитала – показатель качества правительственного курса и фактор конкуренции между культурно-цивилизационными мирами. *Modernization of socio-economic systems: the new economic conditions*. Proceed. of Intern. Scient. Conf. Kielce, (2), 111-113.
- [31] Shedyakov, V. (2022). Catharsis and socio-economic development: actualization of opportunities. *International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime / Nascimento, D., Starchenko, G. (eds.)*. Coimbra – Chernihiv: REICST, 234-242. DOI <https://doi.org/10.54929/monograph-02-2022-03-01>
- [32] Шедяков, В. (2024). Середовище господарювання та організаційна культура. *Формування ринкових відносин в Україні*, (4 / 275), 59-70. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.12208392>
- [33] Shedyakov, V.E. (2024). Emphasizing one's own models for strengthening development and security is a condition for protecting sovereignty. *Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives / Alves, L.R., Starchenko, G. (eds.)*. Toledo – Chernihiv: REICST, 49-61. DOI <https://doi.org/10.54929/monograph-06-2024-02-03>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.069

THE INCEL PHENOMENON: NEOLIBERALISM, OEDIPAL CRISIS, AND MASCULINITY

Mariia Panasiuk¹

---

1. ES Institute of SHM, Department of Philosophy and Cultural Management
The National University of Ostroh Academy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-5353-3922

Introduction. The rise of the incel (involuntary celibate) phenomenon offers a lens through which to examine the intersection of neoliberal commodification and psychoanalytic theory. Incels, predominantly men expressing frustration over their inability to form sexual or romantic relationships, are marked by toxic discourses of misogyny, entitlement, and alienation. This essay argues that the incel phenomenon is largely a byproduct of neoliberalism, where consumption and commodification have seeped into personal relationships [2]. Neoliberal culture's promise that one can "buy" anything, including love, sex, and validation, feeds incels' sense of entitlement and frustration when these expectations are unmet. Utilizing Lacanian psychoanalysis, and the work of Slavoj Žižek [13–16], Michel Foucault [4–7], and Gilles Deleuze [3], this essay explores the psychic structures underpinning incel ideology, particularly the collapse between the Imaginary and Symbolic orders [13–16].

Neoliberal Culture, Consumption, and Commodification. At the core of neoliberalism is the belief that satisfaction can be achieved through the market [2]. In *Liquid Love*, Bauman (2003) argues that neoliberal societies produce consumers rather than lovers, where even intimate relationships are transactional [2]. This system turns the human desire for connection into a commodity to be "purchased." Incels, excluded from the sexual marketplace, embody the alienation felt by those unable to access the promises of neoliberalism. The commodification of love and sex reflects neoliberalism's reduction of all human relations to economic exchanges, leading to incels' resentment and sense of entitlement. This entitlement grows as incels view women as commodities denied to them.

Žižek, drawing on Lacanian theory [13–16], argues that neoliberalism encourages narcissistic subjectivity, where individuals believe that their desires are not only valid but must be fulfilled. The market, which promises that every desire

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

can be satisfied, exacerbates the gap between incels' unmet expectations and reality. Incels elevate sex as the "*objet petit a*," the unattainable object that they believe will cure their existential dissatisfaction [13–16]. In this context, the frustration of incels represents the failure of neoliberalism to deliver on its promises of unlimited consumption, leading them to project blame onto society, particularly women, who are seen as gatekeepers of their unattainable desires.

The Lacanian Perspective: Nymphomaniacs and Schizophrenics

From a Lacanian standpoint, incels manifest a dual psychic structure of nymphomania and schizophrenia. As nymphomaniacs, incels fixate on sex as an elusive goal, believing it will resolve their existential crisis. However, the more they pursue this fantasy, the deeper their sense of lack becomes, as the satisfaction they seek is never realized [13–16]. This reflects Lacan's idea that desire is inherently structured around a fundamental absence, driving individuals into perpetual dissatisfaction.

At the same time, incels exhibit a schizophrenic relationship to desire, not in a clinical sense, but in terms of their inability to integrate into the symbolic order of language and societal norms [14–15]. Lacan's concept of schizophrenia refers to a breakdown in the symbolic structure that mediates desire through language [15]. Incels' discourse, particularly online, is fragmented, incoherent, and often juvenile, reflecting their inability to properly navigate their own desires within societal constraints [9]. This schizoid state leaves them alienated from the social order, unable to form meaningful connections or understand relationships beyond transactional terms [13].

Additionally, Lacan's theory of the collapse between the Imaginary and Symbolic orders provides a useful framework for analyzing incel fantasies. Incels hyper-identify with the neoliberal Symbolic order, which glorifies sexual success and individual fulfillment [14]. Their Imaginary fantasies of sexual conquest become directly tied to their self-worth, leading to an existential crisis when these fantasies cannot be realized in reality. This undifferentiation of the Imaginary and Symbolic results in an inability to reconcile their internal desires with external societal norms, further fueling their alienation and frustration [13–16].

The Oedipal Problem: Foucault and Deleuze on Incels. Deleuze and Guattari, in *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia* [3], critique the traditional psychoanalytic framework of the Oedipus complex, arguing that capitalist societies impose rigid structures on desire through familial and societal institutions. They describe this as a "*desiring machine*" that channels desires into predetermined pathways, restricting the fluidity and multiplicity of human experiences [3]. Neoliberalism, by eroding traditional bonds and emphasizing individualism, disrupts these structures, leaving incels trapped in an unresolved Oedipal conflict.

Incels' misogyny can be seen as a projection of their unresolved Oedipal desires, blaming women (as mother figures) for their perceived failure to achieve sexual fulfillment [3].

Deleuze and Guattari [3] posit that desire is much more fluid and non-hierarchical than Freudian psychoanalysis allows. The rigid structures of desire lead incels to feel both frustrated and powerless, reinforcing their reactive hostility toward societal norms that shape their understanding of masculinity [11]. Deleuze and Guattari's concept of "*desiring-production*" [3] further illustrates that desires are shaped by societal interactions rather than being purely individual. Incels experience their desires as repressed and distorted within the capitalist system, resulting in a violent backlash against the very structures they believe confine them [3]. Incels, like those in the *Black Pill* community [11], attempt to return to an archaic, patriarchal world where women are subjugated, reflecting the larger dynamics of capitalist desiring-production [3].

Foucault's work on biopower, particularly in *The History of Sexuality* (1978) [4], provides a critical lens through which to understand the incel phenomenon. The incel's preoccupation with "*looksmxing*" and body counts [9] demonstrates the degree to which their conception of self-worth is deeply entrenched in neoliberal commodification of the body. Foucault argues that modern societies regulate sexuality through subtle forms of power that govern individuals' bodies and desires [4–5]. Incels, who feel disenfranchised from the sexual marketplace, resist these biopolitical structures by adopting a stance of defiance. Their misogyny and entitlement are distorted forms of resistance against the societal regulation of sexuality, yet they are also products of the very system they seek to resist [5–7]. The incel's frustration with their perceived lack of sexual agency reflects the ways in which sexuality is socially constructed and regulated by systems of power.

Foucault's concept of *biopower* [4] is particularly relevant when considering how incels experience their exclusion as both a personal and political grievance. Incels' resentment toward women is not merely a reflection of individual frustration but an expression of a deeper sense of political impotence within a system that defines their sexual desirability. This "*bio-disempowerment*" leads to a radical rejection of societal norms, as incels feel that society has denied them their rightful place within the sexual hierarchy [4–5].

Simulacra, Hyperreality, and Red Pill/Black Pill Ideologies. Jean Baudrillard's *Simulacra and Simulation* (1994) [1] offers a crucial framework for understanding the incel subculture. Baudrillard argues that in postmodern societies, reality is increasingly replaced by representations (*simulacra*) that bear no relation to the real. Incels, immersed in hyperreal images of sexuality through pornography and pop culture, find themselves trapped in a world where their

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

expectations of sex and relationships are shaped by fantasy rather than reality [1]. Pornography, in particular, functions as a simulacrum, presenting exaggerated and unattainable sexual ideals that incels internalize as the norm [10].

The incel community's use of *The Matrix* metaphor, particularly the "red pill" and "Black Pill" ideologies, further illustrates Baudrillard's concept of *hyperreality* [1]. In *The Matrix*, taking the "red pill" reveals the truth behind the illusion, a metaphor adopted by incels to signify their awakening to the "truth" that women and "Chads" [9] dominate the sexual hierarchy—the supposed reality of their social and sexual exclusion [9]. The "Black Pill" ideology, even more nihilistic, suggests that the sexual marketplace is immutable, and nothing can change the incel's fate [11]. This worldview is deeply rooted in Baudrillard's notion of the collapse between the real and the *hyperreal*, where incels believe they have seen through societal illusions, yet remain disconnected from the complexities of real human relationships [9; 11].

Andrew Tate, Hypermasculinity, and Toxic Ideals. The rise of figures like Andrew Tate exemplifies the toxic masculinity that permeates the incel subculture. Tate's teachings promote an extreme version of hypermasculinity, where wealth, dominance, and control over women are seen as measures of success [11]. In Baudrillard's terms [1], Tate represents a *simulacrum* of masculinity—an image of power and dominance that has little grounding in real human experience but is consumed by incels as the ideal. Tate's rhetoric, disseminated through social media and online platforms, reinforces the *hyperreal* expectations of success and sexual domination that incels aspire to but cannot achieve [1].

Feminist critiques, such as Ellen Frankfort's *Vaginal Politics* [8] and Rolando Tolentino's concept of the "vaginal economy" [12], underscore how incels reduce women to objects of sexual possession, framing relationships as purely transactional. Incels' frustration arises from their exclusion from this economy, leading to an intensification of their misogynistic beliefs and a radical rejection of feminist ideals.

Germaine Greer, in *The Female Eunuch* (1970), argues that women, too, are socially disempowered and reduced to their reproductive capacities [10]. Incels fail to recognize that women are constrained by societal expectations, projecting their feelings of powerlessness onto them. This dynamic fosters a toxic cycle of misogyny, where women are demonized for exercising autonomy in their sexual choices [11]. The commodification of sex, fueled by capitalism and the *pornification* of culture, is central to incel ideology [10].

Radicalization, Terrorism, and Toxic Masculinity. The radicalization of incels, often culminating in violent extremism, represents the most dangerous aspect of this subculture. Figures like Elliot Rodger, who committed mass violence in 2014,

are glorified within incel communities as martyrs for their cause [9]. Rodger's manifesto encapsulates many of the grievances shared by incels: the belief that women have unjustly denied them their rightful place in the sexual hierarchy. Foucault's *Discipline and Punish* (1995) [6] provides insights into the mechanisms of societal control and *punishment*, which incels resist by adopting violent, extremist ideologies.

Incels lash out at societal structures, seeing violence as a means of reclaiming power in a world that they believe has marginalized them. The glorification of violence within Incel communities reflects a deep-seated belief in the power of destruction as a form of masculine empowerment. This dynamic also highlights the dangers of unchecked masculinity, where the inability to meet normative standards of manhood leads to a violent rejection of societal norms [11].

Foucault's concept of *governmentality* [4; 6], which explores how institutions regulate individuals' behaviors and desires, adds another layer to this discussion. *Governmentality* emphasizes the ways in which power operates not just through overt oppression but through subtle regulation and normalization of behaviors within society [4]. Incels perceive themselves as victims of a system that governs their sexual agency, experiencing a sense of *bio-disempowerment* as they feel stripped of their rights to sexual fulfillment. This perception leads them to resist the societal structures that dictate norms of masculinity and sexual relationships [11].

Baudrillard's *hyperreality* contributes to the incels' disillusionment, as they are bombarded with idealized media representations of masculinity and relationships that bear little resemblance to real-life complexities [1]. This disconnection from reality, combined with the isolation of digital echo chambers, drives incels toward extremism, as they increasingly view violence as the only solution to their existential crisis.

Conclusion. The incel phenomenon is a product of multiple overlapping factors, including neoliberal commodification, psychoanalytic structures, and societal norms around sex and relationships. Neoliberalism fosters a sense of entitlement among incels, who view relationships as commodities to be consumed. Psychoanalytic theory, particularly Lacan's work on desire [13–14], Žižek's critique of capitalism [13–16], and Foucault's analysis of *biopower* [4–7], provides valuable insights into the psychic structures underpinning incel ideology. Incels are trapped in a cycle of unfulfilled desires, unable to articulate their frustrations within the symbolic order and unable to reconcile their fantasies with reality. Baudrillard's concept of *hyperreality* [1] further illuminates how distorted media representations contribute to the incels' alienation and dissatisfaction. This disconnection from reality, compounded by radicalization through toxic masculinity, drives some incels to embrace violence as a form of empowerment.

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

REFERENCES:

- [1] Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and Simulation*. University of Michigan Press.
- [2] Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Polity Press.
- [3] Deleuze, G., & Guattari, F. (1983). *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press.
- [4] Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality: An Introduction (Vol. 1)*. Pantheon Books.
- [5] Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. Pantheon Books.
- [6] Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Vintage Books.
- [7] Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Palgrave Macmillan.
- [8] Frankfort, E. (1973). *Vaginal Politics*. Bantam Books.
- [9] Ging, D. (2019). Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere. *Men and Masculinities*, 22(4), 638–657. <https://doi.org/10.1177/1097184X17706401>
- [10] Greer, G. (1970). *The Female Eunuch*. Farrar, Straus and Giroux.
- [11] Panasiuk, M. (2024). Masculinity as A New Cultural Code: Barbie, Tricksters, and Nihilists. In *Technologies, Tools, and Strategies for Implementing Scientific Research: Proceedings of The VIII International Scientific Conference* (pp. 109-112). Vinnytsia, August 30, 2024. <https://doi.org/10.62731/mcnd-30.08.2024>
- [12] Tolentino, R. B. (2010). Vaginal Economy: Cinema and Globalization in the Post-Marcos Post-Brocka Era. *Humanities Diliman*, 7(2), 95–114.
- [13] Žižek, S. (1992). *Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture*. Polity Press.
- [14] Žižek, S. (2001). *Enjoy Your Symptom!: Jacques Lacan in Hollywood and Out*. Routledge.
- [15] Žižek, S. (2006a). *How to Read Lacan*. Granta Books.
- [16] Žižek, S. (2006b). *The Parallax View*. MIT Press.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.070

ФІЛОСОФІЯ М.ГАЙДЕГГЕРА: ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-МИСТЕЦЬКИЙ ВИМІР

Шморгун Олександра Олександрівна¹

---

1. кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
Центр гуманітарної освіти НАНУ, УКРАЇНА

Загально визнаною є думка про вплив феноменології на філософію екзистенціалізму і, зокрема, на її основоположника – М. Гайдеггера, що, як відомо, був найближчим учнем Е.Гуссерля. Однак, надзвичайно важливо правильно розуміти особливості стосунків М.Гайдеггера зі своїм «вчителем», в яких часто взаємовідштовхування було не менш плідним для становлення неповторного філософського почерку «учня», аніж взаємопритягання.

Так, попри проголошене гасло «Назад до речей!» феноменологія була орієнтована насамперед на вивчення процесів свідомості, а Е.Гуссерль на пошук несуперечливих основ мислення (недаремно він починав як математик), що врешті-решт привело його до «відкриття» «трансцендентального еґо», що фактично перекреслило його попереднє відкриття «потому свідомості» [2, с.122]. І саме це протистояння раціоналістичній інтелектуалістській складовій феноменології склало суть її критики з боку екзистенціалізму, і насамперед М.Гайдеггера. Так, уже в першій післявоєнній лекції, прочитаній 1919 року, що мала назву «Ідея філософії та проблема світогляду», М.Гайдеггер, як зазначає відомий дослідник його творчості Р.Сафранскі, говорить про те, що феноменологія Е.Гуссерля описує «лише ті види *данності*, які відкриваються свідомості, що має теоретичну установку. Однак, в дійсності, ми в нашому «*переживанні оточуючого світу*» маємо теоретичну установку лише у виключних випадках. «*Початкова установка переживання*» є чимось зовсім іншим (курсив автора. – О.Ш.)» [2, с.139]. Отже, на думку М.Гайдеггера, Е.Гуссерль також не зміг уникнути абсолютизації теоретичного начала. «Одержимість теоретичним началом, що глибоко в'їлася в нас є... великою поміхою, що заважає оглядати ту сферу, де панує переживання оточуючого світу» [2, с.143]. А процес «погресуючого згубного інфікування оточуючого світу теоретичним началом» Гайдеггер називає «втратою життя» («знежиттєвленням») [2, с.143].

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

Однак, потрібно визнати й те, що феноменологія дійсно мала на екзистенціалізм потужний методологічний і навіть світоглядний вплив інтелектуальної чесності, особливої духовної аскези, як є необхідної умови розкриття істини, під чари якої безперечно потрапив М.Гайдеггер. Так, у своєму лекційному курсі «Пролегомени до історії поняття часу», прочитаній у Марбурзі влітку 1925 року, М.Гайдеггер говорить про ті аспекти гуссерлівської феноменології, які відкрили йому шлях до власного філософування. «Вирішальною для нього була феноменологічна установка, що спонукала ще раз, зовсім по-новому підійти до «речей»: *«відмова від упереджень, тобто просте бачення та фіксація побаченого без зацікавленого запитування про те, що тепер з цим робити»*, адже ця неупереджена увага «дається нам складніше за все (курсив автора. – О.Ш.)» [2, с.125]. Те, що феноменологія реабілітувала феномени, тобто видимий світ, для М.Гайдеггера не умоглядна конструкція, а «робота виявляючого дозволу бачити в смислі методичного усунення того, чим дещо приховане». В результаті такого акту вивільняється... інтенціональна структура свідомості. А це, на думку Гайдеггера, означає, що долається постульований в традиційній гносеологічній теорії дуалізм суб'єкта і об'єкта; причому долається одразу з двох боків: з боку світу, що «являє себе», і з боку свідомості, яка завжди спрямована на світ. [2, с.126]. Уже пізніше, в зимовому циклі лекції 1929-1930 років, прочитаному у Фрайбурзі «Основні поняття метафізики. Світ – конечність – усамітнення», М.Гайдеггер сформулює цю по суті екзистенційно-феноменологічну установку як особливий настрій, який він хоче пробудити у своїх слухачах і без якого неможливе філософування. Це специфічний «настрій», коли «самість» та речі стають в певному сенсі більш «сущими», ніж були до цього, набувають нової підвищеної інтенсивності. «Мова йде не менш, як про те..., щоб знову бачити речі простіше, пильніше, невідступніше» [2, с.275].

Отже, для переосмислення феноменологічної настанови М.Гайдеггером, швидше, характерна докорінна антиінтелектуалістська установка, в якій «утримання від суджень» покликане звільнити людину не для пошуку першооснов мислення у «чистій свідомості», а для повноти і цілісності переживання світу та себе в ньому. Не важко помітити й те, що така установка уже напряму примикає до художнього методу освоєння дійсності, який багато в чому дозволяє реалізувати це прагнення безпосереднього схоплення речей як «більш сущих» значно ефективніше, аніж філософські спекуляції.

Однак, хоча «Гуссерль реабілітував феномени і повернув нам гостроту сприйняття різних видів контактів з сущим, але він ніколи не ставив питання, в якому сенсі «сущим» є сама людина» [2, с.126], – зазначає Р.Сафранскі. І саме це стало головним питанням для філософії екзистенціалізму і центральною

проблемою «Буття і часу» М.Гайдеггера. На думку М.Гайдеггера, на відміну від решти суцього, людина співвіднесена зі своїм власним буттям, якимось до нього ставиться. Цю співвіднесеність мислитель називає «екзистенцією», що є постійним екстатичним виходом людиною за власні межі у пошуках самореалізації. Вираз «я існую» означає для М.Гайдеггера не те, що «я є в наявності», а те, що я «повинен себе існувати», я не тільки живу, а й повинен вести своє життя [2, с.178]. Екзистенція – це особливий вид буття, яке не просто «є», «присутнє», воно знаходить себе «ось тут». Із цього випливає знаменита гайдеггерівська категорія «присутності», «ось-буття» або Dasein.

Разом з тим, існує і нетранзитивний вимір «екзистенції» («присутності»), який М.Гайдеггер називає «закинутістю». До таких нетранзитивних, основоположних структур буття-в-світі відноситься, зокрема, та обставина, що людина вкорінена в історії свого народу в його долі та його спадщині [2, с.239]. Людина не може обирати народ, до якого вона належить, не може обирати мову, яку чує від народження, колискові пісні, що їй їх співає мати, вона «кинута» в народ, від народження належить до історії, традицій і культури цього народу. М.Гайдеггер називає «долею» таку включеність індивідуальної «присутності» у спільність народу. «Але, ця причетність, як і інші види самореалізації, може проживатись по-різному – *істинно* і *неістинно* (або «автентично» та «неавтентично», як дослівно у М.Гайдеггера. – *О.Ш.*) *Присутність* може усвідомлено *прийняти долю* власного народу... тоді вона буде готова розділити цю долю і нести за неї відповідальність; вона зробить справу народу своєю справою – і навіть за необхідності пожертвує заради нього своїм життям (курсив автора. – *О.Ш.*)» [5, с.288]. Однак це в жодному разі не означає, що індивід повинен відмовлятися від відповідальності перед самим собою. Істинний зв'язок з народом є завжди одночасно зв'язком з самим собою, з власною «самістю». «І навпаки, «неістинно» поводить себе той, хто шукає причетності до народу лише для того, щоб втекти від власної самості; в його сприйнятті *народ* буде нічим іншим, крім світу «знеособлених людей» (*Man*) (курсив автора. – *О.Ш.*)» [5, с.288]. Отже, для М.Гайдеггера аутентичний зв'язок з власним народом є запорукою аутентичної екзистенції, реалізації власного неповторного сенсу життя. Однак цей зв'язок іще потрібно віднайти, причому не на рівні відсторонених теоретичних спекуляцій, а на рівні безпосереднього переживання, що зачіпає все єство людини, переживання як «ось-буття», «присутності». І тут на допомогу філософу знову ж таки приходять мистецтво.

Так, зокрема, у роки другої світової війни М.Гайдеггер обирає об'єктом власної філософської інтерпретації поезію Ф.Гельдерліна, якого справедливо називають «бічним пагоном романтизму», який, разом з тим, з'явився раніше

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

за дерево. Це він, чи не першим серед романтиків виступивши з гаслом «повернення до витоків», з розпачем констатує у фіналі свого роману «Гперіон»: «Я не можу собі уявити народ, більш роз'єднаний, ніж німці» [5, с.153], на кілька десятиліть випереджаючи ідеї, що згодом стануть ключовими для «Весни народів». Дуже показово, що М.Гайдеггер багато в чому вважав себе духовним спадкоємцем Ф.Гельдерліна, Малою Батьківщиною якого, як і у М.Гайдеггера, була Швабія. Так, інтерпретуючи у 1942 році гелдерліновський гімн Дунаю «Істр», у рукописному тексті лекцій він робить примітку дуже особистого характеру, яка не увійшла в опублікований варіант тексту: «Можливо, Гелдерліну, судилося стати визначаючою долею... для одного мислителя (М.Гайдеггер має на увазі самого себе. – *О.Ш.*), дід якого народився в той самий час, коли створювався «Істр»... - ... у вівчарні однієї з селянських садиб в долині Верхнього Дунаю, недалеко від берегу ріки, під скелями» [2, с.25].

Ось як описує М.Гайдеггер екзистенційну суть гелдерлінівського «Повернення на Батьківщину» у лекції прочитаній 6 червня 1943 року у Фрайбурзькому університеті з нагоди 100-річчя з дня смерті поета: «...найвластивіше батьківщині, «німецьке» заховано... Це... є таємний заклик до «інших» у вітчизні стати слухаючими, щоб почати вчитися пізнання сутності батьківщини. Ці «інші» мають навчитися розмірковувати, обмірковуючи таємницю приховуючої близькості... Тоді є повернення на батьківщину... *це повернення на батьківщину є майбутня історична сутність німців* (курсив мій. – *О.Ш.*)» [1, с.45,55,57]. Тобто, недвозначно натякає М.Гайдеггер, нацизм і патріотизм аж ніяк не тотожні, і німцям, щоб знову стати німцями їще належить пройти довгий шлях пошуків справжньої екзистенційної Батьківщини, «повернення» на неї. І саме в цьому «поверненні», тепер уже свідомому виборі Батьківщини, успадкованої від народження, філософ вбачає істинну (автентичну) реалізацію власної «долі», як «присутності», «в якій вона... *передає* себе собі самій в успадкованій, але всеодно обраній можливості (курсив автора. – *О.Ш.*)» [4, с.384].

В задачі цієї розвідки аж ніяк не входить дослідження всіх трагічних перипетій співпраці М.Гайдеггера з нацизмом, але варто зазначити, що будучи в часи приходу нацизму до влади уже зрілим філософом, він безперечно сформувався на ґрунті традиції романтично-екзистенційного патріотизму [6], яка бере витки ще від «Весни народів», що вперше відкрила непотворне екзистенційно-особистісне ставлення до Батьківщини і співвітчизників, як своєрідне віддзеркалення власної неповторності. І саме на цьому патріотизмі, як це переконливо показано в нещодавно опублікованій книзі Н.Старгардта «Мобілізована нація: Німеччина 1939-1945» [3], часто-густо буквально

паразитувала нацистська влада, намагаючись пристосувати його до своїх ідеологічно-пропагандистських цілей.

Післявоєнна доля М.Гайдеггера багато в чому склалася трагічно. Через співпрацю з нацизмом на нього чекало багаторічне вигнання із філософської спільноти. Однак поставлена ним філософська проблема феноменологічно-екзистенційного переживання (проживання) зв'язку з Батьківщиною, що народжується з буденності, з раптового переживання речей як «більш суцільних» як необхідної умови аутентичної самореалізації людини, знайшла своє втілення у численних творах світового мистецтва і, чи не насамперед, поезії. Зокрема, блискучим зразком гадейггерівського переживання «ось-буття» (Dasein), переданого поетичними засобами є вірш Л.Костенко «Буває мить якогось потрясіння...»: «Буває мить якогось потрясіння: / побачиш світ, як вперше у житті / Звичайна хмара, сіра і осіння, / пропише раптом барви золоті. / Стоїш, як стогін, під склепінням казки / Душа прозріє всесвітом очей. / Кричить гілля. З облич спадають маски / З усього світить суть усіх речей. / І до віків блаженська приналежність / переростає в саяво голубе. / Прямим проломом пам'яті в безмежність / уже аж звідти згадуєш себе (курсив мій. – О.Ш.)» [1, с.90].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Костенко Л.В. (1989). *Вибране*. Видавництво художньої літератури «Дніпро».
- [2] Сафрански Р. (2005). *Хайдеггер: германский мастер и его время*. Молодая гвардия.
- [3] Старгардт Н. (2021). *Мобилизованная нация: Германия 1939-1945*. КоЛибри.
- [4] Хайдеггер М. (1997) *Бытие и время*. Ad marginem.
- [5] Хайдеггер М. (2003). *Разъяснения к поэзии Гельдерлина*. Академический проект.
- [6] Шморгун О.О. (2014) М.Гайдеггер в нацистській Німеччині: екзистенція Батьківщини на Батьківщині екзистенціалізму. *Університетська кафедра (альманах)*, 3, 101-118.

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.071

THE ETHICAL DILEMMA OF ADULT MALE GAMERS: A CRITIQUE OF VIRTUAL ESCAPISM AND SELF-DECEPTION

Mariia Panasiuk¹

---

1. ES Institute of SHM, Department of Philosophy and Cultural Management

The National University of Ostroh Academy, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-5353-3922

Summary: The article critiques the growing normalization of adult male gaming, emphasizing its detrimental effects on personal and societal responsibilities. It argues that many millennial men, who have not achieved traditional markers of success, retreat into video games as a means of avoiding real-world challenges. The article further critiques academic studies that justify gaming [17], labeling them as quasi-scientific and ethically compromised. It discusses the psychological underpinnings of this behavior through the lens of Jungian psychology, particularly the concepts of the Shadow [8] and Persona [8]. Moreover, it critiques the role of male psychologists who justify gaming habits, linking them to broader societal issues such as the spread of toxic masculinity and the erosion of academic integrity.

Introduction: The article opens by addressing the troubling trend of normalizing adult gaming in both academic research [17] and societal discourse. It criticizes the use of video games as a coping mechanism for avoiding adult responsibilities, such as career advancement, financial stability, and meaningful relationships. The article highlights the irony of millennial men, who have often failed to achieve traditional success, finding solace in virtual worlds instead of addressing real-world challenges. **The Millennials: A Generation of Escapists.** Millennials, described as a "lost generation," are particularly susceptible to using video games as a substitute for real-world achievements. The article suggests that many of these men, despite having academic careers, use psychology to rationalize their gaming habits [17], further distancing themselves from genuine self-improvement and societal contribution. **Jungian Analysis: The Shadow and Persona.** Using Carl Jung's [8] concepts of the Shadow [8] and Persona [8], the

article explores the psychological conflict within adult male gamers. The Shadow [8] represents their repressed insecurities, while the Persona [8] is the mask of competence they present to the world. The article argues that video games allow these men to project an image of success, masking their unresolved psychological conflicts and failures in real life. **The Panopticon.** The Superego [8], the internalized societal censor, is no longer shaped by religion or the church but by the all-powerful Public Opinion. This modern-day Panopticon, as described by Bentham [2] and Foucault [5], watches over everyone. **The Dark Triad and Self-Deception.** The Dark Triad traits—Machiavellianism, narcissism, and psychopathy—are often found in these gamers [17], who are aware of societal criticism but use flawed research to justify their behavior. This self-deception reinforces their detachment from real-world responsibilities.

The Ethical Critique of Male Psychologists. The article raises ethical concerns about male psychologists who defend gaming habits, linking them to other problematic male-dominated online communities, such as pickup artists and followers of Andrew Tate [10–11] and the Black Pill philosophy [14]. These psychologists are criticized for manipulating research to justify their maladaptive behavior, further perpetuating a cycle of social and personal stagnation. **The "Rogue" Psychologists.** Challenging the dominant narrative in psychology often leads to professional ostracism. Figures like Jordan Peterson [15] and a Ukrainian psychologist Spartak Subbota [4] have faced backlash for their dissenting views, risking their credentials in the process [15]. This professional isolation serves as a stark warning to others: conform or face consequences. Such cases highlight how the academic world, particularly in psychology and sociology, is increasingly dominated by left-liberal agendas [4; 12–13; 15]. Less talented but ideologically aligned colleagues exploit the downfall of charismatic figures to advance their careers, exposing the fragility of scientific integrity [4]. **The Reluctance to Engage with Controversial Figures.** A recent incident in Ukraine further illustrates this trend. Students at a university refused to attend a lecture by a controversial figure, leading to the lecture's cancellation [4]. In response, the lecturer insulted the students, calling them "little commies," which only fueled further ridicule and memes [4]. This incident reflects a broader societal trend where once-respected figures are increasingly discredited when they challenge prevailing views [12–13].

The Flaws in Scientific Studies on Gaming. The article critiques the scientific studies that claim gaming is harmless or even beneficial [17], arguing that many are financially motivated by game developers and publishers. It highlights methodological flaws, such as small sample sizes [17], and questions the integrity of the research process. The article draws parallels to other studies characterized by self-fulfilling prophecies: gamers endorse the lifestyle of compulsive gamblers [17],

SECTION 23.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

individuals engaging in online infidelity [16] perceive it as a means of strengthening relationships [16], habitual drinkers [1] often extol the virtues of alcohol, attributing to it a significant role in enhancing their overall sense of happiness and well-being [1], and students justify the use of the so-called "smart drugs" [3] for cognitive enhancement [3]. It even extends to transgender individuals explaining why living on injections, pills, hormones, and puberty blockers from a young age is portrayed as a positive experience [6–7], while conveniently omitting the voices of detransitioners, who might tell a very different story [9]. The article refers to this phenomenon as **The Validation of The Flawed Choices Made by a Niche Group**.

Conclusion: The article concludes by calling for a critical examination of the justifications for adult gaming, particularly in academic research [17]. It warns that the self-deception and avoidance of responsibility facilitated by gaming threaten both personal development and societal progress. The role of psychologists in this dynamic is highlighted as particularly concerning, as they often reinforce rather than challenge behaviors that lead to social and personal stagnation. The article urges society to scrutinize these trends to better understand the underlying psychological mechanisms and to foster a more honest discourse on the impact of video games.

REFERENCES:

- [1] Baumberg Geiger, B., & MacKerron, G. (2016). Can Alcohol Make You Happy? A Subjective Wellbeing Approach. *Social Science & Medicine*, 156, 184-191. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.03.034>
- [2] Bentham, J. (1995). *The Panopticon writings* (M. Božovič, Ed.). Verso. (Original work published 1791).
- [3] Cadwalladr, C. (2015, February 14). Students Used to Take Drugs to Get High. Now They Take Them to Get Higher Grades. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/society/2015/feb/15/students-smart-drugs-higher-grades-adderall-modafinil>
- [4] Chichenina, L. (2023, April 13). Spartak Subbota: How Ukrainians Spectacularly Failed Yet Another Crash Test. *Detector Media*. Retrieved from <https://detector.media/kritika/article/210069/2023-04-13-spartak-subbota-yak-ukraintsi-z-triskom-provalyly-chergovyy-krash-test/>
- [5] Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (A. Sheridan, Trans.). New York: Pantheon Books. (Original work published 1975).
- [6] Gregory, A., Davis, N., & Sample, I. (2024, April 9). Gender Medicine 'Built on Shaky Foundations', Cass Review Finds. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/society/2024/apr/10/gender-medicine-built-on-shaky-foundations-cass-review-finds>
- [7] Hughes, M. (n.d.). *The WPATH Files: Pseudoscientific Surgical and Hormonal Experiments on Children, Adolescents, and Vulnerable Adults*. Retrieved from <https://static1.squarespace.com/static/56a45d683b0be33df885def6/t/65e657cba1114e2d2342ce19/1709594591565/Final+UPDATED+WPATH+Report.pdf>

- [8] Jung, C. G. (1959). *The Collected Works of C. G. Jung: Volume 9 (Part 1) – Archetypes and The Collective Unconscious*. Princeton University Press.
- [9] Olohan, M. M. (2024, March 5). 'Let The Reckoning Begin': Detransitioners Vindicated by Expose of WPATH Experimentation on Minors. *The Daily Signal*. Retrieved from <https://www.dailysignal.com/2024/03/05/let-the-reckoning-begin-detransitioners-vindicated-by-expose-of-wpath-experimentation-on-minors/>
- [10] Owens, C. (2023, July 29). *Candace Owens x Andrew Tate: The Interview* [Video]. YouTube. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=d9_YWu9WAvG
- [11] Owens, C. (2024, August 15). *Andrew Tate x Candace Owens | Candace Ep 46* [Video]. YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=iwOXLfVsieA>
- [12] Panasiuk, M. (2022). Critique of Postmodern Theories through The Paradigm of Universal Liberalism. *Creative Space: Electronic Scientific Journal*, (8), 15-16. Kharkiv, Ukraine: "New Route".
- [13] Panasiuk, M. (2022). The concept of The Postmodernist "Cynical Theories" According to H. Pluckrose and J. Lindsay. In *Scientific Space: Current Issues, Achievements, and Innovations: Proceedings of the III International Scientific Conference* (pp. 381-382). May 13, 2022. Khmelnytsky, Ukraine: European Scientific Platform. <https://doi.org/10.36074/mcnd-13.05.2022>
- [14] Panasiuk, M. (2024). Masculinity as A New Cultural Code: Barbie, Tricksters, and Nihilists. In *Technologies, Tools, and Strategies for Implementing Scientific Research: Proceedings of The VIII International Scientific Conference* (pp. 109-112). August 30, 2024. Vinnytsia, Ukraine: Ukrlogos Group. <https://doi.org/10.62731/mcnd-30.08.2024>
- [15] Panasiuk, M. (2024). Media and Academic Establishment: The Issue of Weaponizing Liberal Identity Politics in The USA. In *Grail of Science* (Issue No. 43). Presented at the VIII International Scientific and Practical Conference "An Integrated Approach to Science Modernization: Methods, Models and Multidisciplinarity," September 6, 2024. Vinnytsia, Ukraine - Vienna, Austria. Retrieved from <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/06.09.2024>
- [16] Selterman, D., Joel, S. & Dale, V. (2023). No Remorse: Sexual Infidelity Is Not Clearly Linked with Relationship Satisfaction or Well-Being in Ashley Madison Users. *Archives of Sexual Behavior*, 52(6), 2561–2573. <https://doi.org/10.1007/s10508-023-02573-y>
- [17] Wagener, G. L., Schulz, A., & Melzer, A. (2024). Games, Hormones, and "Dark" Personalities: Dark Tetrad and The Effects of Violent Gaming on Aggression, Cortisol, and Testosterone. *Physiology & Behavior*, 274, 114421. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2023.114421>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.072

EXAM AS A COMPREHENSIVE PEDAGOGICAL METHOD OF ASSESSING THE KNOWLEDGE AND SKILLS AT HIGHER EDUCATION APPLICANTS

**Siusiuka Volodymyr H.¹, Ganoshenko Yurii A.², Sergienko Maryna Yu.³,
Pavliuchenko Mykhailo I.⁴, Deinichenko Olena V.⁵, Onopchenko Svitlana P.⁶,
Kyrychenko Mykhailo M.⁷**

---

1. MD, DSc, Professor,
Head of the Department of Obstetrics and Gynecology
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-3183-4556

2. Candidate of philological sciences,
Associate Professor of the Department of Cultural Studies and Ukrainian Studies
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0001-6649-2376

3. Candidate of medical sciences,
Associate professor of the Department of Obstetrics and Gynecology
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0001-6795-769X

4. Candidate of medical sciences,
Associate professor of the Department of Obstetrics and Gynecology
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-9235-0205

5. PhD, Associate Professor, Department of Obstetrics and Gynecology
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-8932-230X

6. Candidate of medical sciences,
Assistant of Professor, Department of Obstetrics and Gynecology
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-9494-0866

7. Assistant of Professor, Department of Obstetrics and Gynecology
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-8658-9148

The concept of medical education development is based on the quality of teaching, respectful and benevolent attitude towards students. There is also important in a skillful combination of interactive learning methods, virtual patients and simulation classes for mastering and practicing various practical skills [1]. In today's conditions, Ukraine faces many challenges that must be overcome. In particular, it is necessary to create conditions for obtaining education in the conditions of war and forced migration, the still existing influence of corruption, and to ensure European integration processes, to take into account globalization trends. All this leads to an urgent need to find new approaches to the development of education and science, which should respond to all the demands of the present and future, satisfy the needs of Ukrainians [2]. Therefore, the main task of medical educational institutions has become the provision of continuous medical education at all levels, which has forced universities to transfer all educational programs to online formats, using various digital platforms. At the same time, mixed learning technologies play a crucial role as one of the leading trends in modern higher education, which will not only not lose its relevance in the near future, but will also, on the contrary, develop and be widely implemented in the educational programs of higher education institutions [3, 4].

Distance learning, first in the conditions of the pandemic, and today in connection with the military aggression against Ukraine, has become an extremely important tool for students, teachers and scientists. Due to the state of war on the territory of Ukraine, active hostilities and temporary occupation of certain territories, a category of students was formed who does not have the opportunity to attend classes directly [5, 6, 7, 8].

In the conditions of restrictions caused by the martial law on the territory of our country, the Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University (ZMPFU) introduced the latest information technologies into the educational process in the training of medical students. These modern technologies are one of the most promising directions for improving the quality of higher medical education and provide an opportunity to adapt it to the needs of today. The powerful material base of ZDMFU fully allows the implementation of the boldest educational projects. All departments of the university and structural subdivisions are provided with the necessary and unique equipment, devices, as well as computer software [9, 10]. Namely, the use of new forms and education methods in combination with the upgrade of traditional forms makes it possible to optimize the learning process and qualitatively prepare future specialists for the conditions of improvement of higher medical education [11].

In the 2023/24 academic year, 282 domestic students of the 1st and 2nd Faculty of Medicine studied in the 5th year at the Department of Obstetrics and

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Gynecology in a mixed format. The total number of students compared to the last academic year decreased from 347 to 282, which was 81.3%. During the state of war, lectures and practical classes took place on the Microsoft Teams platform. In the course of training, the teaching and methodical materials of the department were used in full for practical classes and independent work, as well as for final test control of students' knowledge level. In accordance with the subject of the classes, educational presentations and video materials (webinars, lectures) on modern aspects of obstetrics were used. Classes were held in compliance with the subject of practical classes and the lecture plan, according to the approved work programme. At each practical lesson conducted on the Microsoft Teams platform, students' knowledge was tested using an oral survey with control of theoretical knowledge and solving situational problems (analysis of clinical cases). In addition, daily test control with subsequent analysis of errors and appropriate clarification was mandatory. At the last class, final test control, interview, defense and discussion of individual student's thematic work in the form of presentations with summary grades (according to the established schedule) were held.

One of the priorities in the study of the discipline «Obstetrics and Gynecology» was the use of simulation training and other innovative teaching methods. It is simulation training that makes it possible to solve the problem of qualitative mastering of practical skills and teamwork in the provision of emergency medical and specialized medical care [12]. Thus, the Department of Obstetrics and Gynecology of ZDMFU introduced the use of the Body Interact online platform in practical classes with students of the 5th year of the 1st and 2nd medical faculties in order to consolidate and practice the material approved in accordance with the curriculum. The virtual patient allows you to acquire and improve the skills of anamnesis collection, clinical examination, interpretation of laboratory and instrumental methods of examination, diagnosis and differential diagnosis, treatment of both the the underlying disease and complications, by prescribing drugs, choosing the dosage taking into account the patient's body height and weight. At the same time, the condition of the virtual patient, as in real life, changes dynamically depending on the correctness of assistance. The modern level of development of simulation training allows to implement a qualitatively new type of practical training of students, and also provides an opportunity to objectively assess the level of practical knowledge and skills [13]. Students have a unique opportunity to realise the correctness of their actions, analyze the mistakes they made, draw conclusions for the future [14] There is no doubt about the feasibility of wider implementation of the virtual patient technology Body Interact in the everyday educational process, especially during distance learning [15]. To date, the Department of Obstetrics and Gynecology at ZDMFU uses more than 10 scenarios,

in particular: a visit to a women's consultation in the first trimester; a pregnant patient with low blood pressure; the threat of premature birth; a pregnant woman with a high temperature; preeclampsia in a woman who is pregnant for the first time; convulsions during eclampsia; severe form of infection; cardiac arrest; pulmonary thromboembolic disease; intrauterine infection [16].

In recent years, at the Department of Obstetrics and Gynecology, the exam for the 5th year of the Medical faculties is conducted in an online format. The exam as a comprehensive pedagogical method of assessing the knowledge and skills of the higher education applicant involves the combination of different methodological approaches to its various stages, therefore, in the educational and methodological support of the discipline (educational and methodological complex), a special place belongs to methodological materials for preparing and conducting exams. Objectivity and integrity in the conditions of a mixed form of conducting an examination session in a higher education institution become important principles for selecting methodological techniques for creating tasks and thinking through the examination procedure. The staff of the Department analyzed various types of challenges that may arise during the online final assessment and therefore considered the possibilities of various remote-control methods and tools. It is also important to assess the risks and benefits for creating its optimal model. Therefore, a combined type of assessment (testing and oral part) with the appropriate distribution of points was suggested. Accordingly, the objective structured clinical exam in groups of the 5th course included two stages. At the first, testing was conducted (using Microsoft Forms). It should be noted that the tests were presented in the form of clinical situations (cases). The second stage provided for online communication using the Microsoft Teams platform with examination papers that also included clinical cases.

Methodical maintain of the exam procedure itself requires special attention, the main task of which is to minimize the manifestations of dishonesty and the subjectivity of the assessment. Therefore, before the beginning of the session period, the cyclic methodical committee of surgical disciplines, at the request of the department, approves the materials for the exam: test database, list of questions for the oral exam interview and a list of practical tasks. Accordingly, during the exam, materials already familiar to students from current educational activities are used. Consequently, time limits for completing test tasks during the written part of the exam and synchronous remote mode with full visualization during the oral part with a recording provide the opportunity for final control in accordance with the approved criteria. So, information about the chosen format of the exam, the schedule, the database of tests and clinical cases, the distribution of points, the evaluation criteria were brought to the students in advance and

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

presented on the E-library of educational materials. This is the electronic educational content of the available educational and methodological support of the disciplines, which are taught by the departments of ZDMFU. All information was also presented during the online consultation with a mandatory video recording of the meeting (regarding the format of the exam, evaluation criteria, ways to solve "unclear" clinical situations, etc.). Another feature was the participation of two teachers and a moderator to taking the exam, which made it possible to increase the objectivity of the assessment, create a friendly atmosphere, and help reduce the stress of students during the exam. At the same time, this format of the exam allows our students to experience a real professional situation, and also contributes to the actualization of a certain set of knowledge regarding their solution. Therefore, even in the conditions of military aggression against Ukraine, the priority tasks of a modern higher school are the training of competent specialists who combine theoretical and practical training to implement it in future professional activities.

REFERENCES:

- [1] Анчева І.А. Інноваційні освітні технології у галузі вищої медичної освіти. Забезпечення якості освіти у вищій медичній школі : наук.-метод. міжуніверситет. конф. з міжнар. участю. Одеса, 18-20 січня 2023 року : матеріали конф. / за ред. д.мед.н., проф. В. Г. Марічереда. [Електронне видання]. – Одеса : ОНМедУ, 2023. 287-290.
- [2] Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2023. 64с.
- [3] Андріянова О.Ю., Каськова Л.Ф., Янко Н.В., Яценко П.І. Використання мультимедійних технологій в навчальному процесі під час дистанційного навчання. Вісник проблем біології і медицини. 2021;3(161):181-184.
- [4] Каськова Л.Ф., Андріянова О.Ю., Янко Н.В., Амосова Л.І., Яценко П.І., Артем'єв А.В. Сучасні технології навчання як метод інтеграції медичної освіти в міжнародний освітній простір. Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 30 березня 2023 р. – Полтава : РВВ ЗВО ПДМУ, 2023. 94-95.
- [5] Сюсюка В. Г., Разнатовська О. М., Карпенко Т. В., Пономаренко О. В. Сучасні можливості наукової бібліотеки Запорізького державного медичного університету у інформаційному забезпечення навчальної та наукової діяльності. The XIX International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science», May 17-20, 2022, Vancouver, Canada; 2022. 409-413.
- [6] Сюсюка В. Г., Онопченко С. П., Дейніченко О. В., Шевченко А. О., Бондаренко С. А. Особливості дистанційного навчання студентів з акушерства і гінекології в умовах воєнного стану. The II International Scientific and Practical Conference «Modern, relevant and popular research of world science», October 04-07, 2022, Tokyo, Japan. 2022. 172-177.
- [7] Тончева К.Д., Король Д.М., Тончев М.Д., Боряк Х.Р., Водоріз Я.Ю. Особливості навчання в медичних вишах під час воєнного стану. Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір. Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю 30 березня 2023 року. Полтава, 2023. 254-256.

- [8] Siusiuka V., Onopchenko S., Shevchenko A., Deinichenko O., Kolokot N. Training of students at the department of obstetrics and gynecology under conditions of the state of martial law. The 6th International scientific and practical conference "Old and new technologies of learning development in modern conditions" (February 13 - 16, 2024) Berlin, Germany. International Science Group. 2024. P.158-161.
- [9] Колесник Ю. М., Авраменко М. О., Моргунцова С. А., Рижов О. А. Досвід впровадження онлайн-технологій у систему підготовки фахівців галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Медична освіта. 2018; 2: 69-73.
- [10] Siusiuka V.H., Kolesnyk Yu.M., Morguntsova S.A., Onopchenko S.P., Deinichenko O.V., Serhienko M.Yu. Objective structured clinical exam from the discipline «Obstetrics and Gynecology» Moderní aspekty vědy: XLV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. 244-251.
- [11] Корильчук, Н.І., Руда, О.Ю., Боровик, І.О. Вища медична освіта України у 2023 році: відповіді на виклики сучасності. Академічні візії/ 2023;17. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/195>
- [12] Гвоздецька Г.С., Жукуляк О.М., Бульбук О.І., Глов'як В.Г. Роль симуляційного навчання у клінічній підготовці студентів-медиків. Медична симуляція – погляд у майбутнє (впровадження інноваційних технологій у вищу медичну освіту України) (для лікарів, науковців та молодих вчених) : наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Чернівці, 18.02.2022 року: тези доп. / Чернівці: БДМУ, 2022. 67-69.
- [13] Моцюк Ю.Б., Остафійчук С.О., Басюга І. О. Використання симуляційних методів навчання у вивченні дисципліни «Акушерство та гінекологія». Медична освіта. 2020;3:73-78.
- [14] Колесник Ю.М., Моргунцова С.А., Сюсюка В.Г., Дейніченко О.В., Павлюченко М.І. Інтерактивний освітній симулятор body interact – невід'ємна складова підготовки клініциста. Інноваційні освітні інструменти в підготовці клініциста: матеріали навчально-методичної відеоконференції Центральної методичної ради (25 квітня 2024 року, м. Запоріжжя). – Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. 9-11.
- [15] Колесник М.Ю., Михайловський Я.М. Аналіз ефективності засвоєння теоретичних знань і практичних навичок лікарями-інтернами за допомогою технології віртуального пацієнта «Body Interact» в умовах викликів сьогодення. Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. 2024;17,2(45):182-186.
- [16] Siusiuka V.H., Kolesnyk Yu.M., Morguntsova S.A., Onopchenko S.P., Deinichenko O.V., Serhienko M.Yu. Objective structured clinical exam from the discipline «Obstetrics and Gynecology» Moderní aspekty vědy: XLV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. 244-251.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.073

PEDAGOGICAL MANAGEMENT AS THE THEORY AND PRACTICE OF MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE AUTHOR INSTITUTION OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION "SCHOOL OF LIFE CREATIVE PERSONALITY"

Iryna Mosyakova¹

---

1. Candidate of Pedagogical Sciences,
director

*Communal organization Children's Creativity Center
and "Shevchenkivets" youth group of the city of Kyiv, UKRAINE*

research associate of the Department of Economics and management of general
secondary education

Institute of Pedagogy of National Academy of Sciences of Ukraine, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-8932-3759

In the years of Ukraine's independence, despite the difficult years of military aggression by Russia, extracurricular education always served as an inspiration for the development of creativity not only for the students of education but also for teachers.

Reform processes and innovative changes taking place in all social spheres determine the modernization of domestic extracurricular education and its management system in "... the context of the challenges of the new time, ensuring equal access of citizens to quality education, its humanization, and democratization, strengthening of the personal dimension, reorientation to problematic - active, innovative type", since the quality of the nation's human and intellectual potential depends on its effectiveness. It is the institutions of extracurricular education that should be filled with a new life-creating, culture-creating, spiritual content of education and upbringing, build their work so that the center of their activities is always the child, with his joys, ups and downs, interests, needs, spiritual fulfillment of life.

An important feature of innovative processes that cover all areas of activity of the Shevchenkivets Center for Children and Youth Creativity - the author's out-of-school education institution "School of Life Creativity of the Individual" is based on

the principles of child-centeredness, a humane attitude towards each child, is the development of the motivational sphere of the individual, which can realize abilities, inclinations, develop talent, their potential.

The educational process is a complete pedagogical system, and its correct management requires a systematic approach. The innovative type of development of extracurricular education and its management is determined by: for children - the development of key competencies for life and self-realization of the individual; for parents - safe, meaningful employment, all-round development and upbringing of children, help in preparing children and youth for an independent, appropriate life; for the state, it is one of the most effective investments in the immediate and distant future, the formation of a worldview, value orientations, national-patriotic education, prevention of deviant behavior of minors.

The current issue of pedagogical science is the search for ways to overcome contradictions in pedagogical management. The problem of the effectiveness of pedagogical management in the educational sphere can be solved only under the condition of ensuring high competence and appropriate professional skills of each teacher.

Modern researchers recognize the theory of pedagogical management as one of the ways of forming a management culture, which is a complex of principles, methods, organizational forms, and technological methods of managing pedagogical systems for training employees, aimed at increasing the efficiency of their professional activities and developing personal qualities. The art of communicating with people, management skills, and the ability to organize are of particular importance in pedagogical management.

Today, the concept of "pedagogical management" can be interpreted as a new social phenomenon, as the organization of education, development, training, and formation of managerial competence in the management of educational institutions. Comparison of the concepts of "pedagogical management" and "management" about the problems of modern educational institutions became the subject of analysis in the works of O. Bodnar, V. Bondary, L. Karaschuk, N. Kolominsky, V. Kryzhko, A. Nemov, N. Shaposhnikova, and others.

The needs of modern social life require the search for new forms of activity, and new directions of work, such as pedagogical management of professional activity, as well as pedagogical management in the management system of the educational sphere. In addition, managers, municipal employees, and managers working in contact with other people every day should develop their didactic skills and improve their potential.

As evidenced by the development experience of leading organizations and institutions, the formation of effective management through the application of the theory and practice of pedagogical management makes it possible to focus the

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

educational potential of managers not only on the acquisition of universal knowledge, abilities, and skills but also on the improvement of their professional culture, the development of a personality capable of creatively applying acquired knowledge in practical activities.

The innovative out-of-school education institution "School of Personality Creativity" is a specific social organization, since the results of its work can be evaluated not only long after the end of the direct stay of out-of-school education students but also directly during the mastering of out-of-school education programs.

The development of the theory of education management projected many non-traditional interpretations of this phenomenon, as a result of which such concepts as "pedagogical management", "didactic management", "educational managers", "learning", "upbringing" arose in the practical activity of managing the educational process. Pedagogical and didactic management, which develop within the framework of educational management, have their specificity in connection with the performance of a special function - the formation of management systems for pedagogical and didactic processes. In this case, the educational process is understood as a set of three components: educational and cognitive, educational and self-educational processes. Based on this definition, it can be argued that any teacher is, in fact, a manager of the educational and cognitive process, and the head of an educational institution is a manager of the educational process in general (as a subject of management of these processes).

The concept of "management" in pedagogical science began to be used relatively recently. Management is the ability to implement specific tasks using work, intelligence, and motives of people's behavior. However, the Ukrainian term "management" does not convey all the semantics of what "management" means. Management is also a function, a type of activity, the content of which is the management of subordinates within the organization; management is also a field of knowledge that helps to perform the function of management; management is the style of communication with people, the skill of building relationships, special skills and administrative skills [2].

Modern management in education, according to U. Emby, is becoming a science-intensive field of activity and increasingly requires high professionalism and versatile knowledge. Increasing the efficiency of the educational process in out-of-school education institutions is now determined by the formation of modern management relations, and the increase in the manageability of this process.

Educational management, according to O. Baibakova, will be able to predict changes and manage them, and be capable of constant recovery, because the manager must choose the right strategy and a clear direction of development,

create a combination of opportunities since success rarely depends on achievements in one direction. Creativity, the ability to synthesize various knowledge and skills, and the willingness to take risks will be characteristic of all managers. Managers who are able and strive to constantly improve their skills and the art of management, to look for new facets in the theory and practice of management, will be in greater demand than their less ambitious colleagues [1].

Today, extracurricular education is considered one of the most important components of the educational space, which responds to modern educational requests and needs of pupils. The need to develop modern out-of-school education and improve its quality is determined by several circumstances, namely:

- there have been fundamental changes in social consciousness - the view of a person, in general, is inferior to considerations about a person as an individual who, taking into account individual needs and interests, can realize himself and bring benefit to the state, society, and humanity;
- the trend of transition of developed countries from technogenic to anthropogenic civilization is increasing;
- cultural and educational, informational, and leisure services are in great demand among children and their parents.

The modern stage of the development of society is characterized by significant socio-economic changes and poses qualitatively new tasks to the education system, namely: the implementation of personally oriented education, humanization, and differentiation of the educational process, aimed at forming in pupils the features of competitive creativity, faithful to the traditions of the Ukrainian people. The Center for Creativity of Children and Youth "Shevchenkivets" as an out-of-school education institution is at a certain stage in the formation of active, independent, proactive, responsible, creative, and competitive personalities in pupils, therefore the practical significance of the Concept of the author's model "School of Life Creativity of the Individual" consists in the development of the basic content component extracurricular education and the educational program, taking into account the essence of the educational process in the institution, which helps to take into account the main functions, namely:

- educational (acquiring new knowledge);
- educational (involvement in culture, formation of moral guidelines);
- developmental (development of the cognitive sphere);
- functions of psychological support (creating conditions for the personal growth of children and youth);
- socialization (learning social experience);
- self-realization (self-determination and self-development);
- creative (disclosure of creative abilities);

SECTION 24.

PEDAGOGY AND EDUCATION

- compensatory (deepening and supplementing other links of education);
- career guidance (pre-professional self-determination);
- recreational (leisure organization);
- integrating (a combination of all the specified characteristics to ensure the complex formation of the personality).

The need to study current problems of pedagogical management is explained by the fact that management functions, such as pedagogical analysis, planning, organization, control, and correction, have recently gained great importance in the activities of teachers. We are talking about managing the pedagogical process in general and its parts (classes, extracurricular activities). In this regard, scientists indicate the need to transform a teacher into a manager of the educational process, because the relevance of the issue of the formation of life creativity of an individual is determined by the needs of the development of modern Ukrainian society, in particular, the need to discuss an important pedagogical problem - the upbringing of a child-personality.

REFERENCES:

- [1] Baibakova, O. (2011). Suchasni pohliady na pedahohichniy menedzhment. Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota, 23, 13–16. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_23_6.
- [2] Lukina, T. O. (2011). Upravlinnia yakistiu. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia. T. 4, 620–622. Kyiv: NADU. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723562/1/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8E%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B8%D1%85_%D0%92%D0%9F%D0%9F%D0%9E_2016.pdf.
- [3] Luniachek, V. E. (2015). Pedahohichniy menedzhment: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». 511. https://www.researchgate.net/profile/Vadym-Luniachek/publication/327933223_Pedmenedzhment/links/5bb0f49e299bf13e60585533/Pedmenedzhment.pdf.
- [4] Martynets, L. A. (2018). Upravlinska diialnist kerivnyka navchalnoho zakladu: navchalnyi posibnyk. Vinnytsia. 196. <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2608>.
- [5] Ivanova, N. S., Pryimak, N. S., Karabaza, I. A., Shapovalova, I. V., & Lyzhnyk, Yu. B. (2021). Suchasnyi menedzhment u skhemakh i tablytsiakh. Chastyna 1: navchalnyi posibnyk [Elektronnyi resurs] (N. S. Ivanova, Red.). Kryvyi Rih: Vyd. DonNUET. http://elibrary.donnuet.edu.ua/2321/1/2021_NP_Ivanova_Suchasnyy%20menedzhment.pdf.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.074

THE PHENOMENON OF IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Natalia Bessarab¹

---

1. Candidate of Pedagogical Sciences,
researcher of the innovation activity department
and research and experimental work

State Scientific Institution «Institute of education content modernization», Kyiv, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-7930-2404

Statement of the problem. Recognition at the state level of the practicality of introducing a foreign language and the peculiarities of its study in the New Ukrainian School is relevant because it affects the modern format of studying an educational discipline in the educational institutions of Ukraine. The educational process is the natural development of the individual in a specially arranged educational environment, since the formation of life competence of the student of education, mastering of life skills are at the level of priority in a modern institution of general secondary education. The system of relationships, and the high-quality functioning of mechanisms and subsystems that stimulate this development, give an individual the opportunity to satisfy his life needs.

Innovative methods of teaching foreign languages, special educational techniques and strategies, and orientation to specialized training help the foreign language teacher to optimally choose one or another teaching technology according to the level of knowledge, needs, and interests of the student. The rational and motivated use of modern teaching methods and techniques contributes to the development of students' speech competence and develops their cultural approach to education within the framework of the concept of "dialogue of cultures", to form children's multilingual literacy and stimulate their self-actualization.

The traditional educational environment in which foreign language learning took place was previously limited to the classroom or audio and text materials and

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

did not open enough space for students to intuitively master a foreign language.

Analysis of recent research and publications. Studying the special literature supplemented by the works of practicing teachers and relying on the research of modern domestic and foreign scientists, we should note that, according to the Concept of the New Ukrainian School, the most successful shortly will be individuals who learn throughout their lives, can think critically, and set specific goals for themselves. goals and strive to achieve them, know how to work in a team, communicate in a multicultural environment, and possess other modern skills.

Modern domestic and foreign scientists L. Apakova, S. Vitvytska, E. Vereshchagin, T. Hobbs, V. Humboldt, P. Curevich, R. Descartes, J. Lametre, G. Leibniz, Y. Lerner, S. Nikolayeva, V. Redko, B. Whorf believe that the development of foreign language competence of students is based on the introduction of innovative methods of learning foreign languages and the influence of their cultures.

The authors of the model programs V. Redko, O. Shalenko, and I. Zymomria believe that the initial stage of learning English in a modern institution of general secondary education - the new Ukrainian school is extremely important, because in this period the psycholinguistic foundations of foreign language communicative competence are laid, which are necessary and sufficient for its further development and improvement. The foundations for the formation of foreign language phonetic, lexical, grammatical, and orthographic skills, as well as the ability to listen, speak, read, and write within the given topics defined by the curriculum, are being formed.

According to the model curriculum "Foreign language. 5-9 grades", the content of education is provided by the unity of the subject, procedural, and emotional-value components and is created based on mastering a foreign language in the context of an intercultural paradigm, which involves learning the language of the people who communicate with it and getting to know their culture.

This approach determines the formation of readiness for intercultural communication within the typical spheres, topics, and situations of communication defined by the curriculum. After completing the adaptation cycle (grades 5-6), students of a general secondary education institution who learn a first foreign language reach level A2, and after completing basic subject training (grades 7-9) - level B1. These levels characterize the results of educational achievements in each type of speech activity and are consistent with the All-European recommendations on language education. [3].

S. Nikolayeva summarized and systematized numerous studies of classifications of "types of technologies for learning foreign languages and cultures", which refer to developmental and interactive technologies about person-

oriented technologies for the formation of foreign language communicative competence [6].

Statement of the problem in a general form. When learning a foreign language, that is new and unfamiliar to students, the teacher must remember that the child can switch his attention from one subject to another, often not fully concentrating on something. Therefore, the educational process should be logically structured and focus on these characteristics of the child. As a result, the educational material should be presented in doses so that the student can learn it consistently without being distracted by minor details.

Recently, as evidenced by many studies, the interest of scientists in various aspects related to the use of virtual reality with the immersion effect (Immersive Virtual Reality - IVR) in educational classes is growing significantly. Such latest technological achievements make the educational space practically limitless, and diverse and provide a basis for the creation of qualitatively new pedagogical situations.

The purpose of the article is to determine the developmental, educational, and educational functions of foreign language communication of education seekers, which are implemented through the introduction of innovations in foreign language lessons.

Presentation of the main material. The task of competence-oriented teaching of foreign language communication for students of grades 5–9 is to direct the educational process to the formation of students' ability to holistically combine acquired knowledge, formed abilities, and skills, acquired educational experience, worldview values, attitudes, and beliefs with active creative independent scientific and research activities in within the guidelines outlined by the curriculum in the process of selecting and using linguistic and informational material for the production of oral and written texts and for the identification of foreign language expressions in the process of their perception during reading and listening.

But from the point of view of modernity, this is no longer enough for full-fledged, highly efficient work. An important direction in the educational process of learning a foreign language in the New Ukrainian School is the introduction of innovations. The defining factor of learning using IVR compared to traditional multimedia tools - video, PowerPoint - is a high level of interactive interaction, since the technical feature of the IVR learning environment is instant feedback between real movements and the corresponding visual effect, as well as significantly greater opportunities to control the learning process, directing it in the desired direction.

In virtual reality, students of foreign language classes take a direct part in the most diverse life situations and thus learn a foreign language by immersion. This is one of the fastest and most effective ways of learning a foreign language, which

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

has become much more accessible to many people around the world after the advent of VR. Without leaving home or the classroom, students have the opportunity to learn a foreign language and communicate with people in different locations. This method of interaction significantly accelerates the assimilation of language material, and the classes themselves become much more interesting [1].

Multimedia presentations have long been an integral part of education in the modern world. Proponents of the use of multimedia for educational purposes claim that children absorb educational material much better when both verbal and visual resources are combined. But virtual reality (VR) is an example of a system that opens completely innovative educational possibilities of multimedia - on a qualitatively different level. Virtual reality glasses, compared to a computer display, involve more channels of sensory perception (visual, tactile) and give a sense of presence in real communicative situations [7].

Formation of key competencies using a foreign language is not a one-time type of activity. This is a long process that does not end with the study of a certain topic of communication or the completion of studies at a general secondary education institution. Work in this area is determined by the subject matter defined by the curriculum for each class. Among the key competencies are those whose formation takes place constantly, in different volumes and directions throughout the entire process of learning a foreign language. And there are competencies, the selective formation of which is possible only within the limits of certain topics of communication. In addition, the formation of some key competencies can be integrated into several topics at different stages of education. As a result, educational activities in a certain class, aimed at the formation of some key competencies, may not take place.

Conclusions. Therefore, learning a foreign language, according to the Concept of the New Ukrainian School, should be considered as a complex integrated stage of mastering the subject. The education system is constantly developing and transforming, and institutions of general secondary education are integrating into the digital age, using the latest technologies that make it possible to modernize the pedagogical environment. Virtual reality technologies open up broad perspectives of the latest advances in computer technology, provide students and teachers with convenient tools for learning and teaching foreign languages, and the formation of practical communication skills.

REFERENCES:

- [1] Volynets, K. (2021). Vykorystannia tekhnolohii virtualnoi realnosti v osviti. Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka: naukovo-metodychnyi zhurnal, (2), 40–47. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1269764>.

- [2] Ihosheva, M. P. (2020). Osoblyvosti vykladannia anhliiskoi movy na pochatkovomu etapi u formati novoi ukrainskoi shkoly. Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Obrii pedahohichnykh znan: teoriia, novatsii, praktyka» Mykolaiv: TsPO «Henezum», 43–46. <https://genezum.org/library/osoblyvosti-vykladannya-angliyskoi-movy-na-pochatkovomu-etapi-u-formati-novoi-ukrainskoi-shkoly>
- [3] Redko, V. H., Shalenko, O. P., & Sotnykova, S. I. (2021). Modelna navchalna prohrama «Inozemna mova 5-9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Kyiv. https://drive.google.com/file/d/1Lvr1Juvpo3CMswCPPtWQozxXDQpq_yH-/view
- [4] Michurina, T. V. (2015). Poliloh yak riznovyd movlennievoi diialnosti. Anhliiska mova ta literatura, (4/5), 2–5. https://cusu.edu.ua/images/filology/conf/Filol_lingvo_media/Zb_tez.pdf
- [5] Bibik, N. M. (Red.). (2017). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia. Pleiada. 206. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
- [6] Nikolaieva, S. Yu., Boretska, H. E., & Maiier, O. M. (2015). Suchasni tekhnolohii navchannia inozemnykh mov ta kultur u zahalnoosvitnikh i vyshchykh navchalnykh zakladakh: Kolektyvna monohrafiia (S. Yu. Nikolaieva, Red.; I. F. Sobolieva, Tekh. red.). Kyiv: Lenvit. <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/272?show=full>
- [7] Polikarpova, Yu. O. (2017). Suchasni tendentsii u vykladanni anhliiskoi movy v Ukraini [Elektronnyi resurs]. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4870
- [8] Mayer, R. E. (2021). The Cambridge Handbook of Multimedia Learning (2-e vyd.) [Elektronnyi resurs]. <https://www.cambridge.org>
- [9] Radianti, J., Majchrzak, T. A., Fromm, J., & Wohlgenannt, I. (2020). A systematic review of immersive virtual reality applications for higher education: Design elements, lessons learned, and research agenda. Computers & Education, 147. [Elektronnyi resurs]. <https://www.sciencedirect.com>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.075

USING GENERATIVE NETWORKS IN THE CREATIVE PROCESS OF FUTURE GRAPHIC DESIGNERS THROUGH RESOURCE-BASED LEARNING (BASED ON EXAMPLES FROM HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN CHINA)

Vitchynkina Kateryna¹

---

1. Phd student

Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda, UKRAINE

Lecturer

Wuhan University of Technology (PRC), UKRAINE

ORCID ID: 0000-0003-2955-8158

Summary *The article examines the role of resource-based learning (RBL) in enhancing educational outcomes, particularly in developing creative skills, understanding concepts, and digital literacy. Based on an analysis of scientific research, it emphasizes the effectiveness of RBL through the use of digital technologies, facilitating the creation of learning environments using online resources, and helping educators tailor assignments to meet students' needs. Special attention is given to the use of new technologies, such as artificial intelligence, in design education to stimulate the creative process and automate idea generation.*

The modern educational process actively integrates digital technologies that promote personalized and interactive learning. In particular, resource-based learning (RBL) has become a key element in preparing future professionals, enabling them to utilize a variety of digital resources to develop their creative skills and digital literacy. The relevance of this article stems from the need to adapt educational practices to digital transformations. This is supported by findings from researchers who emphasize the effectiveness of RBL in fostering independent research skills, generating new knowledge, and adapting to contemporary learning environments.

Thus, J. R. Hill and M. J. Hannafin assert that resource-based learning (RBL) emerged as a response to the limitations of pre-digital learning resources,

providing learners with diverse knowledge [5]. D. Rumahlatu, K. Sangur, M. M. Berhиту, S. Y. Kainama, V. V. Kakisina, and C. Latupeirissa concluded in their research that RBL effectively enhances the creative skills, concept acquisition, and digital literacy of learners [10]. M. N. Iqdami claims, based on his research, that digital technologies in RBL foster personalized learning and knowledge creation, prompting learners to explore and generate new knowledge according to their needs [9]. W. W. M. So and F. N. Y. Ching note that RBL effectively assists educators in creating learning environments using online resources [11]. J. R. Hill, D. P. Domizi, M. J. Hannafin, M. Kim, and H. Kim argue that the contexts of RBL include external, individual, and aligned goals, allowing learners to adapt their learning to their needs [4]. T. Iiyoshi, along with M. J. Hannafin and F. Wang, conclude that tools in RBL help learners interact with digital data, supporting analysis, synthesis, and communication [4; 8]. L. Campbell, P. Flageolle, S. Griffith and C. Wojcik assert that tasks in RBL should be challenging yet achievable for learners [1].

Based on the analysis of the aforementioned opinions and research, it can be noted that scholars are unanimous in their conclusions that resource-based learning (RBL) effectively enhances students' skills through access to a variety of knowledge sources, supports a constructivist approach, and is effective due to the use of digital technologies. Key aspects of RBL include structure, contextual relevance, tools for working with information, and gradual support. Tasks should be both challenging and realistic, helping students to develop their knowledge in line with educational goals.

The Design Education Manifesto also states that new technologies (such as augmented reality, smartphones, and social media) have expanded the ways designers communicate. Multiplatform content delivery has now become the norm [7]. Designers easily adapt to technological changes and tackle the challenge of exploring and mastering new methods of visualizing and conveying concepts using various media and new intelligent materials [7].

Design thinking should be an integral part of design education and practice through research. In this context, the role of the design instructor shifts from being a knowledge provider to a facilitator who inspires and guides students toward more meaningful practices. Design education should teach research methods so that future professionals can independently identify and solve design challenges [7]. Research serves as the driving force behind design projects, helping to choose the appropriate direction and focus, and significantly influencing the quality of the outcomes [12]. Hence, the relevance of incorporating new information technologies into the educational process for future graphic design professionals arises.

Great attention is paid to the research and analysis of analogs. However, until recently, libraries were the primary source for designers seeking material for

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

research; now, online sources have become increasingly relevant. For example, search engines such as Bing and Baidu are used to find articles. Social media platforms like Little Red Book and Pixiv are utilized for searching and analyzing the works of leading designers. Stock photo banks play a significant role in graphic design research and projects, allowing graphic designers to find stock images. An example of such a resource is Freepik.

Today, artificial intelligence serves as an alternative to stock photo banks in design projects, allowing for the automatic generation of new images, customization to specific needs, and rapid creation of visual content. The use of AI methods, such as Generative Adversarial Networks (GANs), facilitates the creation of new analogs and the validation of design project briefs through automated idea generation, concept effectiveness analysis, and rapid prototyping. As students work on projects using various technical tools such as personal computers, graphic tablets, and iPads, the search for and utilization of instructional videos becomes increasingly relevant.

The integration of AI is a widely discussed topic in the scientific community. For instance, researchers T. Bednarz, R.T. Hughes, and Zhu Liming examined the application of Generative Adversarial Networks (GANs) in creative endeavors, particularly in the field of design [6]. Additionally, Chen Liuqing, Dong Hao, Han Ji, P.R.N. Childs, Shi Feng, Xiao Jun, Wang Pan, Wu Chao, and Yike Guo proposed a comprehensive approach to enhancing design ideation, emphasizing its role as a catalyst for innovation and creativity through artificial intelligence [3]. Furthermore, Chen Chih-Ming and Duh Ling-Jiun highlighted the necessity for educational systems to offer personalized and adaptive learning programs that leverage AI to enhance the learning experience [2].

In the context of resource-oriented learning, text generators and GANs (Generative Adversarial Networks) for image generation also become one type of educational resource. Various pedagogical strategies and techniques can be employed in the training of future graphic design professionals by utilizing chatbots, text generators, and GANs for image generation:

- 1) Creating a virtual assistant for brainstorming: using chatbots or virtual assistants to organize and conduct brainstorming sessions. They can provide learners with prompts for generating new ideas and offer helpful tips and guidance.
- 2) Generation and analysis of textual descriptions of ideas: using text generators to create descriptions of ideas and concepts, which assists future graphic design professionals in formulating and analyzing their design concepts.
- 3) Synthesis of ideas using GANs: employing GANs to create new images that can serve as a starting point for inspiration and the development of design ideas during brainstorming sessions.

4) Using images and text to stimulate creativity: utilizing images generated by GANs or text descriptions created by text generators to create visual collages or mood boards that serve as sources of inspiration during brainstorming sessions.

5) Discussion and critical analysis of results: organizing discussions and analyses of the obtained outcomes, which include both ideas generated by chatbots and images created using GANs, enabling students to evaluate and discuss the concepts and ideas created.

In conclusion, resource-oriented learning is an approach in which students learn by solving practical tasks while utilizing various resources. This approach emphasizes the active role of the student in the learning process and encourages independence in acquiring knowledge. Design research and working with analogs are among the methods used within the framework of the resource-oriented approach. The use of innovative technologies in resource-oriented learning, such as text and image generators, enhances the quality of the educational process, making it more flexible and personalized. For graphic design professionals working in a rapidly changing market, implementing such approaches becomes essential for developing professional competencies and creative activity.

REFERENCES:

- [1] Campbell, L., Flageolle, P., Griffith, S., & Wojcik, C. (2002). *Resource-based learning*. In *Emerging perspectives on learning, teaching, and technology* (p. 145). Retrieved from http://epltt.coe.uga.edu/cgi-sys/suspendedpage.cgi?title=Resource-Based_Learning
- [2] Chen, C.-M., & Duh, L.-J. (2008). Personalized web-based tutoring system based on fuzzy item response theory. *Expert Systems with Applications*, 34(4), 2298–2315. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2007.03.010>
- [3] Chen, L., Wang, P., Dong, H., Shi, F., Han, J., Guo, Y., Childs, P. R. N., Xiao, J., & Wu, C. (2019). An artificial intelligence based data-driven approach for design ideation. *Journal of Visual Communication and Image Representation*, 10–22. <https://doi.org/10.1016/j.jvcir.2019.02.009>
- [4] Hill, J. R., Domizi, D. P., Hannafin, M. J., Kim, M., & Kim, H. (2007). Teaching and learning in negotiated and informal environments. In *Handbook of distance education* (pp. 271–284).
- [5] Hill, J. R., & Hannafin, M. J. (2001). Teaching and learning in digital environments: The resurgence of resource-based learning. *Educational Technology Research and Development*, 49(3), 37–52.
- [6] Hughes, R. T., Zhu, L., & Bednarz, T. (2021). Generative adversarial networks-enabled human-artificial intelligence collaborative applications for creative and design industries: A systematic review of current approaches and trends. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 4. <https://doi.org/10.3389/frai.2021.604234>
- [7] Icoagrada. (2011). *Icoagrada design education manifesto 2011*. Grafiche Tintoretto. https://www.theicod.org/storage/app/media/resources/Icoagrada%20Documents/IcoagradaEducationManifesto_2011.pdf
- [8] Iiyoshi, T., Hannafin, M. J., & Wang, F. (2005). Cognitive tools and student-centered learning: Rethinking tools, functions, and applications. *Educational Media International*, 42(4), 281–296. <https://doi.org/10.1080/09523980500161346>

SECTION 24.

PEDAGOGY AND EDUCATION

- [9] Iqdami, M. N. (2016). Resource-based learning for teaching and learning English in digital environments. *University of Georgia, USA*, 127–147. <https://media.neliti.com/media/publications/177341-EN-resource-based-learning-for-teaching-and.pdf>
- [10] Rumahlatu, D., Sangur, K., Berhitu, M. M., Kainama, S. Y., Kakisina, V. V., & Latupeirissa, C. (2021). Resource-based learning design thinking (RBLDT): A learning model to improve students' creative thinking skills, concept gaining, and digital literacy. *Cypriot Journal of Educational Science*, 16(1), 288–302. <https://doi.org/10.18844/cjes.v16i1.5528>
- [11] So, W. W. M., & Ching, F. N. Y. (2012). Online resource-based learning environment: Case studies in primary classrooms. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*.
- [12] The Quality Assurance Agency for Higher Education. (2016). *QAA viewpoint: Plagiarism in UK higher education*. The Quality Assurance Agency for Higher Education. https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/about-us/qaa-viewpoint-plagiarism-2016.pdf?sfvrsn=ce38f681_4

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.076

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ОН-ЛАЙН ПЛАТФОРМ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МЕДИЧНИХ ВНЗ

Масленніков С.О.¹, Кожем'яка М.О.², Головаха М.Л.³, Лур'є К.І.⁴

-
1. PhD, асистент кафедри травматології та ортопедії
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Запоріжжя, УКРАЇНА
  2. канд. мед. наук, доцент кафедри травматології та ортопедії
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Запоріжжя, УКРАЇНА
  3. д-р. мед. наук, професор, завідувач кафедри травматології та ортопедії
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Запоріжжя, УКРАЇНА
  4. канд. мед. наук,
доцент кафедри медицини катастроф, військової медицини та нейрохірургії
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Запоріжжя, УКРАЇНА
-

Вступ. Війна в Україні неминуче вплинула на всі соціальні інститути, державне функціонування та повсякденне життя громадян. Однією з найбільш постраждалих сфер життєдіяльності держави стала вища освіта, яка мусила швидко адаптуватися до нових викликів, пов'язаних як безпосередньо із бойовими діями так й їх впливом на освітній процес (переорієнтація на он-лайн формат, безпекові фактори, підвищення конкуренції через зменшення контингенту студентів, тощо). Основні проблеми, що постали перед системою освіти, стосувалися гнучкості навчального процесу, його доступності та ефективності, зберігаючи при цьому високу якість освітніх послуг [1, 2]. Особливо це стосується медичної освіти, де питання практичної підготовки студентів є надзвичайно актуальним та невідемним у навчальному процесі.

Зважаючи на це, одним із головних завдань вищої медичної освіти в умовах війни стало забезпечення безперервності навчання та посилення практичного аспекту підготовки майбутніх лікарів, не знижуючи рівня теоретичних знань. Для досягнення цієї мети були мобілізовані всі наявні ресурси університетів — матеріально-технічні, програмні та людські. Викладацький склад і адміністрація навчальних закладів також відіграли ключову роль у підтримці навчального процесу.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

У цьому контексті використання хмарних технологій, дистанційного навчання, інтерактивних та симуляційних платформ стало оптимальним рішенням. Досвід, накопичений під час пандемії COVID-19, сприяв швидкій адаптації до цих форматів навчання, хоча війна внесла свої корективи. Зокрема, специфічні умови, такі як перебої зі зв'язком, повітряні тривоги, обстріли, перебування студентів і викладачів на тимчасово окупованих територіях або за кордоном, створили додаткові труднощі [3, 4].

Особливо важливим аспектом залишається набуття практичних навичок студентами медичних спеціальностей. Вони повинні не тільки ознайомитися з теоретичними засадами клінічних дисциплін, а й опанувати практичні маніпуляції та навички медичного догляду, включаючи надання невідкладної долікарської допомоги, тощо. Ці навички оцінюються під час об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ), що робить їх невід'ємною частиною підготовки. Це спричинило необхідність впровадження інноваційних підходів у навчання та перепідготовку медичного персоналу.

Мета роботи: провести аналіз ефективності організації навчального процесу з використанням інтреактивних он-лайн технологій дистанційної освіти для збереження якості освітнього процесу і формування професійних компетенцій у студентів медичних вищих навчальних закладів в умовах військового часу.

Матеріали та методи дослідження

Навчальний процес для курсантів, які навчались за програмами підвищення кваліфікації на післядипломному рівні було організовано відповідно до вимог освітнього процесу ВНЗ у форматі дистанційної освіти на платформі Microsoft 365 з використанням інструментів Microsoft Teams. Ця платформа забезпечує можливість проведення онлайн занять, їх запис, планування в календарі, а також створення завдань і тестів для перевірки знань студентів.

Методичні підходи до засвоєння практичних навичок та формування професійних компетенцій на основі симуляційних технологій будувалися за такою схемою:

1. Теоретична підготовка

Слухачі отримували матеріали заняття, самостійно вивчали теоретичну частину, орієнтуючись на методичні рекомендації та електронні навчальні ресурси (онлайн курси, електронні посібники тощо).

2. Розбір теорії

Під час навчально-практичних занять курсанти протягом 20-25 хвилин обговорювали питання по темі заняття та розв'язували клінічні завдання.

3. Навчальні відео

Для підготовки до практичних занять слухачі переглядали навчальні відео з інструкціями від викладача.

4. Алгоритм виконання навичок

Курсанти самостійно склали алгоритм виконання практичних навичок на основі матеріалів кафедри та навчальних відео. Під час роботи активно використовувались інтерактивні он-лайн технології [5]. Прикладом є OSapp — це інтерактивна онлайн-платформа для навчання, розроблена для вивчення біомеханічних принципів остеосинтезу, тобто хірургічної фіксації переломів кісток. Вона використовує 3D-симуляції, віртуальні вправи та клінічні випадки, щоб допомогти медичним фахівцям краще зрозуміти, як різні методи хірургічного втручання впливають на зрощення кісток [<https://osapp.aofoundation.org/>].

5. Дебрифінг

Після кожного заняття обов'язково проводився дебрифінг для обговорення з учасниками отриманих результатів.

6. Контроль знань

Після завершення блоку теоретичних і практичних занять здобувачі виконували тестові завдання та письмові роботи. Лекції та практичні заняття зберігалися у хмарі для доступу студентів, які пропустили заняття.

Для оцінки якості освіти було проведено анонімне опитування серед слухачів курсів підвищення кваліфікації на етапі післядипломної освіти, у якому взяли участь 56 курсантів (1 група – без використання інтерактивних технологій, 2 груп – з використанням інтерактивних платформ) різних курсів, та 101 студента, які навчалися протягом 2023-2024 н.р.. Опитування дозволило отримати зворотній зв'язок щодо рівня оволодіння професійними навичками.

Результати

OSapp, як інтерактивна платформа для навчання остеосинтезу, була розроблена АО Foundation та активно підтримується АО Research Institute Davos (ARI). Перші версії платформи з'явилися в межах загального розвитку освітніх інструментів для хірургії переломів. Однак система активно розвивається і оновлюється, і значні поліпшення були внесені у 2022 році, коли була випущена остання версія з понад 100 новими уроками та новими функціями для зручнішого використання.

Треба нагадати, що поряд з використанням інтерактивних он-лайн технологій та подібних цифрових платформ, для навчання остеосинтезу використовуються традиційні підходи такі, як:

1. **Лекції та семінари:** Основним методом передачі знань лекції від досвідчених хірургів та викладачів. Лікарі приймають участь у живих заняттях,

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

де вивчають теорію біомеханіки та принципи хірургічних втручань. Лекції зазвичай супроводжувалися слайдами, ілюстраціями та анатомічними моделями.

2. Традиційні підручники та посібники: Курсанти та лікарі використовують детальні підручники, що описують біомеханічні принципи та хірургічні техніки. Це можуть бути як класичні медичні підручники, так і спеціалізовані посібники з остеосинтезу.

3. Курси та тренінги: Медичні асоціації та освітні інституції проводять спеціалізовані курси з остеосинтезу, де лікарі вчаться новим технікам. Ці курси включають як теоретичну частину, так і практичну роботу з моделями та симуляціями.

4. Наставництво та навчання на практиці: Багато знань передається від старших лікарів під час безпосередньої роботи в операційній. Молоді хірурги навчаються через спостереження за операціями та приймають участь у хірургічних процедурах під наглядом більш досвідчених колег (через дистанційний формат освіти – використання трансляцій з операційної замінило фізичну присутність курсанта в операційній).

Класичні методи навчання є достатньо ефективними, проте мають свої обмеження, як-от відсутність інтерактивності, обмежений доступ до реальних практичних занять і залежність від наявності досвідчених наставників. OSapp і подібні платформи вирішують ці проблеми, надаючи студентам і лікарям можливість тренуватися віртуально і здобувати практичні навички в безпечному середовищі.

Використання системи OSapp має кілька важливих переваг у порівнянні з класичними методами навчання остеосинтезу:

1. Інтерактивність та візуалізація: дозволяє користувачам працювати з 3D-симуляціями, що дає можливість візуально побачити результат різних хірургічних підходів. Це особливо корисно для кращого розуміння біомеханіки переломів і фіксації кісток, чого складно досягти лише за допомогою текстових матеріалів або лекцій.

2. Практичний підхід: платформа надає віртуальні вправи та клінічні кейси, де користувачі можуть тренувати свої навички в безпечному середовищі. Це сприяє кращому засвоєнню знань через практичне застосування теорії. У порівнянні з традиційними методами навчання, OSapp дає можливість експериментувати і миттєво бачити результати своїх рішень.

3. Доступність та гнучкість: онлайн-платформа доступна для користувачів у будь-який час і з будь-якого місця. Це дозволяє лікарям та студентам навчатися у зручній для них час, що не завжди можливо при відвідуванні традиційних курсів.

4. **Актуальність матеріалів:** Контент на платформі постійно оновлюється, а нові матеріали додаються на основі досвіду експертів та зворотного зв'язку від користувачів. Це дозволяє тримати знання в актуальному стані, що є важливою перевагою порівняно з друкованими підручниками, які можуть швидко застаріти.

Оцінити ефективність використання інтерактивних технологій порівняно з класичними методами навчання можна за допомогою декількох ключових критеріїв:

1. **Оцінка знань та навичок (табл. 1):** Один із найпоширеніших підходів — це порівняння результатів тестування студентів до та після використання платформи. Наприклад, можна оцінити, наскільки краще лікарі розуміють біомеханічні принципи та техніки фіксації переломів після інтерактивних занять у порівнянні з традиційними методами навчання.

Таблиця 1

Показники загальної успішності курсантів БПР за 2023-2024 н.р. на основі проведення тестового контролю знань на підсумковому занятті (% правильних відповідей)

Результат	Група 1 (n=23)		Група 2 (n=33)		Студенти (n=101)	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Відмінно (85-100%)	6	26	15	45,4	34	33,7
Добре (70-84%)	10	43,6	12	36,4	46	45,5
Задовільно (50-69%)	7	30,4	6	18,2	21	20,8

Отримані дані свідчать про кращі результати у засвоєнні матеріалу у другій групі курсантів, яєі навчались із залученням інтерактивних платформ, хоч і без статистично значущих відмінностей $p=0,3$. Проте, можна зазначити про відносно вищій рівень якості підготовки в абсолютному значенні не дивлячись на відносне зниження результатів у розділі «Добре».

2. **Аналіз практичних навичок:** Використання віртуальних симуляцій дозволяє оцінювати практичні навички без необхідності проводити тренування на реальних пацієнтах або в умовах операційної. Порівняння успішності проходження віртуальних симуляцій та практичних завдань може вказати на ефективність навчання в безпечному середовищі. Це особливо корисно для оцінки складних або небезпечних маніпуляцій.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

3. Зворотний зв'язок від користувачів: рейтинг користувачів, які проходять курси на OSapp, також є важливим показником. Наприклад, згідно з опитуванням, майже 86% користувачів оцінили платформу як корисну, а більшість рекомендують її своїм колегам, серед них жодного курсанта не заявило про недоцільність даної технології, а 84 опитаних студента оцінили платформу як корисну.

Рис. 1. **Оцінка користувачів інтерактивної платформи під час навчання на кафедрі**

Опитування студентів після використання платформи дозволяє зібрати дані про її зручність, доступність і вплив на навчальний процес.

4. Клінічні результати: У довгостроковій перспективі можна оцінити, чи покращуються клінічні результати тих лікарів, які навчались за допомогою OSapp, у порівнянні з тими, хто навчався за класичною системою. Це можуть бути показники, пов'язані з ефективністю хірургічних втручань, швидкістю відновлення пацієнтів та кількістю ускладнень.

5. Адаптивність до різних рівнів підготовки: OSapp може краще адаптуватися до індивідуальних потреб користувачів, пропонуючи навчальні матеріали відповідно до їхнього рівня підготовки. Можливість самостійно обирати темпи і зміст навчання часто покращує якість засвоєння матеріалу, порівняно з фіксованими навчальними програмами.

Система OSapp має кілька вагомих переваг для українських інтернів та лікарів, зважаючи на поточні потреби та виклики в медичній освіті в Україні. OSapp дозволяє отримати доступ до найновіших методів лікування та біомеханічних принципів остеосинтезу. В Україні, де медичні ресурси не

завжди можуть бути на найсучаснішому рівні, така платформа відкриває доступ до передових знань, не вимагаючи фізичної присутності на міжнародних конференціях або тренінгах. Для українських лікарів, які можуть мати обмежений доступ до реальних тренувань через економічні, матеріальні чи часові обмеження, можливість вивчати та практикувати остеосинтез у віртуальному середовищі є великою перевагою. В OSapp студенти можуть виконувати симуляції операцій, що дозволяє тренуватися в складних клінічних випадках, не ризикуючи життям пацієнтів. Українські лікарі часто працюють в умовах інтенсивного навантаження. OSapp дозволяє навчатися в зручний час і темпі, що підходить для медиків, які не можуть відволіктися від своїх обов'язків на довготривалі курси чи стажування. Віртуальна платформа може бути доступна будь-коли, що робить навчання ефективнішим і менш стресовим. Платформа пропонує інтерактивні модулі з клінічними кейсами, що значно покращує розуміння теоретичних знань. Для українських інтернів, яким інколи бракує практичного досвіду, така можливість поглибити розуміння біомеханіки переломів і застосувати ці знання у віртуальних сценаріях є надзвичайно корисною. OSapp відповідає міжнародним стандартам освіти, що дозволяє українським лікарям бути в курсі світових тенденцій у медицині. Це особливо важливо в контексті реформування медичної освіти в Україні, де інтеграція з європейськими та міжнародними стандартами є одним із ключових напрямків розвитку.

Загальна картина позитивної оцінки діяльності кафедри із залученням інтерактивних платформ на думку студентів та курсантів свідчить про адаптацію до дистанційної форми навчання та набуття певного досвіду за попередні роки, так слухачі більш впевнено почувають себе у питаннях пошуку необхідної інформації, під'єднання до занять та варіантів виконання завдань для контролю знань.

Інтерактивні технології навчання надають українським лікарям, особливо тим, що працюють у прифронтових містах, доступ до сучасної медичної освіти, практичних знань і можливість тренуватися в умовах обмежених ресурсів і часу, що є критичним для ефективного лікування поранених під час війни.

Таким чином, OSapp може сприяти підвищенню якості медичної освіти в Україні, забезпечуючи доступ до передових технологій, інтерактивних тренувань та сучасних стандартів лікування.

Висновки:

1. Організація навчального процесу у форматі дистанційної освіти під час бойових дій є ефективним методом навчання, розвитку практичних навичок і формуванні професійних компетенцій студентів та лікарів-курсантів.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

2. Правильно організований методичний підхід з використанням інтерактивних технологій, навчальних відео, мультимедійних ресурсів дозволяє зробити засвоєння матеріалу ефективним.

3. Інтерактивні платформи забезпечують більш сучасний та комплексний підхід до навчання, який покращує практичні навички та забезпечує глибше розуміння хірургічних технік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Patricia Fidalgo, Joan Thormann, Oleksandr Kulyk & José Alberto Lencastre Students' perceptions on distance education: A multinational study / International Journal of Educational Technology in Higher Education volume 17, Article number: 18 (2020)
- [2] Arruabarrena, R., Sánchez, A., Blanco, J. M., et al. (2019). Integration of good practices of active methodologies with the reuse of student-generated content. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16, #10.
- [3] The Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019). Презентація першого в Україні дослідження з цифрової грамотності населення [Presentation of the First Digital Literacy Survey in Ukraine]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=t3ghLyjqLM&feature=youtu.be>
- [4] Lange, C., & Costley, J. (2020). Improving online video lectures: Learning challenges created by media. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 17, #16
- [5] Tuma F. The use of educational technology for interactive teaching in lectures. Ann Med Surg (Lond). 2021 Jan 21;62:231-235. doi: 10.1016/j.amsu.2021.01.051. PMID: 33537136; PMCID: PMC7840803.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.077

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В РОЗВИТКУ УСНОГО (ЗВ'ЯЗНОГО) МОВЛЕННЯ У ШКОЛЯРІВ З ЗНМ З РІВНЯ

Новікова Надія Валеріївна¹, Куренкова Анна Володимирівна²

---

1. здобувач вищої освіти – магістр, спеціальна освіта (Логопедія)

Криворізький державний педагогічний університет, УКРАЇНА
заступник директора з НВР КГ №8 КМР

2. доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти

Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, УКРАЇНА

Нині українська школа переживає глобальні перетворення. Наразі дедалі більшу увагу дослідників привертає формування та розвиток зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку, що є базисом у вибудовуванні будь-якого висловлювання. Інтерес до цієї проблеми пов'язаний і з тим, що змінився контингент дітей у школах. У зв'язку з розвитком політики інклюзивної освіти в Україні, кількість молодших школярів із недорозвиненням мовленнєвого розвитку становлять чи не найчисельнішу групу дітей із порушеннями розвитку.

Для розв'язання цих проблем нині особливого значення набуває проблема ефективності застосування цифрових інформаційних технологій у школі. Проблема ефективності застосування інформаційних технологій розглядається з погляду застосування цифрових освітніх ресурсів (ЦОР) як засобу ефективної корекції мовлення в молодших школярів з ЗНМ.

Незважаючи на те що, в останні роки ці технології активно впроваджуються в процес корекції мовлення, проблема застосування цифрових освітніх ресурсів при розвитку та корекції мовлення школярів із загальним недорозвиненням мовлення є актуальною.

Головною метою сучасної освіти є забезпечення якісної освіти для кожного школяра відповідно до його інтересів і нахилів, розвиток і виховання учнів, формування їхньої активної позиції в освітньому процесі. Від вибору та характеру використання того чи іншого засобу навчання залежить, чи буде навчальна праця для дітей цікавою або обтяжливою.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Швидкі темпи інформаційних технологій призвели до їхнього повсюдного використання практично в усіх сферах людської діяльності. Освітнє середовище не стало винятком. Особлива увага приділяється створенню освітніх ресурсів з різних предметів, у яких поєднуються традиційні способи навчання з впровадженням у них нових технологій.

На основі ґрунтовного аналізу сучасних цифрових освітніх технологій можна виокремити кілька ключових категорій ресурсів, які мають особливу цінність для логопедів, дефектологів та педагогів у їхній роботі з дітьми із ЗНМ: платформи для організації навчального процесу та розміщення матеріалів; інструменти для синхронної комунікації та відеозв'язку; ресурси для колаборативної роботи; платформи для створення інтерактивних завдань та оцінювання; онлайн-дошки для візуалізації та групової роботи тощо.

Платформи для організації навчального процесу та розміщення матеріалів. Ці платформи є фундаментом для створення структурованого та адаптивного навчального середовища (табл. 1).

Таблиця 1

Платформи для організації навчального процесу

Платформа	Основні функції	Переваги для роботи з ЗНМ
Moodle	- створення курсів - розміщення завдань - оцінювання	- індивідуалізація навчання - відстеження прогресу - різноманітність форматів контенту
Google Classroom	- організація класів - розподіл завдань - зворотній зв'язок	- інтеграція з іншими google-сервісами - зручність для дистанційного навчання - спільний доступ до матеріалів
Netboard	- створення тематичних вебсторінок - інтеграція мультимедіа	- візуалізація навчального матеріалу - інтерактивність - стимуляція інтересу до навчання

Крім того, варто звернути увагу на спеціалізовані логопедичні ресурси:

- «ЛОГОПЕД і Я» (<https://mromantika1.wixsite.com/mysite>) - персональний український сайт з матеріалами для корекційної роботи.
- Логопедичний сайт (<http://logoclub.com.ua>) - містить методичні поради та практичні рекомендації.
- Український логопедичний сайт (<http://www.logopedia.com.ua>) - ресурс для батьків та фахівців.

Ці платформи пропонують багатий арсенал матеріалів, які можна адаптувати для роботи з дітьми із ЗНМ, включаючи методичні розробки, практичні завдання та рекомендації щодо розвитку мовлення.

Інструменти для синхронної комунікації та відео зв'язку. Ці ресурси забезпечують можливість проведення дистанційних занять та консультацій (табл. 2).

Таблиця 2

Інструменти для синхронної комунікації та відеозв'язку

Платформа	Основні функції	Особливості застосування для ЗНМ
Zoom	<ul style="list-style-type: none"> - відеоконференції - демонстрація екрану - сесійні зали 	<ul style="list-style-type: none"> - проведення індивідуальних та групових занять - використання віртуальної дошки - робота в малих групах
Google Meet	<ul style="list-style-type: none"> - відеозустрічі - інтеграція з Google-сервісами - субтитри в реальному часі 	<ul style="list-style-type: none"> - зручність для батьків та дітей - можливість запису занять - підтримка візуальної комунікації
Viber/Telegram	<ul style="list-style-type: none"> - миттєві повідомлення - відеодзвінки - створення груп 	<ul style="list-style-type: none"> - швидкий обмін інформацією - консультації з батьками - створення груп підтримки

Використання цих інструментів дозволяє забезпечити безперервність корекційного процесу навіть в умовах дистанційного навчання, а також підтримувати постійний зв'язок з батьками дітей із ЗНМ.

Ресурси для колаборативної роботи. Ці інструменти сприяють ефективній співпраці між усіма учасниками корекційного процесу (табл. 3)

Таблиця 3

Ресурси для колаборативної роботи

Платформа	Основні функції	Застосування в роботі з ЗНМ
Google Docs/Slides/ Sheets	<ul style="list-style-type: none"> - спільне редагування документів - коментування - відстеження змін 	<ul style="list-style-type: none"> - створення індивідуальних планів розвитку - ведення щоденників прогресу - розробка дидактичних матеріалів
Canva	<ul style="list-style-type: none"> - створення візуального контенту - шаблони для різних форматів - бібліотека зображень та іконок 	<ul style="list-style-type: none"> - розробка карток для розвитку словника - створення інфографіки для пояснення граматики - дизайн постерів для артикуляційної гімнастики

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Wakelet	<ul style="list-style-type: none"> - створення колекцій ресурсів - інтеграція різних типів медіа - спільний доступ 	<ul style="list-style-type: none"> - формування тематичних блоків матеріалів - організація ресурсів за напрямками корекційної роботи - створення інтерактивних історій
---------	---	---

Ці ресурси дозволяють створювати високоякісні, візуально привабливі матеріали, які можуть значно підвищити ефективність корекційної роботи та мотивацію дітей із ЗНМ.

Платформи для створення інтерактивних завдань та оцінювання. Ці інструменти дозволяють урізноманітнити процес навчання та забезпечити об'єктивне оцінювання прогресу (табл. 4)

Таблиця 4

Платформи для створення інтерактивних завдань та оцінювання

Платформа	Основні функції	Особливості використання для ЗНМ
Google Forms	<ul style="list-style-type: none"> - творення опитувань і тестів - автоматична перевірка - аналіз результатів 	<ul style="list-style-type: none"> - розробка завдань на розуміння прочитаного - тести на вибір правильної граматичної форми - опитування для оцінки словникового запасу
Kahoot	<ul style="list-style-type: none"> - створення навчальних ігор - змагальний елемент - використання зображень і відео 	<ul style="list-style-type: none"> - інтерактивні вправи для розвитку фонематичного слуху - ігри на категоризацію слів - завдання на розвиток лексико-граматичних навичок
Formative	<ul style="list-style-type: none"> - створення різноманітних завдань - можливість давати зворотній зв'язок у реальному часі - відстеження прогресу учнів 	<ul style="list-style-type: none"> - комплексна оцінка мовленнєвих навичок - адаптивні завдання різного рівня складності - моніторинг динаміки розвитку мовлення
Mentimeter	<ul style="list-style-type: none"> - створення інтерактивних презентацій - швидкі опитування - візуалізація результатів 	<ul style="list-style-type: none"> - збір асоціацій для роботи над лексичними темами - створення хмар слів - оцінка розуміння матеріалу в реальному часі

Для повноти огляду цифрових ресурсів, корисних у корекційно-розвивальній роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення, варто

додати аналіз платформи LearningApps.org. Ця платформа заслуговує особливої уваги через її широкі можливості та легкість у використанні.

LearningApps.org - це безкоштовний онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи для підтримки навчального процесу. Він особливо цінний для роботи з дітьми із ЗНМ завдяки своїм унікальним характеристикам та функціональності.

Ключові особливості LearningApps.org:

1. Різноманітність шаблонів: Платформа пропонує широкий вибір готових шаблонів для створення різних типів вправ, включаючи вікторини, пазли, сортування, класифікацію, заповнення пропусків, кросворди та багато інших. Це дозволяє логопедам та педагогам створювати різноманітні завдання для розвитку різних аспектів мовлення.

2. Мультимедійність: Можливість інтеграції зображень, аудіо та відео в завдання робить їх більш привабливими та ефективними для дітей із ЗНМ, стимулюючи різні канали сприйняття інформації.

3. Інтерактивність: Всі вправи на платформі інтерактивні, що підвищує залученість дітей у процес навчання та робить його більш захоплюючим.

4. Легкість у використанні: Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс дозволяє навіть користувачам з базовими навичками роботи з комп'ютером легко створювати власні вправи.

5. Можливість спільного використання: Платформа дозволяє ділитися створеними вправами з колегами та вбудовувати їх у інші веб-ресурси, що сприяє обміну досвідом між фахівцями.

6. Адаптивність: Вправи автоматично адаптуються під різні пристрої (комп'ютери, планшети, смартфони), що робить їх доступними для використання в різних умовах.

7. Багатомовність: Інтерфейс доступний різними мовами, включаючи українську, що полегшує його використання в місцевому контексті.

Інтеграція LearningApps.org з іншими цифровими ресурсами, описаними раніше, дозволяє створити комплексне, інтерактивне середовище для ефективної корекційно-розвивальної роботи з дітьми із ЗНМ. Ця платформа може стати цінним доповненням до арсеналу цифрових інструментів логопеда, дефектолога чи педагога, що працює з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Включення LearningApps.org у корекційну роботу підкреслює важливість вибору різноманітних, адаптивних та інтерактивних цифрових ресурсів для забезпечення ефективної допомоги дітям із ЗНМ, створюючи сприятливе середовище для їхнього мовленнєвого розвитку та підвищуючи їхню мотивацію до навчання

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Використання цих платформ дозволяє зробити процес навчання більш захоплюючим та ефективним, а також забезпечити оперативний зворотній зв'язок, що особливо важливо при роботі з дітьми із ЗНМ.

Онлайн-дошки для візуалізації та групової роботи. Ці інструменти сприяють кращому структуруванню інформації та розвитку мовлення через візуалізацію (табл. 5)

Таблиця 5

Онлайн-дошки для візуалізації та групової роботи

Платформа	Основні функції	Застосування в корекційній роботі з ЗНМ
Jamboard	<ul style="list-style-type: none"> - створення інтерактивних дощок - спільне редагування - інтеграція з google-сервісами	<ul style="list-style-type: none"> - сортування слів за категоріями - створення асоціативних рядів - робота над складом слова і будовою речення
Classroomscreen	<ul style="list-style-type: none"> - віртуальна дошка з віджетами - таймер, випадковий вибір - встановлення правил	<ul style="list-style-type: none"> - візуалізація плану заняття - створення інтерактивних вправ - організація структури логопедичного заняття
Conceptboard	<ul style="list-style-type: none"> - розширені можливості для створення схем - інтеграція різних типів медіа - колективна робота	<ul style="list-style-type: none"> - створення семантичних мап - візуалізація зв'язків між словами - робота над зв'язним мовленням через створення сюжетних ліній
Linoit	<ul style="list-style-type: none"> - створення віртуальних дощок оголошень - додавання стікерів, зображень, відео - спільний доступ	<ul style="list-style-type: none"> - організація тематичних дощок для розвитку лексики - створення візуальних опор для складання розповідей - колективне створення історій

Ці інструменти дозволяють створювати інтерактивне середовище для розвитку різних аспектів мовлення, забезпечуючи візуальну підтримку, яка особливо важлива для дітей із ЗНМ.

При впровадженні цифрових ресурсів у корекційно-розвивальну роботу з дітьми із ЗНМ важливо враховувати ряд ключових аспектів. Перш за все, необхідно забезпечити індивідуалізацію та адаптацію кожного цифрового інструменту відповідно до потреб, можливостей та інтересів конкретної дитини.

Активна взаємодія з батьками є ключовим фактором успіху. Цифрові ресурси можуть допомогти у створенні спільнот підтримки та залученні батьків до процесу навчання. При цьому необхідно забезпечити безпеку та конфіденційність, використовуючи лише перевірені ресурси та навчаючи дітей основам безпечної поведінки в інтернеті.

Важливо враховувати технічні можливості учнів та їхніх сімей, забезпечуючи доступність обраних інструментів для всіх учасників корекційного процесу. Використання цифрових ресурсів також сприяє розвитку цифрової грамотності учнів, але важливо знайти баланс між цифровими та традиційними методами навчання.

Цифрові ресурси повинні інтегруватися з іншими корекційними методиками, доповнюючи, а не замінюючи традиційні методи роботи. Регулярний моніторинг та оцінка ефективності дозволяють своєчасно коригувати стратегію застосування цифрових ресурсів, забезпечуючи максимальну користь від їх використання.

Таким чином, грамотне та виважене використання цифрових ресурсів у корекційно-розвивальній роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення може значно підвищити ефективність логопедичної допомоги, зробити процес навчання більш цікавим та мотивуючим для дітей, а також забезпечити кращу взаємодію між всіма учасниками корекційного процесу. Однак важливо пам'ятати, що технології - це лише інструмент, і ключову роль у досягненні успіху відіграє професіоналізм та креативність педагога у їх застосуванні.

Отже ефективне впровадження ЦОР вимагає грамотного підходу, який враховує індивідуальні особливості дітей, технічні можливості та інтеграцію з традиційними методами навчання. Ключову роль у досягненні успіху відіграє професіоналізм та креативність педагога.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.078

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Медведовська Тетяна Павлівна¹

---

1. канд. пед. наук, доцент,
заступник директора Міжгалузевого навчально-наукового
інституту безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО)
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-0510-0196

Анотація. У статті проведено аналіз понять «наукова діяльність», «дослідницька діяльність», зокрема в аспекті її представлення її організації у вищій школі; визначено особливості науково-дослідницької діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти. Зазначено, що діяльність студентських наукових товариств виявляється не лише в проведенні наукових освітніх заходів, але й у популяризації наукової діяльності серед різних категорій суб'єктів освітнього процесу, залученні студентської молоді до інноваційної діяльності. Доведено, що організація наукової діяльності студента у ЗВО розширює його світогляд, виховує потяг до самоосвіти, розвиває мислення, надає уміння спостерігати, аналізувати, творчо інтерпретувати результати інших досліджень.

Постановка проблеми. Метою організації наукової діяльності студента у закладі вищої освіти (ЗВО) є розширення його світогляду, виховання потягу до самоосвіти, розвитку мислення, уміння спостерігати, аналізувати, творчо інтерпретувати результати інших досліджень. Зауважуючи на тому, що сучасний фахівець має бути готовим не лише впроваджувати конкурентоспроможні технології та матеріали у фахову діяльність, але й модернізувати застарілі з них, адаптувати до сучасних реалій, наукові компетенції випускника університету стають важливим ресурсом для його фахової реалізації. Отже, актуальною проблемою є необхідність навчання студентів здійснювати наукові дослідження у різних їх видах та формах.

Аналіз попередніх досліджень. У працях дослідників проблема науково-дослідницької діяльності особистості розглядалась переважно з акцентом формування дослідницьких умінь у різних категорій суб'єктів, включених у науково-дослідницьку діяльність, зокрема: керівників

загальноосвітніх закладів (В. Базиліук), майбутніх вчителів географії (О. Миргородська), учнів дослідницького типу (В. Кисільова). У дослідженні І. Сенчі термін «дослідницька діяльність» входить до більш широкого за змістом поняття «дослідницька культура», М. Князян доповнює досліджуване поняття акцентом самостійності у межах представлення формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

Отже, вбачаємо досить високий ступінь інтересу науковців до проблеми дослідницької діяльності. Проте ця проблема потребує подальшого вирішення в плані виявлення сутності й теоретичного обґрунтування змісту науково-дослідницької діяльності студента.

Мета статті – з'ясувати і охарактеризувати особливості науково-дослідницької діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для виявлення сутності й теоретичного обґрунтування змісту науково-дослідницької діяльності студента потрібно звернутись до аналізу понять «наукова діяльність», «дослідницька діяльність», зокрема в аспекті представлення її організації у вищій школі.

У законодавчо-нормативній базі термін наукова діяльність трактується як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [1, ст. 1].

Аналіз нормативних документів дозволив визначити розмежування понять «наукова діяльність», «науково-організаційна діяльність», «науково-педагогічна діяльність» та «науково-технічна діяльність». Зауважуємо, що термін «науково-дослідницька діяльність» у нормативно-законодавчій базі не представлено. Отже, вважаємо за потрібне звернутись до довідниково-джерельної бази з метою з'ясування особливостей тлумачення змісту досліджуваного поняття.

У енциклопедичному словнику представлено поняття «науково-дослідна робота у закладах вищої освіти», зміст якого є ідентичним змісту законодавчих статей [2, с. 554 - 555]. Зауважуємо, що досліджуване поняття є недостатньо висвітленим у словниках, але досить активно інтерпретоване у підручниках з педагогіки вищої школи. Так, науковцями визначено сутність та організація науково-дослідної роботи студентів як складової їх фахової підготовки [3]; представлено основні види науково-дослідної роботи студентів (В. Прокопенко [4]); розмежовано зміст науково-дослідної роботи студентів та магістрантів (С. Вітвицька [5], З. Слєпкань [6]). Ґрунтовним доробком вчених щодо розвитку науково-дослідницької діяльності студентів можна вважати її історико-педагогічний аналіз, здійснений О. Микитюком [7], В. Майбородою [8].

Думка дослідників щодо характеристики напрямів організації науково-дослідницької діяльності студентів в цілому є спільною, однак, поділяючи її

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

загалом на навчальну та позанавчальну, науковці визначають певні нюанси залучення студентів до такої діяльності. Зокрема, у дослідженні О. Овракімян визначаються основні напрями науково-дослідної роботи студентів:

– навчальна науково-дослідна робота – комплексна система інтенсифікації навчального процесу за допомогою впровадження в усі види навчальної роботи студентів упродовж усього періоду навчання елементів наукової роботи (написання рефератів, підготовка до семінарських занять, виконання курсових і дипломних робіт, індивідуальних навчально-наукових завдань, виконання завдань у межах виробничої практики);

– науково-дослідна робота студентів, що виконується понад навчальний план, представлена комплексною системою участі студентів у формах науково-дослідної діяльності понад навчальний час і спрямованою на поглиблення творчих, професійних якостей особистості майбутнього фахівця (участь у конкурсах наукових робіт, наукових гуртках, виступ із доповідями на конференціях, семінарах);

– практична науково-дослідна робота студентів – комплексна система участі студентів у науково-дослідній роботі, спрямована на вирішення конкретних суспільних і виробничих завдань з використанням наукових досягнень в умовах професійної діяльності [9].

Подібної думки щодо напрямів організації науково-дослідницької діяльності студентів дотримується й Г. Пономарьова, розрізняючи науково-дослідницьку діяльність як елемент навчального процесу, як таку, що здійснюється поза навчальним процесом. Однак окремим напрямом науковець визначає організацію науково-дослідної роботи студентів у межах їхньої участі у науково-організаційних заходах (конференціях, конкурсах тощо) [10].

Студент має бути залученим до різних видів та форм наукової діяльності, яка здійснюється у межах університету або координується університетом. При цьому така діяльність може бути за характером навчально-науковою та науково-дослідницькою. Навчально-науковими формами науково-дослідницької діяльності студентів традиційно визначено ті, що є складовими частинами навчального процесу ЗВО: наукові реферати, дослідницькі лабораторні роботи, домашні завдання з елементами наукового пошуку, дослідницькі завдання у межах усіх видів практик, курсові, кваліфікаційні роботи та проекти. При цьому науковці підкреслюють важливість підтримувати мотивацію студентів до наукової діяльності через забезпечення її наступності та перспективності. Так, О. Кривонос зауважує, що курсові роботи на різних курсах навчання можуть мати спільну тематику і, поступово удосконалюючись, переростати у кваліфікаційну роботу [11, с. 255]. Отже, визначаємо, що важливим для викладача є допомога студентові у визначенні такої наукової теми, яка б потенційно могла бути розширена й мала перспективу дослідження.

Продовжуючи тему наступності та послідовності у організації науково-дослідницької діяльності студентів у ЗВО, слід зауважити на логіці її реалізації. Зокрема, послідовність навчального процесу, за думкою Г. Пономарьової, зумовлює спадкоємність методів і форму наукової діяльності студентів від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від однієї дисципліни до інших [10, с. 140]. Зазначений процес відбувається через поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань і компетенцій наукової діяльності.

Науково-дослідницькі форми представлені у діяльності студентів, що виконується у позанавчальний час, зокрема у межах роботи студентських гуртків, студентських наукових товариств, проектних та грантових тем тощо. При цьому зауважуємо, що курсові, кваліфікаційні роботи та проекти можна також вважати науково-дослідницькими, оскільки функція керівника в діяльності студента обмежується консультаціями, тобто студент виявляє себе як самостійна одиниця наукової діяльності і несе відповідальність за її результат.

Розмаїття наукових представлень поняття «дослідницької діяльності» дозволило здійснити аналіз розуміння його змісту у авторських інтерпретаціях. Зокрема, М. Князян розглядає самостійно-дослідницьку діяльність особистості як пізнавальну діяльність творчого характеру, яка сприяє розвитку методологічної культури особистості, її інтересів, системного критичного мислення, рефлексії, готовності до ефективної реалізації дослідження на засадах поліпарадигмальності. [12]. При цьому автор зауважує на тісному поєднанні двох видів діяльності: самостійної та дослідницької, у межах чого відбувається інкорпорування елементів дослідницької діяльності (опрацювання певної літератури, комплектування бібліографії, утворення «банку творчих ідей») до структури самостійної роботи студентів.

Досліджуючи поняття «дослідницької культури», І. Сенча виокремлює мотиви, що спонукають дослідницьку діяльність студентів: задоволення від процесу діяльності; прагнення отримати позитивний результат; прагнення отримати винагороду за діяльність; запобігання санкцій, що погрожують за ухиляння від діяльності [13].

Отже, за думкою науковців, дослідницька діяльність має активізувати інтерес студентів до процесу отримання нового знання, а її якість залежить від сформованості дослідницьких умінь: аналізу, узагальнення, оцінювання, організації експерименту тощо та умінь самостійної організації праці: відповідальності, організованості, розподілу часу тощо.

Науково-дослідницька діяльність студента закладу вищої освіти вирізняється індивідуальним або колективним характером. При цьому уваги заслуговують особливості її організації. За думкою В. Вихрущ, Ю. Козловського, Л. Ковальчук [14], індивідуальна наукова робота передбачає самостійне

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

визначення дослідником теми, темпу, процедури діяльності, при цьому існує високий ступінь ризику суб'єктивної оцінки результативності дослідження. Натомість колективна наукова діяльність потребує кооперації та координації зусиль багатьох фахівців, а значить результати праці за характером будуть більш об'єктивними.

Однак вважаємо за можливе полемізувати із таким твердженням науковців, оскільки вважаємо, що об'єктивність оцінки результату науково-дослідницької діяльності і окремого автора, і наукового колективу залежить від того, наскільки ефективно відбувалась її корекція відповідно до зауважень наукової спільноти. У цьому аспекті важливості набуває система обміну науковою інформацією на різних етапах здійснення наукового дослідження. Отже, наукові звіти, участь у конференціях, семінарах та інших формах апробації результатів дослідження дає можливість науковцю зрозуміти об'єктивні оцінки колег і вчасно здійснити рефлексію власної діяльності.

У дослідженні Г. Пономарьової йдеться про включення у науково-дослідну роботу студентів трьох елементів:

- навчання студентів елементів дослідницької діяльності; організації та методики наукової творчості;
- наукове дослідження, здійснюване під керівництвом керівника (професора або доцента);
- науково-дослідна робота студентів як елемент просвітницької пропаганди досягнень науки і техніки [10].

Висновки. Аналіз змісту форм і видів діяльності студента у закладі вищої освіти дозволяє зауважити, що елементи науково-дослідної роботи містяться майже у всіх цих навчальних видах та формах. Так, найбільш простою формою навчальної діяльності студента, що містить елементи наукової діяльності можна вважати реферат, який можна розглядати і як продукт, створений студентом, і як прийом навчального заняття – за умови представлення студентом реферативної інформації для інших студентів. У процесі створення реферату студенти навчаються збирати й аналізувати джерельну базу, оформлювати посилання, логічне викладати інформацію, розвиваючи при цьому культуру наукового стилю мовлення.

У виконанні різних вправ та індивідуальних завдань передбачена також актуалізація наукових компетенцій студента, які стосуються умінь працювати із базами даних, аналізувати й синтезувати інформацію, висувати й спростовувати гіпотези, полемізувати із науковою позицією конкретного дослідника або групи дослідників.

У процесі виконання курсової та дипломної роботи студенти оволодівають технологією організації наукового дослідження, методами

пошуку, аналізу й синтезу інформації; набувають умінь систематизації й узагальнення масиву наукових доробків дослідників, критичного оцінювання інформації, візуалізації отриманих даних, інтерпретації результатів шляхом зіставлення отриманих результатів з гіпотезою дослідження, представлення актуальності результатів дослідження для застосування в інших, відмінних від експериментальних, умовах; опановують методи математичної статистики; навчаються формулювати конструктивні висновки й рекомендації. Особливо значущою для розвитку наукових компетенцій студента можна вважати науково-дослідницьку діяльність, що виявляється в умінні презентувати результати досягнень на загал професійної аудиторії (виступи з доповідями, участь у дискусіях, створення мотиваційних листів для отримання можливості участі у грантових темах тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Закон України про наукову і науково-технічну діяльність. Вилучено з: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
- [2] Кремень, В.Г. (ред.) (2008). *Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України*. К.: Юрінком Інтер.
- [3] Лозова, В.І. (2006). *Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник*. Харків: «ОВС».
- [4] Прокопенко, Ф. (2015). *Педагогіка: баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III – IV рівнів акредитації*. Харків: Фоліо, 2015.
- [5] Вітвицька, С.С. (2003). *Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури*. Київ: Центр навчальної літератури.
- [6] Слєпкань, З.І. (2005). *Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб.* К.: Вища шк.
- [7] Микитюк, О.М. (2001). *Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект)*. Харків: «ОВС».
- [8] Майборода, В.К. (1992). *Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.)*. К.: Либідь.
- [9] Овакімян, О.С. (2006.) *Науково-дослідна робота як ресурс розвитку творчого потенціалу особистості студента: автореф. дис.. кан. соціол. наук: 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології»*.
- [10] Пономарьова, Г.Ф. (2010). Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ як складова їх професійної підготовки. *Наукові записки педагогіки*, (XXIV), 138 – 145.
- [11] Кривонос, О.М. (2018). Науково-дослідна робота в системі підготовки здобувача вищої освіти за напрямом підготовки 6.04032 «Інформатика». *Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації*. Житомирський державний університет імені І. Франка. 252 – 260.
- [12] Князян, М.О. (2007). *Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки*. автореф. дис. д. пед. н., Одеса.
- [13] Сенча, І.А. (2008). *Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки*. автореф. дис.. к.пед.н.. Одеса.
- [14] Вихрущ, В.О., Козловський, Ю.М., & Ковальчук Л.І. (2017). *Основи наукових досліджень у галузі педагогіки: підручник*. Тернопіль: Крок.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.079

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СТРУКТУРА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Голубенко Олександра Вікторівна¹

---

1. здобувач вищої освіти «аспірант» спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського.
УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0005-7654-5423

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню сучасних викликів для професійної компетентності майбутніх вчителів в умовах інклюзивного навчання молодших школярів. У ній проведено аналіз психолого-педагогічної літератури з цієї теми, розкрито поняття інклюзивної компетентності як важливої частини професійної майстерності вчителя, а також підкреслено значущість формування такої компетентності у майбутніх педагогів з огляду на впровадження інклюзивної освіти в загальноосвітні школи. Проаналізовано сучасний стан проблеми розвитку професійної компетентності педагогів в умовах інклюзії. У контексті реформування початкової освіти взаємодія з дітьми з особливими освітніми потребами будується на засадах партнерської педагогіки, оскільки система підготовки педагогічних кадрів в Україні зіштовхнулася з необхідністю переосмислення структури професійної компетентності, зокрема з урахуванням нових кваліфікаційних вимог, таких як посада асистента вчителя, що вимагає створення нової професіограми.

У статті також розглядаються питання готовності педагогів до співпраці з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання, а також їхні навички ефективного поєднання корекційно-консультативної та науково-дослідної діяльності.

Вступ. З огляду на інтеграційні процеси, що активно розвиваються в останні десятиліття в соціальній політиці більшості демократичних держав, інклюзивне навчання перестало розглядатися як окремий аспект суспільного життя. Натомість, воно стало частиною ширшого контексту, оскільки освітня система зазнала значних змін, спрямованих на подолання її елітарності та

трансформацію освіти з послуги в реалізоване право кожного громадянина.

Такі міжнародні організації, як ЮНЕСКО, ОБСЄ та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), визначають інклюзивний підхід як ключовий пріоритет розвитку національних освітніх систем, оскільки гарантування права на якісну освіту і соціальну інтеграцію громадян є важливою умовою сталого суспільного розвитку.

Україна, приєднавшись до основних міжнародних угод у сфері прав людини, взяла на себе зобов'язання дотримуватися загальнолюдських прав, зокрема забезпечити право на освіту для дітей з особливими освітніми потребами. 1 листопада 2010 року Міністерство освіти і науки України затвердило Концепцію розвитку інклюзивної освіти. Одним з головних завдань, окреслених у цій Концепції, є вдосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогів, які працюють в умовах інклюзивного навчання. Вважається, що в умовах євроінтеграційних змін українська освітня система має брати до уваги позитивний досвід європейських країн під час формування методологічних засад інклюзивного навчання, зважаючи на національні особливості України.

Українська система підготовки педагогів зіштовхнулася з викликом перебудови структури професійної компетентності через зміну ключових професійних вимог до вчителів. З введенням нової кваліфікації «асистент учителя» в Класифікатор професій виникла потреба в розробці нової професіограми. Оскільки діти з особливими потребами мають право на вільний вибір навчального закладу, кожен учитель, незалежно від місця роботи, повинен мати відповідний рівень професійної підготовки, що відповідає вимогам інклюзивного навчання.

Вчитель відіграє ключову роль у корекційно-освітньому процесі в закладах освіти, де навчаються діти з особливими потребами. Його професійні обов'язки включають забезпечення безперервного навчального процесу через формування корекційних впливів, які враховують також умови в сім'ї дитини.

До навчальних закладів приходять діти з різноманітних сімей: повних і неповних, з різним рівнем доходів, діти батьків з високим освітнім рівнем та тих, хто перебуває в складних життєвих умовах, а також родин з різними культурними традиціями виховання. Спільною рисою для всіх цих сімей є любов до своїх дітей і прагнення до високої якості освітніх послуг. Важливим чинником успіху корекційно-розвивальної роботи є здатність вчителя ефективно співпрацювати з різними категоріями батьків, організовуючи активну взаємодію та спільні дії для максимальної підтримки дитини.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Взаємодія між учителем та родиною дитини з особливими потребами є двостороннім процесом. Варто зазначити, що вона повинна ґрунтуватися на усвідомленні вчителем важливості співпраці з сім'ями учнів, його особистій мотивації до цієї співпраці, а також на здатності налагодити ефективну комунікацію з батьками на високому професійному рівні. Досліджень, присвячених вивченню специфіки взаємодії педагогів з батьками дітей з особливими потребами, існує небагато. Практика ж свідчить, що така співпраця найчастіше носить навчально-рекомендаційний характер і супроводжується труднощами у встановленні взаєморозуміння між сторонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відокремити точку зору зарубіжного дослідника Г. Станґвіка, який вважає, що успішна реалізація інклюзії в загальноосвітніх школах значною мірою залежить від готовності вчителів адаптуватися до нових умов професійної діяльності. Для цього важливо, щоб ідея інклюзії стала частиною їхнього професійного світогляду та мислення, що передбачає засвоєння нових професійних ролей, необхідних для роботи в умовах інклюзивного навчання. Цей процес складається з кількох етапів: від початкової протидії, яка може бути явною або прихованою, через пасивне прийняття до активної підтримки інклюзії.

Численні дослідження українських і зарубіжних учених, серед яких І. Бех, О. Гаврилов, О. Дубасенюк, О. Семенов, С. Сисоєва, С. Тищенко, Т. Лапанік, А. Маркова, В. Сластьонін, Дж. Равен, І. Хафізулліна та В. Хітрук, присвячені питанням підготовки та перепідготовки сучасних педагогів, а також різним аспектам формування їхньої професійної компетентності [5].

Виклад основного матеріалу. Професіоналізм педагога визначається особливістю його професійної діяльності. Вчителю, який працює з дітьми, що мають труднощі у навчанні, важливо бути ініціативним у прагненні досягти максимального рівня розвитку дитини та її інтеграції в суспільство. Робота педагога в сфері корекційно-розвивального навчання полягає у постійному пошуку нових знань, розвитку особливого підходу до мислення і навіть способу життя, оскільки він стикається з унікальними викликами та перспективами розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

У педагогічній науці поняття «компетентність» стало актуальним відносно нещодавно. Починаючи з кінця 1980-х років, вітчизняна наука розвиває спеціальний напрямок – компетентнісний підхід в освіті. Введення терміну «професійна компетентність» обумовлено його широким змістом і інтегративною природою, яка охоплює такі аспекти, як «професіоналізм», «кваліфікація» та «професійні здібності».

Для кращого розуміння поняття «компетентність» слід звернутися до енциклопедичних джерел та словників. Наприклад, у «Сучасному тлумачному

словнику української мови» [4] термін «компетентний» визначається як той, що має достатні знання в певній сфері та добре обізнаний у відповідній області. У вітчизняній науковій літературі компетентність зазвичай розглядається як сукупність знань, умінь і досвіду їх застосування. В англomовних словниках акцент ставиться на «здатність до дії», що включає використання знань у практичній діяльності і реалізацію творчого потенціалу особистості. Професійна компетентність педагога охоплює особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому самостійно і ефективно досягати цілей педагогічного процесу. Бути компетентним означає вміти мобілізувати накопичені знання та досвід у конкретних ситуаціях.

Ще однією важливою характеристикою професійної діяльності педагога є «педагогічна майстерність», яка відображає рівень розвитку та професійного становлення особистості вчителя. На думку багатьох дослідників, педагогічна майстерність являє собою синтез наукових знань, умінь, навичок, педагогічної техніки та особистих якостей педагога. В українському педагогічному словнику це поняття визначається як ознака високого рівня педагогічної діяльності, яка базується на глибоких фахових знаннях, загальній культурі педагога та його педагогічному досвіді.

Постає питання про взаємозв'язок між поняттями «професійна компетентність» і «педагогічна майстерність». Фахівці вважають, що педагогічна майстерність ґрунтується на вміннях, кваліфікації, знаннях виховного процесу та здатності організувати і здійснювати його. Таким чином, навички та уміння є лише частиною загального прояву майстерності [3].

При цьому педагог, який досяг високого рівня професійної майстерності або зрілості, може виявитися неефективним у контексті інклюзивного навчання в звичайному освітньому закладі без відповідної спеціальної підготовки та досвіду роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами. В умовах освітньої політики України, орієнтованої на впровадження інклюзивного навчання в закладах різних рівнів, виникає необхідність підготовки фахівців для цієї специфічної діяльності. На сучасному етапі активно використовують компетентнісний підхід в загальній та професійній освіті, який визначає напрямки формування ключових компетенцій різних рівнів і відображає суть компетентної професійної діяльності.

Опираючись на вище надану інформацію, А. Хуторський трактує компетентність як комплексне утворення, яке охоплює систему теоретичних знань, практичних навичок, соціально важливих та професійних якостей, а також накопиченого досвіду. Ці елементи взаємодіють таким чином, що забезпечують ефективність професійної діяльності вчителя, що включає особисте ставлення до предмета діяльності. Вчений зазначає, що

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

компетентність є оцінною та динамічною категорією, яка характеризує людину як суб'єкта діяльності і визначає її здатність успішно виконувати свої обов'язки в певній професійній сфері [1]. Концепція «компетентність» проявляється через особистісні якості, такі як знання, навички і цінності.

В свою чергу, Р. Гуревич підкреслює, що на ранніх етапах професійного розвитку спеціаліста процес формування професійної компетентності має певну автономність. Однак, коли фахівець починає самостійно виконувати свою професійну діяльність, компетентність все більше інтегрується з професійно важливими якостями. Основні рівні професійної компетентності включають навчання, професійну підготовленість, досвід та професіоналізм [2]. Залежно від конкретної сфери діяльності, зміст поняття «професійна компетентність» може змінюватися. О. Андрєєв визначає професійну компетентність педагога як ступінь розвитку різних аспектів педагогічної діяльності та спілкування, в яких особистість педагога реалізується таким чином, що забезпечує стабільні позитивні результати в навчанні та розвитку учнів [5].

З наданих визначень можна дійти висновку, що професійна компетентність є основою для постійного професійного зростання, самоактуалізації та творчого розвитку педагога. Вона дозволяє орієнтуватися не лише на процес навчання, а на його результати. Компетентність вчителя відображає його здатність до активної, творчої та ефективної педагогічної діяльності.

Проблема професійної компетентності вчителя часто постає в практиці школи. У рамках нашого дослідження особливу значущість має поняття «професійна компетентність педагога в інклюзивному класі».

У Концепції розвитку інклюзивної освіти, затвердженій Наказом МОН від 1 жовтня 2010 року, інклюзивне навчання описується як комплексний процес, спрямований на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Це досягається шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх закладах з використанням особистісно-орієнтованих методів, які враховують індивідуальні особливості навчальної діяльності таких дітей [5]. Інклюзивна освіта розглядається як система освітніх послуг, що базується на принципі права дітей на освіту та можливості отримувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Реалізація інклюзивної освіти вимагає значних змін у підготовці педагогів. Однак проблема формування професійної компетентності педагогів інклюзивного класу залишається актуальною і не до кінця вирішеною. Дослідники вказують на різні важливі аспекти цієї проблеми, які потребують детального вивчення.

Наприклад, професор А. Колупаєва повідомляє, що наразі до 65% вчителів, які проходять курси підвищення кваліфікації, не мають навичок для роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби. Крім того, близько 23% педагогів не знайомі зі спеціалізованими програмами і мають недостатні знання про психофізіологічні особливості цієї категорії дітей [3]. Ці дані викликають серйозне занепокоєння, оскільки саме вчитель є ключовою фігурою в процесі інклюзивного навчання.

Вчитель повинен організовувати роботу з інклюзивним класом, враховуючи такі особливості учнів з особливими потребами, як швидка втомлюваність, підвищена збудливість та звичайно низька працездатність. Через втомлення, стрес чи напруження в процесі навчання ці діти можуть ставати дратівливими, тривожними або замкненими.

Таким чином, педагог в інклюзивному класі стикається з комплексними завданнями. Йому потрібно не лише забезпечити навчальний процес для дітей з психофізичними особливостями, але й сприяти гармонізації їх особистості та стосунків з оточенням. Крім того, важливо організувати ефективний навчально-виховний процес для всіх учнів класу, адже присутність дитини з особливими потребами не повинна заважати розвитку інших учнів, а навпаки, інклюзія повинна збагачувати їх досвід і розширювати горизонти.

Щоб оцінити рівень розвитку інклюзивної компетентності вчителя, слід враховувати ключові компоненти цієї компетентності. За даними дослідниці Л. Бабенко, інклюзивна компетентність вчителя складається з трьох основних компонентів [6]:

1. Мотиваційно-ціннісний компонент, який передбачає наявність ціннісного ставлення до роботи в умовах інклюзивного навчання та сформованість особистісних якостей, необхідних для роботи з учнями з особливими потребами.

2. Когнітивно-операційний компонент, що включає знання та вміння, необхідні для інклюзивної практики, а також методи їхнього постійного вдосконалення та оновлення.

3. Рефлексивно-оцінний компонент, який охоплює здатність до саморефлексії та самоуправління.

Розвиток кожного з цих компонентів сприяє формуванню ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь і навичок педагога, а інтеграція всіх компонентів забезпечує ефективну реалізацію професійної діяльності в інклюзивному класі.

Отже, можна стверджувати, що інклюзивна компетентність є спеціалізованою формою професійної компетентності, яка передбачає

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

здатність педагога ефективно виконувати свою діяльність в умовах інклюзивного навчання. Інклюзивна компетентність майбутніх учителів складається з кількох взаємопов'язаних компонентів, таких як мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний.

Таким чином, інклюзивна компетентність є інтегративним особистісним утворенням, яке забезпечує здатність педагога виконувати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів і сприяючи включенню дитини з обмеженими можливостями у загальне середовище.

Висновки. Для вдосконалення системи української освіти через впровадження інклюзивного навчання необхідно глибоко розуміти особливості всебічного розвитку осіб з *особливими освітніми потребами*. Це має здійснюватися з урахуванням *принципів демократії, соціальної справедливості*, а також *моральних засад і традиційних цінностей* українського суспільства, які спрямовані на зміцнення сім'ї як основи держави. Дослідники одностайно вважають, що підготовка майбутніх вчителів початкових класів повинна охоплювати різноманітні аспекти створення інклюзивного освітнього середовища.

Концепція «Нова українська школа» (2017 р.) спрямована саме на організацію ефективного інклюзивного навчання учнів, зокрема молодших школярів з особливими освітніми потребами, а також на їхню взаємодію з однолітками без таких потреб. Основою цієї концепції є робота закладів освіти на засадах партнерства та конструктивної співпраці між адміністрацією, педагогами, учнями та їхніми батьками. Це підкреслює важливість підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема вчителів початкових класів, які здатні реалізовувати мету, зміст, завдання та технології інклюзивного навчання у контексті партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу в загальноосвітніх школах.

З огляду на це, можна зробити висновок, що інклюзивна компетентність майбутніх педагогів – це комплексне особистісне утворення, яке забезпечує їхню здатність виконувати професійні обов'язки в умовах інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів. Це передбачає як інтеграцію дитини з обмеженими можливостями у середовище загальноосвітнього закладу, так і створення сприятливих умов для її розвитку та саморозвитку.

І отже, педагог виконує роль посередника у взаємодії між учасниками суб'єкт-суб'єктних відносин в інклюзивному освітньому процесі. Інклюзивне навчання потребує від учителя високого професійного рівня, досягти якого допомагає саме розвиток інклюзивної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Бабенко Л. (2010) Зміст та структура готовності вчителя української філології до професійного самовдосконалення. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, (176), 16–21.
- [2] Гура О. (2005) Сутність професійної компетентності викладача ВНЗ. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, (25), 91–94. Вилучено з: <http://eprints.zu.edu.ua/1106/1/05goipkv.pdf>
- [3] Максимюк С. (2005) Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Кондор, 667. Вилучено з: https://4vpu.org.ua/download/metod_prob1/pedagogika.pdf
- [4] Олексієнко Л., Кобза О. (2002) Сучасний тлумачний словник української мови. Київ: Кобза, 544.
- [5] П'ятакова Т. (2012). Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. *Порівняльно-педагогічні студії*, (1 (11), січень – березень), 93–98. Вилучено з: <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18691/16434>
- [6] Чайковський М. (2012) Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал*, (2), 15-21. Вилучено з: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/af1f113f-19c6-4efb-a641-a2a7f4f54608/content>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.080

COMMUNICATIVE TASKS IN TEACHING ENGLISH TO STUDENTS OF THE FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Safarova Khuraman Rahman¹

---

1. Doctor of philosophy in philology, assistant professor
Azerbaijan University of Languages, AZERBAIJAN

As we know, globalization plays an important role in all spheres of human life. The role of the English language in this process is increasing. One of the most significant factors contributing to the evolving demands and requirements of individuals learning English for various purposes is the growing significance of this language as a primary means of communication on the international stage. The expanding comprehensive ties between Azerbaijan and other countries around the world necessitates teaching the leading global languages, and English in particular, as the primary language of communication in the modern age. This requires a complete re-evaluation of how English is taught, as well as new expectations for learners of foreign languages to acquire additional skills.

Stability in society, a tolerant attitude towards people from other cultures, and a high standard of education make our country an attractive destination for many people. There has been an increase in the discussion about improving foreign language education for students from various fields.

Developing the cultural and linguistic components of students' linguistic competence is linked to the study of several subjects, including English for international students. International students learn English as a tool for communication with the communities of the countries they intend to explore. Translations play a significant role in this process. Translation, an act of communication between two languages, is recognized as an efficient method of introducing background knowledge.

An English teacher who meets the European standards and requirements of the current time should be creative, proactive, and able to take risks when necessary. They should be able to organize the educational process in a way that takes into account the specific requests and needs of each student, as well as their interests.

Teaching English is impossible without broadcasting certain knowledge of a regional nature, as well as without sensitizing students towards English-speaking culture.

It should be possible to ensure the achievement of more successful learning outcomes through the effective organization of the process of teaching English as a foreign language for students of the Faculty of International Relations.

In today's globalized world, the primary goal of teaching English should be the functional use of the target language. This should be considered a crucial step towards achieving the main objective. Furthermore, despite the achievements made in the field of communicative language teaching, many aspects remain unexplored.

Teaching students how to communicate effectively in English remains the most challenging and methodologically topical aspect of the learning process.

Today, students should be able to acquire knowledge independently by applying it in practical situations, work with different types of information, analyze and generalize, and think critically.

One of the primary objectives of the faculty staff in higher education institutions is to train professionals in the field of international relations that meet the demands of the era of globalization. These professionals must be able to effectively utilize innovative techniques and methodologies, as well as possess strong communication skills in a foreign language that serves as the language of their field of specialization.

In this regard, a variety of teaching methods for English exist. One such method is "communicative competence". This approach consists of several components, including socio-cultural, strategic, and discursive aspects [2]. Training is based on the principles of communication-oriented learning, student-centeredness, and functional development. This approach focuses on the acquisition of lexical, grammatical, and intonational structures as well as communication-oriented speech patterns by undergraduate students.

The primary objective of communication-oriented language learning is to equip language learners with the ability to flawlessly, fluently, creatively, and appropriately apply learned language structures and speech patterns in various contexts of communication.

To some extent, teachers contribute to the inclusion of relevant and authentic materials in the language education of students studying the specialty of "International Relations".

Communication-oriented learning aims to instill qualities such as freedom, flexibility, creativity, and fluency in students, while grammatically-oriented learning primarily focuses on learning and following grammatical rules.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

These challenges can be addressed if teachers have an interest in their students' field of study and are willing to treat them with respect, as their professional knowledge is often at a higher level [3, p. 38].

The aim of the aspect related to the general literary language is to systematize, stabilize, and further develop the wide range of linguistic and communicative skills that students bring with them to the faculty and which form the basis for developing foreign language competence.

Vocabulary acquisition refers to the process by which students familiarize themselves with new words. This can be achieved through various methods such as word lists, textbooks, lexical exercises, reading, writing and listening activities designed to expand students' vocabulary.

The process of acquiring a word's meaning also involves familiarizing students with its form, pronunciation, and other relevant features. This includes understanding the context in which the word is used, its collocations and idiomatic expressions, as well as its synonyms and antonyms.

The primary objective is to apply the acquired linguistic knowledge in practical situations, to develop skills for active involvement in communication in the target language, and to be able to use the acquired vocabulary at the current level of proficiency.

The more students attempt to comprehend the meaning of words, the more effectively they will remember them. Additionally, avoiding translation in order to enhance lexical skills is beneficial, as words have varying connotations across different countries. As such, translation may not always accurately convey the intended meaning. It is therefore more advantageous to engage with the language being learned rather than relying solely on translation.

However, regardless of how apparent these differences may be, for the purpose of teaching foreign languages, it is essential that a majority of words in each style be represented by neutral, general words, against which the distinctive vocabulary and phrases can stand out.

Learning vocabulary, which is an essential aspect of language acquisition, cannot be approached in isolation from the goal of communication. Teaching vocabulary as an isolated skill goes against the principles of the communicative approach, which meets the demands of the current context and is widely accepted as a priority in language teaching.

The use of vocabulary in the teaching of the language of a particular field limits the potential of this aspect for achieving full mastery of foreign language vocabulary. Equally important for language learning is the careful selection of educational materials. Well-selected materials enhance students' motivation, generate interest, create a sense of need, and stimulate students' cognitive activity.

It is essential for students to find materials that are engaging, relevant to their needs, and appropriate for their age and cognitive level, as these factors contribute significantly to the successful acquisition and development of communication skills in a taught foreign language [1].

One of the primary objectives of teaching a foreign language is to develop the ability to effectively use the language as a medium of communication through the mastery of speaking, listening, reading, and writing skills. It is also important to note that the communication habits of many individuals, even in their first language, may not allow for the free and accurate expression of ideas and positions, or for the adequate understanding of various types of texts obtained through listening. This demonstrates that speaking and listening are essential activities for effective communication.

REFERENCES:

- [1] Besse H. The Pedagogic Authenticity of a Sent; in The Teaching of Listening Comprehension; ELT Document. Special. London, 1981, p. 20-29
- [2] Hymes D. On Communicative Competence. / L.B.Pride and L. Holmes (Eds) Sociolinguistic Selected Readings. New York: Peanguin Books, 1972, 293 p.
- [3] Smith A.D. ESP teacher-training needs in the Middle East. // ESP Journal, vol. 2, №1. - Michigan: Pergamon, 1983.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.081

ENGLISH IN ECONOMIC EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES AFTER THE APPROVAL OF ENGLISH AS A LANGUAGE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION IN UKRAINE

Nepochatenko Zoia Viktorivna¹

---

1. PhD student at the Department of Economics,
university teacher at the Department of Economics
Uman National University of Horticulture, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0005-4236-3592

Nowadays, English is considered not only a language of international communication but also a necessary component of professional activity in the field of economics, which makes it an integral part of the training of students of economic specialties. For Ukraine, which is integrating into global economic processes and striving to increase its competitiveness, English is becoming an important factor in the education of economists.

In August 2022, information began to emerge about the intentions of the Ministry of Culture and Information Policy to draft a bill to grant a special status to the English language in Ukraine. Soon after, President Volodymyr Zelenskyi proposed in a speech in parliament to officially recognize English as one of the languages of international communication in the country [1]. On June 4, 2024, the Law of Ukraine No. 3760-IX *On the Use of English in Ukraine* was adopted. The law aims to formalize the status of English as one of the languages of international communication in Ukraine; the state should comprehensively promote the study of English by Ukrainian citizens [2].

Article 4 of Law No. 3760-IX states that the requirements for the level of English proficiency are developed taking into account the CEFR. Most articles contain information on the use of English in the functioning of public authorities, local governments, emergency services, education, culture, healthcare, etc. In particular, the educational sector focuses on the integration of English as a compulsory component of the curriculum of higher education institutions [2].

With the adoption of the law, several challenges arise for the future integration of English into economic education. One of them is the problem of adapting

educational materials. A large number of educational materials in Ukrainian educational institutions are available only in Ukrainian. Therefore, their translation into English requires significant resources and time.

Another challenge is the possible lack of preparedness of teachers and students. Lack of English language proficiency on the part of the teaching staff may create barriers to the effective integration of English into the educational process. In addition, students who do not have a sufficient level of English will have difficulty understanding specialized economic terminology.

On the other hand, the adopted law opens up a lot of opportunities in the field of economic education. Learning English by students of economic specialties will significantly increase their competitiveness in the international labor market. Knowledge of English will allow them to participate in international internships and conferences and will increase the opportunity to cooperate with foreign partners. The majority of scientific publications and resources in the field of economics are published in English, which makes knowledge of the language important for research and professional development. Also, the implementation of English in the teaching of economic disciplines will increase the academic mobility of Ukrainian students and teachers. This will encourage their participation in international exchange programs and strengthen Ukraine's integration into the global academic community.

The integration of English into the educational process is an important step towards improving the quality of education and the competitiveness of economic graduates in the global labor market. The newly adopted law creates new opportunities for the development of education, but for its successful implementation, some challenges related to teacher training and adaptation of teaching materials need to be addressed. Therefore, an important task is to develop effective methodologies for integrating English into the disciplines of economic specialties, as well as to ensure the professional development of teachers. In addition, the state should help fund projects aimed at improving the language competencies of future economists.

REFERENCES:

- [1] Nepochatenko Z. (2024). Jazyková politika na Ukrajine s dôrazom na situáciu po vypuknutí vojny [diplomová práca]. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 80 s. URL: <https://opac.crzp.sk/?fn=detailBiblioForm&sid=46F337D26E70386BC8326D11D928>
- [2] Law of Ukraine No. 3760-IX *On the Use of English in Ukraine* (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.082

METALINGUISTIC AWARENESS IN TEACHING AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Olha Luchenko¹, Yevhen Chervinko²

---

1. PhD in Professional Education
Research fellow at the Department of East Asian Studies
Faculty of Arts

Comenius University in Bratislava, SLOVAKIA

ORCID ID: 0000-0002-2844-0441

2. PhD in Methods of Teaching Foreign Languages
Associate Professor at the Department of Languages
Ukrainian National Tchaikovsky Music Academy, Kyiv, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-2567-2773

One of the key notions connected with linguistics, language learning and language teaching nowadays is metalinguistic awareness (MA), also referred to as language awareness or knowledge about language, especially in the language teaching and teacher education discourse. It is perceived as the ability to reflect on and analyse language as well as evaluate language as a process or even a system, which includes understanding the underlying phonetic, lexical and grammar language structures. MA also refers to the awareness that one can manipulate language in different ways on the basis of its analysis, switching focus between form and meaning.

To further understand the role of MA, the study of metalinguistic competencies is fundamental, since it helps to understand how individuals develop and apply linguistic awareness. As outlined by Kapranov (2023), this area of research aligns with the broader field of Psycholinguistics, which encompasses not only the production and perception of spoken and written language but also the mastery of linguistic and communicative competencies. Additionally, it explores the formation and evolution of verbal consciousness, the conscious and the subconscious in language acquisition, including foreign languages, and the cultivation of a linguistically as well as communicatively proficient personality [5].

Besides enabling individuals to interact with a certain language on a deeper level and appreciate its structure as well as abstract features beyond mere

communication, such awareness is particularly crucial for multilinguals to identify language patterns like cognates and loanwords and grasp linguistic nuances. Thus, MA is seen as “an asset when acquiring further languages” [3] as it improves their ability to learn new languages, compare language systems and switch between languages efficiently. Therefore, students’ determination and success in language learning are enhanced.

Another reason why MA is essential in learning foreign languages is that it may support “language maintenance and guard against language attrition processes” [1]. The latter involves decreasing language proficiency or means a decline of language skills in individuals due to lack of practice or because of insufficient exposure to a particular language (set of languages) over time.

Multilingual students’ MA could represent a useful resource in the language classroom: utilising students’ full linguistic repertoires can benefit all the students in particular classroom settings, as cross-linguistic comparison has the potential to support students mastering new languages [8].

Additionally, as is evidenced by extensive research on multilingualism, language acquisition may differ qualitatively among monolinguals, bilinguals and trilinguals due to varying degrees of MA. Acquiring a third language (L3) often requires more advanced metalinguistic awareness than what is usually needed for learning a second language (L2) [4]. A study by Gibson and Hufeisen (2011) further supports this, confirming that bilinguals’ MA plays a significant role in learning L3 [2].

It should be stressed that the level of MA may be measured with the help of special metalinguistic tests and can differ depending on the educational context. The latter may be represented, for example, by the number of the languages learnt before, attention paid to the analysis of certain language phenomena, etc. Overall, varying MA levels may be accounted for by phonological awareness (e.g., how well a student’s ear can perceive and differentiate similar sounds), word awareness (structure and meaning of words), syntactic awareness (sentence structure) and pragmatic awareness (knowledge of conventions underlying proper language use in certain communicative situations to achieve one’s communicative aim). Other factors influencing MA levels are the level of a language taught and learners’ age, as it may be rather challenging to sensitise young language learners to certain linguistic phenomena and motivate them to compare them in different languages.

Additionally, foreign language teachers with a high level of MA can contribute substantially to language instruction by utilising their thorough knowledge of language structure and function. Emphasising the importance of MA, a study by Luchenko et al. (2024) conducted among Japanese non-native speaker teachers from 57 non-English-speaking countries discovered that multilingual instructors—

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

nt in three or more languages—were more inclined to incorporate English (L2) in their Japanese as a foreign language classroom [6].

According to recent research, Sifakis (2023) concluded that students' MA can be enhanced by integrating metalinguistic and metacognitive activities as well as questions into existing materials or activities [7]. He proposed a detailed, step-by-step framework for designing these activities within English language teaching contexts, aiming to foster both teachers' and learners' awareness of English as a *Lingua Franca*.

Another question arises as to how teachers should be trained to better support multilingual learners and boost their metalinguistic awareness. In our opinion, teachers should receive training not only in second language acquisition but also in methodologies of other languages to teach their learners. This training should include knowledge of typologically similar languages that align with students' language backgrounds as well as personal language-learning experience.

REFERENCES:

- [1] Frontiers Media S.A. (2024). *Examining Metalinguistic Awareness in Multilingual Learners*. Available at: <https://www.frontiersin.org/research-topics/63178/examining-metalinguistic-awareness-in-multilingual-learners>
- [2] Gibson, M., & Hufeisen, B. (2011). Perception of preposition errors in semantically correct versus erroneous contexts by multilingual advanced English as a foreign language learner: Measuring metalinguistic awareness. In G. De Angelis, & J. M. Dewaele (Eds.), *New Trends in Crosslinguistic Influence and Multilingualism Research* (pp. 74–85). Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781847694430-006>
- [3] Hopp, H., Jakisch, J., Sturm, S., Becker, C., & Thoma, D. (2020). Integrating multilingualism into the early foreign language classroom: Empirical and teaching perspectives. *International Multilingual Research Journal*, 14, 1–17. <https://doi.org/10.1080/19313152.2019.1669519>
- [4] Jessner, U. (2008). A DST model of multilingualism and the role of metalinguistic awareness. *The Modern Language Journal*, 92, 270–283. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2008.00718.x>
- [5] Kapranov, O. (2023). Topics in foreign language teaching in research articles in Psycholinguistics: Reviewing the state-of-the-art. *Verbum*, 14, 1–22. <https://doi.org/10.15388/Verb.39>
- [6] Luchenko, O., Doronina, O., & Chervinko, Y. (2024). Possible factors influencing the willingness to use English in teaching Japanese as a foreign language by non-native speakers. *Sustainable Multilingualism*, 24, 45–78. <https://doi.org/10.2478/sm-2024-0003>
- [7] Sifakis, N. (2023). Metacognitive and metalinguistic activities can raise ELF awareness: why and how. *Journal of English as a Lingua Franca*, 12(1), 43–66. <https://doi.org/10.1515/jelf-2023-2006>
- [8] Walla, D. (2024). Metalinguistic awareness in the multilingual EFL classroom: a study of grade 5–7 students in Norway. *International Journal of Multilingualism*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/14790718.2024.2340035>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.083

USING AI IN TEACHING MARITIME ENGLISH

Troukhanova Natalia¹

---

1. PhD, Associate Professor
National University "Odesa Maritime Academy", UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-2054-2301

Education is experiencing a major shift due to rapid technological advancements and the growing access to information. The industrial era has shaped society to adapt to fast-paced changes. Globalization has sparked new innovations, opportunities, and challenges, particularly in the realm of technology. As a result, technology plays a crucial role in transmitting information through text, images, and sound. Students are now active participants in their learning, eager to explore and uncover new knowledge. How can educators adapt to this shift and offer students impactful and relevant learning opportunities? This is the key challenge facing teachers in the 21st century, particularly in maritime education and training (MET).

One rapidly advancing technology is Artificial Intelligence (AI). Artificial intelligence (AI) develops "intelligent" devices that run and react to something similar to the human brain, such as computer systems (online platforms) and computerized machines (robots) [2]. Mehrotra (2019) describes Artificial Intelligence (AI) as a field of computer science focused on analyzing and creating intelligent machines and applications [3]. According to Ribeiro (2020), the most practical application of Artificial Intelligence in English Language Teaching (ELT) is through its direct use by English language teachers [6].

Wang (2019) in his research entitled "Research on Artificial Intelligence Promoting English Learning Change" states that artificial intelligence transforms the environment in which English is learned, creating an immersive and engaging atmosphere [8]. In addition, AI provides a real simulation dialog platform for the teaching and learning of English. AI helps students make better use of English words, spoken English, and English writing, and develop their comprehension skills.

According to the report "Artificial intelligence and English language teaching: Preparing for the future" presented by British Council (2024), 76% of English language teachers report already using AI-powered tools for various tasks. The most frequently used tools include language learning apps, AI for language generation, and chatbots. Over half of the teachers surveyed use AI to develop

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

lesson materials and assist learners in practicing English. Additionally, 43% of teachers use AI-powered tools specifically for creating lesson plans to teach both productive and receptive skills.

AI use in writing related mainly to vocabulary learning and grammar. For example, Lo (2023) found that access to neural machine translation programs resulted in learners' vocabulary improvement, especially when specialised or unambiguous expressions were involved [4]. Another common use of AI in writing is the use of AI grammar checkers. Although some studies did involve the use of AI for developing the receptive skill of reading, these were far less common than for the productive skills of speaking and writing.

Annamalai et al. (2023) examined the use of chatbots with undergraduate students learning English. The study found that chatbots can support learner autonomy and competence. Learners reported that they were able to improve their listening, speaking, reading and writing skills. The findings highlighted various benefits of the use of chatbots in developing listening skills, such as the ability to hear the chatbot speaking and then repeating those spoken words as often as needed. The researchers concluded that the AI chatbot gave learners opportunities to practise English in a supportive and non-judgmental environment [1].

Integrating technology into maritime education and MET bridges the industry's gaps. Technological advances like using AI enhance current teaching methods and introduce new learning paradigms. Incorporating AI into MET has led to a more efficient and personalized educational experience. It has inspired language educators to be more creative, designing engaging and interactive activities while also providing individualized support and targeted practice to help learners achieve proficiency in English. The use of AI in maritime education and training can bring numerous benefits. Some of these benefits are the following:

1. Addressing the needs of students.
2. Ensuring a strong link between educational theory and practice which is of paramount importance for students of maritime specialties.
3. Reducing teachers' workload by allowing them to focus on organizing interactive forms of learning with AI rather than handling technical tasks like grading.
4. Creating of educational content and supporting teachers by generating diverse and personalized learning materials. This saves teachers time, provides a wider range of exercise formats, and increases student engagement through gamification elements.
5. Assisting in real-time and practicing interactively. AI-powered tutoring systems, including chatbots and virtual tutors, enable learners to engage with them anytime and anywhere. These tools simulate conversations, involve learners

in customized role-plays, and provide instant feedback on grammar, vocabulary, and pronunciation [2].

The prime example is the chatbot 'The Maritime and Naval English Guide'. According to the information on the website, "it focuses on enhancing communication skills through interactive role-plays, voice recognition for VHF radio conversations, and providing encouraging feedback. This guide is built to support maritime professionals in mastering the vocabulary, phraseology, and procedural knowledge crucial for their operations at sea. For instance, users can engage in simulated VHF radio communication scenarios to practice distress calls or routine ship-to-ship communication, thereby improving their real-world communication capabilities" [7].

In summary, the integration of Artificial Intelligence in English language teaching, particularly within the context of maritime education and training, is revolutionizing the way students learn and interact with the language. AI technologies, such as chatbots and virtual tutors, facilitate real-time assistance and personalized learning experiences, allowing learners to engage actively and effectively. By addressing the specific needs of students, linking theory to practice and reducing teachers' workloads, AI enhances educational outcomes. Moreover, the ability to create diverse and interactive content keeps students motivated and invested in their learning journey.

REFERENCES:

- [1] Annamalai N. et al. (2023). Using Chatbots for English Language Learning in Higher Education. *Computers & Higher Education: Artificial Intelligence*, 5, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100153>
- [2] Karsenti T. (2019). Artificial Intelligence in Education: The Urgent Need to Prepare Teachers for Tomorrow's Schools. *Formation et Profession*, 27(1), 105. <https://doi.org/10.18162/fp.2019.a166>
- [3] Lightfoot A. (2023). New Report Looks at How Artificial Intelligence Could Affect ELT. British Council. <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/new-report-looks-how-artificial-intelligence-couldaffect-elt>
- [4] Lo S. (2023). Neural Machine Translation in EFL Classrooms: Learners' Vocabulary Improvement, Immediate Vocabulary Retention and Delayed Vocabulary Retention. *Computer Assisted Language Learning*. <https://doi.org/10.1080/09588221.2023.2207603>
- [5] Mehrotra D. D. (2019). Basics of Artificial Intelligence & Machine Learning. Notion Press.
- [6] Ribeiro R. (2020). Artificial Intelligence in English language learning. Cambridge. <https://www.cambridge.org//elt/blog/2020/03/09/artificialintelligence-english-language-learning/>
- [7] The-Maritime-and-Naval-English-Guide. <https://www.yeschat.ai/gpts-9t557DPcFWv-The-Maritime-and-Naval-English-Guide>
- [8] Wang R. (2019). Research on Artificial Intelligence Promoting English Learning Change. *Proceedings of the 3rd International Conference on Economics and Management, Education, Humanities and Social Sciences*, Suzhou City, China. <https://doi.org/10.2991/emehss-19.2019.79>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.084

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕНТОРСЬКІ ПРОГРАМИ ПРИ НАВЧАННІ ТА ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Фещенко Антон Ігорович¹
Науковий керівник: Волотовська Тетяна Павлівна²

---

1. аспірант
Університет менеджменту освіти, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0004-5247-0108

2. канд. пед. наук
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-0381-3261

Дослідження ефективності менторства (Eby et al., 2008; Allen et al., 2004; Underhill, 2006) демонструють, що менторство значно сприяє професійному розвитку, підвищенню продуктивності та задоволеності роботою та навчанням. Менторство забезпечує індивідуальну підтримку та наставництво, що допомагає у досягненні кар'єрних цілей та підвищенні компетенцій.

Доповнюючи це, дослідження в галузі ефективного навчання (Dunlosky et al., 2013; Hattie, 2008; Roediger & Karpicke, 2006) підкреслюють важливість використання певних технік навчання, таких як практичне тестування, розподілена практика та активне залучення учнів. Техніки повторення з інтервалами (Kang, 2016; Cepeda et al., 2006) та високий рівень когнітивної залученості (Chi & Wylie, 2014) довели свою ефективність у покращенні запам'ятовування та розуміння матеріалу.

Останні дослідження про ефективні режими навчання (Prince, 2004; Freeman et al., 2014; Chi, 2009) вказують на те, що активне навчання та інтерактивні методи значно покращують успішність учнів. Активне навчання, яке включає обговорення, практичні завдання та розв'язання проблем, сприяє глибшому розумінню матеріалу (Freeman et al., 2014). Крім того, кероване навчання з повною підтримкою виявилось більш ефективним, ніж методи з мінімальним керівництвом, особливо для початківців (Kirschner, Sweller, & Clark, 2006).

Використання штучного інтелекту в якості ментора дозволяє об'єднувати переваги традиційного менторства, ефективних методів навчання та режимів навчання. ШІ-ментори здатні надавати персоналізовану та адаптивну підтримку, що відповідає принципам керованого навчання (Mayer, 2004). Вони можуть впроваджувати активні та інтерактивні елементи навчання, такі як миттєвий зворотний зв'язок, адаптивні завдання та інтерактивні модулі, що підвищує залученість та успішність учнів (Prince, 2004; Chi, 2009).

Крім того, ШІ-ментори можуть ефективно використовувати стратегії розподіленої практики та повторення з інтервалами, оптимізуючи процеси запам'ятовування та розуміння (Kang, 2016; Cepeda et al., 2006). З їх використанням також можливе застосування перевернутих класів та онлайн-навчання, надаючи доступ до навчальних матеріалів у зручний для учня час та місце (Bishop & Verleger, 2013; Means et al., 2010).

Висновки

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в менторські програми не тільки розширює доступ до індивідуального наставництва, але й дозволяє ефективно застосовувати доведено ефективні методи та режими навчання. Це потенційно веде до покращення освітніх та професійних результатів, що відповідає висновкам існуючих досліджень про переваги менторства, ефективні стратегії навчання та режими навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Allen, T. D., Eby, L. T., Poteet, M. L., Lentz, E., & Lima, L. (2004). Career benefits associated with mentoring for protégés: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 89(1), 127–136. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.89.1.127>
- [2] Bishop, J. L., & Verleger, M. A. (2013). The Flipped Classroom: A Survey of the Research. In *2013 ASEE Annual Conference & Exposition Proceedings*. <https://peer.asee.org/the-flipped-classroom-a-survey-of-the-research>
- [3] Cepeda, N. J., Pashler, H., Vul, E., Wixted, J. T., & Rohrer, D. (2006). Distributed Practice in Verbal Recall Tasks: A Review and Quantitative Synthesis. *Psychological Bulletin*, 132(3), 354–380. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.3.354>
- [4] Chi, M. T. H. (2009). Active-Constructive-Interactive: A Conceptual Framework for Differentiating Learning Activities. *Topics in Cognitive Science*, 1(1), 73–105. <https://doi.org/10.1111/j.1756-8765.2008.01005.x>
- [5] Chi, M. T. H., & Wylie, R. (2014). The ICAP Framework: Linking Cognitive Engagement to Active Learning Outcomes. *Educational Psychologist*, 49(4), 219–243. <https://doi.org/10.1080/00461520.2014.965823>
- [6] Dunlosky, J., Rawson, K. A., Marsh, E. J., Nathan, M. J., & Willingham, D. T. (2013). Improving Students' Learning With Effective Learning Techniques: Promising Directions From Cognitive and Educational Psychology. *Psychological Science in the Public Interest*, 14(1), 4–58. <https://doi.org/10.1177/1529100612453266>
- [7] Eby, L. T., Allen, T. D., Evans, S. C., Ng, T., & DuBois, D. L. (2008). Does mentoring matter? A multidisciplinary meta-analysis comparing mentored and non-mentored individuals. *Journal of Vocational Behavior*, 72(2), 254–267. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2007.04.005>

SECTION 24.

PEDAGOGY AND EDUCATION

- [8] Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23), 8410–8415. <https://doi.org/10.1073/pnas.1319030111>
- [9] Hattie, J. (2008). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203887332>
- [10] Kang, S. H. K. (2016). Spaced Repetition Promotes Efficient and Effective Learning: Policy Implications for Instruction. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 3(1), 12–19. <https://doi.org/10.1177/2372732215624708>
- [11] Kirschner, P. A., Sweller, J., & Clark, R. E. (2006). Why Minimal Guidance During Instruction Does Not Work: An Analysis of the Failure of Constructivist, Discovery, Problem-Based, Experiential, and Inquiry-Based Teaching. *Educational Psychologist*, 41(2), 75–86. https://doi.org/10.1207/s15326985ep4102_1
- [12] Mayer, R. E. (2004). Should There Be a Three-Strikes Rule Against Pure Discovery Learning? The Case for Guided Methods of Instruction. *American Psychologist*, 59(1), 14–19. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.14>
- [13] Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2010). *Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-Analysis and Review of Online Learning Studies*. U.S. Department of Education. <https://www2.ed.gov/rschstat/eval/tech/evidence-based-practices/finalreport.pdf>
- [14] Prince, M. (2004). Does Active Learning Work? A Review of the Research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223–231. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x>
- [15] Roediger, H. L., & Karpicke, J. D. (2006). Test-Enhanced Learning: Taking Memory Tests Improves Long-Term Retention. *Psychological Science*, 17(3), 249–255. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01693.x>
- [16] Underhill, C. M. (2006). The effectiveness of mentoring programs in corporate settings: A meta-analytical review of the literature. *Journal of Vocational Behavior*, 68(2), 292–307. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2005.05.003>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.085

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Острровершенко Анна Петрівна¹**1.** Аспірантка*Український державний університет імені Михайла Драгоманова, УКРАЇНА***ORCID ID: 0000-0002-0472-0828**

У сучасному технологічному середовищі, що швидко розвивається, інноваційні активні методи навчання стають важливим інструментом в освіті, оскільки вони залучають здобувачів освіти до навчального процесу і сприяють розвитку критичного мислення, креативності та цифрової грамотності. Важливість цієї теми підтверджується дослідженнями, які показують, що інтеграція цифрових технологій в освіту сприяє покращенню освітніх результатів. Особливо важливо адаптувати освітні програми до потреб сучасного ринку.

Праця науковця Wei, Z (2023) «Навігація в цифровому навчальному ландшафті: розкриття взаємодії між навчальними поведінками, цифровою грамотністю та освітніми результатами» має велику вагу, адже досліджує як цифрова грамотність і поведінка під час навчання впливають на освітні результати в цифрових навчальних середовищах. Автор підкреслює, що є тісний зв'язок між використанням цифрових технологій і успіхом у навчанні, наголошуючи на важливості розвитку цифрової грамотності для досягнення поставлених результатів. Це дослідження підтверджує думку про необхідність інтеграції цифрових технологій у навчальний процес [1].

Дослідження Грибанової (2024) у статті "Педагогічна концепція цифрового інтерактивного навчання для розвитку пізнавальної діяльності" розглядає цифрову освіту в умовах цифровізації суспільства, яка має ґрунтуватися на вивченні нових можливостей, що постійно з'являються внаслідок використання цифрових технологій. Авторка наголошує на великому навчально-розвивальному потенціалі інтерактивного навчання, яке забезпечує максимальну активність студентів в освітньому процесі, що є актуальним в наш час. [2].

Дослідження науковців Власія, Дудки та Стефанишина (2020) у статті «Інтерактивні технології як засіб підвищення ефективності навчання» також висвітлює важливість інтеграції нових технологій в освітньо-професійні

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

програми. У статті досліджуються сучасні підходи до використання інтерактивних технологій навчання в цифрових просторах та їх потенціал для підвищення якості освіти. Дослідники наголошують на мотивації студентів та підвищенні активності учасників навчального процесу, що має вирішальне значення для досягнення успішних результатів навчання. [3].

У науковій праці Литвина (2022) підтверджує важливість розвитку цифрової грамотності та навчальної поведінки. Литвин дійшов висновку, що розвиток цифрових компетентностей має вирішальне значення для успішної кар'єри студентів у сучасному світі. Крім того, у статті Сікори (2024) «Цифрова компетентність професіоналів як основа для трансформації системи освіти» також підкреслюється важливість цифрової компетентності.

Дослідження "Adapting professional development to the digital transformation of today's job market" (Liubarets et al., 2024) також підкреслює питання адаптації професійного розвитку до умов цифрової трансформації. У статті акцентується важливість інтеграції інноваційних навчальних методів у підготовку фахівців, які відповідатимуть потребам сучасного ринку праці. [8].

Сучасний освітній процес не залишився осторонь від стрімкого розвитку технологій. У наукових дослідженнях наголошується, що інтеграція інноваційних технологій у навчання значно підвищує рівень залученості студентів і їхню активність (Сікора, 2024; Ільтьо, 2024) [6].

Відповідно до цих ідей, я впроваджую в свою практику різноманітні інструменти, такі як Microsoft Teams, Canva, Padlet та Всеосвіта. Ці технології не лише надають можливість організувати інтерактивні заняття, а й заохочують здобувачів освіти до активної участі. Я помітила, що студенти позитивно реагують на використання таких інструментів, що призводить до покращення оцінок та підвищення мотивації до навчання. Впровадження нових технологій у навчальний процес дозволяє створити динамічне та креативне освітнє середовище, що позитивно впливає на успішність студентів. [7].

Microsoft Teams - потужний інструмент для організації інтерактивних курсів та взаємодії в режимі реального часу.

За допомогою Canva можна створювати візуально привабливі навчальні матеріали, такі як інфографіка, презентації та флаєри. Використання графіки та мультимедійних елементів робить навчальний процес цікавішим і зрозумілішим, а також підвищує інтерес здобувачів освіти до навчання.

Padlet використовується для організації спільної роботи. Студенти можуть ділитися ідеями та ресурсами на дошці та виконувати групові завдання. Це покращує процес навчання, створюючи інтерактивне середовище, де кожен може висловити свої ідеї та отримати зворотній зв'язок.

Висновки. Сучасні цифрові технології є невід'ємною частиною навчального процесу та освіти в цілому, адже їх використання підвищує цікавість та

ефективність. Крім того, інтеграція інноваційних методів активного навчання, таких як Microsoft Teams, Canva, Padlet і «Всеосвіта», не тільки покращує результати навчання, але також сприяє розвитку ключових навичок, необхідних у сучасному суспільстві. Як підтвердили багато досліджень, використання цифрових технологій сприяє активній участі студентів у навчальному процесі, дозволяючи їм навчатися самостійно та критично мислити. Мій досвід роботи з такими інструментами показав мені, що здобувачі освіти не тільки позитивно реагують на зміни, але й отримують значні переваги в навчанні. Таким чином, постійні інновації в освіті є не тільки необхідними, але й дуже корисними для розвитку робочої сили, яка є компетентною, креативною та здатною протистояти викликам сучасного суспільства. Подальші дослідження будуть зосереджені на «використанні креативних технологій у навчальному процесі для розвитку цифрової грамотності здобувачів освіти». Подальше впровадження в освіту сучасних підходів у цій сфері допоможе студентам отримати необхідні навички, які можна застосовувати у професійній діяльності. Подальше дослідження планую провести на базі креативних технологій, таких як візуалізація, гейміфікація та інтерактивні платформи, щоб створити більш динамічне та ефективне навчальне середовище. Таким чином студенти не тільки розвивають цифрові навички, але й такі важливі елементи, як критичне мислення, креативність і співпраця, які допомагають їм підготуватися до викликів сучасного ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Wei, Z. (2023). Navigating digital learning landscapes: Unveiling the interplay between learning behaviors, digital literacy, and educational outcomes. *Journal of Knowledge Economics*. <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01522-3>
- [2] Грибанова, С. А. (2024). Педагогічна концепція цифрового інтерактивного навчання для розвитку пізнавальної діяльності. У *Авіація, промисловість, суспільство: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Кременчук, 16 трав. 2024 р.) (с. 367-370). Харків: ХНУВС.
- [3] Власій, О., Дудка, О., & Стефанишин, М. (2020). Інтерактивні технології як засіб підвищення ефективності навчання. *Модернізація освіти та виховання*. <https://doi.org/10.15330/msuc.2020.23.128-132>
- [4] Литвин, А. (2022). Адаптація освітніх практик до вимог сучасного ринку праці.
- [5] Сікора, Я. Б. (2024). Цифрова компетентність фахівця як основа трансформації системи освіти.
- [6] Ільтьо, Г. Ф. (2024). Цифрова компетентність в освітньому просторі.
- [7] Островершенко, А. П. (2023). Аналіз компетентностей майбутніх фахівців з підприємництва та торгівлі. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, (29-03), 70-81.
- [8] Liubarets, V., Kashyna, G., Kachan, Y., Brezetskyi, S., & Ostrovershenko, A. (2024). Adapting professional development to the digital transformation of today's job market. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, 2024ss0713. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0713>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.086

КОНЦЕПЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНО-АПАРТНОГО КОМПЛЕКСУ МАЙСТЕРНІ ДЛЯ ЕМУЛЯЦІЇ OBD ПРОТОКОЛУ ДЛЯ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Еліяшів Олег Миронович¹, Гладун Назарій Григорович²,
Шафоростов Олексій Омелянович³, Шот Володимир Іванович⁴

---

1. Кандидат технічних наук,
Доцент кафедри інформаційно-телекомунікаційних технологій та систем
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, УКРАЇНА

2. Майстер виробничого навчання
*ДПТНЗ "Івано-Франківське вище професійне училище сервісного обслуговування
техніки", УКРАЇНА*

ORCID ID: 0009-0004-1034-0890

3. аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
директор
*Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти в Івано-Франківській
області, УКРАЇНА*

ORCID ID: 0009-0001-3523-278X

4. Майстер виробничого навчання
*ДПТНЗ "Івано-Франківське вище професійне училище сервісного обслуговування
техніки", УКРАЇНА*

Використання емуляції OBD (On-Board Diagnostics) протоколу для учнів професійно-технічної освіти має великий потенціал, особливо в контексті навчання автомобільних технологій і діагностики автомобільного устаткування. Історично OBD протокол був розроблений для контролю над викидами шкідливих речовин в атмосферу, але з часом його функції розширилися до комплексної діагностики всіх важливих компонентів автомобіля [1]. Емуляція дозволяє учням працювати з даними автомобіля, не ризикуючи пошкодити реальні транспортні засоби. Це особливо важливо на ранніх етапах навчання, коли учні ще не мають достатнього досвіду. Реалізація

програмно-апаратного комплексу майстерні дозволяє вивчати діагностичні процеси, такі як зчитування та аналіз кодів помилок, перевірка датчиків і систем автомобіля. Це розвиває практичні навички виявлення несправностей, що є важливою частиною роботи майстрів з діагностики.

Завдяки емуляції можна відтворювати дані з різних моделей і типів автомобілів, що дозволяє учням отримати досвід роботи з різними автомобільними системами, не обмежуючись реальними транспортними засобами в навчальних майстернях. Робота з емуляторами також сприяє розвитку цифрових і технічних навичок учнів, адже вони навчаються використовувати програмне забезпечення для діагностики і працювати з електронними системами автомобілів.

Для організації майстерні реалізовано схему структури із шести стендів та центральним комп'ютером для попереднього програмування завдання. Дана концепція буде ефективною для навчання, діагностики та практичних занять.

Кожен стенд призначений для імітації роботи автомобільної системи і діагностики на базі OBD протоколу. Кожен стенд включає:

1. Емулятор OBD протоколу на основі зв'язки плати Arduino UNO та мікросхеми MCP2515. Основний функціонал даного компоненту – конвертування команд від центрального ПК та передавання їх по протоколу OBD для імітування реальних умов роботи автомобіля.

2. ELM327 адаптер із Bluetooth підключенням – популярний мікроконтролерний інтерфейс, який використовується для діагностики автомобілів через OBD-II (On-Board Diagnostics) протокол. Він дозволяє зчитувати та аналізувати дані з бортової комп'ютерної системи автомобіля через стандартний роз'єм OBD-II [2]. ELM327 отримав свою популярність завдяки простоті використання, широкій підтримці різних автомобільних марок і доступності.

3. Фізичні компоненти та роз'єми.

4. Модуль підключення ESP8266 до мережі із центральним комп'ютером. Компонент забезпечує синхронізацію даних і отримання завдань.

Центральний комп'ютер виступає головною станцією для попереднього програмування, діагностики і контролю. Знаходиться на окремому робочому місці викладача (майстра виробничого навчання) та під'єднаний до бездротової мережі разом із стендами. Основні функції:

1. Завантаження та налаштування програмного забезпечення для емуляції OBD.

2. Підготовка діагностичних завдань для студентів.

3. Моніторинг та аналіз результатів роботи стендів.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Ця структура забезпечує інтерактивне і практично орієнтоване навчання, де кожен учень зможе працювати зі своїм стендом, але під керівництвом викладача (майстра виробничого навчання) через єдину систему управління і контролю. Дана майстерня може бути інтегрована з навчальними курсами, симуляціями і тестами. Це дозволить створювати реалістичні сценарії для практичних занять і оцінювати прогрес учнів. Використання емуляторів дозволяє знизити витрати на придбання і обслуговування транспортних засобів для навчання. Емуляція є відносно доступним рішенням, яке може бути реалізоване у короткі терміни. Учні, які навчалися за допомогою емуляції OBD, краще підготовлені до роботи в реальних умовах, оскільки вони зможуть швидко адаптуватися до реальних систем діагностики.

Викладач (майстер виробничого навчання) відіграє роль тьютора під час використання стендів. Його функції спрямовані на забезпечення якісного навчального процесу, розвитку професійних навичок та формування у студентів відповідального ставлення до своєї професії [3]. Отримавши результати виконання аналізує можливість корекції навчального процесу у аспекті внесення змін у методи навчання.

Висновки. В цілому, впровадження емуляції OBD протоколу в навчання учнів професійно-технічних закладів значно підвищить рівень їх підготовки та забезпечить більш ефективний процес освоєння нових технологій в автомобільній індустрії, має великий потенціал і може суттєво підвищити ефективність навчання та професійну підготовку. Впровадження даних проектів допомагає активізувати навчальний процес, зробити його більш практично орієнтованим та спрямованим на розвиток критичного мислення у реальних умовах. Цей підхід стимулює творчість та інновації, що є ключовими компонентами сучасної конкурентоспроможності на ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Barlis, P., & Karr, G. (2017). On-board diagnostics (OBD): How it works and how to use it. Automotive Press. (pp. 45–78).
- [2] Fay, J., & Kay, S. (2018). ELM327: A practical guide to car diagnostics with OBD-II and the ELM327 interface. Mechanics Publications. (pp. 52–89).
- [3] Гладун Н., Шафоростов О., Амброзяк Н. (2024, May 24). Можливості трансформації професійної підготовки електромонтерів за допомогою штучного інтелекту: імплементація та перспективи. Presented at the GRUNDLAGEN DER MODERNEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG. doi:10.36074/logos-24.05.2024.074

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.087

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Хроленко Олена Андріївна¹, Бондаренко Євгенія Володимирівна²

---

1. старший викладач кафедри морської англійської мови
Національний університет «Одеська морська академія», УКРАЇНА

2. канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри морської англійської мови
Національний університет «Одеська морська академія», УКРАЇНА

Дана робота присвячена проблемі розробки та впровадження ефективних методів контролю знань у межах дистанційного навчання англійської мови. Наявність сучасних технічних засобів та великої кількості оцифрованих матеріалів дозволяє успішно вирішувати питання підготовки та трансляції знань. Проте питання належного й адекватного контролю набутих студентами знань залишається відкритим, оскільки форми та методи контролю, які наразі застосовуються, є недосконалими як із формальної, так і змістовної точки зору.

Слід зазначити, що контроль знань студентів є одним з найважливіших елементів навчального процесу. Завдяки контролю між викладачем і студентами відбувається зворотний зв'язок, що дозволяє визначити динаміку засвоєння навчального матеріалу, а також рівень володіння предметними знаннями, вміннями та навичками [2].

Загальна мета контролю знань полягає в управлінні навчально-пізнавальною діяльністю студентів. У цьому процесі можна виділити наступні завдання: управління педагогічним процесом у межах повторення, закріплення та узагальнення знань; управління педагогічним процесом на основі оцінювання якості та обсягу набутих студентами знань; управління процесом формування і розвитку навичок самостійного та взаємного контролю студентів [1].

Контроль знань студентів, зокрема у межах дистанційного навчання англійської мови, виконує низку функцій. Діагностична функція передбачає виявлення рівня володіння англійською мовою. У цьому випадку об'єктом

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

контролю є засоби іншомовного мовлення, що використовуються під час навчання. Контроль застосовується для того, щоб керувати оволодінням мовою за допомогою певних навчальних матеріалів. Коригувальна функція визначає, що у разі потреби форми та методи навчального процесу можуть бути змінені. Стимулювальна функція має на меті появу та підсилення мотивації студентів до оволодіння англійською мовою. При цьому контроль покликаний посилювати мотивацію, адже позитивні оцінки є певним стимулом до подальшого навчання. Зрештою, оціночна функція дозволяє оцінити результати діяльності як студента, так і викладача, визначаючи якраз ефективність навчального процесу [3].

Слід зауважити, що якісний контроль знань повинен мати певні характеристики, а саме планомірність та систематичність (проведення контролюючих заходів відповідно до плану навчального процесу), об'єктивність (адекватне оцінювання знань, умінь та навичок студентів), всебічність (оцінка знань на основі розділів навчальної програми), індивідуальність (урахування психофізіологічних особливостей студентів) та педагогічний такт (здійснення контролю знань у спокійній і дружній атмосфері) [4].

Загалом можна виділити два принципових підходи до контролю знань. Перший підхід передбачає облік активності студентів, які відвідують дистанційні заняття з англійської мови. Реалізація цього підходу полягає в наступному: викладач фіксує присутність або відсутність студента, а також наявність чи відсутність його відповідей. Проте очевидним є і недолік цього підходу – насправді викладач не знає, чи студент дійсно засвоїв необхідні знання та наскільки глибокими й якісними вони є. Отже, на перший план виходить формальне оцінювання, яке не завжди відображає реальний стан речей.

Другий підхід передбачає оцінку компетентності студентів, тобто їх реальних знань, а також навичок і вмінь їх використання. Цей підхід застосовується в дистанційному навчанні частіше, ніж попередній, і для цього є всі підстави. Кількість відвідуваних занять не є достовірним показником рівня компетентності, особливо коли йдеться про студентів, які отримують другу чи третю освіту. З іншого боку, студент, який відвідав усі запропоновані заняття з англійської мови, може мати слабкі знання з предмета.

Водночас необхідно врахувати, якщо контроль знань базується на звичайному тестуванні (без обмеження часу і поза увагою викладача), то студенти, замість самостійного проходження тестів, можуть виконувати їх колективно або з використанням навчальних матеріалів. У цьому випадку контролю піддаються не предметні знання, а вміння студентів користуватися

онлайн-словниками та пошуковими системами. Відтак є підстави вважати, що форми контролю, які використовуються у межах дистанційного навчання англійської мови, не завжди і не в повній мірі відображають реальні знання, уміння та навички студентів.

У цьому розумінні безперечно з'являється необхідність використання адаптивних тестів, як основного засобу контролю знань. Адаптивне тестування передбачає трансформацію послідовності, змісту та рівня складності завдань у межах самого тесту, з урахуванням відповідей студентів. Основна ідея адаптивного тестування полягає у пристосуванні складності завдань до рівня відповідей студента. Це здійснюється шляхом статистичної обробки відповідей, що, по-перше, дозволяє зменшити час, витрачений студентами на відповіді, а, по-друге, забезпечує об'єктивність підсумкового результату [5].

Застосування такої системи контролю є особливо ефективним під час дистанційного навчання англійської мови за умови виконання основних засад проведення тестування. По-перше, доступ до системи тестів повинен надаватися студентам лише за індивідуальними ідентифікаторами, а самі тестові завдання мають бути захищені від несанкціонованого доступу. По-друге, під час проведення тестування доцільно використовувати відеокамери – це підтвердить, що проходження тесту здійснюється конкретним студентом. По-третє, слід запроваджувати жорстке обмеження часу: студент має мати достатньо часу лише для прочитання завдання та вибору правильної відповіді, але не для пошуку відповідей на сторонніх ресурсах.

Загалом система контролю знань є необхідним та невід'ємним компонентом дистанційного навчання англійської мови. Форми та засоби реалізації контролю не завжди відповідають основній меті – перевірці ступеня засвоєння конкретного матеріалу, що зумовлено недосконалістю самої системи контролю знань. Враховуючи вищезазначене, є впевненість у тому, що оптимальною формою контролю знань є адаптивні тестування. З одного боку, їх застосування дозволить уникнути впливу на кінцеву оцінку суб'єктивних факторів, з іншого – використання адаптивних тестів максимально враховує індивідуально-психологічні особливості студентів. Впровадження адаптивних тестів у систему контролю знань студентів під час дистанційного навчання англійської мови дозволить максимально точно та об'єктивно виявити рівень їх знань, умінь та навичок.

Отже, контроль знань студентів під час дистанційного навчання англійської мови вимагає сучасних підходів та адаптації методів оцінювання, щоб відповідати умовам дистанційної освіти. Контроль знань у цьому контексті є складним, але важливим аспектом, який потребує впровадження нових

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

технологій навчання. Викладачі повинні адаптувати свої методи оцінювання і навчальні стратегії відповідно до вимог онлайн-середовища, забезпечуючи при цьому якість навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Гунчак В. М., Ощипок І. М., Драч М. П. & Томаневич Л. М. (2010). Дидактичні принципи контролю знань студентів. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*, 2 (44), 172-177.
- [2] Кузнецова, І. (2013). Контроль знань як необхідна складова навчального процесу. *Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах*, 4, 15-19.
- [3] Ромащенко, І. (2012). Контроль знань, умінь та навичок студентів у вищому навчальному закладі як засіб управління процесом навчання. *Молодь і ринок*, 2 (85), 90-93.
- [4] Томіліна, А. (2010). Основні проблеми контролю й оцінювання якості знань студентів. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 30, 267-273.
- [5] Шадловська В. & Мирончук Н. М. (2014). Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів та форми його здійснення. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*, 165-168.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.088

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Корольов В'ячеслав Валерійович¹

---

1. здобувач 4 курсу третього (освітньо-наукового) рівня
освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки»
факультету гуманітарної та економічної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0000-3483-1994

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується значними змінами, спрямованими на модернізацію системи освіти та її наближення до європейських стандартів. Однією з ключових завдань цієї реформи є підготовка висококваліфікованих фахівців, зокрема вчителів історії, здатних передати учням не тільки знання, а й розвивати критичне мислення, громадянську свідомість і національну ідентичність. Реформа освіти, що відбувається відповідно до Закону України «Про освіту» [3], робить акцент на компетентнісному підході до навчання та розвитку сучасних педагогічних технологій. Тому підготовка вчителів історії на сучасному етапі стає стратегічно важливою для формування нового покоління українців.

Розглянемо основні виклики сучасної підготовки вчителів історії.

Зміна парадигми навчання від знанневої до компетентнісної моделі ставить нові вимоги до підготовки майбутніх учителів. Вони повинні бути не тільки обізнаними в історичних подіях і процесах, але й уміти допомагати учням розвивати навички аналізу історичних джерел, критичного мислення та роботи з інформацією. Вчитель історії також має формувати в учнів здатність до самостійного пошуку та інтерпретації історичних фактів у контексті сучасності.

В умовах сучасного інформаційного суспільства вміння відрізнити правдиву інформацію від фейкової стає важливою навичкою для учнів. Майбутні вчителі історії повинні бути навчені не лише традиційним методам викладання, а й методам медіаграмотності. Це включає роботу з різними джерелами, вміння аналізувати медіапродукти та розвивати критичне ставлення до інформації в інтернеті.

SECTION 24.
PEDAGOGY AND EDUCATION

Цифровізація освіти стала новою нормою в умовах пандемії COVID-19 і продовжує розвиватися далі. Сучасні вчителі історії повинні вміти використовувати інноваційні педагогічні технології: онлайн-ресурси, віртуальні тури історичними місцями, інтерактивні карти та платформи для створення спільних проєктів. Інтеграція цифрових інструментів дозволяє зробити історію цікавішою та доступнішою для учнів.

Важливим аспектом підготовки майбутніх учителів є вміння працювати з учнями з особливими освітніми потребами. Інклюзія стала важливою складовою сучасної освіти, і вчителі повинні мати навички адаптації навчального матеріалу та методик для роботи з різними категоріями учнів. Важливо, щоб історія була доступною для кожного учня, незалежно від його фізичних чи ментальних можливостей.

В умовах гібридної війни та інформаційних атак на Україну підготовка вчителів історії набуває важливого значення у формуванні національної свідомості та патріотизму. Майбутні педагоги повинні вміти викладати історію таким чином, щоб це сприяло зміцненню національної ідентичності, поширенню правдивої інформації про події української історії та вихованню громадянської свідомості.

З огляду на нові виклики, освітні програми з підготовки вчителів історії потребують модернізації. До навчальних планів вводяться нові дисципліни, що стосуються цифрової грамотності, медіаосвіти, інклюзії та громадянської освіти. Важливим компонентом стають практичні заняття, під час яких студенти отримують досвід викладання в школах, використовують нові підходи та інструменти в навчальному процесі.

Як зазначає дослідниця О. Гончарова, усі ці завдання можуть бути реалізовані за умов активної діяльності самих здобувачів при використанні викладачем інтерактивних методів та прийомів навчання. Тож у навчальному процесі викладачі широко використовують активні й інтерактивні форми проведення занять (семінари у діалоговому режимі, дискусії, комп'ютерні симуляції, ділові та рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, психологічні та інші тренінги, групові дискусії, робота студентських дослідницьких груп, міжвузівські телеконференції) у поєднанні з позааудиторною роботою, що також спрямована на формування та розвиток професійних навичок здобувачів. Впровадження інтерактивних форм навчання – один із найважливіших напрямів удосконалення підготовки майбутніх учителів історії [1, с. 53].

Вчена Л. Гуцало вважає, що найбільш доцільним в умовах закладу вищої освіти методологічним підходом до організації викладання є дослідницьке навчання, мотиваційним чинником якого для студентів-істориків є потреба в

самостійному пізнанні, властива молоді, що сприяє усвідомленню, що розвинене критичне мислення виступає передумовою індивідуального успіху та однією з гарантій суспільного прогресу та об'єктивного покращення умов життя. Застосування прийомів дослідницької роботи має бути пропорційним відносно інших видів навчальної діяльності, вони мають бути включеними до різних навчальних форм: діалогічний виклад лекційного матеріалу, в питання семінарських і практичних занять, тематику самостійної роботи, різні види позааудиторної роботи [2, с. 256].

Також важливою складовою є тісна співпраця між університетами, школами та освітніми установами для постійного вдосконалення методик викладання. Вчителі історії повинні мати можливість постійно підвищувати свою кваліфікацію через тренінги, семінари та участь у професійних спільнотах. Постійний обмін досвідом і вивчення новітніх методів викладання дозволяють педагогам залишатися на передовій освітніх інновацій.

Підготовка майбутніх учителів історії на сучасному етапі розвитку освіти України є складним і багатогранним процесом. Вона вимагає від освітніх установ не тільки оновлення програм, але й впровадження нових методик і технологій, що відповідають вимогам часу. Майбутні вчителі історії повинні бути готові не лише до викладання академічних знань, а й до виховання свідомих громадян, здатних критично мислити та брати активну участь у суспільному житті країни. Таким чином, успішна підготовка вчителів історії є запорукою розвитку освіти й зміцнення національної ідентичності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Гончарова, О.С. (2023). Шляхи підвищення якості підготовки майбутнього вчителя історії. У Ю.Д. Бойчук (Ред.), *Освіта збереже Україну!, II Всеукраїнські Прокопенківські читання* (с. 51-57). Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Вилучено з: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4a3869df-bceb-4053-9837-fbbbec46468b/content>
- [2] Гуцало, Л.В. (2023). Формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів історії. *Zeszyty Naukowe (Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży): nauki społeczne i humanistyczne*, (90), 249-260. Вилучено з: http://eprints.zu.edu.ua/39168/1/249_260.pdf
- [3] Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017, 05 вересня). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.089

THE ROLE OF ART THERAPY IN THE COMPREHENSIVE REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL WITH PTSD: MODERN APPROACHES AND CHALLENGES

Karpenko Olena H.¹
Scientific supervisor: Zhvaniya Taras V.²

---

1. Master of the Department of Practical Psychology
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0000-6790-0503

2. PhD in Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Practical Psychology
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-1160-62543

Summary. *The war in Ukraine is causing serious mental health problems for military personnel, including post-traumatic stress disorder. Art therapy is becoming an effective method of rehabilitation, helping military personnel express emotions and integrate traumatic experiences through creativity. Rehabilitation programs should include individual and group art therapy sessions, family support, and training in self-regulation skills. The complexity of this problem necessitates quantitative and qualitative research to assess the long-term effectiveness of art therapy in working with the military.*

Military conflicts leave deep traces not only on the physical, but also on the mental health of military personnel. Currently, there are about 800 thousand soldiers in the ranks of the Armed Forces of Ukraine and 1 million people in reserve [[10]].

After returning from the front, many veterans face the challenges of adapting to civilian life, especially those who have been injured or witnessed horror events. In addition to long-term physical rehabilitation, which can take from 1-2 to 6 months or more, psychological assistance is critical, as a significant part of the military suffers from post-traumatic stress disorder (PTSD).

Currently, there is a significant problem of lack of psychological support for veterans in Ukraine. It is estimated that up to 100,000 servicemen in Kyiv may need rehabilitation after being wounded or returning from the front [[5]].

Their families need psychological help even more. Experts predict that the consequences of the war, including the spread of PTSD and other stress disorders, could affect society over the next 20 years. According to the Ministry of Health, the health care system is preparing to provide psychological assistance to about 15 million people [[10]].

However, there is no full-scale and proper psychological rehabilitation of soldiers in Ukraine today. Currently, state psychological assistance for veterans of the Armed Forces of Ukraine is provided in two versions: in a military hospital in case of injury or through a family doctor who will refer you to a psychologist.

Therefore, thousands of soldiers return to peaceful life without an adaptation period - after experiencing horrors, with a broken psyche, nightmares and the inability to continue normal life, and often their stories end in complete disappointment in everything that happens around. As a result, there are many soldiers with a broken psyche who can become a new "lost generation". [[10]]

Art therapy, as a method of rehabilitation, is becoming more and more relevant in working with veterans. It helps service members suffering from PTSD to express their emotions and survive the stress of the creative process. This approach not only helps alleviate the symptoms of the disorder, but also helps to avoid deeper psychological problems that can be an obstacle to returning to a full life.

The purpose of this work is to develop components of a program of psychological assistance to military personnel with PTSD using art therapy in a rehabilitation center located in a region geographically close to the line of military contact, considering the real needs of military personnel in recovery.

The components of the psychological rehabilitation program for military personnel with post-traumatic stress disorder (PTSD) depend on many factors that affect the choice of methods and approaches to rehabilitation. In particular, various aspects related to the characteristics of injuries, psychological state, environment and needs of the military are affected.

The effectiveness of such a program, among other things, depends on the methods of psychological rehabilitation, the main of which are [[1], [9]]:

1. Cognitive-behavioral therapy (CBT): is the primary treatment for PTSD and is used to help military personnel change negative thought patterns associated with traumatic events.

2. Exposure therapy: involves the soldier gradually facing his fears, which reduces sensitivity to traumatic memories.

3. Art therapy: Creative techniques, such as drawing, music, dance, or sculpture, help soldiers express their emotions without having to verbalize trauma.

4. Drug therapy – includes antidepressants or anti-anxiety medications that may be prescribed to stabilize the patient's emotional state, especially in cases of severe depression or panic attacks.

SECTION 25.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

5. Group therapy – serves to communicate with other veterans, allows military personnel to share their experiences and find support among those who have experienced similar experiences.

In accordance with the factors and methods, the following main stages of the program of psychological rehabilitation of military personnel can be proposed (Table 1).

Table 1

Stages of the program of psychological rehabilitation of military personnel with PTSD

Stage	Methods	The content of the events
1. Assessment of the condition and planning of an individual course of therapy	1.1. Preliminary diagnostics	examination of the mental health of the military, assessment of the level of stress, depression, PTSD
	1.2. Individual rehabilitation plan	development of a plan that includes psychological and physical rehabilitation
2. Psychotherapeutic sessions	2.1. Individual therapy	cognitive-behavioral therapy (CBT), psychodynamic therapy, eye movement desensitization and reprocessing (processing) (EMDR)
	2.2. Group therapy	regular group sessions to share experiences and support
3. Art Therapy and Alternative Rehabilitation Methods	3.1. Art therapy	drawing, music therapy, sculpture, working with clay to express emotions
	3.2. Body-oriented therapy	relaxation techniques, breathing exercises, yoga
	3.3. Ecotherapy	Nature walks
4. Work with military families	4.1. Family therapy	Regular sessions to support military families and adapt to changes
5. Training in self-regulation skills	5.1 Teaching Coping Techniques	mindfulness, meditation, breathing techniques
	5.2. Resocialization	developing social skills and preparing for a return to civilian life
6. Follow-up and post-program support	6.1. Follow-up support	remote consultations, regular mental health checks
	5.2. Hotlines and crisis assistance	Ongoing access to crisis support

Source: formed by the author on the basis of [1], [2], [4], [8]]

Implementation of those indicated in Table. 1 measures should provide comprehensive assistance to military personnel and their families, contributing to their effective reintegration into civilian life and preventing the long-term consequences of PTSD.

In particular, art therapy is an effective method of working with military personnel with PTSD, as it allows you to express deep emotional trauma through creativity. It does not require the verbalization of feelings, which is essential for those who cannot or do not want to talk about their experiences.

Among other things, we propose to use the following methods of art therapy to normalize and restore the condition of military personnel (Table 2).

Table 2

Proposed methods and techniques of art therapy in the psychological rehabilitation of military personnel with PTSD

Art therapy method	Art therapy techniques
1. Drawing and painting	- Metaphor of war: a symbolic depiction of experiences. - Colour as an emotion: dark colours for anger, bright colours for hope. - Drawing traumatic memories to accept experiences.
2. Mask therapy	- Creation of masks symbolizing the "military" personality. - Working with roles through role-playing games to explore inner identity.
3. Sculpture and clay work	- Restoration of control through physical work with the material. - Symbolism in form: creating objects to visualize fears and emotions.
4. Music therapy	- Improvisation on musical instruments to express emotions. - Listening to music to restore emotional balance.
5. Phototherapy	- Photographing oneself or the environment to express a psychological state. - Work with archival photographs to study changes before and after the front.
6. Sand therapy	- Creation of sand compositions that symbolize important aspects of life. - Re-enactment of traumatic events through sand scenes.
7. Mandala therapy	- Creation of mandalas as a symbol of harmony. - Mandala as a way to restore emotional balance.
8. Therapy through storytelling	- Writing stories or letters to express military experience. - Creating comics or illustrations to visualize experiences.

Source: author's development

Art therapy is a multifunctional tool that can be adapted to the individual needs of each veteran, helping them cope with the consequences of traumatic events and find inner balance.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

However, it should be noted that art therapists who work with the military in the process of psychological rehabilitation must meet a number of requirements that ensure their ability to provide high-quality and effective assistance. Since working with military personnel with PTSD is a complex and emotionally charged process, such therapists must not only have the appropriate education, but also personal and professional qualities [[3]].

Art therapists must have a specialized education in art therapy or related disciplines (psychology, psychotherapy, art). It is important that the therapist is a certified specialist in the field of art therapy. Because military personnel often have serious mental trauma, an art therapist must have knowledge and experience working with trauma, especially post-traumatic stress disorder (PTSD).

It is important that the art therapist has previous experience working with veterans or military personnel who have experienced trauma. This provides a better understanding of the specifics of their problems and psychological state. The therapist must be prepared to work in conditions of increased psychological stress, as soldiers with PTSD may have uncontrollable outbursts of aggression, fear, or deep sadness.

An art therapist must be qualified to conduct group sessions that promote collective support for the military. It must be able to provide a safe environment where each participant can express their emotions. At the same time, an art therapist must be able to adapt their work to the individual needs of the military, taking into account their psychological state and personal experience.

An art therapist must be familiar with the peculiarities of military culture, discipline, and ethics. This helps build trust and better understand the challenges faced by the military after returning from war.

Understanding the physical and psychological consequences of hostilities (wounds, losses, staying in a combat zone) is necessary for the proper choice of art therapy methods. In particular, the art therapist must know and be able to use a variety of art therapy techniques (drawing, sculpture, music therapy, sand therapy, etc.) to adapt them to the patient's needs. In addition, the therapist must be able to approach work flexibly, offering patients individualized methods of creative expression that resonate most with their condition [[11]].

An art therapist must adhere to high ethical standards, ensuring the confidentiality of information about the military and respect for their privacy. The therapist should ensure that patients' personal boundaries and life stories are respected without pressuring them to recount traumatic events in detail.

Rehabilitation of military personnel with PTSD can be a long and complex process, so the therapist must be patient and ready to work gradually on each stage. It is important that the therapist has well-developed communication skills to

establish a trusting relationship with military personnel who may be withdrawn or distrustful due to their traumatic experiences. Therefore, the therapist must have the ability to adapt treatments to changes in the patient's emotional or physical state.

Conclusions. Thus, the war has a serious impact not only on the physical but also on the mental health of military personnel, due to post-traumatic stress disorder (PTSD). Many Ukrainian soldiers and reservists need not only physical, but also long-term psychological rehabilitation to adapt to civilian life. At the same time, Ukraine faces an acute problem of lack of resources for proper psychological rehabilitation of military personnel on rotation and veterans, especially in the context of many people returning from the front with injuries or PTSD. The current support system is inadequate, which could lead to the emergence of a "lost generation" of the military.

Art therapy has proven to be an effective method of rehabilitating military personnel, allowing them to express emotions through creative means without having to verbalize traumatic events. This approach helps to reduce the symptoms of PTSD and promotes emotional recovery.

The complexity of this problem necessitates quantitative and qualitative studies to assess the long-term effectiveness of art therapy in working with military personnel with PTSD, in particular comparison with other methods of psychotherapy. Further research should focus on creating individualized art therapy programs that consider the specific needs and traumas of each serviceman. In addition, it is necessary to study the issue of professional training of art therapists to work with the military, to develop training and certification standards to ensure quality care for veterans. It is worth researching the impact of war on the families of military personnel in more detail and developing art therapy methods for working with them, because family support is an important factor in the successful rehabilitation of military personnel. Authors consider as a promising research in the direction of using technologies, such as virtual reality, to create art therapy programs that could work more effectively with traumatic memories of soldiers.

REFERENCES:

- [1] Analysis of innovative methods of working with servicemen of the Armed Forces of Ukraine: psychological and social rehabilitation. (2024). *Social Sciences: Perspectives and Innovations*. <https://doi.org/10.57125/sspi.2024.01.29.03>
- [2] Bruenig, D., Morris, C. P., Young, R. M., & Voisey, J. (2016). Stress and Resilience in Combat-Related PTSD: Integration of Psychological Theory and Biological Mechanisms. *Y Comprehensive Guide to Post-Traumatic Stress Disorders* (c.1097–1120). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08359-9_110

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

- [3] Hamel, J. (2021). Art Therapy for PTSD and Chronic Pain. *У Somatic Art Therapy* (с. 25–31). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003023746-4>
- [4] Huitt, C. (2024). Post-traumatic stress disorder in military personnel and veterans. *Health Open Research*, 6, 18. <https://doi.org/10.12688/healthopenres.13525.1>
- [5] *In Kyiv, more than 100K people will need rehabilitation after the war – Kyiv City State Administration*. UKRINFORM. <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3672692-u-kievi-bils-ak-100-tisac-ludej-potrebuvatimut-reabilitacii-pisla-vijni-kmda.html>
- [6] Lavreniuk, Y. V., & Kuleshova, O. V. (2024). AN INTEGRATED APPROACH TO MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL: A REVIEW OF EVIDENCE-BASED PRACTICES AND INTERVENTIONS. *Scienti Notes. Series: Psychology*, (2), 77–81. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-2-11>
- [7] *Modern types of rehabilitation for war victims and veterans of the Armed Forces of Ukraine*. EnableMe. <https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv-zsu-8895>
- [8] Rodchenkova, I. (2023). A comprehensive program of social and psychological rehabilitation of military personnel affected by combat stress. *Theoretical and Applied Problems of Psychology*, (3(62)Vol.2), 157–172. <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2023-62-3-2-157-172>
- [9] SURGUND, N., & VERBA, G. (2024). FEATURES OF PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF MILITARY PERSONNEL AT THE RECOVERY STAGE. *Psychology Travelogs*, (3), 47–56. <https://doi.org/10.31891/pt-2024-3-5>
- [10] *What is the number of the Armed Forces of Ukraine in 2024: how many soldiers are at the front*. Facts. <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240223-yaka-chyselnist-zsu-u-2024-roczy-skilky-vijskovyih-perebuwaye-na-fronti/>
- [11] Бриндіков, Ю. Л. (2017). Арт-терапія: суть, можливості роботи з військовослужбовцями учасниками бойових дій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*, (вип. 2 (41)), 42–45.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.090

ДЕСЕНСИБІЛІЗАЦІЯ ДО НЕБЕЗПЕКИ У ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Чекстере Оксана Юрїївна¹

---

1. канд. психол. наук, провідний науковий співробітник
Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-2435-3831

Анотація. У статті досліджено феномен десенсібілізації до небезпеки у дітей, які проживають в умовах війни, на основі експериментальних досліджень психологічних реакцій. У ході досліджень було виявлено, що постійний вплив стресових факторів, таких як вибухи та руйнування, поступово знижує емоційну чутливість дітей до загроз. В результаті діти починають менш адекватно оцінювати небезпеку, що призводить до ризикованої поведінки. Експерименти також показали, що хронічний стрес і адаптація до умов війни суттєво впливають на емоційний стан дітей, зокрема, сприяючи розвитку емоційної апатії та зниженню здатності до концентрації. На основі експериментальних результатів були зроблені висновки щодо необхідності впровадження програм психологічної підтримки, розвитку емоційної стійкості та навчання дітей безпечної поведінки в умовах конфлікту.

Війна є одним із найважчих випробувань для дітей, оскільки вони стикаються не лише з фізичною загрозою, а й з психологічними травмами. Тривала присутність небезпеки, руйнувань та втрат може призвести до серйозних психологічних розладів, зокрема посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривоги та депресії. Діти, які перебувають у стані постійного стресу, часто демонструють гіперчутливість до загроз або, навпаки, десенсібілізацію — зниження чутливості до небезпеки через надмірний контакт із нею.

Десенсібілізація до небезпеки може виникати як природна захисна реакція психіки дитини або бути результатом психологічних інтервенцій. Однак у випадку дітей, які перебувають у зонах воєнних дій, такий процес може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, це дозволяє знижувати рівень страху і тривоги, з іншого — може призвести до нехтування реальними загрозами, що робить дітей вразливими до небезпечних ситуацій.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

Розуміння механізмів десенсибілізації у дітей під час війни є важливим для розробки ефективних програм психологічної підтримки, які допоможуть їм пережити ці важкі часи та зберегти психічне здоров'я.

Метою нашого дослідження стало вивчення феномену десенсибілізації до небезпеки у дітей під час війни, його впливу на їхню поведінку та емоційний стан, а також пошук ефективних стратегій для запобігання або зниження цього явища. Стаття має на меті висвітлити психологічні механізми, що стоять за десенсибілізацією, і надати рекомендації для дорослих (батьків, педагогів, психологів) щодо роботи з дітьми у складних умовах воєнного часу.

Десенсибілізація до небезпеки — це психологічний процес, що полягає у поступовому зниженні емоційної та поведінкової реакції на загрози через тривалий вплив стресових або небезпечних подій. У дітей, що перебувають в умовах війни, відбувається адаптація до цих умов, що може призвести до зниження рівня усвідомлення небезпеки і ризикованої поведінки. Війна та її наслідки — вибухи, руйнування, звуки сирен — стають частиною повсякденного життя, а постійний стрес притуплює реакцію на небезпеку [15].

Пинус і Недер однією з головних причин десенсибілізації у дітей під час війни вважають хронічний стрес і адаптацію до нього. Дослідження вчених свідчать, що тривале перебування в стресових умовах призводить до адаптаційних змін у психіці дітей, які намагаються мінімізувати власний дискомфорт через зниження емоційної реактивності [13]. Діти можуть почати сприймати загрози менш серйозно, коли вони постійно присутні в їхньому оточенні.

У дослідженнях Кілпатрика і Вернона зазначено, що діти, які часто стикаються з загрозами війни, можуть почати сприймати їх як частину норми. Це формує у них хибне уявлення про знижену небезпеку, що призводить до ризикованої поведінки [10].

Діти молодшого шкільного віку можуть мати недостатньо розвинене когнітивне мислення [12]. Фантазії та магічне мислення знижують їх здатність до адекватної оцінки ризиків. Вони можуть вірити, що з ними «нічого не трапиться», або що вони можуть уникнути небезпеки завдяки власній обережності [14].

Молодші школярі можуть розуміти концепцію небезпеки, але їхній мозок ще не сприймає загрози на рівні інстинктів дорослих. Вони можуть знати про небезпеку, проте не до кінця усвідомлювати серйозність наслідків. Це частково пояснюється недостатньою зрілістю префронтальної кори головного мозку, яка відповідає за оцінку ризиків та прийняття рішень [3].

Під час війни діти можуть відчувати втрату контролю над своїм життям. Піднімання невідомого предмета може бути спробою підсвідомо відновити

контроль над ситуацією або випробувати свою силу в умовах, коли вони не можуть контролювати багато інших аспектів свого життя [4].

Вплив сім'ї та культури також може відігравати роль у тому, як діти реагують на небезпеку. Якщо в родині не надають великого значення ризикам, дитина може намагатися повторювати подібну поведінку. Деякі діти можуть бути під впливом інших культурних або соціальних норм, які знижують сприйняття загроз [2].

Десенсибілізація до небезпеки впливає і на поведінку дітей. Діти, які не реагують на небезпеку емоційно, можуть частіше піддавати себе ризику. Вони можуть піднімати невідомі предмети, заходити в небезпечні зони або ігнорувати застереження дорослих. Як зазначено у роботах Фредеріка К., такі діти не завжди усвідомлюють наслідки своїх дій [6].

Десенсибілізовані діти можуть неадекватно оцінювати загрози, які раніше викликали страх. Це особливо помітно у підлітків, чия когнітивна система ще не завершила свого розвитку і які часто не розуміють довгострокових наслідків своєї поведінки [15].

Відсутність емоційної реакції на небезпеку може призводити до апатії або емоційної закритості. За дослідженнями Грінберга М., діти, які переживають тривалі травматичні події, можуть втратити здатність до співчуття та емпатії [9]. Емоційна реакція дітей може притупитися до рівня, коли вони не відчувають тривоги чи страху навіть у кризових ситуаціях. Це оніміння є частиною захисного механізму, який допомагає дітям вижити в екстремальних умовах, але має негативні наслідки для їхньої психіки [10].

Десенсибілізація може супроводжуватися симптомами, схожими на посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), включаючи труднощі зі сном, надмірну дратівливість та проблеми з концентрацією [13].

Не зважаючи на те, що десенсибілізація може на певний час захистити дітей від сильних емоцій, довгострокові наслідки можуть включати розвиток ПТСР, депресії або тривожних розладів, як відзначено у дослідженнях Грінберга К. [9].

Діти можуть відчувати конфлікт між знаннями про правила безпеки та бажанням порушити їх. Це явище відоме як когнітивний дисонанс, коли одночасно знають про ризики, але прагнуть діяти відповідно до своїх емоцій чи внутрішніх потреб. Недостатня зрілість у прийнятті рішень може посилювати цей ефект [5].

В нашій роботі з метою дослідити копінг стратегії учнів початкової школи в небезпечних умовах під час війни було застосовано авторську методику (Пророк Н., Чекстере О.) інтерв'ю за малюнками.

Вибірку дослідження склали 104 учні (49 хлопчиків і 55 дівчат) приватного ліцею в м.Київ. Зокрема учні 1-х класів (n=30); учні 2-х класів (n=33), учні 3-х

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

класів (n=33), учні 4-го класу (n=8). Вікова категорія респондентів – від 7 до 10 років.

У інтерв'ю за малюнками одним з питань було «Що ти робитимеш, якщо знайдеш у лісі невідомий предмет?» На малюнку була зображена дитина, яка в лісі знайшла предмет віддалено схожий на міну. Після розповіді дорослого дитині ставили такі запитання: «Як почувається Марійка/Богданчик?», залежно від статі респондента; «Чи боїться вона/він і наскільки? Що вона/він буде робити потім?» Вибір цього методу ґрунтувався на досвіді, згідно з яким дитині легше відповідати на запитання від імені іншого персонажа (Марійки або Богданчика), ніж відповідати на прямі. Дитина ідентифікує себе з персонажем на картинці та розповідає про свої страхи та способи подолання «через» іншу дитину.

Ми вважали, що всі діти досить добре обізнані про небезпеку підняття невідомих предметів. Але на наш подив, результати дослідження показали, що невідомий предмет підняли б 36% обстежених нами дітей:

- в перших класах 16 дітей (59%),
- в других класах 8 дітей (26%),
- у третіх класах 11 дітей (33%),
- в четвертому класі 1 дитина (17%).

Проаналізувавши результати дослідження, ми дійшли висновку, що незважаючи на те, що діти отримують багато інформації про безпеку під час війни, їхня поведінка може залишатися ризикованою. Ось кілька причин, чому деякі діти можуть підняти невідомий предмет навіть у загрозовій ситуації:

1. Когнітивна незрілість. Діти, особливо молодшого віку, не завжди здатні повністю усвідомити ризики або абстрактні загрози. Їхній мозок ще розвивається, і вони можуть не розуміти, що невідомий предмет може бути небезпечним (наприклад, вибухівка чи залишки боєприпасів).

2. Цікавість і бажання досліджувати. Діти природно допитливі і схильні до експериментування. Їм важливо досліджувати світ, навіть під час війни. Новий чи незвичний предмет може викликати інтерес, і вони можуть не задуматися про потенційний ризик.

3. Нестача безпосереднього досвіду або інформації. Навіть якщо дітей навчали правил безпеки, вони можуть не мати досвіду зустрічі з реальними небезпеками, що змушує їх недооцінювати потенційну загрозу. Вони можуть не пов'язувати інформацію про небезпеку з конкретною ситуацією, яка здається їм невинною.

4. Соціальні чинники та вплив оточення. Діти можуть наслідувати поведінку однолітків або старших дітей, які не дотримуються правил безпеки.

Вони можуть також вважати ризиковані дії нормою, якщо бачать, що інші так чинять, або відчувають тиск з боку однолітків.

5. Стрес та емоційне навантаження. Діти під час війни можуть перебувати в стані постійного стресу, що може послаблювати їхню здатність ухвалювати раціональні рішення. Страх або паніка можуть призводити до імпульсивних дій, включаючи підняття невідомих предметів.

Ці чинники свідчать про те, що навіть при наявності знань про безпеку, емоційні, когнітивні та соціальні аспекти можуть впливати на рішення дітей у кризових ситуаціях.

Щоб попередити небезпеку, пов'язану з підняттям дітьми невідомих предметів під час війни, необхідно застосувати кілька підходів, які спрямовані на освіту, розвиток навичок безпеки та підвищення обізнаності. Ми пропонуємо наступні заходи:

- Навчання дітей правилам безпеки. Регулярні заняття з безпеки. Дітей потрібно навчати основним правилам безпеки щодо поводження з незнайомими предметами, особливо в зонах, де можуть бути вибухонебезпечні або інші небезпечні предмети. Використання візуальних матеріалів. Використання плакатів, брошур, відео та мультфільмів для наочного навчання, які демонструють потенційні небезпеки і пояснюють, що робити, якщо дитина бачить незнайомий предмет. Діти краще засвоюють інформацію через наочні приклади [1].

- Рольові ігри та симуляції. Розігрування ситуацій. Через рольові ігри та симуляції діти можуть відпрацьовувати навички правильної поведінки у випадках зустрічі з невідомими предметами. Це дозволяє їм закріпити правильні реакції на небезпеку в умовах, наближених до реальних [8]. Ситуаційні навчальні вправи. Проведення навчань, де моделюються небезпечні ситуації, дозволить дітям краще запам'ятати правильний порядок дій (наприклад, повідомити дорослим або рятувальникам) [7].

- Залучення батьків та освітян. Роз'яснювальна робота з батьками. Регулярна участь батьків у процесі навчання дітей правил безпеки є ключовою для успіху, оскільки батьки можуть закріплювати ці знання вдома [2]. Важливо, щоб вони самі дотримувалися цих правил, оскільки діти часто копіюють поведінку дорослих. Постійна комунікація з освітніми установами. Школи та інші навчальні заклади можуть регулярно проводити інформаційні кампанії та інтегрувати в навчальні програми теми безпеки.

- Психологічна підтримка та емоційне виховання. Розвиток емоційної стійкості. Важливо розвивати у дітей здатність справлятися зі стресом та вчити їх контролювати свої емоції в небезпечних ситуаціях [11]. Це допоможе їм більш

SECTION 25.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

обдуманно реагувати на небезпеку. Формування усвідомлення власної вразливості. Діти повинні розуміти, що навіть вони можуть бути у небезпеці, і що важливо уникати ризикованих ситуацій.

- Медіа та соціальні кампанії. Соціальні кампанії для дітей. Розробка інформаційних програм, мультиків та відео на телебаченні та в соціальних мережах для підвищення обізнаності про вибухонебезпечні предмети. Постери та плакати у публічних місцях. Інформаційні матеріали повинні бути доступними у школах, дитячих садах, громадських місцях та на дитячих майданчиках. Кампанії, орієнтовані на дітей, можуть підвищити рівень обізнаності про небезпеки і допомогти формувати відповідальне ставлення до ризиків у зоні конфлікту [16].

- Підвищення обізнаності через місцеві громади. Робота з місцевими громадами. Організації можуть залучати громади до проведення навчальних семінарів для батьків та дітей, а також поширювати інформаційні матеріали про небезпеку невідомих предметів. Взаємодія з рятувальними службами. Рятувальники можуть проводити тренінги та показувати дітям, як поводитися у випадку виявлення небезпечних предметів.

- Моніторинг та очищення територій. Систематична перевірка та очищення зон бойових дій. Важливо, щоб спеціалізовані організації регулярно перевіряли території, де могли залишитися вибухонебезпечні предмети, і своєчасно очищували їх. Встановлення попереджувальних знаків. У небезпечних місцях мають бути встановлені попереджувальні знаки, що вказують на можливість знаходження мін чи інших небезпечних предметів.

Таким чином, використання зазначених підходів допоможе дітям краще розуміти небезпечні ситуації та відповідно змінювати свою поведінку, особливо в умовах воєнного часу.

Висновок. Десенсибілізація до небезпеки у дітей під час війни є складним і багатогранним психологічним феноменом, який глибоко впливає на їхню поведінку та емоційний стан. Постійний вплив загроз війни призводить до зниження емоційної реакції на небезпеку та може спричинити ризиковану поведінку, коли діти перестають адекватно оцінювати реальні загрози. Це явище часто стає захисним механізмом проти хронічного стресу, однак у довгостроковій перспективі може призвести до серйозних психологічних наслідків, таких як емоційна апатія, проблеми з концентрацією та підвищений ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Запобігання та мінімізація негативних наслідків десенсибілізації вимагають комплексного підходу, включаючи психологічну підтримку, навчання емоційної стійкості та освітні програми з безпечної поведінки. Оскільки діти особливо вразливі в умовах війни, важливо забезпечити їм

належну психологічну допомогу та навчання для уникнення травм і ризикованих ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- [2] Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- [3] Calkins, S. D. (2010). Psychobiological approaches to social behavior development. In P. D. Zelazo (Ed.), *The Oxford handbook of developmental psychology* (Vol. 2, pp. 113–135). Oxford University Press.
- [4] Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- [5] Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- [6] Fredrick, C. J. (1995). *Children and trauma: A guide for parents and professionals*. Jossey-Bass.
- [7] Garbarino, J. (2001). An ecological perspective on the effects of violence on children. *Journal of Community Psychology*, 29(3), 361–378. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/jcop.1016>
- [8] Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics*, 119(1), 182–191. Retrieved from <https://doi.org/10.1542/peds.2006-2697>
- [9] Greenberg, M. T. (2005). Promoting resilience in children and youth: Preventive interventions and their interface with neuroscience. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 139–150. Retrieved from <https://doi.org/10.1196/annals.1376.013>
- [10] Kilpatrick, D. G., & Vernon, L. L. (1990). Exposure to traumatic events and posttraumatic stress disorder in adolescents. *Journal of Traumatic Stress*, 3(3), 297–311. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/jts.2490030307>
- [11] Masten, A. S., & Reed, M. G. J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 74–88). Oxford University Press.
- [12] Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. New York: Basic Books.
- [13] Pynoos, R. S., & Nader, K. (1988). Psychological first aid and treatment approach to children exposed to community violence: Research implications. *Journal of Traumatic Stress*, 1(4), 445–473. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/BF00980366>
- [14] Sandler, I. N. (1980). The nature of life stress experiences. *American Journal of Community Psychology*, 8(6), 527–548. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/BF00914563>
- [15] Terr, L. C. (1983). Chowchilla revisited: The effects of psychic trauma four years after a school-bus kidnapping. *American Journal of Psychiatry*, 140(12), 1543–1550. Retrieved from <https://doi.org/10.1176/ajp.140.12.1543>
- [16] UNICEF. (2016). *Children in war: The state of the world's children*. United Nations Children's Fund. Retrieved from <https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2016>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.091

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ПСИХОЛОГА СУЧАСНОЮ МОЛОДДЮ

Горощенко Лілія Анатоліївна¹, Кушніренко Катерина Олегівна²

---

1. здобувач другого магістерського рівня вищої освіти
факультету економіки, менеджменту та психології
Державний торговельно-економічний університет, УКРАЇНА

2. канд. психологічних наук, доцент кафедри психології
Державний торговельно-економічний університет, УКРАЇНА

Анотація. У статті виконано теоретичний аналіз ролі професійної ідентичності у виборі професії психолога сучасною молоддю та представлено результати емпіричного дослідження.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Проблема вибору професії психолога серед сучасної молоді стає особливо актуальною в умовах воєнного стану в Україні, коли психічне здоров'я населення набуває критичного значення. За результатами Єдиної державної електронної бази з питань освіти, через яку абітурієнти подавали заяви на вступ, на спеціальність «Психологія» цього року було подано 47 672 заяви. Таким чином, вперше спеціальність 053 «Психологія» опинилася на першому місці, що не тільки підкреслює зростання інтересу до цієї професії, але також вказує на необхідність глибшого розуміння факторів, що впливають на вибір молоді саме цього фаху. В умовах постійного стресу та нестабільності питання професійної ідентичності набуває особливого значення, оскільки саме вона визначає стійкість та усвідомленість вибору професії. Дослідження ролі професійної ідентичності допоможе виявити психологічні детермінанти, що впливають на мотивацію молоді до вибору професії психолога, а також сприятиме розробці ефективних заходів для підтримки та розвитку майбутніх фахівців у цій сфері [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні умови розвитку суспільства вимагають змін у традиційній системі професіогенезу, орієнтуючи її на оптимальне професійне самовизначення особистості з урахуванням внутрішніх механізмів саморозвитку. Вибір професії є одним із найважливіших рішень у житті людини і є складною проблемою. Процес професійного самовизначення завершується досягненням стабільного становища в професійній сфері, формуванням переконань, принципів, ціннісних орієнтацій та мотивації (Б. Ананьєв, Б. Ломов, В. Бодров та ін.). Невірний вибір професії може призвести до негативних наслідків, таких як низька продуктивність, незадоволеність та економічні витрати на перенавчання. Натомість правильний вибір може знизити плинність кадрів у 2–2,5 рази, підвищити продуктивність праці на 10–15% і зменшити витрати на підготовку кадрів у 1,5–2 рази (І. Нікітіна, Л. Карамушка, Л. Помиткіна та ін.) [3, с.6].

Формування професійної ідентичності є актуальним питанням, оскільки її стабільність визначає професійну готовність спеціаліста та його можливості розвитку. Конструкт «ідентичність» запроваджено Е. Еріксоном, який визначав її як «внутрішню безперервність і тотожність особистості». Ідентичність забезпечує збереження цілісності та індивідуальності та структурує досвід в Я-індивідуальне [4].

Професійна ідентичність як специфічний вид ідентичності стала предметом досліджень таких науковців, як М.М. Абдулаєва, Т.М. Буякас, Ж.П. Вірна, Г.В. Гарбузова, О.П. Єрмолаєва, Е.Ф. Зеєр, С.Д. Максименко, Ю.П. Поваренков, О.М. Рикель, І.Ю. Хамітова, Л.Б. Шнейдер та інші. У їхніх працях акцентується увага на дослідженні сутності, структури, динаміки, рівнів та статусів професійної ідентичності, а також на детермінації та генезисі, особливостях формування і становлення ідентичності в процесі опанування і виконання професійної діяльності. Зокрема, Г.В. Гарбузова виділяє компоненти структури професійної ідентичності, до яких належать переконання в правильності вибору професії та позитивне ставлення до себе як суб'єкта навчально-професійної діяльності й майбутньої професійної діяльності; усвідомлення своєї тотожності з професійним образом-Я; а також відповідність між Я-концепцією і образами Я-ідеального, Я-нормального, Я-реального та образом професії [4].

Метою статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження ролі професійної ідентичності в контексті аналізу психологічних детермінант вибору професії психолога сучасною молоддю.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел показує, що професійне самовизначення визначається різноманітними факторами, зокрема системою загальнолюдських цінностей, соціально-економічними умовами,

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

впливом "значущих інших" (сім'ї, друзів, вчителів), а також віковими та статевими характеристиками. Важливими аспектами є спрямованість, самоактуалізація, рівень домагань, престижність професії, інформованість, професійні інтереси та здібності. Ці фактори взаємодіють і суттєво впливають на вибір професійного шляху, формуючи унікальну картину професійної ідентичності [3, с.31].

У психологічному аспекті важливим є аналіз формування структури діяльності під час професіоналізації, зумовленої індивідуальними та груповими особливостями, а також розвитком мотивацій і професійно значущих якостей. Ці фактори формують цілісну картину професійного самовизначення, відображаючи динаміку адаптації особистості до нових викликів [8, с.19].

Традиційний підхід до професійного самовизначення сприймав фахівця як набір статичних функцій. Сьогодні очевидно, що це динамічний процес, що передбачає постійні зміни в його змісті, засобах і умовах, які стимулюють подальший розвиток особистості [3, с.20].

Мотиваційні чинники, що впливають на особистість під час вибору професії, є суттєвими для формування професійної ідентичності майбутніх психологів. Дискусії в науковій спільноті щодо етапів формування професійної ідентичності тривають, але більшість дослідників вважає, що вона починає формуватися в підлітковому віці під час вибору професії (оптації) і найбільш інтенсивно розвивається під час здобуття вищої освіти. Цей період є критично важливим, оскільки в ньому інтегруються особистісні мотиви і соціальні очікування, що впливають на професійний розвиток особистості [1].

Професійна ідентичність є основним критерієм професіоналізації і визначається як ступінь значущості професії для особистості. Вона відображає, наскільки суб'єкт сприймає ці аспекти як засоби задоволення власних потреб і самореалізації. Також професійна ідентичність включає ступінь ідентифікації особи як професіонала та прийняття ціннісної системи, що відповідає нормам професійної спільноти [2].

Г. В. Гарбузова визначає три основні етапи формування професійної ідентичності у студентів. Перший етап, адаптаційний (1 курс), охоплює осмислення професійної ідентичності та інтеграцію в нове середовище. На другому етапі, стабілізуючому (2–3 курси), студенти усвідомлюють свої здібності в обраній спеціальності і сприймають себе як суб'єкт майбутньої професійної діяльності. Третій етап, коригувальний (4–5 курси), включає переосмислення професійної ролі та розвиток творчих здібностей, а також активну адаптацію до професійного середовища [1].

Процес формування професійної ідентичності у студентів характеризується поступовим переходом від одного етапу до іншого, що

залежить від взаємодії різних факторів. Почуття професійної ідентичності на кожному етапі має відмінний зміст, однак завжди супроводжується позитивним ставленням особистості до обраної професії, впевненістю у своїх реальних чи потенційних можливостях, а також позитивною оцінкою соціальної значимості даної сфери діяльності [1].

Дослідження було проведено на кафедрі психології факультету економіки, менеджменту та психології Державного торговельно-економічного університету дистанційно за допомогою платформи Google Forms. Для визначення професійної ідентичності майбутніх психологів була обрана анкета, розроблена Т. Ю. Бубряком, під назвою «Вивчення професійної самоідентичності майбутніх психологів».

З анкети було обрано 10 основних запитань, які дозволили виявити ключові аспекти, зокрема: усвідомлення власного місця в сфері психології, визначення розуміння та впевненості у правильності свого вибору, а також бачення короточасних перспектив навчання.

В дослідженні взяли участь студенти першого та третього курсів спеціальності "Психологія". Загалом було залучено 50 студентів, з яких 88% становили жінки і 12% — чоловіки. Віковий діапазон учасників варіювався від 17 до 37 років.

Для глибшого аналізу результатів і підкреслення ключових тенденцій було розроблено діаграми, що забезпечують наочне представлення даних.

Результати відповідей на перше запитання анкети наведені в Рис.1

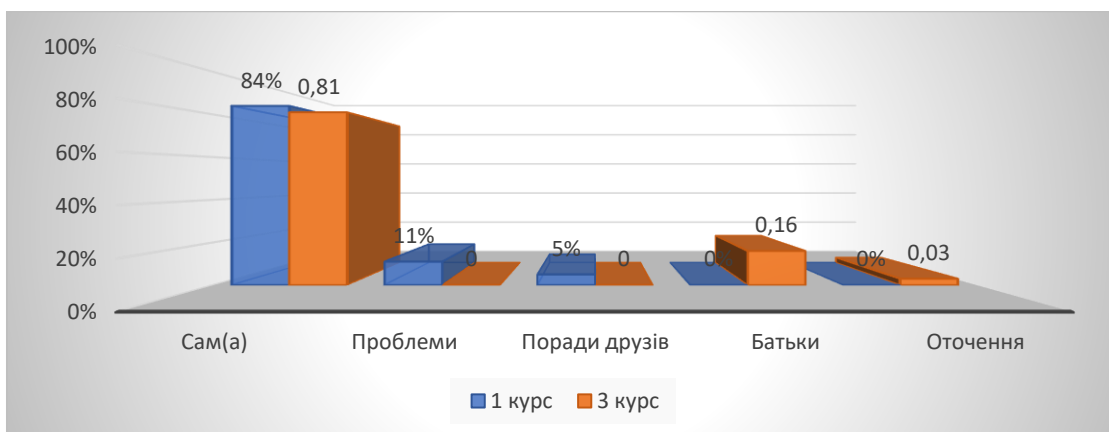

Рис.1. Результати відповідей на запитання «Хто спонукав Вас до вибору професії?»

За підсумками першого питання, більшість студентів першого (84%) і третього (81%) курсів обрали професію психолога самостійно, що свідчить про

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

високий рівень особистої мотивації та усвідомлений вибір. Це вказує на наявність чітких професійних інтересів, що сприятиме їхній академічній успішності. Проблеми спонукали до вибору професії 11% студентів першого курсу, але жодного третьокурсника, що може бути пов'язано з підвищеним рівнем стресу в Україні під час війни. Поради друзів врахували 5% першокурсників, що свідчить про низький вплив зовнішніх рекомендацій. Натомість, жоден з першокурсників і 16% третьокурсників обрали професію за порадою батьків, що вказує на зменшення їхнього впливу. Лише 3% третьокурсників вказали на вплив оточення, що підтверджує, що рішення про професійний вибір здебільшого базується на особистих переконаннях.

За підсумками другого запитання, 11% студентів першого курсу і 6% третього відповіли, що їхня мета — якомога швидше закінчити університет. Це може свідчити про відсутність чіткої професійної мети або низький рівень зацікавленості у своїй спеціальності. 42% опитаних першого та 55% третього курсів прагнуть отримати престижну професію психолога, що вказує на їхнє бажання покращити соціальну позицію і забезпечити стабільне майбутнє. Лише 5% першокурсників та 16% третьокурсників обрали мету — отримати диплом, що свідчить про більш усвідомлений підхід студентів першого курсу до вибору професії. 26% студентів першого курсу і 10% третього вказали на мету — піти працювати, що може вказувати на прагнення першокурсників швидше інтегруватися в професійне середовище. Зниження цього показника серед третьокурсників свідчить про переосмислення пріоритетів. Ціль навчання — самоствердження обрали 16% першокурсників та 13% третьокурсників, що підкреслює важливість навчання для особистісного розвитку (див. рис.2.).

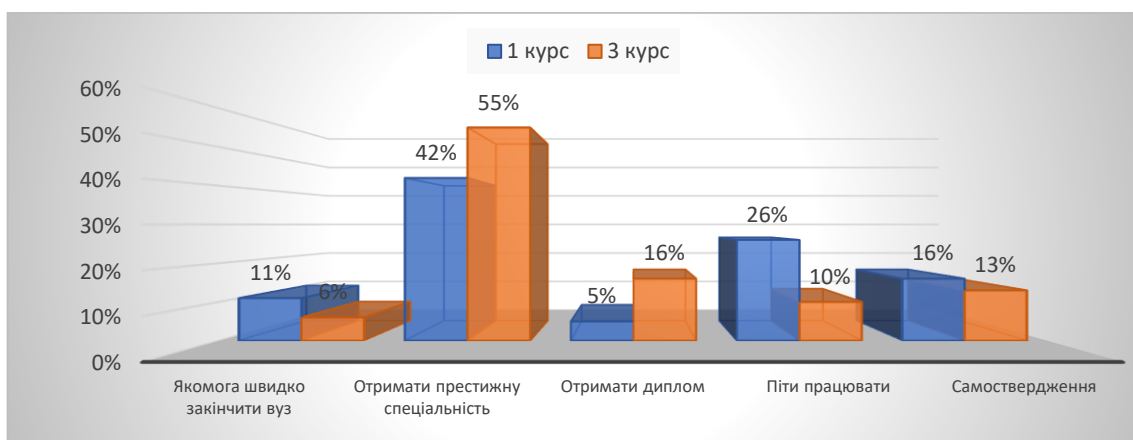

Рис.2. Результати відповідей на запитання «Яка ціль Вашого навчання?»

47% студентів першого курсу та 35% третього впевнені у правильності вибору професії, тоді як 53% першого і 65% третього не можуть дати чіткої відповіді. Це може свідчити про невизначеність у виборі кар'єри, особливо серед студентів третього курсу, які усвідомлюють складність професійного вибору і потребу в додатковій орієнтації (див. рис.3).

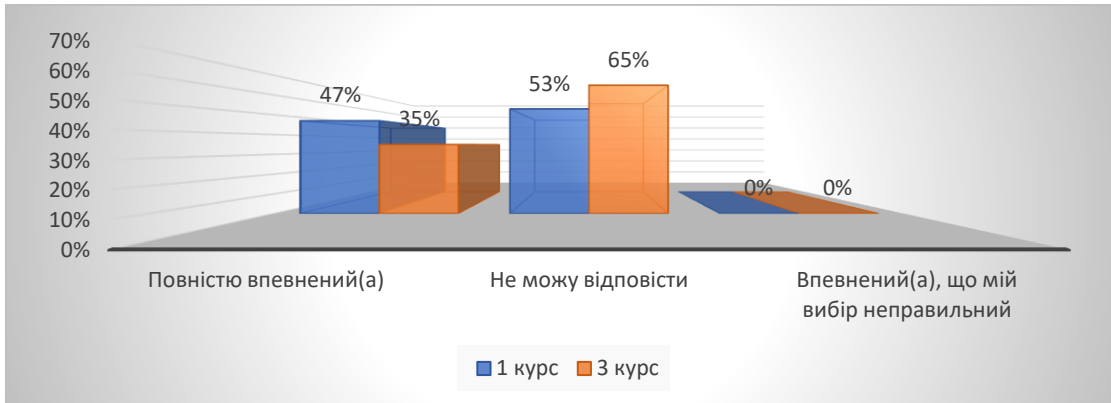

Рис.3. Результати відповідей на запитання «Чи впевнені Ви у правильності вибору Вашої майбутньої професії?»

На запитання «Якщо у Вас була б можливість поміняти професію, чи Ви зробили б це?» 5% студентів першого курсу і 19% третього курсу відповіли «Так». Це може свідчити про те, що третій курс має більше студентів, які переглядають свої кар'єрні перспективи. У той же час 53% першокурсників і 32% третьокурсників відповіли «Ні», що вказує на певну впевненість у своєму виборі, особливо серед першокурсників. Високий відсоток відповідей «Не знаю» — 42% першого курсу і 49% третього — підкреслює невизначеність у кар'єрних планах, що може свідчити про потребу в професійній орієнтації (див. рис.4.).

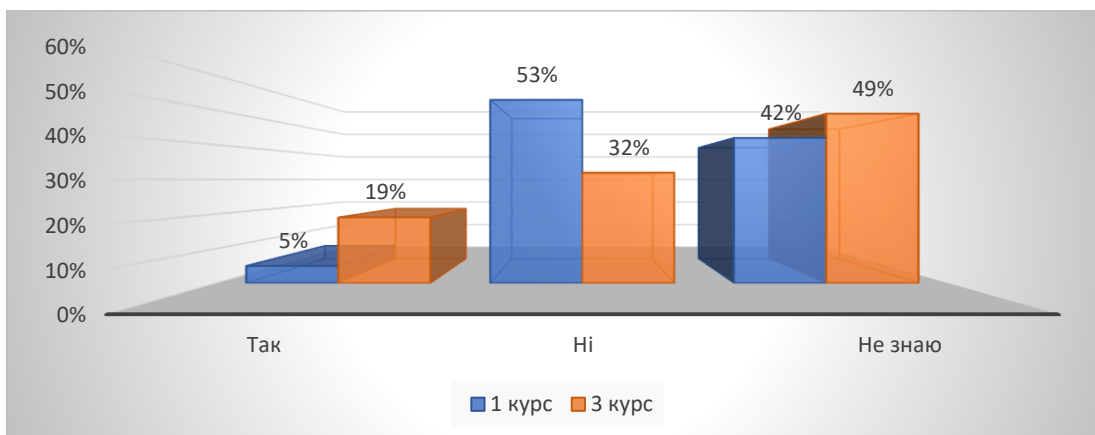

Рис.4. Результати відповідей на запитання «Якщо у Вас була б можливість поміняти професію, чи Ви зробили б це?»

SECTION 25.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

За результатами відповідей на п'яте питання, більшість студентів, як першого (78%), так і третього (71%) курсів, не готові відмовитися від навчання заради роботи (не по спеціальності). Це свідчить про високий рівень цінності освіти та усвідомлене ставлення до навчання. 11% першокурсників і 13% третьокурсників відповіли, що могли б «кинути» навчання заради роботи, що може свідчити про певну невпевненість у виборі професії або необхідність у трудовій діяльності. Водночас 11% студентів першого курсу та 16% третього вважають, що не має значення, де заробляти гроші, що може свідчити про прагматичний підхід до кар'єри. Ці результати вказують на різний рівень усвідомленості та професійних цілей студентів (див. рис.5.).

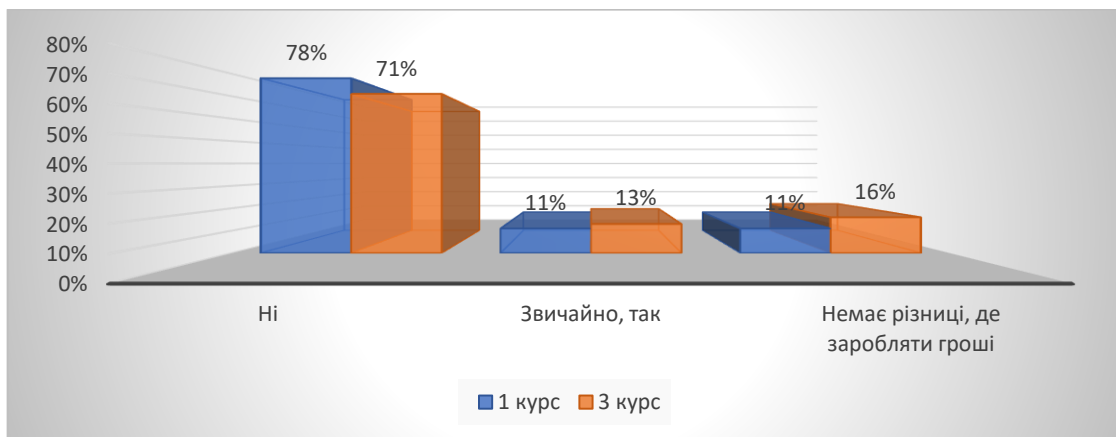

Рис.5. **Результати відповідей на запитання «Чи могли б Ви «кинути» своє навчання тепер, заради роботи (не по спеціальності)?»**

За підсумками шостого питання анкети по 58% студентів обох курсів відповіли «Так», що вказує на сформоване уявлення про майбутню професійну діяльність. Однак 11% першокурсників і 13% третьокурсників не мають такого уявлення, що може вказувати на недостатнє розуміння професійної сфери. Водночас вагання у 31% студентів першого курсу та 29% третього можуть бути пов'язані з невизначеністю або браком досвіду, що характерно для різних етапів навчання (див.рис.6.).

Аналіз відповідей на сьоме запитання «Які сторони майбутньої професії Ви вважаєте для себе найважливішими?» виявив різницю у мотиваційних пріоритетах між курсами. Для 36% третьокурсників важливим є саморозвиток, що значно перевищує показник серед першокурсників (11%). Можливість отримувати високий дохід також є більш актуальною для студентів третього курсу (26%) порівняно з першокурсниками (15%). Цікаво, що можливість допомагати людям стала ключовою мотивацією для значної частини

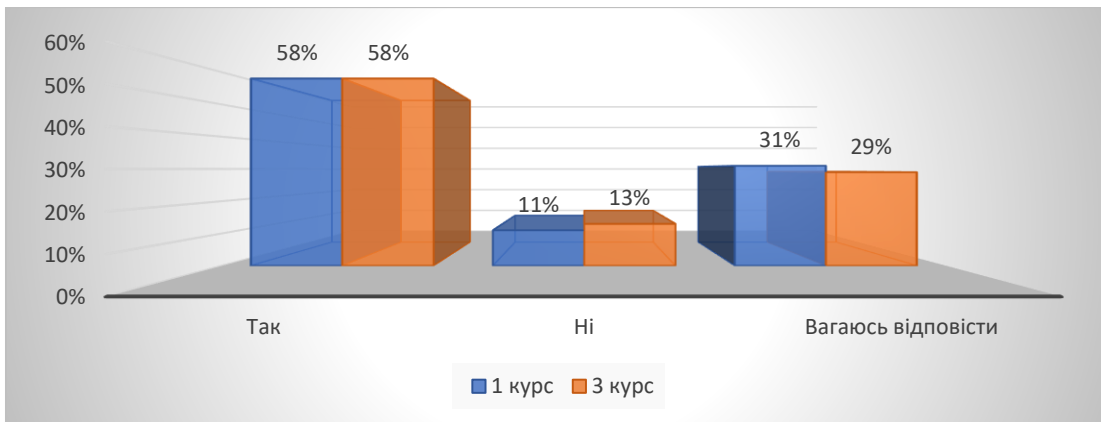

Рис.6. **Результати відповідей на запитання «Чи маєте Ви чітке уявлення, в чому буде полягати ваша робота за спеціальністю?»**

першокурсників (58%), тоді як лише 6% студентів третього курсу виділяють цей аспект. Така різниця може свідчити про певне переосмислення мотивацій протягом навчання: з часом студенти починають орієнтуватися більше на саморозвиток, фінансові аспекти та інші професійні перспективи, тоді як альтруїстичні мотиви знижують свою вагу. Це також може відображати різні очікування та уявлення студентів щодо майбутньої роботи на різних етапах професійного становлення (див.рис.7.).

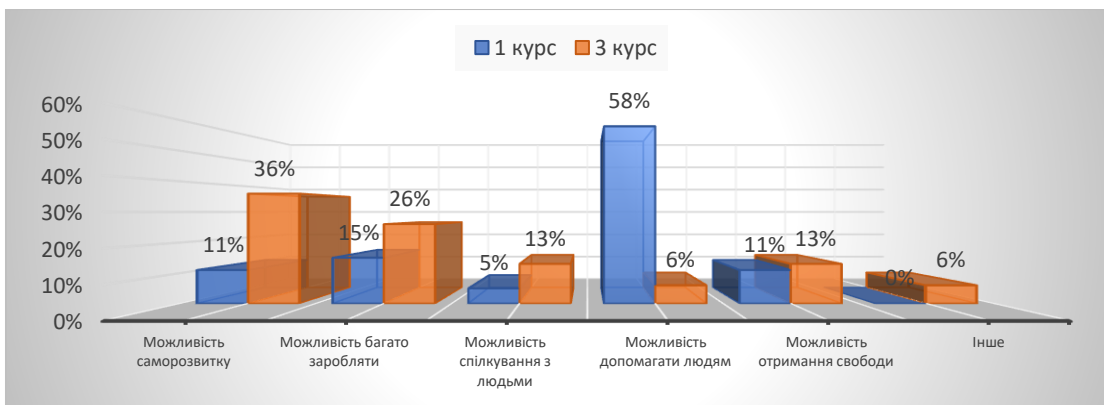

Рис.7. **Результати відповідей на запитання «Які сторони майбутньої професії Ви вважаєте для себе найважливішими?»**

Відповіді студентів на питання щодо найважливіших сторін життя в університеті виявили, що найбільш значущим для першокурсників є академічна успішність – 58%, тоді як серед третьокурсників цей показник суттєво зменшується до 26%. Натомість для старшокурсників стає важливою

SECTION 25.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

можливість соціалізації: майже половина (49%) третьокурсників виділяють можливість знайти друзів, у той час як для першокурсників це становить лише 16%. Гарні стосунки з викладачами відзначили лише 3% студентів третього курсу. Участь у соціальному житті університету має незначну популярність серед обох курсів (5% і 6% відповідно). Свобода і можливість лідерства є важливими для меншості третьокурсників – по 6% і 3% відповідно. Категорія «Інше» також залишається помітною, особливо серед студентів першого курсу – 21%, що свідчить про різноманітність індивідуальних пріоритетів (див.рис.8).

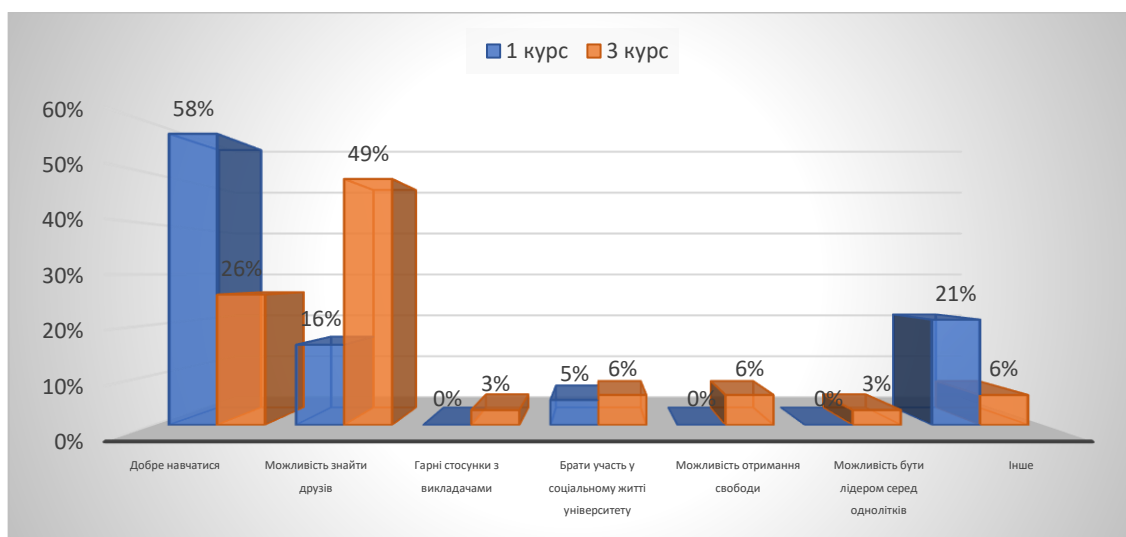

Рис.8. Результати відповідей на запитання «Які сторони життя в університеті, Ви вважаєте найбільш важливими для себе?»

Результати опитування, проведеного серед студентів щодо перспектив їхньої професійної реалізації, демонструють, що лише 5% першокурсників і 16% третьокурсників виявили наміри реалізуватися в економічній сфері, що свідчить про обмежене зацікавлення в цій галузі серед майбутніх психологів. Натомість значна частина респондентів вважає за доцільне працювати в охороні здоров'я, де 37% першокурсників і 23% третьокурсників. Галузь культури привертає увагу, зокрема 11% і 10% студентів першого і третього курсів відповідно вказали на плани щодо роботи у цій сфері. Проте найбільшою популярністю користується категорія «Інше», яку обрали 47% першокурсників і 51% третьокурсників, що свідчить про широкий спектр професійних амбіцій і можливих напрямків діяльності, які студенти не обмежують традиційними рамками, що властиво для їхньої спеціалізації (див.рис.9).

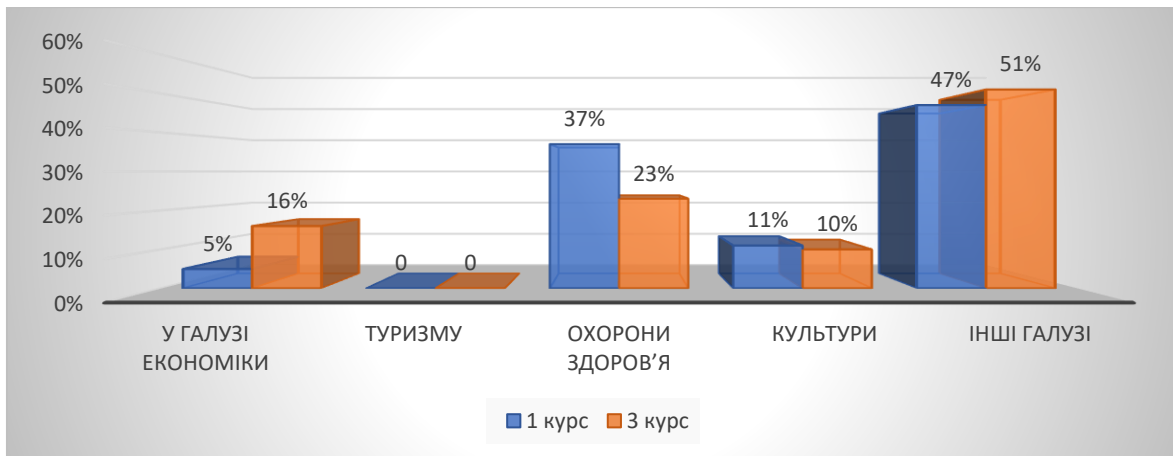

Рис.9. **Результати відповідей на запитання «Диплом психолога допоможе Вам бути успішним?»**

Дані опитування на десяте запитання «Навчання у вузі за спеціальністю «Психолог» допомогло Вам вирішити власні проблеми?» показали, що 58% студентів першого курсу вважають, що навчання допомогло їм, тоді як серед третьокурсників цей показник знизився до 39%. Натомість 42% першокурсників і 61% студентів третього курсу зазначили, що не відчули позитивного впливу. Це свідчить про зростаюче критичне ставлення до навчання на більш пізніх етапах, і може вказувати на потребу в покращенні підтримки студентів.

Висновки. Емпіричне дослідження професійної ідентичності студентів спеціальності «Психологія» виявило суттєві детермінанти вибору професії серед сучасної молоді. Аналіз отриманих даних показав, що більшість студентів обрали професію психолога самостійно, що свідчить про високий рівень усвідомленого вибору. При цьому спостерігається значна різниця між першокурсниками та третьокурсниками в їхніх мотиваціях та впевненості у виборі кар'єри.

Першокурсники виявили більшу зацікавленість у академічній успішності та бажанні знайти друзів, тоді як третій курс надає пріоритет соціалізації та професійним перспективам, підкреслюючи зміну мотивацій у процесі навчання. Водночас, низький відсоток студентів, які визначилися з кар'єрними цілями, і висока частка тих, хто вагається у своєму виборі, вказують на необхідність додаткової професійної орієнтації.

Важливою тенденцією є зменшення впливу зовнішніх рекомендацій (батьків та друзів) на вибір професії, що свідчить про зростання автономії у прийнятті рішень. Однак, високий відсоток студентів, які не відчули

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

позитивного впливу навчання на вирішення особистих проблем, підкреслює потребу в удосконаленні освітніх програм та системи підтримки студентів.

Таким чином, результати дослідження відображають складний процес формування професійної ідентичності майбутніх психологів, що потребує уваги з боку освітніх установ для підтримки молоді у виборі та розвитку кар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Андрієвська-Семенюк О.П. «Формування професійної ідентичності майбутніх психологів», Вісник ЛДУБЖД, №21, 2020, с. 103-105 <https://media.neliti.com/media/publications/384175-none-b9f3351d.pdf> [дата звернення 24.06.2024].
- [2] Кокур О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.
- [3] Корольчук М.С., Ю.В.Дроздова, В.М.Корольчук, В.І. Осьодло, А.М. Сипливий; за заг. ред. М.С. Корольчука. Психологія професійного самовизначення особистості: монографія / – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 280 с.
- [4] Разумна А.Г, «Персоніфікація і персоналізація в структурі професійної ідентичності майбутніх психологів, які набувають другу вищу освіту» Міністерство Освіти і Науки України, Херсонський державний університет, факультет психології, історії та соціології, Науковий вісник херсонського державного університету серія: Психологічні науки. Випуск 3. Том 2. с.81-85.
- [5] <https://www.education.ua/news/2024/08/01/psykholohiia-perehnala-pravo-rezultaty-vstupu-2024/> [дата звернення 24.09.24].

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.092

ЗБЕРЕЖЕННЯ СІМЕЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ, ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУБОВЦІВ

Матвієнко Анастасія Олегівна¹, Мельник Оксана Андріївна²

1. Офіцер-слухач факультету післядипломної освіти

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
УКРАЇНА

2. д-р. психол. наук, с. н. с., доцент кафедри загальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0004-3714-1621

Анотація. Стаття присвячена проблематиці сімейних зв'язків військовослужбовців. У статті наводяться ключові ознаки здорових сімейних зв'язків, а саме: довіра і співпраця, повага до особистого простору, продуктивна комунікація, достатній рівень емоційного інтелекту та позитивне ставлення до партнера. Вказані негативні маркери, що здійснюють негативний вплив на стосунки. Описуються ключові фактори, які допомагають краще зрозуміти труднощі, з якими стикається військовий. Представлені результати проведених розвідок щодо стратегій ефективної комунікації.

Родини військовослужбовців, особливо тих, хто бере участь в активних бойових діях, стикаються з унікальними викликами. Тривалі розлуки та непередбачувані обставини можуть суттєво впливати на стосунки всередині родини. Проте, за допомогою ефективної комунікації та спеціальних стратегій, можна підтримувати міцні сімейні зв'язки навіть у складних умовах. Сімейні зв'язки – це насамперед міцний емоційний та психологічний зв'язок між членами родини, що характеризуються взаємною підтримкою, повагою, довірою та любов'ю. Такі зв'язки допомагають створити атмосферу безпеки і комфорту, де кожен член родини відчуває себе прийнятим і важливим. Загалом, в питаннях стосунків партнери надто зосереджуються на проблемах і викликах, які можуть виникнути. Однак, важливіше усвідомлювати, до чого прагнути в стосунках, адже саме здорові стосунки – запорука благополуччя будь-якої родини. Серед основних ознак здорових стосунків між партнерами виділяємо такі (рис. 1):

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

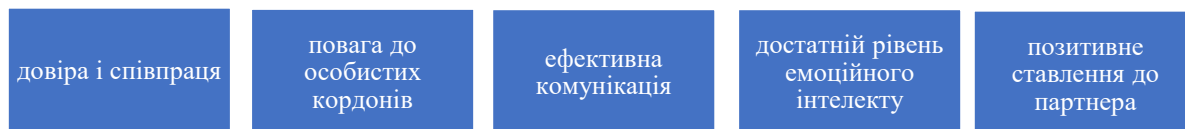

Рис. 1. Показники здорових стосунків

Більшість військовослужбовців після повернення додому починають стикатися зі складнощами, що прямо пов'язані з досвідом війни: тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) тощо [3, 5]. Зокрема, у поведінці партнера-військовослужбовця можуть проявитися: бурхливі реакції; фізична та емоційна відчуженість; підвищена дратівливість тощо. Може мати прояв і унікаюча поведінка, зокрема: зловживання алкоголем чи наркотиками, самоушкодження та соціальна ізоляція. Величезний негативний вплив на стосунки між партнерами мають наступні проблеми:

- 1) часті конфлікти, ворожість і агресія по відношенню один до одного;
- 2) занурення в себе, уникнення близькості, «відключення»;
- 3) зайві ревності та тотальний контроль «кожного кроку»;
- 4) надмірна підтримка, розрада або схвалення;
- 5) пасивність у стосунках, сліпа покірність і поступливість;
- 6) негативні маніпуляції, обман.

В період тривалої розлуки партнер-військовослужбовець може відчувати:

- страх невірності партнера (нав'язливі думки про те, що дружина/дівчина/чоловік/хлопець не дочекається його/її повернення і знайде заміну);
- стурбованість через поступову втрату спільних інтересів та тем для розмов з партнером/рідними;
- безпорадність та роздратованість через неможливість фізично підтримувати родину, приймати активну участь у її життєдіяльності та нести відповідальність за її безпеку тощо.

Найбільша проблема для військовослужбовців після повернення додому з нуля – пошук спільної мови зі своїм партнером та рідними, адже їх досвід суттєво відрізняється [2, 4]. Нижче представлені основні виклики, що пов'язані зі службою партнера-військовослужбовця:

- непорозуміння та страх невідворотних змін у стосунках, взаємне знецінення досвідів (з часом у партнера-військовослужбовця видозмінюється система цінностей; вона суттєво відрізняється від поглядів цивільних осіб, що,

власне, і стає причиною образ, появи відчуття безпорадності, розпачу, а в деяких випадках і сильної агресії);

- надмірний стрес та виснаження;
- турбота про дітей (дитина будь-якого віку вимагає постійної уваги, підтримки та розуміння, проте, на тлі суттєвих психологічних змін, партнер-військовослужбовець може тривалий час уникати будь-якого контакту з дитиною);
- проблеми зі здоров'ям (через відсутність нормованого відпочинку та ротацій військовослужбовці часто нехтують власним здоров'ям; постійний дискомфорт/болі провокують подальшу агресію на рідних/близьких).

Побудова або збереження вже наявних стосунків з військовослужбовцем цілковито залежить від розуміння та усвідомлення досвіду партнера. У 2011 році доктор Джеймс Монро (Бостон, США) опублікував правила виживання в бою [1], наголошуючи, що навички, здобуті під час війни, не зникають автоматично і це може викликати нерозуміння з боку рідних.

1. *«Будь наготові»* – військовий постійно контролює, водночас, у партнера, що звик до стану безпеки, такий контроль викликає напругу.

2. *«Нікому не довіряй, нічому не довіряй»* – військовий навчився нікому не довіряти доти, поки не переконається в протилежному; вдома така поведінка руйнує стосунки; здебільшого, партнери сприймають це, як сумніви щодо їх почуттів, чесності.

3. *«Виконай завдання»* – всі ресурси солдата зосереджені на виконанні бойового завдання командира, але в цивільному світі люди проявляють ініціативу, самостійно ставлять собі цілі і визначають подальший напрямок руху; у партнера ця ініціатива може бути «тимчасово недоступна».

4. *«Ухвалюй рішення»* – на нулі військові ухвалюють та віддають накази швидко, навіть без достатньої кількості інформації; ухвалення рішень вдома – спільна справа, яка потребує часу та додаткової інформації.

5. *«Реагуй, коли тобі щось загрожує»* – військовим притаманна автоматична реакція на небезпеку, обладнання та зброя мають бути справні та готові до застосування; неприбрані кімнати або брудні речі вдома можуть викликати роздратування і агресію.

6. *«Будь непередбачуваним»* – постійна зміна планів, приховування інформації є запорукою виживання для військових; однак це може бути незрозумілим для партнера/родичів, для яких встановлена рутина та сімейні традиції забезпечують відчуття спокою та домашнього затишку.

7. *«Ніяких почуттів, ніяких емоцій»* – почуття в бою роблять військового вразливим, єдині дозволені емоції – гнів та дратівливість; в цивільному житті така поведінка трактується як байдужість, і особливо гостро вона сприймається дітьми.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

8. «Уникай розмов про війну» – військовий знає, як війна змінює переконання та людей; пояснити що і чому відбувалося в бою цивільним – людям, що живуть у безпеці – неможливо.

Збереження стосунків вимагає активних дій та взаємних кроків назустріч. Якщо партнер є значимою людиною для іншого, є відчуття емоційної прив'язаності, то надзвичайно важливо шукати способи для відновлення зв'язку та покращення комунікації [6]. Серед основних методів підтримки сімейних зв'язків під час розлуки є налагодження ефективної комунікації, зокрема, важливо:

- не навантажувати партнера-військовослужбовця проблемами (навпаки, демонструвати, що ви можете впоратися і йому немає необхідності за вас турбуватися);
- під час розмови згадувати про спільно пережиті позитивні події задля того, щоб використовувати це як ресурс у вирішенні різноманітного спектру проблем (до прикладу, спільний спогад);
- створювати та продовжувати власні традиції у спілкуванні з партнером;
- не боятися довгих пауз (розмови в період тривалої розлуки викликають в обох партнерів дискомфорт та невпевненість, оскільки вони не знають, як правильно розпочати розмову та які теми варто обговорювати надалі);
- бути безпечним співрозмовником (обговорюйте тільки ті теми, де ви маєте контроль над ситуацією, розповідайте про обставини, з якими ви успішно справляєтесь);
- забезпечувати в розмові безпеку, впевненість та довіру (обговорення поточних подій сприяє відчуттю безпеки, обговорення минулих досягнень підвищує впевненість, а обговорення планів на майбутнє формує довіру);
- питати тільки про те, що під контролем (не підвищувати рівень тривоги та відчуття безсилля шляхом обговорення неосмисленого травматичного досвіду);
- пам'ятати, що кожний етап розмови (обговорення стану, новин і планів) має бути взаємним;
- не «розкопувати»;
- не питати про справи на початку розмови (тема новин потенційно небезпечна, попередньо необхідно зняти тривогу за стан один одного);
- створювати стільки визначеності, скільки можливо (домовлятися про наступну розмову, час, хто першим вийде на зв'язок тощо).

Повернення військового додому та возз'єднання сім'ї – випробування [7]. Щоб зробити повернення військових у цивільне життя комфортним, необхідно

дотримуватися низки порад для партнера/рідних військовослужбовця під час його повернення додому (у відпустку):

- не варто влаштовувати святкові зустрічі – військовий може відчувати дискомфорт від надмірної уваги, що тільки посилить небажання відповідати на запитання про власні переживання та досвід;
- не запитувати про травматичний досвід;
- не слід наполягати на швидкому зануренні у побут або поїздках/активному відпочинку, оскільки адаптація до мирного життя потребує значного часу, і протягом відпустки це може не статися;
- необхідно уникати будь-яких очікувань та сприймати цей період як новий етап стосунків (враховуйте, що у людини, яка перебувала на війні протягом тривалого часу, можуть змінитися цінності);
- за необхідності звертатися за допомогою/підтримкою до спеціалістів – в жодному разі не наполягати, але і не залишати партнера сам на сам (нагадуйте йому про важливість любові, підтримки та взаєморозуміння);
- не акцентувати увагу на проблемах/відкладати їх обговорення (побутові, фінансові питання тощо) – якщо військовий не зможе нічого зробити/допомогти, він може відчувати докори сумління за те, що зробив замало;
- говорити про свої почуття – в очікуванні зустрічі партнер/рідні можуть бути занадто енергійними та активними, відчувати радість/азарт/тривогу/неспокій, може порушуватися сон і апетит;
- спробувати проводити більше часу разом – зробити щось разом по дому, вибудовувати спільні плани на майбутнє, але не конкретизувати дати;
- заздалегідь налаштувати себе на те, що майбутня зустріч може відбутись зовсім не так, як очікувалось (нагадуйте собі про те, що для стабілізації психофізіологічного стану та адаптації має пройти час);
- довіра, увага до слів, можливість бути відвертим, готовність партнерів цінувати щирість, допомагати одне одному.

Висновки. Отже, збереження здорових сімейних стосунків, які уможливлюються завдяки ефективній комунікації є ключовими компонентами резильєнтності родин військовослужбовців. Задля збереження спокійної атмосфери в родині необхідно навчитися турбуватися про себе, поновлювати ресурсний стан, зокрема: по-перше, прийняти факт того, що зміни в стосунках є частиною їх побудови, не знецінювати досвід свого партнера; по-друге, підтримувати в тому, що є важливим для партнера; по-третє, бути відкритим до розмов про почуття. Ці стратегії не лише зміцнюють сімейні зв'язки, але й сприяють творенню позитивної сімейної атмосфери та загальному благополуччю всіх членів родини.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Акименко Ю.Ф., Кириленко М.І., Лахтадир А.М., Одиниця В.В. (2023). Посібник для тренера «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія». Вилучено з: <https://howareu.com/storage/app/media/PDF/training-manual.pdf>.
- [2] Дідик, Н. (2019). Система роботи із сім'ями військовослужбовців: порівняльний аналіз досвіду США, Канади, Великої Британії. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, (44 (47)), 37–51. Вилучено з: https://www.researchgate.net/publication/342952462_Sistema_roboti_iz_sim'ami_vijsk_ovosluzbovciv_porivnalnij_analiz_dosvidu_SSA_Kanadi_Velikoi_Britanii.
- [3] Кириченко, В. В., Кротюк, К. А. (2023). Динаміка ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах бойових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, (1), 79–84. Вилучено з: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.13>.
- [4] Слюсар, Л. (2023). Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економія*, (52 (2)), 3–20. Вилучено з: <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003>.
- [5] Шинкарьова, Л. В. (2022). Досвід соціально-психологічної допомоги дружинам учасників бойових дій у США та в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, (3), 252–257. Вилучено з: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.43>.
- [6] Ashley A. Bono. (2021). The Challenges of Military Families. *InMindOut Emotional Wellness Center*. Вилучено з: <https://inmindout.com/the-challenges-of-military-families/>.
- [7] Sheila Casey. (2017). Warriors at Home: Military Families Face Challenges. *The Catalyst: A Journal of Ideas from the Bush Institute*. Вилучено з: <https://www.bushcenter.org/catalyst/modern-military/casey-warriors-at-home>.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.093

COMPREHENSIVE APPROACH TO OVERCOMING BULLYING IN SCHOOL: PSYCHO DIAGNOSTICS AND COGNITIVE-BEHAVIOURAL INTERVENTIONS

Yuliia Rybinska¹, Ani Kolesnykova²

---

1. Doctor of Science (Dr Hab) in Education,
Professor
Head of Foreign Philology Department
Kyiv National University of Culture and Art, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-2185-7890

2. PhD Student
Private Practice Psychologist
Kyiv Institute of Modern Psychology and Psychotherapy, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0005-9701-4226

Bullying in schools is one of the most pressing issues in modern education, which significantly affects the mental and emotional health of pupils. The relevance of this issue is growing due to the frequency of aggression among adolescents, which negatively affects their learning, self-esteem and social relationships. “The importance of studying bullying in schools can be seen in many ways; for young people, bullying affects physical and mental health, their academic performance and their social skills, which has a severe impact on individuals in society.” [1]. Studying the psychological aspects of bullying allows us to better understand its causes and impact on the pupil environment and develop effective strategies to overcome it. In particular, cognitive-behavioural interventions show significant potential in preventing and reducing aggressive behaviour among perpetrators and victims.

Our study conducted a comprehensive diagnosis and adopted a psycho-correctional programme for pupils, teachers and parents to reduce school bullying.

The main stage of the study involved the collection of empirical data from adolescents who are direct participants in bullying, including aggressors, victims and witnesses. Data was collected through questionnaires, interviews, psychometric testing and observation. The distribution of respondents by gender

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

and age (grade) demonstrates the sample's diversity, allowing us to draw general conclusions about different groups of pupils. A total of 1450 pupils participated in the study, including 391 girls in grade 10, 375 girls in grade 11, 365 boys in grade 10, and 319 boys in grade 11.

A t proportion of respondents reported bullying occurring weekly (325 pupils) and monthly (280 pupils), indicating systemic school problems. Daily witnesses of bullying account for 260 people, while 585 respondents stated that they had never witnessed bullying. This suggests that the issue of bullying varies in terms of awareness among pupils, which may be due to the different intensities or concealments of this phenomenon in other schools. Though most respondents (980) do not believe they have been bullied, a sizable portion (470 students) have. According to this, bullying may not be a problem that affects all students equally, but for some, it is an ongoing issue.

Physical bullying (345 people) and verbal bullying (503 people) are the most common types, which indicates that aggression often manifests itself in the form of direct physical and verbal attacks. Social bullying is also noticeable, but to a lesser extent (293 people). Cyberbullying, despite its modern form, is less common (515 people), which may indicate that traditional forms of bullying are more visible than new forms of bullying via the Internet.

Differences in appearance are the most frequently cited reason for bullying (418 respondents), which indicates the impact of appearance on social relationships among pupils. Social status (299 people) and personal conflicts (213 people) are also frequently mentioned, indicating the importance of social factors in the development of bullying. Academic achievement (216 people) and gender (328 people) are less critical. In addition to the answers offered in the questionnaire, pupils believe that bullying occurred because they belonged to different cultural or religious groups, which caused misunderstanding or rejection. In addition, non-standard or extraordinary behaviour, manners, or personal habits were the cause of ridicule or bullying. Another reason was family problems, such as parental divorce or difficult home conditions, which affect a pupil's behaviour at school.

The majority of respondents observe bullying (290 people) or avoid the situation (430 people), but a smaller proportion intervene directly (430 people) or tell adults (300 people). This may indicate a lack of confidence or fear of the possible consequences of intervention. It is important to note that while many pupils report bullying to adults, not all do so, which may be due to a lack of confidence in the effectiveness of such actions.

Many respondents who know where to turn (655) indicate a well-developed support and information system at the school. Many pupils seek help on a monthly (485) or weekly (410) basis, but some pupils do not seek help at all (320). This may

indicate a lack of confidence in the effectiveness of referrals or a lack of support.

Most respondents did not participate in anti-bullying programmes or activities (1,040 people), which may indicate a need for more active pupil involvement in such initiatives. The low level of participation may be due to the lack of popularity of these programmes or limited access to them. "Teachers, school employees, and parents must also be actively involved in fighting bullying." [2].

Speaking about self-esteem, it should be noted that most respondents rate their self-estimation as medium or high, which indicates a sufficient level of confidence among pupils. However, there is a proportion with low self-esteem that may be exposed to bullying. Studying stress is a substantial problem for many pupils, indicating the need for better workload management and psychological support.

We want to point out that while most pupils (550 pupils) report feeling comfortable at school, a sizable minority (185 pupils) report feeling uncomfortable. This implies that issues about the educational setting must be addressed. The fact that pupils experience considerable discomfort despite the overall sense of ease is noteworthy. It suggests that the school atmosphere and pupil interactions need to be improved.

The findings highlight the importance of paying attention to the problem of bullying in schools, the need for developed support and training programmes, and the need to develop a more tolerant and understanding school environment. It should be noted that the main manifestations of bullying in schools are associated with physical and verbal forms of aggression. Implementing programmes that focus on preventing and combating these forms of bullying is recommended. Differences in appearance and social status are also the leading causes of bullying. This may indicate a need for programmes to increase pupil tolerance and understanding. Bullying episodes that occur frequently may be linked to high levels of stress and low self-esteem. It is advised that stress management techniques be created and that psychological assistance be increased.

REFERENCES:

- [1] Zhang, Y. (2024). A Review on the Impact of Bullying in Schools. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 42, 90-94. <https://www.ewadirect.com/proceedings/Inep/article/view/10680#>
- [2] Permanasari, A. (2024). Urgent Need to Form a Task Force to End Bullying in Schools. *International Journal of Advance Research in Education & Literature* (ISSN 2208-2441), 10(9), 1-6. <https://doi.org/10.61841/ew70yh35>

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.094

EDUCATION AND SCIENCE TODAY: INTERDISCIPLINARY PROBLEMS AND THE DEVELOPMENT OF SCIENCE

Hordiienko Mariia¹

Scientific supervisor: Kozlova Olena²

---

1. 2nd year student of Nursing

*Communal Institution "Kamianske Professional Medical College"
of Dnipropetrovsk Regional Council", UKRAINE*

ORCID ID: 0009-0009-9850-869X

2. Lecturer

*Communal Institution "Kamianske Professional Medical College"
of Dnipropetrovsk Regional Council", UKRAINE*

Education and science. Two industries that have coexisted together for more than one century. Can education exist without science, and science without education? Maybe so, maybe not. First, let's try to understand what these two words "science" and "education" represent.

Now, in the present, we can draw clear parallels. What do you associate with the word "science"? Men in white coats, mice, cancer cures, flying saucers, teleport? Most often, what comes to mind is what is shown to us: television, radio, magazines, Tik Tok or YouTube. Maybe one day we will be able to stop the division of our cells to protect ourselves from destructive forces of oncology. And what to do with the problems of today, how often do you think about the science that saves or destroys us today, even just now? Science is the Internet, antibiotics, household chemicals, nuclear weapons or even ordinary baby juices that have nothing to do with fruit. All this is also real science, the power of which will change us forever and we will either destroy humanity or save it.

Humanity has had education for a long period of time, more than a thousand years. Most of us are educated people. But what are we educated about, what kind of word is this, what kind of people are these?

At first education was considered to be the ability to read, write or count, people who were taught this were educated. But can we call people educated if

they can read now? Times have changed, we cannot survive in the modern, civilized world without writing or arithmetic skills. This is something common, everyday.

Education and science are an integral part of each other, all the achievements of scientists are recorded, analyzed and later either cited as an example to prove the validity of some fact in education, or even based on some discovery a new field of education appears. Thus, it can be concluded that education is completely dependent on scientific achievements.

The more humanity develops, the bigger and more global the "steps" in some area become. People have known for a long time that in the event of an injury, the blood should be stopped, ointment should be applied to the wounds, and if the body temperature is rising, the person should be warmed up and given hot drinks. All information in medicine came to us from practical experiments, we did, observed, did again, observed and drew conclusions. This happened long before the appearance of medical institutions or medical science as such. But what can we say about something that cannot be cut, looked at and understood how it works?

Not so long ago, scientists and doctors realized that the state of our health is not only the beating of the heart and the depth of breathing, there is something that can destroy the person himself from the inside.

For a long time, doctors could not understand why some people communicate with walls, some see long-dead relatives, and some hunt people in order to cut their bodies into parts and put them in the refrigerator to eat for dinner later.

Psychology, just like science, has its beginnings in 1879, and at that time no one took Wundt's scientific works and research seriously, he was considered crazy, as well as those whom he treated [4]. His theory was that in addition to physical health, there is also mental health. He tried to prove that if a person sees what others do not see, it does not mean that the devil lives in his soul, most likely the problem was in the brain of such people, because it is the only organ whose work is more difficult to study and understand than the work of heart or liver. But it was easier for the people of that time to believe that God punished that person for his sinful deeds than that he had experienced something terrible and the consequences of that situation are manifesting now.

Over time, closer to the 20th century, scientists and doctors began to investigate "crazy" people actively, and it turns out that such people are completely healthy, and the only option that remains is the brain. Why did doctors pay attention to the brain? Because scientists have noticed that when some parts of this organ are damaged, a person either changes his behavior, or loses his memory, or stops seeing. Many experiments were conducted on animals, and sometimes people also suffered from the curiosity of scientists [5].

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

About thirty years passed from the first attempts of doctors to help mentally ill people, before one scientist came up with an effective remedy. In 1935, Antonio Monish developed an operation that helped people with various mental disorders – leucotomy. After the first operation performed by neurosurgeon Almeida Lim under the guidance of Antonio Monish, it was clear that this development really helped people with mental disorders. Parents who saw their children hallucinating or behaving inappropriately asked for help most often. After awarding the Nobel Prize to Antonio Monish, Almeida Lim traveled the country to help people with long-debilitating illnesses. More and more people were confined to medical chairs, and after their skulls were drilled, they were permanently disabled, they were able only to be in the position they were given.

Doctors all over the world learned about the treatment for depression, schizophrenia, and obsessive-compulsive disorder, and lobotomy was recognized as the most effective solution for the treatment of the above-mentioned diseases [3].

Fifteen years after the first lobotomy, doctors concluded that such a procedure was unethical for patients, because they could not give consent to this operation, due to their health, and this operation itself carries more harm than help. After lobotomy, there were many side effects: emotional dullness, epileptic seizures, personality changes appeared in patients, and in the worst cases, people died immediately after the operation.

In 1967, it was forbidden to perform lobotomy. Psychotropic drugs became a temporary solution to mental illnesses, and the issue of treatment of mental illnesses remained open, and people who underwent lobotomy remained disabled forever.

Since then, the well-known Sigmund Freud became the leading scientist in the field of psychiatry. His theory was that the problem of mental illness lies in the human "subconscious". After that, few people tried to treat schizophrenia or depression by physically penetrating the human brain. It was concluded that the mental state of a person cannot be improved or worsened by physical actions on the brain. But there are many psychotropic drugs that affect people's mental health [2].

From the middle of the 20th century to the present, not much has changed in the methods of treating mental disorders, but now we know for sure that in order to cure a person who has psychological problems or diseases, we need to talk to him, a lot, almost all treatment depends on whether will the patient be able to trust the doctor and tell his opinion about this or that situation, and whether he will be able to trust him all the secrets that torture him from the inside.

The problem due to which progress in psychology has stopped is that even one hundred and fifty years ago, people do not believe in what they cannot see and understand. They can understand the effect of alcohol on human health, or how work in harmful factories affects their livelihoods, but they cannot see the consequences of

yelling at young children, cannot see how the lack of communication with their children affects them in the future. At least that was the case at the beginning of the 21st century. In 2015, the author of the book "Debris of children's injuries. Why we get sick and how to stop it" (Donna Jackson Nakazawa) collected information from various studies and talked with psychiatrists about how certain negative situations in childhood (namely, mental negative situations) affected the life activities of these children in the future, and what problems with physiological health arose in their adulthood [1]. This information can show us in a vivid and real way how the state of mental health affects the physiological state. Maybe if people understand that heart, kidney, intestinal problems and constant migraines start in their childhood, then psychology as a science will continue to develop by leaps and bounds, and people will understand that these are real problems.

Entering a college, technical school or university, no matter what specialty, we can find psychology among the academic disciplines, but what do students study in this discipline? Not exactly something that would help them in everyday life. The basis of all psychological disciplines includes: an introduction about this science and briefly about what is considered unacceptable in relation to oneself or others, what can be said to people and what cannot, because it negatively affects their mental state. In psychological disciplines, they mainly study the rules of behavior with people and repeatedly repeat that if you have ever thought about suicide, you should definitely contact a specialist. Also, psychology books (especially for students) provide an unlimited number of tests to understand: whether you have a normal self-esteem, whether you have a tendency to commit suicide, what your temperament is, and whether you have a tendency to violence against people or animals. But in our present, such psychology is not enough for students and various educational processes.

A big step in the field of education was the fact that now almost every student, regardless of his future specialty, studies psychology. In order this innovation to be useful, a lot of work needs to be done.

REFERENCES:

- [1] Donna Dzhekson Nakazava. Ulamky dytiachykh travm. Chomu my khvoriemo i yak tse prypynyty [Debris of children's injuries. Why we get sick and how to stop it] BookChef, 2022.
- [2] Zyhmond Froid. Vstup do psykhoanalizu [Introduction to psychoanalysis] Bohdan, 2021. 552 s.
- [3] Karl Hustav Yunh. Analitychna psykhohohiia [Analytical psychology] Kyiv : Tsentru uchb. lit., 2022. 250 s.
- [4] Karl Hustav Yunh. Psykhohohiia nesvidomoho [Psychology of the unconscious] Kyiv : Tsentru uchb. lit., 2022. 404 s.
- [5] Romenets V.A Manokha, I.P. Istoriia psykhohohii XX stolittia [History of psychology of the 20th century] 3-tie vyd. Kyiv : Lybid, 1998. 1056 s.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.095

NEUROPSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF UKRAINIAN CHILDREN CAUSES BY THE WAR

Inna Navrotska¹

Academic leader: Hanna Varina²

---

1. Student at the Department of Psychology

Bogdan Khmelnitsky Melitopol State Pedagogical University, UKRAINE

ORCID ID: 0009-0000-7297-2122

2. Master of Psychology, Senior Lecturer at the Department of Psychology

Bogdan Khmelnitsky Melitopol State Pedagogical University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-0087-4264

Children who experience the traumatic realities of armed conflict often encounter neuropsychological disorders as a consequence of enduring prolonged periods of trauma. For the impact of the war on their mental health, many children are struggling to cope with the loss of stability and security, which are crucial for the development of higher mental functions. UNICEF records show almost half of children in Ukraine - 44% of children - show signs of potential PTSD (post-traumatic stress disorder). This means that children find it difficult to concentrate (35% of respondents), get upset easily or get into fights (30% of respondents), feel lonely (27% of respondents), and have trouble sleeping (23% of respondents) [1].

Recent studies showed how trauma can cause profound changes in brain structure and function, leading to long-term consequences for emotional and higher mental functions. Neuroplasticity is the brain's ability to reorganise itself by forming new neural connections is significantly affected in these children, making neuropsychological interventions even more challenging. The Neurophysiological correlates of post-traumatic stress disorder manifest in the dysregulation of limbic system and brainstem structures. The amygdala, hippocampus and prefrontal cortex are the key players in the neurobiology of stress. Understanding this concept represents promising targets for neuropsychological intervention in the management of PTSD Bessel van der Kolk (2014). Existing literature indicates a strong link between war exposure and mental health issues in children, including increased risks for PTSD, anxiety, ADHD and necessitating further research on the ongoing conflict's impact [3]. Trauma profoundly impacts the sensory system by

altering processing pathways, leading to difficulties in interpreting sensory information[4]. Children's sensory system becomes dysregulated, leading to difficulties in social interactions, learning environments, emotional outbursts and an increased likelihood of developing maladaptive coping strategies. From a neuropsychological perspective, the sensory system is integral to the evolution of higher cognitive functions; thus, it is essential to comprehend the manner in which these transformations may be reflected in behavioural patterns and cognitive maturation, thereby influencing individuals' overall wellness and future opportunities. Considering these factors, it becomes essential to implement targeted interventions that address both the neuropsychological and sensory needs of affected children, fostering resilience and promoting healthier developmental trajectories. Ukrainian children who have been impacted by the conflict are encountering a multitude of neuropsychological and sensory processing challenges, a significant number of which originate from extended exposure to trauma and the deprivation of stability and security. The primary neuropsychological issues that warrant consideration are:

- cognitive disruptions that affect attention, memory, and executive functioning, which can hinder kids' ability to learn and adapt in a rapidly changing environment. Difficulties with sustained, selective or divided attention often occur due to sensory overload or under-responsiveness, very common in individuals with ADHD or sensory processing disorder.

- emotional and behavioural disruptions that can cause emotional dysregulation (difficulty managing emotions due to heightened sensitivity to sensory stimuli or sensory deprivation), increased anxiety and depression, behavioural challenges. The aforementioned challenges may result in heightened levels of anxiety, frustration, and social withdrawal, thereby exacerbating their capacity to cultivate healthy interpersonal relationships and participate in significant activities.

- social and communicative disruptions can profoundly influence children's social engagements (sensory processing difficulties may result in challenges in interpreting social signals). Language impairments and challenges may obstruct a child's capacity to express their cognitive and emotional states, thereby exacerbating the difficulty of forming connections with both peers and adults [7].

- learning and academic difficulties are affecting their ability to learn and perform in school settings, often resulting in lower self-esteem and a sense of isolation. Kids with neuromotor skill deficits have sensory issues and experience problems with fine and gross motor skills.

- neurodevelopmental disorders represent a significant and escalating challenge that impacts the neuropsychologists in contemporary society, thereby requiring prompt intervention and individualised assistance to facilitate their successful adaptation to present-day contexts.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

These challenges necessitate a comprehensive neuropsychological approach that not only provides immediate support but also integrates long-term strategies for healing and adaptation, ensuring that these children can rebuild their lives amidst the ongoing turmoil. Neuropsychologists play a crucial role in assessing these children, identifying their unique needs, developing individualised treatment plans that foster resilience and promote academic success. In assessments and interventions we need to consider that sensory disruptions can affect milestones in cognitive, emotional, neuromotor development.

Moreover, the long-term implications of these neuropsychological disruptions extend beyond individual experiences, affecting entire communities and future generations. As children grapple with trauma-related symptoms such as anxiety and depression, their educational opportunities diminish, leading to a cycle of disadvantage that can persist for years. The concept of a "lost generation" emerges poignantly in this context. The long-term psychological effects of war can lead to chronic mental health issues, necessitating comprehensive interventions tailored to the unique needs of affected children Daboussi (2022), Tamashiro (2011). Neglecting to tackle these neuropsychological problems through a multisystemic framework poses a significant risk to society, potentially engendering a milieu wherein the psychological wounds inflicted by warfare impede social unity and hinder communal resilience, thereby jeopardising the nation's efforts to recover from the aftermath of conflict. Multisystemic approach integrating neuropsychological interventions alongside trauma-informed care is essential for successfully addressing the war-related challenges of Ukrainian children and building the resilience of future generations.

REFERENCES:

- [1] Olena Zelenska Foundation. (2023). *Children's Well-being Index 2023*. UNICEF. p. 177.
- [2] van der Kolk, B. (2014). *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. Viking.
- [3] McElroy, E., Hyland, P., Shevlin, M., Karatzias, T., Vallières, F., Ben-Ezra, M., Vang, M. L., Lorberg, B., & Martzenkovskyi, D. (2024). Change in child mental health during the Ukraine war: Evidence from a large sample of parents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 33(1495–1502). <https://doi.org/10.1007/s00787-023-02255-z>
- [4] Harricharan, S. (2021). How processing of sensory information from the internal and external worlds shape the perception and engagement with the world in the aftermath of trauma: Implications for PTSD. *Frontiers in Neuroscience*, 15, Article 62549. <https://doi.org/10.3389/fnins.2021.625495>
- [5] Daboussi, T. (2022). The long-term psychological effects of war on children. *Journal of Child Psychology*.
- [6] Tamashiro, R. (2011). The effects of war trauma on children's mental health. *Mental Health Journal*.
- [7] Shevchenko, Y., Dubiaha, S., Kovalova, O., Varina, H., & Svyrydenko, H. (December 2023). Neuropsychological peculiarities of cognitive functions of speech-impaired junior pupils. *Conhecimento & Diversidade*, 15(40), 322-339. <https://doi.org/10.18316/rcd.v15i40.11252>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.096

SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF MENTAL HEALTH RELATED PRODUCTIVITY LOSSES AMONG UNIVERSITY STUDENTS

Volodymyr Virchenko¹, Violetta Seleznova²

---

1. Doctor of Science (Economics), Professor,
Director of the Interdisciplinary Analytical Center on Socio-Economic Well-Being and
Mental Health

Taras Shevchenko National University of Kyiv, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-9085-6659

2. PhD student of the Faculty of Economics

Taras Shevchenko National University of Kyiv, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-4729-980X

Russia's full-scale invasion of Ukraine caused a massive humanitarian catastrophe that triggered a rapid escalation of the mental health crisis among Ukrainians. In 2024, mental health problems are highly prevalent among Ukrainian citizens who suffer from constant missile attacks and shelling, have experienced the death of loved ones, lost their homes and become IDPs [1]. The population of every country affected by military operations faces a sharp increase in the number of mental disorders [2; 3; 4]. Victims and survivors of military conflicts often suffer from trauma and mental disorders such as depression, post-traumatic stress disorder, suicidal thoughts, and anxiety disorders, which have a devastating impact on their physical health and well-being.

However, the situation in Ukraine is distinguished by the number of victims of hostilities and the scale of war-related losses. The war has resulted not only in more than 250 thousand destroyed residential buildings and more than 6 million refugees who have fled the country, but also in significant losses in the education sector [5].

From the beginning of the war, 3798 Ukrainian educational institutions suffered from Russian hostile attacks, and 365 of them were destroyed [6]. In six Ukrainian frontline regions, from 50% to 90% of university buildings were partially damaged or completely destroyed [7]. The Subcommittee on Higher Education of

SECTION 25.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

the Verkhovna Rada of Ukraine estimated that in 2024 the number of students enrolled in Ukrainian higher education institutions decreased by almost 33%, and more than 120 thousand students have left the country since the beginning of the war [8].

Students studying at Ukrainian universities during the war are exposed to a variety of stressful factors. The trauma and anxiety caused by missile attacks, nightly movements to shelter, the destruction of their homes, the risk of being killed by a missile strike, separation from family, and the killing of friends, destroy their mental well-being and lead to mental disorders such as depression, anxiety, PTSD, and sleep disorders, which tend to have a long-term negative impact on their emotional response system and lead to substance abuse.

Mental health problems do not allow students to achieve high academic performance, increase their working capacity, use all acquired competencies and successfully achieve their educational goals. In turn, this has a negative impact on the formation of human capital, which is beginning to look particularly dangerous in the context of a full-scale war in Ukraine. Nobel Prize winner Gary Stanley Becker defined human capital as activities (education and training) that influence future monetary and psychic income by increasing resources in people. He substantiated the necessity and high profitability of investments in human capital, including the costs of education, on-the-job training, health care, and information search [9]. Therefore, a decrease in the academic performance of students caused by mental health problems has an extremely negative impact on the development of human capital, as it creates barriers to the acquisition of knowledge and the formation of the necessary competencies among students.

Direct connection between the academic performance of university students and the human capital reproduction demonstrates that the emergence and development of mental disorders among students during the war has severe socio-economic impact not only on young people but also on the entire country. However, the speed of post-war recovery of Ukraine will depend on the human capital and workforce formed in the course of education and training.

In order to assess the mental condition and academic performance of Ukrainian university students during the war, a cross-sectional field study was conducted at the end of 2023 using a specially designed questionnaire based on a Qualtrics licensed online survey platform. Data was collected between September and November 2023.

The survey covered socio-demographic data, as well as information on the symptoms of mental disorders and academic performance of students during the war. The screening of symptoms of mental disorders was conducted using special standardized scales (PC-PTSD-5, PHQ-9, GAD-7 etc.). The analysis of the survey data

showed that 1398 students answered all the questions, while the total number of respondents was 2364 students from different regions of Ukraine, excluding the temporarily occupied territories.

The results of the survey, which included 1398 respondents, showed that 66.09% of all respondents had symptoms of anxiety disorder (mild, moderate and severe) according to the GAD-7 scale, 85.77% – depression symptoms (mild, moderate, moderately severe and severe) according to the PHQ-9 scale, 48.14% – PTSD symptoms according to the PC-PTSD-5 scale. It is worth noting that these figures demonstrate an extremely high prevalence of mental health problems among university students in Ukraine. Answering the question about the number of hours that university students missed from study because of mental health problems during the past two weeks, survey participants ranged from 0 to 48 hours with an average of 5.72 hours (standard deviation was 18.74 hours).

If students with mental disorders do not receive proper treatment, they will not be able to properly perform their tasks in the workplace after graduation from the university, which will have an extremely negative impact on the national economy. Mental health-related productivity losses will manifest themselves through: staying on sick leave and being absent from work; absenteeism, i.e. systematic absence from work due to planned and unplanned leave; presenteeism, i.e. presence at work accompanied by low performance when mental health problems does not allow the employee to be productive. Additionally, mental health problems result in significant costs for the treatment of patients with mental disorders, treatment of comorbid conditions caused by primary mental disorders, and an increased burden on the social security system.

The OECD studies show that social and economic losses associated with mental disorders, including substance use disorders, affect about 20 percent of the working-age population in the EU. This, in turn, leads to total direct and indirect economic losses from the deterioration of the quality of the workforce due to mental health problems amounting to 3% of GDP for EU countries [10]. Therefore, for Ukraine, the total losses are estimated at more than USD 4.5 billion.

Conclusions. The conducted research demonstrates negative socio-economic impact of mental health related productivity losses among university students on Ukrainian economy and human capital reproduction. Consequently, the decline in academic productivity among students during the war hinders the acquisition of knowledge and development of competencies necessary for future professional careers, preventing students from finding jobs quickly after graduation and strengthening the labor potential of the state, which is especially important in the context of post-war reconstruction. Therefore, the need to strengthen human capital amid the challenges posed by Russian full-scale invasion

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

requires the development and implementation of an effective public policy aimed at protecting mental health of students during the war.

Acknowledgment. This conference abstract have been prepared based on the results of the research project that was implemented with the grant support of the National Research Fund of Ukraine (project registration number: 2022.01/0030).

REFERENCES:

- [1] Pinchuk, I., Leventhal, B., Lien, L., Szatmari, P. et al. (2024). The Lancet Psychiatry Commission on mental health in Ukraine. *Lancet Psychiatry*. URL: [https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(24\)00241-4](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(24)00241-4)
- [2] Priebe, S., Bogic, M., Franciskovic, T., Galeazzi, G. et al. (2010). Mental disorders following war in the Balkans: a study in 5 countries. *Arch Gen Psychiatry*, 67(5), 518-28. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20439833/>
- [3] Mahmood, H. (2023). *The Implications of War and Conflict on the Mental Health of Syrian and Iraqi Displaced People*. URL: <https://pub.uni-bielefeld.de/record/2968872>
- [4] Rugema, L., Mogren, I., Ntaganira, J., & Krantz, G. (2015). Traumatic episodes and mental health effects in young men and women in Rwanda, 17 years after the genocide. *BMJ Open*, 5(6), e006778.
- [5] Pavlushenko, T., Syrovoy, M. (2024) How Russia's full-scale invasion has changed Ukraine - armed forces, public finances, demographics, international aid and attitudes toward victory. *Forbes.ua*, 2(24). URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/yak-povnomasshtabne-vtorgnennya-rosii-vplinulo-na-ukrainu-dva-roki-viyni-v-grafikakh-23022024-19442>
- [6] Ministry of Education and Science of Ukraine (2024). *Save schools*. URL: <https://saveschools.in.ua/en/>
- [7] Tymchuk, A., Panasiuk, A. (2022). *Operational assessment of losses of assets of the education sector of Ukraine in connection with the war (as of July 2022)*. Vox Ukraine. URL: <https://voxukraine.org/operatyvna-otsinka-vtrat-aktyviv-sektoru-osvity-ukrayiny-u-zv-yazku-z-vijnoyu-stanom-na-lypen-2022>
- [8] Voloshyn, M. (2024). The number of entrants to bachelor's degree programs has decreased by a third. *Osvita 24*. URL: https://24tv.ua/education/vstupna-kampaniya-2024-kilkist-abituriyentiv-vishi-ukrayini-zmenishalasya_n2616336
- [9] Becker, G. (1962). Investment in human capital: a theoretical analysis. *Journal of Political Economy*, 70(5/2), 9-49. URL: <http://www.nber.org/chapters/c13571>
- [10] Marquez, P., Hewlett, E. (2018). Lessons from OECD countries: mental health is critical for human capital development. *World Bank Group Annual Meetings*. URL: <https://blogs.worldbank.org/health/lessons-oecd-countries-mental-health-critical-human-capital-development>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.097

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ АРМІЇ У СУСПІЛЬСТВІ

Полянська Дарина Олександрівна¹, Бершадська Діана Романівна²
Науковий керівник: Вдовіченко Оксана Володимирівна³

1. клінічний психолог, магістр освітньої програми “Клінічна та реабілітаційна психологія”

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”, УКРАЇНА

2. здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми

“Організаційна психологія” факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумський державний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-5339-9666

3. доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики практичної психології

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”, УКРАЇНА

Актуальність дослідження іміджу війська у суспільстві зумовлена переосмисленням ролі військовослужбовців в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації. Нині, коли військові сили стали ключовим фактором національної безпеки та стабільності, імідж Збройних Сил України слугує не тільки індивідуальною характеристикою певних військовослужбовців чи з'єднань, частин, підрозділів, але й репрезентує загальний образ військової служби та держави. Імідж військових безпосередньо впливає не тільки на морально-психологічний стан самих військових, а й на цивільних осіб, зокрема на їхнє відчуття безпеки та гордості за країну, і сприяє консолідації суспільства навколо національних інтересів та національної ідеї. Тому військові потребують високого рівня довіри та підтримки з боку суспільства. У свою чергу, розуміння чинників, що впливають на формування довіри до Збройних Сил України, дозволить ефективно комунікувати з суспільством, виробляти дієві стратегії співжиття військових і цивільних у соціумі, підвищувати моральний дух населення, знижувати рівень

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

дезінформації, стимулювати патріотичне виховання молоді, зацікавленої в обороні та захисті держави, а також формувати стабільне соціальне середовище в країні, стійке до сучасних викликів. Це не лише сприятиме кращій взаємодії між військовими та суспільством, але й допоможе розробити ефективні шляхи для зміцнення цієї взаємодії на основі соціопсихологічних підходів.

Основна частина. Імідж – це цілеспрямовано сформований образ, наділений певними ціннісними характеристиками з метою здійснення емоційно-психологічного впливу на людей. Імідж складається з комплексу цілісних, узгоджених між собою характеристик різного змісту: зовнішніх (вербальних, кінетичних, середовищних, речових), та внутрішніх (темперамент, характер, мотивація, інтереси, здібності, самооцінка тощо), окремі риси яких узгоджені між собою [1, с. 17–20]. Імідж Збройних Сил – це образ, що цілеспрямовано створюється спеціалістами (іміджмейкерами) і впроваджується через інформаційні, рекламні та PR-технології з використанням засобів масової інформації, а не формується стихійно. Ми поділяємо позицію А. Шумейка, висловлену ним у праці “Соціально-психологічні аспекти визначення поняття іміджу військовослужбовця Збройних сил України», що «імідж військовослужбовців – це публічне явище, яке здійснює символічне переломлення сутнісних основ усієї системи Збройних сил в уявленні суспільства, є корпоративним іміджем військової служби та державним іміджем, не тільки одержуючи від них нову інформацію та пристосовуючись до них, але й має певний зворотний вплив” [2, с. 228–229]. Сприйняття військовослужбовців суспільством засноване на видимих аспектах їхньої діяльності, взаємодії з громадськістю та представленням у медіа. Імідж військовослужбовців уособлює сутнісне наповнення цінностей, місії та функцій військових всієї системи Збройних Сил України у свідомості сьогочасного суспільства. Зважаючи на значущість війська у поточних процесах державотворення, імідж військових визначає те, як суспільство бачить не лише армію, але й державу в цілому. Це підкреслює важливість підтримки позитивного іміджу військових для зміцнення довіри до інституцій держави і підвищення її авторитету на національному та міжнародному рівнях. Цікавою видається ідея зворотного впливу іміджу. Імідж військових не лише формується на основі нової інформації та адаптації до змін, але й може сам впливати на цю інформацію та зміни. Наприклад, позитивний імідж підвищує довіру до армії та сприяє підтримці реформ, тоді як негативний імідж викликає недовіру і потребу в перегляді політики [2, с. 115-118; 3, с. 156].

Втім, імідж війська зазнає впливу численних соціопсихологічних чинників. До них зокрема належать: 1) громадська думка та суспільні настрої,

що формуються з урахуванням політичних, економічних та соціальних умов у державі, успішності військових операцій, поведінки військових у надзвичайних ситуаціях або ставлення уряду до військових; 2) медіа та інформаційних простір: ЗМІ відіграють ключову роль у формуванні іміджу військових, адже саме через медіа громадяни отримують інформацію про діяльність військових та поточний стан справ у державі – висвітлення дій армії у позитивному тоні сприяє формуванню позитивного іміджу, тоді як негативне або необ'єктивне висвітлення знижує рівень довіри; 3) особистий досвід та соціальне оточення: безпосередня та опосередкована взаємодія громадян з військовослужбовцями формує певне уявлення про військових на локальному рівні; 4) культурні та історичні чинники, пов'язані з військовою службою, впливають на те, як суспільство сприймає військових, наприклад, у країнах з сильною військовою історією та традиціями армія може сприйматися з більшою повагою; 5) політична стабільність та економічний добробут також впливають на імідж військових: у періоди кризи або війни військові можуть сприйматися як символи захисту та стабільності, а в мирний час акцент може зміщуватися на інші аспекти їхньої діяльності. Психіка та її механізми відіграють важливу роль у формуванні іміджу як такого та іміджу Збройних Сил зокрема: 1) сприйняття та інтерпретація: психіка визначає механізми сприйняття та інтерпретації інформації на основі попереднього досвіду, знань та упереджень; 2) емоції відіграють значущу роль у формуванні іміджу: довіра, гордість, захоплення сприяють формуванню позитивного іміджу, а недовіра, розчарування, страх по відношенню до військових призводять до формування негативного іміджу; 3) соціальна ідентифікація: люди схильні асоціювати себе з групами, приналежність до яких вони відчують (національні, культурні групи), і якщо армія сприймається як частина цієї ідентичності, її імідж стає важливим елементом особистої та групової самосвідомості; 4) механізм когнітивного спрощення: люди схильні використовувати стереотипи як спосіб спрощення складної інформації, і ці стереотипи можуть як позитивно, так і негативно впливати на імідж військових, створюючи узагальнені уявлення, які не завжди відповідають реальності; 5) вплив соціального оточення: люди можуть приймати і підтримувати думку свого соціального оточення щодо збройних сил, навіть якщо їхній особистий досвід є інакшим.

Соціально-психологічні механізми працюють у комплексі, визначаючи, як формується та змінюється імідж збройних сил у суспільній свідомості. Як справедливо зауважує О. Туриніна, "соціально-психологічні механізми діють не ізольовано один від одного, а у інтегрованій єдності, яка досягається завдяки дії особливих, соціально-психологічних інтеграційних механізмів, що забезпечують взаємну кореляцію всіх складових та елементів соціально-

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

психологічного рівня іміджевої взаємодії”. Це складний процес, але його можна спростити до того, що імідж формується через інтеграцію різних соціальних уявлень, стереотипів і особистих мотивацій у контексті взаємодії з іншими людьми [4, с. 36].

Висновки. Таким чином, імідж військовослужбовців є складним, багатовимірним явищем, яке не лише відображає реальність, але й активно формує її, що робить його важливим елементом суспільного та державного життя. Імідж формується через цілеспрямовані зусилля спеціалістів і є важливим інструментом емоційного впливу на суспільство. Він складається з узгоджених характеристик, що включають зовнішні та внутрішні риси. Публічний образ військових символізує сутність всієї системи Збройних Сил, впливаючи на суспільне сприйняття армії та держави. Підтримка позитивного іміджу важлива для підвищення довіри до державних інституцій як всередині держави, так і на міжнародній арені. Соціально-психологічні фактори, такі як громадська думка, медіа, особистий досвід і культурні традиції, визначають сприйняття військових. Психічні механізми, такі як сприйняття, емоції та соціальна ідентифікація, також відіграють важливу роль у формуванні іміджу. Соціально-психологічні механізми працюють у сукупності, створюючи комплексний образ, що впливає на суспільну свідомість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Палеха Ю. І. Іміджологія: навч. посібник / заг. ред. З. І. Тимошенко. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 324 с.
- [2] Шумейко А. Соціально-психологічні аспекти визначення поняття іміджу військовослужбовця Збройних сил України. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 228–229
- [3] Алещенко В.І. Імідж Збройних Сил України: теорія і практика формування: монографія. Київ: НУОУ, 2010. 272 с.
- [4] Туриніна О.Л. Психологія масової поведінки : навчальний посібник. Київ : ДП “ВД “Персонал”, 2012. 136 с.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.098

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ СУЧАСНИМИ МОДЕЛЯМИ ЛІДЕРСТВА ТА ЗДАТНІСТЮ ДО ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» ЖІНКАМИ-МЕНЕДЖЕРАМИ

Василик Олександра Миколаївна¹

---

1. аспірантка кафедри соціальної психології спеціальності 053 «Психологія»
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-5195-3838

Вступ. Виклики, які стоять перед сучасними організаціями вимагають від менеджерів бути не тільки управлінцями, а й лідерами. Зокрема, саме вони в період нестабільності повинні стати прикладом адаптації до нових умов і підтримувати мотивацію до діяльності попри деяку долю невизначеності майбутнього. При цьому криза актуалізує необхідність пошуку нематеріальних методів мотивації, що зумовлює важливість вивчення компонентів «м'якої сили» та використання стилів лідерства, які їх охоплюють.

Мета роботи: проаналізувати присутність компонентів «м'якої сили» в сучасних моделях лідерства.

Матеріали та методи: Теорія «м'якої сили» розвинена у працях Ная та Вувінга [1; 2]. Водночас теоретичні моделі лідерства розробили Гарман, Корріган та інші [3-5]. Основні методи використані в даному дослідженні охоплюють аналіз та узагальнення.

Результати та обговорення. Під «м'якою силою» розуміється здатність отримувати бажані результати діяльності працівників організації без використання матеріальної мотивації у якості стимулу до відповідних дій. Основний механізм функціонування «м'якої сили» базується на закономірностях соціального обміну відповідно до якого турбота про інтереси та потреби інших людей сприяє формуванню у них бажання допомагати й сприяти у досягненні окреслених таким лідером цілей [2]. «М'яка сила» в управлінні проявляється в трьох ключових аспектах до яких можна віднести автентичність, доброзичливість та компетентність. Зокрема, автентичність передбачає наявність сформованої ідентичності та відповідність рішень й

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

поведінки керівника внутрішній системі цінностей і переконань. При цьому, доброзичливість охоплює емпатію та турботливе відношення до інших людей. Водночас компетентність являє собою наявність знань, умінь та навичок, які необхідні для ефективного виконання управлінських функцій.

Результати теоретичного аналізу сучасних моделей лідерства свідчать про те, що окремі компоненти даної форми влади прослідковуються в трансформаційній, харизматичній, далекоглядній, автентичній та теорії служіння лідера.

Головними індикаторами трансформаційного лідерства виступає акцентування уваги на нематеріальній мотивації, ефективне представлення важливості озвучених керівником цілей, формування комплексного бачення результатів їх досягнення, а також розвиток працівників та послідовників шляхом створення еталону поведінки власними рішеннями та діями [3]. Відтак, можна зробити висновок про присутність таких компонентів «м'якої сили» у даній моделі лідерства як компетентність проявлена через формулювання та представлення цілей і зразкову поведінку керівника, а також доброзичливість проявлена у нематеріальній мотивації на основі соціального обміну сформована завдяки турботі про потреби працівників організації. Провідною перевагою трансформаційного стилю лідерства являється врахування інтересів послідовників у процесі прийняття рішень, що являється й одним із проявів «м'якої сили» в управлінні. Водночас трансформаційні лідери характеризуються стійкістю систем цінностей та стандартів власної поведінки з чого можемо зробити висновок про проявленість в ньому такого компоненту «м'якої сили», як автентичність.

Модель лідерства-служіння характеризується центральним місцем потреб й інтересів послідовників і працівників організації [4]. Лідери, які дотримуються даного стилю прагнуть допомогти іншим у розкритті їх сильних сторін та внутрішнього потенціалу. Основними індикаторами лідерства-служіння виступає використання навичок активного слухання, емпатії, відновлення та підтримання особистісної цілісності, самопізнання та усвідомлення власних переживань, аргументації під час комунікації, формування бачення кінцевого результату досягнення мети, аналізу й використання особистого досвіду, структурування соціальних взаємодій. Поведінка лідерів, які схиляються до даного стилю відрізняється відповідністю високим моральним стандартам і спрямованістю на сприяння розвитку інших людей. Відтак, можна зробити висновок про присутність в даній моделі такого компоненту «м'якої сили», як доброзичливість проявлена у емпатії й турботі про задоволення потреб послідовників. Водночас проявляється автентичність, яка охоплює високі моральні стандарти і відданість їм у

поведінці, а також віра у потенціал інших людей та сприяння у його розкритті.

Теоретична модель автентичного лідерства зосереджується на ідентичності менеджера та відповідності прийнятих рішень і поведінкових стратегій ціннісним орієнтаціям [5]. Провідними ознаками даного стилю лідерства виступає постійний процес самопізнання та самоаналізу, розуміння власних особистісних переваг, життєвих і ділових цінностей, щирість у комунікації, вірність власним прагненням і послідовність у їх реалізації. Водночас комунікація з послідовниками характеризується емпатією, відкритістю та щирим інтересом. Відтак, серед компонентів «м'якої сили», які присутні в ньому можна виокремити автентичність (знання себе та щирість у самопроявленні) й доброзичливе ставлення (емпатія й щирий інтерес).

Модель харизматичного лідерства акцентує увагу на силі впливу. Зокрема, індикаторами харизматичного лідерства виступають чітке бачення напрямку руху та вміння аргументувати управлінські рішення, впевненість у собі, розвинені комунікативні навички, чутливість до чужих потреб, вміння впливати на емоції інших людей, сформована ідентичність, автентичність особистості, харизма й схильність до ризику. Дана модель виокремлює декілька типів лідерства до яких належить далекоглядний, надихаючий, особистісний, орієнтований на соціальні зміни, трансформаційний та ідеологічний типи. При цьому, для далекоглядного лідерства властиве чітке бачення кінцевої мети та майбутнього організації, яке вони використовують з метою мотивування інших до дій. Лідери схильні до даного стилю відрізняються прозорливістю та оптимістичністю, які вміють передавати працівникам організації. Надихаючі лідери зосереджуються на різних нематеріальних методах мотивації й намагаються бути прикладом для інших. Водночас їх основними інструментами виступає вміння розповідати історії й формування в учасників взаємодії необхідного для досягнення мети емоційного стану. Особистісний стиль характеризується опорою на сильні сторони лідера та привабливі для інших якості. Щирість та відвертість у процесі спілкування зміцнюють довіру й зумовлюють прагнення послідовників бути в оточенні менеджера з такими якостями. Зосереджені на соціальних змінах лідери прагнуть задовольняти потреби як працівників організації, так і соціуму в цілому. Таких лідерів відрізняє від інших вміння переконувати у необхідності змін та пристрасне відношення до всього чим вони займаються. Такі керівники постійно наголошують на місії діяльності й легко мотивують інших до процесу її реалізації. Трансформаційний тип описується, як сфокусований на досягненні високих результатів, що перевершують очікування лідера та особистісному зростанні послідовників.

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

Ідеологічний тип сконцентрований на високих стандартах і шляхах їх дотримання в процесі діяльності. Основними засобами впливу на послідовників виступає формування нових переконань та норм, а також групової ідентичності з метою залучення послідовників до її подальшого підтримання та зміцнення у процесі досягнення спільних цілей. Відтак, дана модель лідерства має ознаки всіх компонентів «м'якої сили». Автентичність характерна для ідеалістичного та особистісного типів харизматичного лідерства. Компетентність простежується, як один з ключових компонентів у трансформаційному та надихаючому типах. Доброзичливість й турбота про інтереси інших відзначаються в далекоглядному, орієнтованому на соціальні зміни та трансформаційному типах.

Далекоглядна модель лідерства зосереджується на постановці цілей, формуванні бачення фінального результату, структуруванні соціальної мережі працівників організації та підвищенні якості комунікації. Такі лідери характеризуються цілеспрямованістю, натхненністю та новаторськими підходами до виконання управлінських функцій. Також, у них відзначається високий рівень розвитку емоційного інтелекту та орієнтація на використання стратегії співпраці під час взаємодії з іншими. Відтак, даний стиль лідерства охоплює доброзичливий (емпатія, турбота про інших, вміння надихати) і автентичний (самосвідомість, цілеспрямованість, саморегуляція та послідовність) компоненти «м'якої сили».

Висновки. Всі сучасні моделі лідерства охоплюють такі компоненти «м'якої сили», як доброзичливість (емпатія та інтерес до інших) і автентичність (орієнтація на високі стандарти, бачення майбутнього, цілеспрямованість). Водночас компетентність знаходиться в структурі трансформаційної та харизматичної моделей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Nye, J.S. (2011). *The Future of Power*. Public Affairs: New York. 320.
- [2] Vuving, A. (2019). *The Logic of Attraction: Outline of a Theory of Soft Power*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3637662> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3637662>
- [3] Corrigan P. W., & Garman A. N. (1999). Transformational and transactional leadership skills for mental health teams. *Community Mental Health Journal*. 35:301–312.
- [4] Andersen J. (2009). When a servant-leader comes knocking ... *Leadership & Organization Development Journal*. 30. 4–15. doi: 10.1108/01437730910927070.
- [5] Avolio B. J., Walumbwa F. O. (2014). Authentic leadership theory, research and practice: steps taken and steps that remain. in *Oxford Library of Psychology: the Oxford Handbook of Leadership and Organizations*, ed. Day D. V. (Oxford, UK: Oxford University Press. 331–356.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.099

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Торба Наталія Григорівна¹

---

1. канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки,
психології та менеджменту
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-5187-1111

У сучасному світі все більше зростає розуміння визначальної ролі соціальної адаптації не тільки для розвитку особистості, а й для розвитку суспільства в цілому, оскільки соціальна адаптація є базовим етапом соціалізації особистості.

У психологічній літературі соціальну адаптацію розглядають у багатьох сучасних працях, у яких здійснено аналіз взаємовідношення індивіда із соціальним середовищем [1; 2; 7].

Багато провідних учених відносять соціальну адаптацію до одного з основних соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості, що визначає її зрілість [1;9]. У такому разі підкреслюється активність суб'єкта у процесі і засвоєння соціального досвіду, оскільки, соціалізуючись, індивід не просто засвоює соціальний досвід групи, але й суб'єктивно перетворює його у власні соціальні установки, очікування, ціннісні орієнтації тощо. Ціннісні орієнтації припускають певне перетворення «чужого» досвіду [9].

СПА є необхідною умовою функціонування суспільства як єдиного соціального організму, оскільки припускає залученість особистості до певного середовища через набуття статусу, місця в соціальній структурі суспільства [4].

Соціальна адаптація розглядається у співвідношенні з провідною діяльністю особистості й здатності особистості вирішувати проблемну ситуацію. Так, А.Налчаджян, визначає соціальну адаптацію як стан взаємовідношення особистості й групи, за якої особистість без тривалих зовнішніх та внутрішніх конфліктів продуктивно виконує власну провідну діяльність, задовольняє власні соціогенні потреби, йде на зустріч тим рольовим очікуванням, які висуває до неї група, переживає стан

SECTION 25.
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

самоствердження та вільно виражає свої творчі здібності. У зв'язку з цим автор виділяє нормальну, девіантну й патологічну адаптації [7; 70; 99].

Нормальна адаптація призводить до стійкої адаптивності особистості в типових проблемних ситуаціях без патологічних змін її структури й одночасно без порушення норм тієї соціальної групи, в якій відбувається активність особистості. Автор вважає, що ця адаптація може бути захисною, не захисною й змішаною. У захисній адаптації проявляється дія основних захисних механізмів особистості (агресія, раціоналізація, регресія, проєкція тощо). Актуалізація захисного механізму залежить від того, наскільки складною є ситуація для конкретної особистості, а також від внутрішніх умов, особливостей та загального психологічного стану людини. Не захисна адаптація відбувається, коли особистість опиняється у нефрустрованій проблемній ситуації, що вимагає від неї прийняття раціональних рішень. Ці процеси відбуваються без використання захисних механізмів за допомогою пізнавальних операцій, механізмів цілепокладання, групових соціально-психологічних процесів і вирішення задач, різних форм соціальної поступливості [2].

Змішана адаптація відбувається, коли особистість частково фрустрована, але має виконати конструктивні завдання, пов'язані з її соціальними ролями. Отже, можуть одночасно або у будь-якій послідовності актуалізуватися захисні чи когнітивні механізми. Те, наскільки ефективно й швидко впорається людина з висунутим перед нею завданням, залежить від вдалого поєднання й застосування обох видів адаптації.

Девіантна адаптація – це ті процеси соціальної адаптації особистості, що забезпечують задоволення потреб індивіда у певній групі за умови, що очікування інших учасників соціального процесу не виправдовуються такою поведінкою. Виділяють два типи девіантної адаптації: не конформістська й новаторська. Не конформістська адаптація – це такий процес, завдяки якому особистість долає внутрішню групову проблемну ситуацію незвичними для її членів способами. Унаслідок цього особистість опиняється у конфліктних відносинах з нормами групи та їхніми носіями, оскільки останні відчувають постійну фрустрованість, що пов'язана з реалізацією людиною не конформістської адаптації. У такому разі особистість може бути виключена із соціального оточення, або створювати коло себе зону постійного напруження й конфліктів. Новаторська адаптація – це дії творчої особистості, якій затісно в існуючих межах, тому вона перетворює суспільство згідно з власними переконаннями. При цьому людина повинна мати високий рівень активності і водночас стійкість до впливу оточуючих, високу особистісну силу і потенціалом [2].

Патологічна адаптація – це такий соціально-психологічний процес, що цілком або частково здійснюється за допомогою патологічних механізмів і форм поведінки та призводить до утворення патологічних комплексів характеру, які входять до складу невротичних та психотичних синдромів. Проте, патологічна поведінка, може бути адаптивною тоді, коли у групі очікується саме така поведінка, тобто група має патологічні норми.

У якості специфічних особливостей соціальної адаптації відзначають активну участь свідомості, вплив трудової діяльності людини на середовище, активні зміни людиною результатів власної соціальної адаптації відповідно до соціальних умов буття. Успішний характер адаптація має при збереженні стійкості об'єкта, придбання нової якості в результаті мінливості й розвитку адаптивних механізмів [2;7].

Складним є питання щодо показників СПА. У найбільш загальному вигляді такими показниками виступає стан психічного здоров'я людини й ступінь біологічного відтворення певної соціальної групи. Це означає, що показники адаптації визначають життєздатність як індивіда, так і групи загалом [2;3;7]. Також можна визначити показники, пов'язані з переусвідомленням ситуації, ефективності рішення важких ситуацій, у тому числі в навчальній і професійній діяльності [2;5].

У літературі описано два основних терміни щодо показників адаптації, які створюють діаду: адаптивність/неадаптивність й адаптованість/неадаптованість, які власне означають одне й те ж саме – результат адаптаційного процесу з точки зору успішності його завершення. Перша діада частіше розглядається відносно аналізу функціонування цілеспрямованої системи. Наприклад, В. Петровський, в якості показників адаптації розглядає співвідношення адаптивності/ неадаптивності, що визначає відповідність/невідповідність між цілями особистості або системи й результатами, що досягаються у процесі діяльності [2; 7]. Показником соціальної адаптації виступає узгодження цілей і результатів, що закладено в основі аналізу самодосягнення діяльності. При цьому через уявлення щодо позитивного характеру неадаптованості вводиться новий оціночний компонент результатів адаптації. Неадаптивність означає існування суперечливих відношень між ціллю й результатом, що з одного боку, є неминучим, а з іншого – служить джерелом динаміки діяльності, її реалізації та розвитку [2;6;7].

Друга діада частіше використовується авторами, які досліджують особистісний та груповий рівні адаптації. Наприклад, у підході Л. Петровської соціальна адаптованість передбачає наявність у суб'єкта певних навичок й способів взаємодії. Такими, на думку автора, є: вільне володіння вербальними

SECTION 25.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

та невербальними засобами соціальної взаємодії; усвідомлення діяльного середовища (соціального та фізичного, оточення людини; усвідомлення власних потреб, ціннісних орієнтацій і здатність впливати на середовище для досягнення власної мети й задоволення своїх основних потреб); здатність людини усвідомлювати власні стереотипи у сприйнятті інших людей, реакції переносу, власні проєкції й інтроекції; здатність індивіда самостійно упоратися зі стресовими ситуаціями, що виникають; установки на активну взаємодію із соціальним середовищем; прийняття соціальної ролі. Окрім того, до навичок і засобів активної поведінки належать уміння конструктивно вирішувати конфліктні й напруженні ситуації; здатність взяти на себе відповідальність за власні вчинки, прояви [2;7].

Водночас це результат процесу, який отримав назву адаптованості. У соціальній сфері у певного індивіда рівень розвитку цієї властивості (тобто адаптаційної здібності) визначає інтервал зміни умов й характеру діяльності, у межах якого можлива адаптація [7].

Отже соціальна або соціально-психологічна адаптація (СПА) передбачає прилучення особистості до нових груп, а також видів діяльності, що мають місце у певному соціумі [1;2;7]. Цей вид адаптації розуміється як результат процесу різних змін, зокрема соціальних, соціально-психологічних, морально-психологічних тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Андреева, Г. М., & Леонтьев, А. Н. (2018). Methodological Problems in the Study of the Psychological Aspects of Social Change. *Психология Журнал Высшей школы экономики*, 15(4), 646–654. <https://doi.org/10.17323/1813-8918-2018-4-646-654>
- [2] Андросович К. А. (2015). Психологічні чинники соціальної адаптації першокурсників в умовах освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу. *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису*.
- [3] Балл Г.А. (2009). Понятие адаптации и ее значение для психологии личности. *Вопросы*
- [4] Зотова, О. (2001). Некоторые аспекты социально-психологической адаптации личности. *Организационная психология*, 248–256.
- [5] Коляденко, Н. В. (2009). Обґрунтування та розробка системи медико-соціальної реабілітації дітей із порушеннями психічного здоров'я. [Неопубл. дис. ... д-ра мед. наук : 14.02.03].
- [6] Фролова, Л. (2004). Психологічний вплив дитячо-батьківських відносин на соціальну адаптацію молодших школярів: кваліфікаційна.
- [7] Налчаджян, А. (2010). (2-ге вид.). *Ексмо*.
- [8] Новиков, В. (2003). *Социальная психология: феномен и наука*.
- [9] Вовк, Д. В. (2016). Соціальна адаптація студентів-переселенців [Thesis, НТУ "ХПИ"]. eNTUKhPIIR – Електронний репозитарій Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/22829>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.100

THE ROLE OF VAGAL REFLEXES IN INTENSIVE CARE

Yaroslav Dmytrovych Bondarenko¹**Scientific Supervisor: Oksana Mykolaivna Kauk²**

---

1. Student of the Faculty of Pediatrics
Kharkiv National Medical University, UKRAINE

2. Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor of the Department of Neurology
Kharkiv National Medical University, UKRAINE

Relevance. In recent years, the number of patients in Ukraine seeking help due to various paroxysmal conditions (panic attacks, vegetative crises, collapses, heart rhythm disturbances, etc.) has sharply increased. Additionally, many people, unfortunately, suffer multiple injuries due to mine-explosive trauma, and a qualified resuscitation specialist is not always nearby. Therefore, the correct and timely application of vagal reflexes, considering their influence on the cardiovascular and respiratory systems, which allows vital parameters to be corrected, may become a life-saving factor in treating many conditions. The use of vagus nerve stimulation methods affects many parameters, such as reducing heart rate, preventing arrhythmia attacks, positively influencing respiratory function, and even reducing systemic inflammation [1].

Objective of the study. To explore the potential of using vagus nerve stimulation in emergency care to improve the efficiency of managing and treating critical conditions in patients.

Materials and methods. Scientific databases and specialized works of researchers were reviewed and processed.

Results. Vagus nerve stimulation has gained wide recognition in medicine due to its multifaceted impact on various body systems, including cardiovascular, respiratory, and immune systems. Recent studies indicate that the vagus nerve can play a key role in regulating homeostasis in critical conditions, stabilizing patients' vital signs. According to Karemaker JM (2022), the vagus, due to its multifunctionality, goes far beyond just regulating heart rate (HR). Its influence on heart rate variability is just one of many functions that ensure an adequate response of the body to critical conditions [1].

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

To influence the cardiovascular system more significantly, vagus stimulation through carotid sinus massage (a maneuver involving finger pressure on the carotid sinus and repeated massaging of the left or right carotid artery) is more effective.

In addition to stabilizing heart activity, vagus nerve stimulation also helps normalize respiratory function, which is especially important in emergency care for respiratory disturbances or distress. In a study by Zamotrinsky AV, Kondratiev B, and de Jong JW (2001), it was found that vagus stimulation in patients with coronary heart disease not only controls HR but also improves coronary circulation by enhancing sympathetic action, significantly reducing the risk of developing cardiac complications in emergencies, particularly improving the condition of patients with angina [2]. This confirms the potentially important use of vagal stimulation in patients with cardiovascular pathologies, especially in intensive care settings.

The experience of the COVID-19 pandemic provided an opportunity to discover new areas for the application of vagal stimulation. One of the most important discoveries was the potential to use vagus nerve stimulation to alleviate respiratory symptoms and inflammatory processes in patients with severe forms of COVID-19.

The vagus nerve, as is known, has a powerful anti-inflammatory effect through its activating influence on the "cholinergic anti-inflammatory pathway," thus affecting neuroimmunological reactions that control cytokine release. This reduces the levels of cytokines synthesized by interleukins-1 β (IL-1 β), interleukins-6 (IL-6), and/or tumor necrosis factor- α (TNF- α) or/and vascular endothelial adhesion molecules, decreasing systemic inflammation, which is critically important in severe cases of COVID-19 when a state such as a "cytokine storm" develops — an uncontrolled activation of cytokine-producing immune cells in the inflammation zone, releasing new portions of cytokines due to the direct connection between these two processes.

In a study by Seitz T, Bergmayr F, Kitzberger R, et al. (2023), a randomized controlled trial was conducted that demonstrated the use of vagal stimulation in patients with severe forms of COVID-19. Patients who received vagal stimulation through percutaneous stimulation of the auricular branch of the vagus nerve showed a reduced need for invasive lung ventilation [3]. This study underscores the importance of vagal stimulation in emergency situations where there is a need for quick and effective normalization of respiratory function and a reduction in the inflammatory burden on the body, particularly in conditions such as respiratory distress syndrome or multiple organ failure. The hypothetical cause of such complications is a disruption of the sympathovagal balance. Specifically, infection leads to an excessive reaction of the pro-inflammatory pathway of the sympathetic

nervous system, while the modulating anti-inflammatory pathway of the parasympathetic nervous system is impaired. Lung damage stimulates the sympathetic nervous system, leading to excessive release of pro-inflammatory cytokines such as IL-6. This, in turn, triggers a cytokine cascade, with the cytokine storm causing pulmonary hemorrhage, edema, and atelectasis, leading to ARDS. Moreover, sympathovagal imbalance creates a state of severe hypoxemia and increases the risk of thrombotic or thromboembolic events, which can lead to acute myocardial injury and even chronic cardiovascular system damage. Thus, vagus stimulation can correct sympathovagal imbalance while simultaneously increasing the anti-inflammatory activity of the parasympathetic nervous system [3].

A comparison of different vagal stimulation methods shows that each has its own specifics and effectiveness depending on the pathology. The carotid reflex is most effective in managing patients with tachycardia and hypertensive crises, as its impact is almost instantaneous, quickly stabilizing the patient's condition. The Danini-Aschner reflex is significantly limited in intensive care due to the need for patient contact and the possible risk of excessive HR reduction, which can lead to hypotension. The solar reflex, in turn, has proven effective in treating vegetative disorders, but its use requires further research.

According to Karemaker (2022), the wide range of vagal responses and its ability to influence various body systems opens up new possibilities for treating various critical conditions [1]. Vagal stimulation, especially in the form of carotid massage and solar plexus stimulation, has shown high efficacy in stabilizing patients with critical conditions requiring intensive care.

Although vagal stimulation is an effective method in emergency care, it can cause a number of side effects depending on the method of stimulation, the patient's condition, and comorbidities.

One of the most common side effects of vagus nerve stimulation, especially during carotid sinus massage or the Danini-Aschner reflex, is a significant decrease in blood pressure. In patients with already low blood pressure or a tendency toward hypotension, this can lead to conditions such as fainting or hypotensive shock. Specifically, carotid sinus stimulation can overly activate the vagus nerve, causing excessive bradycardia and hypotension, which is especially dangerous in patients with atherosclerotic changes in the carotid arteries [1]. The vagus nerve significantly affects heart rate, so its stimulation often leads to a decrease in HR. This can be dangerous for patients whose initial heart rate is already low. Bradycardia can cause arrhythmia or even cardiac arrest if the stimulation is not properly controlled. This is especially true for the Danini-Aschner reflex and carotid massage [2]. A sharp decrease in HR and blood pressure can lead to insufficient blood supply to the brain, potentially causing loss of consciousness [4].

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Carotid sinus massage can lead to a temporary decrease in blood flow through the carotid arteries, which can cause a transient ischemic attack or even stroke in patients with atherosclerotic vascular lesions [4].

Vagus nerve stimulation can increase gastrointestinal activity, manifesting in symptoms such as nausea, vomiting, diarrhea, or spasms. This is due to enhanced parasympathetic innervation of the digestive organs [1].

Psychological side effects are particularly common in patients who undergo stimulation without prior psycho-emotional preparation [6].

Conclusions. Thus, the analysis of scientific works on this topic showed that vagus nerve stimulation is a promising method in emergency care for stabilizing cardiovascular and respiratory functions. Its application helps stabilize rhythm, reduce heart rate, lower blood pressure, and decrease systemic inflammation [1]. This is especially useful in intensive care for cardiovascular diseases [2] and the treatment of COVID-19 [3]. However, further research is needed to improve the effectiveness and safety of vagus stimulation [4, 5]. Possible side effects must also be considered [6].

REFERENCES:

- [1] Karemaker J. M. (2022). The multibranching nerve: vagal function beyond heart rate variability. *Biological psychology*, 172, 108378. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2022.108378>
- [2] Zamotrinsky, A. V., Kondratiev, B., & de Jong, J. W. (2001). Vagal neurostimulation in patients with coronary artery disease. *Autonomic neuroscience: basic & clinical*, 88(1-2), 109–116. [https://doi.org/10.1016/S1566-0702\(01\)00227-2](https://doi.org/10.1016/S1566-0702(01)00227-2)
- [3] Seitz, T., Bergmayr, F., Kitzberger, R., Holbik, J., Grieb, A., Hind, J., Lucny, F., Tyercha, A., Neuhold, S., Krenn, C., Wenisch, C., Zoufaly, A., Kaniusas, E., & Széles, J. C. (2023). Randomized controlled study to evaluate the safety and clinical impact of percutaneous auricular vagus nerve stimulation in patients with severe COVID-19. *Frontiers in physiology*, 14, 1223347. <https://doi.org/10.3389/fphys.2023.1223347>
- [4] Zafeiropoulos, S., Ahmed, U., Bikou, A., Mughrabi, I. T., Stavrakis, S., & Zanos, S. (2024). Vagus nerve stimulation for cardiovascular diseases: Is there light at the end of the tunnel?. *Trends in cardiovascular medicine*, 34(5), 327–337. <https://doi.org/10.1016/j.tcm.2023.07.003>
- [5] Horn, C. C., Forssell, M., Sciallo, M., Harms, J. E., Fulton, S., Mou, C., Sun, F., Simpson, T. W., Xiao, G., Fisher, L. E., Bettinger, C., & Fedder, G. K. (2021). Hydrogel-based electrodes for selective cervical vagus nerve stimulation. *Journal of neural engineering*, 18(5), 10.1088/1741-2552/abf398. <https://doi.org/10.1088/1741-2552/abf398>
- [6] Koehler, U., Reinke, C., Sibai, E., Hildebrandt, O., Sohrabi, K., Dette, F., & Grimm, W. (2011). Autonome Dysregulation und kardiale Arrhythmien bei Patienten mit obstruktiver und zentraler Schlafapnoe [Autonomic dysfunction and cardiac arrhythmia in patients with obstructive and central sleep apnea]. *Deutsche medizinische Wochenschrift (1946)*, 136(50), 2622–2628. <https://doi.org/10.1055/s-0031-1292852>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.101

ЗАПАЛЬНІ ЗАХВОРЮВАННЯ НИЖНЬОГО СТАТЕВОГО ТРАКТУ – ВПЛИВ НА РАННІЙ ПЕРЕБІГ ВАГІТНОСТІ

Філіпєць Дар'я Олексіївна¹, Гошовська Аліса Володимирівна²

---

1. здобувач вищої освіти медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0005-2017-6112

2. канд. мед. наук, асистент кафедри акушерства, гінекології та перинатології
Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет», УКРАЇНА

Анотація. У статті представлено результати дослідження мікробіоти піхви у жінок з невиношуванням в ранні терміни гестації. Встановлено, що вагітні з інфекціями нижнього відділу статевих шляхів складають високу групу ризику по перинатальним та післяпологовим ускладненням. У більшості з них (76,0%) мала місце відсутність прегравідарної підготовки з дослідженням біотопу піхви. У вагітних із загрозою викидня на тлі інфекції нижнього відділу статевих шляхів частіше зустрічаються мікробно-вірусні асоціації, ніж моноінфекція. Беручи до уваги негативні наслідки інфекції нижнього статевих шляхів на подальший перебіг вагітності та пологів і стан новонароджених, на етапі прегравідарної підготовки слід проводити дослідження мікробіоти піхви. Під час вагітності необхідно проводити ретельне обстеження жінок із своєчасним виявленням факторів ризику розвитку невиношування, до яких належать асоційовані інфекції, та їх адекватну корекцію.

Вступ. Упродовж останніх років спостерігається зростання ролі у перинатальній інфекційній патології груп інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ) та порушення мікробної екологіїпологових шляхів жінки [1, 4, 7]. Інфекційно-запальні захворювання складають близько 70% від усіх захворювань та викликають різноманітні акушерські та перинатальні ускладнення, а саме: часті мимовільні викидні, у тому числі відмерлу вагітність, передчасні пологи, хоріоамніоніти, передчасне вилиття навколоплідних вод,

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

плацентарну дисфункцію, синдром затримки плоду та народження дітей з низькою до терміну гестації вагою, внутрішньоутробне інфікування плоду [2, 8, 9].

Захворювання, що викликаються хламідіями, мікоплазмами, цитомегаловірусом (ЦМВ), вірусом простого герпесу (ВПГ), а також їх поєднання з бактеріальними ураженнями статевих шляхів є однією із провідних причин перинатальної захворюваності та смертності. При цьому сама вагітність є фактором ризику загострення та розвитку інфекцій, викликаних як умовно-патогенними мікроорганізмами, так і вірусно-бактеріальними змішаними інфекціями [7].

За статистикою у кожної другої жінки протягом вагітності виникає хоча б один епізод геніальної інфекції [3]. Для вагітних характерна висока частота мікробних та вірусних асоціацій. Частіше всього зустрічаються умовно-патогенні мікроорганізми в поєднанні з вірусами чи внутрішньоклітинними мікроорганізмами. Частота бактеріальних асоціацій складає 38-42%, бактеріально-вірусних – 36-84% [5, 7].

Актуальність даної проблеми пов'язана з особливостями перебігу запальних захворювань при вагітності такими, як переважно малосимптомний перебіг інфекційного процесу, відсутність паралелізму між важкістю інфекційного процесу у матері та інфікуванням плоду, часте поєднання декількох вогнищ хронічних інфекцій та змішаний характер інфекції [6]. Не дивлячись на досягнення у сферах фармакології, мікробіології, інфектології, імунології та акушерства в цілому, проблема інфекційно-запальних захворювань та їх лікування під час вагітності залишається надзвичайно важливою для практичної охорони здоров'я.

Метою нашої роботи було дослідження впливу асоційованої інфекції на розвиток невиношування вагітності та визначення ролі прегравідарної підготовки у його профілактиці.

Матеріал та методи дослідження. В акушерській клініці були обстежені 90 вагітних із загрозою викидня у терміні гестації 8-12 тижнів. Середній вік пацієнток склав $27,3 \pm 1,4$ роки. Всі обстежувані були розподілені на дві групи: 1-у групу (основну) склали 50 вагітних із загрозою викидня та інфекціями статевих шляхів, 2-у групу (контрольну) – 40 вагітних із загрозою викидня та нормоценозом піхви. Критеріями виключення з груп були важкі екстрагенітальні захворювання, що сприяють невиношуванню вагітності, резус-сенсibiliзація, аномалії розвитку статевих органів, міома матки великих розмірів, багатоплідна вагітність, вагітність після екстракорпорального запліднення, підтверджений антифосфоліпідний синдром.

Був проведений аналіз вихідної клінічної характеристики, особливостей перебігу вагітності та пологів, акушерсько-гінекологічне дослідження.

Нами використані бактеріоскопічний, бактеріологічний, ультразвуковий методи дослідження, полімеразна ланцюгова реакція, рН-метрія виділень з піхви.

Статистичну обробку результатів досліджень здійснювали з виконанням сучасних методів варіаційної статистики за допомогою стандартних програм статистичного аналізу Microsoft Excel 5.0.

Результати дослідження та їх обговорення. При вивченні віку, соматичного анамнезу та медико-соціальних характеристик жінок груп порівняння достовірної різниці не було виявлено. Середній вік пацієток був $28,0 \pm 3,3$ роки. За паритетом вагітності і пологів групи істотно не розрізнялися. Обтяжений акушерсько-гінекологічний анамнез мав місце у 38 ($76,0 \pm 6,8\%$) жінок основної та у 15 ($37,5 \pm 5,1\%$) вагітних контрольної групи ($p < 0,05$). Порушення менструальної функції (поліменорея, гіперменорея, дисменорея) відмічалися у 7 ($14,0 \pm 5,6\%$) жінок першої та у 5 ($12,5 \pm 4,8\%$) вагітних з групи порівняння ($p > 0,05$). Найбільш частими гінекологічними захворюваннями в групах були хронічний сальпінгоофорит та фонова патологія шийки матки (цервіцит, ектопія циліндричного епітелія, гострокінцеві кондиломи, поліп шийки матки). Вони відповідно спостерігалася у 16 ($32,0 \pm 7,8\%$) і у 11 ($22,0 \pm 7,1\%$) жінок основної групи та в 7 ($17,5 \pm 4,2\%$) і 5 ($12,5 \pm 3,8\%$) жінок контрольної групи.

Відсутність прегравідарної підготовки мала місце у 38 ($76,0 \pm 4,1\%$) вагітних інфекціями нижнього відділу статевого тракту і у 12 ($30,0 \pm 4,8\%$) жінок контрольної групи ($p < 0,05$).

У всіх жінок основної групи, на відміну від контрольної, були скарги на патологічні виділення, інколи турбували свербіж, печія, біль і дискомфорт у піхві. При огляді в дзеркалах реєструвалися значні чи помірні вершкоподібні, слизисто-гнійні виділення, гіперемована, інфільтрована з ерозіями та тріщинами слизова піхви. Інтенсивність симптомів була різною, від незначної до яскраво вираженої.

Високі значення рН спостерігалися у 35 (70%) пацієток ($pH 6,5 \pm 0,5$), підвищені ($pH 5,5 \pm 0,5$) у 15 (30%). Нормальних значень ($pH 3,8-4,2$) у основній групі зареєстровано не було. У вагітних з нормоценозом показники рН-метрії виділень з піхви були в межах 3,5–4,4 (в середньому $4,3 \pm 0,01$). Амінотест з 10%-м розчином КОН негативний у 36 (72%) пацієток, слабкопозитивний у 11 (22%). Цікаво, що при цьому у всіх жінок лактобацили поступалися своїм домінуючим положенням аеробним бактеріям, при мікроскопії мазка визначалася велика кількість лейкоцитів, макрофагів, проміжного епітелію, у всіх полях зору.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Оскільки різні види порушень мікробіоти потребують істотно різних підходів до терапії, надзвичайно важливим було визначення складу асоціантів та їх кількість. За результатами мікробіологічного дослідження встановлено масивне мікробне заселення вагінального біотопу у жінок основної групи. При цьому лактобацили були відсутні у 88,0% (як відомо, останні у піхві є індикаторами здоров'я даного екологічного середовища). Спектр факультативно - анаеробних мікроорганізмів був високим. На відміну від пацієток з нормальною флорою, вагітні першої групи мали не факультативні, а анаеробні лактобацили, які недостатньо здатні продукувати перекис водню, що пригнічує ріст патогенних мікроорганізмів через пряму токсичну дію на них. Частіше за інших виділялися коагулазонегативні стафілококи (56,0% у кількості 10^3 - 10^8 КУО/мл), непатогенні корінебактерії (18,0% в кількості 10^3 - 10^4 КУО/мл), кишкова паличка (12,0% в кількості 10^3 - 10^4 КУО/мл). Особливу увагу заслуговує присутність в піхві жінок першої групи протей (8,0% - 10^3 - 10^4 КУО /мл), клебсієл (4,0% - 10^3 КУО / мл) і дріжджоподібних грибів роду кандіда (54,0% - 10^3 - 10^6 КУО/мл).

При порівнянні мікробного пейзажу жінок другої групи виявлені лактобацили в досить високому титрі - 10^5 - 10^9 КУО/мл.

В ході дослідження всі жінки були обстежені методом ПЛР для визначення збудників секс-трансмисивних інфекцій (Ch. Trachomatis, M. Genitalium, Tr. Vaginalis, N. Gonorrhoeae) в статевому тракті. Із 50 обстежуваних основної групи у 37 (74,0 ± 4,1%) були виявлені вище перераховані мікроорганізми у різних варіаціях. У контрольній групі з 40 жінок у 9 (22,5 ± 8,1%) результат був позитивним.

У вагітних із загрозою викидня на тлі інфекції статевих шляхів найбільш поширеними мікробно-вірусними асоціаціями були: бактеріальний вагіноз і кандидоз у поєднанні з уреа-, мікоплазмозом, хламідіозом (32%); бактеріальний вагіноз, кандидоз, внутрішньоклітинні інфекції та вірусні ураження (ЦМВ, ВПГ) (30%); бактеріальний вагіноз, кандидоз і трихомоніаз (20%); кандидоз, внутрішньоклітинні інфекції (уреа-, мікоплазмоз, хламідіоз), токсоплазмоз та вірусні інфекції (ВПГ, ЦМВ) (12%).

Подальший перебіг гестаційного періоду ускладнився загрозою переривання вагітності у 56,0 ± 4,7% вагітних основної групи та у 35,0 ± 7,8% в контролі. У 3 (6,0 ± 4,8%) жінок першої групи вагітність перервалася спонтанно до 22 тижнів та у двох пацієток (4,0 ± 4,8%) діагностована відмерла вагітність у терміні 9-10 тижнів. Передчасні пологи частіше мали місце у жінок з інфекціями статевих шляхів, порівняно з контролем, відповідно у 32,0 ± 4,5% та 10,0 ± 5,4% випадків. В основній групі передчасний вплив навколоплідних вод зареєстровано у 34,0 ± 4,7% спостережень, у контролі - у 12,5 ± 6,1% жінок. Хоріоамніоніт мав місце у 9 (18,0 ± 2,7%) інфікованих роділь та у 1 (2,5 ± 4,4%) з

групи порівняння. У 7 ($14,0 \pm 8,3\%$) зразках плацент основної і в 3 ($7,5 \pm 6,7\%$) зразках контрольної групи методом ПЛР були виявлені *U. parvum*, *U. urealyticum*, *M. hominis*, *M. genitalium*. Наявність в посліді мембраніту була пов'язана з виявленням в тканині плаценти *U. parvum* ($rs = 0,36$, $p < 0,05$), *M. hominis* ($rs = 0,54$, $p < 0,05$) і *M. genitalium* ($rs = 0,54$, $p < 0,05$), а омфаловаскуліту - з виявленням *U. parvum* ($rs = 0,54$, $p < 0,05$), *M. hominis* ($rs = 0,58$, $p < 0,05$) і *M. genitalium* ($rs = 0,58$, $p < 0,05$).

У новонароджених від матерів з патологічним біотопом піхви у 4,5 рази частіше спостерігалися інфекційно-запальні ускладнення у новонароджених. Пацієнтки основної групи у 5,1 разів більше порівняно з групою контролю мали гнійно-септичні ускладнення у післяпологовому періоді ($p < 0,05$).

Висновки. Жінки з інфекціями нижнього відділу статевого тракту складають високу групу ризику по перинатальним та післяпологовим ускладненням.

У вагітних із загрозою викидня на тлі інфекції статевих шляхів частіше зустрічаються мікробно-вірусні асоціації, ніж моноінфекція. Беручи до уваги негативні наслідки інфекції нижнього статевого тракту на подальший перебіг вагітності та пологів і стан новонароджених, на етапі прегравідарної підготовки слід проводити дослідження мікробіоти піхви.

Під час вагітності необхідно проводити ретельне обстеження жінок із своєчасним виявленням факторів ризику розвитку невиношування, внутрішньоутробного інфікування та їх адекватну корекцію.

Рекомендувати всім жінкам обов'язкове проведення прегравідарної підготовки з дослідженням біотопу піхви.

Перспективи подальших досліджень. Поглиблене вивчення змін мікробіоти піхви у жінок з невиношуванням та своєчасна корекція її порушень матиме практичне значення щодо розробки комплексних методів лікування загрози переривання вагітності у даного контингенту вагітних та профілактики перинатальних ускладнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Бубнова НИ, Тютюнник ВЛ, Михайлова О.И. Репродуктивные потери при декомпенсированной плацентарной недостаточности, вызванной инфекцией. *Акушерство и гинекология*. 2016; 4: 44-48.
- [2] Венцківський БМ, Заболотна АВ, Зелінський ОО, Сенчук АЯ. Інфекція та вагітність. *ОКФА Одеса-БАГ*. 2017: 362.
- [3] Доброхотова ЮЭ. Угроза прерывания беременности различных сроков гестации. Тактика и стратегия современной терапии. М.: РНИМУ им. Н.И. Пирогова. 2013
- [4] Камлюк АМ. Невынашивание беременности – современный взгляд на проблему. *Репродуктивное здоровье в Беларуси*. 2020; 4: 15-21.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

- [5] Каткова НЮ. Ведение беременности и родов при плацентарной недостаточности инфекционного генеза. АГ-инфо. 2021; 4: 16-28.
- [6] Сидельникова ВМ. Подготовка и ведение беременности у женщин с привычным невынашиванием: метод. пособия и клин. протоколы. МЕД пресс-информ. 2023: 224.
- [7] Чайка ВК, Демина ТН, Иотенко БА, Филиппова НГ, Форсова НА. Ассоциированная инфекция: Прегравидарная подготовка и тактика ведения беременности и родов: методические рекомендации. Донецк. 2017: 30.
- [8] Romero R, Gotsch F, Pineles B, Kusanovic JP. Inflammation in pregnancy: its roles in reproductive physiology, obstetrical complications, and fetal injury. Nutr. Rev. 2017; 65(12, Pt 2): 194-202.
- [9] Goldenberg R, Culhane J, Lams J. Epidemiology and causes of preterm birth. Lancet. 2018; 371: 75-84.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.102

ТРАВМИ ЖИВОТА У ВАГІТНИХ

Кулікова Катерина Тимурівна¹, Шестопалова Дар'я Дмитрівна²
Наукові керівники: Сивожелізов Андрій Володимирович³,
Гончарова Наталя Миколаївна⁴

-
1. здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА
  2. здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА
  3. канд.мед.наук, доцент кафедри хірургії №2
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА
  4. д-р.мед.наук, професор кафедри хірургії №2
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА
-

Актуальність: Травми живота під час вагітності за останні роки набувають більшої поширеності, що може призводити до внутрішньоутробної загибелі плода. Навіть при незначній травмі, якщо вона мала місце протягом першого чи другого триместру, спостерігається збільшення випадків народження недоношеної дитини, дитини з низькою масою тіла або взагалі високої внутрішньоутробної смертності. До травм черевної порожнини під час вагітності можуть призводити багато факторів. Частими причинами виникнення травм живота є домашнє насильство, дорожньо-транспортні пригоди (ДТП), проникаючі поранення, падіння тощо. Пряме пошкодження плода, відшарування плаценти і шок матері являються найбільш поширеними причинами смерті. Найтяжчими наслідками після прямої тупої травми є відшарування плаценти та розрив матки. Вважається, що відшарування ускладнює від 1% до 6% легких травм і до 50% тяжких травм. Розрив матки загалом зустрічається рідко, трапляється менш ніж у 1% вагітних пацієнток із травмою, і найчастіше пов'язаний із прямим впливом тривалої сили на раніше пошкоджену матку [8,9].

Мета: Проаналізувати фізіологічні зміни, що мають місце в організмі вагітної жінки та їх вплив на компенсаторні реакції в організмі, що визначають тактику діагностики та лікування травм живота.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Матеріали та методи: Був проведений повний огляд літератури щодо травм живота серед вагітних та їх впливу на перебіг вагітності та розвиток ускладнень. Для цього в PubMed, Google Scholar було проведено пошук клінічної літератури та проаналізовано її зміст. Пошук був здійснений за ключовими словами: «PREGNANCY», «ABDOMINAL INJURIES», «SURGERY», «SURGICAL TACTICS», «METHODS OF DIAGNOSTIC», «TREATMENT».

Результати: Під час вагітності відбуваються значні фізіологічні зміни в організмі жінки. Об'єм циркулюючої крові (ОЦК) у вагітної зростає з 7-8 тижня вагітності на 15-20% (800-1500 мл), досягаючи максимуму до третього триместру, що дозволяє організму компенсувати природну крововтрату, що має місце під час пологів. При цьому об'єм плазми зростає на 40-50%, а обсяг циркулюючих еритроцитів – лише на 20-30%. Це призводить до того, що показник гематокриту в останньому триместрі вагітності може становити 30-34%. Насосна функція серця зростає зі збільшенням терміну вагітності, але не за рахунок збільшення ударного об'єму, а завдяки збільшенню частоти серцевих скорочень, що досягає 90-95 за хвилину. Фізіологічне збільшення ОЦК супроводжується зменшенням тону судин мікроциркуляторного русла, що призводить до збільшення судинної ємності. При цьому змінюється рівень артеріального тиску (АТ): у другому триместрі систолічний та діастолічний тиск знижуються в середньому на 10-15 мм рт.ст., у третьому – систолічний тиск досягає норми, а діастолічний - залишається зниженим на 5-10 мм рт.ст. Всі перераховані вище механізми можуть знижувати ефективність компенсаторної вазоконстрикції при дефіциті ОЦК із загрозою ранньої гіпотензії та декомпенсації шоку. Здавлення вагітною маткою нижньої порожнистої вени в положенні сидячи або лежачи на спині обумовлює зниження венозного повернення, наслідком чого виявляється зменшення серцевого викиду та АТ. У вагітних знижується тонус нижнього відділу стравоходу і моторика шлунка. Це призводить до рефлюксу та затримки спожитої їжі в шлунку. Через ці фактори існує підвищений ризик аспірації, особливо під час інтубації. До третього триместру матка стає найбільшим внутрішньочеревним органом. Її стінки стають тонкими і сприйнятливими до травм. Печінка стає гіперметаболічною, збільшуючи синтез факторів згортання крові та фібриногену. Це призводить до того, що жінка більше схильна до тромбозу глибоких вен і дисемінованого внутрішньосудинного згортання (ДВЗ). Також помітні зміни відбуваються в дихальній системі. Дихальний об'єм зростає на 40% та відповідно зростає хвилинна вентиляція. Це призводить до зниження парціального тиску вуглекислого газу (PCO_2) на 30 мм рт. ст., що спричиняє хронічний компенсований респіраторний алкалоз. Це необхідно враховувати при оцінці газів крові [3,6,10,11].

Під час обстеження вагітної жінки необхідно дотримуватися стандартних алгоритмів, як і при обстеженні невагітних жінок, але звертати увагу на фізіологічні зміни. Для оцінки стану вагітної та вибору подальшої тактики лікування потрібно дотримуватися протоколу Advanced Trauma Life Support (ATLS). Після надходження вагітної жінки з травмою живота, оцінюються: дефіцит ОЦК, ступінь больового синдрому, стан свідомості за шкалою Глазго тощо. Найчастішим ускладненням при тупій травмі живота у вагітних є відшарування плаценти та профузна кровотеча, яка може призвести до розвитку шокового стану у матері. Особливістю є те, що у вагітних пацієнток навіть на фоні значної крововтрати тахікардія, блідість та гіпотензія можуть бути або відсутні, або бути не вираженими через фізіологічні зміни в серцево-судинній системі. При цьому гіпоксія плода може бути критичною навіть при нормальному АТ матері за рахунок шунтування крові через матково-плацентарну систему. Навіть легкий ступінь шоку у матері може бути причиною тяжкого ступеня шоку у плода. Найбільш небезпечною для плода є гіпоксія, навіть короточасна, у періоди органогенезу (20-24 тиждень) та мієлінізації нервових волокон (25-30 тижні). Крім того, варто пам'ятати про синдром аортокавальної компресії. Як правило, цей синдром може розвинутися у вагітних жінок після 20 тижнів вагітності у горизонтальному положенні. Потік крові від нижніх кінцівок назад до серця матері утруднюється через те, що матка стискає нижню порожнисту вену та аорту, і в умовах дефіциту ОЦК при травмі, значно погіршує гемодинамічні розлади при шоці. Відповідно до ATLS, транспортування вагітних необхідно проводити у положенні на лівому боці. Для оцінки ступеня шоку необхідно використовувати такі показники, як АТ, частота пульсу і його характер, частота дихальних рухів, стан периферичної перфузії, колір шкірних покривів та слизових оболонок [2,5,4].

При пальпації живота потрібно звертати увагу на тонус, скорочення та болючість матки, висоту стояння дна матки, наявність синців або гематом. При розриві матки симптоми подразнення очеревини можуть бути невираженими, через те, що амніотична рідина неагресивна (рН 7,4-7,5), проте при пальпації можемо спостерігати втрату сферичності матки, або плід, що вільно переміщується в черевній порожнині.

При посттравматичному відшаруванні плаценти підвищується тонус матки і можуть виникати її тонічні скорочення та кров'янисті виділення із піхви. Вагінальне дослідження у вагітних пацієнток є обов'язковим. Виявлення амніотичної рідини свідчить про порушення цілісності амніотичної оболонки – критерій реальної загрози життєдіяльності плода. При цьому є ризик розвитку емболії навколоплідними водами з клінічними проявами гострої серцево-легеневої недостатності та синдрому ДВЗ. А якщо вже

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

почалася родова діяльність на тлі гіповолемії, є високий ризик розвитку газової емболії з клінікою енцефалопатії або респіраторного дистрес-синдрому плода [7].

Щоб оцінити функціональний стан та дистрес плода, доцільно проводити кардіотокографію, яка дозволяє визначити частоту серцевих скорочень у спокої, при руховій активності плоду та скоротливу діяльність матки.

Для діагностики травм живота у вагітних використовується рентгенографія, ультразвукове дослідження (УЗД), магнітно-резонансна томографія (МРТ). За допомогою УЗД ми можемо визначити наявність вільної рідини у черевній порожнині, а також джерело кровотечі або наявність пошкодження органів черевної порожнини. УЗД також використовується для оцінки стану плода, підтвердження терміну вагітності та виявлення пошкоджень плаценти [1].

Під час лікування вагітної жінки необхідно пам'ятати, що стан плода напряму залежить від стану матері, тому успішна реанімація матері збільшує шанси на виживання у плода. Основним завданням при наданні допомоги вагітній пацієнтці з травмою, є стабілізація її стану. Необхідно застосувати кисень, налагодити внутрішньовенний доступ і розпочати інфузійну терапію. При катетеризації периферичних вен використовуються дві канюлі. Центральні вени не є першим вибором для забезпечення венозного доступу.

В обсязі реанімаційних заходів при важкій травмі вагітної в останньому триместрі повинно бути розглянуте питання про екстрене оперативне родорозрішення, що значно покращує прогноз реанімації. Якщо родорозрішення проводиться на фоні масивної крововтрати з загрозою розвитку ДВЗ-синдрому, при відсутності скорочувальної активності матки і антенатальної загибелі плоду родорозрішення завершують екстирпацією матки. Під час проведення протишокової інфузійної терапії у другій половині вагітності, необхідно перевищувати поповнення дефіциту ОЦК на 10-15%, для відновлення вихідної фізіологічної гіперволемії. При цьому дуже важливим є моніторинг таких життєво важливих показників, як АТ, центральний венозний тиск, ЧСС та діурез. Завмерла вагітність у посттравматичному періоді вимагає термінового виконання абортів або плодоруйнівних операцій відразу після стабілізації гемодинаміки.

Розвиток інфекційно-гнійних ускладнень у вагітних завжди пов'язаний з високим ризиком генералізації інфекції. Сепсис вагітних на фоні травматичної хвороби часто переходить у септичний шок. Тому необхідно своєчасно призначати антибіотики для профілактики розвитку вищеперерахованих ускладнень. При цьому слід уникати тератогенних препаратів, а перевагу слід віддавати цефалоспорином і карбапенемам [1].

Висновок: Отже, знання та розуміння фізіологічних змін, які виникають під час вагітності, дозволяють своєчасно і точно діагностувати як анатомічні пошкодження, так і посттравматичні функціональні порушення. Це підвищує ефективність лікування матері, допомагає зберегти плід і запобігає виникненню серйозних системних та органних ускладнень у вагітних при абдомінальних травмах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Carmen E Lopez¹, Joe Salloum¹, Albert J Varon², Paloma Toledo^{1,2}, Roman Dudaryk²The Management of Pregnant Trauma Patients: A Narrative Review [PubMed]
- [2] Huls CK, Detlefs C. Trauma in pregnancy. Semin Perinatol. 2018 Feb;42(1):13-20. [PubMed]
- [3] Klein HH, Pich S. [Cardiovascular changes during pregnancy]. Herz. 2003 May;28(3):173-4. [PubMed]
- [4] Kortbeek JB, Al Turki SA, Ali J, Antoine JA, Bouillon B, Brasel K, Brenneman F, Brink PR, Brohi K, Burris D, Burton RA, Chapleau W, Cioffi W, Collet e Silva Fde S, Cooper A, Cortes JA, Eskesen V, Fildes J, Gautam S, Gruen RL, Gross R, Hansen KS, Henny W, Hollands MJ, Hunt RC, Jover Navalon JM, Kaufmann CR, Knudson P, Koestner A, Kosir R, Larsen CF, Livaudais W, Luchette F, Mao P, McVicker JH, Meredith JW, Mock C, Mori ND, Morrow C, Parks SN, Pereira PM, Pogetti RS, Ravn J, Rhee P, Salomone JP, Schipper IB, Schoettker P, Schreiber MA, Smith RS, Svendsen LB, Taha W, van Wijngaarden-Stephens M, Varga E, Voiglio EJ, Williams D, Winchell RJ, Winter R. Advanced trauma life support, 8th edition, the evidence for change. J Trauma. 2008 Jun;64(6):1638-50. [PubMed]
- [5] Neeki MM, Hendy D, Dong F, Toy J, Jones K, Kuhnen K, Yuen HW, Lux P, Sin A, Kwong E, Wong D. Correlating abdominal pain and intra-abdominal injury in patients with blunt abdominal trauma. Trauma Surg Acute Care Open. 2017;2(1):e000109. [PMC free article] [PubMed]
- [6] Ramsay M. The Obstetric Hematology Manual. Cambridge: Cambridge University Press; 2010. Normal hematological changes during pregnancy and the puerperium. In Pavord S, Hunt B (ed). pp. 3–12. [Google Scholar]
- [7] Rogers FB, Rozycki GS, Osler TM, et al. A multi-institutional study of factors associated with fetal death in injured pregnant patients. Arch Surg. 1999;134:1274–1277. [PubMed]
- [8] Rubin ES, Rullo J, Tsai P, Criniti S, Elders J, Thielen JM, Parish SJ. Best Practices in North American Pre-Clinical Medical Education in Sexual History Taking: Consensus From the Summits in Medical Education in Sexual Health. J Sex Med. 2018 Oct;15(10):1414-1425. [PubMed]
- [9] Sjömark J, Parling T, Jonsson M, Larsson M, Skoog Svanberg A. A longitudinal, multi-centre, superiority, randomized controlled trial of internet-based cognitive behavioural therapy (iCBT) versus treatment-as-usual (TAU) for negative experiences and posttraumatic stress following childbirth: the JUNO study protocol. BMC Pregnancy Childbirth. 2018 Oct 01;18(1):387. [PMC free article] [PubMed]
- [10] Soma-Pillay P, Nelson-Piercy C, Tolppanen H, Mebazaa A. Physiological changes in pregnancy. Cardiovasc J Afr. 2016 Mar-Apr;27(2):89-94. [PMC free article] [PubMed]
- [11] Грищенко, В. І., Щербина, М. О., & Венцківський, Б. М. (Ред.). (2020). *Акушерство і гінекологія: у 2 кн. (Кн. 1. Акушерство) (3-є вид., стер.)*. ВСВ "Медицина".

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.103

AGE AND GENDER CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF THE PERSONALITY TRAITS OF MODERN ADOLESCENTS

Serheta Ihor V.¹

---

1. Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, UKRAINE

The stage of pupil's stay in the senior classes of a modern school is extremely important both from the point of view of forming a high level of educational and, later, professional adaptation of their organism to conditions of everyday activity, and from the standpoint of ensuring adequate formation of the personality traits of girls and boys. On the other hand, precisely this period, due to its duration, degree of tension and depth of adaptive transformations that take place, should be considered a natural model for evaluating the course of the processes of social, professional and personal self-determination of modern schoolchildren [1, 2, 3, 4, 5]. Therefore, it should be considered extremely important to determine and evaluate the features of the mental development of persons of high school and teenage age, to develop age and gender standardized normative indicators of the formation of the leading features of the personality of girls and boys.

The aim of the scientific research is to establish the age and gender characteristics of the formation of personality traits of adolescents aged 14-17 years. The research was conducted on the basis of general educational institutions of the city of Vinnytsia. During the performance of scientific work, according to a specially prepared, identical in its content, program with an interval of 5 years, peculiarities of temperament, anxiety, character, level of subjective control, as well as mental states of girls and boys were determined.

Thus, during the analysis of data on the assessment of the temperament properties of adolescents, the highest level of extroversion and, accordingly, sociability and initiative in social relations, as well as the most adequate from a social and educationally significant point of view, the level of neuroticism was observed among adolescents aged 14-15 years. At the same time, the lowest level of

expression of extroverted personality traits in their main manifestations was registered among 15-year-old students. At the same time, the highest level of neurotic manifestations of temperamental origin among girls was observed at the age of 16-17 years, among boys at the age of 17.

In the structure of indicators that reflected the level of extroversion, a gradual increase in the specific weight of indicators characteristic of average normative values of extroversion was registered among girls, in contrast to boys, among whom the specific weight of values characteristic of pronounced extraversion increased. At the same time, during the assessment of the characteristics of adolescent neuroticism, it was necessary to note a decrease in the time dynamics of its average level indicators and a gradual increase during the observation period of the share of its high values among girls and a fairly stable share of its average values among boys during the observation period.

When assessing the level of prevalence and degree of expression of anxiety manifestations, it was established that girls had higher levels of both situational and personal anxiety compared to boys. At the same time, in terms of age, it should be noted the presence of a tendency to increase the level of anxiety levels among girls and consistently high values among boys, with the highest indicators at the age of 16-17 among the former and at the age of 17 among the latter. In the structure of the distribution of the investigated values, the specific weight of indicators of moderate levels of situational and personal anxiety prevailed.

As one of the main components of anxiety, it should be noted the high general level of school anxiety, which was caused primarily by the experience of social stress, the expressed frustration of the need to achieve success, the fear of self-expression, the occurrence of knowledge testing situations and inconsistencies in relation to the expectations of others, the low level of physiological resistance to stress.

The dominant position in the structure of the leading characterological traits during the studied age period among girls was occupied by indicators of character accentuations of hyperthymic, emotional, cyclothymic, demonstrative, excitable and exalted types, among boys – indicators of character accentuations of hyperthymic, emotional, cyclothymic, excitable and exalted types.

In the course of determining the characteristics of the level of subjective control of pupils, a significant advantage was found among the studied persons of adolescents who are distinguished by the superiority of external manifestations in the personal sphere and, therefore, the presence of numerous signs of an insufficient level of control over any situations that are significant for them due to the confidence that the vast majority of events that take place, as well as actions that are carried out, are a direct result of the influence of surrounding people or the action of random phenomena, and are not the result of their own activity, the

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

primary basis of which should be considered a person's own responsibility for the results obtained.

REFERENCES:

- [1] Бардов, В.Г., Омельчук, С.Т., Мережкіна, Н. В. та ін. (2020). *Гігієна та екологія*. Вінниця : Нова Книга.
- [2] Гончарук Е.И., Кундиев Ю.И., Бардов В.Г. и др. (1999). *Общая гигиена: пропедевтика гигиены*. К.: Вища школа.
- [3] Сергета, І. В., Браткова, О. Ю., Серебреннікова, О. А. (2012). Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 28 (1). 306-326.
- [4] Сергета, І. В., Серебреннікова, О. А., Стоян, Н. В., Дреженкова, І. Л., Макарова, О. І. (2022). Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2022. 2 (103). 32-41.
- [5] Яворовський, О. П., Сергета, І. В., Паустовський, Ю. В. та ін. (2021). *Охорона праці в медичній галузі*. К. : ВСВ "Медицина".

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.104

DENTAL ASPECTS OF STOMATODIOSODY

Gorb-Gavrylchenko I. V.¹

---

1. Doctor of Philosophy, Associate Professor.
Associate Professor at the Department of Therapeutic Dentistry
Dnipro State Medical University, Dnipro, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0009-4438-4660

Currently, much attention is paid to the problem of studying stomatodiosody (synonyms: ozostomia, halitosis, foetor oris or foetor ex ore) - a persistent unpleasant odor of air exhaled by a person [1].

Oral halitosis is a common condition. In most people, it is transient, as it mainly occurs in the morning after sleep, when a person's level of saliva secretion decreases, and this form of halitosis is easily eliminated as a result of adequate personal hygiene. Persistent halitosis is an indicator that there may be foci of inflammation in the oral cavity caused by pathogenic microorganisms or their accumulation in plaque on the root of the tongue. In addition, halitosis may be a consequence of general diseases, such as diabetes, hiatal hernia, cirrhosis of the liver. Sociological studies in various countries of the world indicate an increase in the number of people who are anxious about the appearance of bad breath [2].

Subjective assessment of bad breath rarely reflects the objective picture. This is due, on the one hand, to the habituation of olfactory receptors to one's own smell; on the other hand, to the psychological characteristics of the individual. People can exaggerate some conditions and have serious personal problems in connection with this. There is only one way out - to turn to objective methods of assessment.

There are several ways of relatively objective self-diagnosis.

- ask a friend or loved one for help, but rarely will anyone dare to answer the question directly;
- take a cotton swab, apply it to the back third of the tongue, moisten it and after a minute evaluate for an unpleasant odor;
- clean the interdental spaces with floss and after 40-45 seconds evaluate the odor [3].

An objective assessment of bad breath can be carried out using gas-liquid chromatography. This method allows you to obtain both qualitative and quantitative characteristics of exhaled air [4].

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

There is an opinion that stomatodysodia is classified as a "social disability", since for a certain group of the population it is often the reason for limiting communication of people suffering from this disease. In some cases, a patient who has undergone treatment for halitosis again consults doctors and is re-prescribed a course using effective antimicrobial agents. However, in some patients, despite complete dental health and as a result of the treatment, concern about their condition does not disappear. This indicates that such patients require a different type of medical care, in particular, provided by psychologists and psychiatrists.

It has been proven that volatile sulfur compounds, low-molecular amines, and short-chain fatty acids are the determining factors in the formation of long-term bad breath.

However, despite the growing importance of the problem, the level of knowledge about halitosis, its prevalence, and treatment is not high enough not only among patients, but also among dentists, since not all issues of its effective prevention, diagnosis, and treatment have been fully resolved.

The prevalence of halitosis among dental patients is 28.0%. According to questionnaires, 24.0% of people with halitosis do not notice bad breath, 64.0% make independent attempts to eliminate the odor using hygienic measures, and dentists and general practitioners do not attach importance to the presence of halitosis in their patients and do not conduct special diagnostics of this condition. According to dental examination data, the risk factors for the development of halitosis are: smoking (37.0%), bleeding gums (28.0%), plaque on the back of the mouth, poor oral hygiene, periodontal pockets, the presence of removable dentures (54.8% among users of removable dentures), poor-quality fixed dentures. When diagnosing and treating halitosis, special attention should be paid to such risk factors. The daily practice of patient reception by a dentist should include a section on halitosis diagnostics and the appointment of appropriate treatment and preventive measures taking into account the recommendations of this study [5].

Elimination of halitosis is possible with full sanitation of teeth and periodontal tissues, professional oral hygiene and adequate personal hygiene: the patient is given means and methods of personal oral hygiene, including toothpaste and a toothbrush, dental floss and a special brush for cleaning the tongue (a tooth scraper; the patient undergoes mandatory training in the use of hygiene products with the selection of an adequate technique for brushing teeth. Elimination of pathological periodontal pockets, replacement of poor-quality fixed dentures and the use of adhesive gel when using removable dentures contribute to the elimination of stomatodysodia. Motivation of individuals with halitosis to adequate individual oral hygiene and smoking cessation is facilitated by demonstrating to patients the results of an objective index assessment of the quality of breathing and

the level of oral hygiene. In case of ineffectiveness of dental measures and the presence of signs of halitosis, it is necessary to refer the patient to a general practitioner; in the absence of objective halitosis and the patient's confidence in an unpleasant odor from the mouth - to a psychotherapist.

REFERENCES:

- [1] Bollen CM, Beikler T. (2012) Halitosis: the multidisciplinary approach. *Int J Oral Sci.*, 4(2), 55-63.
- [2] Aylıkçı BU, Colak H. (2013) Halitosis: From diagnosis to management. *J Nat Sci Biol Med.*, 4(1), 14-23.
- [3] Yaegaki K, Coil JM. (2000) Examination, classification, and treatment of halitosis; clinical perspectives. *J Can Dent Assoc.*, 66(5), 257-261.
- [4] Iwanicka-Grzegorek K, Lipkowska E, Kepa J, Michalik J, Wierzbicka M. (2005) Comparison of ninhydrin method of detecting amine compounds with other methods of halitosis detection. *Oral Dis.*, (1), 37-39.
- [5] Froum SJ, Rodriguez Salaverry K. (2013) The dentist's role in diagnosis and treatment of halitosis. *Compend Contin Educ Dent.*, 34(9), 670-675.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.105

PRIMARY CAUSES OF MATERNAL MORTALITY IN FIRST, SECOND, AND THIRD WORLD COUNTRIES

Nnani Adaobi Merian¹

Scientific advisor: Yana Zhuravel²

---

1. Higher education student of the 1st Medical Faculty

Kharkiv National Medical University, UKRAINE

2. Assistant of the Department of Public Health and Healthcare Management

Kharkiv National Medical University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-2856-5439

Relevance. Maternal mortality is a statistical concept related to the death of a woman during pregnancy or within 42 days of its termination, due to complications associated with pregnancy and childbirth, usually measured per 100,000 live births. Current statistical data indicate an uneven distribution of maternal mortality between countries that differ in their level of economic development. For example, according to UNICEF's estimate in 2020, Ethiopia had 267 deaths per 100,000 newborns, while in the United States this figure was only 21 per 100,000 newborns. This fact indicates a potential correlation between a country's maternal mortality rate and its inherent complex of socio-economic, cultural, and medical factors. Identifying and comparing the primary causes of mortality in women during pregnancy and childbirth in countries with different levels of economic development will help understand the reason for such a large difference between their indicators. That is why this study is the first step towards further improving the situation. For clarity of results, we used the classification of countries according to the UN WESP report, which divides countries into three groups, "worlds," based on their economic status and development prospects. According to this classification, economically developed countries belong to the "first world," countries with transitional economies to the "second world," and developing countries to the "third world."

Objective. To analyze and identify the primary causes of maternal mortality in first, second, and third world countries using Canada, Ukraine, and Nigeria as examples, respectively. To identify trends and study the relationships between indicators and possible social, economic, and cultural influencing factors.

Materials and methods. The study applied a comparative analysis method based on statistical data from official reports of health organizations and reports on global demographic and economic indicators. A review of scientific literature was conducted to obtain conclusions from previous studies and assess the impact of socio-economic, cultural, and medical factors on maternal mortality rates.

Results. 1) First world countries: Canada. According to WHO and the Maternal Mortality Estimation Inter-Agency Group (MMEIG), from 2000 to 2020, the maternal mortality rate ranged from 9 to 13 deaths per 100,000 live births (9 in 2000, 13 in 2008, 2009, 2016, and 2017). Despite the lack of significant positive changes over two decades, Canada's rate remains one of the lowest in the world. To assess the causes of maternal mortality, we used the Public Health Agency of Canada's "Maternal Mortality In Canada" resource, which shows the number of deaths as a result of certain diseases from 2002 to 2010. It's worth noting that some patients were diagnosed with multiple listed disease factors. However, for ease of calculation and systematization of results, the concept of comorbidity was omitted. The main factor contributing to the fatal outcome was considered the cause of death described in the patient's medical history. According to the Canadian Institution of Health Information, the main causes of maternal mortality in this country are the following factors:

- Cardiovascular diseases. 25.6% of women who died during pregnancy or within 42 days of its termination had some form of circulatory pathology.
- Hypertensive disorders. Second place is occupied by complications associated with hypertension during pregnancy, such as preeclampsia, eclampsia, etc. According to the calculations of the Canadian Institution of Health Information, this factor became the leading cause in the development of fatal complications in 13% of cases.
- Postpartum hemorrhage. Postpartum hemorrhage is the cause of 13% of maternal mortality cases.
- Obstetric embolism. Obstetric embolism, which accounts for 11.5% of maternal mortality cases, includes pulmonary thromboembolism and amniotic embolism. Both conditions develop very rapidly and complicate the course of pregnancy and childbirth.

2) Second world countries: Ukraine. According to results published by the World Health Organization, the maternal mortality rate in Ukraine decreased from 35.8 deaths per 100,000 live births in 2000 to 16.5 in 2020. Despite significant progress, Ukraine currently ranks 133rd in the world in terms of maternal mortality. For many years, factors such as obstetric hemorrhages and infectious pathologies have predominated in the structure of maternal mortality. For this study, we used information provided in the Ukrainian Medical Journal (UMJ) (2016) and the article

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

"The Role of Obstetricians in Organizing Intensive Pre-Medical Care and Patient Transportation," published by the Kremenets Medical College named after Arsen Richynsky. According to the data we found, the leading causes of maternal mortality in Ukraine are currently as follows:

- Complications due to extragenital pathology - this is the most common cause, accounting for 37.66% of all cases. Extragenital pathologies include cardiovascular system pathologies (6-8%), diabetes mellitus, respiratory system diseases, chronic infections, etc.
- Hemorrhagic complications. Obstetric hemorrhage ranks second in the list of the most common causes of maternal morbidity, disability, and mortality (20-25%).
- Amniotic fluid embolism - accounts for 11.68% of all mortality cases (UMJ).
- Infectious diseases. Septic complications are also a significant factor, although exact percentages vary.

3) Third world countries: Nigeria. Maternal mortality is one of the most serious health problems in low and middle-income countries, of which Nigeria is an example. The indicator can be considered one of the indicators of quality of life and maternal health care. Currently, the number of maternal deaths in Nigeria reaches 1047 per 100,000 live births, making the country rank 3rd in maternal mortality worldwide. According to a report by the organization "EQUAL: evidence & impact for mothers & newborns living in conflict," in Nigeria, 1 in 19 mothers has a risk of dying during pregnancy, childbirth, or the postpartum period, while in the most developed countries this risk is 1 in 4900.

To study the main causes of maternal mortality in Nigeria, we used information provided in the study "Trends and causes of maternal death at the Lagos University teaching hospital, Lagos, Nigeria (2007-2019)." The publication indicates that the main factors contributing to maternal mortality in the country are as follows:

- Hypertension - 27%. Complications associated with high blood pressure during pregnancy were the cause of death for more than a quarter of mothers who died during pregnancy or within 42 days of its termination.
- Septic complications - 20.6%. Sepsis was the second most significant cause of maternal mortality.
- Hemorrhages - 18.7%. Postpartum hemorrhages and bleeding during childbirth or pregnancy rank third in the structure of causes of maternal mortality in Nigeria. It is also noted that obstetric hemorrhage was the main cause of death among women aged 40 and over and the second most significant cause of death among women aged 30-39.

- HIV - 3.2%. Extragenital pathology contributed to the development of a fatal outcome for more than 3% of mothers.
- Sickle cell anemia - 2.4%. The disease, particularly prevalent in Nigeria due to the high frequency of gene carriers, is the cause of complications that led to 2.4% of deaths among mothers in Nigeria.

Considering the demonstrated main causes of maternal mortality, we were able to trace their changes from first world countries to second and third world countries. Most factors, such as cardiovascular system pathologies, obstetric embolism, and obstetric hemorrhages, rank first in the structures of pathologies leading to mortality in all three countries. Nevertheless, we see that septic complications, which are not components of the main factors in the first world country, appeared in the list in Ukraine and became widespread in Nigeria. This may indicate non-compliance with standards of asepsis, antisepsis, as well as rational antibiotic therapy in the latter countries. There is also the appearance of both hereditary and socially dangerous infectious diseases in the list of main pathology factors in Nigeria, which may also be a consequence of socio-economic conditions in the country.

The global strategy for preventing cases of maternal death, as stated by WHO, recommends:

1. Eliminating inequalities in access to quality health services in the field of reproductive health, as well as maternal and newborn health.
2. Ensuring accountability to improve the quality of medical care.
3. Eliminating all causes of reproductive and maternal morbidity, as well as related disability.

If countries follow this algorithm, the number of maternal deaths can significantly decrease in countries regardless of their economic development status, which will contribute to improving the health of mothers and newborns worldwide.

Conclusion. In the course of the study, we analyzed the main causes of maternal mortality in first, second, and third world countries. Some of the listed factors that contributed to deaths during pregnancy, childbirth, or the postpartum period are problems in the healthcare system in each country, regardless of its level of economic development. Nevertheless, in second and third world countries, there are also pathologies caused by the influence of socio-economic, cultural, and medical factors on maternal mortality rates.

REFERENCES:

- [1] J. A. Olamijulo, G. Olorunfemi, H. Okunola. Trends and causes of maternal death at the Lagos University teaching hospital. 2022. URL: <https://doi.org/10.1186/s12884-022-04649-4>.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

- [2] Роль акушерів в організації інтенсивної долікарської допомоги, транспортуванні хворих. Кременцький медичний коледж. URL: http://akusherstvo.ltd.ua/aa_3_1_08.html.
- [3] Мартишин О.О. Український медичний часопис. URL: <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-114139-materinska-smertnist-v-ukrayini-zaproponovano-shlyahi-virishennya-problemi>.
- [4] Discharge Abstract Database(DAD) of the Canadian Institute of Health Information(CIH). Maternal Mortality in Canada.
- [5] N.Ya Zhylka O.S Shcherbinska. Situational analysis of the problem of maternal mortality in Ukraine and ways to solve it. 2023.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.106

ІНФОРМАЦІЙНА ДОБРОВІЛЬНА ЗГОДА ПАЦІЄНТА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОРТОДОНТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ

Діасамідзе Елгуджа Джемалович¹, Російський Петро Вікторович²,
Таравнех Шакер Джаміль³, Кириленко Марія Олександрівна⁴

---

1. канд. мед. наук, доцент, завідувач кафедри ортопедичної та хірургічної стоматології
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0006-6354-2730

2. канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри ортопедичної та хірургічної стоматології
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА

3. канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри ортопедичної та хірургічної стоматології
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА

4. асистент кафедри ортопедичної та хірургічної стоматології
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА

Вступ. Сучасні публікації свідчать, що у стоматологічній практиці через поширеність ортодонтичних методів лікування, залишаються актуальними питання складу тексту інформаційної добровільної згоди (ІДЗ) пацієнта, у якій відображається обсяг ортодонтичного втручання, особливо в поєднанні з хірургічними методиками [1,2,3,4].

Мета: встановити пріоритетні компоненти практично корисного обсягу інформації тексту добровільної згоди пацієнта з особливостями виконання ортодонтичної роботи для отримання лікарем можливості конкретної аргументації своїх дій та запобігання виникнення професійних непорозумінь у практичній діяльності.

Результати дослідження. На сьогодні відома достатня кількість законодавчих актів МОЗ України щодо питань отримання згоди пацієнта на медичне втручання [1,2,3,4]. Однак, переважна більшість висвітлення цього аспекту відноситься до загальної медичної та стоматологічної практики, але не відображає специфічних питань, наприклад, яку інформацію та в якому обсязі необхідно повідомити пацієнту перед ортодонтичним лікуванням.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Перше місце виникнення непорозумінь займають ситуації, пов'язані з прийняттям рішення видалення, за ортодонтними показаннями, здорового або надкомплектного зуба бічного відділу щелеп. Особливо труднощі та нерішучість при наданні згоди спостерігаються у 75,8% пацієнтів, яким стало відомо про рекомендації видалення ретендованих або дистопованих зубів «мудрості». При цьому нас хвилювала інформація про особливості виконання хірургічного етапу, перебігу амбулаторного післяопераційного періоду та можливої тимчасової непрацездатності. На другому місці, що складає до 55,3% випадків, стоять претензії на ту обставину, що у реальності переміщення зубних рядів викликають значні болісні відчуття, тривалі фізичні незручності від постійної активації тяги та зусиль для досягнення нових умов перебудови прикусу, змін стану функціонування скронево-нижньощелепного суглоба. Третє місце, з частотою 15-20% випадків, займають конфліктні ситуації із-за повторного хірургічного етапу «вживлення» іншого мікроімплантату через розхитування раніше встановленого та, як наслідок, непорозуміннями з лікарем. На четвертому місці (до 10%) стоять питання щодо дотримання пацієнтами збереження фіксації брекетів до зуба, її додаткового відновлення, а також незадоволення цінами матеріалів у зв'язку із загальним подорожчанням у країні. Поодинокі випадки непорозуміння юридичного значення ІДЗ відображаються у тому, що пацієнти тлумачать її таким чином, наче вона потрібна лише лікарю, щоб зняти з себе усю відповідальність за будь-які ускладнення протягом ортодонтного лікування. Тому, для виключення непорозумінь та тверджень, що той чи інший пункт лікування не обговорювався з пацієнтом, у першу чергу узгоджуються прогнозовані терміни та особливості ортодонтного лікування: вирівнювання зубних рядів, корекція прикусу та інші процедури, згідно з «Протоколом...«Ортодонтія» [1]. Пацієнт (або батьки) письмово підтверджують, що їм було надано достатньо часу для обдумування цього рішення і від лікаря отримана повна інформація про альтернативні варіанти допомоги. Для ефективного планування та контролю лікування схвалюється згода на проведення рентгенологічної діагностики, а при необхідності – застосування хірургічної процедури корекції м'яких тканин порожнини рота, видалення зуба або введення внутрішньокісткового мікроімплантату. У ІДЗ зазначається, що його введення передбачає тимчасовий характер функціонування у виді штучної опори. Він є додатковою можливістю забезпечення спрямованого зусилля для переміщення зубних рядів та підвищення ефективності ортодонтного лікування. Пацієнту повинно бути роз'яснено, що на відміну від внутрішньокісткових зубних імплантатів, ортодонтні мікроімплантати не передбачають досягнення процесу остеоінтеграції: зрощення поверхні

імплантату з кістковою тканиною щелепи. Внаслідок цього, фіксація імплантату у кістку є механічним фактором і безпосередньо залежить від її якісного стану та щільності. Прояви у пацієнтів остеопенії або остеопорузу збільшують ризик розхитування мікроімплантату та ймовірність його відторгнення. Окрім цього, це ускладнення може відстежуватися у підлітків зі значною пористістю кістки та її недостатньою сформованістю. Отже, пацієнт (або батьки) підтверджує, що надають лікарю-ортодонту максимально повну і достовірну інформацію про стан свого здоров'я та індивідуальні особливості свого організму [5].

Для урегулювання фінансових питань, у тексті ІДЗ було доцільним довести, що в процесі лікування вартість може змінюватись у зв'язку з обставинами, які важко передбачити, про що лікар попереджує та надає роз'яснення. Тому, в ІДЗ повинна бути інформація про гарантійний термін збереження фіксації брекетів до зуба. На нашу думку, він становить один місяць, по закінченню цього терміну вторинна фіксація брекету – платна. Пацієнту повинно бути відомо, що ортодонтичне лікування може не досягти максимально очікуваного результату, бо усі конструкції (капи, елайнери, ретейнери, дуги) можуть пошкоджуватися внаслідок механічної дії або жувальної функції. Їхнє лагодження, а при необхідності й перероблювання, не входить в гарантійне обслуговування і проводиться коштом пацієнта. Гарантія на результат лікування становить один календарний рік з моменту установки незнімного ретейнера на остаточно переміщені зуби.

Підбиваючи підсумки усього вищезазначеного, необхідно зафіксувати той факт, що пацієнт або батьки задали лікарю всі питання, що їх цікавили, і отримали доступною мовою вичерпні відповіді та пояснення. Таким чином, пацієнт усвідомлює значні переваги запланованого ортодонтичного лікування, в порівнянні зі своєю клінічною ситуацією, добровільно погоджується на запропоноване лікування та підписує згоду [5].

Висновок: застосування у практичній діяльності корисного обсягу інформації у тексті добровільної згоди пацієнта щодо особливості ортодонтичної роботи захищає права як пацієнтів, так і лікарів, допомагає уникнути виникнення можливих конфліктних ситуацій та отримати конкретну аргументацію лікувальним діям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] *Протоколи надання медичної допомоги за спеціальностями «Ортопедична стоматологія», «Терапевтична стоматологія», «Хірургічна стоматологія», «Ортодонтія», «Дитяча терапевтична стоматологія», «Дитяча хірургічна стоматологія».* (2014). Медінформ.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

- [2] Бабич, О. (2019). Професійні та правові аспекти діяльності лікаря-стоматолога. *У Стоматологічне здоров'я – інтегральна складова здоров'я нації* (с. 21–22).
- [3] Про внесення змін до форми первинної облікової документації № 003-6/о та Інструкції щодо її заповнення, наказ МОЗ України № 2837. (2020) (Україна). <https://search.ligazakon.ua>
- [4] Інформована добровільна згода пацієнта на проведення діагностики, лікування та на проведення операції та знеболення, наказ МОЗ України № 110. 2012 (2012) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua>
- [5] Російський, П. В., Ворошилова, Ю. О., & Таравнех, Ш. Дж. (2021). Проблемні аспекти складання та отримання інформованої добровільної згоди на ортодонтичне лікування. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*, 42(2), 55–59.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.107

ПРОБЛЕМИ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ДО АНТИМІКРОБНИХ ПРЕПАРАТІВ

Михайлюк Софія Сергіївна¹, Пилипенко Олена Олексіївна²**1.** Здобувачка вищої освіти медичного факультету №2*Донецький національний медичний університет м. Кропивницький, УКРАЇНА***2.** доктор філософії за спеціальністю «Хімія»,

доцент кафедри теоретичних дисциплін

*Донецький національний медичний університет м. Кропивницький, УКРАЇНА***ORCID ID: 0000-0001-8412-7399**

Антибіотики - одне з найважливіших відкриттів 20-го століття, яке врятувало мільйони життів. Мікроби розвинули набуту антимікробну резистентність (АМР) до багатьох препаратів через високий тиск селекції, спричинений роками зловживання антибіотиками та їхнього надмірного використання.

Основним напрямком дослідницько-пошукової роботи, було проаналізувати основні механізми розвитку антимікробної резистентності, дослідити фактори, що сприяють поширенню стійкості до протимікробних препаратів, та виділити ефективні стратегії боротьби з цією глобальною загрозою для охорони здоров'я.

Передача та набуття резистентності до антибіотиків відбувається переважно через контакт людини з людиною як у медичних установах, так і поза ними. Величезна кількість взаємозалежних факторів, пов'язаних з охороною здоров'я та сільським господарством, керують розвитком АМР через різні механізми лікарської стійкості. Виникнення і поширення АМР внаслідок необмеженого використання антимікробних препаратів у кормах для худоби є основним фактором, що сприяє цьому[1]. На сьогодні інтенсивно відпрацьовуються механізми і фактори мікробної резистентності, а також ключові стратегії боротьби зі стійкістю до протимікробних препаратів[2].

Після опрацювання сучасних літературних даних з даної проблематики, виділено основні стратегії боротьби зі стійкістю до протимікробних препаратів:

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

1. Розумне використання антибіотиків;
2. Зменшення використання антибіотиків у тваринництві;
3. Епідеміологічний нагляд та моніторинг;
4. Розробка нових антимікробних препаратів та альтернативних методів лікування;
5. Підвищення обізнаності та освіти;
6. Міжнародна співпраця та регулювання [1-3].

Висновки: швидке поширення резистентних штамів мікроорганізмів ускладнює лікування інфекцій та призводить до зростання захворюваності, смертності і фінансових витрат. Для подолання цієї кризи необхідно підвищення рівня обізнаності населення і міжнародної співпраці. Тільки скоординовані дії на національному і глобальному рівнях зможуть ефективно стримати поширення антимікробної резистентності і запобігти настанню постантибіотичної ери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Salam, M. A., Al-Amin, M. Y., Salam, M. T., Pawar, J. S., Akhter, N., Rabaan, A. A., & Alqumber, M. A. (2023, July). Antimicrobial resistance: a growing serious threat for global public health. In *Healthcare* (Vol. 11, No. 13, p. 1946). MDPI.
- [2] Ahmed, S. K., Hussein, S., Qurbani, K., Ibrahim, R. H., Fareeq, A., Mahmood, K. A., & Mohamed, M. G. (2024). Antimicrobial resistance: impacts, challenges, and future prospects. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 2, 100081.
- [3] Prestinaci, F., Pezzotti, P., & Pantosti, A. (2015). Antimicrobial resistance: a global multifaceted phenomenon. *Pathogens and global health*, 109(7), 309-318.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.108

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ВАЖКИХ ПОРАНЕНЬ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Маляренко Вікторія Русланівна¹, Грицьков Владислав Артемович²
Науковий керівник: Спесивий Ігор Іванович³

---

1. здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА

2. здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА

3. канд.мед.наук., асистент кафедри екстреної та невідкладної медичної допомоги,
ортопедії травматології та протезування
Харківський національний медичний університет, УКРАЇНА

Актуальність: Реабілітація військовослужбовців після важких поранень є критичним етапом відновлення їх фізичної та психологічної працездатності. Поранення, отримані під час бойових дій, часто призводять до ампутацій, тяжких травм кінцівок, пошкоджень нервової системи та опорно-рухового апарату. Зважаючи на масштаб збройних конфліктів останніх років, зокрема в Україні, питання сучасних методів реабілітації поранених військових стає все більш актуальним. Нові технології, такі як інноваційні протези та екзоскелети, мають потенціал значно покращити якість життя постраждалих і сприяти їхньому поверненню до активного життя.

Мета дослідження: Метою даної роботи є аналіз сучасних методів реабілітації військових з тяжкими травмами кінцівок та ампутаціями, а також вивчення ефективності інноваційних технологій, таких як протези нового покоління, екзоскелети та біоінженерні рішення.

Матеріали та методи: Аналіз літературних джерел за період з 2018 по 2024 роки на платформах PubMed та MEDLINE. Огляд клінічних досліджень, присвячених використанню сучасних технологій у реабілітації поранених військових. Оцінка ефективності реабілітаційних програм на основі аналізу даних з центрів реабілітації в Україні, США та Європі.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Результати досліджень: У ході дослідження було проведено аналіз багатьох клінічних та наукових робіт, присвячених реабілітації військових з важкими пораненнями кінцівок та ампутаціями, а також застосуванню новітніх технологій для покращення функціональних можливостей пацієнтів.

Протезування після ампутацій

Дослідження показують, що сучасні протези, зокрема біонічні та протези з м'язово-нервовими інтерфейсами, значно підвищують рівень незалежності та функціональності пацієнтів. Наприклад, протези нового покоління дозволяють користувачам керувати штучною кінцівкою через сигнали м'язів або навіть за допомогою нервової системи. У дослідженні, проведеному в клініках США, у 82% ветеранів, що використовували такі протези, було відзначено покращення здатності виконувати повсякденні завдання, такі як ходьба, підйом по сходах, підняття важких предметів. Вони відзначали значне підвищення комфорту та зниження рівня болю, пов'язаного з ампутаційним синдромом.

Екзоскелети для відновлення рухової активності

Екзоскелети є важливим досягненням у реабілітації пацієнтів з пошкодженнями кінцівок або хребта. Дослідження, проведені в європейських центрах, показали, що використання екзоскелетів призводить до значного покращення рухової активності у пацієнтів, які мали проблеми з пересуванням через тяжкі травми. У 74% пацієнтів, що використовували екзоскелети, спостерігалось поліпшення координації рухів і збільшення сили м'язів нижніх кінцівок. Екзоскелети також суттєво покращують психоемоційний стан пацієнтів, підвищуючи їх впевненість у власних силах і можливостях відновлення.

Протези з тактильним зворотним зв'язком

Особливу увагу привертають протези з інтегрованими сенсорами, які забезпечують тактильний зворотний зв'язок. Це дозволяє пацієнтам відчувати дотик, тепло, холод або текстуру поверхонь, що значно покращує адаптацію до штучних кінцівок. В ході досліджень, проведених у Швеції, такі протези дозволили знизити психологічне навантаження, пов'язане з втратою кінцівки. Понад 90% пацієнтів відзначили, що зворотний зв'язок з протезом допоміг їм краще контролювати рухи, знижуючи кількість нещасних випадків, таких як падіння чи втрати рівноваги. Також було помічено зменшення фантомних болів.

Нейро-реабілітація з використанням віртуальної реальності (VR)

Застосування технологій віртуальної реальності (VR) у реабілітаційних програмах продемонструвало високу ефективність у відновленні функцій

нервової системи. Дослідження показують, що терапія з використанням VR значно підвищує нейропластичність мозку, стимулюючи відновлення нервових зв'язків після травм спинного мозку або периферичних нервів. У 68% пацієнтів спостерігалось значне покращення сенсомоторних функцій після 12-тижневого курсу нейро-реабілітації з використанням VR. Цей метод дозволяє створювати симуляції різних рухових задач і реальних життєвих ситуацій, що покращує моторні навички та когнітивні функції.

Роль фізіотерапії та комплексної реабілітації

Фізіотерапія залишається невід'ємною частиною реабілітаційних програм, але сучасні технології значно розширюють її можливості. Дослідження показують, що комбінування фізіотерапії з використанням роботизованих систем для відновлення рухів, таких як Lokomat або G-EO System, дозволяє прискорити процес реабілітації. Роботизовані системи допомагають пацієнтам, які не можуть самостійно пересуватись, відновлювати нормальну ходьбу та рівновагу. У дослідженнях відзначалося, що пацієнти, які проходили роботизовану терапію, на 45% швидше досягали показників, близьких до нормальних рухових функцій, порівняно з тими, хто проходив лише традиційну фізіотерапію.

Клінічні приклади

Відновлення ветеранів після ампутації: у дослідженні, проведеному на базі Walter Reed National Military Medical Center, виявлено, що ветерани, які використовували біонічні протези з інтегрованими сенсорами, через 6 місяців після початку реабілітації змогли повертатися до фізичних навантажень, таких як біг, катання на велосипеді та плавання.

Пацієнти з пошкодженням спинного мозку: застосування екзоскелетів у поєднанні з VR-реабілітацією дозволило 65% пацієнтів з частковим ураженням спинного мозку досягти значного покращення рухової активності через 4 місяці інтенсивної терапії. Це дозволило деяким пацієнтам, які мали прогнози щодо повної втрати здатності ходити, знову самостійно пересуватись за допомогою ходунків або тростини.

Висновки: Інноваційні протези та екзоскелети мають суттєвий вплив на покращення функціонального стану військових, які перенесли ампутації або важкі травми кінцівок. Вони сприяють швидшій адаптації, відновленню моторних функцій і підвищенню якості життя. Біонічні протези та протези з зворотнім зв'язком є найбільш перспективними технологіями, які покращують відчуття комфорту та ефективність користування протезами. Застосування нейро-реабілітації з використанням технологій віртуальної реальності сприяє відновленню функцій нервової системи та опорно-рухового апарату, прискорюючи процес реабілітації.

SECTION 26.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Дослідження показують, що комплексний підхід до реабілітації, який включає використання протезів, екзоскелетів, віртуальної реальності та традиційної фізіотерапії, суттєво покращує результати відновлення. Військові після важких поранень отримують можливість значно швидше повертатися до нормального життя, зберігаючи при цьому високу якість функціональної адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Smith, D. G., & Bowker, J. H. (2018). Amputation rehabilitation. *New England Journal of Medicine*.
- [2] Murray, C. D., Pettifer, S., & Howard, T. (2019). Virtual reality in the rehabilitation of veterans with limb amputation. *Disability and Rehabilitation*.
- [3] Resnik, L., Klinger, S. L., & Etter, K. (2021). The effects of advanced prosthetic technologies on function and quality of life in veterans. *Journal of Rehabilitation Research and Development*.
- [4] Zuo, K. J., & Olson, J. L. (2020). The evolution of functional neural prostheses: Understanding the mechanisms of interface technologies. *Journal of Neural Engineering*.

ПОЄДНАННЯ МАКРО- ТА МІКРОРІВНЕВИХ МЕТОДІВ В ПРОЦЕСІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

Костилева Світлана Олександрівна¹

---

1. доктор історичних наук, завідувач кафедри історії

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, УКРАЇНА

Сучасна історична наука намагається досліджувати минуле всебічно, поєднуючи аналіз масштабних історичних процесів (макрорівень) із вивченням конкретних подій і життєвих шляхів окремих людей (мікрорівень). Використання методів різного рівня дає можливість отримати більш повне та об'єктивне розуміння історичної дійсності.

Мета: показати практичне значення поєднання макро- та мікрорівневих методів історичного пізнання для формування комплексного уявлення про минуле.

Історики завжди визначають об'єктом свого наукового дослідження історію людства. Ключом для її прочитання, в тому числі і в українській історіографії, тривалий час була велика подієва історія – класова, державна, політична, династична, дипломатична, військова – така, що лише побіжно торкається буденно-побутових деталей існування людини та не фокусується на суб'єктно-особистісних фрагментах історичного контексту [7, с. 8-21]. Такий підхід, на думку Б. Могильницького, був закладений потужними соціально-філософськими теоріями та масштабними історичними дослідженнями XIX століття, найбільш популярні з яких пояснювали історичний процес з позицій цивілізаційного або формаційного моделювання (філософські системи Г.В.Ф. Гегеля, К. Маркса, А. Сен-Сімона, О. Конта).

У XX столітті цю естафету прийняли О. Шпенглер, А.Дж. Тойнбі, Ф. Бродель, намагаючись надати власні логічні конструкції минулих часів, які інколи важко вклалися в історичну перспективу. Концептуальні положення цих теорій часто не пояснювали багатьох складових історичного процесу, прямолінійно інтерпретували майбутнє, концентрувалися на теоретизації, не переходячи на більш глибокий рівень осмислення минулого – на емпіричний рівень.

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

В сучасному академічному та публічному дискурсі все частіше застосовують поняття «глобальна історія». Так історики відреагували на появу концепції глобалізації у 1980-1990-х роках. Її розглядають і як сферу дослідження, і як методологію, яка формує специфічні підходи до вивчення і викладання історії в цілому [1, с. 58]. Термін «глобальна історія» належить до великої лінгвістичної родини, яку визначив Дж. Бенлі у своїй статті «Завдання глобальної історії» в Оксфордському словнику [8, с. 1]. Ця сім'я включає поняття з довгим академічним родоводом, які все ще перебувають на стадії визначення і мають власну ідентичність. До концепцій з визнаним родоводом належать «світова», «універсальна», «загальна» та «всесвітня» історія, а до відносно молодих альтернативних концепцій - «порівняльна історія», «всесвітня історія», «велика історія», «транснаціональна історія», «пов'язана історія», «змішана історія» та «спільна історія».

Глобальна історія як методологія передбачає також вивчення подій і процесів на локальному, національному і регіональному рівнях, але не проникає на рівень пересічної людини з її особистим життям і повсякденними турботами. Особистість просто розчиняється в масштабних історичних процесах, постає як безликий учасник масових рухів, повстань чи війн. Натомість мікроісторія фокусується на «маленькій» людині, її проблемах, турботах і приватному житті.

Особливої уваги заслуговує досвід Ф. Броделя. Його історико-соціологічна концепція тоталітарної історії засновується на кумуляції окремих сюжетів за допомогою мікроісторичних прийомів, зав'язаних в цілісну картину. На думку Ф. Броделя мікроісторія повинна охоплювати два рівні: структуру матеріального (речового) життя і структуру нематеріального життя. Саме його погляд став стимулом для переорієнтації досліджень – від сухої політичної історії та пошуку загальних закономірностей до детального аналізу історико-психологічних, демографічних і культурних аспектів. Французькі історики другого покоління Школи «Анналів» розвинули метод Ф. Броделя, показуючи, як тісно пов'язані спосіб життя людей, їхній побут і ментальність [3, с. 22].

В той же час, ще з епохи Відродження з'являється інтерес до матеріальних цінностей старовини, який з часом оформлюється в антикварний рух, потім відгукується у розвитку народної творчості та традицій епохи романтизму, та під впливом позитивізму конкретизується у становленні етнології, соціології, історії культури та низки спеціалізованих дисциплін - нумізматики, сфрагістики, остеології, природознавства, іконографії, геральдики, боністики, фалеристики, іконографії, зброєзнавства. Згодом оформлюються історія побуту та приватного життя, які стають підґрунтям «антропологічного повороту» у «новій історичній науці» другої половині ХХ ст. - появи історії повсякденності [6, с. 183-185].

За словами дослідниці Н. Пушкарьової цей переворот розпочався наприкінці 1960-х років внаслідок занепаду великих ідей, паралельно з революцією «нових лівих» та крахом старих історичних концепцій. Зі зміною епохи поширилися постмодерністські ідеї, які замінили універсалізм партикуляризмом, порядок – випадковістю, тотальність – фрагментацією, а науку пізнання – дискурсом. Як зазначив французький соціолог М. Маффесолі, «дослідники з пророків-теоретиків перетворилися на звичайних учасників суспільного життя, втративши право визначати, що є істинним, а що хибним... Вони більше не мають змоги планувати, яким має бути майбутнє» [9, с. 48].

У предмет історії повсякденності входять умови життя та праці людей, їх відпочинку та навчання, побут, харчування, лікування, соціальна поведінка, сприйняття подій історії у суспільно-політичному контексті у складі конкретних соціальних груп чи з позиції окремого індивідуума тощо. В історії повсякденності простежуються два напрями: (1) виокремлення звичних подій та безперервних процесів і (2) документування екстремальних ситуацій та унікальних явищ. Її особливістю є зосередження на ставленні людей до предметів та речей, а не на самих предметах, на відміну від історії побуту. Дослідник повсякдення «пов'язує приватне існування з перебігом подій». Однак це не є історія приватного життя, яка ігнорує індивідуальні реакції особистості або соціальної групи на події суспільно-політичного життя, також це не є локальна історія, яка аналізує місцеве минуле. Історія повсякденності далека і від краєзнавства та національної етнографії (соціології повсякденності) [2, с. 246, 257, 326].

Інструментарій історії повсякденності доволі широкий. У дослідженнях зберігається застосування загальнонаукових підходів, які адаптуються до специфіки історичних об'єктів, утворюючи спеціально-історичні методи. Так, критичний метод корисний не лише при аналізі текстових документів, але й для перевірки достовірності будь-яких джерел, навіть зображень. Наприклад, фотографія, незважаючи на сприйняття її як об'єктивного відображення реальності, також потребує критичного аналізу. Історик повинен зв'язати невідоме з відомим, сумнівне з безсумнівним. До того ж у відповідь на потреби дослідження виникають і вдосконалюються нові історичні методи. Історія повсякдення використовує метод соціологічного дослідження, кількісні методи (зосереджені на масових, безперервних явищах), методи усної історії (анкетування, інтерв'ю), етнографічні методи (аналіз символів, ритуалів, звичаїв, мови), культурної антропології, історичної демографії, семіотики (зазвичай застосовується у медіадослідженнях) та ін. [6, с. 184].

Український історик та методолог І. Колеснік дає підстави показати можливості переходу з макро- на мікрорівень та навпаки в інтерпретації схем

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

українського національного відродження. На початку 1990 років українські історики активно працювали над створенням синтетичної історії України, шукаючи заміну сталим марксистсько-ленінським догмам радянських часів. Перші спроби націоцентричного підходу продемонстрували вчені Інституту історії НАН України. Для прикладу можна навести два різні погляди на феномен етнічного відродження: В. Сарбея (прихильника концепції поєднання процесу розвитку національної свідомості, українського руху та всіх сфер українського культурного життя) та Ф. Стеблія, який визначав етнічне відродження як освоєння чужої культури. Їх загальні схеми українського національного відродження також мають суттєві розбіжності: В. Сарбей використовує простороворегіональний чинник та спирається на схему М. Грушевського [5, с.4], а Ф. Стеблія розкриває відновлення перерваних поневоленням самостійних етносів традицій громадського, культурного, а згодом і суспільно-політичного життя на території Західної України, спираючись на класичну формулу М. Граха [5, с.5].

У 2000 році І. Колеснік запропонувала нову концепцію українського національного відродження [5, с.8], уникаючи жорстких дефініцій. За новою пропозицією основними критеріями процесу українського національного відродження стала зміна політичної ідеології та ідеологічних настанов українства [5, с.10]. Не зважаючи на суттєву різницю підходів у макроаналізі процесів українського національного відродження, прихильники майже всіх концепцій погоджувалися, що реалізація ідеї національної самобутності відбувалася «за допомогою принципу локального колориту, що означає розкриття своєрідних рис певної історичної епохи в національному та географічному виявленні. Звідси особлива увага до місцевих традицій, звичаїв, побуту, культури, фольклору, народної творчості», елементів повсякденності [5, с.16].

В літературі з глобальної історії феномен відродження трактують як культурний трансфер, акцентуючи увагу на процесах передачі, прийому й адаптації нових матеріальних і культурних цінностей, а також поведінкових моделях, наукових і технологічних відкриттях. Такий підхід орієнтує історика на вивчення життя груп людей поза межами політичних конфігурацій [5, с.18]. Таким чином, культурні трансфери відбуваються не лише між «національними культурними просторами», а й через сімейні мережі [4, с. 267–273]. Наприклад, просторово-часова модель садиби як своєрідна нарративна стратегія включає такі складові: 1. мережа соціокультурних просторів; 2. інтер'єр садиби; 3. світ сім'ї та родинних зв'язків. А процедури культурної трансмісії передбачають культурний обмін, передачу, рецепції, імітації та реконструкції, що здійснюються малими або великими групами і навіть окремими особами.

Методологічно культурний трансфер переорієнтовує дослідника від цілісності національної держави на «культурний простір», в якому важлива роль належить конкретній людині як частини соціуму. Таким чином, потенціал культурного трансферу спрямований проти упереджень національної історії, яка наповнювалася за допомогою такого трансферу відповідними елементами різних просторів. Німецький історик В. Шмале (2010, 2012) вважає, що культурний трансфер завжди відбувається через людей, «при тому модальність може бути реальна або інтелектуальна». Так, поняття «простір» може сприйматися не географічно, а інтелектуально, як у випадку з послідовниками релігій; а може бути пов'язаний з будівлями та придворною культурою, чи то дихотомією місто/село; також може означати «життєвий світ» певної соціальної групи. Саме дослідження культурного трансферу створюють місток між різними підходами у комплексному дослідженні [4, с. 272-273].

Таким чином, сьогодні проблема співвідношення макро- та мікрорівневого підходів у вивченні історії отримала нове трактування та далека від їх протиставлення, або абсолютизації одного чи іншого підходу. Саме їх поєднання в історичних дослідженнях дає змогу отримати більш об'єктивне та різностороннє бачення минулих процесів і подій. Макрорівневий аналіз дозволяє зрозуміти загальні тенденції та ширший контекст, тоді як мікрорівневий підхід дає змогу дослідити конкретні деталі та роль людського фактору. Завдяки цьому дослідники можуть глибше розкрити причини й наслідки історичних подій, а також виявити приховані аспекти людської поведінки та взаємодії в різних історичних обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Городня, Н. (2019). Глобальна історія, всесвітня історія та глобалізація. *Актуальні проблеми європейської історії. Європейські історичні студії*, (14), 58-72. <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.14.58-72>.
- [2] Войцехівська, І. Н. (2008). *Спеціальні історичні дисципліни: Довідник*. Либідь. <https://archive.org/details/dovidnyk2008/page/n1/mode/2up>
- [3] Зінчук, М. Ю. (2011). Еволюція поглядів представників Школи «Анналів» на сутність та особливості дослідження повсякдення. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна. Серія: Історія*, 44 (982), 21-30. <https://history.karazin.ua/themes/history/resources/ba797a69165e04fc6e020eb503cd26a5.pdf>
- [4] Колесник, І. (2019). *Глобальна історія. Історія понять*. Інститут історії України НАН України. https://docs.google.com/viewer?url=https://shron1.chtyvo.org.ua/Kolesnyk_Iryna/Hlobalna_istoriia_istoriia_poniat.pdf
- [5] Колесник, І. (2021). Українське національне відродження XIX століття: варіанти прочитання (до 90-річчя Феодосія Стебля). *З історії західноукраїнських земель*, (17), 3-22. <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=558>

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

- [6] Колесник, І. І. (2012). «Повернення до речей» як перспектива історичних досліджень. *УІЖ*, (3), 183–209. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/106088/13-KolesnykNEW.pdf?sequence=4>
- [7] Коляструк, О. А. (2011). Методологія історії повсякдення. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна. Серія: Історія*, 44 (982), 8–21. <https://history.karazin.ua/themes/history/resources/ba797a69165e04fc6e020eb503cd26a5.pdf>
- [8] Bentley, J. (2014). The task of world history. *In: The Oxford Handbook of World History*. University of Hawaii Press. <https://fdslive.oup.com/www.oup.com/academic/pdf/13/9780199686063.pdf>
- [9] Maffesoli, M. (1987). The sociology of everyday life (epistemological elements). *In Current Sociology*. Sage. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001139289037001003>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.110

БАЛКАНИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ВПЛИВ «ГІБРИДНОЇ ПОЛІТИКИ» РОСІЇ НА РЕГІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ

Гончаренко Дарія Русланівна¹

1. студентка 1-В курсу

міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій
ННІ міжнародних відносин, історії та філософії

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, УКРАЇНА

У 1911–1913 рр. Балкани перетворились в одне із найбільших вогнищ міжнародного напруження, арену боротьби великих держав. Тут зіштовхувались і переплітались інтереси двох коаліцій, що змагалися між собою. Навколо Балканського союзу 1912 р. розгорнулася боротьба європейської дипломатії. Центральна коаліція застосовувала міри до його розпаду і створення під своєю егідою нових воєнно-політичних блоків, держави Троїстої угоди, навпаки, намагались зберегти Балканський союз та посилити його за рахунок Туреччини та Румунії. Після розпаду союзу ця боротьба продовжувалась аж до Світової війни і навіть на її початку. Обидві коаліції намагались перетягнути на свій бік Балканські держави [3, с. 165].

Період 1903–1912 рр. в історії Сербії пройшов під знаком активізації її зовнішньополітичних прагнень. Остаточно визначилась орієнтація на Росію та Антанту. Поступово загострилися австрійсько-сербські суперечності.

Зусилля провідних сербських політичних діячів були спрямовані в цей період на розв'язання територіальних питань та виходу країни до моря. Спираючись на російсько-французьку підтримку, уряд Н. Пашича відновив агітацію за приєднання Боснії до Сербії. Однак сподіванням на приєднання цих земель не судилося здійснитися, оскільки в жовтні 1908 р. керівництво Австро-Угорщини, скориставшись молодотурецькою революцією, анексувало Боснію і Герцеговину.

У Болгарії князь Фердинанд за підтримки Австро-Угорщини 5 жовтня 1908 р. урочисто проголосив повну незалежність країни і прийняв титул царя. Конфлікт, який виник між Болгарією й Портою у зв'язку з цими рішеннями, був

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

урегульований за допомогою уряду Росії. Борги Османської імперії Росії були зараховані як компенсація за залізниці Східної Румелії, що переходили у власність Болгарії. Тільки після цього Порту та держави Європи заявили про визнання повної незалежності Болгарії. Але досягнутий у відбудові національної державності успіх сприяв зростанню шовіністичних настроїв у болгарському суспільстві. Все гучніше лунали заклики щодо прав на македонські землі та утворення «Великої Болгарії» [5, с. 156].

Молоді держави – Сербія, Греція, Болгарія, а також Чорногорія, стали переходити до активних дій із захисту своїх національних інтересів, головними складовими яких були звільнення співвітчизників з-під влади Порти та перерозподіл контролю над територіями, які їй належали. Незважаючи на суттєві розбіжності зовнішньополітичних прагнень, для балканських країн ставала все більше очевидною необхідність об'єднання своїх зусиль проти Османської імперії та Австро-Угорщини. Пошук можливих союзників став актуальним для всіх цих країн [1, с. 185].

У створенні антитурецького блоку балканських держав були зацікавлені Росія, Велика Британія, Франція, які прагнули послабити позиції Німеччини й Австро-Угорщини.

В обстановці загострення міжнародних суперечностей, особливо англо-німецьких, боротьба за Балканський півострів набирала надзвичайного значення і ваги. Проникненню Німеччини на Балкани, на Близький Схід Антанта протидіяла різними заходами. Одним з таких заходів була політика створення воєнно-політичного блоку балканських країн як бар'єру на шляху Німеччини, її «Drang nach Osten».

Використовуючи ідеї на кшталт «всеслов'янства», Російська держава прагнула витіснити Османську імперію з Балкан, завоювавши таким чином авторитет і симпатії в слов'янському середовищі Балканського півострову, насамперед, з боку – болгар й сербів. [6].

Міжнародне і внутрішнє становище балканських країн напередодні Балканських війн (1912–1913 рр.) склалося найбільш сприятливо для того, щоб російська влада змогла завершити свою «багаторічну роботу» над об'єднанням балканських країн в такий воєнно-політичний союз, який можна було б протиставити австро-німецькій політиці в Південно-Східній Європі і в Туреччині.

Всіляко намагаючись утримати Балканський півострів у своїй сфері геополітичного впливу, Росія системно розробляла і впроваджувала тут методи гібридної політики, названої зараз «гібридною війною». Це робилося, зазвичай, з допомогою російських спецслужб, котрі традиційно розглядали Балкани, як одну з найбільш вразливих ланок Європи [7].

Висвітливши позиції великих держав у Південно-Східній Європі, кожен учасник цих блоків Троїстого союзу та Антанти захищав свої власні інтереси, які не співпадали з інтересами його партнерів. Надзвичайно гострий характер носили протиріччя цих партнерів по коаліції в економічній сфері. Держави боролися за балканський ринок. Німеччина, не обмежуючись балканськими народами, намагалась включити в свою сферу економічного панування і дунайську монархію.

Росія претендувала на частину Європи й націлювалася на здобуття Константинополя (Стамбула) заради «захисту православних», що цілком перекликається з сучасною ідеологією «руського мира», з відповідною ідеєю «захисту російськомовних» та відповідає типовій схемі гібридної політики Кремля [7]. Впродовж останніх десятиліть, коли Балканські країни почали демонструвати все більшою мірою самостійну від Росії політику, Москва, зі свого боку, більш жорстко почала застосовувати проти них методи своєї воєнної доктрини. Це робилося, зазвичай, з допомогою російських спецслужб, котрі розглядали Балкани як одну з найбільш вразливих ланок Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Овчаренко О. І., Сухушина О. В., Земзюліна Н. І. Світло і присмерк першої Балканської війни 1912–1913 рр. *З історії війн першої половини ХХ століття: деякі питання міжнародних відносин*. Черкаси: Вертикаль, 2018. С.110–127.
- [2] Шахін Ф. К. Балканські війни і Туреччина в щорічних звітах Англійського посольства (1912-1913). *Міжнародний журнал соціальних і освітніх дисциплін / Ферза Курназ Шахін*. Стамбул, грудень 2018. Вип. 5. С.286–307 URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/15592>
- [3] Despot I. Balkanski ratovi (1912–1913.) i njihov odjek u Hrvatskoj. Zagreb: Plejada, 2013. 328 Pages URL: https://www.academia.edu/3669290/Balkanski_ratovi_1912_1913_i_njihov_odjek_u_Hrvatskoj
- [4] Машевський О. Вплив східного питання на діяльність міжнародних союзів в кінці 80-х – на початку 90-х років XIX ст. *Сходознавство*. 2007. – № 39–40. С. 81 – 92. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=
- [5] Ситник О., *Дрогомирецький Б.* Ідеологічні витоки, трансформації та наслідки гібридної російської політики на Балканах. *Дриновски сборник*. Том XV. Българска академия на науките. Харківски национален университет В. Н. Каразин. София – Харков: издателство на БАН «Проф. Марин Дринов», 2022. С.73-78 URL: https://fileview.fwdcdn.com/?url=https%3A%2F%2Fmail.ukr.net%2Fapi%2Fpublic%2Ffile_view%2Flist%3Ftoken%3Du3BWvF8NAXg60biEiF0fexhC-doXnT4pX9vwaq-M64PP7fSHZHUP1P_yia0-v-Eb6jN61E8TPrgX8UKZ

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.111

Ю.А. ПІНЧУК ТА НАУКОВО-ОСВІТНІ УСТАНОВИ УКРАЇНИ

Кахерський Юрій Віталійович¹

Науковий керівник: Дорохіна Тамара Федорівна²

---

1. здобувач третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри історії України, археології та краєзнавства

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-8615-3651

2. кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-9936-6226

Чернігівський край, з його багатою історією та культурною спадщиною, став важливим осередком науки та освіти в Україні. Протягом століть тут функціонували численні освітні заклади та наукові установи, які сприяли розвитку не лише регіону, але й усїєї країни.

Важливою складовою будь-якої установи є люди, які створюють умови для розвитку закладу. Серед наукових установ виділяється Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського (раніше – історичний факультет) Національного університету «Чернігівський колегіум», який має багаторічну історію. До його становлення та розвитку, долучилася значна плеяда науковців, що докладали чималих зусиль для підвищення статусу такої інституції в наукових колах. Одним з них був Юрій Анатолійович Пінчук (1937–2012 рр.) – український історик, доктор історичних наук, професор, дослідник проблем історіографії та джерелознавства України, заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат премії імені М.І. Костомарова НАН України (1993 р.)[1].

Винятковим було те, що не тільки наукова робота, але і родині зв'язки пов'язували Ю.А. Пінчука з Чернігівщиною. Родина Ю.А. Пінчука по батьківській гілці походить від чернігівських міщан, а також інші віхи його долі тісно переплітаються з Чернігівським краєм.

Що стосувалося наукової та громадської діяльності, то Ю.А. Пінчук приділяв значну увагу нашому регіону. Зокрема, саме з цього регіону були його аспіранти. Так, під його керівництвом було написано кандидатську дисертацію Тамари Федорівни Дорохіної – кандидатки історичних наук, доцентки кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка на тему: «Часопис “Визвольний шлях” в українській зарубіжній історичній та суспільно-політичній думці 1948–1991 рр.», яка завжди з теплотою та захопленням говорить про свого керівника. У своїй статті «Костомаровознавство у долі видатного історика, історіографа Ю.А. Пінчука» Т.Ф. Дорохіна згадує: «Я мала можливість особисто спілкуватися з Юрієм Анатолійовичем з 2002 р., після захисту дисертації (2006 р.) ми продовжили дружні стосунки родинами» [3].

Довгі роки співпраці пов'язували Ю.А. Пінчука з Чернігівським державним педагогічним університетом імені Т. Г. Шевченка (нині – Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка). Зокрема, починаючи з 1990-х років він був головою екзаменаційних комісій на державних екзаменах історичного факультету Чернігівського педагогічного інституту (нині – Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка). На одному з таких екзаменів Ю.А. Пінчук познайомився зі своїм другим аспірантом – Юрієм Анатолійовичем Русановим, який пригадує цей час так: «З Юрієм Анатолійовичем Пінчуком я познайомився в червні 1991 р., коли він головував на державних екзаменах на історичному факультеті Чернігівського педагогічного інституту. Пам'ятаю, що в розмовах серед студентів йому давали характеристику як дуже компетентного і вимогливого науковця. Під час захисту дипломної роботи він поставив мені кілька питань, які стосувалися переважно історіографії дослідження. На випускному вечорі ми познайомилися вже ближче». Науковець запропонував Ю.А. Русанову вступати до аспірантури, науковим керівником якого в подальшому і став. Тема дослідження була обрана не випадково, вона носила регіональний характер: «Чернігівська “Громада” в українському національно-культурному русі у другій половині XIX – початку XX століття: історіографічний аспект» [4].

У той же час Ю.А. Пінчук налагоджує наукові контакти і з керівним та викладацьким складом університету, такими як: О.Б. Коваленко, В.О. Дятлов, А.М. Острянюк та ін.

Вагомий внесок науковця у діяльність і розвиток тодішнього Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

відзначили на третьому засіданні Вченої ради університету від 7 листопада 2007 р. На ній було заслухано питання щодо присвоєння вченого звання Почесний професор Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка професору та доктору історичних наук Ю.А. Пінчуку. Професор В.А. Дятлов підкреслив значення наукового доробку Юрія Анатолійовича та розповів про його участь у підготовці наукових кадрів університету, тож відповідну пропозицію було підтримано [2, арк. 144–145].

Ю.А. Пінчук, досліджуючи життя та діяльність одного з перших класиків української історичної науки М.І.Костомарова, згодом створив новий міждисциплінарний напрям в історіографії – костомаровознавство. Розвиток напрямку пов'язаний саме з Чернігівщиною, де Ю.А. Пінчук організував щорічне проведення тематичного наукового форуму – «Костомарівські читання».

Перший захід відбувся в м.Чернігові 3 грудня 2002 р., який був приурочений до 185-річчя від дня народження М.І.Костомарова. Організаторами читань виступила низка вчених й організацій, зокрема: Інститут історії України НАН України, Сіверський інститут регіональних досліджень, Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка (нині –Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка) та Чернігівський обласний історичний музей імені В.В. Тарновського. Читання відбулися у приміщенні музею, де зібрались науковці різного рівня. Голоували на перших читаннях професори Ю.А. Пінчук та С.А. Леп'явко. Тематика доповідей, які виголошувалися на читаннях, стосувалася переважно різноманітних аспектів біографії та творчого доробку М.І.Костомарова. Науковці Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М.Лазаревського неодноразово приймали активну участь в організації та проведенні читань, що в свою чергу сприяло впізнаваності та піднятті наукового авторитету Інституту.

Отже, заслуги Ю.А. Пінчука перед українською історичною наукою є вагомими і незаперечними. А дотичність науковця до історії Чернігівщини дозволяє збагатити місцеву регіоналістику такими визначними персоналіями як Ю.А. Пінчук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Інститут історії України Національної академії наук України. Історики України (матеріали до біобібліографії). Пінчук Юрій Анатолійович: офіційний сайт. Вилучено з: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=HIST&P21DBN=HIST&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=hist_a11&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=HIS=&S21STR=369

- [2] *Протоколи засідання Вченої ради Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка Том 1 №1–3 за 29 серпня – 7 листопада 2007 р. Ф. 608 (Оп. 6, Спр. 721, Арк. 138–148). Науковий архів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.*
- [3] Респондент Дорохіна Т.Ф. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Інформація з анкети-опитувальника на тему: «Науково-педагогічна діяльність Ю.А. Пінчука».
- [4] Респондент Русанов Ю.А. – кандидат історичних наук, директор ГО «Чернігівська обласна асоціація ветеранів та інвалідів Афганістану та АТО». Інформація з анкети-опитувальника на тему: «Науково-педагогічна діяльність Ю.А. Пінчука».

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.112

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВИДОВИЩНОСТІ В СУЧАСНИХ МЮЗИКЛАХ

Супрунова Дарина Андріївна¹

---

1. аспірантка

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0009-8968-0527

Інноваційні технології стають невід'ємною частиною сучасного театрального мистецтва, особливо у жанрі мюзиклу, де аудіовізуальні ефекти відіграють ключову роль у створенні атмосфери й емоційної напруги. Розвиток цифрових рішень, мультимедійних платформ і віртуальних інструментів зробив сучасні постановки мюзиклів більш різноплановими, інтерактивними та вражаючими. Використання інноваційних аудіовізуальних технологій для створення видовищності дозволяє режисерам і дизайнерам сцен перевершити традиційні межі театрального мистецтва, підсилюючи емоційний вплив на глядача, та занурити його в унікальний світ сучасних постановок.

Одним з популярних режисерських рішень в сучасному музичному театрі є проєкційні системи. Вони дозволяють трансформувати сцену за допомогою візуальних ефектів та створювати ілюзію руху та простору. Відомим прикладом застосування проєкційних технологій є 3D-мапінг, коли проєкції накладаються на архітектурні елементи сцени, що дозволяє створювати динамічні та інтерактивні декорації. Такі рішення були застосовані в сучасному українському танцювальному нео-мюзиклі 3D-шоу «Барон Мюнхгаузен» (2010) режисера-постановника Костянтина Томільченко. Цей ефект було використано для створення фантастичних світів, міст і зміни простору в реальному часі, що безперечно підсилило враження від постановки. З технічних рішень у мюзиклі були використані інсталяції та пусконаладження сценічних конструкцій, які керувались за допомогою систем комп'ютерного контролю, а саме: антрактно-розсувна завіса, польотні дороги і висувні екрани [1]. Слід зазначити, що використання таких незвичних для глядача технологій створило підґрунтя для якісної реклами мюзиклу, що в свою чергу допомогло залучити максимальну кількість цільової аудиторії.

Режисери мюзиклів все частіше звертаються до прийомів з використовують автоматизованих систем для управління сценою, включаючи переміщення декорацій, різних платформ, секцій та інших частин сцени. Це дозволяє швидко та непомітно змінювати сценографію, при цьому підтримуючи та зберігаючи тонус динаміки вистави. Прикладом може слугувати вистава «Гамільтон: американський мюзикл» (Hamilton: An American Musical, 2020) автора Ліна-Мануеля Міранду. В ньому використовуються технології рухомої круглої секції на сцені, яку активно задіюють у хореографічних номерах. Також прогресивним рішенням стало записати мюзикл під час справжнього показу в театрі Річарда Роджерса на Бродвеї ще в 2016 році, та викласти його на потоковому сервісі «Disney Disney+». «Мета команди полягала в тому, як відтворити цю магію театру для маленького екрана. За словами режисера Томаса Кейла, ключ до досягнення цієї мети полягав у безперервній зйомці мюзиклу. Камери були розташовані в театрі або на сцені, щоб зафіксувати шоу так, як глядачі бачили його ввечері». Як зазначає журналістка Амелія Хітман, «загалом було шість позицій камери з шістьма операторами та три фіксовані позиції камери, одн візок і стедікам, кран і два ракурси для зйомки кожного виступу. Стедікамом, краном і візком на сцені було знято 13-14 музичних номерів у день, коли глядачів не було – всього в шоу 46 музичних номерів. Крім того, була одна верхня камера, а також одна в задній частині сцени, стратегічно захована в цегляній стіні.» [[2]]

Серед всесвітньо відомими мюзиклів, що активно користуються новаторськими технологіями можемо виділити бродвейський мюзикл «Король Лев» (The Lion King, 1997) на музику Елтона Джона, слова Тіма Райса за мотивами книги Роджера Аллерса та Ірен Меккі. Мюзикл відомий своєю інноваційною сценографією та костюмами, використанням складних технологій, зокрема аніматроніки, та інтерактивними світловими рішеннями для створення персонажів тварин та оточуючого світу.

Актори в мюзиклі носять дискретне головне вбрання з термоформованого пластику, який ідеально сидить на голові. Шарнірна ліктьова опора маски закріплена на головному уборі. Щоразу, коли емоції героїв стримані, маски левів залишаються над головами акторів, показуючи їхні вирази обличчя. «Але коли їх долають інстинкти, маски опускаються і приховують їхні обличчя – тоді їх тваринність стає домінуючою». Цей тонкий трюк, підкреслений поставою акторів, призводить до драматичного ефекту, що запам'ятовується [[3]].

Механізмом керують самі актори. «Вони носять сервоблок, захований у кишені на нозі. Звідти кабелі намотуються на спину до точок артикуляції маски. Електричні кабелі проходять по спині та вздовж руки до маленького пульта

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

дистанційного керування, оснащеного потенціометрами та перемикачами, розташованого на долоні». Досить легкого руху пальця, щоб підняти, опустити або нахилити маску [[3]].

У лондонському театрі «Palace Theatre» мюзикл «Гаррі Поттер і прокляте дитя» (Harry Potter and the Cursed Child, 2016) використовує різноманітні спецефекти, включно з відеопроекціями, освітленням і навіть ілюзіями, щоб створити магічний світ, де відбуваються події п'єси. Зокрема, одним з головних ефектів є ефект штучного полум'я. В мюзиклі використовується повний комплект полум'я для театральних постановок, який включає спеціальні рідинні та газові полум'яні форсунки, практичний камін зі справжнім полум'ям, спеціалізовані портативні реквізити та розширену мережеву систему безпеки з бездротовим контролером [[4]].

У всіх вищезгаданих мюзиклах використовується сучасна звукова інженерія, що дозволяє максимально точно передавати звучання інструментів та голосів акторів у різних частинах залу. З використанням багатоканальних систем звук стає об'ємним і здатен повністю занурити глядача у виставу. Інноваційні мікрофони, бездротові системи та цифрові звукові мікшери забезпечують високий рівень звукової якості.

З кожним роком сучасні технології значно розширюють можливості мюзиклів, дозволяючи режисерам, композиторам і художникам створювати справжні шедеври. Візуальні ефекти, інтерактивні сцени, звукові інновації та інші технологічні новації підвищують рівень видовищності та сприяють глибшому залученню глядачів у світ мюзиклу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] 3D Проект телеканалу СТБ «Барон Мюнхгаузен»
URL: <https://lightek.net.ua/projects/3d-proekt-telekanalu-stb-baron-myunhgauzen/>
(Дата звернення: 20.09.2024)
- [2] Heathman, A. (2020, July 3). *Behind the scenes of Hamilton: Disney+'s stage-to-screen hit*. Evening Standard. Retrieved from <https://www.standard.co.uk/news/tech/behind-the-scenes-hamilton-disney-a4487736.html> (accessed September 20, 2024)
- [3] LeMO. (2023, June 1). *Backstage of the Lion King*. LeMO. Retrieved from <https://www.lemo.com/en/article/backstage-lion-king> (accessed September 20, 2024)
- [4] Luminous Show Technology. (2022). *Harry Potter and the Cursed Child*. Luminous Show Technology. Retrieved from <https://www.luminous-showtech.com/our-work/harry-potter-the-cursed-child/> (accessed September 20, 2024)

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.113

КЕМБРИДЖСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗКИ З УКРАЇНОЮ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТЬ

Горенко Лариса Іванівна¹

---

1. кандидат мистецтвознавства, доктор філософії,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри музично-сценічного мистецтва
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, УКРАЇНА
Відмінник освіти України
ORCID ID: 0000-0002-0613-6836

В Україні якісно новим етапом Просвітництва стала друга половина XVIII століття. Важливим аспектом дослідження цього періоду є наукові, освітні та культурно-мистецькі зв'язки України з провідними центрами Великої Британії (англ. *Great Britain*), офіційна назва – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (англ. *the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*), скорочено – Сполучене Королівство (англ. *the United Kingdom*).

Багато українців навчалися в університетах Європи, а також в Королівстві Англії (Лондоні, Оксфорді й Кембриджі) та Шотландії. Одним з найстаріших і найбільших вищих навчальних закладів Англії був Кембриджський університет, заснований 1209 року. Тут викладали видатні вчені зі світовим ім'ям. У 1669–1702 рр. кафедру математики очолював творець класичної фізики і сучасного природознавства, математик і астроном Ісаак Ньютон (англ. *Sir Isaac Newton*, сер Айзек Ньютон; 1643–1727). Університет мав автономне управління та відповідні спеціалізації (20 факультетів і 4 окремих відділень). Основна маса студентів – діти аристократичних родин, а з України – представники і нащадки гетьмансько-старшинського оточення [1, 3–11]. Навчався в англійських університетах, за порадою Петра Могили, відомий культурно-громадський і церковний діяч України, майбутній ректор Київської академії та архімандрит Києво-Печерської лаври Інокентій Гізель (1600–1683) [6, 133]. Про це свідчить Св. Димитрій Ростовський (Туптало) у похвальному слові на честь І. Гізеля «Піраміді», де зазначав, що останній навчався «в разных

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

школах, до которых и через моря путешествовал», отже навчався в англійських університетах. Фактологічний зміст та методологічні підходи «Синопису» свідчать, що крім філософії та богослов'я, І. Гізель вивчав за кордоном історію та юриспруденцію. «Синопис, или Краткого собрания от различных летописцев...» (Києво-Печерська лавра, 1674 р.) – перший офіційно друкований підручник вітчизняної історії (перевидання 1676, 1680, 1718, 1810, 1836 рр.) і тривалий час використовувався у навчальному процесі в Україні та за її межами) [2, 476]. Побудований за хронологічною схемою, в основі якої висвітлено розвиток східно-європейської історії та культури за династичним принципом. Після повернення у Київ І. Гізель послідовно обіймав у Київській академії посади вчителя, професора філософії, а з 1646 року – ректора Київської академії та був ігуменом (а в 1656–1683 рр. – архімандритом) Київського Братського монастиря. Як професор філософії І. Гізель залишив по собі рукописний підручник, написаний в стилі барокової схоластики – «Opus totius philosophiae» («Твір про всю філософію», 1645–1647 рр.). У творі рукою І. Гізеля зроблено примітку: «Finitus per reverendum patrem Innocentium Giesel, professorem philosophiae et rectorem Collegii Kiioviensis anno 1647 mense Junii 23-tio veteri stylo» («Завершений 23 червня 1647 року згідно із старим стилем преподобним отцом Інокентієм Гізелем, професором філософії і ректором Київської колегії») [8, 183–189]. Цей твір містить основи діалектики, логіки, фізики та метафізики. Загалом філософська система І. Гізеля ідеалістична, але в ній виступають матеріалістичні тенденції (матерія не народжується і не зникає) [4, 148–152]. Великого значення надається раціональним знанням та пізнавальній діяльності.

Наприкінці XVIII ст. відомим науковим та культурно-мистецьким центром був Единбург, столиця Шотландії та Единбурзький університет (1789–1791 рр.). З Единбурзьким та Кембриджським університетами пов'язана діяльність Чарлза-Роберта Дарвіна (Darwin; 1809–1882) – основоположника наукової теорії про об'єктивні закономірності історичного розвитку органічного світу, а також його сина Джорджа-Говард Дарвіна (Darwin; 1845–1912) – члена Лондонського королівського товариства (з 1879 р.), професора Кембриджського університету (з 1883 р.). Від середини XVIII ст. в Единбурзькому університеті навчалося багато українських студентів – колишніх вихованців Київської академії. Так, син священника з Полтавщини Остап Федорович Звірака (Зверака Євстафій; 1748/1751–1829), після закінчення Київської академії (1770 р.), Санкт-Петербурзької сухопутної госпітальної школи та Санкт-Петербурзького сухопутного шляхетського кадетського корпусу, працював за лікарем у провідних установах тогочасної Росії [5, 212]. У 1776 році вийшов у відставку і виїхав до Лондона для підготовки докторської дисертації,

також вивчав анатомію, хірургію, фізіологію і натуральну історію. Свої знання Є.Ф. Звіряка удосконалював в Единбурзькому університеті (за іншими даними в монастирі Св. Андрія в столиці Шотландії) [7, 74], де 24 травня 1779 року захистив докторську дисертацію «De essentia sanguinis» («Про властивості крові») [5, 212]. Після цього ще три роки стажувався у Швейцарії, Франції та Німеччині. Повернувшись на батьківщину, займав одну із провідних медико-адміністративних посад у тогочасній Російській імперії – директора Економічної канцелярії Санкт-Петербурзької медичної колегії (1782–1885 рр.). У 1794 році Санкт-Петербурзька медична колегія призначила Є.Ф. Звіряку на посаду професора хімії та медичної практики першого на сході України вищого медичного навчального закладу – Єлисаветградської медико-хірургічної школи (тепер м. Кропивницький, Кіровоградської обл.), відкритої Г. О. Потьомкіним (1787 р.) під час російсько-турецької війни 1787–1791 рр. для підготовки лікарів для армії і тогочасного Чорноморського флоту. Після закриття цієї школи імператором Павлом I (1797 р.), що було створена без відома Санкт-Петербурзької медичної колегії, Є.Ф. Звіряка очолив Єлисаветградський генеральний сухопутний госпіталь. У подальшому Є.Ф. Звіряка працював у медичних закладах Миколаєва, Одеси та Херсону.

Серед талановитих вихованців Единбурзького університету був Андрій Якович Італінський (1743–1827), який закінчення повного курсу Київської академії (1761 р.) він студіював медицину в Москві, Петербурзі та завершив освіту в Единбурзі (1771–1774 рр.). Він мав дуже різнобічні здібності, широкі наукові інтереси, різноманітні знання; привертає увагу і його блискуча кар'єра. Успішно захистив докторську дисертацію (1774 р.), особливо цікавився й вивчав філологію, історію, мови, філософію та археологію. Багато мандрував по Італії. З 1781 року перебував на дипломатичній службі. Спочатку був секретарем російського посольства в Неаполі, потім був повноважним послом в Неаполі (з 1795 р.) та Римі (з 1817 р.) [3, 274]. В 1812 році очолив російську дипломатичну делегацію на переговорах з Туреччиною в Константинополі, які закінчилися підписанням мирного договору саме напередодні війни Наполеона проти Росії, в чому була заслуга і його. Він був обраний членом Російської Академії наук і почесним членом Римської академії, а також заповів значні кошти на стипендії здібним студентам Київської академії для вдосконалення знань з математичних й фізичних наук за кордоном [6, 133]. Відсотки з капіталу в 10.000 неаполітанських дукатів А.Я. Італінський одказав на подорожні витрати для закордонних мандрівок тим вихованцям Київської академії, що більше за інших виявляли успіхи з математики та з фізичних наук [1, 5–9].

Висвітлена тематика є актуальною у дослідженні національної еліти України кінця XVIII – XIX ст. в системі культурологічних досліджень. Адже

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

особливою була роль і місце нащадків провідної верстви Української козацько-гетьманської держави в історико-культурних процесах XVIII–XIX ст., які були носіями національної ідеї, а самі процеси характеризуються відродженням української національної культури. Об'єктивний аналіз цих аспектів свідчить про потребу обґрунтування, визначення та становлення окремого напрямку в сучасній гуманітарній науці – культурознавчої елітології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Горенко, Л.І. (2009). Українська національна еліта та ідеї Просвітництва: історико-культурна парадигма другої половини XVIII – початку XIX століть. *Актуальні проблеми культурології: Альманах наукового товариства «Афіни» кафедри культурології. у 2-х томах. Випуск 8. Рівне: РДГУ. Т. 2. 3–11.*
- [2] Кудрявцев, П. (2007). Освітні мандрівки вихованців Київської академії за кордон у XVIII ст. *Україна освітня: історія, персоналії, поступ / Хроніка-2000.* Київ. Вип. 71.
- [3] Микитась, В.Л. (1994). *Давньоукраїнські студенти і професори.* Київ: Абрис.
- [4] Н.П. [Петров, М.] (1892). Рукописные заметки на полях книги «Мир человека с Богом» Иннокентия Гизеля, киевской печати 1669 г. *Киевская старина.* Т. 36. № 1. 148–154.
- [5] Нудьга, Г.А. (1990). Перші бакалаври і доктори. В кн.: *Нудьга Г.А. На літературних шляхах (Дослідження, пошуки, знахідки).* Київ: Вид-во художньої літ-ри «Дніпро». Ч. 2.
- [6] Нудьга, Г. (2007). Українські студенти в університетах Європи у XIV–XVIII століттях. *Україна освітня: історія, персоналії, поступ. Серія: Хроніка-2000.* Київ: ФСРМ. С.133.
- [7] Павловский, И.Ф. (2009). *Краткий биографический словарь учёных и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века.* Первое дополнение к краткому биографическому словарю учёных и писателей Полтавской губернии; Предисл. В.А. Мокляк / Репринт. воспроизв. издания Полтава: Типо-литогр. преемников Дохмана, 1912 г., Полтава: Т-во Печатного Дела (тип. бывш. Дохмана, 1913 г.). Х.: «Изд-во САГА».
- [8] Сумцов, Н. (1884). Иннокентий Гизель (К истории южнорусской литературы XVII века). *Киевская старина.* Т. 10. № 10. 183–226.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.114

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА САУНДПРОДЮСУВАННЯ

Бондарець Надія Леонідівна¹**1.** здобувачка ступеня доктора філософії*Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна*

старша викладачка кафедри звукорежисури

Київський національний університет культури і мистецтв, УКРАЇНА

Членкиня спілки звукорежисерів України

ORCID ID: 0000-0002-6716-0995

Поетеса, фольклористка, перекладачка, культурна діячка та етнографка – саме так найчастіше описують діяльність Лесі Українки. Та саме Українка стала однією з перших саундпродюсерок на території України, інвестувавши кошти в обладнання для аудіозаписів та ініціюючи й організовуючи проекти звукозаписів української пісенної спадщини. Внесок Лесі Українки в українську культуру є багатограним, і поряд із поетичною та літературною спадщиною, її діяльність охоплює сферу звукозапису та збереження музичної спадщини. В контексті саундпродюсування Леся Українка не лише цікавилася сучасною технікою аудіозапису, але й активно сприяла фонографуванню кобзарських дум і лірницьких пісень, також вона сама володіла майстерністю звукозапису на фонографічні валики.

Діяльність Лесі Українки в контексті саундпродюсування є малодослідженою в науковому полі, хоча її внесок у розвиток звукозапису заслуговує на окрему увагу. Вона була не лише ініціаторкою записів української фольклорної музики, але й брала безпосередню участь у всіх етапах процесу — від вибору обладнання до організації та здійснення аудіозаписів. Її роль саундпродюсерки виходить за рамки звичайного звукорежисера, адже вона керувала технічними, організаційними та творчими аспектами, роблячи внесок у збереження музичної спадщини та розвиток аудіомистецтва в Україні.

Леся Українка чудово розумілася на аудіозаписувальній техніці того часу, знала виробників, технічні особливості та могла проаналізувати якість аудіообладнання. Про це свідчать записи в листах Лесі Українки сестрі Оксані «...то треба купувати тільки фірми Conquet, бо у Колесси фонограф сеї фірми, а

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

Колесса має переводити з тих вальків думи на ноти» [7]. Дане твердження підкреслює розуміння поетесою елементів аудіоінженерії.

Українка і сама володіла технологією звукозапису на фонографічні воскові валики та була саундпродюсеркою звукозаписів кобзарських дум і лірницьких пісень в Ялті, що підтверджує у статті «Внесок Лесі Українки в українське думознавство» кандидатка філологічних наук М. Демедюк: «Леся Українка опанувала фонограф і в Ялті записала на 19 валиків три думи та лірницькі пісні від кобзаря Гната Гончаренка, які пізніше надіслала Ф. Колесі для транскрибування» [3]. Поетеса сама виконувала функції інженера аудіозапису, при тому виступала саундпродюсеркою проєкту в Ялті, організувавши та проінвестувавши самостійно весь процес від підбору та приїзду артиста до звукозапису та відправки воскових циліндрів на подальше опрацювання.

Леся Українка самостійно здійснювала аудіозаписи використовуючи та налаштовуючи складну звукозаписувальну техніку. Цей факт доводить і дослідниця І. Довгалюк в статті «Оцифрована колекція фонографічних валиків приватного архіву Філарета Колесси у Львові», в якій пише наступне: «Йдеться про перший фрагмент валика, який позначено як “Проба валка” із записів Лесі Українки. Таку помітку на його футлярі зробила його записувачка Леся Українка. Вочевидь, сама ж поетеса ще й подряпала голкою ту частину валика, на якій містилася ця фонограма. “Пробою” виявилася наспівана жіночим голосом пісня “Ой заїхав козак та з Україноньки”» [5]. Цікаво, що І. Довгалюк називає Лесю Українку «записувачкою» саме в контексті звукозапису.

На функцію саме продюсера аудіозаписів в ролі Лесі Українки вказують різні джерела, адже поетеса сама не тільки заповувала обладнання та здійснювала звукозаписи, а ще й створювала план поїздки, підбирала виконавців, організувала команду. Факт діяльності поетеси як саундпродюсерки можна дослідити і в закордонних виданнях, наприклад, в книзі дослідників Б. Горбала і В. Максимовича «Лемківська Народна Музыка на Восковых Циліндрах (1901-1913) і Американських Рекордах (1928-1930)» пишеться «До інчих вчасних награнь на Україні довела поетка Леся Українка (1871-1913), котра задбала о зробліня награнь в ей рідным селі Колодяжне на Волині. В 1908 року зорганізувала і сфінансувала она етнографічну експедицію на Полтавщину з цілю нагриваня кобзарів» [2]. Причетність Лесі Українки до звукозаписів досліджують українці в діаспорах, друкуючи книги та популяризуючи поетесу і як саундпродюсерку.

Висновок про підтвердження ролі саундпродюсерки Лесею Українкою у проєкті звукозапису кобзарських дум можна зробити зі статті Н. Демиденко

«Климент Квітка (1880-1953) - видатний етнограф, педагог, громадський діяч, «друг ідей» Лесі Українки», в якій авторка підкреслює: «на експедицію з вивчення кобзарського мистецтва «молода родина виділила чималу суму з весільного посагу Лесі – 300 рублів. Кошти, надані поетесою, передбачались на оплату кобзарям, купівлю валків до фонографа, публікацію зібраних матеріалів» [4]. Тобто, Українка була і інвестором, і організатором, й ініціатором проєкту аудіозапису, а ці функції характерні саме саундпродюсерам.

Звукозаписи Лесі Українки були продемонстровані за межами України та отримали зацікавленість слухачів. Возив записи у Відень Філарет Колеса, що підтверджує і Н. Демиденко: «Філарет Колеса оприлюднив результати записів на Конгресі Музичного Товариства у Відні в травні 1909 року, чим викликав великий інтерес у світової наукової спільноти» [4]. Аудіозаписи на фонографічні валики здійснені Лесею Українкою транспортували по світу, демонстрували, транскрибували та популяризували.

Мету поетеси як саундпродюсерки досліджує науковець О.Ю. Бобечко у статті «Місце і роль мистецької діяльності Лесі Українки в розвитку бандурного мистецтва в Україні», зауважуючи, що Лесею Українку цікавило не лише збирання, запис та, відповідно, збереження народних дум як історичного матеріалу, а й питання можливості художнього відтворення зібраного матеріалу. Задля цього, на думку поетеси, слід було зафіксувати не уривки творів, а думи в повному обсязі від початку до кінця (мелодія, слова та музичний супровід бандури)...» [1]. Леся Українка писала Колесі, що вбачає за мету максимально точну фіксацію в аудіо, щоб надалі наступні виконавці могли відтворювати ці композиції без спотворень і сторонніх трактувань, пишучи в листі «тільки тоді зможе кожен співець відновити в живому виконанні співання дум по Ваших записах ...» [6].

Леся Українка виявила себе не лише як видатна поетеса та культурна діячка, а й як одна з перших саундпродюсерок в Україні. Її активна участь у закупівлі обладнання, організації записів та продюсуванні фольклорних експедицій свідчить про глибоке розуміння важливості збереження національної музичної спадщини із використанням аудіотехнологій. Завдяки її технічним знанням і організаційним зусиллям були створені записи кобзарських дум і лірницьких пісень, що стали важливими джерелами для подальших наукових досліджень та відтворення українського фольклору. Як саундпродюсерка, поетеса прагнула максимально точно здійснити аудіофіксацію для подальшого відтворення та поширення задля можливості точного виконання іншими співаками. Отже, можна вважати, що Леся Українка стояла у витоків українського саундпродюсування.

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Бобечко, О. Ю. (2014). Місце і роль мистецької діяльності Лесі Українки в розвитку бандурного мистецтва в Україні. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку, (20 (2)), 243-247.
- [2] Горбаль, Б., Максимович, В. (2008). Лемківська Народна Музика на Воскових Циліндрах (1901-1913) і Американських Рекордах (1928-1930), 31-33.
- [3] Демедюк, М. (2021). Внесок Лесі Українки в українське думознавство. Збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Ідеологія національної аристократії» (на пошану 150-річчя від дня народження Лесі Українки), 37-41.
- [4] Демиденко, Н. М. (2021). Климент Квітка (1880-1953)–видатний етнограф, педагог, громадський діяч, "друг ідей" Лесі Українки, 6-8.
- [5] Довгалюк, І. С. (2017). Оцифрована колекція фонографічних валиків Приватного архіву Філарета Колесси у Львові. Вісник Львівського університету. Серія філологічна, (66), 230-244.
- [6] Леся Українка. Лист до Ф. М. Колесси. 3 жовтня 1908 р., Ялта. (1979). Київ, 254–256.
- [7] Леся Українка. Листи 1903-1913. (2018). Упоряд. Прокіп (Савчук) В.А. Київ. Комора, 410-412.

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.115

МЕТОДОЛОГІЯ ПОСТМОДЕРНІЗМУ В АНАЛІЗІ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Носенко Олексій Васильович¹

---

1. здобувач ступеня доктора філософії*Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, УКРАЇНА*

Викладач кафедри звукорежисури

Київський національний університет культури і мистецтв, УКРАЇНА

Член спілки звукорежисерів України

ORCID ID: 0009-0005-3374-2283

Процеси фіксації, міксування та відтворення аудіо постійно вдосконалюються, з кожним еволюційним етапом підвищуючи якість і загальний рівень музичного мистецтва. Таке покращення забезпечується розвитком нових технологій, пошуком нових технік і методів, діджиталізацією виробництва та репрезентації музичного контенту. Разом з тим змінюються і підходи до написання та прочитання музичних композицій, враховуючи нові технічні можливості та особливості запису аудіо, живого виконання під час концерту та індивідуального прослуховування музики, наприклад, на стрімінгових платформах.

На сьогоднішній день артисти, продюсери, саундпродюсери, саунд інженери й інші фахівці в області музичного мистецтва, а також поціновувачі є активними користувачами імерсивних технологій. Старт виробництва музичного продукту у новому імерсивному форматі Dolby Atmos датується приблизно 2017 роком, коли було зроблено ремастеринг і перевидання альбому «Automatic for the People» гурту R.E.M. Реліз відбувся на честь 25-річчя видання альбому і вважається першим у новому просторовому форматі звучання Dolby Atmos. Важливість революційного рішення підкреслює лейбл Universal Music Canada, на якому відбувся реліз: «Ця технологія є значним кроком вперед у порівнянні з оточуючим саундом (Surround Sound), забезпечуючи потокове аудіо, яке занурює слухача набагато глибше, ніж може запропонувати стерео. Вона переносить слухача всередину студії

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

звукозапису, створюючи багатовимірне аудіовідчуття, викликаючи спогади про часи, коли прослуховування музики було активним, трансформаційним досвідом, та відроджуючи емоції, які відчували, вперше почувши альбом у 1992 році» [1]. Таким чином світ музики увійшов у нову еру імерсивного звучання.

Впровадження імерсивних технологій у сучасне музичне мистецтво можна трактувати як прояв постмодернізму з усіма аспектами та підходами. Проте, далеко не всі фахівці та науковці погоджуються з новим імерсивним мистецтвом та продовжують наполягати на використанні традиційних форм, методів та форматів. Полемічність питання розглядає у своїй роботі дослідник Гаррі Мікаель Меклін: «Мислення Гайдеггера підтримує часту критику того, що імерсивне мистецтво - це сучасна дрібниця, мистецтво для епохи інстаграму, але також вказує на позитивні аспекти імерсивного мистецтва, які до цього часу мало оцінювалися. Таким чином, я стверджую, що гайдеггерівське мислення краси повністю охоплює неоднозначності та складності, притаманні сучасному імерсивному мистецтву. Водночас випадок імерсивного мистецтва показує, що гайдеггерівське мислення залишається плідним для теоретичного осмислення принаймні деяких аспектів сучасного мистецтва» [2]. Є сенс частково погодитися з критиками, адже далеко не завжди зміст та контекст твору потребує саме просторових аудіо форматів, а, іноді, він може навіть не відповідати авторському задуму та акцентувати увагу слухача на інших деталях композиції. Однак, користувачу та поціновувачу завжди залишається право вибору в яке звучання твору він хоче зануритися: просторове або класичне стерео.

В контексті музичного мистецтва аналіз впровадження імерсивних технологій буде доречним і актуальним, а запропоновану методологію постмодернізму в такому аналізі можна вважати найбільш відповідною. Ідеї постмодернізму, такі як розмиття меж, плюралізм, інтерпретація, деконструкція та суб'єктивізм, відіграють фундаментальну роль в оцінці та розумінні імерсивних технологій. Більше того, ці ідеї яскраво проявляються та зміцнюються з часом, наповнюючи музичні твори новими змістами. Імерсивні технології підсилюють враження від старих вже відомих змістів, розкривають нові можливості звучання музичних інструментів та локалізують їх в просторі навколо слухача. На появі відчуття присутності в цьому контексті акцентує увагу науковиця Наталія Швець: «Імерсивна музика може надавати слухачам безпрецедентний досвід, особливістю якого є поява відчуття присутності. Великою мірою цим пояснюється її безпрецедентна популярність у представників різних поколінь та широкі перспективи подальшого розвитку» [3].

Існують хибні думки про те, що використання імерсивних технологій в мистецтві загрожує повноцінною заміною реальності, тобто правильному

трактуванню і передачі задуму автора. Але тут слід розуміти інтеграцію таких технологій швидше як розмиття меж реальністю та віртуальністю. Тобто такий імерсивний формат є способом або поширення (більш деталізоване, локалізоване), або зміни реальності (занурення реципієнта в простір або реальність твору). Для авторів музики такі імерсивні засоби виразності стають дієвим інструментом в комунікації зі слухачем, а маніпуляції з простором відкривають горизонти у пошуку нових форм, інтерпретацій, стилів і жанрів.

Існування імерсивного формату в музичному мистецтві також підтверджується постмодерністською ідеєю плуралізму. Від так, просторові формати дають авторам та слухачам ширші можливості у різноманітності, з'являється відкритість до різних трактувань музичних творів, що посилює враження від прочитання твору. Окрім всього, проявляється інший, більш активний, рівень взаємодії слухача з музичним твором. «Віртуальна реальність та інтерактивні аудіо інтерфейси дозволяють слухачам активно взаємодіяти з музикою, контролюючи просторову позицію звукових об'єктів та змішування різних аудіо шарів» - науковець Олег Ярош зазначає у своїх дослідженнях [4].

В контексті імерсивних технологій деконструкція та інтерпретація проявляються в природі взаємодії з користувачем та впливі імерсивного формату на сприйняття реальності. Наприклад, зміна класичного стерео звукового поля імерсивним руйнує його сталу конструкцію розміщення джерел звуку у просторі навколо слухача, що в свою чергу посилює відчуття та занурює реципієнта в іншу відмінну реальність. Деконструкція музичних форм за допомогою імерсивних технологій дозволяє отримувати нові структурні рішення та експериментувати з інтерпретаціями класичних. Такі маніпуляції відбуваються завдяки можливості локалізації джерел звуку в просторі слухача. Це також дозволяє музикантам та композиторам знаходити нові звукові ефекти та рішення, які поєднуються у нових віртуальних реальностях.

Поєднуючи вище сказане, ігнорування ролі суб'єктивізму в розрізі імерсивних технологій буде неправильним. Таким чином, суб'єктивізм проявляється у сприйнятті, інтерпретації та індивідуальному досвіді слухача. Наприклад, імерсивний формат може враховувати фізичне положення слухача, його послідовність рухів. В свою чергу реципієнт має можливість співставити свій попередній слуховий досвід або результати своїх досліджень, отримати новий досвід або нові результати пошуків, зрештою поділитися враженнями.

Висновки. Проаналізувавши роботи науковців щодо застосування імерсивних технологій в музичному мистецтві в часи постмодернізму, зроблено висновки, що на зараз відсутнє однозначне трактування використання імерсивних технологій в музиці. При цьому імерсивні технології

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

в музиці безумовно стали частиною музичного мистецтва постмодернізму. Зрештою, імерсивні технології в музичному мистецтві викликають нові емоції та враження у реципієнта і як наслідок методологія постмодернізму в аналізі імерсивних технологій в контексті музичного мистецтва допомагає краще зрозуміти або оцінити взаємодію музики в імерсивному форматі зі слухачем, його реакцію на такий формат та, як результат, вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] *R.E.M. to Release 25th Anniversary Edition of Automatic For The People, November 10 - Press Releases - Universal Music Canada.* (б. д.). Press Releases - Universal Music Canada. Вилучено з: <https://www.universalmusic.ca/press-releases/r-e-m-release-25th-anniversary-edition-automatic-people-november-10/>
- [2] Mäcklin, H. (2021). A Heideggerian Critique of Immersive Art. *Gatherings: The Heidegger Circle Annual, 11*, 64-92. <https://doi.org/10.5840/gatherings2021116>
- [3] Швець, Н. (2023). Імерсивна музика як явище сучасної культури. Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям: культурологія), (45), 102-107. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.645>
- [4] Ярош, О. (2024). Вплив сучасних технологій на креативний процес у сфері звукорежисерського мистецтва та саундпродюсування. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, (2).<https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2024.308438>

DOI 10.36074/logos-18.10.2024.116

НАРОДНИЙ АМАТОРСЬКИЙ АНСАМБЛЬ ТАНЦЮ «ЮНІСТЬ ПОДІЛЛЯ»

Бень Яна Андріївна¹, Василевська Надія Володимирівна²,
Стригун Федір Миколайович³
Науковий керівник: Плахотнюк Олександр Анатолійович⁴

---

1. здобувачка другого рівня вищої освіти спеціальність «Хореографія» кафедри
режисури та хореографії

Львівський національний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

2. асистент кафедри режисури та хореографії факультету культури і мистецтв

Львівський національний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-3233-7380

3. професор кафедри режисури та хореографії факультету культури і мистецтв

Львівський національний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0002-8499-6986

4. кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри режисури та хореографії факультету культури і мистецтв

Львівський національний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-4130-8653

«Хореографічне мистецтво як феномен культурного нематеріального надбання людства розкриває унікальну красу та самобутність кожної етнічної групи. Сьогодні можемо констатувати факти, що за тисячоліття своєї історії сформувалась танцювальна національна спадщина української культури, яка стала самостійним виразно-зображальним явищем серед різних однакових між собою видів мистецтв, що відображають духовну та естетичні цінності українських традицій і обрядів, нових проявів сучасного танцю які розкриваються в хореографічних творах, транслюючи етнічний код наших пращурів. В умовах сьогодення, важливим є питання збереження національної культури України, постає першочергове завдання у розвитку та відображенні своєї самобутності. Країна, у якої знищують «власне обличчя», ніколи не зможе бути самостійною та могутньою державою» [2, с. 51].

Народний аматорський ансамбль танцю «Юність Поділля» Центру культури та естетичного виховання студентів Хмельницького національного

SECTION 27.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

університету є важливою частиною навчального процесу, що суттєво впливає на професійне і особистісне становлення танцівників.

Мета і діяльність колективу «Народний аматорський ансамбль танцю «Юність Поділля» корелюється з місією діяльності є Центру культури та естетичного виховання студентів Хмельницького національного університету. Основною метою колективу є організація культурно-масових заходів, спрямованих на розвиток художньої аматорської творчості серед студентів, популяризацію українських традицій і культурних цінностей, а також налагодження міжнародних культурних зв'язків. Колектив активно представляє українську культуру на міжнародних сценах, беручи участь у фольклорних фестивалях та конкурсах у країнах Західної Європи і Азії, таких як Нідерланди, Бельгія, Франція, Іспанія, Італія, Греція, Португалія, Польща, Болгарія, Угорщина, Мальта, Туреччина, Китай та інші [4].

Завдяки цьому колективу, студенти, мають можливість зануритися в світ української та світової хореографії, а також розвивати свої творчі здібності через активну участь у міжнародних проектах. Важливою частиною діяльності є також підтримка дружніх контактів з різноманітними громадськими організаціями та навчальними закладами, що сприяє культурному обміну і взаємному збагаченню.

Шлях учасника колективу «Юність Поділля» розпочинається з ролі танцівниці/ка, що дає можливість ознайомитися з основами хореографії. З часом учасники мають можливість перейти на позицію солістів, що дозволяє поглибити технічні навички та виступати на сцені з підвищеним рівнем відповідальності. Танцювальні заняття в колективі включали класичний та народний танець, віртуозну техніку, вивчення нових елементів української та народної хореографії. Особливо цінними є заняття з екзерсису біля опори, які дозволяють удосконалити техніку і отримати впевненість танцівників у своїх силах. Однією з найзначніших можливостей, це можливість відчувати себе у ролі балетмейстера. Що включає постановку нових хореографічних номерів, проведення репетицій і роботу з артистами над вдосконаленням техніки. Роль балетмейстера допомагає зрозуміти процес створення танцювальних композицій, від розробки концепції до реалізації на сцені. Цей досвід розширює організаторські здібності і дозволяє отримати глибше розуміння хореографічного процесу. Участь у постановках і організація репетицій стають важливими етапами професійного розвитку, зрозуміти процес створення танцювальних композицій і вдосконалити організаторські здібності.

Український мистецтвознавець О. Плахотнюк зазначає утверджуючи головну тезу: «..., що митці в тому числі і хореографи, повинні сприяти формуванню української свідомості засобами сучасного мистецтва. Сміливо, нестандартно, обмірковано використовувати досягнення культурної

спадщини людства експериментувати із виражальними засобами, створювати новий якісний мистецький продукт» [1, с. 102].

Аналіз і особистісний розвиток. «Серед факторів, що спонукають молодь до самостійної роботи, вбачається, насамперед, можливість реалізації цікавої теми у колективі професіоналів, набуття певного досвіду наукової діяльності, здобуття компетенції публічного виступу, співпраці з різноманітними громадськими, молодіжними та іншими організаціями, що у майбутньому можуть стати платформою для працевлаштування» [3, с. 73-74].

З точки зору хореографа, діяльність колективу «Юність Поділля» є вражаючим прикладом успішного поєднання традиційної та сучасної хореографії. Колектив майстерно інтегрує народні і сучасні стилі танцю, що дозволяє зберігати автентичність української культури при водночас впроваджуючи інновації. Це не лише збагачує культурний досвід студентів, але й робить їх виступи більш виразними і значущими на міжнародній арені. Досягнення танцівників в колективі включають вдосконалення технічних навичок, зростання впевненості на сцені, а також успішну реалізацію ролі балетмейстера, за підтримки директора центру, Кондратюк Ірини Василівни, і балетмейстера, Цимбалістого Василя Феодосійовича, які не лише підтримують всіх учнів а і знаходять індивідуальний підхід до кожного з них. Їхня віра і бажання співпрацювати з учасниками надають додаткової мотивації і стимулюють досягати нових висот.

Висновок. Діяльність у народному аматорському ансамблі танцю «Юність Поділля» стає важливою частиною навчального процесу і професійного розвитку. Мета колективу, спрямована на розвиток культурних і естетичних цінностей, а також досягнень як танцівників так і балетмейстера, стають визначальними етапами у житті молоді

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Плахотнюк О. А. Героїко-патріотична спрямованість сучасної хореографії в рамках фестивалю “Сурми звитяги”. *Зб. наук. праць: Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 1. С. 97–103. DOI : <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2020.196575> URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2020_1_21
- [2] Плахотнюк О. А. Значення впровадження стандартів вищої освіти галузі знань 02 “Культура і мистецтво”, спеціальність: 024 “Хореографія”. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів. 2021. Вип. 22 (2021). С. 51–59. DOI : <http://dx.doi.org/10.30970/vas.22.2021.12180>.
- [3] Плахотнюк О. А. Наукові пошуки здобувачів освіти спеціальності хореографія – чинник формування індивідуальної освітньої траєкторії. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2022. Вип. 53. Т. 2. С. 72–77. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-10>
- [4] Центр культури та естетичного виховання студентів. URL : <https://khmnu.edu.ua/ck-ta-ev/>

УДК 082:001
Е 25

Голова оргкомітету: Голденблат М.А.¹
Заступник голови оргкомітету: Gambelton B.²

Організації, від імені яких публікується видання:

¹ГО «Європейська наукова платформа», Україна

²Cambridge Data Science LTD, Сполучене Королівство

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 58 від 17.10.2024 року.

Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: збірник наукових праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кембридж, 18 жовтня 2024 р. – Вінниця-Кембридж: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», P.C. Publishing House, 2024. 504 с.

ISBN 978-617-8312-09-1

ISBN 978-1-8380558-3-7 (PDF)

DOI 10.36074/logos-18.10.2024

ТОВ «УКРЛОГОС Груп», Україна

«P.C. Publishing House», Сполучене Королівство

В збірнику викладено статті та тези учасників VII Міжнародної науково-практичної конференції «Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences», що відбулась 18 жовтня 2024 року в м. Кембридж, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії.

Конференція сертифікована Euro Science Certification Group
(Сертифікат № 22569 від 14 лютого 2024 р.);

Конференцію, також, включено до Каталогу міжнародних наукових конференцій ResearchBib та зареєстровано Державною науковою установою «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних «Науково-технічні заходи України» (Посвідчення № 101 від 5 січня 2024 р.).

Всі роботи збірника відображені та/або індексуються в Google Scholar, CrossRef, OpenAIRE, OUCI, Scilit, Semantic Scholar, Mendeley, WorldCat and ORCID.

УДК 082:001

ISBN 978-617-8312-09-1
ISBN 978-1-8380558-3-7 (PDF)

© Учасники конференції, 2024
© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024
© Cambridge Data Science LTD, 2024
© ГО «Європейська наукова платформа», 2024
© P.C. Publishing House, 2024

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ VII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«EDUCATION AND SCIENCE OF TODAY: INTERSECTORAL
ISSUES AND DEVELOPMENT OF SCIENCES»**

18 жовтня 2024 у м. Кембридж, Сполучене Королівство

Англійською та українською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Опубліковано (PDF): 18.10.2024. Підписано до друку: 21.10.2024.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк. Формат 70×100/16.
Умовно-друк. арк. 40,95. Замовлення № 24/010.
Тираж: 100 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Видавець та організаційний комітет конференції:

21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81
ГО «Європейська наукова платформа»
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@logos-science.com
URL: www.archive.logos-science.com

Співорганізатор конференції:

Cambridge Data Science LTD
CB2 9FN; England, Cambridge, Clay Farm Center Hobson Avenue, Flat 13

Видавець [PDF]: P.C. Publishing House
EC3V 0BG, United Kingdom, London, 20 Gracechurch Street.

Виготовлювач [друковані копії]: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.

SCIENTIFIC PUBLICATION

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE VII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«EDUCATION AND SCIENCE OF TODAY: INTERSECTORAL
ISSUES AND DEVELOPMENT OF SCIENCES»**

October 18, 2024 in Cambridge, United Kingdom

English and Ukrainian

*All papers have been reviewed
Organizing committee may not agree with the authors' point of view
Authors are responsible for the correctness of the papers' text*

Published (PDF): 18.10.2024. Signed for printing: 21.10.2024.
Format 70×100/16. Offset Paper. The headset is Arial. Digital printing.
Conventionally printed sheets 40,95.
Circulation: 100 copies. Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

NGO European Scientific Platform
21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81
Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@logos-science.com
URL: www.archive.logos-science.com

Co-organizer of the conference:

Cambridge Data Science LTD
CB2 9FN; England, Cambridge, Clay Farm Center Hobson Avenue, Flat 13

Publisher [PDF]: P.C. Publishing House
EC3V 0BG, United Kingdom, London, 20 Gracechurch Street.

Publisher [printed copies]: LLC UKRLOGOS Group
21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 7860 of 22.06.2023.